

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

DEĞİŞEN TOPLUMSAL YAPIDA AİLE: EŞLER ARASI
ŞİDDET VE DİN İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
(KONYA ÖRNEĞİ)

ALİ BAYER

DOKTORA TEZİ

Danışman
PROF.DR. BÜNYAMİN SOLMAZ

KONYA-2013

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

DEĞİŞEN TOPLUMSAL YAPIDA AİLE: EŞLER ARASI
ŞİDDET VE DİN İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
(KONYA ÖRNEĞİ)

ALİ BAYER

DOKTORA TEZİ

Danışman
PROF.DR. BÜNYAMİN SOLMAZ

KONYA-2013

T. C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ali BAYER
	Numarası	064145041003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri/Din Sosyolojisi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐
	Tezin Adı	Değişen Toplumsal Yapıda Aile: Eşler Arası Şiddet ve Din İlişkisi Üzerine Bir Araştırma (Konya Örneği)

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası

DOKTORA TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	ALİ BAYER
	Numarası	064145041003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ / DİN SOSYOLOJİSİ
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☒
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. BÜNYAMİN SOLMAZ
Tezin Adı	DEĞİŞEN TOPLUMSAL YAPIDA AİLE: EŞLER ARASI ŞİDDET ve DİN İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA (KONYA ÖRNEĞİ)	

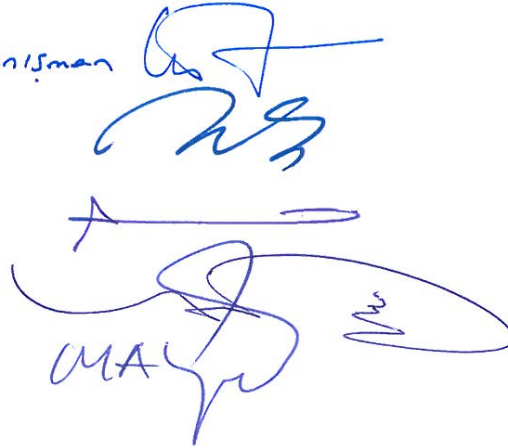
Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan .....
başlıklı bu çalışma .31../.05../2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda
oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul
edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Prof. Dr. Bünyamin SOLMAZ Danışman
Prof. Dr. İsmail TAŞ
Prof. Dr. M. Ali KIEMAN
Prof. Dr. Ahmet BAZGIN
Prof. Dr. Mehmet AKGÜL

ÖNSÖZ

Toplumsal yapıyı oluşturan kurumlar içerisinde aile, din sosyolojisinin önemli çalışma alanlarında biridir. Aile olgusu üzerinde çalışmak aynı zamanda toplumda meydana gelen değişmelerin anlaşılması, değişimin yönü ve sonuçlarının daha net görülmesi bakımından önemlidir. Aile, toplumun nüvesi kabul edildiğinden ailedeki değişimin toplumdaki değişimi yansıttığı söylenebilir.

Ailede ilişkilerin sağlıklı bir şekilde yürümesi sağlıklı bir toplum idealine ulaşmak için önemlidir. Ancak, yaşanan sosyal hayat içerisinde eşler arası ilişkilerin her zaman beklendiği ve istenildiği gibi yürümediği; zaman zaman çatışma, kavga ve şiddet ortamlarının meydana geldiği görülmektedir. Eşler arası şiddetin, yaşanan değişime uyum sağlayamamaktan kaynaklanan gerilim ve çatışmalardan kaynaklandığı vurgulanmakta, bu değişime ayak uyduran ailelerin problemleri sağlıklı biçimde çözdükleri; uyum sağlayamayanların ise şiddet durumlarıyla karşı karşıya geldikleri görülmektedir. Din, genel olarak insanlar arası ilişkileri düzenleyen, toplumun sağlıklı bir yapıya kavuşması için bir takım normlar koymakta ve meydana gelen problemlerin çözümünde şiddeti öngörmemektedir. Ancak bireyler, kendi davranışlarına meşru bir zemin bulmak için dini hüküm ve kavramları kullanabilmektedirler.

Eşler arasında meydana gelen şiddet durumlarında, çoğu zaman fiziksel şiddet ön plana çıkmaktadır. Eşler arası şiddetin psikolojik, sözel, ekonomik, cinsel yönleri de bulunmasına rağmen, bu şiddet türlerinin görünürlüğünün, ölçülmesinin, açıkça dile getirilmesinin zorluğu gibi nedenlerden dolayı, eşler arası şiddet neredeyse fiziksel şiddetle özdeş hale gelmektedir. Diğer taraftan fiziksel şiddet, bir güç dengesizliğinden, çoğu zaman erkeğin fiziksel gücünün kontrolsüzce kullanımını yansıttığından ve medyada sıkça kullanıldığından eşler arası şiddet denildiğinde, erkeğin kadına yönelik fiziksel şiddeti akla gelmektedir. Ancak, şiddetin diğer türleri de göz önüne alındığında, diğer şiddet türlerinin de yaşandığı, sadece erkeğin değil, kadının da uygulayabildiği şiddet durumlarının var olduğu görülmektedir. Dolayısıyla şiddet, cinsiyete özgü bir davranış biçimi değildir; kadın olsun erkek olsun her bireyin başvurabileceği bir davranış biçimidir.

Eşler arası şiddetin karşılıklı olduğu, her iki eşin de uygulayabildiği bir davranış biçimi olduğunun anlaşılması, aile içi şiddetin önlenmesine ve şiddetin çözümüne yönelik hukuki, sosyal, ekonomik bir takım önlemlerin alınmasında etkili olacaktır. Çünkü şiddet sorununun tek yönlü ele alınması, şiddetin sadece patolojik bir olgu olarak anlaşılmasına neden olacaktır. Hâlbuki şiddet olgusu, sosyolojik, psikolojik, dini vb. birçok faktörün etkide bulunduğu çok boyutlu bir sorundur.

Araştırmamız iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm araştırmanın kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Bu bölümde, aile olgusu, Türk ailesindeki değişimler; din, kadın ve aileyle ilgili problemler; şiddetin tanımı, mahiyeti, şiddetle ilgili teoriler ele alınmıştır. İkinci bölüm, araştırmanın bulgularının ele alındığı bölümdür. Bu bölümde, alan araştırmamızdaki katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi gibi olgusal durumları, dindarlık durumları, şiddete maruz kalma durumları, din ve şiddet ilişkisi, katılımcıların din ve eşler arası şiddet olgusuna dair görüş ve düşünceleri ele alınmıştır.

Eşler arası şiddet olgusu mahrem olarak kabul edildiğinden, toplumumuzda aile içi ilişkiler üzerinde konuşulması ve bilgi alınması oldukça zordur. Ancak bütün bu zorluklara rağmen değerli görüş ve katkılarından dolayı çalışmamızda yer alan bütün katılımcılara teşekkür ederim.

Bu tezin hazırlanması sürecinde tez danışmanım olan, anket formunun hazırlanmasından, tezin son aşamasına kadar, bilgisini, emeğini ve sabrını esirgemeyen hocam sayın Prof. Dr. Bünyamin SOLMAZ'a çok teşekkür ederim. Ayrıca yine değerli bilgilerini esirgemeyen tez izleme komitesindeki hocalarım sayın Prof.Dr. Mehmet AKGÜL ve sayın Prof.Dr. İsmail TAŞ'a öneri, eleştiri ve vakitlerini ayırdıkları için teşekkür ederim. Yüksek lisanstan bu yana bilgi, görüş ve desteğini sürekli yanımda hissettiğim hocam sayın Prof.Dr. Mehmet Ali KİRMAN'a teşekkür ederim. Araştırmanın istatistiksel değerlendirmesinde desteği ve katkılarından dolayı hocam sayın Doç.Dr. Adem ŞAHİN'e teşekkür ederim. Araştırma süresince katkıları olan ancak ismini zikretmediğim, bütün hocalarıma ve akademisyen arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Uzun bir çalışma ve sabır gerektiren böyle bir çalışma için, desteklerini gördüğüm aileme, eşim ve çocuklarıma teşekkür ederim

Ali BAYER

T. C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ali BAYER		
	Numarası	064145041003		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri/Din Sosyolojisi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora	☐
	Tez Danışmanı:	Prof. Dr. Bünyamin SOLMAZ		
Tezin Adı	Değişen Toplumsal Yapıda Aile: Din ve Eşler Arası Şiddet İlişkisi Üzerine Bir Araştırma (Konya Örneği)			

ÖZET

Şiddet sosyal bilimcilerin birkaç yıldır ilgilendiği temel konulardan biridir; ancak, şiddet hakkında birçok şey yazılmasına rağmen şiddetin tanımı, boyutları, din ve gelenekle ilişkisi gibi birçok konu hakkında çözülmemiş sorunlar bulunmaktadır. Diğer yandan şiddet, evde, okulda, sokakta, sinemada, radyo-tv. haberlerinde hatta reklamlarda sıkça gözlenen bir davranış biçimi haline gelmiştir. Bu durum özellikle gençleri ve çocukları olumsuz etkileyebilmektedir. Söz konusu etki, zihinsel, duygusal ve sosyal alanlarda önemli sonuçlar doğurabilecek boyuttadır. Bu nedenle, bu araştırma şiddet kavramının tanımlanmasını, şiddet ile ilgili kuramların ele alınmasını, birey ve toplum tarafından algılanışını ve konuyla ilgili farklılıkları inceleyecektir. Bu çalışmada eşler arası şiddet, fiziksel, ekonomik, cinsel, psikolojik ve sözel yönleriyle ele alınmış olup, araştırmanın temel konusu ve amacı, dinin eşler arası şiddet üzerindeki etkilerinin incelenmesidir.

Aile içi şiddet çok karmaşık bir sorundur. Aile içi şiddet farklı sosyo-ekonomik, dini, kültür ve toplumlarda görülmekte olup, aile üyelerini ve diğer grupları etkilemektedir. Aile içi şiddet sadece kadınları etkilememekte, aynı şekilde erkeği de etkilemektedir. Eşler arası şiddetle ilgili birçok yanlış kanaat ve inanç bulunmaktadır. Esasında din, hem eşler arasında hem de diğer insanlar arasında şiddete izin vermez. Şiddet, eşler arası ilişkilerde kadın ve erkek taraflarca ortaya konabilen karşılıklı bir davranış biçimidir. Dolayısıyla eşler arası

şiddet çift yönlü ve karşılıklıdır. Din, şiddetin ortaya çıkmasını engellemede etkili olduğu gibi, şiddetin neticesi olarak ortaya çıkabilecek evliliğin ve ailenin parçalanması gibi olumsuz durumların engellenmesinde de etkili olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Eşler Arası Şiddet, Din, Aile, Fiziksel Şiddet, Ekonomik Şiddet, Psikolojik Şiddet, Cinsel Şiddet, Sözel Şiddet.

T. C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ali BAYER		
	Numarası	064145041003		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri/Din Sosyolojisi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora ☐	
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Bünyamin SOLMAZ		
	Tezin İngilizce Adı	Family in Changing Social Structure: A Study the Relationship on Religion and Interspousal Violence (The Case of Konya)		

SUMMARY

Violence is a topic which has been interested social scientist for many years, despite all that has been written about violence, there remain several unresolved issues concerning its definitions, dimensions and with relationship religion and traditions. On the other hand, violence has become behavior pattern committed in commonly at home, at school, on the street, movies, tv-radio news and even commercials. This situation has an adverse effect on family members, young people and children in particular. These effects might pose significant results in mental, social and emotional areas. Therefore, this study examines definitions of violence, discussion of violence theories, perception of violence, individual differences. Couple violence that examined physical, economic, sexual, psychological, and verbal dimensions and this study based idea that investigated effects religion on couple violence

Domestic Violence is an extremely complex issue. Domestic violence exists in different socio-economic, religious, cultures and societies and affects a range of relationships family members and other groups. Family violence is not limited to women. Men can be abused as well. There are so many fallacies and false belief systems relating to couple violence. Essentially, religion is not to give permission violence between couples and other peoples. Couple violence may be equally expressed by either partner in the relationship. Therefore,

couple violence is mutual and double dimension. Religion interferes with as effects on emergence to couple violence as problem of marriage and fragmentation of the family and negative situations as such.

Key Words: Violence, Couple violence, Religion, family, physical, economic, sexual, psychological, verbal violence

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	1
DOKTORA TEZİ KABUL FORMU.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	v
SUMMARY	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xvi
TABLolar LİSTESİ	xviii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xxvi
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu	9
1.2. Araştırmanın Amaç ve Önemi.....	11
1.3. Araştırmanın Yöntemi.....	13
1.4. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları	15
1.5. Araştırmanın Varsayımları	18
1.6. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	18
1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları	20
I.BÖLÜM.....	22
KAVRAMSAL ÇERÇEVE: AİLE, ŞİDDET VE DİN.....	22
1. AİLE.....	23
1.1. Ailenin Mahiyeti.....	24
1.2. Aile Tipleri.....	26
1.2.1. Geniş Aile:.....	27
1.2.2. Çekirdek Aile.....	27
1.3. Ailenin Fonksiyonları	29

1.3.1.Sosyalleşme	30
1.3.2.Ekonomik Dayanışma	35
1.3.3.Üreme	36
1.3.4.Cinsel İlişkileri Düzenleme	37
1.4. Değişen Toplumsal Yapıda Aile	39
1.5. Türk Toplumunda Aile Yapısındaki Değişmeler	49
1.5.1. Aile Yapısındaki Değişmeler	49
1.5.2. Aile İçi İlişkiledeki Değişmeler	52
1.5.3. Evlilikle İlgili Değişmeler	59
1.5.4. Türk Toplumunda Aile Algısı	62
2. ŞİDDET	64
2.1. Şiddet Kavramı.....	66
2.2.Şiddet Olgusu ve Nitelikleri.....	76
2.3. Şiddet Kavramı İle İlgili Problemler	79
2.3. Şiddetin Türleri	85
2.3.1. Fiziksel Şiddet	86
2.3.2. Sözel Şiddet	90
2.3.3. Psikolojik/Duygusal Şiddet	92
2.3.4. Cinsel Şiddet.....	95
2.3.5. Ekonomik Şiddet.....	99
2.4. Aile İçi Eşler Arası Şiddet	105
3. EŞLER ARASI ŞİDDETİ AÇIKLAYAN TEORİLER.....	112
3.1. Sosyo-Psikolojik Teoriler	112
3.1.1. Bio-psikopatolojik Teoriler	113
3.1.2. Güç Teorisi	117
3.1.3. Kaynak Teorisi.....	118
3.1.4. Travmatik Bağlanma Teorisi	119

3.1.5. Sosyal Değiş-Tokuş / Sosyal Kontrol Teorisi	120
3.1.6. Stres Teorisi	122
3.1.7. Sosyal Öğrenme Teorisi	123
3.2. Sosyo-Kültürel Teoriler	126
3.2.1. Şiddet Alt-Kültürü Teorisi.....	126
3.2.2. Ekolojik Teori:	130
3.2.3. Evrimci Teori.....	133
3.2.4. Ataerkil/Feminist Teori.....	135
3.2.5. Genel Sistemler Teorisi/Küresel Teori.....	139
4. DİN VE AİLEDE ŞİDDET	141
4.1. Din ve Kadının Eğitimi ile İlgili Problemler	146
4.2. Din ve Kadın-Erkek Eşitliği.....	148
4.3. Din ve Kadının Dövülmesi	154
4.4. Din ve Kadının Çalışması	157
4.5. Din ve Nikah-Boşanma ile İlgili Problemler	159
4.5.1. Evlenme ile İlgili Problemler	159
4.5.2. Boşanma İle İlgili Problemler.....	161
4.6. Din ve Namus Algısında Dengesizlikler	165
II. BÖLÜM	168
DEĞİŞEN TOPLUMSAL YAPIDA AİLEDE EŞLER ARASI ŞİDDETLE İLGİLİ BULGULAR.....	168
1. DEMOGRAFİK VERİLER	169
1.1. Katılımcıların Cinsiyet Durumu	169
1.2. Katılımcıların Yaş Durumu	170
1.3. Katılımcıların Hayatlarının Büyük Kısmını Geçirdikleri Yer	174
1.4. Katılımcıların Öğrenim Durumu	175
1.5. Katılımcıların Evliliklerinin Gerçekleşme Biçimi.....	176

1.6. Katılımcıların Meslek Durumu.....	180
1.7. Katılımcıların Gelir Durumu	181
1.8. Katılımcıların Medeni Durumu	182
1.9. Katılımcıların Nikâh Biçimi	183
1.10. Katılımcıların Aile Biçimi.....	184
2. KATILIMCILARA GÖRE EŞLER ARASI ŞİDDET.....	186
2.1. CİNSİYET VE EŞLER ARASI ŞİDDET İLİŞKİSİ.....	187
2.1.1. Cinsiyete Göre Şiddetin Tanımı	188
2.1.2. Cinsiyete Göre Şiddetin Nedenleri.....	189
2.1.3. Cinsiyete Göre Şiddete Maruz Kalma	192
2.1.3.1. Cinsiyete Göre Fiziksel Şiddete Maruz Kalma.....	195
2.1.3.2. Cinsiyete Göre Sözel Şiddete Maruz Kalma	199
2.1.3.3. Cinsiyete Göre Ekonomik Şiddete Maruz Kalma.....	203
2.1.3.4. Cinsiyete Göre Cinsel Şiddete Maruz Kalma.....	205
2.1.3.5. Cinsiyete Göre Psikolojik Şiddete Maruz Kalma	209
2.1.4. Cinsiyete Göre Şiddete Katlanma Nedenleri	214
2.1.5. Cinsiyete Göre Şiddete Karşı Uygulanan Çözümler	216
2.2. YAŞ VE EŞLER ARASI ŞİDDET İLİŞKİSİ	218
2.2.1. Yaşa Göre Şiddetin Tanımı.....	218
2.2.2. Yaşa Göre Şiddetin Nedenleri.....	219
2.2.3. Yaşa Göre Şiddete Maruz Kalma	222
2.2.4. Yaşa Göre Şiddete Katlanma Nedenleri	224
2.2.5. Yaşa Göre Şiddete Karşı Uygulanan Çözüm Yolları	225
2.3. EĞİTİM DURUMU VE EŞLER ARASI ŞİDDET İLİŞKİSİ	226
2.3.1. Eğitim Durumuna Göre Şiddetin Tanımı.....	227
2.3.2. Eğitim Durumuna Göre Şiddetin Nedenleri.....	229
2.3.3 Eğitim Durumuna Göre Şiddete Maruz Kalma.....	230

2.3.4. Eğitim Durumuna Göre Şiddete Katlanma Nedenleri.....	231
2.3.5. Eğitim Durumuna Göre Şiddete Karşı Uygulanan Çözüm Yolları.....	233
2.5. MESLEK VE EŞLER ARASI ŞİDDET İLİŞKİSİ.....	234
2.5.1. Mesleğe Göre Şiddetin Tanımı	234
2.5.2. Mesleğe Göre Şiddetin Nedenleri	236
2.5.3. Mesleğe Göre Şiddete Maruz Kalma.....	237
2.5.4. Mesleğe Göre Şiddete Katlanma Nedenleri.....	239
2.5.5. Mesleğe Göre Şiddete Karşı Uygulanan Çözüm Yolları.....	241
2.6. EVLİLİK BİÇİMİ VE EŞLER ARASI ŞİDDET İLİŞKİSİ.....	242
2.6.1. Evlilik Biçimine Göre Şiddetin Tanımı	242
2.6.2. Evlilik Biçimine Göre Şiddetin Nedenleri	243
2.6.3. Evlilik Biçimine Göre Şiddete Maruz Kalma	244
2.6.4. Evlilik Biçimine Göre Şiddete Katlanma Nedenleri	245
2.6.5. Evlilik Biçimine Göre Şiddete Karşı Uygulanan Çözüm Yolları	246
2.7. GELİR DÜZEYİ VE EŞLER ARASI ŞİDDET İLİŞKİSİ	247
2.7.1. Gelir Düzeyine Göre Şiddetin Tanımı.....	247
2.7.2. Gelir Düzeyine Göre Şiddetin Nedenleri.....	249
2.7.3. Gelir Düzeyine Göre Şiddete Maruz Kalma	250
2.7.4. Gelir Düzeyine Göre Şiddete Katlanma Nedenleri	251
2.7.5 Gelir Düzeyine Göre Şiddete Karşı Uygulanan Çözüm Yolları	252
2.8. AİLE BİÇİMİ VE EŞLER ARASI ŞİDDET İLİŞKİSİ.....	253
2.8.1. Aile Biçimine Göre Şiddetin Tanımı.....	254
2.8.2. Aile Biçimine Göre Şiddetin Nedenleri.....	255
2.8.3. Aile Biçimine Göre Şiddete Maruz Kalma	256
2.8.4. Aile Biçimine Göre Şiddete Katlanma Nedenleri	257
2.8.5. Aile Biçimine Göre Şiddete Karşı Uygulanan Çözüm Yolları	259
2.9. MEDENİ DURUM VE EŞLER ARASI ŞİDDET İLİŞKİSİ.....	261

2.9.1. Medeni Duruma Göre Şiddetin Tanımı	261
2.9.2. Medeni Durum ve Nikah Biçimine Göre Şiddete Maruz Kalma	262
3. ÇEŞİTLİ ÖZELLİKLER İLE EŞLER ARASI ŞİDDET İLİŞKİSİ	264
3.1. Sosyalleşme Sürecinde Şiddet Görme	264
3.1.1. Çocukluğunda Anne Baba Arasındaki Şiddete Şahit Olma Durumuna Göre Eşler Arası Şiddet	265
3.1.2. Çocukluğunda Şiddete Maruz Durumuna Göre Eşler Arası Şiddet....	268
3.2. Aile İçinde Önemli Kararlara Katılma Durumuna Göre Eşler Arası Şiddet	271
3.2.1. Aile İçi Rollerde Yardımlaşma Durumuna Göre Eşler Arası Şiddet..	273
3.2.2. Aile İçinde Sırları Paylaşma Durumuna Göre Eşler Arası Şiddet.....	274
3.2.3. Eşe Karşı Hissedilen Duygular ve Eşler Arası Şiddet	276
3.3. Ailenin Günümüzdeki Durumuyla İlgili Benimsenen Görüşlere Göre Eşler Arası Şiddet	278
3.4. Evliliğin Devamıyla İlgili Görüşlere Göre Eşler Arası Şiddet	280
3.5. Eşini Tercih Nedenine Göre Eşler Arası Şiddet.....	282
3.6. Televizyon İzleme Durumuna Göre Eşler Arası Şiddet	284
4. DİNDARLIK VE ŞİDDET İLİŞİKİLERİ	288
4.1. ÖRNEKLEMİN DİNDARLIK DURUMLARI.....	288
4.1.1. Örneklemin Dini İnanç Durumları.....	291
4.1.2. Katılımcıların İbadet Etme Durumları	292
4.1.2.1. Katılımcıların Namaz Kılma Durumları	292
4.1.2.2. Katılımcıların Oruç Tutma Durumları.....	294
4.1.2.3. Katılımcıların Kurban İbadetini Yerine Getirme Durumları	294
4.1.2.4. Katılımcıların Hac İbadetini Yerine Getirme Durumları.....	295
4.1.2.5. Katılımcıların Zekât İbadetini Yerine Getirme Durumları	296
4.1.2.6. Katılımcıların Dua Etme Durumları	296

4.1.2.7. Katılımcıların Kur'an Okuma Durumları.....	297
4.1.3. Katılımcıların Yeterli Dini Bilgiye Sahip Olma Durumları.....	298
4.1.4. Katılımcıların Dini Davranış Durumları	301
4.1.5. Katılımcıların Kendileriyle İlgili Dindarlık Algıları.....	302
4.2. DİNDARLIK VE ŞİDDETE MARUZ KALMA İLİŞKİSİ	303
4.2.1. Dini İnanç Boyutuna Göre Şiddete Maruz Kalma Durumu	303
4.2.2. Dini İbadet Uygulamaları ve Şiddete Maruz Kalma Durumları.....	304
4.2.3. Katılımcıların Dini Bilgi Düzeyleri ile Şiddete Maruz Kalma Durumları.....	309
4.2.4. Katılımcıların Dini Davranış Durumları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları.....	310
4.2.5. Katılımcıların Kendileriyle İlgili Dindarlık Algıları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları.....	312
4.3. KATILIMCILARIN DİNDARLIK DURUMLARI İLE EŞLER ARASI ŞİDDET OLGUSUNA DAİR GÖRÜŞ VE DÜŞÜNCELERİ.....	316
4.3.1. Katılımcıların Boşanmaya İlişkin Görüşleri.....	318
4.3.2. Katılımcıların Dinin Eşin Dövülmesine İzin Verdiği Görüşüyle İlgili Düşünceleri.....	321
4.3.3. Katılımcıların Kocaya Mutlak İtaat Hakkındaki Görüşleri.....	329
4.4. Katılımcıların Kadının Namusuyla İlgili Görüşleri.....	332
4.5. Katılımcıların Eşler Arası Şiddetin Günümüzdeki Durumuyla İlgili Görüşleri.....	341
4.6. Katılımcıların Eşler Arası Şiddet ile Kader İlişkisine Dair Düşünceleri... ..	344
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	350
KAYNAKÇA.....	362
EK.....	385
ANKET FORMU	385

KISALTMALAR

AAK	: Aile Araştırma Kurumu
ASAGEM	: Aile Sosyal Araştırmalar Merkezi
ark.	: Arkadaşları
ASAGEM	: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M¼d¼rl¼ę¼
ATO	: Ankara Ticaret Odası
A.¼.D.T.C.F.D	: Ankara ¼niversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fak¼ltesi Dergisi
A.¼.E.B.F.D	: Ankara ¼niversitesi Eğitim Bilimleri Fak¼ltesi Dergisi
BKSGM	: Başbakanlık Kadının Stat¼s¼ Genel M¼d¼rl¼ę¼
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CEDAW	: Kadına Karşı Her T¼rl¼ Ayrımcılığın ¼nlenmesi S¼zleřmesi
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
DİE	: Devlet İstatistik Enstit¼s¼
Ed.	: Edit¼r
EGM	: Emniyet Genel M¼d¼rl¼ę¼
KADAV	: Kadın Dayanışma Vakfı
NIJDC	: National Institute of Justice Centers For Disease Control
RT¼K	: Radyo ve Televizyon ¼st Kurulu
S.	: Sayı
ss.	: Sayfalar arası
<i>SBArD</i>	: Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
SBE	: Sosyal Bilimler Enstit¼s¼
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler Ve ¼ocuk Esirgeme Kurumu
TCK	:T¼rk Ceza Kanunu
TDV	: T¼rkiye Diyanet Vakfı
TNSA	: T¼rkiye N¼fus Sağlık Araştırması
TODAİE	: T¼rkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstit¼s¼
TUİK	: T¼rkiye İstatistik Kurumu
TUSİAD	: T¼rk sanayicileri ve iş adamları derneği
UN	: United Nations (Birleşmiş Milletler)

UNWOMEN : United Nations Entity for Gender Equality and the
Empowerment of Women

vb. : ve benzeri

WHO : World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

WVS : World Values Survey (Dünya Değerler Araştırması)

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo-1 Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı	169
Tablo-2 Katılımcıların Yaş Kategorilerine Göre Dağılımı	172
Tablo-3 Katılımcıların Hayatlarının Büyük Kısmını Geçirdikleri Yere Göre Dağılım ..	174
Tablo-4 Katılımcıların Öğrenim Düzeylerine Göre Dağılımı	176
Tablo-5 Katılımcıların Evliliklerinin Gerçekleme Biçimine Göre Dağılımı	178
Tablo-6. Katılımcıların Meslek Durumuna Göre Dağılımı	180
Tablo-7 Katılımcıların Gelir Durumuna Göre Dağılımı	181
Tablo-8 Katılımcıların Medeni Duruma Göre Dağılımı	183
Tablo-9 Katılımcıların Nikah Biçimine Göre Dağılımı	183
Tablo-10 Katılımcıların Aile Biçimine Göre Dağılımı	184
Tablo 11 Katılımcılara Göre Şiddetin Tanımı	187
Tablo 12 Cinsiyete Göre Katılımcıların Şiddet Tanımları	188
Tablo-13 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Şiddetin Nedenleri	189
Tablo 14- Katılımcıların Cinsiyetleri ile Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin T Testi Sonuçları	194
Tablo-15 Katılımcıların Fiziksel Şiddete Maruz Kalma Durumlarını Gösteren Frekans Tablosu	195
Tablo-16 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Fiziksel Şiddete Maruz Kalma Durumları	197
Tablo-17 Katılımcıların Cinsiyetleri ile Fiziksel Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin T Testi Sonuçları	198
Tablo-18 Katılımcıların Sözel Şiddete Maruz Kalma Durumlarını Gösteren Frekans Tablosu	199
Tablo-19 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Sözel Şiddete Maruz Kalma Durumları ...	200

Tablo-20 Katılımcıların Cinsiyetleri ile Sözel Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin T Testi Sonuçları.....	201
Tablo-21 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Sözel Şiddete Maruz Kalma Durumları ...	201
Tablo-22 Katılımcıların Ekonomik Şiddete Maruz Kalma Durumlarını Gösteren Frekans Tablosu.....	203
Tablo- 23 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Ekonomik Şiddete Maruz Kalma Durumları	204
Tablo- 24 Katılımcıların Cinsel Şiddete Maruz Kalma Durumlarını Gösteren Frekans Tablosu.....	207
Tablo- 25 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Cinsel Şiddete Maruz Kalma Durumları.	208
Tablo- 26 Katılımcıların Psikolojik Şiddete Maruz Kalma Durumlarını Gösteren Frekans Tablosu.....	209
Tablo- 27 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Psikolojik Şiddete Maruz Kalma Durumları	212
Tablo- 28 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Şiddete Katlanma Nedenleri.....	214
Tablo- 29 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Şiddeti Çözme Biçimleri.....	216
Tablo- 30 Katılımcıların Yaşına Göre Şiddet Tanımları.....	218
Tablo- 31 Katılımcıların Yaşına Göre Şiddetin Nedenleri.....	221
Tablo-32 Katılımcıların Yaşları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları.....	222
Tablo- 33 Katılımcıların Yaşına Göre Şiddete Katlanma Nedenleri	224
Tablo- 34 Katılımcıların Yaşına Göre Şiddeti Çözme Biçimleri.....	225
Tablo- 36 Katılımcıların Öğrenim Düzeylerine Göre Şiddet Tanımları	227
Tablo 37 Katılımcıların Öğrenim Düzeylerine Göre Şiddetin Nedenleri.....	229

Tablo-38 Katılımcıların Öğrenim Düzeyleri ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları.....	230
Tablo 39 Öğrenim Düzeylerine Göre Katılımcıların Şiddete Katlanma Nedenleri	231
Tablo-40 Öğrenim Düzeylerine Göre Katılımcıların Eşler Arası Şiddeti Çözme Biçimleri	233
Tablo-41 Mesleklerine Göre Katılımcıların Şiddet Tanımları.....	234
Tablo-42 Katılımcıların Mesleklerine Göre Şiddetin Nedenleri.....	236
Tablo-43 Katılımcıların Meslekleri ve Eşler Arası Şiddete Maruz Kalma Durumları Arasındaki Farkın Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları	237
Tablo-44 Katılımcıların Mesleklerine Göre Şiddete Katlanma Nedenleri	239
Tablo-45 Katılımcıların Mesleklerine Göre Şiddeti Çözme Biçimleri	241
Tablo-46 Katılımcıların Evlilik Biçimine Göre Şiddet Tanımları	242
Tablo-47 Katılımcıların Evlilik Biçimine Göre Şiddetin Nedenleri	243
Tablo-48 Katılımcıların Evlilik Biçimi ile Şiddete Maruz Kalma Durumunu Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları	244
Tablo-49 Katılımcıların Evlilik Biçimlerine Göre Şiddete Katlanma Nedenleri.....	245
Tablo-50 Katılımcıların Evlilik Biçimine Göre Şiddeti Çözme Biçimleri	246
Tablo 51 Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Şiddet Tanımları	247
Tablo-52 Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Şiddetin Nedenleri	249
Tablo-53 Katılımcıların Gelir Düzeyleri ile Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları	250
Tablo-54 Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Şiddete Katlanma Nedenleri.....	251
Tablo-55 Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Şiddeti Çözme Biçimleri.....	252
Tablo-56 Katılımcıların Aile Biçimine Göre Şiddet Tanımları.....	254

Tablo-57 Katılımcıların Aile Biçimine Göre Şiddetin Nedenleri	255
Tablo-58 Katılımcıların Aile Biçimi ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları	256
Tablo-59 Katılımcıların Aile Biçimine Göre Şiddete Katlanma Nedenleri	257
Tablo-60 Katılımcıların Aile Biçimine Göre Şiddeti Çözme Biçimleri.....	259
Tablo 61 Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Şiddet Tanımları.....	261
Tablo-62 Katılımcıların Medeni Durumu ile Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları	262
Tablo-63 Katılımcıların Medeni Durumu ile Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları	263
Tablo-64 Katılımcıların Çocukluğunda Şiddete Şahit Olma Durumunu Gösteren Frekans Tablosu.....	267
Tablo-65 Katılımcıların Çocukluğunda Şiddete Şahit Olmaları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları	268
Tablo-66 Katılımcıların Çocukluğunda Şiddete Maruz Kalma Durumunu Gösteren Frekans Tablosu.....	269
Tablo-67 Katılımcıların Çocukluğunda Şiddete Maruz Kalmaları ile Eşler Arası Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları	270
Tablo-68. Katılımcıların Aile İçinde Önemli Kararları Alma Durumunu Gösteren Frekans Tablosu.....	272
Tablo-69 Katılımcıların Aile İçinde Önemli Kararları Almaları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları	272
Tablo-70 Katılımcıların Aile İçi Rollerini Paylaşma Durumlarını Gösteren Frekans Tablosu	273
Tablo- 71 Katılımcıların Aile İçi Rollerini Paylaşmaları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları	274

Tablo-72 Katılımcıların Eşler Arası Sırları Paylaşma Durumlarını Gösteren Frekans Tablosu.....	275
Tablo-73 Katılımcıların Sırları Paylaşma Durumları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları	275
Tablo-74. Katılımcıların Eşlerine Karşı Hissettikleri Duygularını Gösteren Frekans Tablosu.....	276
Tablo-75 Katılımcıların Eşlerine Karşı Hissettikleri Duyguları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları	277
Tablo-76. Katılımcıların Ailenin Günümüzdeki Durumu Hakkındaki Görüşleriyle İlgili Frekans Tablosu.....	278
Tablo-77 Katılımcıların Ailenin Günümüzdeki Durumu Hakkındaki Görüşleri ile Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları	279
Tablo-78 Katılımcıların Evliliğin Devamıyla İlgili Görüşlerini Gösteren Frekans Tablosu	280
Tablo-79 Katılımcıların Evliliğin Devamını Hakkındaki Görüşleri ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları.....	281
Tablo-80 Katılımcıların Eş Tercih Durumunu Gösteren Frekans Tablosu.....	282
Tablo-81 Katılımcıların Eş Tercihleri ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları	283
Tablo-82 Katılımcıların Televizyon İzlememe Durumunu Gösteren Frekans Tablosu ..	286
Tablo-82 Katılımcıların Televizyon İzlemeleri ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları.....	287
Tablo-83 Katılımcıların İnanç Esaslarıyla İlgili Durumlarını Gösteren Frekans Tablosu	291
Tablo-84 Katılımcıların Namaz Kılma Durumunu Gösteren Frekans Tablosu	292
Tablo-85 Katılımcıların Oruç İbadetini Yerine Getirme Durumunu Gösteren Frekans Tablosu.....	294

Tablo-85 Katılımcıların Kurban İbadetini Yerine Getirme Durumunu Gösteren Frekans Tablosu.....	294
Tablo-86 Katılımcıların Hac İbadetini Yerine Getirme Durumunu Gösteren Frekans Tablosu.....	295
Tablo-87 Katılımcıların Zekat İbadetini Yerine Getirme Durumunu Gösteren Frekans Tablosu.....	296
Tablo-88 Katılımcıların Dua Etme Durumlarını Gösteren Frekans Tablosu.....	296
Tablo-89 Katılımcıların Kur'an Okuma Durumlarını Gösteren Frekans Tablosu	297
Tablo-91 Katılımcıların Dini Bilgiye Sahip Olma Durumlarını Gösteren Frekans Tablosu	299
Tablo-92 Katılımcıların Dini Davranış Durumlarına Dair Frekans Tablosu.....	301
Tablo-93 Katılımcıların Kendileriyle İlgili Dindarlık Algılarını Gösteren Frekans Tablosu	302
Tablo-94 Katılımcıların İnanç Durumları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi Sonuçları.....	303
Tablo-95 Katılımcıların Namaz İbadetini Yerine Getirme Durumları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları.....	304
Tablo-96 Katılımcıların Oruç İbadetini Yerine Getirme Durumları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları.....	304
Tablo-97 Katılımcıların Kurban İbadetini Yerine Getirme Durumları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları.....	305
Tablo-98 Katılımcıların Hac İbadetini Yerine Getirme Durumları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları.....	306
Tablo-99 Katılımcıların Zekat İbadetini Yerine Getirme Durumları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları.....	307
Tablo-100 Katılımcıların Dua Etme Durumları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları.....	307

Tablo-101 Katılımcıların Kur'an Okuma İbadetini Yerine Getirme Durumları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları...	308
Tablo-102 Katılımcıların Dini Bilgi Düzeyleri ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları.....	309
Tablo-103 Katılımcıların Kendileriyle İlgili Dindarlık Algıları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi Sonuçları	312
Tablo-104 Katılımcıların Din ve Eşler Arası Şiddetle İlgili Görüş ve Düşünceleri	317
Tablo-105 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Boşanma Konusundaki Görüşleri	319
Tablo-106 Katılımcıların Boşanmayla İlgili Görüşleri ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları.....	320
Tablo-107 Katılımcıların Eşin Dövülmesiyle İlgili Tutumlarını Gösteren Frekans Tablosu	323
Tablo-108 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Eş Dövme Konusundaki Görüşleri	324
Tablo-109 Katılımcıların Din ve Eşler Arası Şiddet İlişkileri ile İlgili Görüşleri	325
Tablo-110 Katılımcıların Din-Dindarlık Arasında Doğrudan Bir İlişki Olmadığına İnanmaları İle Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları	326
Tablo-111 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Eş Dövmenin Mazur Görülmesiyle İlgili Görüşleri.....	327
Tablo-112 Katılımcıların Eş Dövmenin Mazur Görülmesiyle İlgili Görüşleri ile Eşler Arası Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları	328
Tablo-113 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Eşe İtaat Hakkındaki Görüşleri.....	330
Tablo-114 Katılımcıların Kadının Namusuyla İlgili Düşüncelerine Ait Frekans Tablosu	334
Tablo-115 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Kadının Namusuyla İlgili Görüşleri	335

Tablo-116 Katılımcıların Öğrenim Düzeylerine Göre Kadının Namusuyla İlgili Görüşleri	336
Tablo-117 Katılımcıların Eşler Arası Şiddetin Günümüzdeki Durumuyla İlgili Düşüncelerine Ait Frekans Tablosu	341
Tablo- 118 Katılımcıların Eşler Arası Şiddetin Karşılıklı Oluşuyla İlgili Düşüncelerini Gösteren Frekans Tablosu	342
Tablo-119 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Eşler Arası Şiddetin Karşılıklı Oluşuyla İlgili Görüşleri	343
Tablo-120 Katılımcıların Kaderle İlgili Düşüncelerini Gösteren Frekans Tablosu	345
Tablo-121 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Kaderle İlgili Görüşleri	346
Tablo-122 Katılımcıların Kaderle İlgili Görüşleri ile Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları	347
Tablo-123 Katılımcıların Kaderle İlgili Görüşlerine Göre Şiddeti Çözme Biçimleri	348

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Ekolojik Model	132
Şekil-2 Konya İli Cinsiyete Göre Yaş Pramidi.....	169
Şekil-3 Konya Geneli Cinsiyete Göre Yaş Durumu	171
Şekil-4 Türkiye Yaş piramidi, 2010.....	172
Şekil-5 Türkiye ve Konya Geneli Öğrenim Düzeyleri.....	175
Şekil-6 Türkiye Geneli Cinsiyete Göre Evlilik Kararı.....	178
Şekil-7 Türkiye Geneli Medeni Duruma Göre Nüfus (15+ yaş)	182
Şekil-8 2010 Yılı Konya Geneli Medeni Duruma Göre Nüfus (15+ yaş).....	183
Şekil-9 Dünya Değerler Araştırması, Türk Toplumunda Ailenin Önemi	279
Şekil- 10 Cinsiyete Göre Namaz Kılma Durumu	293
Şekil-11 Katılımcıların Cinsiyetleri ve Dini Bilgi Durumu	298
Şekil 12 Dünya Değer Araştırması Türk Toplumunda Dinin Önemi	303
Şekil-13 Emniyet Genel Müdürlüğü Töre Cinayetleri	338

1. GİRİŞ

Şiddet, günlük hayatımızı derinden etkileyen ve her geçen gün etkisini daha da hissettiren bir olgudur. Şiddetin bu denli yoğun olarak toplumsal hayatın içinde, sokakta, okulda, evde, tv.'de, yazılı-görsel medya vb. alanlarda yer alması, şiddetin bir anlamda "kanıksanmasına", sıradanlaşmasına yol açmaktadır. Yaşadığımız sosyal hayat içerisinde şiddet kavramı, anlamı dışında o kadar çok kullanılmaktadır ki bu kullanımlar şiddetin ne olduğu, neyi ifade ettiği, sınırlarını nelerin belirlediği gibi birtakım problemlere, kafa karışıklığına da yol açmaktadır. Gündelik hayatta şiddetin bu şekildeki kullanımı, şiddeti 'anlamı belli olmayan, sıradan' bir kavrama dönüştürmekte, kavram ilgili ilgisiz, çoğu zaman da anlamının çok ötesinde kullanımlara sahne olmaktadır. Öyle ki karşımızdaki bireylere olan ilgi ve sevgimizi veya yergimizi belirtirken dahi "Şiddetle seviyorum/şiddetle kınıyorum." şeklinde şiddetle ilişkilendirilerek ifade edilmektedir (Türker, 1996: 319-322).

Şiddet, bir insan hakları ihlali olarak gelişmişlik, eğitim, ekonomik vs. düzeyi ne olursa olsun dünyada neredeyse bütün toplum, din ve kültürlerde görülmektedir. Şiddetin olmadığı bir toplum ve kültürü düşünmek neredeyse imkansız gibi görünmektedir. Şiddet konusunda basına yansıyan şu haber, şiddetin artık gündelik hayatımızın bir parçası olduğunu, şiddete karşı duyarsızlığımızı açıkça ortaya koymaktadır:

"Liseli Kızların Bıçaklı Kavgası:

Şiddet artık günlük yaşantımızın bir parçası oldu. Artık akıllara gelmeyecek olayları sıradan bir ajans haberi gibi okuyup geçiyoruz. Son olay Rize'de...Liseli genç kızlar birbirlerine bıçakla saldırdı. Ama tuhaf olan, bir kız bıçakla saldırır diğeri elinden yaralanırken aralarından geçen iri yarı bir kişinin olup bitene aldırmadan yürümeye devam etmesi. Sanki görmüyor sanki duymuyor gibi ayırmaya bile kalkışmaması..." (Milliyet, 10.05.2012).

Şiddet artık her yerde, her an kendini göstermekte, sınır tanımaksızın sosyal hayatın bir parçası haline gelmektedir. Yukarıdaki haberle ilgili okuyucu yorumlarında ise bu duyarsızlık, "Kızların kavgası ayrılmaz, izlenir!" şeklinde ifade edilmiş; sosyal sorumluluk alma bir yana, yaşanan şiddet olayından zevk alınır hale gelmiştir. Toplum, bir bakıma kendisine zararı dokunmayan olayların neticeleri ne olursa olsun, olayı sıradan gazete haberleri olarak değerlendirmekte, ertesi güne

kalmadan da unutmaktadır. Medyanın çok satış ve reyting kaygısıyla bütün şiddet öğelerini, sınırları zorlayarak kullandığı söylenebilir. Yazılı basın da bu sınırları zorlamaktadır (Köşgeroğlu, 2009: 79).

Aile içi şiddet, içinde yaşadığımız yüzyılda üzerinde en çok durulan toplumsal sorunlardan biridir. Toplumunu oluşturan bütün bireyleri etkilemekle birlikte, şiddetin aile üyeleri üzerinde etkileri daha fazla hissedilmektedir. Şiddetin en çok yaşandığı yerlerden biri olan aile üzerine yapılan araştırmalar, aile içi şiddetin yaygınlığını, toplumun temeli olarak kabul edilen aile kurumunun içinde bulunduğu olumsuz şartları ortaya koymaktadır. Yapılan araştırmalarda aile içinde yaşanan şiddetin, özellikle kadına yönelik şiddetin, kadınlara eşleri, babaları, eşinin ailesi, erkek kardeşleri ve diğer aile üyeleri tarafından uygulandığını ortaya koymakta, aile bireyelerine -çocuk, yaşlılar, eşler arası- yönelik ilgili araştırmalar şiddetin çok boyutlu ve çok yaygın bir sosyal problem olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca, eşler arasında kadına yönelik şiddetin, özellikle fiziksel şiddetin yaygınlığı ve namusun bedene indirgenmesiyle toplumsal cinsiyet ayrımcılığına dayalı olarak işlenen namus cinayetleri, kadına yönelik şiddetin aynı zamanda sistematik olarak işlendiğini göstermektedir.

Diğer taraftan, eşler arası şiddetin sadece kadına yönelik olmadığı; erkeğe karşı kadın tarafından fiziksel şiddetin dışında farklı şiddet biçimlerinin uygulandığı hem Batı'da yapılan araştırmalarda hem de ülkemizde yapılan araştırmalarda vurgulanmaktadır. Ancak erkeğe uygulanan şiddetin hem görünürlüğü, hem de etkisini ölçmek çoğu zaman mümkün olmamaktadır. Ayrıca kadın tarafından erkeğe uygulanan şiddet, metodolojik çalışmalarda ve gündemde ihtilafli bir konu olduğundan, üzerinde çalışılması da zordur (Straus, 2005: 57). Birtakım toplumsal kabuller gerçeğin önüne geçmekte; erkeklere yüklenen "erkeklik algısı", bireyin kendisini sürekli bu algının etkisinde bırakmakta, birey güçsüzlük, zayıflık belirtisi olarak şiddet gördüğünü ifade etmede zorluk yaşamaktadır. Toplum tarafından yaygın olarak kullanılan "Erkekler ağlamaz.", "Erkeklik sende kalsın." türünden cinsiyetçiliği yansıtan ifadeler, kadınları güçsüz; erkeği ise her bakımdan güçlü kabul etmekte; erkeklerin üzerindeki bu baskı nedeniyle uğradıkları şiddet belirgin bir şekilde ortaya konulamamaktadır. Ayrıca "erkeklik" üzerine yapılan araştırmaların da çok sınırlı olduğu; erkeğin tek tip altında "zafer kazanan, fail, zorba, ya da tecavüz edici vb." olarak genelleştirildiği ifade edilmektedir. Erkekler hakkında bir stereotip

oluşturmaktan öteye gidemeyen ve bu tipler aracılığıyla oluşturulan kesin ve tek yanlı resimlerin gerçekliğin kendisi gibi yansıtılması durumunda ise "Gerçek erkek budur." şeklindeki yorumlamalara hizmet edeceği gözden kaçırılmamalıdır (Onur ve Koyuncu, 2004: 31-32). Bütün bunlar göz önüne alındığında şiddetin tek boyutlu ele alınması durumunda, aile içinde eşler arası şiddetin önlenmesine yönelik çabaların eksik ve yetersiz kalacağı da görülmektedir.

Aile içi konuların mahrem bir sorun olarak görülmesi, aile içinde meydana gelen şiddetin "aileyi ilgilendiren bir problem" olarak ele alınmasına neden olmuştur. 1960'ların sonuna kadar aile içi şiddet, çok ender yaşandığı düşünülen ve ağırlıklı olarak psikolojik sorunlar ve yoksullukla ilişkilendirilen bir olguyken, 1970'lerde bu durum değişmeye başlamıştır. Örneğin, ilk 30 yılında başlığında "şiddet" ismi taşıyan tek bir makale yayımlanmayan "Evlilik ve Aile Dergisi"nin¹ ikinci 30 yılında en çok yayın yapılan konulardan birisi, aile içi şiddet olmuştur (Altınay ve Arat 2007: 50). Ancak yakın zamanlarda "kadın hareketleri"yle ivme kazanan, yoğun tartışmalara kapı aralayan ve "kadına yönelik şiddet"le ilgili yapılan çalışmalar, aile içi şiddetin mahrem bir konu olmaktan çıkmasına yardımcı olmuş; özellikle kadına yönelik şiddetin geniş toplumsal çerçevede sosyo-kültürel bir sorun olarak ele alınmasını gerekli kılmıştır. Bu bağlamda aile içi şiddetin, insan hakkı ihlalleri çerçevesi içinde ele alınması, önlenmesi için gerekli tedbirlerin ortaya konulmasına yönelik araştırmaların ve yasal düzenlemelerin yapılması yönünde çok olumlu katkılar sağlamıştır. (Yetim, 1998: 48).

Dünya genelinde olduğu gibi, kadına yönelik aile içi şiddetin, insan onuruna yapılan bir saldırı olduğu ülkemizde de kabul edilmekte ve en temel insan hakları ihlali olarak görülmektedir. Kadına yönelik aile içi şiddet konusundaki bu anlayış, yasalarımıza, özellikle son yıllarda yapılan düzenlemelerle yansıtılmıştır. Yapılan bu düzenlemelerle birlikte, aile içi şiddet uygulayan kişilere yönelik cezalar da artırılmıştır. Bunun yanında, aile içi şiddete maruz kalanların sağlık kuruluşlarında muayene ve tedavi görmelerini sağlayan düzenlemeler de yapılmıştır. Cinsiyet eşitsizliğini giderme amacıyla, TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu tarafından çeşitli yasal düzenlemeler yapılarak, kadın-erkek ayrımcılığına imkân

¹ *The Journal of Marriage and the Family* dergisi 70 yıldır aile alanında önde gelen araştırma dergilerinin başında gelmektedir. Dergi, aileyle ilgili araştırma, teori oluşturma, yorumlama, değerlendirmenin yanı sıra evliliği bütün yönleriyle ele almaktadır. ABD'de yayınlanan dergi aynı zamanda Aile İlişkileri Ulusal Konseyi dergisidir.

veren durumlar ve eşitliği bozan engeller kaldırılmaya çalışılmıştır. Yasal düzenlemeler yanında, aile içi şiddetin araştırılması ve önlenmesine yönelik kamuoyunda duyarlılık yaratmayı amaçlayan çeşitli sempozyum, panel, bilgilendirme toplantıları ve kampanyalar düzenlenmiştir. Çeşitli sivil toplum kuruluşları, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, SHÇEK, Diyanet İşleri Başkanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, belediyeler, medyada Hürriyet gazetesi önderliğinde "Aile İçi Şiddete Son" kampanyalarıyla aile içi şiddetin önlenmesi konusunda işbirliğine giderek bir mutabakat içerisinde sorunun ortadan kaldırılması ve çözümüne yönelik adımlar atılmıştır.

Modernleşmenin yol açtığı değişim süreciyle birlikte aile ekonomi, din, eğitim gibi fonksiyonlarının çoğunu başka kurumlara aktarmış olsa da ailenin aidiyet, duygusal paylaşım, toplumsal bütünleşme ve modelleme fonksiyonlarını sürdürdüğü ifade edilmektedir. Toplumsal yapıda merkezi bir konuma sahip olan ve “modern toplum için hem bireysel ihtiyaçlara yanıt veren hem de daha geniş toplumsal sistemin gereklerini karşılayan çok elverişli” (Wilson, 1985:22) bir kuruma dönüşen modern aile organizasyonunda ve yerine getirdiği işlevlerde değişiklikler meydana gelmiştir. Örneğin, eğitim kurumu, aile kurumunun üstlendiği çocuğun yetiştirilmesi işlevini gerçekleştirebilecek bir organize nitelik göstermiştir.

Aynı şekilde ekonomi kurumu da aile içi mesleki organizasyonun esnekleşmesiyle baba-oğul arasında süregelen mesleki rol aktarımının kırılmasına yol açarak, ailenin “ekonomik destek sağlama” işlevini üstlenmesinin sonucunda, hem kamusal alanın giderek erkeksi özellikler taşımasına yol açmış, hem de aile içi rol farklılaşmasını hızlandırarak toplumsal yapıda cinsiyet organizasyonunun “rol” bağlamında köklü bir ayrışma yaşamasına neden olmuştur. Aynı şekilde teknolojik gelişmelere paralel olarak ev araç-gereçlerindeki yeniliklerin ev içi kullanımı, kadının ev içi gündelik uğraşlarına ayırdığı zamanı kısaltmış, bunun neticesinde ailenin yeniden üretim işlevinin de içeriğinde değişikliklerin yaşanmasına neden olmuştur (Erdoğan, 2008: 127). Evrimci modernleşme anlayışının öngördüğü gibi, aile önemini yitirmemiş, bilakis bireysel kimliğin inşasının sosyal varlık alanıyla doğrudan ilişkili olduğunun anlaşılmasını sağlamıştır. (Nirun, 1994: 19).

Sanayileşme ve modernleşme olgusu bütün kurumları etkilemiş, bireylerin yaşam ve anlam dünyalarında değişmelere neden olmuştur. Teknoloji alanında meydana gelen hızlı gelişmeler, özellikle 19. yüzyıldan itibaren teknolojik

ilerlemeler, haberleşme ve bilgi ağının genişlemesi, toplumsal hayatta köklü değişikliklere yol açmıştır. Dolayısıyla toplumsal yapı içinde kültürü oluşturan en önemli unsurlardan biri olan din kurumunun da bundan etkilenmiştir. Ekonomik hayatta meydana gelen önemli değişmelerin sonucu sanayileşmeyle birlikte nüfusun önemli bir bölümü şehirlerde yaşamaya başlamış, modernleşme ve şehirleşme süreçleri iş bölümü, uzmanlaşma, sosyal hareketlenmelere yol açmıştır. Bu tür gelişmeler geleneksel toplum yapılarında önemli değişikliklere sebebiyet vermiş, insanların sosyal davranışları bu gelişmelerden etkilenmiştir. Bu bağlamda geleneksel dini düşünce ve tutumlar giderek zayıflamaya başlamış, dindarlıkla ilgili davranışlarda önemli oranda azalmalar görülmeye başlanmıştır. Sanayileşme olgusuyla birlikte ekonomik davranışların daha rasyonel çerçevede hesaplamaya dayalı olarak gelişmesi, geleneksel değer ve kurumları değiştirmiş ve bunların yerine yeni değer ve kurumların geçmesine zemin hazırlamıştır (Bodur, 2004).

Sosyolojik olarak din, bireylerin hayatlarını yönlendirmek ve düzenlemek için birtakım ilkeler ortaya koyar. Bireylerden bu ilkelere uygun davranışlar sergilemesini ister. Dinin diğer toplumsal kurumlar üzerinde etkileri bulunduğu gibi, bu kurumların da din üzerinde etkileri bulunmaktadır. Dolayısıyla, din-toplum ilişkileri etkileşim halindedir. Dinin ortaya koyduğu ilkeler, bireylerin hem özel hayatlarında hem de toplum hayatlarındaki uygulamalarla ortaya çıkar, bu bakımdan din toplumsal ilişkileri düzenler, şekillendirir, kontrol eder ve kimi zamanda ona yeni biçimler verir. İşte bu bakımdan toplumda meydana gelen şiddet olaylarının engellenmesinde, kontrol altına alınmasında din önemli fonksiyonlar icra etmektedir.

Toplumsal kurumlardan biri olan din, geleneksel toplum ve kültür yapısı içerisinde toplumsal yapıyı aileden ekonomiye, eğitimden hukuka kadar bütün alanlarıyla kucaklamaktadır. Yaşanan değişimle birlikte kurum olarak ailenin de yapısı ve işlevlerinde değişimler meydana gelmiştir. Örneğin, toplumsal bir kurum olarak aile, eskiden diğer sosyal kurumlarda olduğu kadar bir üretim ünitesiydi. Sanayileşmeyle birlikte ekonomik aktivite evden bağımsız hale gelmiştir (Bruce, 2002: 8). Bu durumun bir sonucu olarak ailenin toplumdaki etkinliği ve algılanışı da değişmektedir. Modernleşme tecrübesi yaşayan Batı Avrupa toplumlarında aile toplumsal yapıdaki eski yerini ve önemini kaybettiği ifade edilmektedir. Genel durum böyle olmasına rağmen diğer toplumlara göre, İslam'ın, Budizm'in ya da Katolikliğin hâkim olduğu toplumlarda ailenin daha güçlü ve önemli bir kurum

olduğu söylenebilir (BASAGM, 2010: 21). Aile, bu dinî önemini başta İslam olmak üzere bütün semavi ve diğer dinlerde korumuş, lakin son dönemlerde ortaya çıkan sekülerleşme sürecine paralel olarak bu durumda önemli değişimler gözlenmiştir.

Sanayi devrimiyle birlikte ivme kazanan kadının çalışma hayatında aktif oluşu, bireylerin aile içinde rol ve statülerinin yeniden belirlenmesini gündeme getirmiştir. Artık, sadece ev işleri ve çocuk bakımıyla değil, iş hayatındaki etkin konumuyla tanımlanan kadınlar, kendilerine biçilen geleneksel rollerini -annelik, ev hanımlığı gibi- yerine getirmenin yanı sıra, toplumsal alanda görünürlüğüyle modern hayatın -yöneticilik, işveren, medya sektörü gibi- çeşitli alanlarında yer bulmuştur. Tarihsel süreçte fiziksel güce dayalı ayırım, (askerlik, bilek gücüne dayanan işçilikler gibi) sanayileşmeyle birlikte yerini eğitilmiş ve nitelikli insan gücüne bırakmış, kadınlar da erkekler gibi iş hayatında yerlerini almışlardır. Kadının ekonomik güç elde etmesi toplumsal statülerinin iyileşmesini sağlamıştır (Köşgeroğlu, 2009: 80). Geleneksel değerlerin hâkim olduğu bir ailede yetişen bireyler kendi anne-baba rolüne uygun bir aile hayatı beklentisinde olduklarından, kadının ücretli çalışması ve ekonomik alanda söz sahibi olması durumunda problem ortaya çıkmaktadır. Çünkü bir taraftan modern değerleri esas alan bir eğitim sürecinden geçen bireyler, diğer taraftan kendi anne-baba rol modelleri karşısında anomi yaşamakta, eşler arası şiddet ise bu konuma sahip ailelerde daha fazla potansiyel bulmaktadır.

Eşlerin her ikisinin de ücretli bir işte çalıştığı ailelerde, iş-aile ikilemlerinin/çatışmalarının ortaya çıktığı ve bu durumun yaşam tatmininde azalmalara yol açtığı ifade edilmektedir. Eşlerin her ikisinin de çalıştığı ailelerde mekân olarak evin bireylerin barınma, uyuma gibi günlük ihtiyaçlarını giderdikleri adeta bir otel haline geldiği ifade edilmektedir. Yaşanan bu değişimlerle birlikte, aile içinde açık rol farklılaşmasından, rollerin paylaşıldığı bir yapıya doğru geçiş başlamış, aile içindeki görevler de buna bağlı olarak eşitlikçi bir tarzda yerine getirilmeye başlanmıştır. Değişen bu yeni duruma uyum sağlayan eşlerin daha uyumlu ve şiddetten daha uzak bir aile yaşantısı sürdürdüğü; uyum sağlayamayan veya uyum sağlamada zorluk çeken bireyler arasında problem ve çatışmaların daha sık görüldüğü ifade edilmektedir.

Kırdan büyük kentlere doğru başlayan göç dalgaları neticesinde kentin kozmopolit ortamında alıştığı değer ve kuralları bulamamış kişilerin kuralsızlık (anomi) içine düşerek ve çevresine yabancılaşarak toplum dışı davranışlara ve bu

bağlamda şiddete başvurabileceği öngörülmektedir. Şehir hayatının büyüklük, yoğunluk, kültürel çeşitlilik gibi nitelendirilen özellikleri bireyler arası bağların gevşemesine, kişilerin yabancılaşmasına, kuralsızlığa ve başıboşluğa; bunun sonucu olarak şiddet davranışının ortaya çıkmasına yol açacağı iddia edilmektedir. Ayrıca hayal kırıklığı ve saldırganlık ilişkisi ile 'görelî yoksunluk' kavramı, yani kişilerin kendilerine referans aldıkları gruplarla kendi yaşam ve kaynaklarını karşılaştırdıklarında duydukları eksiklik ve haksızlık duygusu, köy-kent göçmenini potansiyel şiddet aktörü olarak işaret etmektedir. Bu görüşe göre, kentte yetişen bu gençler, kendilerine annelerinin, babalarının yaptıkları gibi, köyde bıraktıkları akraba ve tanıdıkları referans almak yerine kendilerini kentteki avantajlı gruplarla karşılaştırmakta, yaşam beklentileri yerine gelmediğinde yaşadıkları hayal kırıklığı şiddete dönüşebilen tepki olmaktadır (Erman, 2002: 193-94). Diğer yandan, önceleri kırsal kesim şiddeti olarak tanımlanan (töre, namus cinayetleri gibi) şiddet türlerinin artık kentlerde de görülmeye başlandığı, şiddet ürünleri ve sayıları açısından kır-kent farklılığının giderek azaldığı ifade edilmektedir (Balcıoğlu, 2011: 19).

Kentleşme, bireylerin değer yargılarında değişmelere yol açmıştır. Köy hayatının tersine, şehirde bireyler üzerinde toplumun denetleyiciliği azalmıştır. Toplumun gelenek, görenek yapısında görülen bu değişimler bireylerin evlilik öncesinde daha kolay ilişkiler kurmasına imkân veren bir ortam sağlamıştır. Böylece gençlerin büyük bir kısmı daha sağlıklı insan ilişkileri geliştirme olanağı bulmuş ve karşı cinsten bir kimseyi gündelik yaşamın doğal bir parçası olarak kabul etmeye başlamıştır. Diğer yandan, bu gelişmeye ayak uyduramamış veya arkadaşlık kurma yeteneği henüz gelişmemiş kimseler, cinsiyetler arasındaki bu olanağı sosyal gelişme amacıyla kullanamamış ve arkadaşlık daha ziyade "cinsel ilişki kurulan kimse" olarak gerçekleşmiştir. Sonuçta çok sayıda genç kadın erken yaşta anne olmuş ve hem kendi yaşamlarına hem de topluma yeni sorunlar taşımışlardır (Cüceloğlu, 2008: 385). Erken yaşta gelen evlilikler, henüz aile kurmanın sorumluluğuna sahip olmayan bireylerin oluşturduğu birliktelikler sonuçta "çocuk anne-babalar", evliliğin getirdiği yükümlükleri ortaya koymada başarısız olmakta, tartışma ve şiddet ortamına doğal olarak zemin hazırlamaktadırlar. Kendilerinden doğan çocuğun bakım, eğitimi gibi görevleri tam olarak yerine getirememekte, sonuçta sağlıklı bir toplum ortaya çıkmaktadır.

Sağlık bir toplumun ortaya çıkışında değişimin etkili olduğu ifade edilmektedir. Toplumsal değişme aile içi sorunların çeşitlenmesine ve artmasına neden olabilmekte, ailenin işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirmesine engel olabilmektedir. Türk toplumunda geleneksel olarak erkek genellikle kendisini eş ve çocuklarının eğitim ve terbiyesinden sorumlu hissetmektedir. Aileler ve toplum, eğitim ve terbiye metodu olarak şiddeti normal kabul ettiği için onay verici ifadelerle pekiştirilen şiddet, hem uygulayan hem de mağdur tarafından şiddet içerikli davranışları normal karşılanmaya, bir adım ötesinde meşru, olması gereken bir davranış olarak görülmeye başlanmıştır.

Eğitim metodu olarak dayanın kullanımının kuşaklar arası aktarımı devam etse de günümüzde eğitim yöntemlerinde değişimler gözlenmeye başlamıştır. Bir zamanlar eğitim aracı olarak görülen falakanın yerini ikna metodu almış, yakın zamanlarda dayanın terbiye metodu olarak kullanımı da ortadan kalkmaya başlamıştır. Sosyalleşmenin en yoğun olarak yaşandığı ilk çocukluk yıllarında dayakla tanışmaması adına yeni modellerin tercih edilmesi şiddetsiz bir toplum için atılan önemli adımlardan biri olarak görülmektedir.

Evlilikte eşler arasında meydana gelen şiddet, her ne kadar iki insan arasında geçen bir olay olarak ortaya çıksa da sebepleri toplumsal yapı ve dinamiklerde olan, sonuçları da sadece bireysel değil, tüm toplumu etkileyen bir olgudur. Bu yüzden, şiddet olgusunu toplumsal bir sorun olarak tanımlamanın yanlış olmayacağı ve çözümün de herhangi bir kocanın karısı hakkındaki düşüncelerinde değil, genel olarak toplumun kadın ve erkek hakkındaki düşüncelerinde yatmakta olduğu düşünülmektedir (Sakallı-Uğurlu, 2003: 54).

Gelişmiş ülkelerde bile aile içi şiddetin ancak son 20-30 yıldır tartışılıyor olması bu konunun araştırmacılar tarafından ihmal edildiğini göstermektedir. Bu durumun birçok nedeni vardır. Bunlardan bazıları bu konunun ailenin kendi özel sorunu olarak görülmesi, kadına şiddet uygulamanın olağan sayılması, hatta toplumun çeşitli kurumlarınca (din, gelenek ve görenekler, medya, yasalar gibi) desteklenmesi olduğu söylenebilir. Pek çok otoriteye göre ise ekonomi, eğitim, rol ve statü açısından kadın ve erkek arasındaki güç dengesizliği, ailede kadına yönelik şiddetin diğer nedenidir. Güçlü olan kişi bu gücü "otorite", "manipülasyon" boyutunda kullanabileceği gibi, "şiddet" boyutunda bilinçli, amaçlı ve planlı olarak kullanabilmektedir (Vatandaş, 2003: 20; Gömbül, 1997: 104).

Toplumumuzdaki gizleme eğilimine karşın aile içi şiddetin yaygın bir fenomen olduğu bilinmektedir. Kuşaktan kuşağa geçmekte ve yalnızca şiddet gören kişiyi değil, şiddete şahit olan kişilerin psikolojik durumlarını, özellikle psiko-sosyal gelişimini etkilemektedir. Şiddet uygulayan kişiler kimi zaman yaptıkları davranışların kaynağı olarak dini referans almakta, yaptığı davranışı dini motiflerle meşrulaştırmaktadır. Bu bakımdan din-şiddet ilişkisi ve bir sosyal kurum olarak ailede meydana gelen problemler din sosyolojisi alanında yapılan çalışmalarla daha net ortaya konulacaktır. Aile içi şiddet yaygın olmasına karşın gizlenen bir olgu olduğundan şiddet olaylarının araştırılması ve aydınlatılması birtakım güçlükler içermektedir. Yapılan çalışmalar şiddetin spesifik faktörlerle açıklanamayacağını, şiddetin çok boyutlu (Arıkan, 1987: 81) olduğunu ve bunun için de multi-disipliner bir bakış açısı gerektirdiğini göstermektedir. Bu nedenle şiddet olgusuna hem din, hem de sosyoloji perspektifinden ele alan din sosyologlarının aile içi şiddeti araştırmaları gereken bir problemdir.

1.1. Araştırmanın Konusu

Bütün toplumlarda aile kurumuna büyük önem atfedilmiştir. Aile, sosyoloji literatüründe üzerinde en çok durulan temel kurumlardan birisidir. Çünkü toplumun sahip olduğu değerler ve normların aktarıldığı ve sosyalleşmenin en ciddi ve yoğun olarak yaşandığı kurum ailedir. Aile, bu durumundan dolayı da çoğunlukla toplumun küçük bir örneği, prototipi olarak kabul edilir. Kuşkusuz ailedeki değişim ve dönüşümü anlamak, toplumdaki değişim ve dönüşümleri de anlamada önemli katkılar sağlayacaktır.

Bilgi çağı ya da internet çağı da denilen bir dönemde, dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen bir olay, o mekânla sınırlı kalmamakta, diğer bölgeleri de etkilemektedir. İletişim alanında görülen hızlı gelişmeler, bireyleri aynı zamanda yalnızlaştırmış, duygularını yakın çevresiyle paylaşmak yerine, sanal ortamlarda ifade etmeye, kendine model olarak da sanal ortamlarda sunulan hayat tarzını görmeye başlamış, gerçek hayatta idealize ettiği ortama kavuşamayan birey, saldırgan davranışlar ve sapma eğilimleri göstermeye başlamıştır.

Dünyada ve Türkiye'de aile içinde bireylerin rollerinde ve statülerinde meydana gelen değişimler, eğitim seviyesinin yükselmesi, kadının evin dışında

ücretle çalışması gibi faktörler, eşler arasında eşitlikçi ilişkilerin gelişmesini gündeme getirmiştir. Geleneksel anne-babalık rollerinin dışında "hem kariyer, hem de anne-babalık yapan" çift kariyerli bireylerin sayısında görülen artış, aile içi ilişkilerin yeniden yapılanmasını beraberinde getirmiştir. Önceleri evinde annelik rolünü yerine getiren bireylerin özellikle 1980'lerle birlikte üniversite eğitimi almaları, "kadının eğitimi", "kamusal alanda görünürlüğü", "kadının çalışması" gibi birtakım konuların ele alınmasını gerekli kılmıştır. Geleneksel kadın imajının değişmesi, bu değişime ayak uyduramayan ailelerde kadın aleyhine birtakım olumsuz durumları da beraberinde getirmiştir.

Eşler arasında meydana gelen şiddet sadece eşleri değil, en başta onların çocuklarını ve ailelerini ve sağlıklı bir toplum hedefini de etkilediği bilinmektedir. Sosyolojik bir olgu olarak şiddetin görünürlüğü bakımından fiziksel olarak vurma, yaralama gibi somut davranışlardan ibaret olmadığı; bireyler üzerinde baskı oluşturma, onları sindirme, engellemenin yanı sıra, onların ruhsal dünyalarını olumsuz yönde etkileyen davranışların da şiddet kavramı içinde değerlendirilmesi gerektiği son zamanlarda daha ön plana çıkmıştır. Bu bakımdan şiddet olgusunun şiddet-güç ilişkisi çerçevesinin dışında çeşitli yönleriyle açıklanması bir gereklilik arz etmektedir.

Din, insanların davranışlarını düzenleyen birtakım ilkeler ortaya koymaktadır. Aile içerisinde eşler arasında meydana gelen şiddetin oluşum nedenleri, şiddetin boyutları, yönü, kurumsal bir yapı olarak aile ve toplumsal yapıya etkisinin yanında bireyler üzerindeki etkisi; ayrıca dinin şiddet olgusuna bakışı ve bireylerin şiddet davranışını uygulamalarında dini motiflerden etkilenip etkilenmemeye durumları da araştırmanın konusu içine girmektedir.

Eşler arası şiddet olgusu genel bir eğilim olarak daha ziyade erkeğin kadına yönelik şiddeti bağlamında ele alınmaktadır. Böyle bir yaklaşım eşlerden birini şiddet uygulayan, fail, zalim, zorba; diğerini mağdur, mazlum olarak ifade etmektedir. Ancak şiddetin kadından erkeğe yönelik yönü unutulmamalıdır. Kadının erkeğe yönelik uyguladığı -fiziksel olmasa da- ekonomik, sözel, cinsel, psikolojik şiddet türleri, bunların analizi araştırmanın konusuna girmektedir.

1.2. Araştırmanın Amaç ve Önemi

Eşler arası şiddet, farklı kaynaklarda da vurgulandığı üzere, sadece fiziksel anlamda yaralanmaları değil, aynı zamanda bireylerin sindirilmesine, öfkelenirilmesine veya duygusal baskı altına alınmasına yol açan fiziki veya herhangi bir şekilde hareket, davranış veya muamele olarak tanımlandığında onu tüm boyutlarıyla ortaya koyabilmek mümkün olacaktır (BKSGM, 2006: 91). Bu nedenle, sadece cezai yaptırımı olan somut şiddet eylemlerinin dışında, bir de bireyi ve toplumu tehdit eden, bireysel ve toplumsal boyutta şiddet eylemlerinin yaşanmasında etkili olan toplumsal gelişmeleri, şiddeti uyaran ya da şiddeti tetikleyen durumlar olarak değerlendirmek gerekmektedir. Bunlar arasında eğitim koşullarının yetersizliği, yeni sosyal örgütlenmeler, küreselleşmenin olumsuz etkileri, ekonomik bunalımlar, kötü kentleşme, hızlı nüfus artışı, dengesiz gelir dağılımı, işsizlik, medyanın şiddet konusunda duyarsızlığı gibi olumsuz gelişmeler sayılabilir.

Her bireyin zihninde şiddet kavramı, gördükleri ve yaşadıklarıyla ilgili olarak canlanmaktadır. Medyada sıkça yer alması nedeniyle de fiziksel şiddetin ön plana çıktığı görülmektedir. Ancak şiddetin sözel, ekonomik, psikolojik yönlerinin olduğu bilinmekte, eşler arası şiddet konusunda daha sağlıklı değerlendirmelerin ortaya konulabilmesi için öncelikle bireylerin hangi eylemi veya durumu şiddet olarak kabul ettiklerinin belirlenmesi gerekmektedir. Şiddet, önceleri bireysel olarak sadece bireylerin akıl sağlığını ilgilendiren, bireyin biyolojik ve psikolojik bir sorunu olarak algılanırken son dönemlerde toplum sağlığı sorunu olarak ele alınmaya başlamıştır. Yaşanan şiddeti sadece bireyin şiddete yatkınlığına veya ruhsal sıkıntılara bağlamak günümüzde geçerliliğini yitirmiştir. Bunun sonucu olarak da yakın zamanlarda şiddeti sosyal bir problem olarak ele alan çalışmalarda büyük artış görülmeye başlamıştır.

Diğer taraftan bugüne kadar "aile içi şiddet" konusundaki araştırmalar daha ziyade "kadına yönelik şiddet" veya "çocuğa yönelik şiddet" biçiminde ele alınarak yapılmıştır. Işıl Vahip'in de belirttiği üzere "...son yıllara kadar eşe yönelik şiddet, çocukların kötüye kullanılmasını, cinsel kötüye kullanılmayı bir bütün olarak ele almak bir yana, bunlar arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara, üzerine eğilen politikalara ve sağaltım programlarına bile rastlamak pek olası değildi." (Vahip, 2002: 318). Aile içerisinde eşlerin birbirlerine yönelik şiddeti de pek gündeme

getirilmemiştir. Bunun nedeni olarak son dönemlerde kadın hareketiyle başlayan sürecin etkilerini görmek mümkündür. Çünkü kadına yönelik şiddet ve namus cinayetleri gibi sistematik biçimde uygulanan şiddetin engellenmesine yönelik çalışmaların oluşması tabiidir. Dolayısıyla belirli bir dönem boyunca kadına yönelik şiddet konuları daha sık ele alınmıştır.

Diğer bir neden olarak şiddet denildiğinde "fiziksel" biçimi daha çok akla geldiğinden, erkeğin kadına yönelik şiddetinden bahsedilmiştir. Ancak aile içi şiddet olgusu eşler arasında sadece erkeğin kadına uyguladığı şiddet çerçevesinde ele alındığında ortaya çarpık bir durumun da çıktığı görülmektedir. Zira yapılan araştırmalar merkeze kadını aldıklarından erkeğin maruz kaldığı şiddet ele alınmamakta, erkekler kadınlara şiddet uygulayan, zorba varlıklar olarak tasvir edilmektedir. Ancak, cinsiyetleri bir yana, insan olarak hem kadın hem de erkek şiddet uygulama potansiyeline sahiptir. Şiddet, güç ilişkisine dayalı olarak ele alındığında erkeğin biyolojik, sosyo-ekonomik gücü kadına göre avantajlı bir durumda olsa da yaşanan değişimle daha eşitlikçi bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu yeni durumda kadınların erkeklere şiddet uygulama potansiyeli daha da artmaktadır. Kadın ve erkeğin aile içinde güç dengesi eşitlikçi bir yapıda olsa da şiddet davranışı, hem erkeğin kadına hem de kadının erkeğe uyguladığı, karşılıklı ilişkilerin sağlıklı olmasından kaynaklanan bir durumu ifade eder.

Araştırma sosyolojik olarak eşler arası şiddet olgusunu ele almaktadır. Önceleri mahrem olarak kabul edilip gizlenen aile içi ilişkilerin, yakın zamanlarda 'aile içinde kadına yönelik şiddet' ve 'namus cinayetleri' gibi başlıklar altında medyada yer aldığı görülmektedir. Bu konuyla ilgili yapılan araştırmalarda aile içi ilişkilerin ekrana taşınmasıyla, birtakım marjinal tiplerin izleyenler üzerinde, toplumun genelini yansıttığı izlenimini uyandırdığı, medyanın etkileme gücüyle ilintili olarak şiddet ve sapma olaylarının toplumsal alanda daha sık görünür hale geldiği ifade edilmektedir.

Toplumsal bir kurum olarak aile, herhangi bir toplumsal yapıda diğer sosyal kurumlardaki değişimi tetiklemekte, yön vermekte, aynı zamanda değişimden etkilenmektedir. Bu durumda değişimin merkezinde aile yer almaktadır. Toplumsal yapıyı oluşturan kurumlardan biri olan aileyle ilgili davranış örüntülerini, ilişki ve etkileşim süreçleri açıklamak, aile içi ilişkilerin, ailenin yaşadığı değişim süreçlerinin ortaya konulmasıyla mümkündür. Dolayısıyla araştırma, Türk toplumunda meydana gelen değişmelerin ortaya konmasını; şiddeti uygulayanın ve mağdurların

durumlarının tespitini ve bu konuda yetkili birimlerin ve kamunun bilgilendirilmesini ve özellikle toplumun nüvesini oluşturan "aile"nin mevcut durumunun tespitini ve ailenin geleceğini tehdit eden unsurlar hakkında öngörülerde bulunmayı amaçlamaktadır.

Geleneksel değer yargılarının egemen olduğu toplumsal yapılarda aile içinde meydana gelen olayların aile dışına yansıtılması bir yana, ailenin toplumsal statüsünü kaybetme, kınanma, ayıplanma, dışlanma korkusu, kadının ekonomik özgürlüğünün olmayışı, şiddete uğrayan çocukların bunları henüz ifade edecek imkânlardan yoksun oluşu gibi birçok sosyolojik faktörün etkisiyle "varlığı bilinen; ancak ifade edilemeyen bir sosyal gerçek" olarak aile içi şiddet karşımızda durmaktadır. Bu alanda uzman olan kişilere göre şiddet olgusu multi-disipliner bir yaklaşımı gerektirmektedir. Aile içi şiddet gibi kompleks bir olgunun tek bir nedenle oluşmadığı, toplumsal bağlamı ele alınmadan anlaşılamayacağı ve buna çözüm yolu bulunamayacağı, şiddet olgusunun tek başına hukuk veya tıp alanı verileriyle değil; sosyoloji, psikoloji, din ve ahlak gibi alanların verilerinden yararlanılarak çok boyutlu incelemeleri gerektirdiği görülmektedir. Dinin sosyal yapı üzerinde bütünleştirici, yardımlaşma, dayanışma, muhafazakârlık gibi fonksiyonlarının yanı sıra ayrıştırıcı, yabancılaştırıcı, çatışmacı gibi işlevlerinin de olduğu ifade edilmektedir. Toplum üzerinde önemli bir etkiye sahip olan dinin bireylerin tutum ve davranışlarına etkisi ve şiddetle ilişkisi de şiddet olgusunu ele alan önceki çalışmalarda eksik bırakılan yönü doldurmayı amaçlamaktadır. Bu araştırmayla toplumun özünü temsil eden aileyle birlikte, erkek ve kadının cinsiyet algılamaları ve toplumsal rol ve statülerindeki farklılaşmanın aile yapısında ve aile içi ilişkileri hangi yönde etkilediği araştırılmaya çalışılmıştır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Toplumsal yapıyı oluşturan din, eğitim, hukuk, ekonomi gibi kurumlar içerisinde aile, hem bireysel hem de toplumsal açıdan önemli bir kurumdur. Aile hem tabii ve hem de dini grup niteliklerine sahip olması nedeniyle din sosyolojisinin ilgi alanlarından birisidir (Wach, 1990: 71; Günay, 2000: 38).

Araştırma betimleyici yöntemi esas almaktadır. Betimleyici yöntemde sosyal olgu ya da konu tasvir edilir, durumla ilgili ayrıntılı bir fotoğraf ortaya konulur. Söz konusu tasvirler, kendi başlarına son derece önemli bilgiler vermesinin yanında,

sosyal olguları açıklamaya çalışan "neden ve niçin" sorularına cevap arayan açıklayıcı araştırmalar için de temel oluşturur. Betimleyici araştırmalar, araştırma odağındaki nesne ya da olgunun mevcut durumunun ifade edilmesi şeklinde gerçekteştirilir (Altunışık ve ark., 2012: 71). Araştırma eşler arası şiddet olgusunun karşılıklı olduğunu, hem erkeğin, hem de kadının başvurabileceği bir davranış olduğunu kabul ettiğinden, eşlerin şiddet olgusu hakkındaki gürüşleri karşılaştırmalı olarak verilecektir. Dolayısıyla benimsenen diğer bir yöntem de karşılaştırma olmaktadır.

Araştırmada, aile içinde eşler arası şiddet olgusu incelenecektir. Araştırma konusuyla ilgili olarak literatür taraması yapılmıştır. Yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunun, özellikle 1990 sonrası çalışmaların, "kadına yönelik şiddet" olgusu üzerine yoğunlaştığı gürülmektedir. Kadına yönelik şiddet üzerine yapılan çalışmalarda da fiziksel şiddet üzerine oldukça fazla eğilim gsterildiği, diğer şiddet biçimlerinin (ekonomik, psikolojik, cinsel ve sözel şiddet) son dönem çalışmalarında ele alındığı gürülmektedir.

Geniş halk kitleleri üzerine yapılan çalışmaların, Aile Araştırma Kurumu² tarafından gerçekteştirildiği ve kurum dışında az sayıdaki araştırmacıların yaptıkları çalışmalar olduğu dikkati çekmektedir. Aile Araştırmalar Kurumu dışında aile içi şiddet üzerine yapılan bu çalışmaların daha ziyade kadın sığınma evlerinde barınanlar ve üniversite öğrencileri üzerine yapıldıkları gürülmektedir. Aile içi mahrem konular üzerinde çalışmanın zorluğu da dikkate alındığında (Bottomore, 2000: 202), araştırmacıların daha kolay uygulanabileceğini düşündüklerinden böyle bir yöneme başvurdıkları düşünölmektedir. Ancak, vakıya dönük, halkın genelini yansıtan çalışmaların da yapılması, sadece tutumların değil, mevcut durumun da ortaya konulması, şiddetin toplumdaki yerinin belirlenmesi aısından önemlidir.

Hazırlanan anket formlarıyla halkın şiddet olgusu hakkındaki düşünceleri, şiddet uygulama durumları tespit edilmeye çalışılacaktır. Anket uygulamasının yanı sıra araştırmanın aile içi ilişkileri kapsaması da verilerin denetlenmesi aısından yarı-yapılandırılmış gürüşme formlarıyla birlikte mülakatlar yapmak suretiyle anket formuna direkt olarak yansımayan bilgilere ulaşılmaya çalışılacaktır.

² TC. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1990'lardan itibaren aile üzerine birçok yayın gerçekteştirmiştir.

Araştırmada şiddet olgusu, Ekolojik Teori esas alınarak incelenecektir. Bu teoriye göre, aile içi şiddet tek bir nedene bağlanarak anlaşılabilir; birbiriyle ilişkili olan ve en temelde bireyin kişisel özelliklerinden, en dışta toplumsal normlara kadar uzanan bir çerçeve içinde ele alınması gerekir. Şiddet olgusu bu şekilde ele alınırsa, neden bazı toplumların ve/veya neden bazı bireylerin diğerlerine göre daha fazla şiddet kullandıkları; eşler arasında meydana gelen şiddetin uygulayıcıları ve mağdurlarını anlamaya yönelik çalışmaların bulguları ile birleştirilerek daha kapsamlı açıklamalarla ortaya konulacaktır. Şiddet olgusu Ekolojik Teori esas alınarak işlenmiş olsa da tek bir modele ve disipline bağlı kalınmayacak, konunun aydınlatılmasında işlev gören her model ve disiplinin verilerinden faydalanılacaktır. Çok boyutlu, karmaşık bir olgu olan şiddetin ele alınmasında katkıda bulunacağını düşündüğümüz kişisel gözlemlere de başvurulacaktır.

1.4. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Çalışmamızda kullanılan araştırma araçlarından birisi ankettir. Araştırma konusuyla ilgili daha önceden yapılmış çalışmalar³ gözden geçirildikten sonra, araştırma konusuna uygun olduğu düşünülen anket formu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Daha önce AAK tarafından yapılan *Türkiye'de Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları* (1994), *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet* (1995) isimli çalışmaları, Faruk Kocacık (2004) *Aile İçi İlişkilerde Kadına Yönelik Şiddet*; Celalettin Vatandaş'ın (2003) yapmış olduğu *Türkiye'de Eşler Arası Şiddet*; Aysel Yıldırım'ın (1998) *Sıradan Şiddet, Kadına ve Çocuğa Yönelik Şiddetin Toplumsal Kaynakları* isimli çalışması gibi birçok çalışmanın verilerinden faydalanılmıştır.

Araştırmanın nicel verileri standartlaştırılmış soru formu aracılığıyla toplanmıştır. Soru formunun ilk kısmında katılımcıların yaş, cinsiyet, öğrenim

³ AAK, *Türkiye'de Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları* (1994), *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet* (1995); Faruk Kocacık, *Aile İçi İlişkilerde Kadına Yönelik Şiddet* (2004); Celalettin Vatandaş *Türkiye'de Eşler Arası Şiddet* (2003); Aysel Yıldırım, *Sıradan Şiddet Kadına ve Çocuğa Yönelik Şiddetin Toplumsal Kaynakları* (1998); Türkcan Baykal, *Ailede Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet, Bu Şiddete İlişkin Tutumlar Ve Kişinin Şiddet Yaşantısı* (2008); Galip Deniz Altınay, *12 Eylül Filmlerinde Şiddetin Sunumu* (2007), Coşkun Halıcı, *Gazete Haberlerinde Kadına Yönelik Şiddet: Posta Ve Takvim Gazetelerinde Kadına Yönelik Şiddet Haberleri Üzerine Bir Araştırma* (2007); Orhan Türkdoğan, *Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği* (1996); Dilek Şirvanlı Özen, *Eşler Arası Çatışma Ve Boşanmanın Farklı Yaş ve Cinsiyetteki Çocukları Davranış ve Uyum Problemleri İle Algıladıkları Sosyal Destek Üzerindeki Rolü* (1998); Serra Günay, *Evlilik Çatışması, Nedensellik-Sorumluluk Yüklemleri, Eşlerin Evlilik İlişkilerinden Sağladıkları Genel Doyuma İlişkin Görüşleri, Ve Evliliğe İlişkin Değerlendirmeler, Arasındaki İlişkiler* (2007); Emine Öztürk, *Türkiye'de Aile İçi Şiddet, Kadın Sığınma Evleri ve Din* (2008); Işıl Vahip, *Evdeki Şiddet ve Gelişimsel Boyutu: Farklı Bir Açından Bakış* (2002) gibi aile içi şiddeti ele alan pek çok çalışma incelenmiştir.

durumu, gelir düzeyi gibi demografik özellikleriyle ilgili sorular yer almıştır. Anket formunun ikinci kısmında katılımcıların dindarlıklarıyla ilgili; dini inanç, ibadet, bilgi, tecrübe ve etki boyutunu ölçen sorular yer almaktadır. Üçüncü kısımda ise katılımcıların eşlerinden hangi tür şiddete ne sıklıkta uğradıklarına dair sorular yer aldığı "eşler arası şiddet ölçeği" yer almaktadır. Ölçek, Lickert tipi bir ölçektir. Bu ölçekte eşler arası şiddetin sıklığı ve türüne ait 15 davranış cümlesi verilmiştir. Katılımcıların verdiği cevaplar, 1'den 5'e doğru puanlanmıştır. Ölçeğin tamamı için en düşük puan 15, en yüksek puan 75'tir. Ölçeğin güvenilirlik düzeyi için Cronbach Alfa değerleri 0,75 ile 0,93 arasında bulunmuştur. Ölçeğin yorumlanmasında ölçekten alınan puanlar yükseldikçe ve 22'ye yaklaşıldıkça bireylerin eşler arası şiddete maruz kalma sıklığının da yüksek düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre, 22'den aşağı puan alanlar şiddete daha az maruz kalırken, 22'den yüksek puan alanlar şiddete daha çok maruz kalmaktadır. Anket formunun dördüncü kısmında ise katılımcıların aile, kadın, din ve şiddet, kadın ve şiddete yönelik tutumlarıyla ilgili sorular yer almaktadır.

Katılımcılara sorulan sorular hem anket hem de görüşme formunda aynı olan sorulardır. Hazırlanan bütün sorularda katılımcıları yargılayıcı ve incitici olmaktan kaçınılmış; bireylerin şiddet ve dinle ilgili kişisel kanaatlerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Eşler arasında sadece fiziksel değil; ekonomik, psikolojik, cinsel ve sözel şiddetin de yaşandığı gerçeğinden hareketle sorular her şiddet türüne göre düzenlenmiştir. Sorular eş olarak hem kadın, hem de erkeğe uygun olarak düzenlenmeye çalışılmıştır. Katılımcıların aile yapısı, evlilik ve nikâh biçimi, ayrı, dul, boşanmış gibi mevcut medeni durumlarıyla ilgili sorular da anket formunda yer almıştır. Anket formunda ayrıca, katılımcıların itaat, namus ve kadercilik gibi din ve eşler arası şiddete ilişkin tutumlarını ele alan sorular yer almıştır.

Çalışmamızda kullanılan araştırma araçlarından bir diğeri de mülakat yöntemidir. İnsanların idealize ettikleri dünya ile yaşadıkları dünya farklılıklar içermektedir. Yapılan gözlemlerle eşler arası ilişkilerin niteliğiyle ilgili durumu saptamaya çalışacağız. Altınay ve Arat'ın (2007: 59) da belirttiği üzere, şiddet konusundaki alan araştırmalarında rastlanan en temel sorunlardan biri, yaşanan şiddetin daha az yansıtılmasıdır. Bunun nedenleri, soruların sorulma biçimi, erkeğe kadın, kadına erkek anketör kullanılması, anketörlerin güven uyandırıcı bir ilişki kuramamaları veya anket yapıldığı esnada yanında başkalarının bulunması gibi

somut nedenler olabileceği gibi, bireylerin yaşadıkları şiddeti unutmama istekleri, başkalarıyla paylaşamayacak kadar utanmaları, sorunsuz bir aile görünümü verme isteği gibi nedenler sıralanmaktadır. Dolayısıyla, araştırmacı ve katılımcı arasında kurulan ve güvene dayalı ilişkinin ve soruların sorulma biçiminin araştırma sonuçlarını etkileyecek çok önemli etkenler olduğu belirtilmektedir (Kurtkan Bilgiseven, 1994: 250; Özgüven, 1998: 105). Yapılan çalışmada bu hassasiyetler dikkate alınmıştır. Görüşme yapılacak kişiden görüşmek için randevu alındıktan sonra, görüşmeye katılacak kişinin kendini rahatça ifade edebilmesi, görüşlerini rahatça ortaya koyabilmesi için uygun görülen yer ve zamanda yapılmasına gayret gösterilmiştir.

Diğer taraftan anket uygulaması esnasında katılımcılara, bilimsel araştırma yapıldığı söylenmiş, araştırmanın konusu ve amacı kısaca aktarılmıştır. Ancak 'araştırma' ifadesine karşı çekimser davranıldığı gözlenmiş, bunun yerine hazırlanan bir "ödev" için anket formunu doldurmaları istenmiş, bu şekilde doldurulan anketlerde sonuçların daha sağlıklı olduğu görülmüştür. Böyle bir durumun ortaya çıkması, araştırma yapılan bölgenin anket uygulamasına yabancı olmasından kaynaklandığı bir düşüncesini akla getirirse de esasında, bizatihi araştırma konusunun "mahrem konuları" içermesinden kaynaklandığını söylemek daha isabetli olacaktır.

Görüşmeye başlamadan önce görüşmecinin yapacağı tanıtıcı konuşma çok önemlidir. Ayrıca, evlerden bilgi toplama halinde, özellikle halkın muhafazakâr olabileceği ve kadınların erkek görüşmecilere cevap verme hususunda çekimser davranabileceği yerlerde, kadın görüşmecilerin kullanılması gerekmektedir. Bu gerçekten hareketle araştırmamızda erkek katılımcılar için tarafımızdan, kadın katılımcılar için de bu konuda yeterli donanıma sahip bayan görüşmeci tarafından yapılmıştır. Araştırmanın niteliği göz önünde bulundurularak araştırmamıza uygun olduğunu düşündüğümüz "nitelikli mülakat yöntemi" kullanılmıştır. Görüşme yapılan her kişiye aynı sorular sorulmuştur. Bazı katılımcılar başta şüpheyle yaklaşmış, ancak görüşmenin ilerleyen kısmında içtenlikle görüşmeyi sürdürmüşlerdir. Görüşmelerde erkek katılımcıların özellikle şiddetin yaşanmasıyla ilgili mevcut durumu ifade etmede zorlandıkları görülmüş, yaşadıkları şiddeti üçüncü kişiler üzerinden aktarmışlardır.

Toplanan araştırma verileri SPSS (15 for Windows) paket programına aktarılmış, katılımcıların anket sorularına verdikleri yanıtlar, parametrik ve

parametrik olmayan testler kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma yapılan herhangi bir konuda ölçülen değer ile beklenen değer arasında bir farkın olup olmadığının incelenmesine yönelik analiz tekniklerinden "tek grup T testi, iki bağımsız grup T testi, ilişkili grup T testi ve Anova testi" gibi parametrik testler kullanılmıştır. İki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkinin varlığı, eğer varsa ilişkinin şekli ve yönünü belirlemek üzere "ki kare" test tekniğinden faydalanılmıştır(Altunışık ve ark., 2012:180-217). Ki kare testinden sadece ilişkilerin tespitinde değil; araştırma modeline uygun olarak değişkenler arasındaki farklılıkların belirlenmesinde de yararlanılmıştır.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

Temel Varsayım

1- Psikolojik, ekonomik, fiziksel, cinsel vb. biçimlerde tezahür edebilen ve eşler arasında karşılıklı bir biçimde ortaya çıkan; değişen toplumsal yapımızda gittikçe yaygınlaşma gösteren şiddet olgusu üzerinde yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi genel değişkenlerin yanı sıra, insan davranışları üzerinde etkili olan dinin de bireylerin hem aile içindeki bütün davranışlarıyla, hem de eşler arası şiddet olgusuyla ilişkili olduğu varsayılmaktadır.

Alt Varsayımlar

1- Değişen toplumsal yapımızda eşler arası şiddet olgusu giderek yaygınlaşmaktadır.

2- Eşler arası şiddet fiziksel, psikolojik, cinsel vb. farklı biçimlerde gerçekleşebilmektedir.

3- Eşler arası şiddet olgusu üzerinde yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi genel değişkenler etkili olabilmektedir.

4- Eşler arası şiddet karşılıklıdır. Erkeğin kadına, kadının da erkeğe uygulayabildiği bir davranış biçimidir.

5- Eşler arası şiddet olgusu ile din arasında karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır.

1.6. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Bir alan araştırması uygulamasında iki yol izlenir. Bunlardan birincisi tam sayım, diğeri de örneklemedir. En sağlıklı, güvenilir ve geçerli araştırma, evrenin

tümünü kapsamı içine alan araştırmadır. Ancak, sosyolojik araştırmalarda, zaman, emek ve maliyet sınırlayıcı faktörler olduğundan, evrenin tümü yerine onu temsil edecek nitelikte bir parçası seçilerek o parça üzerinde inceleme yapılır (Gökçe, 1989, 129). Şu halde araştırmanın kapsamı içine giren, incelemeye konu teşkil eden tüm bireylerin oluşturduğu kümeyle evren; bu evreni temsil niteliği taşıdığı düşünülen, sınırlı sayıda seçilmiş bireylerin meydana getirdiği parçaya da örneklem denilmektedir.

TÜİK (2011) verilerine göre, Konya ilinde 15 yaş üzeri 1.469.520 kişi yaşamaktadır. Hiç evlenmeyen 349.241; halen evli olan 1.005.385; boşanmış 33.394; eşi ölmüş 81.500 kişi bulunmaktadır. Karatay ilçe merkezinde 251.272; Meram ilçe merkezinde 305.331; Selçuklu ilçe merkezinde 517.188 kişi yaşamaktadır. Araştırmamızda, evreni meydana getiren tüm bireylerle görüşmenin zaman, emek ve maliyet açısından külfetli olmasından dolayı, evreni temsil niteliği taşıdığını düşündüğümüz belli sayıdaki katılımcıyla görüşmek suretiyle örnekleme yöntemini tercih etmiş bulunmaktayız. Asıl araştırma verileri Konya'nın 13 mahallesinde Temmuz-Ekim 2012 arasında, 750 kişiye anket uygulanarak toplandı. Selçuklu ilçesinde 100. Yıl, Akıncılar, Cumhuriyet, Sancak ve Özalan, Şeker, Murat mahalleleri; Karatay ilçesinde Kumköprü, Nakipoğlu, ve Hacı Yusuf Mescit mahalleleri; Meram ilçesinde Armağan, Ulurmak, Aksinne ve Yaka mahallerinde uygulanmıştır. İlçelerdeki mahalle sayısının belirlenmesinde bu ilçelerin Konya nüfusuna oranı dikkate alınmıştır. Buna göre, Selçuklu (% 49) ilçesinden altı, Meram (% 27) ilçesinden dört ve Karatay (% 24) ilçesinden üç mahalle örnekleme dahil edilmiştir. Katılımcıların değişik sosyo-ekonomik yapılardan bireylerin yaşadığı bölgelerden oluşmasına özen gösterilmiştir. Mahallelerin seçiminde daha önceden yapılmış çalışmalar, Konya Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan Sosyal Doku araştırması ve Konya Emniyet Müdürlüğüne bağlı karakollarda görev yapan ve konuyla ilgili çalışmalar yapan uzmanlardan aldığımız bilgiler etkili olmuştur. Bu karakollara ulaşan "aile bireylerine fena muamele" başlığı altında toplanan şikayet dosyaları, aile içi kavgalar, anlaşmazlıklar ve buna bağlı şikayetlerin yoğunluğu araştırmanın uygulanmasında aydınlatıcı bilgiler sunmuştur.

Örnekleme seçiminde "tesadüfi örneklem" seçimine dikkat edilmiştir. Tesadüfiliğin daha sağlıklı olması ve örneklemin temsil gücünü artırmak için araştırma evreni tabaklara ayrılmıştır. Aile içi şiddetin daha yoğun yaşandığına dair,

evrenin unsurlarını daha önceden yapılmış çalışmalarla edindiğimiz bilgiler ve uzun süre Konya'da yaşamamız dolayısıyla edindiğimiz gözlem ve tecrübeler çerçevesinde sosyo-ekonomik durum ve şiddetin yaşanma olasılığı çerçevesinde gruplara ayırarak her ilçeden bu grupları temsil edeceği düşünülen mahalleler belirlenmiştir. Bu çerçevede farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip semtler ve mahalleler belirlenmiştir. Örneğin Yaka Mahallesi üst ekonomik düzeyi temsil ederken, Şeker Murat Mahallesi alt ekonomik düzeyi temsil etmektedir. Mahalleler bu şekilde tespit edildikten sonra, örneklemin büyüklüğüyle ilgili olarak evreni temsil edecek sayıya ulaşılmaya çalışılmıştır.

Örneklem büyüklüğü konusunda sosyal bilimler alanında farklı rakamların olduğunu gördük. Araştırma konumuza uygun olarak Uşak Üniversitesinin hazırlamış olduğu örneklem büyüklüğü hesaplama formülünü kullandık. Buna göre 1.120.279 olan evrenden % 95 güvenirlilik düzeyine göre alınması gereken örneklem büyüklüğünün 385 olduğunu gördük. Ancak, bu sayının eşler arası şiddet olgusunu ele almada yeterli olmadığını düşündüğümüz için sayıyı artırdık ve temsil yeteneğini daha iyi sağlaması için 750 birey üzerinde uygulanmıştır. Ancak, anket formlarının eksik doldurulması, tutarsızlıklar vb. gibi nedenlerle bu sayı 692'ye düşmüştür. Örneklemin % 95 güvenirlilik düzeyindeki hata oranı ise, % 3,72'dir.

Araştırmada Konya il merkezinde bulunan hastaneler, hapisaneler, huzurevleri, kadın sığınma evlerinde ikamet edenler örnekleme dahil edilmemiştir. Bu kadar hassas bir konunun belli bir samimiyete dayanmadan yapılamayacağı kabulünden hareketle ısrarcılıktan kaçınılmış, isteyenlerin örnekleme dâhil edilmesi sağlanmış ve bu şekilde temsili bir örneklem oluşturmaktan kaçınılmıştır.

1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmamız bir alan araştırmasıdır. Her bilimsel araştırmada olduğu gibi, araştırmamız da belli sınırlılıkları bünyesinde barındırmaktadır. Alan araştırmaları esnasında kullanılan araştırma tekniklerini uygulamada karşılaşılan zorluklar ve olumsuzluklar dikkate alındığında, araştırma alanının sınırlandırılmasının önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Araştırmamız, esas olarak aileyi meydana getiren bireylerden "karı-koca"nın yani eşlerin birbirlerine karşı uyguladıkları şiddet olgusunu araştırmaktadır. Dolayısıyla anne, baba ve ebeveynle çocuklar arasındaki veya çocukların kendi aralarındaki şiddet araştırmanın sınırları dışında kalmaktadır.

Toplumumuzda aile içi şiddet oldukça yaygın olmasına rağmen, aynı ölçüde gizlenmekte, özel kabul edilmekte, çoğunlukla ortaya çıkması ayıp ve mahremine ortaya dökülmesi olarak görülmektedir. Bireyi fiziksel ve ruhsal yönden örseleyen bu yaşantılar, gizli kaldığı oranda etkilenme düzeyi hakkında bilgi sahibi olmamız da zorlaşmaktadır (Akyüz, 2002: 44). Her ne kadar bu gizleme çabası, araştırmamız yapıldığı Konya ilinin sosyo-kültürel yapısıyla ilişkili gibi gözükse de ülkemizde değişik illerde yapılan çalışmalarda da bu gizleme eğiliminin varlığı saptanmıştır (Akyüz ve ark. 2002; Gömbül ve Buldukoğlu 1997; Tahincioğlu, 2009). Aile içi şiddet genellikle şiddetin fiziksel biçimiyle, yani yaralanma, cinayet şeklinde ortaya çıkınca tespit edilmekte, dışa yansımayan şiddet örnekleri de vardır. Aile içi ilişkilerin, özellikle eşler arası ilişkilerin üçüncü kişiye aktarılması geleneksel kültür yapısı içerisinde yetişen, mahremiyetin sınırlarının belirsiz olduğu bir yapıda ortaya koymak oldukça güç olmaktadır.

Diğer yönden eşler arası şiddet ifadesiyle, karşı cinsle halen evli olanlar ve evlilik tecrübesi yaşayanlar (dul olanlar, evli olup ayrı yaşayanlar) kastedilmektedir. Araştırma kapsamına "eşcinsel evlilik, gay evlilik, lezbiyen evlilik, homoseksüel evlilik, eşdeğer evlilik" gibi aynı cins bireylerin aile formatındaki birliktelikleri için başka ülkelerde resmi veya sosyal çerçevelerce onaylanan evlilikler girmemektedir. Aileyi oluşturan eşlerin cinsiyet olarak "kadın ve erkeğin birlikteliği" araştırma kapsamına girmektedir.

Eşler arasında meydana gelen şiddet olgusu sadece tıbbi, biyolojik, psikolojik, hukuki vb. gibi açılardan değil, din sosyolojisi perspektifinden multi disiplinler biçimde ele alınacaktır. Ayrıca araştırma ankete katılan katılımcıların verdikleri cevap ve görüşmeye katılan katılımcıların ifadelerinin doğru, samimi olduğu kabulünden hareketle ortaya konmakta, dolayısıyla katılımcıların verdiği bilgilere dayanmaktadır.

Dolayısıyla araştırmamızda mahremiyetin bir anlamda hem anket sorularıyla, hem de mülakatlarla sorgulandığı göz önünde bulundurulduğunda; araştırmaya katılan katılımcıların sorgulanmadıkça aile içi şiddetten söz etmeyeceği ve konu açılmadığı sürece gizleme veya sınırlı bilgi vermeyi tercih edeceği kabul edilmelidir. Bu bağlamda hem anket hem de görüşmeye katılanların verdiği cevapların doğruluğu aynı zamanda anketör ve görüşmecinin de becerisine dayanmaktadır

I.BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: AİLE, ŞİDDET VE DİN

1. AİLE

Aile, sosyoloji literatüründe üzerinde en çok durulan temel kurumlardan birisidir. Aile, bireyin dünyaya geldiği andan itibaren içerisinde yer aldığı, ona yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli bakım ve desteğin sunulduğu sosyal bir ortamdır. Toplumun sahip olduğu değer yargıları, normatif kurallar ve sosyalleşmenin en ciddi ve yoğun olarak yaşandığı toplumsal yapı ailedir (Sayın, 1990: 2; Erdentuğ, 1991: 321).

Sosyolojinin kurucularından Le Play de aileyi toplumun en küçük birimi, sosyal hücre olarak ifade eder. Aile tarihsel süreç içerisinde bütün toplumların en eski sosyal topluluğu olarak da kabul edilir. Bütün toplumlarda bireyler bir aile grubunun içinde doğar, büyür ve orada yetişir. Aile, 'evlilik' denilen bir sözleşme ile oluşur. Aile ve evlilik biçimleri farklılaşmış olsa da geçmişten günümüze değin varlığını sürdürmeye devam etmektedir (Özkalp, 1993: 96). Aile üzerine yapılan çalışmalar ve tartışmalar, hem ailedeki hem de toplumdaki değişim ve dönüşümleri anlamaya, analiz etmeye ve açıklamaya önemli katkılar sağlayacaktır.

Toplumların sahip oldukları farklılıkları aile ekseninde ele aldığımızda her toplumun kendine özgü bir aile yapısının var olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Tarihi süreçte ailenin yapısında, görevlerinde ve üyelerinin sayısında sürekli değişimler olmuştur. Hatta aynı ülkenin kırsal ve şehir kesimlerinde bile aile yapıları arasında büyük farklar vardır (Çağan, 2011: 84). Aile yapılarındaki bu farklılığın en önemli nedenlerinden birisi, farklı toplumsal değerler ve ilişkilerdir. Toplumun sahip olduğu normatif yapılar, evlilik çeşitleri ve evlilikle kazanılan statüleri belirler. Aile, özel mülkiyetin, klasik anlamda yöneten-yönetilen ilişkisinin de kaynağı olarak kabul edilir. Çünkü insanın soyut anlamda egemen olma (tahakküm etme) duygusunu güçlendiren ve şekillendiren, "sahip olma durumu"nu somutlaştıran pratikleri üreten bir alan olarak da kabul edilir. Bu aynı zamanda insanın sahip olduğu duyguların (cinsellik ve özel mülkiyet gibi) belli normlara bağlı olarak sosyalleşmesini da sağlayan bir süreci kapsamaktadır (Aslantürk ve Amman, 2001: 389).

Dini öğretilerde aileye olan güçlü vurgunun sebebinin, onun cinselliği meşru kılan önemli bir kurum olması ve "insan türü"nü diğer bir deyişle neslin sağlıklı bir şekilde devamını sağlaması olduğu ileri sürülmüştür. Aile aynı zamanda kültürün

üretilep bir sonraki kuşağa öğrenme yolu ile aktarıldığı (Ozankaya, 1997:215) ve buna bağılı olarak da bir toplumsal organizasyonun somutlaştığı bir alandır. Bu öneminden dolayı da aile, sosyal bilimlerin üzerinde önemle durduğu bir konu olmaktadır. Toplumların yapıları, kültürleri, dinleri farklı olsa da bir kurum olarak aile her toplum ve kültürde varlığını sürdürmektedir. Toplumların nüvesi olarak kabul edildiğinden ailenin yapısı, işlevi ve aile içi ilişkilerde meydana gelen değişmelerin anlaşılması, eşler arası şiddeti ortaya çıkaran etkenlerin belirlenmesi ve çözümü için önemli katkılar sağlayacaktır.

1.1. Ailenin Mahiyeti

Aile hakkında çok farklı tanımlamalar yapılmış, her tanım aileyi farklı bir kategoriye yerleştirmiştir. Yapılan tanımlamalar kuşkusuz ailenin toplum içinde çok önemli bir yer işgal etmesine bağılı olarak onun ne denli önemli ve evrensel bir niteliğe sahip olduğunu da göstermektedir.

Aile kavramı üzerinde geçmişten günümüze kadar çok çeşitli tanımlamaların yapıldığı, ancak aile kavramının ifade ettiği anlamların tamamını içine alan bir tanımlama yapmanın da oldukça zor olduğu ifade edilmektedir⁴.

Bireysel ve toplumsal yaşamın en etkin dinamiklerinden biri olan aile, sürekli ve belli yapısal değişikliklere uğramasına rağmen varlığını devam ettiren en önemli toplumsal kurumlardan biri olarak da ön plana çıkar. Aile, aynı zamanda toplumu

---

⁴ Canatan, ailenin tanımlanmasında görülen zorlukları şu şekilde ifade etmiştir (Canatan, 2011: 60-63): "Evrensel bir aile tanımını yapmanın önündeki en büyük engel, bu kurumun dünya çapındaki sergilediği çeşitliliğidir. Bu çeşitliliği göz ardı ederek yapacağımız her tanım etnosantrik olmaktan kurtulamayacaktır. Kendi toplumumuzdaki aileyi çoğu zaman model olarak alıp buna göre bir aile tanımı yapıyoruz. Oysa dünya, sadece bizim toplumumuz ve kültürümüzden ibaret değildir. Evrensel bir aile tanımını zorlaştıran ikinci önemli faktör, tarihsel süreçte aile kurumunun sürekli olarak değişmeye maruz kalmasıdır. Ailenin yapısı, aile içi pozisyonlar ve ilişkiler, ailenin işlevleri vs. hususlar değiştiği gibi, bunlardan daha da önemlisi aile hakkındaki düşüncelerde de değişiklikler olmaktadır. Bu değişme koşut olarak ailenin tanımı genişlemekte ve aileye alternatif yaşam biçimleri de (birlikte yaşama, tek ebeveynli aile, eş cinsel evlilikler vs.) aile başlığı altında toplanmaktadır. Aynı cinslerin evlenmesinin yasal olduğu Hollanda'nın aile tanımı ise, çocuklara vurgu yapmakta ve bunu ailenin en önemli ayırt edici özelliği olarak görmektedir. Bu çocuk merkezli yaklaşımdan dolayı, ailenin nasıl ve kimler tarafından kurulduğu önemini kaybetmektedir. Bu tür aile tanımlarını analitik tanımlar olarak adlandırabiliriz. Bu tür tanımların zıddına sentetik aile tanımları, aileyi dinamik ve holistik bir yaklaşımla ele almayı mümkün olduğunca kapsayıcı bir tanım yapmaya çalışmaktadır. Sosyolog Cohen'in önerdiği aile tanımı böyle bir tanımdır. Ona göre "doğum, evlilik, evlat edinme veya tercih yoluyla bir ilişkisi olan ve bir hanede birlikte yaşayan iki veya daha fazla kişinin oluşturduğu kümeyle aile denir." Bu tanım gerçekten de oldukça kapsayıcıdır. Bu tanım, belirli bir soyutlama sonucu elde edilmiştir. Ancak biz konumuzun sınırları gereği "Giriş" kısmında açıkladığımız üzere homoseksüel evlilik üzerinde durmayacağız.

oluşturan en küçük organizasyondur. Toplumun sürekliliği için aile, vazgeçilmez bir unsurdur (Erkal, 1993: 88). Aile sadece toplumsal boyutta değil, bireysel boyutta da insan hayatı için çok önemlidir. Ailenin hem bireysel hem de toplumsal yaşam için bu kadar değerli olması, onu zorunlu bir biçimde evrensel bir olgu kılmaktadır (Tezcan, 1995: 75; Sayın, 1990: 2). Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, evrenselliğin yapı ve biçim olarak değil, işlev olarak düşünülmesi gerektiğidir. Aksi takdirde evrensel bir aile yapısı olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Çünkü dünya genelinde her toplum ve kültürün kendine özgü bir aile biçimi olduğu görülmektedir.

Kendi içinde bütünlüğü olması, birlikteliği vurgulaması gibi niteliklerine bakılarak insan toplulukları dışında kalan bazı birliktelikler de 'aile' sözcüğüyle ifade edilmiştir. Dolayısıyla insan toplumu için kullanılan aile kavramı sadece beraberlik veya benzer özelliklere sahip olmanın değil, bu birlikteliğin belli normlar çerçevesi içinde meydana gelen sosyal, kültürel, ekonomik, duygusal niteliklerini içinde barındıran birlikteliğin adıdır (Arslantürk ve Amman, 2001:294).

Aile, toplumsal yaşamda sürekliliğini koruyan, ancak birtakım değişimlerle kendini geleceğe taşıyan bir kurumdur. Her toplumda değişik niteliksel ve niceliksel değerlerle belirginleşen aileyi, tek bir tanıma sığdırmak güç olsa da kimi evrensel niteliklerinden dolayı tanımlamaya çalışmak da imkânsız değildir. Genel olarak aile, biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan, sosyalleşme sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir birimdir. Aile birincil ilişkilerin en yoğun yaşandığı bir yer; toplumun bir hücrevidir (Sayın, 1990: 2, Türkdoğan, 1991: 25).

Ailenin birçok fonksiyonunu içine alan bir geniş tanımlama da Ozankaya tarafından yapılmıştır. Ona göre aile: "içinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlama sürecinin belli bir ölçüde ilk ve etkili biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin belli bir biçimde düzenlendiği, eşler ve ana babalarla çocuklar (ailenin biçimine göre başka yakınlar) arasında belli bir ölçüde içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunan toplumsal düzene göre ekonomik

etkinliklerin az ya da çok, bir ölçüde yer aldığı toplumsal kurumdur." (Ozankaya, 1979: 233.)

Aile, ekonomik ve toplumsal bir birlik olarak üyeleri arasındaki ilişkiler yönünden grup tanımı içine yerleştirilebildiği gibi, sosyal hayatın ana şekillerinden biri olması bakımından topluluk ve örgüt; birliğin yürütülmesinde başvurulan sistemleştirilmiş kurallar yönünden kurum ve toplumsal hayatın içindeki temel unsurlardan biri olması yönünden de toplumsal yapının bir parçası olarak ele alınabilir (Gökçe, 1991: 207; Mensching, 1994: 23). İnsanlığın sosyo-kültürel gelişmesinde çok önemli bir fonksiyon icra eden aile, genelde iki cins arasındaki ilişkileri, neslin devamını düzenleyen, standartlaştıran bir sistem olarak değerlendirilmektedir. Aile bir grup özelliği taşıması bakımından, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılama ve belli bir insan birlikteliği olarak ifade edildiğinde bir grup olarak da değerlendirilebilir. Yani aile 'akrabalık' kelimesiyle özetleyebileceğimiz bir ilişkiler sistemi olduğu kadar bir grup dinamiğine de sahiptir (Nirun, 1994: 12-14; Aydın, 2000: 35).

Toplumsal değişimle birlikte, sosyal yapıdaki sosyo-ekonomik farklılıklar aile yapısının zamanla değişmesini de beraberinde getirmiştir. Fakat ailenin toplumsal hayatın devamı için elzem ve evrensel karakteri yanında, aile üyelerinin duygusal bir temelde şekillenen ilişkileri, üyelerine çeşitli sorumlulukları yüklemesi, bireylerini şekillendirici özelliği ve kendine has kurullarla çevirili olması da hemen her aile tipinde görülen ortak özelliklerden bazılarıdır (BASAGM: 2010: 27). Aile hakkında literatürde çok çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımlar kimi yönlerden farklı olmasına karşın, hepsindeki ortak vurgu, ailenin toplumsal hayat için vazgeçilemez bir olgu olduğudur. İşte bu yüzden de "Aile toplumun temelidir." denilmektedir.

1.2. Aile Tipleri

Aile tipleri konusunda literatür incelendiğinde çeşitli tiplendirmelerin yapıldığı görülmektedir. Ailenin büyüklüğü-küçüklüğü, yerleşim yeri, otorite figürü, çocuk sayısı, evlilik biçimi gibi faktörler göz önünde bulundurularak çeşitli aile sınıflandırmaları yapılmıştır. Hatta öyle ki geleneksel toplum-modern toplum ayrılaşması en çok aile yapısında görülen değişimlerle tanımlanmakta ve

kavramlaştırılmaktadır. Teorik açıklamaların belirttiği üzere, modern toplumun ortaya çıkışını hazırlayan sanayileşme, kentleşme ve sekülerleşme süreçlerinde toplumsal kurumların yapısında meydana gelen değişimle birlikte toplumun temelini oluşturan ailenin yapısı, öğeleri ve işlevleri de tamamen farklılaşmıştır. Ancak konumuzun sınırları bakımından biz burada en yaygın ve açıklayıcı olduğu düşünülen "üye yoğunluğu ve "işlevleri" bakımından ele alan tasnife göre (Aydın, 2000: 45) büyüklüğü bakımından büyük (geniş aile) ve küçük (çekirdek) aileyi inceleyeceğiz.

1.2.1. Geniş Aile:

Geniş aile, üç nesli-büyük anne-babaları, esas anne-babaları ve çocukları içine alan, çok sayıda küçük, çekirdek ailenin aynı çatı altında oturmasıyla oluşan bir aile tipidir. Büyük aile "geleneksel", "eski", "geniş", "köy", "geleneksel geniş aile" ifadeleriyle anılmaktadır. Aynı çatı altında sadece aile üyelerini değil; uşakların, hizmetçilerin, tarla ve çiftlikte çalışanların da bulunduğu daha büyük aileleri de kapsadığı görülmektedir. Bu durumda geniş aile, aynı zamanda bir üretim-tüketim ve hayat ortaklığı birimi olarak değerlendirilmektedir (Ergun, 1994: 42).

Bu aile tipinde akrabalık bağları kuvvetlidir. Gelenek ve göreneklere bağlılık bir kural haline gelmiştir. Genellikle geçimini topraktan sağlayan tarım toplumlarında ve gelişmemiş yerlerde görülen bir aile biçimidir. Aile içindeki en yaşlı üye aile reisidir. Diğer üyeler ikinci planda kalmaktadır (Özkalp, 1993: 101).

Bu aile türünde erkeğin otoritesi söz konusudur. Aile içinde karar vericiler genellikle erkekler ve yaşça büyük olanlardır. Bu ailelerde üretim aile bazında yapılmakta ve insan gücüne dayanmaktadır. Geleneksel ailelerde üyeler arası ayrım daha çok cinsiyete dayalıdır. Bu nedenle birey, kişisel yeteneği ve çabasıyla durumunu düzeltme yoluna gidemez. Ailenin değer ve normları ve aileye olan bağlılık her şeyden üstündür. Yani birey aileye ters düşemez. Bu durum değişmeyi engelleyici olarak görülmektedir (Karataş, 2001: 92-94).

1.2.2. Çekirdek Aile

Literatürde çekirdek aile veya küçük aile için, "şehir ailesi", "dar aile", "modern aile", "çağdaş aile", "demokratik aile" gibi çok çeşitli adlandırmalar yapılmıştır. Çekirdek aile kavramını ilk kez 1949 yılında antropolog Robert Murdock

kullanmıştır. Murdock dünya çapında 250 toplumdan derlediği verilerden hareketle, ailenin evrensel bir kurum olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bununla o, tüm toplumlarda ailenin birbiriyle bağlantılı olarak dört işlevi yerine getirdiğini söylemiştir. Bu işlevler cinsel, ekonomik, üreme ve yetiştirme işlevleridir (Loue, 2000: 2; Canatan, 2011: 60).

Çekirdek aile, karı-koca ve evli olmayan çocuklardan meydana gelen en küçük toplumsal birimdir. Görüldüğü gibi bu tür ailede, üye sayısı sınırlı ve azdır. Çekirdek ailenin sadece iki kuşaktan oluşması, bu ailenin sınırlı bir gelişim eğilimine sahip olduğunu göstermektedir. Başlangıçta sadece evli çiftlerden oluşan, sonra çocuk sayısı arttıkça nüfus bakımından gelişen, çocukların yetişip iş sahibi olmaları ve evden ayrılmalarıyla başlangıç noktasına dönen bir aile tipidir. Kimi sosyologlara göre çekirdek aile; eş seçiminde özgürlükçü olması, kadının toplum içindeki statüsünün yükselmesine imkân tanınması, kadın ve erkeğe tanınan eşit boşanma hakkı, bireylerin toplumsal sınıflar karşısında artan eşitliği ve engellerin kalkması gibi niteliklerinden dolayı evrensel bir olgu olarak değerlendirilmektedir (Özkalp, 1993: 101)

Çekirdek aile, modern sanayi toplumlarının özelliği olarak nitelendirilmiştir. Bu toplumlarda çekirdek ailenin egemen oluşunun nedeni mülkiyet, hukuk, bireysel mutluluk ve herkesin kendi hayatını yaşamak istemesi gibi genel toplumsal ideallerin, coğrafi ve toplumsal hareketlilik gibi unsurların gelişmesidir. Bireyin karşılaşılabileceği beklenmedik sorunlarla ilgilenmek, devletin görevleri arasına girmiş, birey ailesine eskisi kadar bağımlı ve muhtaç olmaktan çıkmıştır. Bu aile tipinde dayanışma çok büyük ölçüde ana -baba (ebeveyn) ile çocuklar arasındaki arkadaşlığa ve eşlerin birbirlerini çekici ve yeterli bulmalarına bağlı bulunmaktadır. Çekirdek aile içindeki dayanışma, çocukların aile içinde bulunduğu yıllarda daha canlıdır. Daha sonra, arkadaş gruplarının, coğrafi ve toplumsal hareketliliğin etkileriyle çocuklar aileden uzaklaşınca dayanışma azalmaktadır (Özkalp, 1993: 103).

William Good da sanayileşme ile çekirdek aile arasında bir bağlantı olduğunu vurgular. Yetenekli bireyin geniş aile tarafından sağlanan desteğe sahip olmaksızın mesleki bakımdan ilerleyebileceğini savunmaktadır. Modern endüstriyel çekirdek

ailedeki üreme, toplumsal statü kazandırma, sosyalizasyon, sosyal kontrol, duygusal koruma ve güven işlevlerinin yer aldığını söyler (akt., Özen, 1990: 323).

Çekirdek aile tipine, sanayileşmeyle birlikte ulaşıldığı şeklinde yaygın bir kanaat olsa da, bu tam olarak doğrulanmış bir tez değildir. Özellikle bu tezi ileri süren yapısal fonksiyonalistler sanayileşme ve kentleşmeyle birlikte geniş aileden çekirdek aileye geçiş arasında evrensel bir evrim çizgisi olduğunu varsaymışlardır. Ancak bu tez çürütülmüştür. Zira çekirdek aile, sanayileşmeden önce de rastlanan bir aile modelidir (Kudat, 1990: 255).

1.3.Ailenin Fonksiyonları

Bir toplumun yakından tanınmasında aile ilişkilerinin bilinmesi özel bir önem taşımaktadır. Çünkü sağlıklı bir toplum hayatı aile ilişkilerinin de sağlıklı olmasıyla ilgilidir. Sanayileşme, kentleşme süreçlerine bağlı olarak yaşanan değişim sürecinin aile kurumunu çeşitli yönlerden etkilemesi sonucunda, ailenin işlevlerini gerektiği ölçüde yapamaz hale geldiği durumlarda çeşitli toplumsal sorunların ortaya çıktığı görülmektedir (BKSGM, 2010: 1).

Ailenin işlevlerinde önemli değişimler yaşanmış ve hala da yaşanmaktadır. Örneğin önceleri ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel tüm toplumsal görevleri yerine getiren aile, zaman içerisinde ekonomik üretimden ayrılmış, otorite bir siyasal erk olan ailenin dışında belirginleşmiş, dini temsil özel türde yetişmiş din adamlarına geçmiştir. Böylece aile neslin devamını, eşlerin ve çocukların psikolojik tatmini sağlayan bir kuruma dönüşmüştür (Çağan, 2011: 85).

Çekirdek ailenin evrensel bir karaktere sahip olduğu iddia edilmektedir. Çekirdek ailenin sözü edilen evrenselliği ise, yerine getirdiği vazgeçilmez işlevlere ve bu işlevlerin başka toplumsal gruplarca yerine getirilmesinin olanaksızlığına bağlanabilir. Çekirdek ailede insan hayatı için temel önemi olan dört işlevin yerine getirildiğini görüyoruz. Murdock'a göre bu işlevler:

- Sosyalleşme,
- Ekonomik Dayanışma,
- Üreme,
- Cinsel İlişkileri Düzenleme'dir (Bottomore, 2000: 185; Özkalp, 101).

1.3.1.Sosyalleşme

Sosyalleşme, toplumun norm ve değerlerini içselleştirerek toplumsal rolleri (işçi, arkadaş, yurttaş vb. olarak) yerine getirmeyi ve toplumun üyesi hâline gelmeyi öğrenme sürecidir (Marshall, 1999: 760). G. H Mead ise, sosyalleşmede toplumun belirleyici olduğunu, bireyin büyük oranda sosyal etkileşim vasıtasıyla kendini tanıdığını ve başkalarının-anne-baba, arkadaş çevresi gibi-rollerini takınarak kendi resmini elde ettiğini belirtir. Burada çocuk kendini başkalarının yerine koyarak, kendinin anne-baba olduğunu hayal ederek, bu kişilerin rollerini oynayarak kendine dışarıdan bakar veya kendine ilişkin nesnel bir görüş oluşturur. Benzer şekilde Durkheim ise "ortak temsiller" teorisinde bireyin, topluluğun davranışlarını uyarlamak suretiyle sosyalleşeceğini ifade eder (Koenig, 2000: 58-59). Sigmund Freud, bireyin sosyalleşme sorununun bizatihi kendisiyle ilgilenmemiş olmasına rağmen, bu sürecin anlaşılmasına katkıda bulunmuştur. Sosyalleşme konusunda bireyin kişilik oluşumunu, duygusal-güdüsel, bir süreç olarak ele almıştır. Ona göre, insan zihni üç bölüme-id, ego, süper ego-ayrılır. Freud, bireydeki ahlaki gelişimi ise, bireydeki “alt ben” (id), “ben” (ego) ve “üst ben” (süper ego) ilişkilerindeki denge kavramına bağlamıştır. Freud'a göre çocuğun kalıtımsal niteliğinden doğan bu durum, daha sonra, çocuğun yakın ilişkide bulunduğu anne-baba ve ailedeki diğer kişilerin etkisi ile biçimlenmektedir. Freud, bireyin sosyalleşmesinde çevresel faktörlerin de etkili olduğunu ifade etmektedir. Buna göre birey, doğumundan itibaren içinde bulunduğu öncelikle ailesinden, daha sonra çevresinden dolaylı veya direkt olarak öğrendikleri bilgiler yoluyla toplum hayatına kendini hazırlar, toplumsal normların uygulanması noktasında bilgilenir.

Öğrenme en geniş anlamı ile bilgi, deneyim, eğitim, gözleme, tekrarlama sonunda kazanılan ve kalıcı olabilen davranış diye tanımlanabilir. İlk olarak ailede başlayan öğrenme sürecinde insan, hayat boyu yeni bilgiler, beceriler, davranışlar, düşünceler kazanır. Bildiklerini pekiştirir, eskimiş, işe yaramayan bilgileri ayıklar. Birbirinden farklı çeşitli öğrenme yolları, yöntemleri vardır. İnsanlar çocukluktan başlayarak hayat boyu bu öğrenme yollarından birini, birkaçını ya da hepsini kullanarak bilerek ya da bilmeden saldırgan davranışlara ve şiddet eylemelerine özgü kalıpları öğrenirler (Fichter, 1996: 25; Balcıoğlu, 2011: 40).

Aile, toplumsal beklentilere karşı insanın hazır hale gelmesinde önemli işlevler görmektedir. Anne-babanın, kız ve erkek çocukları topluma uyumlu hale getirmelerinde önemli rolleri vardır. Bu yönüyle aile, hem üyelerinin hem de tüm aile sisteminin kimlik gelişimine yardımcı olmaktadır. Bu görevin yerine getirilmesi ile bireyler kendileri hakkında (fiziksel, cinsel özellikleri, güçlü ve zayıf yanları vb.) bilgi edinirler. Bu bilgiler benlik kavramına hizmet eder (BKSGM, 2011: 36).

İşte sosyalleşme sürecinde bireylerin cinsel kimliklerine ait bilgiler, hangi davranışı, hangi tutumu benimseyeceği yine en başta ailede öğretilmektedir. Kadın ve erkek sözcükleri, bireyin cinsiyetini, "kadınlık" ve "erkeklik" sözcükleri ise bireyin cinsel kimliğini temsil eden kavramlardır (Köşgeroğlu, 2009: 38). Buna göre kadınlar ev içinde tanımlanırken, erkekler kamusal alan içinde tanımlanmaktadır. Böylece kadın ve erkeğe verilen toplumsal roller farklılık göstermektedir. Cinsel kimliği oluşturma süreci bebeklikte başlamaktadır. Kız çocuklarına elbise seçiminde kırmızı ve kırmızı ağırlıklı tonların, erkeklere ise mavi tonlarının giydirilmesiyle başlayan süreç, toplumumuzda, erkeklerin düzenleyici, lider, koruyucu, kahraman, mert, savaşçı, yetkili, yiğit, yönetici gibi niteliklerle anılması; kadınlardan daha güçlü ve saygın olarak kabul edilmesi; saldırgan davranışlara ve şiddet eylemlerine nedenler ve gerekçeler oluşturmuştur (Köknel 1996: 46). Bu şekilde geliştirilen bir sosyalleşme sonucunda kız çocuklarından uysal, yumuşak ve özverili; erkek çocuklarından ise yarışmacı, atak ve girişken olmaları beklenmektedir. Muhtemelen bu eğitim farkı, kız ve erkek çocukların yöneldikleri serbest etkinlik türlerini ve dolayısıyla gizil güçlerini geliştirebilecekleri alanları, daha da ileride meslek ve aile yaşamlarını etkilemektedir (Kuzgun, 2004: 16).

Birey, dünyaya ayak bastığı andan itibaren, mükemmel bir gözlemci olarak öğrenen bir mekanizmaya sahiptir. Bireyin doğuştan getirdiği öğrenme potansiyeli olmakla birlikte, esas kültürel birikimini doğum sonrası edinmektedir. Bireyler ebeveynleriyle özdeşim kurarlar ve buna göre tutum ve davranışlarını benimserler. Chodorow'a (1978) göre, bir kadının annesiyle erken ve birincil özdeşimi, onun gelişimini bir erkeğin gelişiminden farklı kılar. Örneğin; ayrılma-bireyleşme sürecinde, kız çocuklar ayrılmak için, erkek çocukların duyduğu şiddette bir baskı hissetmez. Kızlar kadınsı kimliklerini, birincil özdeşim nesnelere, yani annelerine zaten var olan ve yakın olan bağları nedeniyle geliştirebilirler. Erkek çocuklar

tarafından ise, bu erken özdeşimler ve bağlanmalar aynı şekilde yaşanmaz. Gerek anne, gerekse oğul, birbirlerini "aynı" değil, "farklı" olarak algılar. Erkek çocuğu bekleyen gelişimsel süreç, annesinden ayrılıp babasıyla özdeşim kurmasıdır. Bunun anlamı şudur: Çocuk annesinden ayrılacak ve erkeksi özdeşim için, hâlihazırda olanı değil, çoğu kez hemen oracıkta bulunmayan birine yüzünü dönecektir. Bu nedenle, kadınlarda erkeklerin tersine, kimlik ve kendini tanımlama "ayrı oluş"tan (separateness) ziyade, "bağlantılı oluş" (connectedness) üzerindedir. Kadınların gelişiminde, yakınlık ve samimiyet yetisi kimlik oluşumu sürecine eşlik ediyor olabilir ve erkeklerden farklı bir gelişimsel dönemde (daha erken) gerçekleşiyor olabilir (Vahip, 2002: 313).

Bu bağlamda kadın ve erkek arasındaki ifade edilen cinsiyet karşıtlığı, 'insan' olma yönünden aynı niteliklere sahipken; karşıtlık, toplumsal cinsiyete dayalı rollerle öğrenilen evrensel çelişkilerden birini meydana getirir. Erkeklik kavramsal ve düşünsel bağlamda kadınlığın karşıtı olduğu düşünülerek yaratılır. Erkeklik ve kadınlık bu karşıtlık içerisinde birer özne olarak inşa edilir (Demren, 2008: 74). Hiyerarşik, geleneksel toplumların anlatılarında bu çelişki üzerine kurulan çatışmalar aynı zamanda, temalar, olay dizileri ve dramatik eylemler, kurmaca dünyalarla bu rolleri topluma aktarma işlevi görür. Bu bakımdan bütün popüler anlatılarda toplumsal cinsiyete dayalı düşüncelerin pekiştirildiğini ve onaylandığını görebiliriz. Şiddet ise çelişkileri çözümlenmenin bir aracı olarak hem gerçek hayatta hem de anlatılarda varlık gösterir. Elbette bu bir çözüm değildir; ancak, hiyerarşik toplumlarda daha güçlü olan hep şiddete başvurmuştur. Toplumsal cinsiyet rollerinin edilgen, güçsüz, duygusal, ikincil kıldığı kadının şiddete maruz kalması, anlatılarda da sık karşılaştığımız bir olgudur (Ünlü ve ark., 2009: 96).

Bireylerin sosyalleşme ortamlarının baskıcı veya demokratik olması, onların şiddete karşı tavır alışlarında etkili olmaktadır. Aile ortamında babanın baskıcı otoritesi çocuğun eğitimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Özellikle annenin eğitim düzeyi, çocuğun başarısında ve sosyal hareketliliğinde çok önemlidir. Yine aile ortamında fikirlerin tartışılması ve davranışların yaşatılarak kabul ettirilmesi, çocukta daha geniş bir bakış açısı geliştirecek, bu da onun eğitimdeki başarısını etkileyecektir. Kısacası okuldaki başarı veya başarısızlık her şeyden önce çocuğun içinde yaşadığı ailenin ekonomik ve kültürel şartlarına bağlıdır. Alt tabakalardaki

aileler, çocukları için itaat ögesini vurgularken, orta tabakadaki ailelerin "self-control" (kendini denetleme) ögesini vurgulamaktadır. Bu farklılığın ebeveynlerin meslek, eğitim ve kültürel farklılıklarından kaynaklandığını ifade edilmektedir (Özen, 1990 332-33).

İtaat vurgusunun sıklıkla yapıldığı bir aile yetişen birey, hem yetişme döneminde hem de evlenip aile kurduğunda yaşanan şiddet olaylarını daha kolay benimseyecek ve kabullenecektir. Bu tür baskıcı bir ortamda yetişen bireylerin kendilerini savunmaları ve kendi başlarına karar almaları da zor olacaktır. Oysa demokratik aile ortamında yetişen bireyler kendi başlarına daha kolay karar alabilecekler, şiddet ortamlarıyla karşılaştıklarında durumu hemen kabullenmek yerine, şiddetin ortadan kaldırılması için çözüm arayışına daha kolay girebileceklerdir. Kültürel ortam ne kadar sınırlandırıcı ve sosyalleşme sürecine varıncaya kadar baskıcı ise, bireylerin ruhsal enerjileri, hem kendileri hem de toplum için o kadar zararlı olabilir, saldırgan amaçlara yönelebilir. Dolayısıyla anne-baba ile çocuklar arasındaki ilişkinin destekleyici, yumuşak ve sevecen olması gerekir. Böylece, çocuk daha sağlıklı sosyalleşme kaynaklarına daha kolay ulaşabilir (Ergil, 1994: 33).

Diğer yandan, bir aile ortamında yetişen ve aile ortamı dışında yetişen bireylerin sosyalleşmelerinin farklı olduğu, bireylerin başarı durumu ve problem çözme yeteneklerinin farklı olduğu vurgulanmıştır. Buna göre, aile ortamında yetişen çocuklar daha dengeli, sağlıklı, uyumlu, başarılı ve bunların kurduğu aileler daha mutlu olurken; aileden ve aile eğitiminden yoksun yetişmiş kişilerde toplumsal yönden uyumsuzluklara, özellikle intihar ve suç işleme eğilimine daha sık rastlanır. Dolayısıyla ailenin yozlaşması veya bozulması toplumsal ve siyasal alana çok çabuk sirayet edebilmektedir. Sosyal bütünlüğün sağlanmasında ve korunmasında da aile ilk akla gelen müessesedir. Aile; iç denetim yolu ile kendi bireylerinin davranışlarını etkilemekte, bu da doğrudan topluma yansımaktadır (Özpolat, 2010: 11; Kirman, 2004; 16; Turinay, 1996: 146-47).

Ailenin sağladığı diğer bir sosyalleşme biçimi de dinî sosyalleşmedir. Birey, belirli olayların, davranış tarzlarının ve tecrübelerin nasıl anlamlandırılabilirliğini ya da nasıl anlamlandırılması gerektiğini öğrenebileceği bir sosyalleşme sürecinden geçer. Sosyalleşme, her toplumun ve grubun kendi kültürünün, değerlerinin,

sembollerinin, gelenek ve göreneklerinin eğitim yoluyla yeni kuşaklara aktarılması, onların da bunu benimseyerek içselleştirmesi ve kişinin, içinde yaşadığı topluma katılmasını sağlayan, yani toplumsal kültürle bütünleşmesini mümkün kılan süreci ifade için kullanılmaktadır. Bu sosyalleşme süreci içerisinde birey, bilinçsiz bir şekilde, sadece topluma uyum sağlamak amacıyla dini bilgi, düşünce ve davranışları öğrenir.

İnsanın dinî sosyalleşmesi, onun doğuştan getirdiği ya da doğuştan sahip olduğu fitri-beşeri eğilim ya da istidadın belli bir dini-sosyo-kültürel ortamda gelişmesidir. Bu bakımdan bireyin doğduğu ve içinde yetiştiği aile büyük önem arz etmektedir. Çünkü bireyin ilk dini sosyalleşmesi de aile içinde gerçekleşir. Ailenin yerine getirdiği fonksiyonların başında gelen sosyalleşme sürecinde birey, kendi kültürel değer ve kalıplarını öğrenir ve kimliğini oluşturur. Çocuk, ilk davranış kalıplarını ailede görür; bilgi, duygu ve davranış yeteneklerini ilk defa orada öğrenir. İnsanlar dini tutum ve davranışlarını, içinde buldukları kültürün sembollerinin anlamını öğrenmeyle yapar hale gelmek için eğitime ihtiyaç duyarlar (Kirman, 2003:270-275).

İslam kültürü ve literatüründe "Fıtrat hadisi" olarak da bilinen: "Her insan fıtrat üzere doğar; sonradan anne ve babası onu Yahudi, Hıristiyan, Mecusi yapar." ifadesinden de anlaşılacağı üzere, bireyin dünyaya dini, ahlaki değerlerle gelmeyeceği bildirilmektedir. Bireyin dini tutum ve davranışlarını öğrenme, anlama, kavrama ve davranışa dönüştürmede ailenin çok önemli bir işlevi vardır. Bu ifade aynı zamanda insanın tabiatında bulunan inanma duygusu ve bir dine yönelmenin, doğuştan olduğu, şekil, içerik ve yapı bakımından sonradan eğitim öğretim yolu ile ve sosyo-kültürel çevre ve ailenin etkilerine göre şekillendiği gerçeğini ortaya çıkarmaktadır (Günay,1999: 383; Akçay, 2011: 152-155).

Dindarlığın şekillenmesinin çok hassas bir konu olduğu; eğitim, yetişilen sosyo-kültürel çevrenin kalitesi ile yakından ilişkili olduğu ifade edilir. Dinî sosyalleşmenin kişilerin dindarlığına etkilerini konu alan Batılı çalışmalar genelde üç dini sosyalleşme etkeni üzerine odaklanmıştır: Aile, akran/arkadaş grupları ve kilise kurumu. Bu çalışmalardan çıkan sonuç, ailenin en önemli dini sosyalleşme etkeni olduğu, arkadaş grubu ve dinsel kurumların ise önemli olmakla birlikte ikincil roller oynadığıdır. Modernleşme sürecini yaşayan Türk toplumunda da aile, tüm toplumsal

dönüşümlere rağmen etkinliğini devam ettirmektedir. Türk toplumunda Günay (1978), Yavuz (1987) ve Mardin (1993) gibi birçok akademisyen tarafından yapılan çalışmalarda, dinî sosyalleşmede ailenin önemine vurgu yapılmıştır (Arslan M., 2006: 62-63).

Çocuğun gelecekteki kişiliğinin ve kimliğinin temelini atıldığı ilk yer kuşkusuz ailedir. Dini kimliğin temelleri daha çocuk dünyaya geldiği andan itibaren ailede atılmaya başlanır. Müslüman bir ailede dünyaya geldiğinde kulağına ezan okuma, Hıristiyan bir ailede ise vaftiz töreni düzenleme önemlidir (Kurt, 2012: 123). Anlaşılan aile, bireylere dini sembollerin, kültürün, kavramların ilk elden öğretildiği yerdir.

İnsanlar temel değerlerini yeni nesillere aile aracılığıyla aktarırlar. Birey, ilk dini ve ahlaki tutumlarını ailesinden öğrenir. Çocuğun eğitimi her şeyden önce temel manevi ihtiyaçların karşılanmasına bağlıdır. Bunlar sevgi, disiplin ve özgürlüktür. Bu üç ihtiyaç, bir birlerine sıkıca bağlıdır ve birlikte karşılanır. Yapılan bir araştırmada Türkiye'de insanların dini bilgileri edinme kaynakları olarak % 58 aile; % 15,7 din görevlileri; % 10,3 okul; % 6,4 Kuran kursları gösterilmektedir (BASAGM, 2011: 164).

Sosyalleşme, bireyin hayatının sadece belli bir döneminde veya sadece bir kere olup biten değil, doğumdan itibaren ömür boyu devam eden bir süreçtir. Bebeklik, çocukluk, ergenlik, gençlik, yetişkinlik, orta yaşlılık, yaşlılık gibi gelişim dönemlerinin birinden diğerine geçtikçe; bir iş veya meslekten diğerine, bir sosyal statüden diğerine, bir ülke veya kültürden başka bir ülke veya kültüre geçtikçe, içerisinde bulunulan her toplum veya toplumsal grup, kendi beklentileri ve davranış tarzları doğrultusunda bireyin yeniden sosyalleşmesini bekler (Solmaz,2012: 406-407).

1.3.2.Ekonomik Dayanışma

Bilinen her toplumda eşler arasında ekonomik bir ihtisaslaşma ve cinslere dayalı bir işbölümü yer alır. Diğer bir deyimle erkek ve kadının biyolojik farklılıkları, eşleri farklı işler yapmaya yöneltmektedir. Erkek, kadına kıyasla daha güçlü olduğu için daha güç ve zor işleri, kadın ise, kendi biyolojik yapısı doğrultusunda ev işlerini ve çocuk büyütme fonksiyonlarını yerine getirmektedir. İşte

eşlerin birbirlerine sundukları hizmetler onları birbirlerine bağlı kılmakta ve aralarındaki dayanışmayı arttırmaktadır. Bazı toplumlarda çocukların günlük işlere katkıları çok azken, bazı toplumlarda çocuklar son derece yararlı işler yaparlar. Çocukların yaşı büyüdükçe katkıları da artar. Anne ve babalar yaşlandıkça, bu sefer onların çocuklarına olan bağımlılıkları artmaya başlar. Özellikle ekonomik yardım ve bakım açısından bu daha da sıklaşır (Özkalp, 1993: 102).

Ailenin kendi gereksinimlerini karşılayacak üretim birimi oluşu bu fonksiyonu ifade etmektedir. Ancak modern endüstri toplumlarında aile bu fonksiyonundan uzaklaşmıştır. Aile artık üretim değil, bir tüketim birimi haline gelmiştir. Ev dışındaki kurumlar bu fonksiyonu üzerlerine almışlardır. Daha önceleri giyecek ve yiyecekler aile birimi içinde hazırlanırken artık dışarıdan temin edilmektedir. Birey yaşamı için kazanması için gerekli temel becerilerin öğretimini anne-babadan öğrenirken günümüzde aile bu fonksiyonunu da okullara devretmiştir (Kudat, 1990: 258).

1.3.3. Üreme

Aile, bütün toplumlarda üreme işleviyle, yani nesillerin devamını sağlamasıyla ön plana çıkar. Antropolog Haviland'ın ifadesiyle "çiftleşme biyolojik iken, evlilik kültürelidir" (Canatan, 2011: 58). Bunu iki şekilde ifade edebiliriz: Hayvanlar içgüdülerine göre, insanlar ise kültür ya da kurumlarına göre davranırlar. İnsanlar, çağlar boyunca aile kurumuna sahip olmuşlardır, ailenin biçimi ve işlevlerinde değişimler görülmekle birlikte aile varlığını sürdürmeye devam etmektedir (Gökçe, 1991: 211). Aile kadın ve erkek arasındaki cinsel ilişkileri düzenleyen bir kurumdur. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, çiftleşmenin biyolojik, evlenmenin ise sosyolojik bir olgu olduğudur. Şayet ailenin oluşumu için çiftleşme yeterli görülse; hayvanların da aile oluşturması gerçekleşebilirdi. Ancak cinselliğin belirli hukuki ve sosyal normlara dayanmış olması ailenin sosyal bir kurum olarak öne çıkmasını sağlamıştır (Fındıkoğlu, 1991: 19).

Ailenin üreme işlevi temel olarak o toplumdaki cinsel davranışlara bağlıdır. Cinsel beraberliklerin, ailedeki sosyal ilişkileri güçlendirdiği ve aileyi evrensel olarak temel bir birim haline getirdiği ifade edilmiştir. Ailenin biyolojik

fonksiyonlarını yerine getirebilmesi, ancak elverişli sosyal örgütlenmelerle mümkündür (Bulut I., 1993: 4).

Sağlıklı üremenin asgari şartı, anne ve babanın belli olmasıdır. Aile kurumunun temelinde doğurganlığı nedeniyle anne yer almakta ve terk gibi çok küçük istisnalar dışında anne çocuğu tarafından tanınmaktadır. Bütün kültürlerde baba da aile içinde ve çocuklar üzerinde anneye yakın derecede önemli role sahip durumdadır. Bu rolün gerçekleşmesi de babanın bilinmesine ve aile içinde yer almasına bağlıdır. Babanın aile içinde yer alması, meşru cinsel ilişkinin varlığının ve dolayısıyla sağlıklı ailenin bir göstergesi durumundadır (Battal, 2008: 4). Ailenin biyolojik boyutu aşan psiko-sosyal bir gerçekliği bulunduğundan aile kendi dışındaki beraberliklerden farklılaşarak çağlar boyunca farklı kültür ve toplum yapılarında kendine yer bulmuştur. Ancak bu birlikteliğin biçimsel gerekçesi olan biyolojik boyutu aşan bir ilişkiler düzeni çerçevesinde gelişen ekonomik, kültürel gibi etkileşim biçimlerine sahiptir. Bu nitelikleriyle aile toplumun prototipidir (Doğan, 2009: 23).

Ailenin temel işlevleri arasında "biyolojik" bir gereksinim olarak "cinsel güdüyü doyurmak", evliliğin en önemli işlevlerinden birisidir. Eşlerin bu yönden uyum içinde olması, birbirlerinin cinsel istek ve beklentilerini karşılması, cinsel güdünün doyuma ulaşması gerekmektedir. Eşler cinsel ilişkinin kendilerine verdiği bir olanak olarak da "çocuk yapmak, yetiştirmek ve kendi nesillerini üretmek" gereksinimini de karşılayabilmektedir. Hatta bazı toplumlar çocuk üzerinde o kadar hassasiyetle dururlar ki kocanın karısıyla cinsel ilişkide bulunmadan önce, kadının bir başkasıyla ilişki kurup üretken olduğunu ispatlamasını beklerler. Ancak ondan sonra cinsel ilişkiye müsaade edilir. Bazı toplumlarda da eğer kadının çocuğu olmazsa bu, erkek için önemli bir boşanma sebebi olabilir (Özkalp, 1993: 102).

1.3.4.Cinsel İlişkileri Düzenleme

Seks, bir insandaki en güçlü dürtülerden biridir. Bilinen bütün toplumlarda bu dürtünün istenmedik şekillerde ortaya konulması çeşitli biçimlerde yasaklanmıştır. Aile karı-koca arasındaki bu mahrem ilişkilerin düzenlendiği ve tatmin edildiği bir yerdir. Ancak, evlilik sadece seks demek değildir. Diğer fonksiyonları yanında evlilikte belki de en az önem taşıyan nokta evliliğin bu yönüdür. Ancak, bu ilişkilerin

sağlıklı bir biçimde yer almadığı evliliklerde, bu olgu boşanmaya yol açan en önemli nedenlerden biridir (Özkalp, 1993: 120; Erdentuğ, 1990: 330).

Diğer taraftan çocuklar anne-babalarına bakarak eşler arasındaki ilişkinin nasıl olduğuna dair gözlemler yaparlar ve ona göre gelecekteki davranışlarını belirlerler. Cinsel ilişkilerin hangi boyutlarda olacağına dair bilgiler aileden öğrenilir. Bu bakımdan kadınların geleneksel sosyalleşme sürecinde, çocukluk ve ergenlikte cinsel deneyime yer yoktur. Bedenin tanınması özendirilmez, edilgin, otonomiden yoksundur. Aslında yıllarca cinselliğinden uzak tutulan, sonra da ansızın "meşru" bir ilişkiye giren kadının cinsel yönden açık bir hale dönüşmesi, şaşırtıcı ve gerçekçi olmayan bir beklenti olacaktır. Aslında erkekler kadınlar kadar bağımlı ve kırılğandır ancak sosyal kimliklerinin bunu kendilerine açık etmeyi yasakladığı ifade edilmektedir. Kısaca korumalı sosyalleşmeleri, onları kendi cinselliklerine yabancılaştırır. Eşine karşı yaklaşımı "Seni özledim de geldim." değil, "Bana ihtiyacın vardır.", "Bensiz ayrılık acısı çekiyorsundur." şeklinde olacaktır (Yüksel, 1992: 120).

Aile içinde yeterli düzeyde cinsel eğitim almayan bireyler, gelecek yaşamlarında eşleriyle ilişkilerini düzenlemede başarısız olacaklardır. Çünkü konuşulması ayıp, söylediğinde utanılması gereken, cinselliğin bir tabu olarak kabul edildiği bir ortamda sosyalleşen birey ilişki kurmada zorlanacaktır. Aile kurma ve evlilikteki birincil amaç cinsel doyuma dayanmasa da ailenin üyelerine gerekli cinsel bilgileri aktarması sağlıklı ailelerin varlığını devam ettirmesi açısından önemlidir.

Buraya kadar anlatılan ailenin fonksiyonları özetlenecek olursa Emre Kongar'ın (1990: 62) yaptığı şekilde özetlemek mümkündür: "1. Ekonomik fonksiyonu: Ekonomik olarak ailede gelir tek elde toplanır ve masraf tek elden yapılır. Ayrıca, özellikle tarımda görüldüğü gibi bu ailede oldukça gelişmiş bir ekonomik işbölümü ve işbirliği vardır. 2. Prestij fonksiyonu: Üyeler toplumdaki statülerini ailelerden alırlar. Soyluluk, rençperlik gibi kanla ve meslekle ilgili sosyal statünün kaynağı ailedir. 3. Eğitim fonksiyonu: Aile üyelerinin her türlü eğitiminden mesleki, dini vs. sorumludur ve bu fonksiyonu yerine getirmeye çalışır. 4. Koruyucu fonksiyonu: Aile, üyelerini korur. Bu koruma maddi veya manevi olabilir. Ailenin sosyal sigorta fonksiyonu burada belirmektedir. (Türk toplumundaki kan davası maddi korumaya örnektir). 5. Dini fonksiyonu: Aile, üyelerine sadece dini eğitim vermekle kalmaz;

üyelerinin ibadetlerini de denetler. 6. Eğlenme ve dinlenme fonksiyonu: Aile, üyelerinin dinlenme ve eğlenmelerinin en iyi şekilde sağlandığı yerdir. 7. Eşler arasında sevgiyi sağlama ve çocuk yapma fonksiyonu: Bu fonksiyon ailenin en eski ve belki de değişmemiş tek fonksiyonudur."

1.4. Değişen Toplumsal Yapıda Aile

Sosyolojik olarak, içinde yaşadığımız yüzyıl, değişim ve buna bağlı olarak iletişim çağıdır diyebiliriz. Bu dönemde bütün toplumların temel karakteristiğini değişimin oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bu karakteristik özellikle 19 ve 20. yüzyıllarda kendini iyiden iyiye hissettirmektedir. İmparatorluklar yıkılmaya, ulus devletler kurulmaya başlanmış, demokratik cumhuriyete doğru bir eğilim başlamıştır. Yaşanan bu değişimlerden toplumsal yapının diğer üniteleri gibi, aile de kendi üzerine düşen payı almıştır. Günümüzdeki pek çok sosyolog sanayileşme ve kentleşme ile birlikte geniş aileden çekirdek aileye geçildiği ve aralarında evrensel bir bağlantı olduğu fikri üzerinde durmaktadır (Özen, 1990: 323).

Geleneksel geniş ailenin yukarıda sıralanan gelişmelere bağlı olarak yok olacağı/olduğu varsayımının geçersiz olduğunu ifade etmek gerekir. Bu alanda yapılan araştırmalar çekirdek aile ile birlikte geniş ailenin ortadan kalkmadığını; aksine geçmiş dönemlerde de küçük aile tipinin, geniş aile ile birlikte var olduğunu göstermektedir. Geleneksel aileden çekirdek aileye geçişle birlikte ailenin üye sayısında azalma, fonksiyonlarında ve yapısında değişme olmuştur. Çekirdek ailenin geniş aileden daha kırılabilir olduğu, boşanmaların sürekli artmakta olduğu görülmektedir. Değişim sürecinin günümüzde gelmiş olduğu noktada çekirdek aile bir yana, aile kavramının kendisi bile tartışılır olmuştur (Arslantürk ve Amman, 2001:294; Çağan, 2011: 92; bkz. Kudat, 1990: 255). Geleneksel aileden çekirdek aileye geçişle birlikte ailenin üye sayısında azalma, fonksiyonlarında ve yapısında değişme olmuştur. Ancak bu durum, sanayileşme, modernleşme gibi gelişmelerle birlikte ailenin kazanmış olduğu yeni biçim, anlam ve işlevinin de değiştiğinin görülmesine engel değildir. Yani geleneksel aile tipinin hâkim olduğu toplumlarda erkek ve kadının statüsü ve rollerinde değişimler olmuş; açık rol farklılaşmasının olduğu bir yapıdan, rollerin paylaşıldığı bir yapıya geçiş sürecinde erkek mutfakta ve çocukların bakımı konusunda eşine yardım eden; kadın ise ailenin gelir getiren bir

üyesi olarak modern dönemin şartlarına uygun davranış biçimleri geliştirmeye başlamıştır. Buna bağlı olarak aile içindeki hiyerarşik ilişkilerin yapısı da aynı oranda değişmiştir. Aile bireyleri arasında bir eşitlikten söz edilir olmuş-aile reisi kavramının kalkması, eşler arasında mal paylaşımı uygulaması (Medeni Kanun, 2002) gibi gelişmelerle aile içinde alınan kararlarda kadının etkisi, konumu güçlenmiş; kadın hem aile içinde, hem de toplumsal alanda daha etkin hale gelmiştir.

Diğer bir görüşte, toplumların yapısında meydana gelen değişmelerle, toplumun en küçük birimi olan ailenin değişmesinin paralel gittiğine işaret edilmiştir. Bu bağlamda geleneksel toplumlardan teknolojik modern toplumlara doğru olan değişmelerle, geleneksel aileden çekirdek ailelere doğru olan değişmeler arasında büyük benzerlikler görülmektedir. Geleneksel toplumlarda biz duygusu hâkimdir, otoriter hiyerarşik bir yapı mevcuttur, geleneklere ve göreneklere dayalı normlar sistemi toplumsal ilişkileri düzenler; aynı özellikleri geleneksel ailede de bulabiliriz. Teknolojik modern toplumlarda ben duygusu egemendir, demokratik temelli eşitlikçi bir yapı mevcuttur, akla ve mantığa dayalı normlar sistemi toplumsal ilişkileri düzenler. Çekirdek ailede de aynı özellikleri görebiliriz (Sayın, 1990: 531).

Modernleşme süreci, artan küreselleşmeyle birlikte hız kazanmış ve demografik anlamda özellikle geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısında dünya genelinde ölüm ve doğurganlık hızlarında belirgin azalmaları beraberinde getirmiştir. 'Demografik Dönüşüm' olarak isimlendirilen bu süreç, esasen yüksek doğurganlık ve yüksek ölüm oranlarının hüküm sürdüğü bir durumdan (geleneksel demografik rejim), doğumların bilinçli olarak kontrol edildiği ve ölüm oranlarının düşmüş olduğu yeni bir duruma (modern demografik rejim) geçiş şeklinde tarif edilmektedir (Yavuz ve Yüceşahin, 2012: 78). Aile, birey sayısı ve işlevleri ile geçmişten günümüze değişerek her dönemde yeni bir form ve işlev kazanmıştır. Zamanla niceliğindeki değişikliklere rağmen temelde erkek, kadın ve çocuklar bu yapının her şeklinde yer almıştır. Bu birlikteliğin bir yönü ile toplumsal yapının devamı için gerekli olmasından dolayı, ailede yaşanan çözümler veya yapı değişiklikleri kendini genel anlamda toplumun değişiminde göstermiştir (BASAGM, 2010: 2). Bu yönüyle ailenin toplumdaki gelişmeleri ve değişimleri yansıttığını söyleyebiliriz.

Modernleşme her şeyden önce ailenin mahremiyetini dönüştürmektedir. Aileyi alenileştirerek kamusal olguya çevirmektedir. Son yıllarda aile ile ilgili "mahrem"

konuların televizyon ve gazetelerde yer alması, bu açıdan çarpıcı örneklikler meydana getirmektedir. Aile içinde şiddet, boşanma durumları, aşk ilişkileri vb. konular kamuoyu önünde tartışılarak somut kişiler üzerinden ifade edilmektedir. Hatta evlilik konusu ve evlenilecek eşin seçimi de buna dâhil olmaktadır. Eş seçimi, milyonlarca izleyici karşısında gösterilerek ilk flörtler medyatik halde icra edilmektedir. Anthony Giddens'ın "Mahremiyetin Dönüşümü"(2010) dediği olgu, küresel dönemde "mahremiyet patlamasına" dönüşmektedir. Geleneğin sıkı mahremiyet kuralları modernleşmeyle gevşek ilişkilere yerini bırakırken, küreselleşen dönemde kuralsızlıklara savrulmaktadır (Yıldırım, 2011b: 124).

Sanayi toplumunda ailenin fonksiyonu daralmış, azaltılmıştır. Üretime katılma çok azdır, eğitim ve öğretim büyük oranda aile dışına bırakılmıştır, aile işletmeleri de yerini profesyonel sevk ve idareye bırakmıştır. Sanayi toplumunda çekirdek aile, geniş bir işgücü kaynağı olup ev harcamaları ve tasarrufları hakkında karar veren bir organ ve kültür faaliyetleri birimidir. Dolayısıyla artık sanayi toplumunda geniş ailenin etkinliğini yitirmekte olduğu, aynı zamanda geniş aile bağlarının sosyal hareketliliği engellediği, çekirdek ailenin ise sosyal hareketliliği kolaylaştırdığı savunulmaktadır (Özen, 1990: 320-21).

Sanayileşme, modernleşme süreciyle birlikte bireylerin toplum ve aile içindeki rol ve statülerinde de değişimler yaşanmıştır. Günümüzde kadın yalnız çocuk yetiştiren, evde oturan anne modelinden meslek kadınına dönüşmüştür. Erkeklerin üstünlüğü giderek azalmış, eşit fırsatlar gündeme gelmiştir. Ailede anne ve baba sorumlulukları paylaşmış ve bir eşitlik akımı başlamıştır. Çocuklar, baba ile daha çok ilişki içine girmişlerdir. Kadın, evde ve dışarıda aktif çalışmasıyla "süper kadın" haline gelmiştir (Ev hanımı, anne, çalışan, kariyer yapan, kazanan kadın vb.). Sevgili, eş, meslektaş ve danışman olarak karşısına çıkan kadın kimliğindeki değişim karşısında erkek, mevcut güç dengesini sarsan bir durum olarak korkar olmuştur. Sonuçta iyi bir kontrol sistemi ile gücünü korumaya çalışmaktadır (Sayıl, 1994: 273).

Modernleşme süreci içinde olan ülkelerde meydana gelen önemli gelişmelerden biri de kentleşme olgusudur. Kentleşme, dar anlamda, kent sayısının ve kentlerde yaşan nüfusun artmasıdır. Kentleşme bir ülkenin teknolojik, ekonomik, sosyal ve siyasal yapısında meydana gelen değişimlerin sonucunda ortaya çıkar ve evrensel bir karakter taşır (Özkalp, 1993: 287). Kent nüfusu bir yandan doğumların

ölümlerden fazla olmasıyla, diğer yandan da iç göçlerle artar. Gelişmekte olan ülkelerin kentlerinde doğurganlık eğilimleri genellikle azaldığı için, ketleşmenin, daha çok köyden kente akınlarla beslendiği söylenebilir. Görüldüğü gibi kentleşme zaman içindeki bir değişmeyi, bir süreci anlatan devingen bir kavramdır. Bu özelliği kentleşme hareketini, bir ülkedeki belli bir tarihte kentlerde yaşayan nüfus oranını anlatan kentleşme düzeyinden ayırır (Balcıoğlu, 2011: 12).

Kente göç, giderek kentin yapısını daha karmaşık bir hale getirmekte, nüfus kalabalıklaşmakta, birçok hizmet daha güç verilmektedir. Kente göç eden insanlar alıştıkları yüz yüze, samimi ilişkileri formel ilişkilere değiştirirken bir yandan da kent hayatına uyum çabasına girmektedirler. Kentlere gelen kitlelerin iş edinme konusundaki düş kırıklıklarına, bu kentlerdeki barınma, taşınma, eğlenme, eğitim ve sağlık, ısınma gibi ihtiyaçların karşılanmasındaki dar boğazlar da eklenince, büyük kentlerin çekiciliğini yitirmesi beklenirken, bunun tersi olmaktadır. Bu yanılmaca, bütün eksik ve aksak yönlerine rağmen birey açısından kentin köyden daha çok avantajlı bulunmasından doğmaktadır. Çünkü kentte bulunduğu, köyünde bulabileceğinden çok daha yüksek düzeydedir. Denilebilir ki bireylerin göç etme kararına varırken dayandıkları sebepler, bireysel açıdan akılcı olsalar da, bunun toplum yönünden mutlaka rasyonel olmasını beklemeye imkan yoktur. Kısaca, bireysel akılcılıkla toplumsal akılcılık her zaman örtüşmemektedir (Balcıoğlu, 2011: 12-19).

Kadının göç süreciyle birlikte rol ve statüsündeki değişim, yeni yerleşim yerine ayak uydurmada karşılaştığı problemlere karşı yaklaşımı, erkeklere göre farklı algılanmaktadır. Kadınların bu sıkıntıların ortasında modern hayata ve bu hayatın kurumlarına uyum sürecinde öncü rolü oynadıkları, erkeklerin ise geleneksel kalıplar içinde hareket ettikleri görülmektedir. Bir başka deyişle erkek, büyük şehirde de ataerkil ve geleneksel yapı içinde kalırken; kadın, modernizmin gereği olan rasyonel düşünceye sahip ve bu hayatın gereklerini yerine getiren ve bu anlamda diğerlerine de öncü olan taraf olmaktadır (Özonur Çöloğlu, 2009, 144; Yılmaz R., 2007: 143; Arslan A., 2004: 120).

Toplumsal alanda ortaya çıkan her değişme, toplumsal yapının bir başka unsurunu etkileyerek dönüşümüne sebep olabirmiştir. Özellikle ekonomik hayatta gerçekleşen değişiklikler, aile yapılarını da dönüştürmüş, ona yeni bir form ve işlev

kazandırmıştır. Son dönemdeki gelişmeler aileyi tüketimin bir objesi haline getirmiştir. Aile içerisinde üyeler arasında alınan kararlar, aynı zamanda, aile üyelerinin birer tüketici olarak içinde buldukları toplumu ve bu toplumun tüketim eğilimlerini de belirlemektedir. "Aileler her gün aldıkları kararlarla, aile ünitesini ya da üyelerini ferdi olarak tatmin etme amacını güderler. Bu seçimler, doğrudan aileyi çevreleyen fizikî ve sosyal çevreye iletilir. Ailenin özel kararları, toplumla ilgili kararlarda da etkili olur. Örneğin, aileler sahip olacakları çocuk sayısı, mal ve hizmet seçimleri, kullandıkları oy ile toplumu şekillendirirler. Aile hangi dergi ve gazetenin alınacağına, hangi radyo ve televizyon programının izleneceğine karar vererek eve giren bilginin türünü belirler (Aydoğan, 1991: 97).

Ailenin yapısında görülen değişmelerden bir diğeri de ailenin iş gücüne katılımında görülen demografik değişmedir. Geleneksel olarak kocanın evin geçimi için çalıştığı, kadının da ev işlerini yerine getirdiği yapı, Batı'da ve dünyanın geri kalan bölgelerinde terk edilmeye başlanmıştır. Ailede eşlerin (karı-koca) her ikisinin de çalıştığı, kariyer sahibi olduğu bir yapıya doğru değişim başladı (Wallis ve Price, 2003: 26). Ancak çift kariyerli ailelerin ortaya çıkışı ve eğitim düzeyinin yükselmesiyle birlikte sayılarının sürekli biçimde artması, iş gücünde küçük çocuklu annelerin sayısındaki artışa neden olmuş, kadınların ve erkeklerin iş gücü kalıplarındaki benzerliklerinin artması gibi oluşan yeni durumlar, çeşitli problemleri de beraberinde getirmiştir.

Büyük ölçüde kadının iş yaşamına daha fazla katılması sonucunda hem iş yaşamında hem de ailede giderek egemenliğini kaybeden erkek, bu değişime ayak uydurma konusunda zorluklar yaşamaktadır. Bir taraftan geleneksel olarak kendisine atfedilen değer ve rolleri sergilemeye, bu yolla erkekliğini yeniden üretmeye çabalar; öte yandan toplumsal dönüşümle gelen ve geleneksel erkeklik tanımlarına uymayan ev işleri, çocuk bakımı gibi sorumlulukları yerine getirmesi ve empati, hoşgörü, uzlaşım gibi kadınsı değerleri sergilemesi beklenmektedir. Buna bağlı olarak erkek kimliğini üzerinde taşıyan öznenin kimliği ve benliği arasındaki gerilim daha da belirgin bir biçimde edimlere yansımaktadır. Böylece, sözü edilen gerilim günlük yaşamda, oldukça sorunlu ve bunalımlı erkeklik biçimlerinin görünür hale gelmesinin de gerekçesi haline gelmektedir (Oktan, 2008: 153).

İş ve yaşam taleplerinin çatışması, genellikle aileler üzerinde büyük stres kaynağı olarak algılanmaktadır. Bu anlamda, iş ve aile yaşamı arasında açık bir etkileşimin varlığına da işaret edilmektedir. Kadınlar için sadece ev içi rolün, erkekler için de gelir getiren birey rolünün uygun olduğu görüşü, "tek rol ideolojisi" ile açıklanmaktadır. Ancak, kadının çalışma yaşamına etkin biçimde katıldığı modern endüstri toplumlarında, kadınlar için ikili rol ideolojisi yaygınlaşmış ve hem kadınların, hem de erkeklerin iş ve aile rollerinin giderek karmaşıklaşan etkisi, toplumda her iki rol ideolojisi arasında yaşanan çatışma, eşlerin rol ve statülerinin yeniden ele alınmasını, buna bağlı olarak farklı tür çalışma şartları ve modellerinin gözden geçirilmesini gerekli kılmıştır (Hablemitoğlu, 2004: 67).

Çünkü modernleşme, sanayileşme ve kentleşme gibi insan hayatı üzerinde etkili olan faktörler, aile hayatında ve toplumsal alanda kadının yükünü artırmış, kadın sadece "ev hanımı" değil; anne, eş ve iş kadını olarak hayattaki rolünü almıştır. İyi bir anne, iyi bir eş olmak zorundadır. Çocuklarına bakmaya, onların eğitimi ve sağlığıyla ilgilenmeye kendini mecbur hissetmektedir. Evde işi bir hayli yüklüdür. Evdeki işleri yoluna girince işine, çalışma mekânına gidecektir. Orada çalışırken, aklı bir yandan da evde, eşinde ve çocuklarında olacaktır. Bu durum onda sıkışma hissi, kaygı, anksiyete oluşturacaktır ve bir anlamda tükenmişlik içine girecektir. Bunun sonucu olarak kendisi de şiddete başvuracaktır ve suç işleyecek ve suçlu muamelesi görecektir (Balcıoğlu, 2011: 23).

Sanayileşmeyle birlikte 1950'lerde yaşanan gelişmelerle yoğunluğu artan iş-aile çatışması, çalışanların aile sorunlarının kapıda bırakılması gerektiği inancına dayanan "ayrı dünyalar" modeli, örgüt kültürü anlayışı ve geleneksel cinsiyet rol dağılımı ile güçlendirilmiştir. Bu modele göre iş ve aile yaşamları, tamamen birbirinden ayrı ve rekabet halinde iki alan olarak kavramlaştırılmıştır. Buna göre, kesin sınırlarla birbirinden ayrılan alanların kendine özgü talepleri ve bu talepler arasında da kaçınılmaz bir mücadele vardı. Aile, iş taleplerinin gerçekleştirilmesini engelleyen bir tehdit unsuru olarak görüldü. En önemlisi de bu iki alanı yönetmenin bir çalışan sorunu olmasından ziyade, bir kadın sorunu olarak görülmesiydi. Çünkü erkeğin geleneksel rolü, iş rolü ve evin geçimini sağlamak iken kadının iş yaşamına katılması, geleneksel rolünün, yani eş ve annelik rollerinin iş rolü talepleri üzerinde bir tehdit unsuru olarak algılanmasına neden oldu. Diğer bir ifadeyle, iş-aile

taleplerinin rekabeti, sadece kadını ilgilendiren bir olgu olarak görülmekteydi. İnsan enerjisinin ve zamanının sabit ve sınırlı olduğunu savunan kıtlık görüşünden hareketle, kadının ev işinin yanında ücretli bir işte çalışmasının daha fazla enerji talebine ve kaynak kullanımına neden olduğu ve bunun da kadında stres ve depresyona yol açarak üstlendiği rollerini olumsuz etkileyeceği ileri sürüldü (Kapız, 2002: 143).

İş-aile dengesi, çalışan bireyin aile ve iş sorumluluklarının uyumunu ifade etmektedir. Bireyler toplumda hangi statüde olurlarsa olsunlar iş ve aile yaşamlarını dengeleme uğraşısı içindedirler. Değişen koşullar altında her geçen gün, sadece bireysel çabalarla dengeye ulaşmak daha da zorlaşmakta ve bu zorluktan kaynaklanan stres, birey tarafından daha çok hissedilmektedir. Birey yaşamında işin öneminin giderek merkezileşmesi daha uzun ve sıkı çalışma saatleri, yaşam standartlarının yükselmesi, ekonomik zorluklar, ailenin varlığının vazgeçilmezliğiyle, iş ve aile talepleri arasındaki rekabeti daha da yoğunlaştırmaktadır (Kapız, 2002: 140).

İş-aile, aile-iş çatışmasıyla ilgili olarak çeşitli modeller ortaya konulmuştur. Bunlardan biri de Frone, Russell, and Cooper'ın (1992) ortaya koyduğu modeldir. Bu modele göre, iş-aile çatışması modern hayatta bireyin rol yükünün aşırılığı, sahip olduğu bir rolün onun diğer rolünü engellemesi sonucunda ortaya çıkabilmektedir. Aile yapısında iş ve aileden kaynaklanan rol taleplerinin karşılıklı uyuşmazlığı; bireyin iş ve aile rollerinin aynı derecede belirgin olduğu, bunlardan gelen sorumlulukların eşit düzeyde ve iki tarafın da kişi için birincil konumda olduğu ve aralarında tercih yapmanın kolay olmadığı durumlarda çatışma yoğun biçimde yaşanmaktadır (Ferris: 2004: 1301).

Eşlerin her ikisinin de çalıştığı çift kariyerli bu yeni aile modelinde aile taleplerinin her iki eşin iş talepleriyle uyum sağlaması gerçeğini de ortaya çıkarmaktadır. Bu yüzden aileye uyumlu işyeri politikalarının önemi her geçen gün artmaktadır. İşverenler tarafından desteklenen aile-iş politikaları, çalışan bireylerin ev taleplerinde olduğu gibi, işyerindeki performansını da etkileyecektir. Diğer taraftan, iş-aile çatışması yalnızca kadınlara özgü bir olgu değildir. Aksine erkekler için de en az kadınlar kadar önem arz etmektedir. İş-aile etkileşiminden kaynaklanan sorunlar, bireyin ailesine yansıdığı gibi, çalışanın üyesi olduğu organizasyonu ve

daha geniş bir çerçevede sosyal politika anlamında toplumu da yakından ilgilendirmektedir.

Yapılan bir çalışmaya göre bireyler, işlerinin ailelerini etkilemesini, ailelerinin işlerini etkilemesine göre daha fazla yaşamaktadırlar. Bunun yanı sıra, kadınlarda yaşın, işle ve diğer konularla ilgili yaşam olaylarının iş-aile çatışmalarını; çocuk sayısı ve yöneticilik görevinin ise aile-iş çatışmalarını; erkeklerde ise sadece işle ilgili yaşam olaylarının iş-aile çatışmasını anlamlı olarak ilişkilendirdiği bulunmuştur. Kendini kurgulama davranışı ile iş-aile ve aile-iş çatışmaları ilişkisine yönelik yapılan analizler sonucunda ise, sadece erkeklerin kendini kurgulama düzeyleri ile iş hayatlarının aile hayatlarını etkileme düzeyleri arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür (Giray ve ark., 2006: 83).

Kadınların meslek ve yaşam rollerinin zaman içerisinde değişip değişmediğini inceleyen bir araştırmada (Fiorentine, 1988), yeni kuşağın mesleki değerlerinin anlamlı ve olumlu yönde değiştiği; ancak ev içi rollerin değişmediği belirlenmiştir. Araştırmacıya göre, mesleklere yüklenen değerlerin artması, kadınların meslek-ev ikileminde yaşadıkları çatışmayı arttırmaktadır. Bu görüş yapılan birçok araştırmanın verileriyle doğrulanmaktadır (Field ve Bramwell, 1998; Linda, 1995; Light, 1994). Japonya'da kadınların 30-34 yaşları arasında erken emekliliğe ayrılmasında en önemli nedenler, doğum ve çocuk bakımındır. Ev işleri ve çocuk bakımı kadının birincil görevleri arasındadır. (Takahaski, 1994). Adler ve Brayfield (1997) tarafından yapılan Doğu Alman kadınları ile Batı Alman kadınlarının iş değerlerini karşılaştıran bir çalışmada ise, Batı Alman kadınlarının iş değerlerinin, çocuklarının varlığından daha çok etkilendiği ve geleneksel cinsiyet rolleriyle tutarlı olduğu bulunmuştur. Yapılan bir çalışmada da (Eyüboğlu ve ark. 2000), Türkiye'de kadınların çalışma hayatından uzak durmalarının ardında yatan temel nedenlerin, çocuk bakımının aksaması, ev düzeninin bozulması ve işyerinde yabancı erkeklerle bir arada olmanın olumsuz algılanması olduğu belirlenmiştir (akt., Kuzgun, 2004: 16).

Hızlı şehirleşme, apartman hayatı, radyo, televizyon gibi imkân ve haberleşme araçlarının ailenin barınmış olduğu konutunun içine daha çok girmesiyle birlikte, ailenin tüketim eğilimlerinde ve beğenilerinde de değişimler meydana gelmiştir. Bunlara bağlı olarak, ailenin tüketeceği mamullere yönelik üretim etkinliklerinde de

değişiklikler kendini göstermiştir. Bu bağlamda, daha önceleri aile tarafından yerine getirilen bazı hizmetler, geniş ölçüde gıda imalatçıları ve diğerlerine intikal etmiştir. Böylece aile, daha bağımlı bir tüketim ünitesi olmuş ve üreticilerin etkisi altına girmiştir. Üretim örgütleri ihtisaslaşma yolunda ilerlerken tüketim üniteleri geçmiş örneklerinden daha bilgisiz ve daha edilgen duruma düşmüştür (Aydoğan, 1991: 96).

Modern dünyanın bireyi önceleyen, haz ve tüketim ekseninde kurgulanan hayat tarzlarını beslemesi, aile üzerinde hem kadın hem de cinsiyet rolleri açısından önemli etkilere sahiptir. Örneğin çocuk sahibi olmak, bireysel talepler ya da kariyer beklentileri karşısında ikinci planda kalabilmektedir. Ancak yaşanan hızlı değişim ile birlikte aile bir değer olarak önemini sürdürmektedir (BASAGM, 2010: 32).

Televizyon reklamlarıyla ilgili yapılan bir çalışmada (Yılmaz R., 2007: 152) reklamların tüketimi artırarak yeni bir kadın imajı ortaya çıkardığı ifade edilmektedir. Her kadının evinde olmasını isteyeceği beyaz eşyalarla ilgili reklamlar, "Komşunuzda var, sizde niye olmasın?" diyerek kadının ihtiyacını kamçulamakta, reklamda metaforlar yerine doğrudan ürün gösterilmektedir. Beyaz eşya reklamlarının, çalışan ve üreten kadının hayatını kolaylaştırmaya çalışan, kadının kamusal alana girmesi nedeniyle bu kadınlara yönelik rahat bir yaşamı özendiren reklamlar şeklinde izleyicilerin karşısına çıkarıldığı vurgulanmaktadır. Böylece bu reklamlar aracılığı ile toplumda var olan "geleneksel" kadın imgesinin yeniden üretildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Toplumsal yapıda bireyciliğin hâkim olması, ailenin ekonomik evrimini ve evlilik kurumunu bütünüyle değiştirmiş, bu durumda aile, bağımsız iki bireyin onayıyla özgürce oluşturulmuş bir birliktelik haline gelmiştir. Eşlerin taahhütleri kişisel ve karşılıklıdır, aldatma her iki taraf için sözleşmenin ihlalidir; boşanma her iki taraf için aynı koşullarda elde edilebilir. Kadın artık üreme işleviyle yetinmek zorunda değildir; üreme büyük oranda doğal hizmet özelliğini yitirmiştir, istenerek üstlenilen bir yükümlülük haline gelmiştir (Cuvillier, 1996: 66). Günümüz toplumlarında özgürlük ve bireyciliğe yapılan aşırı vurgu, cinsler arasında farklı ilişki şekilleri ile evlilik dışı birliktelikler ortaya çıkmış, evlilik dışı çocuk oranı artmış, hatta ailenin yerini hızla bir arada yaşayan fakat evli olmayan çiftler almaya başlamıştır.

Popüler kültürün etkisiyle yaygınlaşan bireysel yaşam tarzları, toplumsal değerler, haz ve özgürlük eksenli kurgulanan insani varoluş, ailelerin direncini kırmakta, hızla önemini azaltmaktadır. Ailelerin kurulması ve sürdürülmesi, bireysel özgürlük alanlarının daraltılması olarak algılanmakta, kendini merkeze alan yaşam felsefesiyle birey kendini ailenin dışında tanımlanmaktadır. Oysa geleneksel yapıların bireyden ziyade aileyi ve aile etrafında kurulan toplumsal bağları merkeze alan doğası değişmektedir. Boşanmanın kolaylaşması ve hızla artması, bireysel yaşam tarzlarının ortaya çıkması, evlilik dışı birlikteliklerin yaygınlık kazanması, tek ebeveynli ailelerin çoğalması, evlilik dışı dünyaya gelen çocuk sayısının artması gibi modern yaşam deneyimleri, ülkemiz için de artık yabancı değildir (BASAGM, 2010: 32).

Ailenin yapısında görülen bir diğer önemli değişme de ailenin çocuklara bakışı açısından. Geleneksel toplumlarda bir kazanç olarak görülen çocuk, üretime ve dolayısıyla ailenin emek gücüne olan katkısı ve artı ekonomik değeri ile değerlendirilirken sayısının fazla olması istenir ve beklenir bir durumdur. Günümüz toplumlarında çocuktan beklentilerin azalmasıyla çocuğun aile için ekonomik değerinin, dahası gelecek için düşünülen güvence olma halinin azaldığı görülmektedir. Ayrıca çocuğun eğitim ve yetiştirme masraflarının artması, bakım ve yükümlülüklerinin modern ebeveynler için zorlayıcılıklara dönüşmesi gibi bazı etkenler, çocuk sayısının azalmasına sebep olmuştur. Çünkü çocuğun ailenin emek gücüne katkı yapması söz konusu değildir; aksine yetiştirilmesi sürecinde eğitim masrafları, kişisel bakımı için gerekli olan maddi beklenti ile ailenin ekonomik olarak zorlanmasına sebep olmaktadır. Kağıtçıbaşı'nın (1990: 152) "bağımlılık ilişkisi" olarak ifade ettiği aile kültürünün iki temel belirleyicisinden biri olarak çocuğun aile için nesnel değeri hızla yitirilmiştir (BASAGM, 2010: 30).

Çekirdek ailenin hemen her toplumsal yapıda ve dönemde var olduğu bilinmekle birlikte, sanayileşme ve kentleşmeyle ailenin biçim ve işlevlerinde önemli değişimler yaşanmıştır. Özellikle kadınların ailenin gelir getiren bir üyesi olarak kamusal görünürlüklerinin artması, ailenin üstlendiği pek çok geleneksel işlevin diğer toplumsal kurumlara aktarılmasına ve ailede çocuğa atfedilen değer ekonomik anlamda azalmasına yol açmıştır. Bu bağlamda Türkiye koşullarında ailenin yapısal değişim dinamiklerinden biri olarak endüstriyel gelişme ve kırdan

kente doğru olan yoğun göçler dikkat çekmektedir. Yaşam koşullarının zamanla daha belirgin olarak ekonomik koşulların zorlayıcılığı altına girmesi, özellikle çocuk ve kadın üzerinde hem atfedilen değer farklılaşmasına sebep olmakta, hem de ailelerin niceliksel yapısına doğrudan tesir etmeye başlamaktadır (BASAGM, 2010: 31).

Ailenin yerine getirdiği ekonomik, sosyal, kültürel, eğitsel ve psikolojik fonksiyonlar, onu toplum ve toplumsal yapının vazgeçilmezi kılmaktadır. Çoğunlukla ailenin evrensel bir kurum olduğu ifade edilse de ailenin toplumda işgal ettiği yer, ailenin yapısı, aile içi rol ve statülerdeki farklılıklar, her toplumun sosyo-kültürel yapısına göre değişmektedir. Şimdi Türk ailesinde bu değişimleri inceleyelim.

1.5. Türk Toplumunda Aile Yapısındaki Değişmeler

Dünya hızla değişmektedir. 20. yüzyıldan 21. yüzyıla geçerken en hızlı değişen, yerleşik değer yargılarıdır. Artık "doğal" olan yerini "yapay"a bırakmaktadır. "Gerçek" yerini "sanal"a bırakmakta, "asıl" da yerini "imge"ye bırakarak gözden kaybolmaktadır. Bio-teknoloji, genlerle oynayarak "yapay"ı; telekomünikasyon "sanal dünyayı"; medyatik kültür de "imge-imaj"ı yaratmıştır. Bütün değer yargıları hızla değişmekte, insanlar bu hızlı değişime ayak uydurmakta çok zorlanmaktadır (Atabey, 2005).

Türkiye'de aile kurumu, bir yandan geçen yüzyılın ikinci yarısında artan iç ve dış göçlerden, son dönemlerde başta televizyon ve internet olmak üzere yaygınlaşan kitle iletişim araçlarının meydana getirdiği değişim sürecinden etkilenmiştir. Ailenin bölünmesi, parçalanması, tek ebeveynli ailelerin giderek artması, uyuşturucu kullanımı, metropollerde sokak çocukları olgusunun ortaya çıkması ve giderek çoğalmasıyla bireysel, toplumsal ve aile içi şiddetin yaygınlaşması, kimlik bunalımı gibi bireyleri, dolayısıyla toplumu ilgilendiren problemler (BKSGM, 2006: 5) ortaya çıkmaktadır. Bu tür sorunların ortaya çıkışında etkili olan faktörleri anlamak için Türk toplumundaki ailenin değişimine bakmak yararlı olacaktır.

1.5.1. Aile Yapısındaki Değişmeler

Türkiye'de özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra çeşitli nedenlere bağlı olarak artan hızlı sanayileşme ve şehirleşme süreci, toplumsal hayatın bütün boyutlarında

önemli değişimlere yol açmıştır. Bu dönemden itibaren gelişen ulaşım ve iletişim imkânları, şehirselleşen ortamı olduğu kadar kırsal alanları da etkisi altına alarak geleneksel ve kapalı yapıları değiştirmeye başlamıştır (Çelik, 2002: 121). Toplumda meydana gelen değişmeler sonucunda aile yapısında, işleyişinde ve işlevlerinde önemli değişmeler yaşanmaktadır. Toplumda meydana gelen değişikliklere kimi aileler başarılı bir şekilde uyum sağlayabilirken kimi aileler de bu uyumu gerçekleştirilmede sorunlarla karşı karşıya gelmekte ve işlevlerini yerine getirmekte zorlanmaktadır (BASAGM, 2010: 5).

Sosyal değişmeler, toplumun yapısında, değerlerinde, kurumlarında, ilişki ve üretim tarzlarında meydana gelen farklılaşmalardır. Diğer bir deyişle toplumun bir durumdan başka bir duruma geçmesidir. Değişme tüm dünyada farklı toplum ve kültür yapılarında görülmektedir. Ancak Türk toplumsal yapısı içerisinde hızı ve biçimi bakımından toplumumuza özgü birtakım farklılıklar arz etmektedir. Değişim, toplumumuzda tedrici, fakat organiktir. Çünkü değişmeye hazır olan kesitlerimiz ya da bölgelerimiz, süratle buna intibak etmişlerdir. Diğer kesimler ve bölgeler, artık model alınan medeniyeti değil, belki kendi ülkesinde ilk intibaklarını yapmış olan kesit ve bölgeleri örnek olarak kendilerini onlara uydurmaya çalışarak değişmektedirler. Dolayısıyla değişim modeli yerlileşmiş, kendi gerçeğinin bir parçası haline gelmiştir (Topçuoğlu, 1990: 333). Anlaşılan değişim Türkiye'nin kendi yapısından kaynaklanan bir durumu da yansıtmaktadır. Çünkü Türkiye, ne geleneksel geniş aile ne de modern çekirdek aile tipini yansıtmakta; gelenekselden moderne geçmeye çalışan "geçiş aile"si modeline sahiptir.

Sayın'ın da (1990: 546) belirttiği gibi, hızlı teknolojik gelişmelere karşın, toplumu yöneten değerler sistemi, tüm toplumlarda görüldüğü gibi düşük bir hızda değişmektedir. Aile içi ilişkilerimizde de bu nedenle geleneksel topluluklarda görüldüğü gibi, cinsiyete dayalı bir iş bölümü göze çarpmaktadır. Kadın, aile içinde ve dışında ikinci derecede rol oynamayı sürdürmektedir. Geleneksel niteliği ağır basan bazı ailelerde ise, büyükbabanın otoritesi, sınırsızlığını ayakta tutmaktadır. Son yıllarda yapılan çalışmalar Türk aile yapısının, hem çekirdek hem de geleneksel aile niteliğini taşıdığını ortaya koymuştur. Özellikle aile kompozisyonuna bakıldığında hem kentte, hem de kırsal kesimlerde aile yapısının büyük çoğunluğunun çekirdek aile yapısına sahip olduğu görülmektedir. Buna karşılık, aile içi ilişkileri göz önüne

alındığında, geleneksel değer sistemlerinin egemen olması nedeniyle Türk ailesinin daha çok geleneksel aile görünümünü yansıttığını söyleyebiliriz.

Türkiye'de geleneksel aileden çekirdek aileye geçildiğine ilişkin veriler olmakla birlikte, bunun bir mit olduğunu öne sürenler bulunmaktadır. Yetmişli yılların başında çekirdek aile oranının en yüksek olduğu bölge Akdeniz (% 67), en düşük olduğu bölge Karadeniz (% 46)'dir. Diğer bölgelerde ise durum şöyledir: Batı Anadolu'da % 59, İç Anadolu'da % 64, Doğu'da % 63'tür. Diğer, üç büyük kentte çekirdek aile oranı % 68 iken bu oranın diğer kent ve kasabalara gidildikçe azaldığını ve köylerde % 55 olduğunu görüyoruz. Çekirdek ailenin yaygınlaşması, ortalama hane halkının küçülmesi anlamına gelmektedir. Yetmişli yılların başında Türkiye genelinde hane halkı ortalama olarak beş kişi iken bu rakam doksanlı yılların başında dörde düşmüştür (Yıldırım, 2011: 115).

İkinci görüşü savunanlara göre, evdeki kişi sayısına göre çekirdek ve geniş aile tanımları yapmak yanıltıcıdır. Geniş ailelerin köyden kente göç ile küçüldükleri saptandığında bu durum geniş aileden çekirdek aileye geçildiği biçiminde yorumlanmaktadır. Oysa özellikle topraksızlık nedeniyle kente göç belli bir gidiş göstermektedir. Önce erkekler yalnız veya kardeş, vb. çalışabilecek kişilerle birlikte kente gelmekte, sonra eş, çocuklar, ana baba ve giderek daha uzak akraba ve komşular basamaklı olarak taşınmaktadır. Akraba ve komşuları kapsayan göç süreci sonunda özellikle kentlerin gecekondu bölgesinde yaşayan kişiler, bazen aynı avlu içinde kapıları ayrı, bazen aynı apartmanda farklı dairelerde yaşamakta, ancak değişen ölçülerde geniş aile geleneklerini sürdürmektedirler. Buna 'işlevsel geniş aile'⁵ tanımlaması yapanlar bulunmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1995: 54).

Geniş aile, ekseriyetle geleneksel toplum yapısının hâkim olduğu toplumlardaki aile modelidir. Çekirdek aile ise, modernleşmeyle birlikte yaygınlaşan aile modelidir. Ancak bugün itibarıyla Türk ailesini, bu dönüşümünü tamamlamış ve

---

⁵ İşlevsel geniş aile: Yapısal olarak çekirdek olmakla birlikte işlev bakımından geniş aile gibi iş görmektedir. Yani bireylerin birbirleriyle ilişkileri çok yoğundur ve üretim, tüketim faaliyetlerinde paylaşımlar söz konusudur. Özellikle farklı nesiller arasındaki ailelerde, hem dikey, hem yatay olarak akrabalık ilişkileri önemlidir. Bu ata-soyulu bağların önemli olduğu geleneksel aile türüdür. Burada, aile ana-babanın yaşlılık güvencesi olarak en önemli kaynaktır. Dolayısıyla ana-babaya maddi kaynak aktarımı söz konusudur. Yani yaşlandığında ana-babanın bakımı aileye düşer. Bu anlamda maddi kaynak aktarımı, yüksek doğurganlık ve düşük kadın statüsü söz konusudur. Yüksek doğurganlık aile sistemindeki sosyalleşme değerlerine bakıldığında işlevseldir (Kağıtçıbaşı, 1995:54).

bütünüyle çekirdek aile modeline geçmiş saymak mümkün değildir. Değişmekte olan diğer toplumlarda olduğu gibi, gelenekselle modern arasında bir geçiş sürecini yaşayan Türk ailesinde de hem geleneksel ve hem de modern aile tipine rastlanmaktadır. Özellikle geleneksel yaşam örüntülerinin yaygın olduğu kırsal bölgelerde geniş ailenin etkisinin sürdüğü rahatlıkla söylenebilir. Buna karşın şehirlerde hâkim olan aile tipi ise çekirdek aile gibi görünmektedir (Kongar, 1970: 75).

Türk toplumunun modernleşme sürecinde "geçiş" özelliğini sergilediğini, bundan dolayı hem toplumsal yapıda hem de aile yapısında çeşitlilikler arz ettiği bildirilmektedir. Kimilerine göre aile sağlamlığını korurken kimilerine göre çözülme sürecine girmiştir. DİE'nin verilerine göre sanayileşmiş ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de boşanma oranlarının arttığı görülmektedir. İstatistiklerine baktığımızda 1930 ve 1941 yılları arasında boşanma sayısının 2127'den 4028'e çıktığı görülmüştür. Boşanma oranlarının 1955-1960 yılları arasında % 0.44 ile % 0.40 arasında değiştiği, 1970 yılında bu oranın % 0.27'ye düştüğü görülmüştür. Düşen boşanma oranının 1997 yılında tekrar yükselerek % 0.52'ye ulaştığı saptanmıştır. 1999 yılında ise bu oran biraz düşmüş ve boşanma oranı % 0.49 olarak belirlenmiştir. DİE'nin 2000 yılına ilişkin belirtilen kaba boşanma oranı en yüksek seviyeye çıkmış ve bu oran % 0.53 olarak belirlenmiştir (DİE, 2000). 2012 yılının II. döneminde, boşanma sayısı geçen yılın aynı dönemine göre % 2,3 azalarak 33.197'ye düşmüştür (TÜİK, 2012). Kaba istatistiksel verilerden hareketle aile yapısının çözülme sürecine girdiğini iddia etmek doğru bir yaklaşım değildir. Oranlar bazı yıllarda artarken bazı yıllarda azalmaktadır. Dolayısıyla Türk ailesinin çözülme sürecine girdiğini sadece boşanma istatistiklerine bağlayarak açıklamak hatalıdır.

1.5.2. Aile İçi İlişkiledeki Değişmeler

Ailenin değişimiyle ilgili olarak kaydedilmesi gereken bir başka değişim, aile üyeleri arasındaki ilişki biçiminin "hiyerarşik ve asimetric bir ilişkiden, eşitlikçi bir ilişkiye" doğru meyiletmesidir. Her ne kadar ebeveyn ile çocuklar arasında belirli bir hiyerarşi bulunsa da modern, kentli, çekirdek ailelerde kadın ve erkek arasındaki geleneksel hiyerarşik ilişki sona ermek üzeredir. Bu gelişmenin arkasında ataerkil büyük ailenin yıkılması kadar, kadının eğitim düzeyinin yükselmesi, çalışma

yaşamına katılması ve dolayısıyla da ekonomik olarak bağımsızlaşması yatmaktadır. Ayrıca kadınların hukuksal güvenceler elde etmiş olması da önemli bir etkidir. Son yıllarda AB'ye uyum yasaları çerçevesinde Türk aile yapısında, "aile reisliği"nin kaldırılmış olması ve erkeğin-teorik olsa da- hâkimiyetinin sona ermiş olması, radikal bir değişim örneğidir (Yıldırım, 2011: 117-18).

Tanzimat Dönemi'nde aydınlar ve devlet adamları, kızların ve kadınların eğitimden yoksun bırakılmalarını, toplumun geri kalma nedenlerinden biri olarak görmüşlerdir. Kadınların cehaleti ile kendi çocuklarının yetiştirilmesi ve sağlığı arasındaki olumsuz ilişki de dile getirilerek, bu nedenlerden dolayı kız ve kadınların eğitilmesi gerektiği, Osmanlı toplumunun ilerlemesi ve mutlu olması için bunun şart olduğu belirtilmiştir. Kadınların eğitiminin toplumsal ilerleme açısından çok önemli olduğunun anlaşılmasına rağmen, Tanzimat Dönemi'nde Osmanlı, Batı'yla karşılaştırıldığında, kızların eğitim görecekları kurumları meydana getirmede geri kalırken, azınlıklar ve yabancılar birçok kız okulu açmıştır. 1839'da dokuz Fransız Kız Okulu, 1871'de bir Amerikan Kız Koleji açılmıştır. O tarihlerde, Batı ülkelerindeki durum incelendiğinde, kızların eğitimi erkek çocuklarına göre çok yavaş bir gelişme göstermekle beraber, yine de Osmanlılara göre bu alandaki gelişmeler yüz, yüz elli yıl önce başlamıştır (Akyüz, 2000: 12-16).

Modernliğin eşitlik ilkesi, cinsel kimliklerin toplumsal rollerdeki paylaşımına da yansımaktadır. Kadın, modernleşen toplumlarda erkek ile çalışma, eğitim, toplumsal ve siyasal katılım konularında eşitlenmektedir. Demokratik toplumların hukuk metinleri, bu eşitliğin öncülüğünü yapan üst değerlerdir. Eğitim süreci bunu destekleyen bir kültürel değişim programı uygulamaktadır. Aile kurumu da kadınların eşitlik taleplerine göre yeniden roller dağılımına gitmektedir. Kadının aile içindeki rolü "erkek eşit haklara sahip olma" ilkesi doğrultusunda yeniden yapılanmaktadır. Şüphesiz modern kültürün kadını toplum, siyaset ve kamusal alanda daha etkin kılma isteği, bunu pekiştirmektedir. Böylece kadın, ailede erkek ile eşitlenerek aynı roller içinde konumlanmaya başlar. Kadın sadece anne olarak statü kazanmaz; aynı zamanda çalışan, karar veren, meslek sahibi olabilen, bireysel çabalarıyla para kazanabilen bir varlık haline gelir. Evin geçiminde ve karar alımında eşit haklara ve sorumluluklara kavuşur. Erkek ve kadın işleri biçimindeki rol

farklılaşmaları gittikçe ortadan kalkar. Ataerkil aile biçimi önemini kaybetmeye başlar (Yıldırım, 2011b: 126).

Cumhuriyetin ilanından sonra gerçekleştirilen devrimler çerçevesinde Türk kadınına önemli toplumsal haklar verilmiştir. Seçme- seçilme hakkı, yasa önünde erkekle eşit konumda olma gibi temel haklar yanında, 1936'da çıkarılan İş Kanunu ile çalışma hayatında da bazı düzenlemeler yapılmıştır. Türkiye'de 1950 yılından itibaren sanayileşme oranı arttıkça çalışan kadınların oranı da artmıştır (Kırkpınar, 2001: 249-250). Dünya genelinde olduğu gibi, ülkemizde de kadınların eğitimi ve çalışmasıyla ilgili son yıllarda olumlu gelişmeler gözlenmesine rağmen, bu gelişme istenen düzeyde değildir. Belli meslek ve pozisyonlarda çalışan kadın sayısı (özellikle yöneticilik) hala düşüktür ve kadınlar genellikle düşük gelirli, yükselme şansı sınırlı olan ve ev kadınlığı ile uyuşabilen geleneksel mesleklerde çalışmayı tercih etmektedirler (Kuzgun, 2000).

Dünyadaki modern eğilimler, kadının önemini aile yaşamında olduğu kadar, toplum yaşamında da artırmaya yardımcı olmuştur. Kadın, artık sadece aile ortamında çocuk bakıcısı ve ev işleri gibi sınırlandırmaları aşmış, toplum hayatının aktif bir üyesi olmak istemiştir. Kadının bu talebi, eşit eğitim koşulları ile mümkün görülmektedir. Küreselleşme sürecine kolay ve etkin bir şekilde uyum sağlamak, toplumların vatandaşlarına vereceği eğitimin niteliği ve etkinliği ile mümkündür. Nüfusun yarısını oluşturan ve gelecek kuşakların yetişmesinde temel roller üstlenen kadın ve genç kızların eğitimi, bir taraftan onların statülerinin yükseltilmesini, üretime, dolayısıyla kalkınmaya daha fazla katılımlarını sağlarken, diğer taraftan da bu hızlı değişikliklere uyum sağlanmasında önemli bir ön koşuldur. Atatürk'ün vurguladığı gibi "Bir toplum, bir millet erkek ve kadın denilen iki cins insandan meydana gelmektedir, bir kitlenin bir parçasını ilerletirken diğerlerine bu imkânın tanınmaması kitlenin hepsini yükseltmeyecektir." (Feyzioğlu ve ark, 1987: 228–229) sözleri de, Cumhuriyet döneminde eğitim alanında da kadın-erkek eşitsizliklerinin giderilmesinin bir gereklilik olduğunu ortaya koymaktadır.

Türkiye'de kadının konumu, modernleşme atılımının tarihsel gelişme süreci içinde biçimlenmiştir. Gelenekler ve özellikle İslam karşısında Batı evrenselciliğini seçen modernleşme düşüncesinde, kadın merkezî bir yer tutar. Bugünden geriye yönelik olarak baktığımızda Türkiye'deki modernleşme tarihini, çok basitleştirme

pahasına, bu iki kültürel model ya da iki akım arasındaki mücadelenin tarihi olarak yorumlayabiliriz: Batıcı Akım ve İslamcı Akım. İslam-Batı, geleneksel-modern, farklılık- eşitlik gibi karşıtlıkları çevreleyen bu çatışmada kadının konumu belirleyicidir. (Göle 1998: 17). Batıcı aydınlar geleneksel toplumda dinin anlamlandırdığı ve şekillendirdiği dini toplumsal pratiklere, yeniden şekillendirmeye çalıştıkları teorik boyuta ilave olarak toplumsal bir boyut kazandırmaya çalışmışlardır. Diğer bir ifade ile birincil toplumsallıkları, ikincil somut toplumsallıklara denk düşen soyut ikincil toplumsallıklarla dönüştürmeye ve yeniden şekillendirmeye çalışmaktadırlar. Meşruiyet alanında yaşanan dönüşümün ilk yansıması, kadın-erkek eşitliği ve bu çerçeveye atfedilen ekstra anlam ve önem ana mücadele alanıdır. Geleneksel anlayış ve düzen içerisinde adaletin öne çıktığı ve içinde insan cinsinin iki türünün de farklı konumlar ve aktiviteler içinde yer aldığı hiyerarşik sıralamaya karşı, modern toplum, farklılıkları yok ederek türdeş hale gelmiş ve her şeyin "eşitlik" düzleminde tanımlandığı yeni bir toplumsal düzen anlayışını üretmiştir (Akgül, 1999: 173). İslamcı söylem, toplumsal düzenin yozlaşması ile kadın bedeni ve cinselliğinin serbestleşmesi arasında doğrudan bir ilişki kurmaktadır. Kadın bedeninin toplumsal alanda görünür olması toplumsal gerileme, çöküntü ve yozlaşma olarak yorumlanmaktadır. Kadın bedeninin ve cinselliğinin denetim altına alınması gerekir. Ancak İslamcıların bir yandan kadınların çeşitli eğitim kurumlarında eğitim görmesini savunması, diğer yandan da sınırlandırılması gerektiği anlayışının, paradoksal bir durum arz ettiği ifade edilmektedir (Üşür, 1992: 137-144).

Diğer taraftan, çalışma hayatında kadının konumu istenilen düzeyde değildir. 2010 TÜİK verilerine göre erkek istihdamı % 70,6 iken, kadın istihdamı, % 29,4'tür. Kadın istihdam oranlarının düşük olması, kadının çalışma şartlarının elverişsizliğine dayandırılmaktadır. Aile içinde kadının annelik rolünün, çalışıyor olsa da etkili olduğu düşünülmektedir. Toplumumuzda egemen olan anlayışa göre, kadının yeri evidir ve asli görevi ev işi yaparak kocasına ve çocuklarına bakmaktır. Bu yüzden kadının "dışarıda çalışması" asli görevlerine aykırıdır. Bu türden kalıp yargılar toplumda eşitlikçi, demokratik bir aile yapısının tüm ülke sathına yayılmasını engellemiştir.

Bundan dolayı, kadının ev dışında ücretli olarak çalışması, geleneksel ailelerde söz konusu değilken 1950'lerden bu yana gelişen endüstrileşme ve bunun sonucu kentleşmenin gerektirdiği yaşam düzeyi, sadece erkeğin kazancı ile karşılanamayacak derecede yükselmektedir. Bu durum kadının da gelir getirici bir işte çalışmasını zorunlu kılmaktadır. İç göçlerin tetiklemesiyle birlikte, kadının ücretle çalışmasını, düşük gelirli ailelerin durumuyla açıklayan bir anlayış olduğu bilinmektedir. Ancak son yıllarda, eğitilmiş, sosyo-ekonomik düzeyi yüksek kesimli ailelerde de çalışan kadınların görülmüş olması da bu algıyı değiştirmeye başlamıştır. Eraydın ve Erendil'in (1999) yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre, konfeksiyon sektöründe çalışan kadınların % 19.9'u geçim zorlukları nedeniyle, % 46.9'u ise becerilerini kullanmak için çalışmaya başladıklarını ifade etmişlerdir (akt.,Kuzgun, 2004: 15).

Eskiden erkeğin ev dışında, kadının ev içinde üstlendiği görev ve sorumluluklar, kadının da çalışma hayatına girmesiyle birbiriyle iç içe girerek rol karmaşasına dönüşmüştür. Bu durumda kadın hem çalışan, hem eş, hem anne, hem de gelin ve evlat olma gibi birçok rolleri üstlenerek ağır bir yükün altına girmiş bulunmaktadır. Eve geldiğinde kocasının desteğini almadan ev işlerini yerine getirmeye kadının -yemek, bulaşık, ütü, çocukların bakımı gibi-tüm bu görevlere tek başına yetebilmesi mümkün olmadığı gibi, kadının aile içinde mutluluk ortamının gelişmesine katkı yapması da çok mümkün görünmemektedir. Bu yüzden ailede kadın ve erkeğin güçlerine, yaşlarına, cinslerine, sağlıklarına ve bireysel farklılıklara uygun rollerin verilerek desteklenmesi, dengeli bir aile ortamı oluşturmanın bir gereği olarak ifade edilmektedir (Yıldırım, 2011: 146)

Diğer taraftan çalışan kadınlara ait algıda değişimler olmuştur. Yapılan bir çalışmada çalışan kadınların nasıl görüldüğü sorusuna "İyi gözle görülüyor." yanıtını veren kadın ve erkeklerin (özellikle erkeklerin) oranında bir düşüş gözlemlenmiştir (Budak ve diğerleri, 1991: 89). Türkiye'de tarım kesimi dışında ücretli olarak ev dışında çalışan kadın sayısı istenilen düzeyde değildir ve çalışan kadınlar da geleneksel rollerini sürdürebilecekleri, aile sorumluluklarıyla bağdaşabilen meslekleri yeğlemektedirler. Balkır'ın (1989) kadının kendini algılaması ile ilgili yaptığı bir çalışmada, "başarılı kadın" denildiğinde, iyi bir eş ve iyi bir annenin akla geldiği belirlenmiştir. Erkeklerle göre de başarılı kadın olabilmek

için önce ev işlerinin aksatılmaması gerekmektedir. Kadınlar iyi eş, iyi ev kadını ve iyi anne gibi geleneksel rol beklentileriyle toplumsallaştırılmaktadır (Kuzgun, 2004: 15).

Ailenin gelişen şartlara uyum sağlamasıyla, sağlıklı nesiller yetişmesi açısından ailede çocukla birebir iletişim kuran, onunla daha çok meşgul olan kişinin kadın olduğu, dolayısıyla kadının eğitiminin aslında toplumun geleceğine yapılan yatırımlar olduğu öne sürülmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar, kadınların eğitimden erkeklerle eşit ya da onlardan daha fazla yarar sağladığını; düşük gelir grubundaki ülkelerde kadın eğitime yapılan yatırımın, erkek eğitiminden daha yüksek verime sahip olduğunu göstermektedir. Eğitim, kadınlara ilgilerini ve çıkarlarını özel/ev yaşamıyla sınırlandırılan ilişkilerin dışına çıkma, geleneksel kadın ortamlarından farklı çevrelerle tanışma şansı vermekte, hareket ve girişim özgürlüğünü artırmaktadır. Kadının eğitim düzeyi yükseldikçe aile başına daha az çocuk düştüğü gibi, daha az çocuk ölümüyle karşılaşmakta, evlilik yaşı ertelenmekte, daha sağlıklı, daha iyi beslenmiş ve eğitilmiş çocuklar yetişmesi olasılığı güçlenmekte, özellikle kız çocukların eğitim şansı yükselmektedir. (TÜSİAD, 2000: 29).

Türkiye'de 1985 verilerine göre okur-yazar olmayan erkek sayısı 570.401 iken kadın sayısı 2.068.818'dir. 2010 verilerine göre okur-yazar olmayan 15 yaş üzeri toplam 3.812.092 kişiden erkek sayısı 697.305 iken, kadın sayısı 3.114.787'dir (TÜİK, 2010: 39). Bu, her 1 erkeğe karşın, 5 kadının okur-yazar olmaması demektir. İlk araştırmanın üzerinden 27 yıl sonra yapılan araştırma verilerinin azalmak yerine az da olsa artış göstermesi toplumda kadınların eğitime gerekli önemin verilmediğini göstermektedir. Eğitim kampanyaları ülke genelinde 30 yılı aşkın bir süredir yapılmasına rağmen azımsanamayacak ölçüde okuryazar olmayanın bulunması, ailelerin sağlıklı birey yetiştirmesini engelleyen faktörlerden biri olarak görülmektedir. Erkek çocukların, ailenin refahı ve geleceğin garantisi için okutulmaları gerektiği, kız çocuklarının ise ev kadını olacakları ve bu nedenle okuyup meslek edinmelerine gerek olmadığı görüşü, en hâkim ve en yaygın görüş olarak varlığını sürdürmektedir. Bu denli ayrımcı bakış ile çocuklarına yaklaşmayan ailelerde ise ekonomik zorluklar kız ve erkek çocuklar açısından bir tercih yapmaya onları sevk ettiğinde tercihin erkekler lehine yapıldığı bilinen bir gerçektir. 1996

yılında İstanbul'da Eyuboğlu tarafından yapılan bir araştırmada kendileriyle görüşülen kadınlar, "cinsiyete dayalı zihniyet kalıpları ve maddi olanaksızlıklar nedeniyle, aileleri tarafından erkek çocuklara öncelik tanındığını ve bu nedenle kendilerinin eğitimlerini tek etmek zorunda kaldıklarını" söylemişlerdir. DPT (2000) tarafından yapılan bir araştırmaya göre kadınların eğitime devam etmeme nedenleri arasında, aile iznini alamamak % 29,9 ile birinci sıradadır. Bu neden, ilkokul mezunu kadınlar arasında % 34,6'ya kadar yükselmektedir. Oysa erkeklerin sadece % 3,1'i eğitime devam edememelerinin nedeni olarak aile izninin verilmeyişini öne sürmüşlerdir (TÜSİAD, 2000: 155-56).

Anayasamızın 10. ve 42. maddeleri "cinsiyet ayrımının gözetilmemesi ve eğitimin herkes için zorunluluğundan söz etmesine, Türk Milli Eğitimi'nin temel ilkelerinden beşinci sırada yer alan 'Fırsat ve İmkân Eşitliği'yle ilgili madde 8: "Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır." ilkesine rağmen, Türkiye'deki kadınlara eğitim alanında eşit düzeyde aynı fırsat ve imkânların sağlanmadığı görülmektedir. Toplumsal alanda görülen cinsiyet ayrımcılığı, bireylerin bütün hayatı boyunca karşılaşılabilecekleri tutum ve davranışlardan aile içi ilişkilerine kadar bütün alanlarda etkili olmaktadır. Bu bakımdan cinsiyet eşitsizliği, her alanda olduğu gibi, eğitim alanında da aile içi ilişkilerin sağlıklı olmasının temel göstergelerinden biri olarak görülmektedir.

Türk ailesinde aile içi ilişkilerinin temel dinamiklerinden bir diğerini de dayanışma ve paylaşmanın oluşturduğu ifade edilmektedir. Düğünlerde törenin işleyişiyle ilgili hususlarda, hediye olarak takı takmada, biraya gelme; hem sevinci hem üzüntüyü birlikte paylaşma vardır. Bu bakımdan ailede küslükler bile olsa cenazede bir araya gelinir. Üzüntüler paylaşılır. Aile üyelerinden birinin ihtiyacı olduğunda onun ihtiyacını karşılamak için seferber olunur. Bu özellikler ailenin tabiatından gelen bir davranış şeklidir. Aynı şekilde aile bireylerinin her biri bu karşılıklı dayanışmayı, karşılıklı paylaşma duygusunu ve psikolojisini, kişiliklerinde sürekli canlı tutar. (Turinay, 1996: 169).

Diğer bir dayanışma şekli sorunların çözümüne yöneliktir. Türkiye'de ailesel sorunların önemli bir kısmı kurumlardan çok, akrabalar arasında çözülmektedir. Evliliklerde çıkan problemler ilk olarak aile meclislerinde ele alınır, çözümler üretilir. Şayet kırgınlıklar varsa aile büyükleri araya girer ve sorunun büyümesine

izin vermeden çözümlmesini sağlarlar. Konya ailesi de dayanışmacı, koruyucu niteliklere haizdir. Yaptığımız gözlem ve görüşmelerden edindiğimiz bilgilere göre, ebeveynler aileler üzerinde çok etkilidirler. Eşler arasında meydana gelen en küçük olaya müdahil olurlar. İyi niyetle başlanan kimi müdahaleler zamanla çekilmez hale gelir. Ailelerin çocuklarına koruyucu tarzda yaklaşmaları, eşlerin problemleri kendi kendine çözüme yeteneğini elinden alır. Her durumda yapılan müdahaleler eşlerin sağlıklı problem çözmesini engeller ve ailede şiddet ortaya çıkar.

1.5.3. Evlilikle İlgili Değişmeler

Dünyanın en eski ve kalıcı kurumlarından biri olan evlilik, birbirinden farklı iki insanın paylaşmaya başladığı yeni bir yaşam dönemi olup iki insan için de hayatlarında radikal bir değişim sürecidir. Farklı ailelerden, farklı mekânlardan ve kültürlerden gelen iki insan aynı evi, aynı zaman ve mekânda paylaşmak zorunda kalacaktır. Bu değişimin problemsiz atlatılması için kişilerin birbirlerini iyi tanıyor olmaları, bu değişime hazırlıklı olmaları ve evliliğin sorumluluğunu kaldırabilecek olgunluğa ulaşmış olmaları gerekmektedir. Çünkü insanın psikolojik yapısı gereği hayatındaki her değişim stres kaynağıdır (Çiftçi, 2007: 3). Türkiye genelinde yapılan bir araştırmaya göre katılımcıların % 54,93'ü görücü usulü, % 45,07'si tanışıp anlaşarak evlenmişlerdir. Cinsiyet açısından bakıldığında ise erkeklerin % 52,17'si, kadınların ise % 37,79'u tanışıp anlaşarak evlenmişlerdir. Hem kentsel hem de kırsal alanlarda erkeklerin eşleriyle tanışıp anlaşarak evlenme oranının görece yüksekliği söz konusu iken kadınlar için tam tersi bir durum geçerlidir. Kadınların kırsal ve kentsel alanlarda % 60'lara kadar görücü usulü ile evlendikleri görülmektedir (AAK, 1995: 110). Anlaşılan toplumda erkeklere daha çok özgürlük tanırken kadınlara karşı biraz daha kısıtlayıcı bir tutum içine girilmektedir.

Eş seçimindeki özgürlük modern ailenin bir özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak Türk ailesi eş seçiminde çeşitlilik göstermektedir. Özellikle kırsal kesimde evlilik kararında ailenin rolü oldukça önemlidir. Kırsal kesimde yaşayan ve ailelerinin rızasını alarak, birbirlerini tanıyarak ve severek evlenen gençler, kentlerde daha mutlu olmakta, aile içi şiddet ve geçimsizlik açısından daha problemsiz bir hayat yaşamaktadırlar. Örneğin, daha önce bir arada yaşamadıkları için huyu suyu ayrı olan insanlarla günün 24 saati, bazen küçük bir dairede, çoğu

zaman da bir gecekonduda bir ömür boyu kalmak üzere büyük kentlere getirilen bu genç gelinler, geldikleri yeni ortama uyum sağlamakta zorlanmakta, yaptıkları her hareket büyüklerin gözüne batmakta, çoğu zaman hiçbir ortak geçmişi olmayan kocalarının da desteğinden mahrum kaldıkları için, kendilerini evlendikten sonra birkaç ay içinde aile içi şiddet ve çatışmanın ortasında bulmaktadırlar. Bu durum ise aile içi şiddeti, istismarı ve kötü muameleyi beraberinde getirecektir. Türkiye'deki iç göçler sonucunda kadınların daha özgür olduğunu gösteren bir araştırma yoktur. Yurtdışında yaşayan genç kızların evliliklerinde de daha bağımsız hareket ettiklerine ilişkin bir algı oluşmuştur. Ancak, gerek yurtdışında gerekse yurtiçinde yaşayanlar açısından, her iki durumda da bir şekilde eşlere bağımlılık devam etmektedir. Yurtdışındaki Türkler arasında yoğun olarak görülen aile baskısından kurtulmak için önce evlenen, bu baskının kalkması ile de tekrar boşanarak özgürlüğünü kazandığını düşünen genç kızlarımızın yaşadığı olayların benzerleri artık Türkiye'deki büyük şehirlerimizde de karşımıza çıkmaktadır (Yılmaz, C., 2009: 230-31)

Ülkemizde genel olarak tek eşlilik yaygındır. Cumhuriyetten önce Osmanlı döneminde çok eşliliğin (karılık) yaygın olduğuna dair yanlış bir kanaat vardır. Erten'in (2001: 59) *17. Yüzyıl Konya Şeriyeye Sicil Kayıtları*'ndan verdiği bilgiye göre, erkeklerin % 87'si tek eşlidir. Çok eşlilik yaygın değildir. Söz gelimi Haim Gerber, 19. asır Bursa'sında terekesi taksim edilen üst sınıflarda bile ancak % 5 oranında çokeşli erkek tespit ediyor. Güney'in Türkmen aşiretlerinde Daniel Bates, bu oranı ancak % 3 olarak tespit ediyor (Ortaylı, 2001: 90). Çokeşlilik oranları bu kadar düşük olmasına rağmen, çağdaş edebiyatta oldukça abartılmış ve adeta tüm Osmanlı ve İslam toplumlarında çok yaygın bir olgu olduğu izlenimi verilmiştir. Osmanlı tarihi ve aile yapısı üzerine yapılan araştırmalar bu resmin gerçek değil, kurgusal olduğunu ortaya koymaktadır (Canatan, 2011: 108).

Türk toplumunda geleneksel olarak bilinen ve dominant olan yerleşim biçimi, babayerliliktir. Batı toplumunda başarı ve üstünlük çok baskındır. Çünkü toplum yapısı bireyci ve rekabetçidir. Türk toplumunda dayanışmacı ilişkiler hâkimdir. Doğu toplumlarında, toplum için çaba harcamak ve bu yönde toplumsal onay görmek çok önemlidir. Dolayısıyla Türkiye'de eş seçiminde ailelerin onayını almak çok önemlidir. Hatta diyebiliriz ki Türk toplumunda genç çiftlerin evliliği bir yana,

onların ötesinde "ailelerin evlenmesi" gerçekleşmektedir. Çünkü ailenin onayı bireyin evlilikle ilgili atacağı adımların belirlenmesini sağlamaktadır.

Ancak Cumhuriyet döneminde aile, maruz kaldığı değişimlerden dolayı yeni evlenen çiftlerin çoğunlukla yeni ev açmasına müsaade etmekte ve hatta yardımcı olmaktadır. Bazen ilk yerleşim biçiminde evlilik yaşamına başlayan çiftler, zamanla yeni bir ev açarak kendi yerleşim yerlerini ve biçimlerini de tercih etmektedirler (Canatan, 2011: 59). Araştırmamızın yapıldığı yer olan Konya ailesinde de gençler evlendiklerinde ilk olarak baba evine yerleşmekte, zaman içerisinde, ya kendi tercihleriyle ya da kendisinden sonra gelen kardeşine yer açmak için yeni yerleşim yerlerine gitmektedirler. Gençlerin ilk olarak baba evinde yaşamaya başlamaları, kimi zaman sıkıntılara, problemlere neden olsa da aileler gençlerin tecrübesiz olduğunu, "hayatın sillesini yemediklerini", ekonomik bakımdan yetersiz olduklarını veya kendilerine biraz hizmet ettikten sonra ayrılmalarının daha doğru olacağını düşünmektedirler.

Konya'da gençlerin evlilik kararında, yerleşim yerinin neresi olacağı önemlidir. Kızların kentlere gelin olarak gitme isteği vardır. Birçok nedene⁶ dayalı olarak kızlar, köy hayatı yerine kent hayatını tercih etmektedir. Yaptığımız bir görüşmede oğlunu evlendirmek isteyen birinin köyden birçok kıza talip olduğu; ancak kızın ailesi

---

⁶ Tarım ve hayvancılığın egemen olduğu kırsal uğraşı, bir gün bile tatil olmadan bütün yıl devam eden hayvan besleme, süt sağma, tarla sürme, bahçe yapma gibi sabah başlayan gece geç vakte kadar devam eden faaliyetler, altyapısı yeterli olmayan konutlarda yaşamaları, bu nedenle de çoğunlukla ev içinde suyun musluktan akması, aksa bile çoğu yerde tazyikli su olmadığı için sıcak su temininin güç olması, sıcak suyun olmamasına bağlı olarak (alım gücü ve parası olsa bile) çamaşır makinesi ve bulaşık makinesi alınıp kullanılmaması, neticede arzu edilen temizliğin kolay yoldan ve yorulmadan sağlanamaması, sosyal güvence olmayışı, hastalık durumunda çaresiz ve başkalarına muhtaç kalınacağını düşünülmesi, doğacak çocuklarının eğitim ve sağlık imkânlarından yeterince yararlanamayacağı endişesi, aylık sabit bir geliri olmayışı, kendi özel ihtiyaçları için hep başkalarına bağımlı olması, köylerde genç sayısının gittikçe azalması, arkadaşlık yapacak kimsenin kalmaması, kente giderse iş bulabileceği, böylece her ay sabit bir gelire kavuşacağı ve buna bağlı olarak da düzenli bir hayatının olacağı beklentisi, çalışma imkânı bulursa kazandığı paranın kendisinin olacağını düşünmesi, çalışma imkânı olmaz da ev hanımı olursa sabahtan akşama kadar evde kalacağı, daha az iş yapacağı, daha az yorulup daha çok televizyon seyredebileceğini hayal etmesi, kocası sabah ise gittiğinde akşama kadar kendisinin bağımsız kalacağı, kocası dışında kendisine karışan olmayacağı beklentisi, kentte daha serbest olacağı ve daha fazla hareket serbestliği kazanacağı hayali, kent ortamında köyde var olan baskılardan uzak kalacağı, böylece giyim kuşamında daha hür olacağı, kendini daha özgür hissedeceği beklentisi, sadece kayınvalide ve kayınpeder değil, aynı zamanda kendi anne baba baskısından da uzak olacağı, hatta bu yolla hiç bitmeyen "gelinlik vazifeleri"nden sıyrılabileceği düşüncesi, daha az çocuk doğuracağı, daha az yıpranacağı beklentisi, çocukları için daha iyi bir gelecek hayal etmesi, arzu ettiği tüketim mallarını özgürce sahip olma ve kullanabilme isteği, çocuklarını daha iyi okullara gönderebilme ihtimali, onları ancak kentte okutup adam edebileceğini düşünmesi, her halükarda kenti köyden daha iyi bir yer olarak algılaması vd. (YILMAZ, C., 2009: 229)

tarafından "damat adayının Konya'ya (kente) yerleşirse" uygun göreceklarının kendilerine bildirildiğini söylemiştir. Kente yerleşmek için ekonomik bakımdan hiçbir sıkıntısı olmadığını belirten bu kişi, köyü tercih etmesinin nedeni olarak arazi ve hayvanlarla meşgul olacak ailesinden başka kişi olmadığını köyü tercih ettiğini ifade etmiştir. Birkaç kez görücü olarak gittikleri ailelerden olumsuz yanıt almıştır. Görüşme yaptığımız bu kişi, köydeki genç kızların "Şehre yerleşeyim, aç kalayım, öleyim, öleceksem şehirde öleyim." anlayışı olduğunu ifade etmiştir. Bugün ailelerin yerleşim yeri seçiminde şehirler cazip görünmekte, evlilik kararının oluşmasında ilk tercihler arasında yer almaktadır.

Gençlerin kent hayatını tercih etmelerini, aile yapısındaki değişimleri Turinay (1996: 182-183) şöyle değerlendiriyor:

Birincisi, ekseriyeti itibariyle şehirlerde yaşayan ailelerimizde, ekonomi ve kazanç, genç insanların omuzlarındadır. Hâlbuki taşradaki hayatımızda "aile ekonomisi" bir bütün teşkil ederdi ve gayrimenkullerin mülkiyeti bütünüyle yaşlı insanda olurdu. Dolayısıyla ekonominin merkezinde, ailenin reisi olarak yaşlı insan vardı. Bu kişilerin konumu, aile içi ilişkileri, az çok bir bütünlük gösteriyordu. Bu ortadan kalkmış durumda artık. İşçi veya memur olarak gençler artık bir maaşa sahiptir. Bu tabii ki yaşlı kuşağın otoritesinin azalmasına neden olmaktadır. İkinci hususa gelince, gençlerde ailelerinden bağımsızlaşma dönemleri vardır. Bağımsızlaşma duygusu onun kişilik arayışlarıyla ilgili bir sorundur. Bu sıkıntı, aslında klasik ailelerimiz içerisinde de vardı. Ama problem bugünkü kadar ciddi değildi.

1.5.4. Türk Toplumunda Aile Algısı

Türk toplumunda aileye büyük önem verilir. Çünkü çocuğun ilk öğreticileri olan anne-babanın bireyin ihtiyacı olan psikolojik, sosyolojik, biyolojik, ekonomik ve kültürel konularda yeterli düzeyde bilgiye sahip olması, geleceğin toplumsal yapısının sağlamlığı açısından vazgeçilemez bir ön koşuldur. Çocuk gelişiminde aile ortamında edinilen bu ön ve temel öğrenmelerin, geriye kalan yaşam sürecinin tüm evrelerini etkilediği gerçeği bilimsel bir veri olarak bilinmektedir. Toplumsal yapının diğer tüm birim, kurum ve kuruluşlarına yön veren, nicelik olarak en küçük fakat nitelik olarak en büyük merkezi ailedir (Seven ve Engin, 2007: 178).

Türk toplumunda evlilik ve aile konusunda belki de hiç değişmeyen temel fikir bu kurumlar karşısında Türk halkının gösterdiği olumlu tutumdur. Son yıllarda Türk toplumunda yapılmış olan değer araştırmaları toplumun evlilik, aile, din ve devlet gibi kurumlara büyük önem atfettiklerini göstermektedir. Pek çok ülkede yapılan Dünya Değerler Araştırması'na (2008) göre, "aile" tüm dünyada önemli bir kurum olarak görülmektedir. Aile kurumunun hayatınızdaki önemi nedir, sorusuna Türkiye'de yaşayanların % 97,8'i "Çok önemlidir." yanıtı vermektedir (WVS, 2008). Bu araştırmaya göre, ölçülen diğer değerler ve kurumlar içinde "aile"den sonra önem sırasına göre en fazla "iş/çalışma", "din", arkadaşlık, serbest zaman ve siyaseti önemsemektedir. Türkiye'de yapılan başka anketlerde de aile en önemli toplumsal kurum olarak öne çıkmaktadır. Boğaziçi Üniversitesi ve Açık Toplum Enstitüsü'nün desteğiyle gerçekleştirilen "Türkiye'de Muhafazakârlık" (Yılmaz, 2006) konulu araştırmaya göre, Türk toplumunda muhafaza edilmesi gereken kurumların başında sırasıyla aile, din, devlet ve millet gelmektedir. Araştırmaya katılanlara yöneltilen "Muhafaza edilmesi gereken en önemli toplumsal kurum hangisidir?" sorusuna % katılımcıların 45,6'sı aile; % 22,2'i din; % 18,8'i devlet, % 10,5'i de millet cevabını vermiştir (Yıldırım, 2011: 118-119). Görüldüğü üzere Türk toplumunda aile büyük öneme sahiptir ve toplum, aile değerlerinin korunması gerektiğini düşünmektedir.

Türk toplumunda evlilik dışı yaşam, gayri meşrudur. Gayri meşruluk, her zaman "yasalara uygun olmayan" anlamına gelmez. Nitekim son düzenlemelerle birlikte Türkiye'de zina yasal olarak suç olmaktan çıkarılmıştır. Meşruluk ve gayri meşruluk, toplum tarafından ve onun değerleri bakımından onanma ya da onanmamayla alakalıdır. Yasallık ve yasa dışılık ise, hukuk yapıcısı tarafından uygun görülme ya da görülmemeye ilgilidir. Çoğu zaman bu iki durum birbiriyle paralellik arz eder, ancak bu ikisi arasında her zaman paralellik olacağı anlamına gelmez. Nitekim yakın döneme kadar evlilik dışı yaşam, hem kültürümüzde, hem de hukukta "uygunsuz" bir eylem olarak görülürken bugün bu durum Türk toplumunun kültürel değer ve normlarına göre hala uygunsuz bir ilişki olarak görülmesine rağmen, evlilik dışı birliktelikler artık hukuken suç olmaktan çıkmıştır (Canatan, 2011: 57).

ASAGEM (2010: 84-92) tarafından Türkiye'de Aile Değerleri araştırmasına göre, ailede eşler arasındaki sadakat önemlidir. Evliliğin sürdürülmesi için eş olarak kadın ya da erkeğin eşini aldatması evlilik temelini derinden sarsan bir durumdur.

Evlilikte cinsiyet olarak erkek ve kadının aldatmalarının farklı algılandığı, kadının aldatmasının daha kötü görüldüğü şeklinde bir algı mevcuttur. Ancak yapılan bu çalışmaya göre “Kadınların aldatması affedilemez.” görüşünü benimseyenlerin oranı % 82,4; “Erkeklerin aldatması affedilemez.” görüşünü benimseyenlerin oranı % 72,2'dir. Yaklaşık olarak % 10'luk bir fark olsa da her iki cinsiyet için de aldatmanın affedilemez oluşu dikkati çekmektedir. Diğer taraftan, “Evliliğin temeli sadakattir.” şeklindeki bir ifadeye % 89 oranında bir katılım, aile içinde eşlerin sadakate verdikleri değeri de ortaya koymaktadır.

Türk toplumu dünya çapındaki gelişmeleri yakından takip etmektedir. Özellikle endüstrileşme, bilgi iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, tüm dünyayı etkilediği gibi Türk toplum ve aile yapısını da etkilemektedir. Bir zamanlar kas gücüne dayalı işler yerine, günümüzde belli bir donanıma sahip bireylerin meslek edindikleri görülmektedir. Meslek alanlarındaki bu genişleme aynı zamanda cinsler arasındaki meslek farklılıklarını da birbirine yakın hale getirmiştir (Seven ve Engin, 2008: 179). Yöneticilik, siyaset, sanat gibi alanlarda kadınların da büyük oranda yer alması bu durumu destekler niteliktedir.

Aile kurumunun yapısı geleneksel biçiminden farklılaşmakta ve hemen hemen bütün aile tiplerinde ilişkiler giderek demokratikleşmektedir. Türk aile yapısını, Batı aile yapısından ayıran önemli farklılıkların varlığını burada hatırlamak gerekir. Batılılaşma ve Cumhuriyet reformlarıyla beraber Türk ailesi büyük dönüşümler yaşamaktadır. Kadın-erkek ilişkileri çağdaş düzenlemelere kavuşturulmuştur. Eğitim, siyaset, gündelik hayata katılım gibi alanlarda modern koşullara göre önemli hukuk reformları yapılmaktadır. Türk toplumu hem çağdaş hem de geleneksel özelliklerini özünde taşıyan Türk ailesini içinde korumaya devam etmektedir. Dayanışma, yardımlaşma, evliliğin en temel meşruluk sistemi olarak çalışması ve kadının annelik rolünün önemi bu özellikler arasında sayılabilir (Canatan, 2011: 81).

2. ŞİDDET

İnsanlık tarihiyle birlikte ortaya çıkan şiddet olgusu, bireysel ve toplumsal açıdan karmaşık bir yapıya sahiptir (Balcıoğlu, 2011: 20). Bundan dolayı şiddet olgusunu tanımlamak ve ortaya çıkarmak kolay olmamaktadır. Kendini çok farklı

biçimlerde gösterebilen şiddet, günümüzde gerek bireysel ve gerekse toplumsal boyutta sık karşılaşılan bir olgudur.

19. yüzyıla kadar tek başına bir kavram olarak ele alınmayan şiddetin, sosyal bilimler tarafından çeşitli boyutlarıyla ele alınması yenidir. Bu bakımdan tarihsel seyri içerisinde yapılan ilk şiddet tanımları kültürel etkileşimin artması, kitle iletişim teknolojilerindeki hız, sosyal hareketlenmeler, uygarlığın getirmiş olduğu değer yargıları, vb. faktörlerin etkisiyle değişime uğramaktadır.

Bütün din, ahlak ve hukuk kuralları insanların bir arada ve yan yana yaşamasını sağlama üzerine kuruludur. Ama bütün bu kurallara rağmen haksızlık, adam öldürme, şiddet ve terör, geçmişten günümüze kadar farklı düzeylerde de olsa varlığını sürdürmektedir. En önemlisi, insanlık ilerledikçe "şiddetin azalacağı" yolundaki öngörülerin aksine, şiddet bütün toplum ve kültürlerde farklı boyutlarda ve yoğunlukta yaşanmaya devam etmektedir. Yani insanlığın ilerlemesi şiddetin sonunu getirmemiş, şiddetin boyutunda ve yoğunluğunda değişimler meydana getirmiştir. Şiddetin bütün toplumlarda görülmesi onun aynı zamanda evrensel bir olgu olduğunu göstermektedir. Toplumlara derinden etkileyen şiddet olgusu birçok bilim dalının da inceleme konusudur. Şiddet, Hukuk, Siyaset, Psikoloji, Antropoloji ve en çok da Sosyolojinin ilgisini çeken toplumsal bir olgudur (Özerkmen, 2012: 2).

Şiddet olgusunu ele alan çalışmalarda şiddetin dar tanımıyla sınırlı kalınması, ve şiddetin sadece fiziksel yönüne ağırlık verilmesi, olgunun ele alınışında hem eksiklikler bulunmasına hem de bazı toplumsal değişimlerin ve sistemlerin yol açtığı zararların göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Bu nedenle şiddeti geniş anlamıyla ele almak gerekmektedir. Bugün şiddetin insan üzerindeki fiziksel ve ruhsal etkileri bağlamında, hem dolaylı hem de doğrudan hissedilen çeşitli baskılar şiddet kategorisinde ele alınabilir. Sözelimi "ekonomik şiddet", genellikle şiddet olarak göz ardı edilmektedir. Bunun yanında medya terörü, yargısız infaz gibi betimlemeler yeni kullanılmaya başlanıyor (Ünsal, 1996: 33). Yakın zamanlarda yapılan çalışmalarda şiddetin çok yönlü ve çok boyutlu bir şekilde ele alınmaya başlandığı görülmektedir.

2.1. Şiddet Kavramı

Sosyal bilimlerde şiddet kavramı kullanılmaya başlandığından bu yana istenmeyen, negatif bir olgu olarak ele alınmıştır. Ancak, şiddetle ilgili olarak herkesin kesin olarak kabul edebileceği bir tanım yapmak kolay değildir. Yani şiddet konusunda eskilerin tabiriyle "efradını cami ağyarını mani bir tanım" yapmak oldukça zordur. Şiddet kavramı her bireyin zihninde kendi yaşam tecrübesiyle ilintili olarak canlanmakta ve medyada sıkça yer alması nedeniyle de fiziksel şiddet ön plana çıkmaktadır. Bu konuda daha sağlıklı değerlendirmelerin ortaya konulabilmesi için öncelikle bireylerin hangi eylemi veya durumu şiddet olarak kabul ettiğinin belirlenmesi, sonra da şiddetin kapsamı, yönü ve boyutlarının ortaya konulması oldukça önemlidir.

Şiddet üzerinde yapılan araştırmalar, mevcut bilgilerin sürekli gözden geçirilmesini gerekli kılmaktadır. Bireylerin fiziksel olarak zarar verici edimlerinin, şiddet kavramı ile özdeş tutulması klasik bakışa vurgu yapar. Şiddet sadece fiziksel yönden zarar verici eylemlerden oluşmamakta, toplumsal yapı üzerinde her türlü olumsuz etki bırakan fiilleri de kapsamaktadır. Şiddet hakkında yapılan araştırmaların çeşitlenmesine paralel olarak, şiddetin tanımı da değişmektedir (Cengiz, 2008: 4). Bir sözcüğün belli bir bağlamda taşıdığı anlam ile onu bir cümle içinde söyleyen kişinin, o cümle aracılığıyla karşısındaki kişi ya da kişilere iletmeye çalıştığı anlam arasında nasıl bir ilişki vardır? Bu ilişkinin ortaya konulması, şiddet kavramının daha net ve anlaşılır biçimde ortaya konulmasına yardımcı olacaktır (Uyanık, 2007: 43).

Şiddet kavramı köken olarak Arapça (şedde) olup sertlik, yumuşaklığın zıddı, sağlam yapılan her şey, kuvvetli sertlik, sert ve katı davranış, kaba kuvvet kullanma anlamını taşır. Mecazi anlamda şiddet ise duygu veya davranışta aşırıya gitmek; karşıt görüşte olanları ikna etmek veya onlarla uzlaşmak yerine kaba kuvvet kullanmak şeklinde tarif edilmektedir (İbni Manzur, 1984: 2214-2216). Şiddete başvurmak, kaba kuvvet kullanmak; şiddet göstermek; kaba ve sert davranmak; şiddet olayı ise çevreyi sindirmek için yaratılan olay veya girişilen hareket olarak ifade edilmektedir (Şemseddin Sami, 2011: 600). Şiddet kavramıyla ilgili olan

"şeddat" kavramı ise sert, katı ve şiddetli demektir. "Şeddat" aynı zamanda, sertlik ve öfkesi ile tanınan eski ünlü Yemen Hükümdarının adıdır.

Sosyologlar şiddet kavramını 19. yüzyılın başına kadar tek başına ele almamış, ancak sosyal bilimlerin gelişmesiyle birlikte çeşitli boyutlarıyla ele alınmıştır. Şiddet kelimesi Latince "violentia" kelimesinden gelmektedir. Violentia; şiddet, sert ya da acımasız kişilik, güç demektir. Michaud'a göre violentia kelimesi; şiddet kullanarak davranmak, değer bilmemek, kurallara karşı gelmek anlamlarını taşımaktadır. Bu sözcükler "violare" kelimesinin kökü olan "vis" ile bağlantılıdır. Vis ise güç, erk, yetke, şiddet, bedensel güç kullanımı demek olduğu gibi; nitelik, bolluk, öz ya da bir şeyin asıl yapısı anlamlarına da gelmektedir. Daha derinine inilecek olursa; vis kelimesinin etken güç, bir cismin gücünü kullanma olanağı yani etkinlik, değer ve yaşam gücü anlamlarını kapsadığı görülecektir (Michaud, 1991, 5-6; Ünsal, 1996: 30). Diğer taraftan, "violation" sözcüğünün "kutsal olanı ihlâl", "mukaddesata tecavüz" anlamına da geldiği ifade edilmiştir (Günay, 2005: 17).

Şiddet kelimesi kavramsal olarak hem çift anlamlı, hem de görecelidir. İngilizce'de şiddet kavramının geniş bir kullanım alanı vardır (Hobart, 1996: 52). Kelimenin İngilizcedeki temel anlamı "fiziksel saldırganlık, yasadışı bir haksızlık"tır. Fransızcada ise kelimenin iki anlamı vardır. İlki İngilizcedeki anlama yakınken, ikincisi "rıza göstermesini sağlamak için birine baskı uygulama" düşüncesini ifade etmektedir. Copet-Rougier'e göre bu ikinci anlamda dolaylı olarak ahlâki şiddetten söz edilmekte ve "yasal/yasadışı, fiziksel/dolaylı" olarak farklı perspektiflerdeki ikilik, dikotomik biçimde iki düzeyde yeniden üretilmektedir. Bu çerçevede; yasal/yasadışı kutupsallığı, şiddeti sosyal düzenin ve karışıklığın bir aracı olarak ele alan Weber'ci ve Durkheim'ci görüşler arasındaki karşıtlığı çevreler. Kutupsallığın bir ucu (yasal şiddet) bir sosyal düzenin kurulması ve sürdürülme tarzıyla ilgiliyken, aynı zamanda da sosyal hukukun ihlallerine karşılık düşer ve olayların, kazaların ve 'gürültü'nün doğasıyla ilgili olan öteki kutbu (yasadışı şiddet) da içinde taşır. Burada, bir uçta toplumların şiddet üzerine kurulu olduğu, öteki uçta ise bir estetiğin gelişimi görülecektir (Copet-Rougier, 1989: 69-70).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2002: 2) şiddeti, "Kasıtlı olarak; tehditle veya fiilen kendine, diğer bireye veya bir grup ya da topluluğa karşı yaralama, ölüm, psikolojik zarar verme, engelleme veya yoksun bırakma ile sonuçlanan fiziksel güç

kullanımı" olarak tanımlamıştır. Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımlaması çok amaçlı ve kapsamlı tutulmuştur. Bu tanım bilinçli güç kullanımını, eşit olmayan güç dengelerini, sosyal ve kurumsal güç ilişkilerini de kapsamaktadır. Bu nedenle de ırkçılık, cinsiyet ayrımcılığı, kültürel baskı ve birisini görmezden gelme de şiddet sayılmaktadır. Bu tanımda şiddetin sadece 'fiziksel şiddeti' değil, aynı zamanda 'güç kullanımı'nı da içerdiğinin; ayrıca, bu tanımın, 'aile içi şiddet'le ilgili olarak psikolojik ve ekonomik baskı, zorlama ve yoksun bırakmayı da kapsadığı belirtilmektedir. Sadece fiziksel yaralanma ya da hasara değil, psikolojik hasar ve yoksunluklar da dahil olmak üzere şiddetin yol açabileceği bir dizi soruna işaret etmektedir (Halıcı, 2007: 27).

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nun "Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları (1993–1994)" isimli araştırmasında şiddet kavramı geniş bir tanımlamayla "fiziksel, sözel, duygusal davranışları kapsayıcı şekilde; bireylerin yaralanmasına, sindirilmesine, öfkelenmesine ve duygusal baskı altına alınmasına yol açan fiziki veya herhangi bir şekildeki hareket, davranış ve muamele" olarak (AAK, 1995: 33) ele alınmıştır.

Şiddet, insanın varoluşundan günümüze uzanan süreçte pek çok sorunun nedeni ya da sonucu olarak gelişen olumsuz bir sosyal durumdur. Bireye ve topluma fiziksel ve ruhsal acı vermek, eziyet etmek niyetiyle yapılan yıkıcı, yok edici saldırgan davranışlar şiddet olarak değerlendirilmektedir. Şiddet davranışları; kontrolsüz, birdenbire ve bazen amaçsız olarak ya da çeşitli nedenlerle kişilere fiziksel, psikolojik, duygusal ve cinsel olarak zarar vermeyi içermektedir (Mor Çatı Kolektifi 1998).

Genel anlamda şiddet, sahip olunan güç veya kudretin, yaralanma ve kayıpla sonlanan veya sonlanma olasılığı yüksek bir biçimde bir başka insana, kendine, bir gruba veya bir topluma karşı tehdit yoluyla ya da bizzat uygulanmasıdır (WHO Consultation 1996). Şiddet; aşırı duygu durumunu, yoğunluğunu, kaba ve sert davranışı niteler. Şiddet, aynı zamanda saldırgan davranışları, kaba kuvveti, beden gücünün kötüye kullanılmasını, yakan-yıkan, yok eden eylemleri, bireye ve topluma zarar veren etkinlikleri de içerir (Polat, 2004: 57–58).

Şiddet, bir kişiye güç veya baskı uygulayarak istemediği bir şey yapmak ya da yaptırmak şeklinde tanımlandığında; şiddet uygulama eylemleri arasında zorlama,

saldırı, kaba kuvvet, bedensel veya psikolojik acı çektirme ya da işkence, vurma ve yaralama eylemleri zikredilebilir. Başkasını öldürme, sakat bırakma ya da yaralama yoluyla zarar vermeyi içerdiği için şiddet genel anlamda gücü aşmaktadır. Bu tür eylemleri ve başkasına karşı tehdit oluşturmayı, kısacası insana fiziksel ve ruhsal zarar veren her davranışı şiddet olarak değerlendirmek mümkündür. Buna mallara verilen zarar da eklenebilir (Ünsal, 1996: 26).

Daha geniş kapsamlı bir tanımda şiddet; "Bir insanın bir diğerine bilerek ya da bilmeyerek, fiziksel ya da fiziksel olmayan biçimlerde acı ve zarar vermesi; gizli ya da açık saldırılar, güç ve üstünlük taslamak, iğneleyici davranmak, tedirgin etmek, yapmak istemediğini yaptırmak ya da yapmak istediğini yaptırmamak, engellemek gibi kişi üzerinde egemenlik sağlamaya yönelik her tür saldırganlık dahil olmak üzere fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik acı çektirme ve zarar verme" olarak ele alınmıştır (KADAV, 2008: 16).

Ancak bu genel tanımlamaların dışında şiddet, hukuksal açıdan da ele alınmaktadır. Şiddet ile ilgili davranışlar; kanuna uymamak, kişiye zarar vermek, hakaret etmek, onurunu kırmak, huzura son vermek, birinin haklarını çiğnemek, hırpalamak, incitmek, zor kullanmak şeklinde kendini gösterir (Kocacık, 2004: 12).

Evrensel bir tanımından söz edilmese de şiddetin ortaya çıkardığı çağrışımların benzer olduğunu söyleyebiliriz. Şiddet bir grubun ve/veya bireylerin başkalarının bedenlerine yönelttiği şok, çürük, çizik, şişme ya da baş ağrısından kırılmış kemiklere, kalp krizlerine, kol ve bacakların yitirilmesine, hatta ölüme dek uzanan bir dizi sonucun ortaya çıkmasına neden olabilecek nitelikte istenmeyen fiziksel müdahaleler olarak ele alınırsa daha iyi anlaşılabilir. Şiddet insanın kendi kendisine yönelmiş olduğu bir biçime bürünebileceği gibi, (intihar ya da gönüllü ötenazide olduğu gibi) bütün bir grubun ya da bazı bireylerin ciddi yaralanmalarıyla sonuçlanan bilinçli ya da yarı bilinçli cesaret gösterileri, birey ya da grupların kurumsal kaynaklı ihlalleri gibi şiddetin aşırı uç örneklerine de rastlanabilir. Ancak her durumda şiddet; şiddete maruz kalanın, "ötekiliği" kabul edilen, saygı gören bir özne olmaktan çıkarılıp sadece potansiyel olarak bedenine zarar verilebilecek, hatta ortadan kaldırılacak bir nesne olarak ele alındığı ilişkiyel bir eylemdir (Keane, 1998: 68; Kocadaş ve ark., 2010: 11).

Diğer bir yönüyle şiddet, "yalnızca insan vücuduna zarar veren maddi bir saldırı değil, aynı zamanda zihinsel ve duygusal bakımdan ciddi tahribata yol açan bir etkidir." Bu çerçevede Doğu Ergil, antropoloji literatüründe sıkça rastlanan büyü olayına, resmi ve gayri resmi din kurumları aracılığıyla bireyin bombardıman edildiği günah ya da yasak sınırlamalarının ruhsal etkisine, sürekli sözlü suçlama ve aşağılamalara dikkati çekmekte ve bunların, ruhsal etkilerin örnekleri olduğunu vurgulamaktadır (Ergil, 1980:3).

Ergil'e göre şiddet eyleminin; irade dışı şiddet, iradî şiddet ve amaçlanmış şiddet olmak üzere üç türü vardır. Şiddet şayet kişisel bir tercihin sonucunda ortaya çıkmamışsa ya da normal olmayan bir ruhsal durum nedeniyle ortaya çıkmış ise "irade dışı"dır. Eğer şiddet edimi bilerek ve isteyerek uygulanmışsa bu durumda "iradî" bir şiddet söz konusudur. İradî olmanın yanı sıra şiddet eyleminin ya da tehdidinin uyandıracacağı belirli bir ruhsal etki ve onlara karşı bir davranışlar dizisi beklenmekte ise, o zaman şiddet "amaçsaldır" ve "amaçlanmış bir şiddet" var demektir. Rasyonel çıkar temelli ilişkiler ağında sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik ortamın yüceltilen değerlerin varlık alanı bulma ve koruma noktasında bulunduğu meşru zemin, amaçlanmış şiddetin kapsamına girmektedir. Ergil'e göre, "her üç türün birlikte oluşturduğu terör olgusu içinde örgütlü olmayı gerektiren ve toplumun bütün dokularına hızla yayılmaya en yatkın olanı amaçlanmış şiddettir." Bu şiddet türü daha çok terör olaylarında karşımıza çıkmaktadır (Ergil, 1980:3).

Toplumsal ilişkiler düzeyinde oluşan bir başka şiddet türü de töre, gelenek ve dinsel yaptırımdan kaynaklanan şiddettir. Dinsel terörü de "kurumsal şiddet" başlığı altında ele almak mümkündür. Her dinsel grup, dine ilişkin en doğru yorumun kendileri tarafından yapıldığına inandıkları ve ileri sürdükleri içindir ki, dinsel terör uygulayan radikal gruplar mevcut düzene karşı oldukları gibi, düzen içinde yer alan ve onunla uzlaşmaya giren tarikat ve cemaatlere de karşıdırlar. Ancak, bu karşı olma temelindeki varlıklarını öteki grup ve kitlelere iletebilmek için, var olan meşru aygıtlardan yararlanmaları oldukça zordur (Heald, 1989: 104-108; Halıcı, 2007: 18). Bu durumda istedikleri düzen ve yapının ortaya çıkması için araç olarak şiddeti kullanmaktan çekinmezler. Hatta kimi zaman yaptıkları şiddet eylemini kutsal metinlere dayandırıp geniş kitleler tarafından da kabul görmek isterler.

Şiddet üzerine çalışmalarıyla bilinen Hannah Arendt, şiddeti egemenlik aracı olarak görür: "Şiddet, iktidarın göze batan dışavurumundan daha fazla bir şey değildir." der ve C.Wright Mills'ten alıntı yapar: "Tüm siyasal çabalar iktidar mücadelesinden ibarettir, iktidarın nihai biçimi şiddettir." Arendt, şiddetin (gewalt-violence) araçsal karakteriyle diğerlerinden ayrımına dikkat çeker. Ona göre, fenomenolojik açıdan baktığımızda kuvvete yakındır. Çünkü tüm başka alet edevat gibi şiddetin araçları da gelişimlerinin son safhasında doğal kuvvetin yerine geçer hale gelinceye değin doğal kuvveti çoğaltmak amacıyla tasarlanır ve kullanılır. Bu nedenle Arendt kendisinden önceki düşünürlerin açıklamalarına başvurur ve şöyle der: "İktidardan/gücün elinde bulunmasından zor olan ve kuvvetten farklı olarak şiddet, Engels'in çok önceleri belirttiği gibi daima araçlara muhtaçtır." Hatta Marx ve Engels'in anlayışında "Şiddet, yeni topluma gebe her eski toplumun ebesidir." Yani tarihin ebesi şiddettir. Her ne kadar "tarihin ebesi şiddet" olsa da, Arendt'e göre şiddet hükümeti ayakta tutmaz. Dolayısıyla bütünüyle şiddet araçları temelinde ayakta duran bir hükümet hiçbir zaman var olmamıştır (Arendt, 1996: 11; Çiçek, 2009: 72).

Arendt, şiddetin olumlu işlevler gördüğü ve sorunun görünmesini sağladığı zamanlardan ve durumlardan da söz eder: Doğası gereği araçsal olan şiddet, kendini haklılaştırması beklenen amaçlara ulaşmakta etkin olduğu ölçüde rasyoneldir. Ve eyleme giriştiğimizde yaptığımızın nihai sonuçlarını kesin olarak asla bilemeyeceğimize göre şiddet ancak kısa vadeli amaçlar güttüğü zaman rasyonel kalabilir (Arendt, 1997: 10). Şiddet ideolojileri destekleyemez. Aynı şekilde, ne tarihi ne devrimi ne ilerlemeyi ne de tepkiciliği destekleyebilir. Ama Arendt, şiddetin problemleri kamu gündemine getirmesi hususuna dikkat çeker: "Sıkıntıları dramatize edebilir ve onları kamu gündemine getirebilir." Arendt bu konuda bir söze göndermede bulunur. "Bazen şiddet ılımlılığın sesini duyurabilmek için tek yoldur." Örneğin, "Eğer Fransız öğrenciler ayaklanmamış olsalardı Fransa, Napolyon'dan beri artık antikalaşmış eğitim sistemini değiştirme yolunda en radikal yasa tasarısına kavuşmayacaktı. Muhtemelen Batı Almaya'da aynı fikirde olmayan azınlıklar tahrik eylemlerine girişmeselerdi, varlıklarının bile fark edilmeyeceği yargısı hayli doğrudur (Çiçek, 2009: 75).

Şiddeti psikolojik, etik ve siyasal olmak üzere üç türde inceleyen Türkdoğan'a göre; akla dayalı olmayan ve çoğunlukla öldürme biçiminde gerçekleşen güç patlaması şeklindeki şiddet "psikolojik" şiddet olarak tanımlanırken, bireyin komşusunun milliyet ve hürriyetine yönelik saldırısı "etik" şiddet, iktidarı ele geçirmek veya yasal olmayan amaçlar için iktidara ihanet etmek ve bu amaçla gücün kullanılması ise "siyasal" şiddet olarak tanımlanmaktadır. Lalandé Felsefe Sözlüğü'ne göre bu tür bir şiddet biçimi "gayri meşru veya her durumda meşru olmayan gücün kullanılması" tarzında tanımlanmaktadır (akt.Türkdoğan, 1996: 145-146).

Şiddet kavramıyla ilgili diğer bir ayrım da, şiddeti bireysel ve kurumsal düzeyde incelemektir. Bireysel düzeyde şiddet; bir bireyin başka bir bireye, canlı bir varlığa veya eşyaya karşı fiziksel ya da ruhsal zarar verme amacıyla yaptığı girişimlere verilen genel ad olarak tanımlanmaktadır. Kurumsal şiddeti ise; insan üzerindeki fiziksel ve ruhsal etkileri açıkça ölçülemeyen, dolaylı ve somut bir biçimde hissedilen çeşitli baskılar olarak tanımlamak mümkündür. Ekonomik şiddet, medya terörü, enflasyon, işsizlik, trafik korsanlığı, doğanın ve tarihi dokunun tahribi, sağlıksız kentleşme, ırkçılık, savaş, siyasal terör, töre ve namus cinayetleri (Ünsal, 1996: 31) kurumsal şiddetin örnekleri arasında yer almaktadır. Özellikle kurumsallaşmış ilişkiler düzeyinde şiddet ifadelendirilirken, meşru şiddet kullanma tekeli elinde bulunduran devlet ve devletin uyguladığı şiddet için siyasal şiddet terimi kullanılmaktadır (Heald, 1989: 104-108).

Şiddet üzerine yapılan bütün bu tanımlar, yeterince tarafsız olmadıkları için eleştirilmektedir. Yapılan tanımların kapsamaları ve sonuçları belirli şiddet eylemlerini ele almakta, daha karmaşık (şaşırtıcı, aldatıcı) şiddet hareketlerine değinmemektedirler. Hem şiddet durumlarını, hem de şiddet eylemlerini açıklayan bir tanım yapmak da mümkündür (Kocadaş, 2003: 292). Michaud şiddeti, "Bir karşılıklı ilişkiler ortamında taraflardan biri veya bir kaç doğrudan veya dolaylı, toplu veya dağınık olarak diğerlerinin bir veya bir kaçının bedensel bütünlüğüne, törel (ahlaki, moral manevi) bütünlüğüne, mallarına veya simgesel, sembolik ve kültürel değerlerine -oranı ne olursa olsun- zarar verecek şekilde davranırsa, orada şiddet vardır." (Michaud, 1991: 8) şeklinde tanımlamaktadır. Biz de Michaud'un şiddet tanımını esas alarak araştırmamızda bu tanımlamayı kullanacağız.

Her toplumun kendine has dinamik sosyal yapısı vardır. İnsanlar da kendi şahsî bütünlükleri ile sahip oldukları değer hükümlerine göre çeşitli grupların ve kurumların sosyal değerlerini yaşamakta ve aynı zamanda birbirlerine aktarmaktadırlar. Aynı şekilde toplumsal yapının bir parçası haline gelen davranış kalıplarının dışına çıkan eylemler, şiddet bağlamında incelenmektedir. Toplumsal gelenekler ve normlar bireyin hareket alanını belirlemektedir. Bu hareket alanı dışına çıkan davranışlar, meşru olmayan (sapma) davranışlar olarak nitelendirilmektedir. Şiddet, varlık bulunduğu alanda meşru bir zemin aramaktadır. Varlık bulunduğu alanı sürekli genişleten, kendini artıran ve bir o kadar da kendini haklılaştıran bir yapıya sahiptir. Doğası gereği, gündelik yaşamın alışkanlıkları içerisine yerleşmekte, geleneksel yapının parçası haline gelmektedir. Şiddeti uygulayan kendini haklı görürken, şiddete maruz kalan bu durumu gayri meşru saymaktadır. İnsanlar planlanmış bir şiddet eylemini haklı görmeye çalışarak vicdanlarını rahatlatmak zorundadır (Moses,1996; 25).

Araştırmacıların şiddet üzerine yaptıkları tanımların içerikleriyle, çeşitli bilim dallarının şiddet olgusuna hem bakış açısında hem de ele alış tarzında farklılıklar görülmektedir. Ancak, şiddet konusunda yapılan çalışmalarda eğitim, ekonomik (iş yaşamındaki şiddet), medikal, hukuksal, psikolojik, sosyolojik vs. yaklaşımların hepsinin ortak paydada bulunduğu husus "güç kullanma ve zarar verme"dir (Polat, 2001; 37). Şiddet kavramının işaret ettiği anlamın merkezine doğru gidildiğinde ifade ettiği değer yargıları kaybolmakta; bunların yerini vasıfsız, kaba, fiziksel güç almaktadır (Kocadaş ve ark., 2010, 8). Şöyle ki; kişinin canını acıtmak, yaralamak, öldürmek, mala zarar vermek amacıyla güç kullanmak; hedefe varmak için şiddet kullanmak ya da şiddet kullanma tehdidinde bulunmak; genelde kabul gören yasa ve ahlak ilkelerine aykırı biçimde fiziksel yok etme, gereksiz yere kırma, yok etme eylemleri ve toplumsal ilişkilerde kabul edilebilirlik sınırlarını aşan zorlama eylemleri şiddetin çeşitli tanımlarında karşılaşılan ortak öğelerdir.

Bununla birlikte sınırları belirgin, yaygın kabul görmüş bir şiddet kavramına ulaşmak zordur. Çünkü tanım içinde, fiziksel zor kullanımının yanı sıra güç kavramının da kullanımı, şiddet içeren hareketin doğasını genişletmekte; tehdit ve aşağılamayı da içeren güç ilişkileri sonucu doğan şiddeti de kapsamaktadır. Günümüz bilim insanlarının birçoğunun işaret ettiği gibi "şiddet"; muğlaklık,

belirsizlik ve anlamsal kargaşaya maruz kalan bir terimdir. Şiddet terimi -sürekli olarak çeşitli şekillerde tehdit edildiğimiz bir toplumda- telaşlandırıcı olmaktan da öte, düpedüz felaket tellallığı yapan bir söylemin parçası olarak kullanılmaktadır. Schesinger'in de söylediği gibi şiddet, dolaysız olarak trafik kazası biçiminde her yerde bulunmaktadır. Dolaylı olarak, kitle iletişim araçlarının ve eğlence programlarının her yerinde bulunmaktadır. Bir başka deyişle, huzur ve şiddet birlikte var olmaktadır (Halıcı, 2007: 29).

Şiddet tanımlarının çok çeşitli olması ve şiddetin sınırlarını kesin olarak belirlemenin ve bir diğerinden ayırmanın zorluğuna rağmen bu araştırmada, birey üzerine uygulanan her türlü fiziki güç kullanımı, baskı, zorlama, ihmal, kötüye kullanma ve engelleme şiddet olarak değerlendirilecektir. Zira niyeti esas alan tanımlarda şiddet uygulayanın niyetinin karşı tarafın lehine olduğu bir durumda bile, sonuç şiddet olarak yansımaktadır. Örneğin; kendi töresinin kurallarının bireyleri daha iyi bir yaşama taşıyacağını düşünen töresine çok bağlı birisi, töreye aykırı hareket eden kişinin kurallara uyması için şiddeti bir yöntem olarak kullanacaktır. Ülkemizde daha ziyade Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaygın olan "namus ve töre cinayetleri" bu durumun en bariz örnekleri olacaktır. Dolayısıyla, bireye karşı güç veya baskı uygulayarak, isteği dışında bir şey yapmak veya yaptırmak, zorlamak baskı uygulamak, kaba kuvvet kullanmak, bedensel ya da psikolojik acı çektirmek, vurmak, yaralama gibi davranışlar şiddet olarak değerlendirilecektir.

Şiddetin bu şekilde çok geniş bir yelpazede ele alınmasının nedeni; onun değişik biçimlerle ortaya çıkması, farklı biçimlere bürünmesi, hayatın her aşamasında her an karşımıza çıkabilme kademesinde görülebilmesinden kaynaklanmaktadır. Küçültücü, gülünç duruma düşürücü, ruhsal açıdan zedeleyici örtük ve dolaylı eylemler de bu nedenle şiddet kapsamındadır. Bu durumda şiddet kötülük, korku, baskı, taciz, eziyet gibi birçok geniş ve dar kapsamlı sözcükle sınıflandırılabilir. Şiddeti tanımlarken kışkırtmanın, zorlamanın ve baskının nerede başladığı ve gerçek şiddetin nerede, -gücün yayılımında mı, tehditte mi, zorbalıkta mı- yer aldığı kolay anlaşılabilir.

İnsan psikolojisinde evrensel olarak varlığı kabul edilen ve cinsellikle birlikte en güçlü iki dürtüden biri olan şiddetin çeşitli sınıflamaları yapılmaktadır. Ünsal'a (1996: 31) göre, "Dar anlamıyla şiddet denince, fiziksel şiddet akla gelir. İnsanların

bedensel bütünlüğüne karşı dışarıdan yöneltilen, sert ve acı verici bir edimdir." Başkalarına yönelik şiddet eylemlerinin dışında, bir de insanın kendine yönelttiği şiddet eylemleri vardır. İntihar, intihar teşebbüsleri veya kendi hatasıyla yol açtığı bir kaza sonucu ölüm gibi... Salt bireyin aktörü olduğu "özel" şiddetin yanı sıra, özellikle çağımıza damgasını vuran "kolektif" şiddetten de söz edilmesi gerekir. Kanlı terör eylemleri, gösteri yürüyüşleri, grevler, iç savaşlar, uluslararası savaşlar, ihtilaller, soykırımlar, acımasız diktatörlük rejimlerinin uyguladığı kitlesel şiddet ve imha eylemleri gibi (Ünsal, 1996: 31).

Sonuç itibariyle dar anlamda şiddet, tartışılmaz ve ölçülebilir nitelikleriyle belirlemektedir. İnsanların bedensel bütünlüğüne karşı dışarıdan yöneltilen sert ve acı verici bir edimdir. Hukuk dilinde "eşhasa karşı cürümler" diye nitelendirilir. "Adam öldürmek cürümleri" (TCKM. 448-450); kasten adam öldürme ve "şahıslara karşı müessir fiiller" (TCKM 456; katil, kastı olmaksızın bir kişiye cismen eza verilmesi veya sıhhatinin ihlali yahut akli melekelerinde teşevvüş husulüne sebep olunması), tanımına uyan fiziksel şiddet anlayışı örneğin, yalnız mala verilen zararı şiddet kavramına sokmamaktadır. Burada kurbanın canı, sağlığı, bedensel bütünlüğü ya da bireysel özgürlüğüne karşı bir tehdit söz konusudur. Ölüm, yaralama, ırza tecavüz, yağma, yol kesme ve adam kaçırma ya da rehin alma gibi "cebir ve şiddet" kullanılması ve "şahsen ya da malen" tehlike tehdidi ve kurbanı "sükut etmeye" zorlama bulunmaktadır (Ünsal, 1996: 31; ayrıca bkz. BKSGM, 2006). Şiddet eylemi her şeyden önce bedensel bir saldırdır. Fakat normlara bağlıdır ve görecelidir. Norm değişince eylem, şiddet eylemi niteliğini yitirebilir. Spor alanında, cerrahi alanda ve görevi sırasında başvuru yasal şiddet eylemleri gibi örnekler verilebilir (Kocadaş ve ark., 2010: 21).

Geniş anlamıyla şiddet, bir anlamda dolaylı şiddettir. İnsan üzerindeki fiziksel ve ruhsal etkileri, hukukçuların ve toplum bilimcilerin araştırmalarda olmasını istedikleri açıklık ve ölçülebilirlikte olmasa da dolaylı ve somut bir biçimde hissedilen çeşitli baskılar şiddet kategorisine dahil edilebilir (Ünsal,1996: 33). Her türlü mala verilen zarar olarak, insana yönelik fiziki şiddetten ayırt ediliyor. Örneğin, kırsal kesimde hasım aileler arasında birbirinin hayvanını vurmak, ekinini ya da samanını yakmak -özellikle kan davaları bağlamında- karşı tarafı korkutmak ve

sindirmek amacına dönük olduğu için basit bir mala zarar verme değil, insana yönelik dolaylı bir şiddet türünü de ortaya koyar.

2.2.Şiddet Olgusu ve Nitelikleri

Şiddet -her şeyden önce içerdiği anlamlar itibariyle- sertlik, katı davranış, kaba kuvvet anlamını taşır. Diğer taraftan duygu veya davranış bakımından aşırılık gibi dolaylı nitelemeler de şiddetin özellikleri arasında yer almaktadır.

Öncelikle şiddetin "doğal olma/tabiiik" özelliğinden bahsetmek gerekir. Doğa olaylarının gücü ve sonuçları deprem, sel, kasırga, tsunami gibi tabii afetler insanla doğayı karşı karşıya getirmiştir. Şiddet olgusunun insana atfedilmesiyle birlikte şiddet kültürel bir özellik kazanmış, insanın doğayı dönüştürerek yarattığı kültürün içinde gelişmiştir. Doğal ve kültürel açıdan şiddet verili bir şeydir, kabule dayanır. Şiddet doğal olmanın yanında karşısındakinin zayıflığına istinaden gücü de içerdiğinden, aynı zamanda bir egemenlik aracıdır. Şiddet bulunduğu ortamı egemenliği altına alır (Kahraman, 2002:9).

Şiddetin niteliğiyle ilgili can alıcı noktalardan bir diğeri, kuşaktan kuşağa aktarılma özelliğidir. Aile içinde şiddete maruz kalan çocukların çoğu, büyüdüklerinde şiddet uygulayan eşlere ya da ana babalara dönüşmeseler de, şiddet uygulayan yetişkinlerin büyük bölümünde çocuklukta aile içi şiddete maruz kalma öyküsü saptanmıştır. Kuşaktan kuşağa aktarılan şey, her zaman basit bir yaklaşımla şiddetin kendisi değil, bu durumu çevreleyen duygusal atmosferdir. İlerleyen bölümlerde ele alacağımız "Ekolojik Teori"ye göre şiddet, bireyden başlayıp aile, çevre ve toplumla sonuçlanan, iç içe geçen dairelerde yaygın olan, aynı zamanda kuşaklararası transferle diğer kuşaklara aktarılan bir olgudur. İçselleştirilen öfke, korku ve çökkünlük duyguları kişinin tutum ve davranışlarını yaşam boyu etkileyebilmektedir. Şiddet ve ihmal sonucu oluşan intrapsişik yapı, çoğu kez yine çeşitli biçimleriyle şiddeti doğuran bir saldırganlık kaynağı yaratmaktadır (Vahip, 2002:314).

Şiddetin insanlar tarafından ilgi çekici özelliği, medya profesyonelleri tarafından görülmüş ve buna yönelik şiddet içerikli film, haber, reklam ve benzeri unsurlar gerek görsel gerekse yazılı medyada sıkça yer almıştır. Bu durum bize şiddetin tüketim aracı olarak sunulduğunu açık bir şekilde göstermektedir. Bu

bakımdan şiddet, çok satan bir piyasa ürünü olarak değerlendirilmektedir (Scognamillo, 1996: 361). Aynı zamanda şiddet kültürel değerlerin medya aracılığıyla yok edilmesine, insanların çeşitli problemlerinin sömürü aracı olarak kullanılmasına da izin vermektedir. Çünkü insanlık başlangıçtan günümüze, varlığından şikayet ettiği, ama aynı zamanda şiddet ortamını kendisinin oluşturduğu çelişik bir durumla karşı karşıyadır. Belki de bu nedenle, "şiddet olayları büyüleyicidir; hem ilgi çekerler, hem de nefret uyandırır" (Marvin, 1989: 148).

Medya, izleyiciyi maddi yaşamın sıkıntılarından yanılmalı bir biçimde kurtararak büyülerken; diğer yandan da kültürel anlamda bir dizi çarpıklığa neden olmaktadır. Yeni elde edilen bu çarpık kültürel değerler ise oldukça sorunludur. Örneğin, "kendini gerçekleştirme" yerine "görünmek ve algılanmak", "olmak" yerine "sahip olmak", "paylaşmak" yerine "bencilce kazanma hırısı" v.b. mesajlara meşruiyet zemini kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bu tür amaca yönelmiş magazin programları sunduğu maddi vaatler ile, kimliğe özgü bazı varoluşsal değerlerin ve eleştirel bakış açılarının maddi bir kazançla mübadelesini amaçlamaktadır. Ayrıca bu magazin programları, gerek mahremiyeti teşhir etmede ve gerekse özel yaşamları kamusallaştırmada ahlaki açıdan hiçbir sakınca görmediği gibi, genç insanlara öğütlediği bazı yeni ve sorunlu erdemler nedeniyle de ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (H.Köse, 2006: 61-62).

Diğer toplumsal olgularda olduğu gibi şiddet konusunda da Durkheimci bakış açısı şiddeti toplumsal kabullere göre niteler. Buna göre, mevcut bir toplumun normları şiddetin gerek kavranışını gerekse de değerlendirilişini belirler. Bu nedenle de şiddet, normlara bağlı olarak görecelidir (Michaud, 1991: 19). Bu durumda şiddet, toplumun kabul ve onayına bağlıdır.

Şiddet sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal bir olgudur. Daha önceden şiddet olayları yasal çerçevede ele alınırken, günümüzde bir insan hakları ihlali olarak görülmektedir. Şiddetin diğer bir özelliği de cinsiyete özgü olmaması, hem kadın hem de erkek tarafından şiddeti -farklı ton ve renklerde de olsa- uygulamasıdır. Erkekler biyolojik yapıları itibarıyla fiziksel şiddeti daha kolay ve sık uygularken; kadınlar psikolojik, sözel şiddeti daha sık uygulamaktadır. Şiddet aynı zamanda ilk uygulandığından itibaren diğerlerinin devamını sağlayıcı, tetikleyici bir niteliğe sahiptir. Şiddete uğrayan mağdurun hem eşinden hem de diğer aile

bireylerinden şiddet görme ihtimali yüksektir. Bu bakımdan şiddet aynı zamanda şiddeti doğurur diyebiliriz. Şiddetin nasıl gelişeceğinin önceden kestirilememesi de şiddetin bir özelliğidir.

Diğer taraftan şiddet, geçmiş zamanlara ait arkaik bir olgu değildir. Yani şiddetin insanlığın gelişimiyle yok olacağı iddiası gerçekleşmemiştir. Aksine her geçen gün kendini toplumsal şartlara göre yenileyen, teknik ve bilimsel gelişmelere kendini adapte eden bir olgudur. Geçmişte kılıçlarla birbirini imha eden insanlık, günümüzde savaşlarda kullanılan kitle imha silahlarıyla toplu katliamlar yaşamaktadır. Aile içinde ise eşlerin birbirlerine yönelik, kameralı kayıt, şantaj, cinsel yaşamı internet ortamında teşhir ve tehdit gibi çeşitli insanlık onuruna sığmayan eylemleri yeni şiddet araçları haline getirmişlerdir. Bu da bilim ve teknoloji alanında insanlığın ilerlemesine karşılık şiddetin sürdüğünü, insanlığın gelişmesine paralel şiddetin de kendisini geliştirdiğini göstermektedir.

Fiziksel şiddet dışarıda bırakılırsa, şiddet; ölçülemeyen, görülemeyen niteliklere de sahiptir. Özellikle aile içi şiddet ayıplanma, kınanma vb. endişelerden dolayı gizlenmekte, toplumsal baskı şiddetin varlığını ortaya koymayı engellemektedir. Aynı zamanda kadın ve erkeğin eşit yaşam koşullarında olmaması şiddetin hem gizlenmesine hem de sürmesine hizmet etmektedir. İyi, kötü, güzel, çirkin gibi nitelermelerin kişiye göre değiştiği göz önünde bulundurulursa, şiddetin ölçülmesinin zorluğu kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Toplumumuzda kimine göre "sırtında sopanın kırılması" şiddet olarak algılanırken, kimine göre "incitici bir söz" şiddet olarak kabul edilmektedir.

Belli bir süre şiddete maruz kalan bireyin -şayet durumunu değiştirecek ortam mevcut değilse- mevcut durumu kabullenecek ve yeni şiddet durumlarını kabullenmesi kolaylaşacaktır. Şiddet, kendini kolayca kabul ettiren bir olgudur. Yani aile içindeki şiddete görsel ya da işitsel olarak tanık olmak; bir anlamda "sessiz", "unutulmuş" ya da "görünmez" kurbanlar olmak anlamına gelmektedir (Vahip, 2002:317).

Yukarıda ifade ettiğimiz şiddetin mahiyeti hakkında tam bir uzlaşmanın sağlandığını söylemek zordur. Ancak aile içi şiddetin çeşitli özellikleri bulunmakla birlikte, özet olarak şu temel nitelikleri sıralanabilir (TBMM, 2006):

- Üzerinde konuşulan şiddet, canlılarda türün devamını sağlamak ve hayatta kalabilmek için ortaya çıkan saldırganlıktan farklıdır.

- Şiddetin uygulayıcılarının genelde erkek olması, şiddet içerikli davranışların insanda sadece içgüdüsel olarak ortaya çıkmadığını göstermektedir.

- Şiddet her zaman kişiden kişiye doğrudan uygulanmaz, bu nedenle sadece insan fizyolojisi ya da psikolojisi ile de açıklanamaz.

- Genel olarak şiddetin, egemenlik ilişkilerinin sürdürülmesi amacı ile kullanılan bir yöntem olduğu düşünülmektedir. Şiddet, güçlüden güçsüze doğru sahip olunan güç ya da kudretin egemenlik kurma amacıyla kullanılması olarak ifade edilebilmektedir.

- Bugüne kadar yapılmış olan araştırmalardan elde edilen bulgulara göre bireysel ve toplumsal nedenler şiddeti ortaya çıkarmaktadır.

- Şiddet, çok değişik türlerde ortaya çıkmaktadır ve şiddet türlerinin kendi içerisinde durumu, yaşanan sosyo-kültürel yapıyla ilişkilidir.

- Şiddet türlerinin ortaya çıkış sıklığı, tarihsel süreç içerisinde var olan konjonktüre bağlı olarak değişim göstermektedir.

- Şiddet, farklı türleri olsa da, çözüm için bütün şiddet tiplerinin bir arada düşünülmesi gerekmektedir. Yani şiddetin fiziksel yönü göz önüne alınıp çeşitli hukuki düzenlemelerin yapılmış olması, engelleme, baskı, küfür, hakaret, bağımlı kılma gibi diğer şiddet davranışlarını da içeren bir çözüm yolunun bulunması gerekir. Bu bakımdan, son dönemlerde yapılan aile içi şiddetin önlenmesine yönelik atılan adımların daha dikkatli değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır (Damka, 2009: 13).

Sonuç olarak şiddetin, hem şiddete başvuranlarda hem de şiddet mağdurları üzerinde fiziksel, psikolojik, ahlaki, manevi vb. tahribatlara yol açacağı söylenebilir. Şiddet; yaşandığı dönem, toplum ve kültüre göre farklılıklar sergilemektedir. Bu bakımdan şiddet kavramıyla ilgili çeşitli problemlerin ele alınması gerekmektedir.

2.3. Şiddet Kavramı İle İlgili Problemler

Her toplumun yapısal ve kültürel özellikleri ile toplum tarafından benimsenen değer yargıları, bir davranışın şiddet olarak kabul edilmesiyle yakından ilgilidir. Durkheimci perspektiften bakıldığında şiddet olarak kabul edilen bir davranış, toplumun geneli tarafından belirlenmiştir. Şiddet içeren davranış bir kültürden

diğerine farklılıklar gösterirken; toplumun bütün katmanlarında -özellikle medyada- şiddet içerikli haberlerin sıkça yer alması, şiddet içerikli davranışların sıklığı, suç işleyenlerin yakalanması, medyanın suç kabul edilen bazı şiddet içerikli davranışları daha sık ve vurgulayıcı biçimde ortaya koyması bireylerin şiddet algısını etkilemektedir. Bir ileri adımda izleyicilerin daha önce hiç görmediği/düşünmediği işkence biçimlerinin açıklıkla sergilenmesi, dizilerde yer alan kahramanların problem çözme aracı olarak sıklıkla şiddete başvurması gibi faktörler toplumda şiddetin algılanmasını etkilemekte, şiddetin ne olduğu konusunda kafa karışıklığına neden olmaktadır. Dolayısıyla, bir davranışın şiddet olarak algılanması, toplumdan topluma farklılıklar gösterirken aynı toplum içerisinde dahi farklılıklar gösterebilmektedir.

Şiddeti tanımlamanın birçok yolu bulunmakla birlikte, şiddetin kim tarafından ve hangi amaç için tanımlandığı da önemlidir. Örneğin bir devlet kurumu tarafından tutuklama veya suçlama amacıyla kullanıldığında şiddetin tanımı, şiddete yönelik müdahalelerde bulunan sosyal hizmetlerin bakış açısından farklı olabilmektedir. Şiddetin tanımı; şiddete maruz kalmış bireylerin davranışlarından toplumun bu olaya bakış açısına kadar birçok değişkeni içerisinde barındırmaktadır. Turam'a göre şiddet duygusu ile şiddet davranışı da birbirinden oldukça farklıdır ve iki kavram arasında kesin bir ayırım yapılması gerekir. Çünkü iki çocuğun oyuncak yüzünden birbirlerine vurmaları ile bir yetişkinin diğerini öldürmesi aynı şiddet durumunu karşılar ve her ikisi de şiddettir. Davranışa dönüşmedikçe şiddet duygusunun her bireyde olması doğaldır; çünkü saldırganlık insanlığın doğasında bulunan bir güdü (Turam, 1996: 397), belli bir noktaya kadar da yaşamını sürdürmek için gerekli davranışların itici gücüdür (Köknel, 1996: 22).

Şiddetin insana özgü olduğu, örneğin sel, deprem gibi doğal afetlerin şiddet olarak nitelendirilmediği öne sürülmüştür. Şiddeti uygulayan insan olduğunda, insanın bu eylemini uygar toplumlarda yasalar cezalandırır. Hatta daha çok bedensel saldırı (cinayet, yaralama, ırza tecavüz, silahlı saldırı, gasp vs.) olarak anlaşılan şiddeti yasalar ağır suç olarak görür (Çiçek, 2009: 62).

Şiddet kavramıyla ilişkili ancak şiddetten farklı olan kavramlar bazen şiddet yerine kullanılmaktadır. Bunlardan biri olan istismar, bir nesnenin ya da kişinin zayıflığının kötüye kullanılması ve bu davranışın bilerek ya da bilmeyerek sürdürülmesi olarak tanımlanmaktadır. Saldırganlığın duygusal tanımı, öfke

duygusunun yol açtığı bir davranış olarak tarif edilir. Engelleme saldırganlığın meydana gelmesinde önemli bir etkidir. Saldırgan davranışın temelinde mutlaka bir engellenmenin olduğu ileri sürülmektedir. Engellemenin saldırganlık için basit bir uyarıcı olduğu ve organizmayı saldırgan olmaya hazırladığı öne sürülmektedir (Balcıoğlu, 2011: 21).

Şiddet tanımlarındaki en karmaşık boyut, niyet'in yönüne yönelik kasıtsız/bilmeden-bilerek/kasıtlı olarak kavramlarıdır. Davranışla ilgili 'kasıt' ile sonuca yönelik 'kasıt'ın aynı şey olmadığına dikkat çekilmektedir. Şiddet kullanımı bilerek, istemli, kasıtlı olabilir ama yol açtığı hasar bilmeden, istenmeden gerçekleşmiş olabilir. Bu bağlamda, boğa güreşlerinde boğanın öldürülmesini İspanyollar sevinç nidasıyla karşılarken, farklı kültürdeki bireyler bunu cinayet olarak algılayabilir. Boks müsabakasında bir sporcunun diğerini yumrukle yaralaması da şiddet sayılmamakta; en azından yasal açıdan suç sayılmamaktadır. Bu da şiddet kavramının anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle bir eylemin şiddet olup olmadığını belirleyen bir etmen de şiddetin sergilendiği yer, zaman ve durumdur. Bir yumruk bazen şiddettir, bazen de değildir. Bu, şiddetin anlaşılmasını zorlaştırdığından, tartışılması gereken bir konudur. Bu durumda şiddeti belirleyen adeta niyet oluverir. Diğer taraftan niyete göre şiddeti belirlemek de mümkün değildir. Şiddetin karmaşıklaşmasına neden olan da, hakkında kesin hüküm verilmesini engelleyen de irdelenmesi gereken bu verilerdir (Çiçek, 2009: 62; Daryal, 2009: 177-198).

Etkileşim halinde olup farklı değer algılamalarına sahip bireyler veya kurumlar, kasıt unsuru gözeterek karşısındaki birey ya da gruplara zarar veriyorsa, bu durumda şiddetin varlığı söz konusudur. Kasıtlı davranışlardan hareketle çatışma kavramı konuya dahil edilebilir. Toplumun kendi içerisinde gelenek, adet, töre, hukuk gibi kültürel ve hukuksal yapıları mevcuttur. "Her toplum kendi gerçekleriyle, kendi kültür yapısıyla, kendi kural ve kaideleriyle, kendi toplumsal anlayışıyla kendine özgü bir tarzda şiddeti biçimlendirmektedir" (Somersan,1996; 50). Bu yapıların genel kabul gören norm ve davranışlarının dışına taşma durumu söz konusu ise orada da şiddetin varlığından söz edilebilir. Kısacası şiddet, meşru olarak nitelendirilmeyen eylemler olarak ele alındığında, incelenen herhangi bir araştırma evreninde meşruluğu olmayan, genel kabul görmeyen veya yadırganan amillerin

bütününü kapsayacak şekilde, ortak noktalara atıfta bulunur. Homojen toplum yapılarında meşruluk sorunu daha iyi belirlenebilmektedir. Aynı şekilde, kültürel ve etnik çeşitliliğin olduğu heterojen özellikteki toplumsal yapılarda ise niyet / kasıt unsurları dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla, şiddet bireysel kullanım için de kurumsal kullanım için de el altında bir araçtır. Bu nedenle şiddet, ancak her toplumun kendine özgü bir yolla biçimlendirdiği kurullarla yarattığı karşıtıyla ilişkisi içinde anlaşılabilir (Copet-Rougier, 1989: 90).

Şiddetin ne olduğunun anlaşılmasında görülen zorluğun yanında çok çeşitli biçimlerde anlaşılmasına neden olan etkenlere şunları da ekleyebiliriz (Polat, 2004: 57-59):

1. Öncelikle vurgulanması gereken karşılıklı ilişkiler ortamının karmaşık yapısıdır. Burada pek çok sorumlu bulunabilir. Böylece sorumlu sayısı arttıkça sorumluluk bölünür, dağılır ve azalır. Bu durumda şiddet olayı, iki düşmanın çarpışması olmaktan çıkar; adsız (anonim) bir düzeneğin, sorumluluğunu kimsenin yüklenmediği bir etkinliği haline dönüşür. 20. yüzyıl soykırımları, Sovyet ve Nazi kampları bunlara iyi bir örnektir.

2. Elleriyle öldürmek, kurşunlamak ile bir bombalama emrini imzalamak aynı şey değildir. Teknoloji alanındaki ilerlemeler şiddet eylemlerinin giderek daha özgün yöntemlerin kullanımıyla dolaylı yollardan gerçekleştirilmesini sağlamıştır.

3. Zamanlama, yani şiddetin zaman içindeki yayılımıdır. Şiddet eylemi bir kerede (toptan), kademeli, hatta hissettirmeden (zamana yayılmış olarak) gerçekleştirilebilir. Doğrudan öldürmek kadar, açlıktan ölmeye terk etmek veya yetersiz beslenme koşulları yaratmak da olasıdır.

4. Bir başka boyut da verilebilecek zararın çeşitliliğidir. Ağır veya hafif bedensel zararlar, ruhsal veya maddi zararlar, mala verilebilecek zararlar. Maddesel ve bedensel olanlar görülebildikleri için en önemli zararlar olarak algılanmaktadırlar, fakat ruhsal ve bedensel zulüm, sürekli baskı ve tehdit, geleneklere ve inançlara saldırı da çok ciddi boyutlara ulaşabilir.

Şiddet kavramıyla ilgili diğer bir problem, son yirmi-otuz yılda 'aile içi şiddet' teriminin gelişmesinde olduğu gibi, askeri ceza hukukunun temel alanlarından hayatın diğer alanlarına ve başka eylem biçimlerine genişletilmesi sırasında ortaya çıkmıştır. Ünsal'ın da işaret ettiği gibi, şiddet kavramı ana özellikleri ne olursa olsun,

zamana ve topluma göre değişir. Osmanlı dönemindeki şiddet ile günümüz Türkiye'sindeki şiddet aynı kefeye konulamaz. Toplumlar değiştiği gibi, normları da doğal olarak değişmektedir (Kocadaş ve ark. 2010: 10). Bu tür meknsal ve zamansal değişiklikler, şiddetin kuramsal olarak değerlendirilmesi çabalarının kaçınılmaz olarak daha karmaşık, daha sıkıntılı bir hale gelmesine yol açmıştır. Ancak yine de terimin zgn ve asli anlamını korumak gerekmektedir. Gevşek eğretilmeler (belge ya da anlaşmalar "ihlal edildi", bir Şeye "şiddetli tepki gösterildi", o "şiddetle sarsıldı" derken ya da ihtiraslı ve ölçsüz bir kişi için "şiddetli" derken yapıldığı gibi) kullandığımızda terimi çarpıtmış oluyoruz. Dahası sanki insanlar birer mlkiyetmişesine, Şeylere yönelik şiddetin insanlara yönelik şiddetle bir ve aynı olduğu inanişinde olduğu gibi, yanılığılı ve yaygın n kabullerle terimin ağırlığını azaltıyoruz (Keane, 1998: 67). Çünkü bu durum her toplumun kendine has i dinamikleri, gelişme seyri ve bakış aıllarının farklılığı ile sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik özelliklerini şekillendiren etmenlerin çokluğundan ve çeşitliliğinden kaynaklanmaktadır. Bir davranışın herhangi bir sosyal yapı içerisinde şiddet olarak nitelendirilmesinin, niyet ve meşruiyet kavramlarının göz önünde bulundurulmasıyla mümkün olabileceği öne sürülmüştür. Buna göre bir eylemin şiddet olarak kabul edilmesinde; niyet, toplumsal onaylama, uluslararası uzlaşma ve bireysel nedenler gibi kriterler ne sürülebilir (Cengiz, 2008: 8). zerinde uzlaşılmış kavramsal bir ereve olmamasına rağmen, şiddetin bireylerin gelişimlerini engelleyen her türlü tehdit algılamalarını kapsadığı hususunda görüş birliği vardır. Bir davranışın şiddet olarak algılanması için iki kıstas yeterli görülmektedir. Bunlar 'niyet' ve 'meşruiyet' kavramlarıdır. Farklı kültürel ögelerin etkileşim haline geçtiği veya farklı toplumsal mozaiklerin i ie yaşadığı ortamlarda, davranışın öteki üzerinde şiddet olarak nitelendirilmesi, ancak eylemi gerçekleştirenin niyetinin anlaşılması ile mümkündür. şiddet karmaşık ve çok boyutlu bir olgu olduğundan önemli bir toplum sağlığı sorunu olarak da kabul edilmektedir (Vatandaş 2003).

Dönmezer'e göre şiddet, gücün ve kuvvetin hukuka aykırı olarak kullanılmasıdır. Bu durumda şiddet, kuralla zıtlaşan insana özgü eylemdir. şiddete başvurmada toplumsal normlara, hukuk kurallarına saldırı niyeti ve kastı vardır. Bu sebeple örneğin, dikkatsizlikle trafik kurallarını ihlal ederek yaralanmalara veya ölümlere sebebiyet veren kimsenin taksirli eylemi şiddet sayılmaz. Yine aynı

sebeple, cebir ve kuvvetin savaş kuralları çerçevesinde kullanılması şiddet olmadığı gibi; kolluk güçlerinin, kanunların tanıdığı sınırlar içinde kalarak görevi gereği kullandığı kuvvet, şiddet oluşturmaz (Dönmezer, 1996, 215-16). Anlaşılan kanunlarla çerçevelenmiş eylemler şiddet sayılmamakta, kanunların tanıdığı sınırların aşılması durumunda yapılan eylemler ise şiddet olarak kabul edilmektedir.

Diğer bir konu da şiddetin hangi ölçüde saldırgan olduğudur. Saldırı amaç değil araç olabilmektedir. Kurmak için yıkmak üzere zora başvurulabilir. Zor kullananlar, düzene zarar vermeyi değil; düzeni arındırmayı, düzeltmeyi, frenlemeyi, yeniden kurmayı veya restore etmeyi istiyor olabilirler. Bunun en güzel örneğini savaşlar oluşturmaktadır. Bazı kültürler amaç olarak şiddeti kınar, ama araç olarak şiddeti mazur görebilir veya meşru bulabilir. Bir cerrahın kullandığı bıçak, bir katilin kullandığı bıçaktan daha az saldırgandır. Aynı şekilde polisin kullandığı zor, eşkıyanın kullandığı zordan daha az saldırgandır. Genellikle, "meşru" şiddetin "gayrimeşru" şiddete göre daha sınırları belli, formel olarak daha organize ve düzenlenmiş olduğu söylenebilir (Copet-Rougier, 1989: 69; Halıcı, 2007: 54).

Yapılan şiddet tanımlarında görülen temel zafiyet; ortaya çıkan durumun şiddet olarak nitelendirilmesinin kimi zaman etkinlik kazandığı sosyal bünyelerde normal karşılanmasına rağmen, o kültürün temel kodlarına vakıf olmayan 'öteki' toplumsal yapılar tarafından yadırganmasıdır. İspanyada her yıl yapılan boğa güreşleri hakkında Marvin'in (1989: 149) yapmış olduğu bir araştırma, İspanyolların 'La Fiesta Nacional (Ulusal Şenlik)' gösterilerini normal karşılamalarına ve şiddet ile ilişkilendirmemelerine karşın, İspanyalı olmayanların gösterilere bakışında farklı algılamaların olduğunu göstermiştir. Çocukların küçük yaşlardan itibaren ayrı odalarda yatırıldığı ABD'de normal karşılanan durumun, farklı kültürel yapılarda çocuk istismarı sayılması konunun makro düzeyde değil ama mikro ölçekte ele alınmasını anlamlı kılmaktadır.

Şiddetin günümüzde "her yerde var" olduğu görülmektedir. Şiddet ilk olarak aile içinde kendini çocuğa ve kadına tanıtmaktadır. Sonra yaşanan çevrede karşımıza çıkmaktadır. Kaçınılmaz olarak da kitle iletişim araçlarında şiddetle sürekli ve düzenli olarak karşılaşılmaktadır. Ailenin de kitle iletişim araçlarının da şiddeti çocuklara, gençlere ve yetişkinlere tanıttığı, sergilediği ve onları şiddetle eğittiği inkar edilemez bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. Bunun

gerekçesini tüketim toplumu olmanın bir gerekliliği olarak göstermek yanlış olmayacaktır. Aile içinde, günlük yaşamda ve insan ilişkilerinde şiddeti bulmak olasıdır. Aynı nedenden ötürü, yani tüketim toplumunun özelliklerinin şiddeti giderek içermesine dayanarak insanların eğlence aracı olarak kullandıkları yollardan biri de şiddettir. Bu bakımdan şiddet, bir eğlence aracı olarak iyi satmakta, tüketim malzemesi olarak bolca kullanılmakta, her geçen gün çeşitlenmekte, ambalajlar içinde insanlara sunulmaktadır. Tüketim kültürü toplumsal alanda var olan ve değer ifade eden her şeyi bir tüketim malzemesi olarak değerlendirmekte, dolayısıyla aileden dine ve ahlaka kadar her şey bir tüketim malzemesi olarak görülmektedir. Bu değerler 'şiddet' ile harmanlanarak TV. showlarında, kadın programlarında, yazılı ve görsel medyada yeni ve farklı biçimlerde yerini almaktadır.

2.3. Şiddetin Türleri

Şiddet denildiğinde akla ilk gelen fiziksel şiddettir. Oysaki fiziksel olmayan diğer şiddet biçimleri de son derece yaygın ve sistematik bir biçimde uygulanmaktadır. Diğer şiddet türleri de en az fiziksel şiddet kadar kısa ve uzun vadeli izler bırakmaktadır. Ayrıca fiziksel olmayan şiddet, belli bir sürecin sonunda genellikle fiziksel şiddete yol açmaktadır. Fiziksel şiddet, kaba kuvvetin bir korkutma, sindirme ve yaptırım aracı olarak kullanılmasıdır. Duygusal şiddet ise, duyguların ve duygusal ihtiyaçların, şiddetin tanımında sayılan amaçlarla karşı tarafa baskı uygulayabilmek için tutarlı bir şekilde istismar edilmesi, bir yaptırım ve tehdit aracı olarak kullanılmasıdır. Örneğin; sevgi, şefkat ve destek gibi duygusal ihtiyaçların ihmal edilmesini, eşlerin birbirlerini arkadaşları ve aile bireyleri arasında sürekli aşağılamasını ve küçük düşürücü davranışlarda bulunmasını içerir. Sözel şiddet, söz ve hareketlerin düzenli bir şekilde korkutma, sindirme, cezalandırma ve kontrol etme aracı olarak kullanılmasıdır. Güvenini sarsmak ve eşini incitmek amacıyla "şişman", "aptal", "çirkin", "sakar" gibi lâkaplar takarak alay etmeyi içerir. Ekonomik şiddet, kaynakların ve paranın birey üzerinde bir yaptırım, tehdit ve kontrol aracı olarak düzenli bir şekilde kullanılmasıdır. Kısıtlı harçlık vermek, iş yaşantısını engellemek, çalışmayı reddedip eşin gelirini harcamak vb. şeklinde görülür. Cinsel şiddet ise cinselliğin bir tehdit, sindirme ve kontrol etme aracı olarak kullanılmasıdır (Işiloğlu, 2006: 4-5). Toplumu derinden etkileyen şiddet probleminin

çözülebilmesi için bütün şiddet tiplerine yönelik önleyici bir yaklaşıma ihtiyaç vardır. Çünkü genelde bir şiddet tipinin görüldüğü ortamda diğerlerinin ortaya çıkma olasılığı daha yüksektir. Bu nedenle bütün şiddet türlerinin bilinmesi gerekir (BKSGM, 2006: 99). Şimdi bu şiddet türlerini ayrıntılı olarak ele alalım.

2.3.1. Fiziksel Şiddet

Şiddet türleri içinde en sık rastlanan, kolayca fark edilebilen, aynı zamanda en yoğun olarak yaşanan şiddet türüdür. Fiziksel şiddet, kaba kuvvetin bir korkutma, sindirme ve yaptırım aracı olarak kullanılmasıdır. Tokat atmak, dövmek, vurmak, itmek, kemiklerini kırmak, duvara vurmak, saç çekmek, tekmelemek, bıçak çekmek, yaralamak ve ev eşyalarına zarar vermek sık rastlanan örneklerdir (KADAV, 2008; Köse ve Beşer, 2007: 117).

Dünya Sağlık Örgütü şiddeti; sahip olunan fiziksel gücün tehdit yoluyla ya da doğrudan kendine, bir başka insana, bir gruba, topluma karşı yaralanma, fizyolojik hasar, gelişme bozukluğu ya da gerilikle sonuçlanacak veya sonuçlanma olasılığı yüksek bir biçimde uygulanması olarak tanımlamaktadır (Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, 2006).

Diğer taraftan insan bedeninin bütünlüğüne zarar verici her türlü davranış fiziksel şiddet olarak tanımlanmıştır. Şiddetin en yaygın yaşanan biçimidir ve daha belirgin ve kalıcı izler bıraktığından en çok dikkati çeken ve üzerinde konuşulan şiddet türüdür. Dayak atma, vücutta sigara söndürme, sert bir cisimle vurma, boğazını sıkarak nefessiz bırakma, ateşli-kesici-delici bir aletle yaralama, saç yolma, bir yere kilitleyip aç-susuz bırakma gibi davranışları içerir (Işıloğlu, 2006: 4).

Pekin+ 5 Deklarasyonu'nda (2003) şiddet, "sahip olunan güç veya kudretin, yaralanma ve kayıplarla sonlanan veya sonlanma olasılığı yüksek bir biçimde bir başka insana, kendine bir gruba veya bir topluma karşı tehdit yoluyla ya da bizzat uygulanması" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre fiziksel şiddetin boyutu genişlemekte, eylem anına ulaşamamış tehdidi de içine alacak şekilde bir tanımlamayla, kişinin bütünlüğüne zarar veren her şey fiziksel şiddet kapsamında değerlendirilmektedir.

Bir kişiye ya da bir gruba karşı fiziksel, psikolojik, ekonomik ya da cinsel yönden zarar vermeye sonuçlanabilen, fiziksel güç kullanımı olarak ele alınan, - bedene zarar versin ya da vermesin- bireyi her türlü baskı altında tutan davranışlar da

fiziksel şiddet kapsamında değerlendirilmektedir. Yapılan araştırmalarda, katılımcılara şiddet olarak tanımlanan davranışlar verildiğinde, fiziksel şiddetin diğer şiddet türlerine göre daha çok öne çıktığı görülmektedir. Örneğin; vurma, yaralama, dövme, korku salma, tehdit etme, aç bırakma, hapsederek özgürlüğünden yoksun kılma gibi davranışlar, fiziksel şiddet kapsamında değerlendirilmiştir. Dar anlamıyla fiziksel şiddet, insanların bedensel bütünlüğüne karşı dışarıdan yöneltilen sert ve acı verici bir edimdir. Bu tür şiddet; mala, cana, sağlığa, bedensel bütünlüğe, birey özgürlüğüne karşı bir tehdit oluşturmaktadır. Bu tehdit ise yaralama, ırza tecavüz, yağma, adam kaçırmaya gibi başkasına yönelebileceği gibi, intihar girişimleri biçiminde bireyin kendine yönelik eylemleri şeklinde de belirebilmektedir (Kocacık, 2004: 4; Halıcı, 2007: 13).

Alain Chesnais'e göre; ölçülebilir ve tartışma götürmez tek şiddet, fiziksel şiddettir. Fiziksel şiddet kişilere dolaysız olarak zarar verir ve üç karakteristiği bulunmaktadır: Acımasızdır, dışsaldır ve acı vericidir. Maddi güç kullanımıyla tanımlanmaktadır. Robin Williams'ın fiziksel şiddet tanımlaması da benzer şekildedir. Williams a göre "şiddetin en açık örnekleri fiziksel hasara neden olan; kasti, pasif olmaktan ziyade aktif, sonuçları açısından dolaysız olanlardır"(akt., Halıcı, 2007: 43)

Fiziksel şiddette niyet ve kasıt vurgusu diğer şiddet türlerinden farklı olarak daha belirgindir. Buna göre fiziksel şiddet, "bir insanı fiziksel olarak incitme niyeti veya algılanan niyeti ile yapılan eylemler"; "insanların başka insanlara karşı bilerek/kasıtlı olarak; tehdit, deneme veya gerçek davranış olarak fiziksel zarar vermesi" (Gelles ve Straus, 1990; 32 Baykal, 6) şeklinde tanımlanabilir. Burada şiddetin izleri bellidir, gizlenme olanağı çok azdır.

Aile içinde yetişkinlerin birbirlerine uyguladıkları, en yaygın yaşanan ve tanımlanan şiddet türüdür. Amerika Aile İçi Şiddet Ulusal Enstitüsü'ne (NIJ, 1996: 13) göre, aile içi fiziksel şiddet; eş tarafından gerçekleştirilen, fiziksel ve duygusal yönden zarar verici ya da zarar verme potansiyeli taşıyan davranışlardır. İstatistikler, fiziksel şiddete genellikle kadınların daha çok maruz kaldığını göstermektedir. Aile içi fiziksel şiddet, genellikle erkeğin aile içinde kadın veya çocuklara yönelttiği bir şiddet türüdür. Fiziksel şiddetin kadınlar tarafından uygulanmasının çok nadir olduğu vurgulanmaktadır. Kadın ya da çocukların ölümcül halde dövüldükleri kol, kafa ve bacaklarında kırıklar olduğu zaman görülür hale gelmektedir. Bu halde dahi fiziksel

şiddet gizlenmekte, yaralanmaların aile içi fiziksel şiddet nedeniyle değil de kapıya çarpma, merdivenden düşme olarak ifade edildiği görülmektedir. Bu tür istismara maruz kalan kadınlar ciddi bir sorun olmadığı sürece doktora ya da acil servise başvurmamaktadır (Çiftçi, 2007: 13).

Bunun çeşitli nedenleri vardır: Birincisi, bu durumun yasalar açısından suç teşkil ettiğini kadınların çoğunlukla bilmiyor veya bilse bile yasal haklarını nasıl arayacaklarını bilmiyor olmaları; ikincisi, polise ya da uygulayıcı hukukçulara çok zor kabul ettirilebilir olması; üçüncüsü de, toplumsal baskı ve yaşanan bu duruma kadının kendisinin yol açtığına inandırılmış olmasıdır. Bir diğer önemli faktör de şiddetin kültürel aktarım özelliği ile sorun çözmede ve iletişim kurmada bir yöntem olarak toplumda kullanılmasıdır. Çocukluğunda dayak yiyerek büyüme ya da babanın döven, annenin de dövülen olduğu ilişki biçimi hem kadın hem de erkeğin şiddeti algılama ve yorumlamasını etkilemektedir. "Eşler arasında yaşananlar özeldir ve anlatılması ailenin mahremiyetine gölge düşürür" düşüncesi kadınların tıbbi ve hukuksal olarak kendilerine destek aramalarını engellemektedir. Bir yandan ilgililerin tutumu, bir yandan şiddet konusunda kadının kendi ailesi ve toplum tarafından yalnız bırakılması kadını bu konuda çaresiz bırakmakta, yaşanan şiddetin devamını sağlayan şartların oluşmasına yardımcı olmaktadır. Erkeğin kadına karşı ısrarlı ve zorlayıcı biçimde fiziksel şiddet kullanmasının sebepleri arasında ise; kadını sindirmek, zorlamak, baskı altına almak suretiyle kadın üzerinde egemenlik kurmak ve onu kontrol altına almak vardır (Dobash&Dobash, Wilson & Daly, 1992: 72).

Fiziksel şiddet, aile içinde en fazla kadına yönelik olmaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasının sebepleri arasında, kadını erkeğin malı olarak gören erkek egemen anlayışın etkileri gösterilmektedir. Aile Araştırma Kurumunun (1994) yaptığı araştırmada evli kadınların % 34'ünün; Vahip ve Doğanavşargil (2006) tarafından yapılan araştırmada % 62'sinin; Dişsiz ve arkadaşları (2008) tarafından yapılan araştırmada %44'ünün; KAMAR (2007) tarafından yapılan araştırmada % 64'ünün fiziksel şiddete maruz kaldıkları belirtilmektedir. Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması (TNSA-2003)'na göre; çalışmaya katılan kadınların %39,2'sinin, kadının yemeği yakması (% 5,8), kocasına karşılık vermesi (% 29,1), lüzumsuz yere para harcaması (% 27), çocuklarının bakımını ihmal etmesi (% 23,2), cinsel ilişkiyi reddetmesi (% 16,3) gibi durumlardan en az birinin gerçekleşmesi durumunda katılımcılar, kocanın

karısını dövmesinin haklı bir gerekçesi olacağını belirtmişlerdir. Doğu'da bu oranın % 49, Güneydoğuda da % 50'nin üzerinde olduğu saptanmıştır (TNSA, 2004: 41).

Hukuki alanda aile içi fiziksel şiddetle ilgili yeni düzenlemeler yapılmıştır. Tokat atmak, dövmek, vurmak, itmek, saç çekmek, tekmelemek, yaralamak gibi fiziksel şiddet içeren davranışlar daha önceki düzenlemelere göre (Türk Ceza Kanunu'nun 477, 478, 456 ve 457. maddeleri) eğer karı koca arasında olursa ya da aile bireyleri arasında meydana gelmişse çoğu zaman cezasız kalmaktaydı. Ancak günümüzde kadına yönelik şiddetle ilgili kapsamlı düzenlemeler yapılmıştır. Çeşitli sempozyumlar, paneller, sivil toplum örgütleri ve kadın derneklerinin işbirliğiyle kadına yönelik şiddeti önleme konusunda toplumsal bilinç oluşturma çabaları sürmektedir. Bu çalışmaların olumlu sonuçlar verdiği yukarıda ifade edilen (TNSA-2003-2008) veriler göz önüne alındığında görülmektedir. TNSA-2003'ten bu yana geçen sürede, fiziksel şiddet yaşanmasına ilişkin en az bir nedenin yeterli olduğunu kabul eden kadınların oranı yüzde 39'dan yüzde 24,7'e düşmüştür (TNSA-2009: 196).

Fiziksel şiddet acı, ağrı veren veya ruh sağlığında bozukluğa neden olan edimleri de içermektedir. Güncel çalışmalardaki bulgular kadınların %10-60'ının yaşam boyu en az bir kez eşleri tarafından vurmaya, fiziksel saldırıya maruz kaldığını göstermektedir (Vahip ve Doğanavşargil, 2007: 126). Yapılan bir çalışmada eşlerinin fiziksel şiddeti ile karşı karşıya kalan kadınların ortalama yaşı 33'tür. Bir kez şiddete uğrayan kadınların % 94'ü bu davranışla tekrar karşılaşmaktadır. Çocukluğunda ihmal edilmiş kadın, gerçekçi biçimde bağlılık ve güvene dayalı ilişki yerine, hemen beğenilme ve ilgilenilme gereksinimlerini karşılayacak bir ilişki aramaktadır. Kadın, şiddet uygulayan erkek partnerinin bağımlı, kıskanç, sahiplenme yapısına ve ilgisine karşı duyarlıdır. Bu nedenle çocukluk ihmali ve erken evlilik kadının, fiziksel şiddete maruz kalmasının risk faktörleri arasında yer aldığı belirtilmiştir (Yıldız, 2011: 61-62)

Diğer yandan, kadınların içinde yaşadığı kültürden kaynaklanan sorunlar şiddetin gizlenmesine neden olmaktadır. Mülakat yöntemiyle şiddetin araştırıldığı bir çalışmada (Solakoğlu Uçar, 2007: 22-23), kadınların fiziksel şiddet tanımlarının yaşanılan acıyla orantılı olduğu vurgulanmaktadır. Atılan bir tokadın şiddet olmadığı, ikaz olarak anlaşılması gerektiği katılımcılar tarafından aktarılmıştır. "*Affedilecek*

durumda olan şiddet sayılmaz. Bir tokatla şiddet olmaz, çocuğuna karşı, eşin de gelip senden özür diledi mi o şiddet olmaz."

Anlaşılacağı üzere, kadının ve çocukların sahibinin erkek olarak görüldüğü bir toplumda yetişen bireyler, kadın ve çocuk üzerinde her tür baskıyı, şiddeti, kontrolü, hatta öldürmeyi kendisinde bir hak olarak görecektir. Çünkü kadın ve çocuk insan olarak değil, bir eşya, erkeğin malı olarak görülmektedir. Şayet zihinlerin gerisindeki bu yanlış anlayış ortadan kalkarsa şiddet yaşanmayacak, en azından bu denli yoğun yaşanmayacaktır.

Şiddetin bir çözüm aracı olarak benimsetilmesi, bireylerin çok küçük yaşlardan itibaren şiddetle yüz yüze gelmelerine neden olmakta, sonuçta birey yaşadığı problemlerin çözümü için şiddet uygulamaktadır. Öğrenciler üzerinde yapılan bir çalışmadan elde edilen bulgular öğrencilerin %53,2'sinin anne-babasından bedensel ceza gördüğünü, %46,8'inin ise görmediğini ortaya koymaktadır. Öğrencilerin %33,4'ü bedensel cezayı annelerinden, %24,6'sı babalarından, %38,6'sı da her ikisinden birden aldıklarını bildirmiştir. En çok ceza alınan dönemin 6–10 yaş arası olduğu saptanmıştır (Bilgin A., 2008: 31). Bu cezalar şiddetin bir çözüm yolu olarak görülmesine olanak sağlamaktadır. Küçük yaşlarda karşılaşılan şiddetle mücadele etmek yerine şiddeti kanıksamak ve onu çözüm aracı olarak kullanmak, ataerkilliğin hüküm sürdüğü toplumumuzda daha yaygın görülmektedir.

Fiziksel şiddetle ilgili olarak, "gelişmiş ülkelerde şiddetin yaşanmayacağı veya çok daha az yaşanacağına" dair bir inanç mevcuttur. Gelişmiş ülkelerde yapılan çalışmalarda görüşülen kadınların, birbirine benzer şekilde üçte bir ila üçte ikisinin eşi tarafından dövüldüğünü ifade ettiği görülmüştür (<http://amargi.org.tr>, Erişim Tarihi:05.11.2008). İnsan hakları ve demokratik gelişme bakımından ileri ülkelerde de fiziksel şiddetin uygulanıyor olması, şiddetin sınır tanımadığını; gelişmiş olsun veya olmasın her toplum ve kültürde ortaya çıkabildiğini göstermektedir.

2.3.2. Sözel Şiddet

Sözel şiddet, fiziksel şiddetten sonra karşılaşılan en yaygın şiddet biçimidir. Her evlilikte çatışmalar kaçınılmazdır; çünkü kadın olsun erkek olsun her bireyin kişisel özellikleri, evlilikten beklentileri, kültürleri, evlilik ilişkisine dair perspektifleri farklı olmaktadır. Buna karşın aile içinde meydana gelen problemlere

karşı birlikte çözüm getirmek yerine eşlerden her birinin kendince getirdiği çözümün doğruluğunu savunması, aile içinde şiddeti kaçınılmaz kılmaktadır.

Sözel şiddet, bir kişinin karşısındakine küçük düşürücü, kırıcı, alay edici sözler söylemesi, doğrudan ya da dolaylı bir şekilde karşısındakini aşağılaması, kötölemesi, kişiliğine saldırması, umudunu, beklentisini kırması, türlü söylentiler çıkarması, sert-kaba konuşmalarla sürekli engellemeler yapması olarak ifade edilmektedir. Ayrıca, bir kişinin erkekliğiyle-kadınlığıyla alay etme, beddualar etme ve sözlü tehdit de sözel şiddet içinde yer almaktadır. Bir kişinin fiziksel, psikolojik ya da cinsel zarar görme korkusuyla çeşitli yönlerden olumsuz etkilenmesiyle sonuçlanabilen sözel saldırı da sözel şiddet olarak kabul edilmektedir (AAK, 1995: 26).

Diğer şiddet türlerinde olduğu gibi sözel şiddet, muhatabına karşı güç kullanma ve onu kontrol etme amacı taşır. Bu bakımdan söz ve hareketlerin, düzenli bir şekilde korkutma, sindirme, cezalandırma ve kontrol etme aracı olarak kullanılmasıdır. Aşağılayıcı sözler söylemek, zaafı ile alay etmek, aşırı genellemeler yapmak (sen de erkek misin, sen hep böylesin, bunu her zaman yaparsın gibi), küfür etmek, başkalarının yanında küçük düşürmek, hakaret etmek, bağırarak, eşinin öz güvenini yitirmesine yol açmak sözel şiddete yönelik sık rastlanan örneklerdir (Köse ve Beşer 2007: 117).

Küçük düşürücü adlar (lakap) takmak, bağırarak çağırmak, alaycı sözler söylemek, töhmet altında bırakacak sözler söylemek, iftira etmek ve sık sık olumsuz bir şekilde eleştirmek sözel şiddet kapsamında değerlendirilmektedir. Kadınlar erkeklere oranla fiziksel şiddet davranışını daha az uygularken, sözel şiddet türünü daha sık uygulamaktadırlar. Erkekler fiziksel şiddetin başlangıcı olarak kadınların sözel hakaret, küfür vb. davranışları göstermekte, sözel şiddeti fiziksel şiddetten daha incitici bulmaktadırlar. Bu konuda söylenen "Kılıç yarası değil, dil yarası daha çok acıtır" sözü, sözel şiddetin etkisini göstermek bakımından dikkate alınmalıdır.

Sözel şiddet, aile içerisinde yetişkinlerin karşılıklı olarak uyguladıkları ve genellikle de kadınların karşı karşıya kaldıkları şiddet şekli olup aşağılamak, ağır hakaretlerde bulunmak, kişinin kendine olan özgüvenini yitirmesine yol açmak, küçük düşürücü adlar takmak, alay etmek gibi çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Aile Araştırma Kurumu'nun (AAA, 1995; 1998) araştırmasına göre, erkeklerin kadınlara uyguladıkları şiddetin % 84'ünü sözel şiddet oluşturmaktadır. Sözel şiddete ilişkin davranışlardan en belirginini, kişinin değer verdiği konulara yönelik güven sarsmak ve

kadını yaralamak amacıyla belirli aralıklarla çok ağır hakaret ve sözler söylemektedir. Toplumumuzda erkeği kışkırtmak için "Sen de erkek misin? Erkek ol da ailene sahip çık" gibi erkekliğe ait değerlere saldırmak, sözel şiddet kapsamında değerlendirilmektedir. Yapılan araştırmalarda ve gözlemlerimizde, erkeğin kadına yönelik fiziksel şiddetinin öncesinde sözel şiddetin yaşandığını, çeşitli hakaret ve küfürlerin sonunda fiziksel şiddetin ortaya çıktığını görmekteyiz.

Kadın Dayanışma Vakfının yaptığı araştırma sonuçlarına göre; araştırmaya katılan kadınların %26'sı kocasının zekâsını küçümsediğini ve aptalmış gibi davrandığını, yaklaşık yarısının kocasının başkalarının önünde kendisine hakaret ettiğini, %74'ü kocasının kendisine bağırdığını ve azarladığını, %12'si kendisinin çirkin olduğunu söylediğini belirtmişlerdir. Şiddet uygulanırken, şiddetin aracı olarak en çok sözlü saldırı ve tacizin (% 73,7 oranında) kullanıldığı görülmüştür (Ünlü ve ark., 2009: 102).

Eğitim düzeyi yüksek olan ailelerde fiziksel şiddet, sözel şiddete oranla daha az görüldüğü ifade edilmektedir. Bireyler fiziksel şiddetin görünürlüğü, anlaşılabilirliğinden dolayı sosyal statülerinden kaynaklanan ayıplama/ayıplanma endişesine karşın daha az kullanırken; küfür, hakaret, aşağılamayı oldukça yaygın bir şekilde kullanmaktadırlar. Bu da eğitimin henüz yeterince dönüştürücü bir güce sahip olmadığını göstermesi bakımından anlamlıdır. Aile içinde fiziksel şiddet azalmış olsa da duygusal şiddet genellikle devam etmekte ve zamanla fiziksel şiddetin vekili ve tehdidi olmakta, böylece karşısındakine her zaman dövülebileceğini hatırlatmaktadır. Follingstad ve arkadaşlarının (1990) belirttiği üzere fiziksel şiddete uğrayan kadınların çoğu (%72), sözel şiddetin fiziksel şiddetten daha olumsuz etki yarattığını belirtmişlerdir. Ek olarak sözel şiddet, fiziksel şiddetin yıkıcı etkilerini artırabilmektedir (akt., Özcan, 2009: 27).

2.3.3. Psikolojik/Duygusal Şiddet

Kimi zaman "duygusal şiddet" olarak da isimlendirilen psikolojik şiddet, genel olarak tehdit unsurunu içerse de, kimi araştırmacılar (Vatandaş, 2003) tarafından sözel şiddetle birlikte ele alınarak değerlendirilmektedir (BKSGM, 2006: 91). Duyguların ve duygusal ihtiyaçların, şiddet tanımında sayılan amaçlarla, karşı tarafa baskı uygulayabilmek için tutarlı bir şekilde istismar edilmesi, bir yaptırım ve tehdit aracı olarak kullanılmasıdır. Eşle doğrudan iletişimi reddetmek, onunla

konuşmamak, surat asmak, eşin kendisini ifade etmesini, görüş ve düşüncelerini açıklamasını engellemek, zaaflarıyla alay etmek, duygusal sömürü yapmak, imalı konuşarak yanlış anlamalara meydan vermek, eşin kendisine olan güvenini ve saygısını yitirmesini sağlamak, kadının sosyal hayatını katı kurallarla sınırlamak, sürekli eleştirmek, katı kurallar ve sınırlar koyarak baskı kurmak, çevresiyle bağlarını koparmak, eşini kıskançlık bahanesiyle sürekli kontrol altında tutmak, ailesiyle veya arkadaşlarıyla görüşmesine izin vermemek psikolojik şiddete örnek davranışlar arasındadır (KADAV, 2008; Köse ve Beşer, 2007: 117).

Psikolojik şiddet, ruhsal açıdan acı ve zarar veren her türlü söz ve davranışı içermektedir. Başka bir deyişle duyguların ve duygusal ihtiyaçların şiddet tanımında sayılan amaçlarla karşı tarafa baskı uygulayabilmek için tutarlı bir biçimde istismar edilmesi, bir yaptırım ve tehdit aracı olarak kullanılmasıdır (BKSGM, 2006: 91).

Fiziksel şiddet gibi görünürde iz bırakmadığından dolayı, daha az önemsenmektedir. Duygusal şiddet, örtülü bir biçimi olması ile farklılık gösterir. Oysa bireyin kendine olan güvenini, kimliğini tamamıyla yok edebilmektedir Eşlerin denetleyici davranışı genellikle hemen görülmemekte, zaman içinde yavaş yavaş gelişmektedir. Eşler yaşadıkları ilişkinin ne kadar yıkıcı olduğunu fark ettiğinde çoktan duygusal yatırımını yapmış ve eşine karşı bir bağlılık duygusu geliştirmiş olabilmektedir (Polat, 2005). Bu bağlılık şiddetin sürmesine, kanıksanmasına, sıradan bir davranış olarak algılanmasına yol açmaktadır. Kendini güçsüz hisseden birey çevreyle bağıını koparacak, bu da çeşitli ruhsal problemlerin ortaya çıkmasına neden olacaktır.

Birçok uzman, duygusal istismarın fiziksel istismardan daha uzun süreli etkilerinin olacağına inanmakta ve sürekli aşağılanan; aptal, çirkin, değersiz olduğu söylenen kişinin zamanla bunları içselleştirebileceğini ve kendi kendini de böyle görmeye başlayabileceğini vurgulamaktadır. Böylece, duygusal istismarın istismarcının konumunu sürdürmesini kolaylaştıracağı açıktır. Çünkü eş, durumunu değiştirmeyi veya bu kötü ortamdan uzaklaşmayı beceremediğini düşünerek iyice pasifleşecek ve sonuçta artan şiddet dozunu biraz daha artırarak fiziksel şiddete dönüşecektir (Polat, 2001: 5).

Kadına yönelik aile içi duygusal şiddeti saptamak amacıyla yapılan bir çalışmada, kadınların %69'unun eşinin baskıcı davranışına maruz kaldığı

bildirilmiştir. Kadınların dile getirdiği en sık baskıcı davranışların, bağırma (%54) ve olumsuz eleştiri (%49) olduğu tespit edilmiştir (Ağçay, 2009: 31).

Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması (2008: 53-55) sonuçlarına göre ülke genelinde kadınların % 44'ü duygusal istismarı hayatlarının herhangi bir döneminde yaşamışlardır. Her dört kadından biri son 12 ay içerisinde duygusal şiddet yaşamıştır. Duygusal şiddet, fiziksel şiddet içermese de her an fiziksel şiddete dönüşme tehdidini taşımaktadır.

Weingourt ve arkadaşları (2001) Japonya'da yaptıkları çalışmada kadınların kendilerini aşağılanmış, dalga geçilmiş ve hakarete uğramış hissetmelerine neden olan davranışları duygusal şiddet olarak tanımlamış, kadınların %44'ünün eşleri tarafından ihmal edildiğini, %26'sının hareketlerinin eşleri tarafından kontrol edildiğini ve %14,7'sinin eşleri tarafından evde kalmaya zorlandığını saptamıştır (Dindaş, 2008: 9-10)

Aile içi şiddetle ilgili bir çalışmada (Gömbül, 1997: 108), şiddet mağdurlarıyla sık karşılaşan hemşireler, kocanın karısına uyguladığı ve şiddet olarak kabul edilebilecek davranışlar arasında; kadını baskı altına alma, küçümseme, ezmeye çalışma, kimliğini yok sayma, bağımsızlığını kısıtlama, evlilik birliğinin getirdiği tüm sorumlulukları kadına bırakma (çocuk ve yaşlının bakımı, ev işleri vd.) ve sorumluluk almaya istekli olmama gibi davranışların varlığını vurgulamışlardır. Ayrıca sevgi ve saygının kaybı, kötü davranma, küfür ve hakaret ederek onurunu zedelemenin de şiddet davranışları içinde yer aldığını düşünmektedirler. Boşanmış grupta yer alan bir hemşire buna ilişkin olarak şu ifadeleri kullanmıştır: "*Evlilikte koca kadına, sen benim kimliğimin altındasın diyor ve benim onun kimliğine bürünmeni istiyor. Senin'de kimliğin varsa çelişki yaşıyor ve bu durum evlilikte çatışmaya yol açıyor.*" (Gömbül, 1997: 108). Buradan da anlaşılacağı üzere, günümüzde kadın kimliğini eşi üzerinden tanımlamaktadır.

Aile içinde erkeklerin de maruz kaldığı bir şiddet türü olması bakımından psikolojik şiddet, üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Çünkü kadın biyolojik yapısı gereği erkeğe fiziksel şiddet uygulanmıyor olsa da psikolojik şiddet uygulamaktadır. Kocasını işten gelen bir kadının kocasına karşı ilgisiz davranması, surat asması, onunla ilgilenmemesi, akşama kadar bütün yükün kendisinde olduğunu sürekli biçimde vurgulaması, eşinin dost ve arkadaşlarıyla buluşmalarını engellemesi de psikolojik şiddetin erkek üzerindeki örnekleridir. Yaptığımız görüşmelerde

erkeklerin psikolojik şiddet açısından en çok rahatsızlık duydukları şey, eşlerinin kendilerini aileleri ve arkadaşlarından izole etmeleri, onlarla görüşmelerini engellemeleridir. Konya ailesinde anne-babaların gençler üzerindeki etkisi kendini fazla hissettirdiğinden, genç çiftler baskı altına alınmakta, ebeveynler gençlerin atacakları her adımda etkili olmayı istemektedirler. Anne-babaların bu şekilde davranmaları, genç eşlerin tek başına problem çözme yeteneğinin gelişmesini olumsuz etkilemekte; aile içi problemlerin büyümesine, anlaşmazlıklara, şiddete ve nihayetinde boşanmalara varan bir seyir izlemektedir.

2.3.4. Cinsel Şiddet

Şiddetin bir diğer türü de cinsel olarak adlandırılan, eşin duygularını hesaba katmama ve kadına laf atmaktan tecavüz etmeye kadar uzanan, beden istismar edilmesini de içine alan şiddet türüdür. Cinselliğin bir tehdit, sindirme ve kontrol etme aracı olarak kullanılmasıdır. Cinsel şiddetin varlığına işaret eden bazı davranışlar; kadına cinsel bir nesne gibi davranmak, aşırı kıskançlık ve şüphecilik göstermek, cinselliği bir cezalandırma yöntemi veya koz olarak kullanmak, açıkça karşı cinse ilgi göstermek ve aldatmak, kaba kuvvet kullanarak cinsel ilişkiye zorlamak, eşinin cinsel ihtiyaçlarını gözetmemek, tecavüz etmek, istenmeyen cinsel pozisyonlara zorlamak ve fuhşa zorlamak gibi şekillerde ortaya çıkmaktadır (Yetim, 1998: 49-50; Köse ve Beşer, 117).

Cinsel şiddet, aile içinde var olduğu gibi, toplumsal alanda da yoğun bir şekilde görülmektedir. Cinsiyetçi yaklaşımların özellikle kadını suçlayıcı tarzdaki ön kabulleri, kadına yönelik sistematik bir cinsel şiddetin göstergeleri olmaktadır. Örneğin, tecavüze uğrama durumunda tavır erkeği koruyucudur (Gelles and Strauss, 1988: 64). Mağdur olan kadın toplumdaki dışlanır, hemcinsleri olan kadınlar dahi artık ilişki kurmak istemez veya ilişkilerini sınırlandırır. Günümüz hukuki düzenlemeleri birtakım iyileştirmeler yapmış olsa da toplumsal yapı halen ailenin namusu olarak kadını görmekte, kadının cinsel bir obje olarak kullanılması kadına yönelik sistematik cinsel şiddeti sürdürmektedir.

Cinsel şiddet, mahrem bir konu olduğundan açıklanması veya ortaya konulması zordur. Cinsel şiddet konusunda ayırıcı olan nokta, zor kullanmadır. Zor kullanma tecavüzden, el ile cinsel amaçlı dokunma, göz ile kadını soyuma ve söz ile taciz etmeye kadar değişen çeşitli davranışları kapsamaktadır.

Cinsel şiddeti ev içi ve ev dışı olarak iki bölümde incelemek mümkündür. Ev içinde: ensest ilişkiye girmek, enseste zorlamak, eşin (kadının) kabul edemeyeceği şekilde cinsel ilişkiye zorlamak, tecavüz etmek (ev içinde istemediği halde cinsel ilişkiye zorlamak/girmek), eşin duygularını önemsememek, cinselliği bir koz olarak kullanmak, ev dışında: tecavüz etmek, zorla kapatmak/alıkoymak, kadının kabul edemeyeceği şekilde cinsel ilişkiye zorlamak (evlilik dışı ilişkilerde), cinsel içerikli imalar yapmak, cinsel içerikli sözcükler söylemek, cinsel tacizde bulunmak, şantaj yaparak cinsel ilişkiye girmesini sağlamak, ilişkiye girmeye zorlamak (kendisi-başkalarıyla), kadının fark edeceği biçimde cinsel organlarına bakmak (bacaklar da dahil), "özellikle işyerinde" cinsel imalarda bulunmak, cep telefonu kullanarak cinsel içerikli mesajlar göndermek, el atmak, elle taciz etmek, parmak atmak, çimdiklemek gibi davranışlar cinsel şiddet olarak değerlendirilmiştir.

Burt'e göre (1987) kadınların erkekler tarafından tecavüze uğramalarının kökleri ataerkil toplumlara dayanmaktadır ve tecavüz, erkeklerin kadınlar üzerindeki güç, kontrol ve baskınlıklarını sürdürmelerinin bir aracı ve göstergesi olduğu için toplum tarafından tolere edilmektedir. Kadınların fiziksel korunma, ekonomik destek ve siyasal temsil açısından erkeklere bağımlı olmaları öğretilmiş, böylelikle de tehlikeye açık bir hale gelmeleri sağlanmıştır (akt., Çoklar, 2007: 10). Günümüzde tecavüze uğrayan kadının durumuna şüpheyle yaklaşılması, yaşanan bu olumsuz durumdan kadının sorumlu tutulması ve suçlanması fail ve fail olma potansiyelinde olanların işini kolaylaştırmakta, mağdurun kendi haklarını savunması imkânını da ortadan kaldırmaktadır. Okullarda, üniversitelerde, iş yerlerinde şiddete ve tacize maruz kalan kız çocukları ve kadınların, bu durumu ifşa ettiklerinde eğitim ve çalışma haklarını kaybedeceklerine ilişkin kaygı yaşamaları bu şiddetin gizli gizli devam etmesine neden olmaktadır (A. M. Aktaş, 2006: 19)

Dünya Sağlık Örgütü tarafından gerçekleştirilen araştırmanın sonuçlarına göre, erkeklerin kadınları kontrol etme davranışlarının fiziksel ve cinsel şiddetle ilgili olduğu görülmüştür. Şiddet uygulayan erkeklerin, kadınların evden çıkarken izin almalarını istemeleri, onların nerede olduklarını, nereye gittiklerini bilmek istemeleri, başka erkeklerle konuşmaları konusunda kısıtlayıcı bir tutuma sahip olmaları gibi kadınları baskı altına alan ve kontrol eden bir tutuma sahip olmalarının temelinde, erkeklerin kontrol güdüsünün etkili olduğu ifade edilmiştir. (WHO, 2005: 47).

Cinsel şiddetin bir türü de iş yerinde yaşanan taciz olaylarıdır. Kadını birey olarak değil de sadece cinsel bir obje olarak gören anlayışın sonucu olarak çok yaygın biçimde iş yeri tacizi gerçekleşmektedir. Kadın bedenine yönelik olarak en sık rastlanan istismar şekli olan cinsel taciz olayına toplumun hemen her alanında ve özellikle de iş yaşamında sıklıkla rastlanmaktadır. Genellikle otuz yaşın altındaki genç kadınlar ve özellikle de aile fertlerine bakmak durumunda olan hiç evlenmemiş, dul, boşanmış ya da eşinden ayrı yaşayan kadınlar iş yerinde çalışan herhangi bir kişi tarafından cinsel istismara uğrayabilmektedir. Daha önce suç olarak kabul edilmeyen iş yeri tacizi Birleşmiş Milletler 2011 yılı verilerine göre, 117 ülke tarafından suç olarak kabul etmiştir. Yine de çalışma yaşındaki 311 milyon kadın, bu yasal koruma olmadan yaşamaya ve çalışmaya devam etmektedir. Yine 52 ülke, evlilik içinde tecavüzü açıkça suç olarak kabul etmiştir. Dünya genelinde 2,6 milyar kadın ve kız çocuğu evlilik içi tecavüzün suç olmadığı ülkelerde yaşamaktadır (UN, Women, 2011: 33).

Evlilikte erkeğin eşiyle ve isteğe dayalı birlikteliklerde de erkeğin kadına, kadının istemi dışında zorla cinsel ilişkiye girmesi de cinsel saldırı olarak kabul edilmektedir. Cinsel saldırıya maruz kalanların çoğu 15 yaş ve altındadır. Küçük kızlar, yaşları daha büyük olan erkek akrabaları veya arkadaşları tarafından kolayca hedef alınabilirler. Daha ileri yaşlarda ise erkek arkadaşlar, öğretmenler, akrabalar ya da kendileri üzerinde otorite sahibi başka erkekler genç kadınlara cinsel saldırıda bulunabilirler. Cinsel saldırıya maruz kalanlarda düzensiz ve çok eşli cinsel ilişki kurma, istenmeyen gebelikler, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, alkol ve narkotik ilaç kullanımı, depresyon ve intihar riskinin arttığı saptanmıştır. Ayrıca kronik ağrılar, jinekolojik rahatsızlıklar, cinsel fonksiyon bozuklukları da sık görülmektedir (Ağçay, 2009: 9-10)

Cinsel şiddet, erkekten kadına olabildiği gibi, erkekten-erkeğe ve kadından erkeğe yönelik de olabilmektedir. Aile içerisinde kocanın karısına karşı cinsel şiddeti söz konusudur. Bıçak (1998: 139) evlilik içi tecavüzlerin nedenlerini "kocanın hak bilinci", "cezalandırma" ve "otorite kurma" olarak sıralamaktadır. Erkekler eşleriyle istedikleri zaman cinsel ilişkiye girmeye hakları olduğunu düşünmektedirler. Bu hakka kadın saygı göstermediğinde de cinsel şiddete başvurumaktadırlar. Birçok erkekte eşlerinin vücuduna sahip olduğu duygusu olduğundan, evlilik içi rızasız cinsel ilişki tecavüz olarak değerlendirilmemektedir. Bir diğer neden ise kadının

kocasının, çocukların ya da başka kişilerin yaptığı hatalardan sorumlu olarak algılanması durumunda, hatanın bedeli olarak kadını cezalandırmak amacıyla cinsel şiddete başvurulmasıdır. Bir diğer neden, erkeğin kadın üzerinde otorite kurmak ve güç göstermek için cinsel şiddete başvurusudur. Anlaşıldığı kadarıyla evlilik içi tecavüz olgusu, erkeğin kadın üzerinde her türlü hakka sahip olduğu bilincinden hareketle ortaya çıkan, kimi zaman cezalandırma kimi zaman üstünlük sağlama kimi zaman da psikolojik sorun kaynaklı eylemlerin bir sonucudur.

Yapılan bir araştırmada (Bütün, 2002), kadınların neden kocaları ile cinsel ilişkide bulunmak istemedikleri sorgulanmış ve % 55'i "ruh halim iyi olmadığı için", % 43'ü "kendimi iyi hissetmediğim için", % 28'i "kocam alkollü olduğu için", % 17'si "fazla cinsel ilişki kurmak istemiyorum", % 16'sı "hamile kalmaktan korkuyorum", % 14'ü "menstürasyon döneminde olduğum için", %14'ü "kocam çok sık cinsel ilişki istiyor", % 12'si "kocamı artık sevmiyorum", % 12'si "yer ve zaman uygun olmadığı için", % 5 "kocam ters ilişki istediği için", % 2'si ise "kocamı seviyorum ama cinsel ilişkide bulunmak istemiyorum" demiştir (Çiftçi, 2007: 13).

Hukuksal açıdan eş ile istek dışında cinsel ilişki kurulması suç sayılmazken, ilişkiye zorlamak için etkili eylem kullanılması halinde bu suç cezalandırılmaktadır. Eş ile zorla anal ilişkide bulunmak, Yargıtay tarafından ırza geçme olarak değil; aile bireylerine kötü davranma olarak değerlendirilmektedir. Oysa ırza geçme suçu ile aile bireylerine kötü davranma suçu arasında büyük farklılıklar vardır. Irza geçme suçu ile öngörülen cezanın alt sınırı yedi yıl ağır hapis cezası iken, aile bireylerine kötü davranma suçunun cezası altı ay haptisten ibarettir. Irza geçme suçu ağır ceza mahkemesinin görevine girerken, aile bireylerine kötü davranma asliye ceza mahkemesinin görev alanına girmektedir (Çiftçi, 2007: 13)

Kadınların cinsel şiddete yaklaşımları farklı olmaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre, kadınların çok azı cinsel şiddeti, şiddet olarak kabul etmektedir. Kadının eşiyile birlikte olmasının onun görevi olduğuna ve eğer eşlerinin isteklerini kabul etmezlerse onların başkalarıyla birlikte olacaklarına inanmaktadırlar. Cinsel şiddeti de şiddet olarak kabul etmeleri uygulanan eylemin ağırlığıyla orantılıdır. Bir eşin cinsel ilişkiye zorlaması şiddet olarak kabul edilmezken, fiziksel şiddetle birlikte uygulandığında şiddet olarak değerlendirilmektedir (Solakoğlu Uçar, 2007: 24-25).

Hemşireler üzerinde yapılan diğer bir araştırmaya göre ise, erkeklerin çoğunluğunun kadının kocası istediği anda cinsel ilişkiye hazır olması gerektiği

görüşüne sahip olduklarını, cinsel ilişkiye zorlama ve başka hiçbir şeyi paylaşmaksızın cinsel ilişki istemenin sık görülen cinsel istismar şekli olduğunu vurgulamışlardır. Hemşireler ayrıca erkeklerin kadından bekledikleri cinsel ilişkiye her koşulda cevap verme zorunluluğunun, kadınlar tarafından da kabul edilen bu düşünce olduğunu belirtmişlerdir (Gömbül, 1997: 108).

Kadınlara Karşı Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri'nin ikinci maddesi; aile içinde yaşanan kız çocuklarının cinsel istismarını, evlilik içi tecavüz, cinsel organları dağlama ve kadınlara zarar veren geleneksel uygulamaları, eş olmayanlar arasında sömürmek için uygulanan şiddet de dâhil cinsel şiddet uygulanmasını, toplum içinde meydana gelen tecavüz ve cinsel istismarı, çalışma hayatında, öğretim kurumlarında ve diğer yerlerde cinsel tacizi, nerede meydana gelirse gelsin, devlet tarafından işlenen veya hoş görülen cinsel şiddeti kadına yönelik cinsel şiddet biçimleri arasında kabul etmekte ve gerekli önlemlerin alınacağını karara bağlamaktadır (TBMM, 1993: 222-226).

Antropolojik araştırmalar cinsel şiddetin; kültürel tutumlara, kadın-erkek arasındaki iktidar ilişkilerine, sosyo-ekonomik statüye ve toplumsal alanda yaşanan diğer şiddet biçimlerinin yaygınlığına bağlı olarak gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Diğer yandan medyanın cinsel şiddete yaklaşımında erkeklik-kadınlık ve cinsellik ideolojilerini çarpıtarak sorunu olumsuz etkilediği ifade edilmektedir (Gölge, 1997: 37).

Aile içinde kadına yönelik ev içi tecavüz gibi davranışların yanı sıra erkekler de cinsel şiddete maruz kalmaktadır. Kadınların eşlerinin duygularına önem vermediği, kendi istediğinde cinsel ilişkiye girdiği, eşinin duygularını kimi zaman önemsemediği durumlar da yaşanmaktadır. Kadın bu durumda cinselliğini bir koz olarak kullanmaktadır. Özellikle aile değerlerine önem veren bireylerin eşi dışında cinsel ilişkiye girmeyeceği varsayımından hareket edildiğinde erkeğin mağduriyeti daha iyi anlaşılacaktır. Erkek bu durumda çaresiz kalmakta, cinsel ihtiyaçları karşılanmayan/engellenen birey saldırganlaşmakta ve şiddet uygulama potansiyeli artmaktadır (Maraşlı, 2008).

2.3.5. Ekonomik Şiddet

Şiddet türlerinden sadece fiziksel şiddetin ön plana çıktığını; ama duygusal, sözel, cinsel gibi şiddet türlerinin de var olduğunu daha önce ifade etmiştik. Çoğu

zaman fiziksel ve sözel şiddet, yasalarda suç kapsamına dahil edilirken; bireyleri sömüren, kişiliklerini yok sayan ekonomik şiddet, genellikle yasal şiddet tipolojisine dahil edilmemektedir. Ekonomik şiddet; ekonomik kaynakların ve paranın bireyler üzerinde bir yaptırım, tehdit ve kontrol etme aracı olarak kullanıldığı (Fawole, 2008: 2) ve maddi açıdan emeğin sömürüldüğü davranışları içermektedir. Ekonomik şiddet gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin toplumsal ve ekonomik kalkınmalarına engel olmaktadır (Köse ve Beşer 2007: 117).

Aile içinde ekonomik şiddet, kadından erkeğe yönelik de olabileceken, daha ziyade erkekten kadına yönelik olarak gerçekleşmektedir. Ekonomik şiddet, daha ziyade kadının ücretli bir işte çalıştığı durumlarda ortaya çıkan bir şiddet türünü akla getirirse de kadının çalışmadığı çeşitli durumlarda da meydana gelebilmektedir. Ekonomik şiddet davranışları kadının çalışmasına izin vermeme, istemediği işte zorla çalıştırma, çalışıyorsa iş hayatını olumsuz etkileyecek kısıtlamalar getirme, sık sık işyerinde olay çıkartarak çeşitli bahanelerle işe girmesine engel olma, çalışma yaşamında ilerlemesine engel olma, kişinin maaşına, gelinine, mal varlıklarına el koyma, az para verme, para harcama özgürlüğünü elinden alma, çok az para verip yapılması mümkün olmayan şeyleri talep etme, yiyecek/giyecek gibi ihtiyaçlarını almasına izin vermeme, sağlık hizmetlerinden yararlanmasını engelleme, ailenin tasarrufları, gelir ve giderleri konusunda bilgi vermeme, aileyi ilgilendiren ekonomik konularda kadının fikrini almadan tek başına karar verme, kadının ev ekonomisine katkısını kabul etmeme, ortak miras, mal-mülk konusunda ayrımcı davranışlar sergileme ve bu davranışları boşandıktan sonra da devam ettirme, çalışmayı reddedip kişinin (kadının) gelinine harcama gibi durumları içerir (Fawole, 2008: 3; Köse ve Beşer 2007: 117).

Ekonomik şiddet, kadın yaşamını önemli oranda etkileyen, kadını erkeğe bağımlı hale getiren ve fakirleştiren bir olgudur (Fawole 2008: 3). Ekonomik şiddet gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin toplumsal ve ekonomik kalkınmalarına da engel olmaktadır. 1,5 milyar fakirin yaşadığı ve bunların %70'inin kadın olduğu dünyamızda fakirlik, ekonomik şiddetin hem sebebi hem de sonucudur. Ekonomik durumun iyi olması kadının refah içinde yaşamasına neden olur ve şiddet görme oranını azaltır diyebiliriz. Ancak "ters tepki hipotezi" bu duruma farklı bir yaklaşım getirir. Ters tepki hipotezine göre özgürlüğü ve statüsü artan kadının şiddete uğrama oranı yükselir (Gürkan ve Coşar, 2004: 62-71)

Kadına yönelik ekonomik şiddetin temelinde bir toplumun sosyo-kültürel ve dini normları ile pratiklerin büyük payı vardır. Örneğin Latin Amerika'da yapılan bir araştırmada kadınlar, erkeklerle fırsat eşitliği içinde olmaları gerektiğini ifade etmişlerdir. İran, Meksika ve Uganda gibi ülkelerde erkeklerin 1/3'i bu konuda aynı düşüncededir. Orta Asya ve Kuzey Afrika ülkelerindeki erkeklerin % 82'si özellikle işlerin az olduğu zamanlarda o işi kadınlardan çok erkeklerin yapması gerektiğine inanmaktadırlar. Çin'de ayrımcılık 1/10 oranıyla daha az orandadır. Bu oran Amerika'da 1/13'dür. Bangladeş'te yapılan bir araştırmaya katılanların % 66'sı, üniversite eğitimini almada erkeklerin kadınlardan daha öncelikli olması gerektiğini ifade etmişlerdir (Fawole, 2008: 4).

Kadınları şiddet ilişkisinde kalmaya zorlayan önemli sebeplerden birisi de ekonomik bağımlılıktır. Ekonomik güce sahip olmak aynı zamanda kişinin diğerleri üzerinde, yani erkeğin kadının üzerinde baskı kurmasına da olanak sağlamaktadır. Eğitimli bir kadın toplumsal alanda görünürlüğü ve bir işte çalışma ihtimali eğitimsiz kadınlara göre daha fazladır. Kadınların eğitilmiş olmaması, neticede kendine yeter bir sosyal ortamı yaratmasına engel olmakta her bakımdan 'erkeğe bağımlı' hale gelmektedir. Dolayısıyla maddi kaynaklara sahip olan kişi gücü elinde bulundurmaktadır. Diğer taraftan kadının çalıştığı, gelirin olduğu durumda aile bütçesine katkısının olmaması erkeği kadına bağımlı hale getirmekte, ekonomik yönden sıkıntı yaşayan erkek şiddete yönelmektedir.

Kadının tarih içerisinde geçirmiş olduğu süreç incelendiğinde, kapitalist anlayış ortaya çıkmasıyla birlikte toplumda kapitalist üretim ilişkilerinin içeriğinde kadın-erkek ayrımını doğurmuştur. Cinsler arasında iş bölümünün ayrıştığı bu sistemde, kadının savaş vb. durumlar haricinde, toplumsal üretimin dışında tutulduğu görülmektedir. Kadını ucuz ve vasıfsız iş gücü olarak değerlendiren toplumsal anlayış, istihdam politikalarının kadının aleyhinde şekillenmesini yönlendirmektedir. Kadınlar hem dünyada hem de Türkiye'de nüfusun yaklaşık yarısını oluşturmalarına rağmen, ekonomik faaliyetlerde aynı oranda temsil olanağı bulamamışlardır. Bu durum çoğu zaman toplumların kadının üstlenmesi gereken rollere dair çizdikleri çerçeveden kaynaklanmaktadır. Yine buna bağlı olarak toplumda ve ekonomik yaşamda iş tanımlarının, iş ortamının ve iş koşullarının genellikle erkek ağırlıklı belirlenmiş olması, kadının iş dünyasında ikinci plana itilmesi sonucunu da beraberinde getirmiştir. Kadının ilk defa emeğini bir ücret karşılığı vermesi,

dünyadaki tüm toplumları derinden etkileyen Sanayi Devrimi ile başlamıştır. Yaşanan sosyo-ekonomik gelişmeler, toplumsal bakış açısını da yönlendirerek kadına aile içinde ve toplumda yeni roller yüklemiştir. Böylece artık kadın dış dünyada, yani iş yaşamında yerini yavaş yavaş almaya başlamıştır (Cengiz ve Yemen, 2011: 196)

Türkiye kadınların ekonomik alanda ayrımcılıkla karşı karşıya olduğu ülkeler arasında yer almaktadır. Türkiye'de kadınların iş gücüne katılımı, erkeklere oranla çok düşüktür. Kadınların iş gücüne katılma oranı % 30 iken, erkeklerin oranı % 70'tir. İş yeri durumuna göre kadın istihdamına bakıldığında ilk sırayı % 74,8 oranı ile tarlada çalışan kadınların aldığı görülmektedir. Kamusal ve özel işyerlerinde çalışan kadınlar % 21,5 ile ikinci sırayı alırken, bunu % 2,7 oranı ile evde çalışan kadınlar izlemektedir. Tarım sektöründe istihdam edilen kadınların %88,3'ü ücretsiz aile işçisi konumundadır. Verilen rakamlar çalışabilir kadın nüfusunun ancak % 10'unun gelir getiren bir işte çalıştığını göstermektedir (Yayla, 2009: 31).

Kadınlara yönelik ekonomik şiddetin bir diğer nedeni de, kadının ev dışında ücretle çalışmasıdır. Geleneksel yapıda kadının yerinin evi olduğu, ev temizliği ve çocuk bakımı gibi işleri yapması gerektiği vurgulanmıştır. Ülkemizde birkaç yıl öncesine kadar Medeni Kanun'un 159. maddesine göre kadın, eşinin izni olmadan herhangi bir işte çalışamazdı. Çalıştığı takdirde ise, erkeğin kadını boşamaya hakkı vardı. Günümüzde bu kanun maddesi kaldırılmış olmasına rağmen, kadın üzerinde sosyal kısıtlamalar devam etmektedir. Erkeğin, ekonomi ve statü bakımından kadından düşük olması birtakım sıkıntıları beraberinde getirmekte, erkeklik algısına göre sürekli biçimde erkeğin her bakımdan kadından üstün, onu koruyucu, kollayıcı görevi kendisine verildiği için kadının ekonomik kazancını harcamada erkeğin müdahalesi olmaktadır.

Çalışan kadınların karşılaştığı en yoğun şiddet türünün de kadına yönelik ekonomik şiddet olduğu vurgulanmaktadır. Afrika'da erkeklerin bir kısmı eşlerinin çalışmalarına izin vermezken, diğer bir kısmı da kısmen çalışmasına izin vermektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde şiddet uygulayan kişiler, para kazanmasını engellemek için kadının iş kıyafetlerine zarar verme, iş yerine giderek sorun çıkarma, fiziksel şiddet uygulayarak kadının işe gidemeyecek hale gelmesini sağlama, şiddet mağduru kadının yaşadığı fiziksel ve psikolojik sıkıntılar nedeniyle

iş göremez hale gelmesini sağlama gibi yöntemlere başvurmaktadırlar (Fawole, 2008: 5).

Diğer taraftan kadın herhangi bir işte çalışsa dahi kadınların daha düşük ücretle ve daha alt düzey konumlardaki işlerde çalışmaları öngörülmektedir. Ayrıca bazı sosyo-kültürel nedenlerden dolayı kadınlara uygun olduğu düşünülen öğretmenlik, hemşirelik gibi meslekleri tercih etmeleri sonucunda ise, iş yerinde üst düzey yöneticilik gibi mevkilerin kadınlara uygun olmadığını düşünen çevreler tarafından kadın kısıpına alınmakta, dolayısıyla kadının hem ekonomik hem de sosyal statüsünün belirleyicileri erkekler olmaktadır. Kadınlar kendi ilgi ve tercihlerine uygun olmadığını düşündükleri işleri yapmaya zorlanmaktadırlar. Dünya üzerinde kadınların maaşları erkeklerinkinden % 20 oranında daha düşüktür Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde kadınların maaşı erkeklerin maaşının % 30'u, Latin Amerika ve Asya'da % 40'ı, Alt Sahra Afrika'da % 50'si, Doğu Asya ve endüstrileşmiş ülkelerde % 60'ı kadardır. Bu durumda kadınlar az para kazanmakla kalmayıp, erkeğe göre daha az miktarda mala sahip olmaktadır (Fawole, 2008: 5; Gürkan ve Coşar, 2004: 126)

Ekonomik gelire sahip olan kadınların ev harcamalarıyla ilgili kararlarda etkili olamamaları da şiddet olarak değerlendirilmekte; tatilde gidilecek yer, kazancın nerede-nasıl harcanacağı, oturulacak evin seçimi gibi konularda kadının alınacak kararların dışında bırakılması ekonomik şiddet kapsamına girmektedir. Yapılmış çok az istatistiksel çalışmada, gelişmekte olan ülkelerde de benzer durumların olduğu belirtilmektedir. Erkeklerle karşılaştırıldığında kadınların malların çok az bir bölümüne sahip olduğu tespit edilmiştir (Gürkan ve Coşar, 2004: 126). Örneğin Kamerun'da tarım alanında çalışan kadınların oranı % 75'ten daha fazla olmasına rağmen, toprağa sahip olma oranları % 10'dan azdır. Gelişmekte olan ülkelerde, Alt Sahra Afrika'da resmi olmayan alanlarda çalışan kadın oranı % 84 ile en yüksektir (Fawole, 2008: 5). Kadınlar ayrıca zor, uzun süreli çalışma, iş güvenliğinin olmaması ve yüksek oranda fakirlik gibi olumsuz koşullarda çalışmaktadırlar. Paraları erkek patronları tarafından tam ödenmemekte veya çalınmakta, satılacak ürünlere illegal olarak el konulmakta veya polis gücü gibi devlet eliyle de iş yerleri kapatılmaktadır. Daha genç ve deneyimsiz kadınlar erkek patronları tarafından daha fazla çalıştırılmakta, sözleşmenin dışında fazla mesai yaptırılmakta ve az para ödenmektedir (Gürkan ve Coşar, 2004: 126).

Ev içi ücretsiz işçilik olarak da değerlendirilen ev hanımlığı, meslek olarak geleneksel yapıda ekonomik bir değer taşımadığından, alınan kararlarda kadın etkili olmamaktadır. Oysa, aynı görevleri yerine getirecek birisinin ücret karşılığında bu işleri yapması durumunda ödenecek ücret düşünülürse ev hanımının aile bütçesine azımsanmayacak ölçüde katkılar yaptığı görülecektir.

Erkeğin çalışmayı reddedip kadını bir işte çalışmaya zorlaması veya kadının gelirini harcamak da kadına yönelik bir şiddet olmaktadır. Eşlerden biri veya her ikisi de çalışıyorsa kazancından eşini haberdar etmemesi ve kazancını ailesi ile paylaşmaması da ekonomik şiddet kapsamında değerlendirilmektedir. Geleneksel olarak, evi geçindirmek erkeğin görevidir diyerek kazancını paylaşmayan, aynı aile içinde kendisine ayrı bir bütçe oluşturan eş ekonomik şiddet uygulamaktadır. Diğer taraftan, eşi ev hanımı olan erkeğin kazancından çok azını ev harcamalarına ayırıp, eşi ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamaması da şiddettir. Kadının bir işte çalıştığı durumlarda, kadının maaş kartının kocasında olduğu, kazancın harcanmasına dair hiçbir söz hakkı olmadığı durumlar da artık sıkça görülmektedir. Kadın haklı olarak "bunca fedakarlık yaparak çalışıyorsam kazancımın harcanmasında da söz sahibi olmalıyım" demektedir.

Ankara Ticaret Odasının 2004 yılında hazırladığı bir rapora göre, Türkiye genelinde çalışan hayat kadınlarının sayısı 100 bine yaklaşmakta, fuhuş yapma yaşı 15 ila 40 arasında değişmektedir. Fahişeliği bir sektör olarak kabul eden raporda, bir yılda en az 3 ila 4 milyar dolar seviyesinde rant oluştuğu belirtilmektedir. Oluşan bu rant ise patron, bar, pavyon, disko, gece kulüplerinin çalışanları ile otelci, taksici gibi on binlerce kişiye gelir yaratmaktadır. Ekonomik rantın bu kadar büyük olması nedeniyle fuhuş mafyası küçük kız çocuklarını kaçırmaktan zorla fuhuş yaptırmaya kadar her yola başvurmaktadır. Bu nedenlerle, kadına yönelik olarak "cinsel kölelik, insan ticareti, fahişeliğe zorlamak/yaptırmak (ticari cinsel sömürü yapmak)" gibi şiddet biçimleri bu çalışmada ekonomik şiddet içinde değerlendirilmektedir (ATO, 2004; Halıcı, 2007: 45-46)

Ailelerin harcama planı yaptığı, ekonomik konularla ilgili bazen kayıt tuttuğu, geliri borçlar, harcama ve tasarruf arasında daha iyi dağıtma ve ihtiyaç ve istekleri önem derecesine göre sıralama konusunda gelir yetersizliği ve yeterince bilgi sahibi olmama nedeniyle problemlerle karşılaştıklarını belirttikleri saptanmıştır. Aileler, tasarrufta bulunamamış veya bulunmamışlarsa ya da gelirlerine oranla daha fazla

harcama yapmışlarsa ihtiyaçlarını karşılamak için borçlanmak durumunda kalabilirler. Borç bir yandan ailenin ekonomik güvenliğini sarsabileceği gibi, öte yandan ailenin hedeflerine ulaşmasına da yardımcı olabilir. Ekonomik durumu iyi bir şekilde değerlendirmek ve yönlendirmek, yaşamda bazı sorumluluk ve zorluklarla başarılı bir şekilde mücadele etmeye olanak sağlayarak yaşamı daha doyurucu hale getirmede yardımcı olacaktır (Çopur, 2003: 8). Ancak günümüzde planlı harcama yapmanın çok zor hale getirildiği bilinmektedir. Her gün medyada tüketime yönelik haberlerin çıkması, renkli ambalajlarla ürünlerin sunulması bireylerin tercihlerini zorlamakta, amaçlarına ulaşılana ile ulaşılan sonuç arasında uçurumlar olabilmektedir. Büyük indirimlerin yapıldığı ilan edilerek sanki bir daha hiç olmayacakmış gibi gösterilen satış politikaları bireylerin aynı ürünlerden daha fazla almasına, sonuçta aile bütçesinin bozulmasına neden olmaktadır. Ekonomik yönden zorluk çeken ailelerde ise şiddet kaçınılmaz son gibi görünmektedir.

2.4. Aile İçi Eşler Arası Şiddet

Sosyal bir olgu olarak aile, bireylerin doğumdan itibaren kendilerini içinde buldukları ve yaşamlarını sürdürmek için gerekli destek ve bakım aldıkları yerdir. Aile bireylerin ilk sosyalleşmelerinin yaşandığı, ekonomik etkinliklerin yer aldığı, aile üyeleri arasında içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu toplumsal bir ortamdır. Ne var ki, aile bu olumlu niteliklerinin yanı sıra kimi zaman en büyük duygusal rahatsızlıkların, gerilim ve çatışmaların kaynağı da olabilir. Aile üyeleri arasında meydana gelen olumsuz durumlar hem bireyleri hem de toplumsal yapıyı derinden etkilemektedir.

AAK tarafından yapılan çalışmada aile içi şiddet; bireylerin yaralanmasına, sindirilmesine, öfkelenmesine veya duygusal olarak baskı altına alınmasına yol açan fiziki veya herhangi bir şekildeki hareket, davranış veya muamele olarak tanımlanmaktadır (AAK, 1995: 1). Şiddetin biçimi bir yandan dövme ve yaralamadan sakatlamaya, cinsel saldırı, tecavüz ve öldürmeye kadar değişmekte; diğer yandan ise gözle görünmesi, somut olarak saptanması daha güç olan sözlü, duygusal ve zihinsel şiddet eylemlerini de kapsamaktadır (AAK, 1995; 32).

Aile içi şiddet; aralarında kan bağı ya da hukuksal bağlılık bulunan, birlikte yaşayan, kısacası kendisini aile olarak tanımlamış bir grup içinde zorlamak, aşağılamak, güç göstermek, öfke ve gerginlik boşaltmak amacıyla bir bireyden

diğerine yöneltilen her türlü şiddet davranışıdır (UNHCR, 2003). Bu tanım, yasal olarak kendini aile olarak tanımlayan bireyler arasında meydana gelen durumu ifade ederken; daha geniş bir tanımda aile içi şiddet, genel anlamıyla kendini aile olarak tanımlamış bir grup içerisinde bir bireyden diğerine yöneltilen; zorlamak, aşağılamak, cezalandırmak, güç göstermek, öfke, gerginlik boşaltmak amacıyla uygulanan her türlü şiddet davranışı olarak tanımlanmaktadır (Mor Çatı Kolektifi, 1998; Oskay ve Dikencik, 2005: 32-35).

Aile içi şiddetin ortaya çıkışında gücün etkisine vurgu yapan diğer bir tanıma göre, aile bireylerinin ilişkisi içerisinde bireylerden birisinin zayıf olan üzerinde kontrol ve korku yaratmak amacıyla sistematik olarak güç ve gözdağı kullanmasıdır. Bu eylem; sözel, fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik şiddet biçiminde ortaya çıkabilir (Wallace, 2008: 3). Bu durumda şiddet, güçlüden zayıf olana yönelmektedir. Aile içinde genel olarak kadının sosyo-ekonomik statüsü erkeğe göre düşüktür. Kadınının erkek karşısındaki bu zayıflığı, aile içi şiddetin daha ziyade erkek tarafından uygulandığına işaret etmektedir. Yapılan araştırmalar da (AAK, 1995: 201; 1998: 84-88) bu durumu desteklemektedir. Eşin davranışını kontrol altına alma genelde erkeklerin kadınlara uyguladığı bir şiddet türüdür. Ancak kadınların erkeklerin arkadaşlarını seçmesi, gezip dolaşmasına karışması, müdahale etmesi de görülebilmektedir.

Aile içi şiddet, istismar ve ihmal olarak da iki alt gruba ayrılmaktadır. İstismarda şiddeti uygulayan kişi aktif bir tutum içerisindedir. Dövme, yaralama, küfür, hakaret, zorlama gibi durumlarda istismar söz konusudur. İhmalde ise, şiddet uygulayan kişi daha çok pasif bir tutum içerisindedir. Örneğin, hakaret eden bir eş diğerine göre aktif durumdadır ancak eşinin çeşitli ihtiyaçları karşısında duyarsız kalan bir eş pasif durumda ihmal/şiddet uygulamaktadır. Aile içerisinde hem istismar, hem de ihmal sıkça rastlanan bir durumdur.

Aile içi şiddetin genel ve değişmeyen üç özelliği olduğunu belirten Vatandaş'a göre:

1- Aile içi şiddetin failleri ve mağdurları, evlilik veya evlilik yoluyla oluşan bir akrabalık ilişkisine sahiptirler. Bu açıdan şu tespit son derece önemlidir: "Evlilik cüzdanı aynı zamanda aile içi şiddete izin veren lisans belgesi görevi görmektedir"

2- Aile içi şiddetin fail ve mağdurları ailenin, yuvanın, evin geleneksel örgüleriyle desteklenen mahremiyetini paylaşırlar. Bu nedenle sorunlar ve özellikle de

şiddet dışarıya duyurulmaz, bu konuda gizliliğe büyük önem verilir. Aile içi şiddeti açığa çıkarmak veya incelemek son derece zordur.

3- Aile içi şiddetin fail ve mağdurları genellikle aynı evi paylaşırlar. Ancak, ayrı yaşayan kardeşler, ayrı yaşayan sevgililer, eski eşler arasında gerçekleşen veya evlerini terk etmiş babaların uyguladığı şiddet de bir zamanlar aynı evi paylaşıyor olmanın verdiği anlayış üzerinde gerçekleşir (Vatandaş, 2003: 19).

Toplum ve bireyler arasındaki ilişkiyi birinci elden oluşturan ve sosyal bir kurum olan ailede şiddetin oluşması sağlıklı toplum oluşturma hedefine ulaşmada, aşılması gereken önemli bir engeldir. Şiddet kavramının algılanmasındaki toplumsal, bireysel ve kültürel farklılıklar nedeniyle aile içi şiddetin yaygınlığı ve büyüklüğünün saptanması oldukça zordur. Kamusal alanda yaşanan şiddet, insan hakları kavramı çerçevesinde değerlendirilirken; aile içi şiddet, özel alanda yaşanan ve eşler arasında çözümlenmesi gereken bir sorun olarak görülmektedir. Toplumda yaygın olarak benimsenen şiddet olgusuna ilişkin bazı yanlış inanışlar, bireyler ve sosyal kurumlar üzerinde olumsuz etki göstermekte bu durum tecavüze uğrayan kadında oluşan psikolojik ve sosyal yaralanmaların şiddetini artırmaktadır (Oskay ve Dikencik, 2005: 33). Dolayısıyla, aile içi şiddet uzun zamandan beri aile içinde çözülmesi gereken, ailelerin yaşadığı özel bir sorun olarak algılandığı için araştırmacıların pek ilgisini çekmemiştir. Eşler arasında meydana gelen şiddet olayları "karı-koca arasında mahrem" olarak kabul edilmiş; "kocasıdır, hem sever hem döver", "karı-koca arasına girilmez" vb. anlayışlar aile içi şiddet olgusu hakkında yapılacak araştırmaları geciktirmiştir. Kadınlarımız yaşadığı şiddetin "kocasının bir hakkı" olduğunu düşünmüş, erkekler ise yaptıklarını kendilerine verilmiş bir "hak" olarak gördüklerinden yaşadıkları sorunlara kendilerince çözüm bulmaya çalışmışlardır. Bunların yanı sıra aile içi şiddet olgusu sosyal bir problemden ziyade hukuki, tıbbi, psikolojik (akıl sağlığı sorunu) vb. açılardan ele alındığından konunun toplumsal yönü, yaşanan şiddetin niteliği ve boyutları hakkında tatmin edici araştırmaların yapılması ise, ancak son dönemlerde mümkün hale gelmiştir.

Bu konuda yapılan ulusal ve uluslararası araştırmalar, aile içi şiddetin sınır tanımadığını, dünyanın her yerinde bir problem olarak insanlığın karşısına çıktığını göstermektedir. Araştırmacıların bir kısmı aile içi şiddetin hızla arttığını, bazıları ise istismarı bildiren kadın sayısının arttığını vurgulamaktadır. Birçok insan da hala

kadına karşı aile içi şiddeti nadir görülen ve ciddiye alınması gerekmeyen bir durum olarak görmektedir (Bütün, 2002: 18, Polat, 2004: 32). Türkiye'de aile içi şiddet konusunda yapılan araştırmalar da yetersizdir. Son yıllarda çeşitli araştırmalar yapılmış olsa da toplanan verilerin sağlıklı olduğu söylenemez. Bunun nedeni Türk ailesinin geleneksel kapalı yapısı ve aile içindeki geçimsizliklerin dışa yansıtılması konusundaki önyargıdır (Rittersberger-Tılıç, 1998: 121).

Yapılan çeşitli araştırmalar (Kaplan ve Sadocks, 1994: 174-175; İçli, 1995: 21) aile içi şiddetin, bulaşıcı bir nitelikle ailenin üyeleri arasında yaygınlık kazanma eğiliminde olduğunu ve kuşaklar arasında devamlılık gösterdiğini açığa çıkarmıştır. Şiddetin çoğu zaman bir sorun çözme aracı olarak görülmesi, aile içi şiddetin yaygınlığında etkin olmaktadır. Bu önemli "işlevi" nedeniyle genç kuşaklar, ebeveynlerinin evinde tanık oldukları şiddeti "normalleştirip" daha sonra kendi evlilik yaşamında da uygulayarak pekişmesine ve devamına katkıda bulunmaktadırlar. Bu ise bireyin toplumsallaşma koşullarıyla ilgili bir durumu ifade etmektedir (Vatandaş, 2003: 19)

Günümüzde aile içi şiddet -ailede etkilenen kişiye bağlı olarak- eşler arası, çocuğa yönelik ve yaşlıya yönelik şiddet olmak üzere üç grupta sınıflandırılmaktadır. Aile içinde şiddet, aile büyüklerine ve çocuklara karşı yapılmakta olsa da daha çok eşe yönelik ve erkeğin kadına uyguladığı şiddet biçiminde olmaktadır. Birçok araştırmaya göre (Oskay ve Dikencik, 2005: 4) aile içinde şiddet mağdurlarının % 90'dan fazlasının kadın olduğu ifade edilmiştir.

Şiddetin özelliklerinden biri onun çok boyutlu olmasıdır. Şiddeti uygulayanların erkek, mağdurların kadın olduğunu ifade etmek; şiddetin bir boyutu (örneğin fiziksel şiddet) göz önünde bulundurularak varılan bir sonuç gibi görünmektedir. Oysa şiddetin psikolojik, cinsel, sözel, ekonomik vb. boyutları da vardır. Bu durumlarda erkeğin mağdur olduğu zamanlar da olmaktadır.

Şiddet olgusu ele alınırken, şiddeti tek boyutlu ele almak kimi zaman yanlış sonuçlara ulaştırmaktadır. Oysa sosyal bir grup niteliği de taşıyan aile ve onun içinde meydana gelen şiddet olgusu, genelde eşler arasında karşılıklı olarak meydana gelmektedir. Yani erkek biyolojik gücünün verdiği yeterlikle fiziksel gücünü kadın üzerinde uygulamakta, buna karşılık kadın fiziksel olarak karşılık yerine sözel, ekonomik veya cinsel şiddet uygulayabilmektedir. Fiziksel şiddete maruz kalan bir kadın, şayet kocasının yaptığı davranışı, erkeğin karısı üzerinde bir hakkı olarak

tanımlayan bir kültür ortamında yetişmişse, normal, sıradan bir davranış olarak düşünülecek; şiddet olarak algılamayacak ve hatta kimi zaman şiddet davranışının müsebbibi olarak kendisini suçlayacaktır.

Aile içi şiddete maruz kalan kadınlar, sıklıkla itaatsizlikleri ve eşlik görevlerini yerine getirmemeleri veya sadakatsizlikleri nedeniyle şiddeti kışkırtmakla suçlanmaktadır. Oysaki aile içi şiddet sadece aile içindeki dinamiklerden değil; toplumun geleneksel, ekonomik, eğitimsel, siyasal ve hukuksal yapısı içinde erkeği egemen ve kadını ona bağımlı kılan tüm mekanizmalardan kaynaklanmaktadır. Yine namus algısının farklı toplum ve kültürlerde değişik biçimlerde algılanması, şiddetin anlaşılmasını, boyutunu ve sonuçlarını etkilemektedir.

Aile içi şiddet aynı zamanda bir sağlık sorunu olarak ele alınmaktadır. Şiddete maruz kalan kadınlarda durumla ilişkili gerçek korkular ve beklenti korkularının oluştuğu ve bunun sonucunda kadının durumunun umutsuz olduğuna inanmasıyla, kendisine şiddet uygulayan eşine daha çok bağlandığı bildirilmiştir. Şiddete uğrayan kadın kısa vadede şiddet ile baş etme stratejileri geliştirmeye çalışsa da uzun vadede umutsuzluğun etkisiyle tıpkı savaşılan askerlerde görüldüğü gibi 'tükenmişlik semptomları' geliştirmeye başlamaktadır (Akyüz ve ark., 2002: 44).

Dünya Sağlık Örgütü'nün, eşlerin uyguladığı şiddet konusunda yaptığı tanımlamaya göre; "yakın bir ilişkide fiziksel, psikolojik ya da cinsel hasara yol açan her tür davranış" eşler arası şiddeti oluşturmaktadır. Bu tanımlama, "tokat atma, vurma, tekmeleme ve dövme gibi davranışları içeren fiziksel şiddeti; sindirme, sürekli küçük düşürme ve aşağılama gibi tavırlarla psikolojik şiddeti; cinsel ilişkiye zorlama ve her türlü cinsel zor kullanma biçimleri ile cinsel şiddeti; bir kimseyi ailesinden ve arkadaşlarından uzaklaştırma, hareketlerini gözleme ve bilgi ya da yardıma ulaşmasını kısıtlama gibi çeşitli kontrol edici davranışlarla sosyal şiddeti" de kapsamaktadır (Wallace, 2008: 3; www.amnesty.org.tr. 16.07.2007 2007).

Her ne kadar tanım, eşlerden birine yönelik ise de şiddete maruz kalanlar büyük oranda kadınlar olmaktadır. Yapılan araştırmalar, dünyada her üç kadından birinin dövüldüğü, cinsel ilişkiye zorlandığı ya da başka şekilde şiddete maruz kaldığı ve en fazla birlikte oldukları erkeklerden şiddet gördüklerini ortaya koymaktadır. Kadınların gördükleri şiddet konusunda dünya ortalaması gelişmişlik düzeyine bağlı olarak %3 ile %58 arasında değişmektedir. Bu oran Kanada'da % 29 olurken, Mısır'da % 35, Nikaragua'da % 52, Kenya'da % 58 olarak ifade

edilmektedir. İkinci sıklıkta tecavüz veya zorlama cinsel ilişki olayları yaygınlık göstermektedir. Dünyanın en gelişmiş ülkeleri arasında ilk sıralarda yer alan Amerika'da bile oran % 15'lerde seyrediyor. Küçük kızların cinsel obje olarak kullanılması dünya ortalamasında % 7-36 aralığında bulunmuştur (WHO, 2002; Halıcı, 2007: 34-35).

Kadınların fiziksel şiddete maruz kalması sonucunda oluşan yaralanmalar en çok baş, yüz, boyun, göğüs ve karın bölgesinde olmaktadır. Şiddete maruz kalan kadında diş kırıkları, burun-dudak yaralanmaları, vücutta morluklar, bilinç kaybı ve depresyon gibi fiziksel sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Kadınlardaki alkol bağımlılığının pek çok nedeni olmakla birlikte, % 40'ının nedeni yaşadıkları sürekli şiddettir. Kadın psikiyatri hastalarının % 30 ila % 50'sinde şiddete maruz kalma öyküsü bulunmaktadır. Kadınlardaki intihar girişimlerinin %50'sinde ise yaşanan bir dayak öyküsü bulunmaktadır (WHO, 2005: 53).

Eşler arası şiddet, hukuk kuralları çerçevesinde nasıl değerlendirilecektir? Bu konuda Uluğ (2005: 441) şunları ifade etmektedir: "Acaba eşlerden birinin kızgınlık ve sinirlilik durumunda iken diğer eşe bir defa vurması şiddet oluşması için yeterli mi sayılmalıdır? Yoksa şiddetin karşı tarafın canını, sağlığını tehlikeye düşürecek şekilde olması mı gerekir? Örneğin, eşini sürekli olarak odaya kilitleyen, döven, maddi ve manevi işkence eden diğer eş için şiddet uyguluyor denebilir mi? Şüphesiz bu konuya karar verecek olan hâkimdir. Hâkim her olayda "...kanunun 1. maddesinde belirttiği gibi "... meselenin mahiyetini göz önünde bulundurarak..." gibi biçimlerde karar verecektir. Özellikle, aile hukukuna egemen temel ilkelerden biri olan haksız olarak zayıf durumda bulunan aile bireylerinin zarara uğramaları sonucunu doğuran davranışların engellenmesi ilkesinden hareket edecektir.

Aile içindeki şiddetin önlenmesi amacıyla 1998 yılında çıkarılan 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun, şiddete karşı önemli bir yasal güvence getirmiştir. Yasadan giderek artan sayıda kadın yararlanmaktadır. Bu konudaki bir diğer yasal düzenleme 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'dur. 1 Haziran 2005'te yürürlüğe giren bu yasadaki düzenlemelerden en önemlisi kadın ve kız ayrımının kaldırılmış olmasıdır. Eski ceza kanunu, kadının mağdur olduğu birçok suçu topluma karşı işlenen suçlar olarak değerlendirirken; yeni TCK ile bu anlayış terk edilmiş ve bireye karşı işlenen suçlar kapsamına alınmıştır. Evlilik içi tecavüz, işyerinde cinsel taciz gibi konulara ilk kez yasada yer verilmiştir. Eski Türk Ceza Kanununun "töre" cinayetlerinde

indirime yol açan maddesi 2000 yılında yasa kapsamından çıkarılmış olmakla beraber, yeni Türk Ceza Kanunu ile "töre" cinayetleri faillerinin yasada öngörülen en ağır ceza olan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılması hükmü getirilmiştir.

Kadına yönelik her türlü ayrımcılığın önlenmesine dair sözleşme CEDAW 1979 yılında BM genel kurulunda kabul edilmiş ve 1981 yılında yürürlüğe girmiş, Türkiye tarafından Ocak 1986 tarihinde onaylamıştır. CEDAW, kadının medeni durumuna bakılmaksızın kadın erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda kadının temel hak ve özgürlüklerini engelleyen yasaların ve geleneksel yaklaşımların ortadan kaldırılması çalışmalarını içerir. Sözleşmede kadınlara karşı ayrımcılık kavramı tanımlanmış ve her türlü ayrımcılığın önlenmesi amacıyla kadın-erkek eşitliğinin sağlanması hedefine ulaşmaya kadar taraf devletlerin bu yolda kararlı eşitlik politikaları izlemeleri önerilmiştir (UN, 1998: 99; BKSGM, 2008: 23-25).

Yasal açıdan, aile içi şiddet kavramının genişletilmesi; sözel, ekonomik, psikolojik ve cinsel şiddet olaylarının da yasa kapsamına alınması ve bu kapsamın genişletilmesi gerekmektedir. Bu nedenle cinsel ilişkiye zorlama, ters ilişkiye girme, hamile bırakmaya veya hamileliğin sona erdirilmesine zorlama halleri, bunlardan kaçınma yolundaki tedbir talebini haklı gösterir. Özellikle fiziksel veya manevi işkenceler, dayaklar sineye çekilmekte ve aile içi şiddet olayları çok ender durumlarda mahkeme önüne gelmektedir. Bu nedenle Cumhuriyet savcılarında aile içi şiddeti mahkemeye bildirme yetki ve görevinin verilmesi ve mesele bu şekilde kendisine intikal eden hâkimin istem olmasa dahi kanunda öngörülen tedbirlere re'sen başvurabileceği kabul edilmiştir (Uluğ, 2005: 442-44).

Erkeklerin de tıpkı kadınlar gibi eşler arası şiddetin mağduru olabileceğini ve erkek ile kadının neredeyse aynı oranda birbirlerine şiddet uyguladığını ifade ettiği için "aile içi şiddet", "eşler arası şiddet", "evlilik içi şiddet" gibi terimler, erkek ve kadın arasındaki farkı gizlemektedir. Araştırmalara göre yetişkinler arasındaki aile içi şiddetin % 90'ı erkek tarafından kadına uygulanmaktadır. Kadın ve erkek arasındaki güç dengesizliği aile içi şiddetteki gerçekliği gözler önüne serse de bu terimler gerçekte kimin şiddet uyguladığını ve kimin şiddete maruz kaldığını göstermekte başarısızdır (Sezgin, 2007: 5).

Sonuç olarak "şiddet", çoğu insanın (% 18-76) birçok nedenle varlığından şikâyetçi olduğu, ancak devamına ve yaygınlığına isteyerek veya istemeyerek katkıda bulunduğu bir olgudur (Dişsiz ve arkadaşları, 2008: 55). Toplumun temeli olarak nitelenen ailede meydana gelen problemler bir bütün olarak toplumu etkilemekte, bireylerin çalışma hayatındaki verimliliğini etkilemekte, sağlık alanında problemlerin yaşanmasına neden olmakta, kuşaklararası aktarım yoluyla yeni nesillere aktarılabilen, sadece mevcut toplumsal yapıyı değil, aynı zamanda gelecek kuşakları da tehdit etmektedir. Aile içi şiddet olgusunun sadece erkekten diğer aile bireylerine yönelik olarak ele alınması, şiddetin önlenmesine yönelik getirilen çözümlerin eksik kalmasına da neden olmaktadır.

3. EŞLER ARASI ŞİDDETİ AÇIKLAYAN TEORİLER

Aile içi şiddet konusundaki araştırmalara baktığımızda, bilim adamlarının tek bir teoriyi savunmak ve aile içi şiddeti tek bir teoriye bağlı kalarak ele almak yerine, değişik teorilerden yararlanmak suretiyle şiddet olgusunu açıklama yoluna gittikleri görülmektedir. Aile içi şiddete ilişkin kuramlara bakıldığında, teorilerin değişik gruplamalar altında incelendiği görülmektedir: "makro düzey kuramlar, mikro düzey kuramlar; gelişimsel, motivasyonel, durumsal kuramlar; psikiyatrik, sosyo biyolojik, sosyolojik, sosyal öğrenmecî kuramlar; bireysel, ailesel/kişilerarası ilişkisel, yapısal, toplumsal/kültürel kuramlar" gibi sınıflamalar yapılmıştır. Araştırmamızda eşler arası şiddetin açıklanmasında sosyo-psikolojik teoriler ve sosyo-kültürel teoriler şeklinde iki temel başlık altında ele alınacaktır. Aşağıda açıklayacağımız kuramların sınıflandırılması Kurst-Swanger (2003) ve Loue (2000) esas alınarak oluşturulmuştur.

3.1. Sosyo-Psikolojik Teoriler

Sosyo-psikolojik kuramlar aile içi şiddeti, aile yapısı ve aile bireylerinin etkileşimlerini bir arada ele alarak açıklamaktadır (Kurst-Swanger, 2003). "Kişilerarası (interpersonal) modeller" olarak da isimlendirilmektedir. Bu kategori altında, "Bio-psikopatolojik teoriler, Güç Teorisi, Kaynak Teorisi, Travmatik Bağlanma Teorisi, Sosyal Değiş-Tokuş/Sosyal Kontrol Teorisi, Stres Teorisi ve Sosyal Öğrenme Teorisi" olmak üzere yedi başlık halinde incelenecektir. Bu teori, şiddet davranışının ortaya çıkışını açıklarken beynin organik özelliklerini, kişilerin

fizyolojik özelliklerini, genetik özelliklerini ve beynin işleyişini inceler. Bu teoriler, kişilik özellikleri üzerine yoğunlaşır ve anti sosyal kişilik ile şiddet arasında bir ilişkinin varlığını ele alır. Bireylerin yaşadıkları sosyal ortamdan kaynaklanan stresin şiddet davranışına etkisini ve şiddetin öğrenilebilen bir davranış olduğunu ortaya koyar.

3.1.1. Bio-psikopatolojik Teoriler

Psikiyatrik/psikopatolojik model, 1960'larda çocuk ihmalinin keşfiyle geliştirilen medikal bir modele işaret eder. Ancak o zamanlar, aile şiddetinin çok nadiren meydana geldiği, bazı psikopatolojik veya akıl hastalığı bulunan bir aile üyesinin özel durumunu açığa çıkaran bir şey olarak düşünülmekteydi. Bu şekilde ortaya çıkan şiddet -özel bir durumu nitelediğinden- "ruh hastası" bireylerin sadece kendi aile üyelerine zarar verdiği, dolayısıyla bu tür bir şiddetin toplumun genelini ilgilendirmediği düşünülmekteydi. 'Medikal modeller' ve 'intrapersonal modeller' olarak da bilinen bu teori; madde kullanımı alkol, mental hastalıklar, karakter bozukluğu, kişilik bozukluğu olanlara ve suçlu kişinin karakteristiklerine odaklanmıştır (Wallace, 2008: 10; Kurst-Swanger, 2003: 33).

Ayrıca bu teori, "normal" olarak nitelendirilen insanlardan farklı olarak özel beceriler, mizaçlar, kişilik geçmişleri ve fizyolojilerine dayalı istismar ve istismarcıları tanımlama girişiminde bulunur. Bu kişilik karakteristiklerinden bazıları toyluk, düşüncesizlik, bağımlılık, narsisizm, benmerkezcilik ve sadomazoşizm olarak belirlenir. Aile içi şiddet konusunda psikopatolojik perspektifle yapılan çalışmalarda aile içinde şiddet uygulayanların veya mağdurların kişilik bozuklukları ve kişilik özellikleri, ruhsal bozuklukları üzerinde durulmaktadır.

Aile içi şiddet davranışları gösterenlerde çeşitli kişilik bozukluklarının (borderline/sınırdaki kişi bozukluğu, antisosyal, narsisistik, sadistik), normal bireylere göre anlamlı biçimde daha yüksek bulunduğu belirtilmektedir. Ayrıca, kişilik bozukluğu tanısı düzeyine ulaşmasa da, benzer kişilik örüntüleri ve özelliklerinin varlığının da aile içi şiddet davranışları ile yüksek korelasyon gösterdiği saptanmıştır. Kalıtımla çevresel faktörlerin bir sonucu olarak beliren kişilik, bireye özgü duygu, düşünce ve davranışların örgütlenip bütünleşmesi olarak görülmektedir. Kişiliği, bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimi olarak tanımlamak (Cüceloğlu, 2008:404) olanaklıdır.

Dolayısıyla kişilik özelliklerinin tek tek değil de birbirleriyle etkileşim halinde bir bütün olarak davranışı etkilediği ileri sürülmektedir (Hazar, 2006: 127).

Günümüzde bu modelin teorik çerçevesi halen etkili olmakla kalmayıp genişlemesini de sürdürmektedir. Bu model sadece istismarcı patolojileri değil; aynı zamanda kurban patolojilerini de ileri seviyede analiz eder. Mağdurlarla yapılan çalışmalarda da bağımlı kişilik örüntüsü ve mazoşistik yapılanma kavramlarının öne çıktığı görülmektedir (Kurst-Swanger, 2003: 33).

Psikiyatrik/psikopatolojik model iki ayrı başlık altına incelenmektedir. Bunlardan birincisi, Psiko-biyolojik modeldir. Bu model, şiddeti kişisel özelliklerin doğası açısından açıklar. Kişisel özellikler istismarcının yakınlarına karşı şiddet eylemine eğilimli olmasına neden olan nitelikler olarak düşünülür. Bilim adamları bu biyolojik değişkenleri düşmanca saldırganlık (hostilite) mizaç ve kızgınlığın dışa vurumu açısından ele alırlar. Bir kişiyi şiddete hazırlayan bazı nitelikler; mental hastalıklar, beyin anomalileri, alkolizm, erkeklik hormonu ve diğer hormonlar olarak ortaya konulmaktadır (Kurst-Swanger, 2003:34)

Bio-psikopatolojik yaklaşımlardan bir diğeri de, psikodinamik yaklaşımdır. Browne ve Herbert (1997) tarafından tanımlanan psikodinamik perspektif, bireylerin içsel çatışmalarını Freudyan teoriye dayandırarak değerlendirmiştir. Bu perspektif bazı insanların anormal ölüm içgüdüleri ve anormal saldırgan davranış güdüsüne sahip olduğunu kabul eder. Böylece bireyler anormal saldırgan eğilimleri olan kişiler olarak görülür. Bu eğilimler kötü sosyalleşme açısından içsel çatışmanın sonucu olarak görülür; ancak bu eğilimler genetik veya biyolojik temelli de olabilir. Freud ve kuramı savunan diğerleri, doğuştan insanlarda saldırganlık dürtü ya da içgüdülerinin bulunduğunu öne sürmüşlerdir. İnsanlar kendilerini aç, susuz, cinsel olarak uyarılmış hissedebildikleri gibi, saldırgan da hissetmektedirler. Kurama göre saldırganlık temel dürtülerden birisidir. İnsanların fark etmedikleri birtakım içgüdüleri, dürtüleri ve gereksinimlerinden yola çıkarak, altta yatan gereksinimlerin ya da kaygıların bilinmesinin farklı ortamlarda yapılan farklı davranışları birbirleriyle tutarlı hale getireceğini (Morgan, 1998: 315) ileri süren Freud, insan kişiliğinin üç temel birimi olarak "İd", "Ego" ve "Süperego" kavramlarını ele alır (Cüceloğlu 2008: 406-414).

Birincil süreçler, rüyalar veya hayal kurmalar şeklinde de ortaya çıkan id'in doyurulmasıdır. Birincil süreçlerin baskın olduğu bireylerde davranışların düşünme ve akıl yürütme yoluyla değil, id'in istekleri yönünde geliştiği görülür. İkincil

Süreçler'e dayalı düşünce içinde çalışan ego, mantık ve gerçekçi düşünceyi ön plana çıkarır. İd'in sürekli bir danışmanı ve yol göstericisi olduğundan, iyi ve kötü kavramlarıyla ilgilenmez ve herhangi bir ahlaksal tutumu yoktur Toplumun inandığı ve kişiye dayattığı doğru ve yanlış kararların kaynağını Superego oluşturmaktadır. Vicdan olarak da isimlendirilen Superego, bireyin davranışlarını süzgeçten geçirerek bireye iltifat veya yergi bildirir (Kağıtçıbaşı, 1992: 247).

Freud'a göre, kişiliğin bütün bu katmanları birbirleriyle devamlı çelişki halindedir. İd ve süper ego arasındaki dengeyi sağlamaya çalışan egonun, isteklerini ve doyumunu engelleyen durumlar karşısında tepki vereceği ve bunların saldırgan davranışlar biçiminde gözleneceği varsayılmıştır (Hazar, 2006: 130).

Ayrıca aile içi şiddetin "sebebi" olarak istismarcıya bakıldığında, psikiyatrik/psikopatolojik model araştırma savunucuları daha sonra kurbanın rolünü kuramlaştırmışlardır. Araştırmacılar "istismara davet" edebilen kurbanların özelliklerini tanımlama girişiminde bulunmuşlar, böylece aslında "kurbanı suçlamışlar"dır. Çocuklar üzerine yapılan araştırmalar; başarısız ilişki, başarısız büyüme, olgunlaşma, fiziksel ve mental kusurlar, ilgisizlik ve aşırı telaş üzerinde incelemeleri kapsar. İlginç biçimde kadın üzerine araştırmalar kurbanı-suçlama teorileştirmesini de kapsar. Bazı araştırmalar esas olarak kadının mazoşist algısıyla ilgilidir. Onlara göre kadınların her nasılsa suiistimali istediğini ve istismardan zevk aldığını ortaya koyar. Modern düşünceye rağmen bu teori bilim adamlarından çok azı hariç hiç ilgi görmemiştir ((Kurst-Swanger, 2003: 36)

Sonuç olarak şiddete başvuran bireyin psikolojik olarak anormal, hostile/düşmanca, dengesiz ve hatta psikopat olması onu saldırganlığa itebilir; öfke ve kızgınlığını çevresine ve özellikle aile içinde eş veya çocuklarına yöneltebilir. Aile içi şiddetin nedeninin genetik ve psikolojik faktörler olduğu, en azından bu faktörlerle ilişkili olduğu bildirilmektedir. Şiddet uygulayan bireylerin genellikle kışkanç, sinirli, asosyal, bağımlı, sahiplenici ve güvensiz bir kişiliğe sahip oldukları gözlenmiştir. Şiddet uygulayan kişilerin % 85'inde saldırgan kişilik özellikleri, öfke denetiminde sorunlar, dürtü denetimi bozuklukları gözlenmektedir. Şiddet davranışı sonucunda öfkenin bir şekilde bastırılması ile ortaya çıkan depresyon, bu kişilerde intihar girişimine kadar varan çeşitli sonuçlar ortaya çıkartmaktadır (Halıcı, 2007: 52).

Beynimizin yapısına ve işleyiş tarzına bağlı olarak gerek duyu organlarının hassasiyetinde gerekse vücudun hormon üretiminde kişiden kişiye, ortamdan ortama ve hatta zamana bağlı olarak değişiklikler meydana gelmektedir. Dolayısıyla bu değişikliklere bağlı olarak herhangi bir olay karşısında algı, dikkat, önem, reaksiyon şiddeti gibi unsurlar değişebilmektedir. Çikolatanın çok sınırlı da olsa rahatlatıcı işlevi dikkate alındığında, çikolata bağımlısı bir kişinin reaksiyonu ile diğerlerinin reaksiyonları arasında düşük düzeyli bir farklılık göze çarpacaktır. Diğer yandan hastalıklar, zehirlenme, fiziksel maddelere bağımlılıklar yüzünden kişilik değişiklikleri görülebilmekte, bu unsurlar kişilik üzerinde dramatik etkilere yol açabilmektedir (Hazar, 2006: 132).

Birçok araştırmacı psikiyatrik/psikopatolojik model tarafından ortaya konulan iddiaların açıklarını ele almış ve onun tek başına aile içi şiddeti açıklayamayacağını, büyük resmin sadece bir parçasını gösterebileceğini öne sürmüştür. Aslında, onun iddialarını kanıtlayacak ampirik destek çok güçlü değildir. Örneğin, araştırmacılar bir "istismarcı profili"ndeki istismarcıları dikkatli bir şekilde kategorize edememişlerdir. Onların bazı istismarcıları psikoz hastası veya nevrozlu olarak görürken bazı istismarcılar ise halkın genelinden daha fazla psikoz hastası olamayacağı şeklindeki çelişkili yaklaşımları tutarlılık açısından eleştirilmiştir. Bu model şiddete "çok gizli" bir sosyal problem olarak basit bir açıklama getirmiştir (Wallace, 2008: 11).

Aile içi şiddetin sadece "hasta" bireylerin bulunduğu ailelerde meydana geldiğini iddia etmek, şiddeti inkâr etmek için kolay bir yoldur. Bu minval üzere, toplum aslında kendisi problemden -sözüm ona- kendisini korur ve onun ne tam faaliyet alanını ne de şiddete karşı herhangi bir şey yapmak için zorunluluk hissini kabul eder. Bio-psikopatolojik yaklaşımlar; sorunu tek boyutlu ele almak, bu yaygın sorunu ruhsal sorunları olan az sayıdaki insanı ilgilendiren bir boyuta indirgemek, mağduru suçlama, konuyu erkeğin ruhsal sorunlarına bağlayarak şiddet uygulayanın hukuki sorumluluklarının hafifletilmesine yol açabilmek ve kültürel, toplumsal, yapısal boyutları dışarıda bırakmakla eleştirilmektedir. Bütün bu eksikliklerine rağmen, psikiyatrik/psikopatolojik model aile içi şiddet ve halk şiddetini açıklamada geniş bir kabul görmeye devam eder (Pagelow, 1984). Aile içi şiddeti bütünüyle açıklayamamasına rağmen, aile içi şiddetle ilgili araştırmalara katkıda bulunan açıklamalar sunar ((Kurst-Swanger, 2003: 36-37)

3.1.2. Güç Teorisi

Güç teorisi, ailelerde var olan güç farklılıklarına dayanır. Finkelhor (1981) tarafından tanımlanan güç farklılığı, aile içinde yaş ve cinsiyet farklılıklarına bağlı olarak ortaya çıkar. Finkelhor, bu farklılıkların daha büyük ve güçlü olarak kabul edilen bir değer; zayıf veya değersiz olanlara karşı güç kullanımından kaynaklandığını ifade eder. Böylece, geleneksel olarak aile içindeki erkek normal bir şekilde yaş, fiziksel büyüklük ve güç gibi sosyal statülerine göre diğer aile üyeleri üzerinde güç kullanma noktasında imtiyazlı hale gelir (Kurst-Swanger, 2003: 39)

Cromwel ve Olson (1975) gücün üç alana tekabül ettiğini kabul ederler: güç temeli, güç süreçleri ve güç sonuçları. Güç temeli, mal mülkten ve bir eşin diğeri üzerinde egemenliğini sağlayan kaynaklardan oluşur. Bu temeller sadece bilgi, beceri, kişisel mal mülk ve ilişkileri içermez; aynı zamanda eşin otorite sahibi olduğu kültürel tanımlamayı da içerir. Güç süreçleri; bir bireyin görüşme, savunma ve problem çözme gibi kontrolü ele geçirmek için kullandığı etkileşimsel tekniklere işaret eder. Güç sonucu ise, gerçek olarak karar almaya işaret eder. Bu teoriye göre güçsüz eşlerin, eşlerinin fiziksel istismarına uğraması muhtemeldir (Loue, 2000: 33).

Finkelhor (1981: 3) da, istismar için güçlü olan ortak modeller bulmuştur. Bu nedenle o, "istismarın en muazzam güç farklılıkları ilişkilerine yöneldiğini" ifade eder. O yüzden, çocukların istismara uğrama risklerinde bir artış söz konusudur; özellikle de 6 yaş altında olanlar için. Ek olarak, bağımlının hem cinsel istismarı hem de yetişkin erkeklerin daha genç bayanları istismarı ortak bir yönelimdir. Benzer şekilde güçsüz bir bayan kocasıyla karşılaştırıldığında, kadının istismara uğraması daha muhtemeldir (Kurst-Swanger, 2003: 39).

Serra (1993: 24), erkeğin yaptığı şiddetin kadının yaptığından farklı bir anlamda işlediğini tespit etmiştir: Erkeğe yönelik kadının şiddetine karşılık "bir norm" veya ahlaki bir temel yoktur. Dolayısıyla, bir erkeğin bir kadına yönelik saldırgan olmayan tavırları bizim kültürümüz ve ahlakımızda yazılı olan bir normu ifade ederken, bir kadının bir erkeğe yönelik şiddet içermeyen tavırları bir güçsüzlük biçimi, kadının erkeğin üstesinden gelemediği biyolojik gerçeğin bir sonucu olarak görülebilmektedir. Bir erkeğin kadına yönelik şiddet içermeyen tavrı onun bir ahlaki seçimi anlamında benimsenir. Bir kadının dayak darbelerine karşı reaksiyonda bulunmayan bir erkek diğer cinsiyete saygı gösterirken, bir erkek tarafından dövülen bir kadın o erkeğe saldırarak reaksiyonda bulunmuyorsa sadece güçsüzlüğünün bir

etkisini gösteriyor demektir. Burada hem şiddet hem de şiddetten kaçınma, her ikisi de karşılıklıdır (Loue, 2000: 33).

Güç teorisini desteklemek için çok sayıda ampirik kanıtın olmadığı ifade edilmiştir. Ganley ve Harris (1978) şiddet uygulayanlar üzerine yaptıkları kendi çalışmalarında eşler arasındaki şiddetin birçok iletişim zorluklarından kaynaklandığına işaret etmişlerdir. Bograd (1988) çok sayıda dayak atan kocanın dayak atma sebebi olarak, kendilerinin engellediklerinde ve durumu düzeltecek başka hiçbir yol kalmadığında şiddete başvurduklarını ifade ettiklerini belirtir. Babcock ve meslektaşları (1993) doksan beş evli çift üzerine yaptıkları araştırmada; şiddetin kocalar tarafından dayak atma biçiminde uygulandığını, aile içinde görece güç kaybını telafi edici bir davranış olarak şiddeti kullanıldığını ifade etmişlerdir. Perilla, Bakeman ve Norris (1994) altmış Latin göçmeni üzerine yaptıkları çalışmada, ailesinin gelirine katkıda bulunan bir kadının da istismara uğramasının muhtemel olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu durum bize, bir eşin fiziksel şiddet kullanmasının arkasında, gücünü kaybetme endişesinin olduğunu göstermektedir (Loue, 2000: 33).

3.1.3. Kaynak Teorisi

Kaynak teorisi güç teorisinin bir uzantısı olarak görülür. Bir kişinin kadın olsun erkek olsun, aile sistemi içinde kişisel, sosyal, ekonomik kaynaklardan sadece birine veyahut her üçüne de sahip olduğu zaman, diğer kişilere karşı daha güçlü kaynağa sahip olacağını ifade eder. Sonuç olarak güçlü olan kişi karar verme hakkına ve sorumluluklarına sahiptir ve bundan dolayı, erkek olsun kadın olsun, diğer aile üyeleri üzerinde kararlar almada güç kullanmak için daha iyi bir durumdadır. Gelles'e göre (1997), bu da kişinin dayatmada bulunmasına ve istismarcı taktikler kullanmasına izin verir. Güç teorisine benzer şekilde, erkekler geleneksel olarak karar alıcı pozisyonunda görülür. Erkeklerin çoğunluğu yüksek ücretli, toplumda ağırlığı olan bir işe sahiptir, dolayısıyla gücün hakimidirler. Kadınlar ve çocuklar, arta kalan rolleri yerine getirmede itaatkârdır, dolayısıyla istismara da müsaittirler (Kurst-Swanger, 2003: 40).

Kaynak teorisine göre, belirsizlik aile içi şiddetin nedenleri arasındadır. Eşlerden birinin gücü (para, zenginlik, mal mülk vs.) veya statüsü (prestij, ilişkiler) sayet tutarlılık arz etmiyorsa, yani birinde yüksek diğesinde düşükse ve aile içindeki

statüyü belirleyen normlar belirsiz veya değişkense, bu durumda olan ailelerde şiddetin ortaya çıkma ihtimali, böyle olmayanlara göre daha yüksektir (Loue, 2000: 32).

Bu teorinin yazarı Goode (1971), daha çok kaynağa sahip olan bireylerin muhtemelen daha az güç kullanacaklarını; sınırlı kaynaklara sahip olan erkeklerin kendi egemenliklerini kurmak için güç, tehdit veya her ikisini birden kullanabileceklerini ileri sürer (Kurst-Swanger, 2003: 40).

3.1.4. Travmatik Bağlanma Teorisi

Çağdaş bir teori olarak travmatik bağlanma teorisi aile içi şiddeti, kurban ve istismarcı arasında gelişen kendine mahsus ilişki ve etkileşim açısından açıklar. Teori, eş şiddetinde olduğu kadar, ensest davranışını açıklamak için de kullanılmıştır. Dutton ve Painter (1981) travmatik bağlanmayı; bir kişinin diğerini aralıklarla taciz ettiği, dövdüğü, tehdit ettiği, sindirdiği durumlarda iki kişi arasında gelişen güçlü duygusal bağ olarak tanımlar. Bu kurama göre, hem mağdurda hem de şiddet uygulayanda suçluluk, sorumluluk, güç ve güvenle ilişkili güçlü bilişsel çarpıklıklar görülmektedir (Kurst-Swanger, 2003: 37).

Süreğen, yoğun ve düzensiz aralıklı travmatik yaşantılar izole durumlarda sıklıkla çaresizlik ve güçsüzlük duyguları içindeki mağdurun giderek kendisine şiddet uygulayana patolojik bağımlılık geliştirmesine yol açabilmektedir (Loue, 2000; Herman, 1997). Bu bağ, istismarcı ve kurban arasındaki müşterek duygusal bağımlılıkla ayırt edilir. Bu duygusal bağımlılık veya travmatik bağ, ilişkinin gelişmesi için söylenebilir; çünkü istismar sürekli olmayan bir güç kullanmayla karakterize edilir. Sürekli olmayan güç kullanma güçlü, olumlu ve olumsuz istismarcı-kurban etkileşimlerinin alternatifini içerir. Örneğin bir koca belirli bir zaman için çok istismarcı olabilir; sonra onun yerine güçlü, sevgi davranışını sergileyebilir. Bu davranış sadece bağı güçlendirmekle kalmaz, aynı zamanda kurbanın öz saygısını, istismarcının ellerine almasına da izin verir. Hem istismarcı hem de kurban suçu üstüne alma, sorumluluk, güç ve güven içeren bilişsel çarpıklıklardan muzdariptir. Örneğin ensest kurbanı olan bir çocuk, kadın veya erkek istismardan kendini suçlayabileceği gibi, yetişkin de çocuğu suçlayabilir. Yaşanan

ruhsal tablonun Stokholm sendromu⁷ ile bir analogi gösterdiği belirtilmektedir (Kurst-Swanger, 2003: 38; Loue, 2000: 34).

Sonuç olarak bağlanma, kurbanı yeniden kurban edilebilecek, istismarcıyı da yeniden istismar edebilecek risk faktörlerine sokar. İstismar, eş şiddeti durumunda kurban, yakın zamanda olacak istismar kaygısından kendini bir an evvel kurtarmak için gerçekten istismarı artıran bir durum yaratabilir. Diğer taraftan istismarcı, kadın olsun erkek olsun, kendine ait gerilim, engellenme ve kaygısını gidermek için aynı şeyleri yapabilir (Kurst-Swanger, 2003: 38).

3.1.5. Sosyal Değiş-Tokuş / Sosyal Kontrol Teorisi

Değiş-tokuş/alış-veriş teorisi ilk olarak sosyal psikolog George C. Homans tarafından geliştirilmiştir. Hayvanların sosyal davranışlarını inşa etmede Homans sosyal çekimi, maliyet ve ödüllerin bir fonksiyonu olarak görür. Dolayısıyla biz bir sosyal mevki (yatırım/maliyet) için kaynaklar veya belirli nitelikler ortaya koyarız ve buradan bazı faydalar (ödül) elde etmeyi bekleriz. Ödül maddi nitelikte olabileceği gibi, başkaları tarafından onaylanma ve saygı duyulma şeklinde de olabilir. Benzer şekilde, bizlere karşı yüksek saygıda bulunanlara karşı çekim içinde olabiliriz. Homans da insanoğlunun tabiatından dolayı diğerlerine karşı bağımlı olduğunu, dolayısıyla insanların karşılıklı ilişkilerde güç unsurunun etkili olduğunu kabul eder (Wallace, 2008: 12; Kurst-Swanger, 2003: 40).

Bir kişi eylemi beklediği ödülü getirmediğinde ya da beklemediği oranda bir cezayı getirdiğinde kızacak, saldırgan davranma eğilimine girecek ve böylesi davranışların sonuçları onun için değerli olacaktır. Yani birey için eylemin sonucu değerli oldukça, kişinin o eylemi gerçekleştirme eğilimi fazla olacaktır (Poloma, 1993: 62).

Bu perspektifte aile içi şiddetin, fayda-maliyet ilişkisine dayalı olduğu savunulmaktadır. Şiddet kullanımının yararı, maliyetinden ağır basıyorsa şiddet oluşmaktadır. Şiddetin yararı, bir insan üzerinde güç kullanabilme; maliyeti ise şiddet kullanma sonucunda oluşabilecek toplum dışına itilme, polis müdahalesi vb.

⁷ Stockholm syndrome: Psikiyatrist Nils Bejerot tarafından adlandırılan sendrom, ismini 1973 yılında İsveç'in başkenti Stokholm'de yaşanan bir olaydan almaktadır. Banka soyguncusu tarafından altı gün boyunca rehin tutulan bir kadın, soyguncuya duygusal olarak bağlanır. Serbest kaldığında soyguncuyu savunmakla kalmaz, nişanlısını terk ederek kendisini rehin alan banka soyguncusunun hapisten çıkmasını bekler. Stokholm sendromu travmatik bir bağlanmayı ifade eden olaylar için kullanılmaktadır.

cezalandırmalardır. Eğer erkek, bu sonuçlara katlanmayı göze alıyorsa, karısına karşı uyguladığı şiddeti devam ettirmekte veya bu sonuçlardan ötürü sosyal statüsünün değişeceğini düşünüyorsa şiddeti azaltabilmektedir. Toplumumuzda yaşanan namus cinayetleri açısından bu teori değerlendirildiğinde; cinayeti işleyen kişi toplumda kabul görmekte, kendi açısından "namusunu temizlediğini" düşünerek fayda elde ettiğini hesaplamaktadır. Cezaevinde dahi diğer mahkûmlara göre ayrıcalıklı bir konum elde etmeleri onaylandığını göstermesi bakımından bu davranışın diğer bireyler tarafından tekrarını kolaylaştırıcı bir etkiye sahip olmaktadır. Batı toplumlarında da kadınlar öldürülmekte, ancak toplumumuzdaki gibi algılanmamaktadır. Batıda bir kadın veya erkek öldürüldüğünde "cinayet" olarak değerlendirilmekte ve toplum tarafından lanetlenmesi gereken bir eylem olarak algılanmaktadır. Bizde ise, namus adına işlenen cinayetler onaylanmakta, olayın cinayet kısmı ikinci planda değerlendirilmektedir. Toplumumuzdaki benzer yapıya sahip birçok toplumda, aile içi şiddetin bedeli şiddet uygulayan açısından düşüktür. Herhangi bir yaptırım veya sosyal kontrol ya hiç yoktur ya da sınırlı düzeydedir, bu da şiddetin sürmesine yol açmaktadır.

Görüşlerini Homans'ın (1961) teorileri üzerine inşa eden Gelles (1997) aile içi şiddetin, maliyet ve ödülün ekonomik felsefesi ve sosyal değişim teorisiyle ele alınmasını önerir. Gelles -değiş tokuş teorisinin çerçevesini çizerken- istismar ve şiddetin, ödüllerin maliyetlerden daha yüksek olduğu zaman ortaya çıktığını vurgular. Gelles (1997) aile üyesi bireylerin Powers (1986) tarafından tanımlanan dikkat çekme, ihtiyaçların karşılanması, aile kararları üzerinde kontrol elde etme, kötülüklerden korunma gibi arzu edilen amaçlar için şiddeti kullandıkları kanısına varmıştır.

Gelles, "ailenin özel doğası" tezini öne sürmekte; ailenin kendine has yapısının şiddeti önlemede bireylerin kar/zarar hesabı yapmasını engellediğini iddia etmektedir. Bundan dolayı, şayet şiddet meydana geliyorsa, aile üyeleri dışarıdan yardım almak konusunda isteksizdirler. Dolayısıyla güçlü caydırıcılar yoktur ve istismarın çoğu bildirilmemiş ve algılanmamış olarak sürüp gider. Aile üyeleri diğer aile üyelerini istismar eder, çünkü onlar da istismar edilmiştir. Gelles'in deyimiyle bu "masrafsızdır" (Kurst-Swanger, 2003: 40).

Sonuç olarak, ekonomik bir kavram olan "fayda-zarar"ı şiddeti açıklama yöntemi olarak benimseyen bu kurama göre, aile üyeleri arzuladıkları amaçlarına

ulaşmak için ödülleri maliyetlerinden (kar-zarar) az olduğu sürece şiddet kullanırlar. İnsan doğasında, kendine fayda getiren şeylere karşı bir çekim ve zarar vericilere karşı bir kaçınma duygusu vardır. Değiş-tokuş kuramı aile içi şiddeti anlama çabasına fayda-zarar ve ödül-ceza, kavramlarını getirerek çözüm bulmaya çalışmıştır.

3.1.6. Stres Teorisi

Stres teorisi, aile içi şiddetin; aile üzerindeki ekonomik, kişisel veya sosyal gerilim düzeylerinin artması ile artış gösterdiği düşüncesine dayanmaktadır. Sosyal izolasyon, alkol ve madde bağımlılığı/kullanımının da ailedeki stres düzeyinin artmasına etkide bulunduğu belirtilmektedir. Skolnick ve Skolnick (1977) aile içi şiddeti bütün seviyelerde, aileleri etkileyen stres etkenlerinin sonucu olabileceğine dayandırmışlardır. Diğer ampirik incelemeler bu iddiaları destekler, artan stres ve gerilimin aile üyeleri arasındaki ihmal riskini artırdığını gösterir (Hıdıroğlu, 2006: 201)

1981'de sosyolog David Finkelhor şiddet yaşanan aileler arasındaki benzerlikleri bulma çabasında olmuştur. Finkelhor, ne ailede meydana gelen şiddetin tipine göre (çocuk istismarı, yaşlı istismarı vb. gibi) ayırım yapmış ne de ihmalin boyutuyla ilgili (fiziksel istismar, ihmal gibi) ayırım yapmıştır. Finkelhor, ailelerdeki şiddetin dört ortak özelliğini bulmuştur: güç farklılıkları, sosyal izolasyon, kurban üzerindeki benzer etkiler ve alkol ve kimyevi bağımlılık (Finkelhor, 1981:16).

Buna göre sosyal izolasyon ile alkol ve madde bağımlılığı, kurbanlar ve istismarcılar üzerinde stres teorisine katkıda bulunan faktörler olarak görülmüştür. Yani stres, bir ailenin gündelik yaşamlarında karşı karşıya geldikleri şeydir. Güç farklılıkları strese neden olabilmektedir, ancak bu durum aile üyelerinin bakış açıları ve uyumluluğuna bağlıdır. Sosyal izolasyon, ailenin özelleşmesini de kapsayan aile içi şiddetin ortak bir özelliğidir. Finkelhor (1981: 26), aileyi daha geniş bir toplumdaki izole edilmiş bir kurum olarak kabul ettiğinden, ailelerin kendilerini istismar gibi olumsuz durumları açıklamak zorunda hissetmediklerini belirtir. Böylece aile içi şiddet meydana geldiğinde, sıklıkla ailenin sınırları içinde kalmaktadır. Aile üyesi birey kendisini, evde meydana gelen herhangi bir şeyi evin duvarları dışına taşımak ve açıklamak pozisyonunda görmez. Bu, aile sınırlarını tutmak isteyen kişilerin işini kolay hale getirir. Bu izolasyon, aynı zamanda ailedekilere

yardımı da imkansız hale getirir. Dolayısıyla süregelen bu izolasyon, aile içi şiddetin daha sık meydana gelmesini sağlayıcı bir faktör haline gelir. Böylece, şiddet uygulayıcılar diğer aile üyelerinin toplumla ilişkisini kısıtlar, aile ünitesi dışarıyla çok az ilişki kurulan bir ortam haline gelir, şiddet gizlenir.

Finkelhor, şiddete eğilimli ailenin ortak bir özelliği olarak aile içinde madde kullanımına dikkat çeker. Bir aile içinde bir veya daha fazla birey tarafından madde kullanımı strese neden olabilmektedir. İstismarcı yaptığı şiddet olayını hatırlamadığını ifade eder. Madde kullanımından dolayı şiddet olaylarını hatırlamayı inkâr etmesi de kolay hale gelir, yani olumsuz davranışları için bir mazeret olarak sarhoşluğu öne sürebilir. Şiddet mağdurlarına karşı yapılan bu izolasyon onlara yapacak başka hiçbir yol kalmadığını hissettirir. İstismarcılar yaptıkları eylemlerden utanç ve suçluluk da hissederler. Bu hisler için bir çıkış yolu olmadığında stres artar ve istismar devam eder (Kurst-Swanger, 2003: 39).

Bazı kuramcılar aile içi şiddet olaylarını stresin nedeni olarak gösterirken; işsizlik, yoksulluk veya modernleşme gibi faktörlerle stresin sosyo-ekonomik boyutlarına dikkat çekmektedirler. Bazı araştırmacılar, gündelik hayatta iş yaşamının yoğunluğundan dolayı, stresin en çok erkekleri etkilediğini bildirmektedirler.

3.1.7. Sosyal Öğrenme Teorisi

Sosyal öğrenme teorisi, aile içi şiddeti açıklama konusunda en yaygın önerilen teorilerden birisidir. Albert Bandura'nın (1973) çalışmasına dayandırılan bilişsel süreçlerin bir sonucu olarak, bir şahsın davranışını ele alan davranışsal bir yaklaşım tarzıdır. Niteliklerin özü yerine öğrenmeyi, tabiatı aydınlatmaya karşı eğitim tartışmalarını dikkate alır. Bandura'nın geliştirdiği bu kuram iki temel ilkeye dayanır: 'model alma' ve 'pekiştirme'. Sosyal öğrenme kuramına göre şiddet, çocuklukta gözlemleyerek ve model alarak öğrenilir; eğer pekiştiriciler varsa davranış benimsenir. Bandura şiddetin çocuklukta direkt veya dolaylı biçimde öğrenildiğini ve desteklendiğini, yetişkinlikte de stresin üstesinden gelmek için bir tepki veya çatışmalara karşı bir çözüm metodu olarak sürdürüldüğünü ifade eder (Kurst-Swanger, 2003: 43).

Straus (1990) ailenin şiddete karşı bir "eğitim alanı" sunduğunu ve fiziksel cezanın şiddeti öğrenme için temel bir mekanizma olduğunu iddia eder. Şiddetin kökeni ya ailedir ya da diğer sosyal sistemdir. Bu teori, aile içi şiddetin çocuklukta

öğrenilen ve yetişkinlikte de sürdürülen davranışların sonucu olduğunu ileri sürer (Kurst-Swanger, 2003: 43).

Sosyal öğrenme teorisi iki bilişsel ilkeye dayanır: 'model alma ve pekiştirme'. Model alma, taklidi içerir. Çocuklar rol modellerini, anne-babalarını model alarak ve onları taklit ederek öğrenirler. Böylece bir çocuk, kız olsun erkek olsun, bir davranışa şahit olduğunda muhtemelen o davranışı taklit edecektir. Dolayısıyla istismarcı ailelerde çocuklar saldırgan taktikleri kullanmayı öğreneceklerdir. Çünkü onlar o şeye maruz kalmışlardır. Dahası çocuklar, daha yüksek statü sahibi olan veya o şekilde algılanan modellere daha çok dikkat kesilecektir (Wallace, 2008: 11). Örneğin bir erkek çocuk babasının ailedeki herkes üzerinde güç kullandığına acil arzularını (akşam yemeğinde masada bir çocuğun ağlamasını susturmak için vs.) yerine getirmek için diğer üyelere karşı saldırganlığı kullandığına veya aile ünitesi içerisindeki yüksek statüsünü sürdürmek için gücünü kullandığına şahit olursa ailenin diğer üyeleri özellikle de erkek çocuklar benzer şeyleri yapma girişiminde bulunacaktır (Kurst-Swanger, 2003: 43). Burada babanın, aile içinde rol modelini ailenin diğer üyelerine aktarıcı rolü oldukça önemlidir.

Model alma, taklit ve dikkat faktörlerine ilave olarak, sosyal öğrenme teorisyenleri de davranışın yinelenerek pekiştirildiğini düşünürler. İnsanlar davranışları ve davranışlarının sonuçlarını öğrenerek o davranışı uygular ve sürdürürler. Eğer davranış istenen etkiyi yaratıyorsa (örn. eşin boyun eğmesi) ve davranışın olumsuz sonuçları yoksa (örn. ceza ve yaptırımla karşılaşmıyorsa) kişi o davranışı tekrarlar (Brewster, 2002). Şayet bir sosyal yapıda şiddet olumlu bir şekilde destekleniyor ve çatışma bir çözüm modeli olarak kabul ediliyorsa veya bir ihtiyacı karşılıyorsa şiddetin yinelenmesi muhtemeldir. Bu durumda model alma ve taklit bazı işlevsel değerlere sahiptir. Şiddet, bireysel üyeler ve aynı zamanda bir bütün olarak aile için fonksiyonel bir değer sağlar. Örneğin bir ebeveyn tokadı bir çocuğu harekete geçirebilir ve böylece ebeveyn için bir amaca hizmet eder. Çocuklar bu sonuca şahit olacaklar ve kendi gelecek hayatlarında bu taktiği uygulayacaklardır (Kurst-Swanger, 2003: 44).

Sosyal öğrenme teorisi aynı zamanda intergenerational theory/kuşaklar arası teoriye işaret eder. Bu teori, istismar davranışının bir nesilden gelecek nesle aktarıldığını kabul eder. Kuşaklar arası teori evdeki şiddetin sadece şiddeti yaşayanları değil, aynı zamanda ona şahit olanları da etkilediğini ortaya koyar.

Kuşaklar arası teori, bireylerin şiddet ve istismarı aile içinde direkt şahit olarak veya tecrübe ederek öğrendiklerini ifade eder. Bu teori istismarcı ebeveynin çocukları fiziksel araçlarla terbiye ettiklerini ve çocukların da kendilerini nasıl terbiye edildiklerini gördüklerini ve gördükleri bu şeyleri kendi hayatlarında eşleri ve çocuklarına uyguladıklarını ileri sürer. Yapılan birçok araştırmada aile içi şiddete maruz kalan veya tanık olan erkeklerin, yetişkinliklerinde hem çocuklarına hem de eşlerine daha fazla şiddet uyguladıkları; çocukluklarında şiddet deneyimi olan kadınlarda da evlilik içi şiddet yaşantılarının daha fazla görüldüğü ifade edilmektedir. Sonuç olarak, onların da çocukları aynı şekilde yetişecekler ve gelecekte kurdukları ailelerinde eş ve çocuklarına şiddet uygulamayı sürdürecekler, böylece "şiddet/istismar döngüsü" devam edecektir

Kuşaklararası teori, bireylerin çocuklukta çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için saldırganlığı kullandıklarını, yetişkin olduklarında da aynı stili kullanmaya devam ettiklerini gösterir. Straus ve takipçileri (1980) çocukken istismar edilen yetişkinlerin, muhtemelen kendi çocuklarına da şiddet uyguladıklarını kabul eder. Ayrıca araştırma, ebeveynler arasındaki şiddetin ailedeki çocukları olumsuz biçimde etkilediğini gösterir. Bu türden saldırgan ailelerden gelen çocuklar okulu asma, ev ve okul saldırganlığı ve kaygı bozukluğunu kapsayan davranışsal ve psikiyatrik problemleri olduğunu gösterir (Kurst-Swanger, 2003: 44).

Sosyal öğrenme teorisi geniş oranda beğenilmesine karşın, birçok eleştiri de almıştır. Bu eleştiriler şu şekildedir: Daha önceki araştırmaların birçoğunun güvenilirliği eleştirilmiştir; çünkü yetişkinlerin çocukluklarındaki olayları yeniden hatırlamalarını gerektiren, geçmişle ilgili olaylara dayanmaktadır. Ayrıca, çocukken şiddete maruz kalan hiçbir yetişkin mutlak anlamda şiddet suçunu işleyici olarak büyümmez ve şiddet kurbanı da olamaz. Çok sayıda değişken sonucu etkiler. Şiddetle ilgili gelecekteki tecrübeyi tahmin etmek -istismarın meydana gelmesi veya istismara şahit olma- çok açık değildir. Dolayısıyla araştırma bu problemleri henüz açıklayamamıştır ve tam olarak araya giren değişkenleri ve yolları tespit edememiştir.

Aile içi şiddetin varlığının sadece ebeveynler arası şiddete tanık olma veya şiddete maruz kalma ile açıklanmasının fazla tek boyutlu bir vurgu olduğu; bu şiddeti etkileyen diğer faktörlerin ve ara değişkenlerin öneminin göz ardı edilemeyeceği dile getirilmektedir. Hampton ve takipçileri (1996) sosyal öğrenme teorisini aile içi

şiddeti ve insan davranışlarını basit bir şekilde açıklamakla eleştirir. Bütün bu eleştirilere karşın sosyal öğrenme teorisi, teorik konularını paylaşmış, aile içi şiddetin araştırılması için önemli derecede katkıda bulunmuştur (Kurst-Swanger, 2003: 44).

3.2. Sosyo-Kültürel Teoriler

Bu teorilere göre, şiddetin ortaya çıkışında toplumlarının yapılarının ve hareketliliğinin, toplumsal değişimin rolü vardır. Hızlı toplumsal değişimin şiddete yol açan yeni engellemeleri doğurduğu, bu değişimin ancak hızlı bir ekonomik gelişmeyle birlikte olmasının şiddeti azalttığı ifade edilmektedir (Ayan, 2006: 197). Sosyo-kültürel teoriler, "Şiddet Alt-Kültürü Teorisi, Ekolojik Teori, Evrimci Teori, Ataerkil/Feminist Teori ve Genel Sistemler Teorisi" şeklinde beş başlık altında incelenecektir. Sosyo-kültürel teoriler, aile içi şiddetin bireysel faktörler ve bireyler arası etkileşimlerle açıklanmasının yeterli olamayacağını; aile içi şiddetin sosyal, kültürel ve politik temelleri, dayanakları olduğunu ve şiddetin bu temeller üzerinde ortaya çıktığını ve sürdüğünü vurgulamaktadır.

3.2.1. Şiddet Alt-Kültürü Teorisi

Kültür en geniş anlamıyla, belirli bir toplumun üyelerinin tutum, davranış ve sosyal alışkanlıklar bütünü olarak ifade edilebilir. Bu bütünlük, toplumun her üyesi tarafından öğrenilen, bilinen, anonimleşmiş, genel kabul görmüş belirli normları gerektirir. Dolayısıyla kültür bir yaşam tarzı ve bu yaşam tarzının bilgisi ve bilginin pratiğe dönüşmesidir. Alt kültür ise, hakim kültürle bağlantısını koparmadan çeşitli noktalarda geniş kültürden ayrılarak gelişen bir kültür olarak tanımlanır.

Şiddet kültürü teorisi veya şiddet alt kültürü teorisi, şiddeti sosyal normlar ve yapıya dayalı olarak ele alır. Bu teori, şiddeti sosyal yapının altında iki perspektifte inceler: şiddetin kültürel onayı ve şiddet alt kültürü.

Şiddetin kültürel onaylanması yaklaşımı, toplum genelinde şiddetin kabulüne ve ev içi şiddete işaret eder. Dolayısıyla şiddet çatışmaların çözümü, amaca ulaşma veya statüyü sürdürme anlamında bir kabul olduğunda, aile etkileşimleri içinde daha fazla rol oynayacaktır. Ayrıca, şayet toplum şiddet uygulayana destek (sosyal yaptırımın yokluğu, medyada yer alma gibi) sağlarsa ve bireyler şiddet araçlarına (ateşli silahlar gibi) kolayca ulaşabilirse, şiddet hem kurumsal/yapısal hem de kişisel seviyelerde çatışmanın çözümü anlamında kabul edilen, meşru bir şey haline gelir (Kurst-Swanger, 2003: 40; Browne & Herbert, 1997; Viano, 1992). Bu durumda

şiddet; meşru, sürdürülebilir, koşulları oluştuğunda meydana gelme ihtimali çok yüksek bir "normal" bir davranış biçimine dönüşür.

Çoğu kişi, medyanın şiddetin onaylanmasını kolaylaştıran, şiddetin anlaşılmasını karmaşıklaştıran mesajları olduğu düşüncesine katılacaktır. Belirli eylemler şiddet olmasına rağmen, meydana gelen şiddete kriminal olarak yaklaşılmış ve şiddet eylemlerine müsamaha gösterilmiştir. Örneğin, video oyunları ve sporla ilgili olaylarda şiddet onaylanmış; filmlerde, haberlerde, oyuncaklarda ve televizyonda birçok biçimde şiddet teşvik edilmiştir. Aile üyeleri arasında meydana gelen şiddet ise, geniş kültür yapısının bir yansıması olarak görülmektedir (Kurst-Swanger, 2003: 47).

Şiddet alt kültürü perspektifi, toplumda kültürel normların değişmesi ilkesine dayanır ve bazı alt kültürlerin şiddet kullanımını özendirdiğini ileri sürer. Wolfgang ve Ferracuti (1967) tarafından geliştirilen "şiddet alt-kültürü" kuramı, şiddet eylemlerini kültürel temelde açıklayan kapsamlı kuramlardan biridir. Wolfgang ve Ferracuti (1967) daha büyük ve çoğulcu toplumlarda bazı alt kültürlerin, hakim kültürün yaptığından daha fazla derecede fiziksel güç veya şiddet kullanımına izin veren normlar geliştirdiğini öne sürmüşlerdir (Loue, 2000: 21). Şiddet ve erkeklik, alt kültürel sistemdeki değerlere gönderme yapan, bu nedenle gücünü toplumdaki alan iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Levinson ve Malone (1980) bu teoriyi aile içi şiddetin, barışçıl değerleri benimseyen ailelerden ziyade, şiddet uygulayanlarda daha sık meydana geldiğini kanıtlamak için kullanmıştır. Bowker (1984: 135), bir erkeğin şiddet alt kültürü ile bütünleşmesiyle evdeki şiddet arasında direk bir ilişkinin olduğunu şu şekilde göstermiştir: Ailenin ataerkil egemenliğini ve şiddet kullanımını uygulamayı destekleyen çok sayıda ilişki şiddet alt kültürünü sürdürebilir. Bir koca, bu alt kültürde şiddete başvurabilir, muhtemelen eşini dövebilir. Wolfgang ve Ferracuti; sorunların şiddet kullanılarak çözümünü öngören değerlerin revaçta olduğu bölgelerde, şiddet alt-kültürünün var olduğunu ileri sürerek, şiddet pratiklerinin temelinde bir kültürel yapıyı görmektedir. Bu kültür aynı zamanda kişiler arası sorunların çözümünde bireyleri şiddet kullanmaya yöneltmekte veya teşvik etmektedir.

Alt- kültür kuramına göre şiddet etkinliği; bireyin yaşam biçimi, sosyalleşme süreci ve kişiler arası ilişki biçimiyle de yakından ilintilidir. Ayrıca, Wolfgang ve Ferracuti'ye göre şiddet eylemlerini sergileyen bireyler tümüyle egemen, normatif

yapıdan kopuk bireyler değildir. Diğer bir deyişle şiddet tutumları, bireylerin yasallık durumlarının devam etmesi ile birlikte ortaya çıkmaktadır. Yani şiddet alt-kültürünün üyesi olan kişi, egemen kültürün bazı değerlerini paylaşmakla birlikte, sorunları çözmeye şiddet kullanmayı tercih etmektedir. İlginç olan ve aynı şekilde şiddeti cazip kılan unsur, şiddet davranışlarını gerçekleştiren bireylerin kendi grup veya akranları içerisinde suçlu olarak damgalanmamalarıdır. Çünkü şiddet olgusu bu gruplarda veya toplumlarda, yanlış bir eylem olarak değerlendirilmenin ötesinde, bir "kişisel onur" unsuru olarak görülmektedir (Kızmaz, 2006: 256).

Durkheim'ın "toplumsal belleği", Bourdieu'nun "habitus"u, Elias'ın "uyuyan belleği" bireyin bireysel kimliğini kendinden bağımsız dışsal bir toplumsal çevrede edinildiğini söylemektedir. Habitus'un esnek değişkenliğini Bourdieu vurgulamış olsa da, kimliğin belirli bir gelenek çevresinde edinildiği anlayışı bu alanda çalışanlar tarafından genel kabul görmektedir. Güney Amerika yerlilerinin yetişkinliğe giriş ritüelleri ile bizim destanlarımızda ve Dede Korkut öykülerinde erkeklığe adım atmada güç ve kahramanlık gösterileri bireye toplumsal normları ve kuralları öğreten şiddetin yoğun kullanıldığı ritüellerdir. Şiddet kullanımı bu iki örnekte kimlik edinmede yasal bir araç olarak kullanılırken, toplumdan onay alındığına ve en önemlisi özünde şiddetin erkeksi yönünü vurgularken kültürel bir olguya bağlandığına işaret etmektedir. Kültür, sıradan günlük davranış kalıplarına anlam ve değerler yükleyerek, hem bir yaşam biçimi anlatır, öğretir hem de bunu kuşaklara aktarır ve bireyin toplumsal deneyimini temellendirir (Bulgu, 2005: 240).

Bu teoriye göre şiddet; bir cesaret, güç gösterimi ve statüyü koruma aracıdır. Şiddet bu kültürel temelde, bir intikam alma aracı olarak kullanılmaktadır. Kültürel temel, küçük düşürücü eylemlere yönelik sergilenen davranış biçiminde de gözlemlendiği gibi, şiddet eylemlerini meşrulaştırıcı veya rasyonalize edici bir işlevi yerine getirmektedir. Bu da, Markowitz ve Felson (1998: 117-123)'un da belirttikleri gibi, cesaret ve prestiji korumaya yönelik fiziksel güç kullanma stratejisi, erkeklik (masculinity) ile ilintili bir kültürel tanımlama biçimidir. Şiddet davranışını gerçekleştirenlerin profillerine bakıldığında ilk dikkat çekici hususların başında; şiddet davranışının kadınlara nispeten en çok erkekler, yaşlı insanlara kıyasla en çok gençler; orta veya varlıklı insanlara oranla da en çok alt sınıf veya fakir bireyler tarafından işlendiği görülmektedir. Bu durum genç ve yoksul erkeklerde, erkeklik vurgusunun daha yoğun yaşandığının bir kanıtıdır. Diğer bir deyişle, bu özelliklere

sahip olanların daha çok cesaret, intikam alma ve tartışmacı tutumlara sahip olduğu söylenebilir. Bu nedenle Markowitz ve Felson yaptıkları araştırmalarda, cesaret ve öç almaya yönelik vurgunun fazla olduğu kültürel yapılarda yetişen bireylerin daha çok tartışma eğiliminde oldukları ve dolayısıyla daha çok şiddete başvurdukları yönünde bulgular saptamışlardır. Ayrıca onlar, düşük sosyo-ekonomik statüye sahip olanların daha çok cesaret ve öç alma tutumlarına sahip olduklarını ileri sürmektedirler. Çünkü onlara göre, yoksul bireyler daha çok cezalandırma eğilimine sahiptirler ve bu şiddete yatkınlık, onların başkalarıyla olan sorunlarında daha çok cesaret ve intikam alma yönünde tutum sergilemelerine yol açmaktadır (Kızmaz, 2006: 257).

Şiddet alt-kültür kuramı ayrıca şiddet davranışının, yoksul yerleşim yerlerinde yaşayan bireylerin düşük özgüven yapısından kaynaklandığını öngörmektedir. Alt-kültür teorisi bağlamında şiddet, genelde erkeklerin bir itibar veya statü unsuru olarak hayati bir rol oynar. Şiddet pratikleri, irrasyonel bir görünüme sahip olabileceği gerçeğine karşın, bir statü kazanma aracı da olabilir. Wolfgang ve Ferracutiye göre şiddet davranışlarının temelinde, hakaret ve küfür etme veya itip kakma gibi önemsiz olaylar bulunmaktadır Wolfgang ve Ferracuti, Filedelfiya'da intihar oranlarını araştırdıktan sonra, cinayetin belirli insan gruplarında hayatın bir bölümü için kabul edilebilir olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Kızmaz, 2006: 256).

Şiddet eylemlerinin sosyo-kültürel kaynaklarının analizinde irdelenmesi gereken unsurlardan biri, ataerkil yapı veya erkekliğe ilişkin algılama biçimidir. Türkiye'deki hakim erkeklik klişesinin sertlik, saldırganlık, şiddet, öfke ve uzlaşmazlık gibi tanımlayıcı unsurlardan oluştuğu (Atay, 2004: 11) belirtilmektedir.

Bu unsurlar, ülkemizdeki erkeklik vurgusunun tahakküm, baskı, kabalık, eşitsizlik ve çatışma gibi süreçleri barındırdığının da önemli kanıtları olmaktadır. Bu çerçevede özellikle bazı kuramcılar veya feministler, erkek şiddetinin yapısal ve kültürel olarak inşa edildiğini ve bunun kaynağının erkek imgesinin oluşturulma biçiminde yattığını ileri sürerek, ataerkil veya maskülen yapıyı şiddetin önemli bir kaynağı olarak görmektedirler. Bu çerçevede örneğin, feminist kuramcılar, tecavüz olgusunun arka planında erkeklerin kadınlara yönelik geliştirdiği güç ve iktidar stratejilerinin olduğunu ileri sürmektedirler. Söz konusu ataerkil yapı, erkeklerin gerektiğinde cinsel gereksinimlerini zorla da olsa giderme tarzlarının meşruluğuna ilişkin bir sosyalleşme sürecini tecrübe etmelerini sağlamaktadır. Özetle feminist kuram açısından bakıldığında ataerkil yapının, kadınları birer meşru kurban,

erkekleri de potansiyel saldırganlar olarak topluma hazırladığı sonucu çıkartılmaktadır (Kızmaz, 2006: 258).

Kısaca özetlemek gerekirse şiddet alt kültürüne göre şiddet, bireyin kendisine zarar veren çeşitli hareketlere karşı gerekli bir tepki olarak şiddeti açıklayan normlara (kurallara) bağlılıktan doğmaktadır. Bu normlara bağlılık bireyin aşağılanmış olduğu durumlarda bir tepki olarak ortaya çıkmakta, birey şiddet kullanmak için daha istekli ve daha gönüllü hale gelmektedir. Alt kültür normları, sosyal ödüllendirme ve cezalandırmayla desteklenmektedir. Normlar tarafından desteklenen bireyler, alt kültürün diğer üyelerinden saygı görür ve takdir edilirler. Bu sebeple uyumsuz olanlarla alay edilmez, eleştirilmezler ve grup içinden dışlanmazlar. Bu özellikleriyle şiddet alt kültür normları aile, okul vb. kurumların denetim ve kontrolünü sağlayan normların da üzerinde bireyi kuşatmış ve etkisi altına almıştır (Kocadaş ve ark., 2010: 20).

Alt kültür teorisi kapsamlı olarak eleştirilmiştir. Wolfgang ve Ferracuti çalışmalarında alt sınıf Afrika kökenli, Amerikan şehirli erkek tarafından şiddet suçunun işlenmesi üzerine odaklanmışlar ve alt kültür grupları olarak tanımlananların dışında da halen niçin şiddetin meydana geldiğini açıklayamamışlardır. Örneğin, birçoğumuz bir grup veya alt kültür olarak erkeklerin çatışmaları çözme yöntemi olarak kadınlara oranla şiddeti daha çok onayladığına katılırız. Çünkü hem erkeklerin hem de kadınların şiddet hakkındaki öğrenme biçimleri, medyada olduğu gibi benzerdir. Bu teori niçin bazı erkeklerin şiddete başvurmadığını veya bazı kadınların niçin şiddet uyguladığını bütünüyle açıklamada yetersizdir (Kurst-Swanger, 2003: 48).

3.2.2. Ekolojik Teori:

Ekolojik teori, ilk olarak 1970'lerin sonlarında James Garbarino (1977) ve Jay Belsky (1980) tarafından aile içi şiddeti açıklamak üzere; önce çocuk istismarı, daha sonra da "gençlerde şiddet" konusunu ele alan çalışmalarda uygulanmıştır. Son zamanlarda araştırmacılar eşler arası şiddet ve aile içinde yaşlılara yönelik istismarı ele alan çalışmalarında bu modeli kullanmaya başlamışlardır (WHO, 2002: 12).

Kuramı ilk geliştirenlerden araştırmacı Garbarino ve Belsky, istismarın üç ana başlık altında incelenmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir:

1- Organizma ve çevre arasındaki ilişki

2- İnsan gelişmesinin meydana geldiği etkileşim ve örtüşme

3- Çevrenin niteliği

Ayrıca onlar, organizmaların kendi aralarındaki bir uyumsuzluğun (aile ve çevre gibi) istismarcı durumlar yaratabileceğini iddia etmişlerdir (Kurst-Swanger, 2003: 52). Uygunsuzluk, ebeveynle çocuk arasında veya bir aileyle bir komşu arasında meydana gelebilir. Garbarino (1977) ve Belsky (1980) ebeveyn, çocuk veya her ikisinin mental, duygusal, fiziksel veya sosyal olarak bozuk fonksiyonlara sahip olduğunda istismarın daha muhtemel olacağını düşünürler. Örneğin, gelişimsel yetersizliklerle birlikte çocuklar istismar için daha büyük bir risktir. Aynı biçimde, akıl hastası ebeveyn yüksek seviyede istismar edici durumundadır (Wallace, 2008: 12).

İlave olarak aile, diğer stres vericilerle (fakirlik, ebeveynler arasındaki stresli ilişkiler, parasal kaynakların veya topluluk desteğinin yokluğu gibi) yüz yüze geldiğinde istismar artmaktadır. Ayrıca Garbarino (1977), çocuk istismarının büyük bir risk oluşunun iki önemli şart altında meydana geldiğini bulmuştur. Birincisi çocuklara karşı güç kullanımını meşrulaştıran bir değer sistemi aracılığıyla kültürel bir gerekçelendirme; ikincisi, kötü muamele yapan ailenin itibarlı aileden veya toplum desteğinden izole edilmesidir (Kurst-Swanger, 2003: 52).

Ekolojik teori, aile içi şiddeti geniş bir sosyal çevreyle ilişki içinde değerlendirir. Bundan dolayı sosyal çevreyle aile içindeki şiddeti birleştirmeyi amaçlar. Bersani ve Chen (1988: 76) bir kişinin çevresinin, ailenin mikro çevresinden toplumun makro çevresine kadar, her biri daha geniş bir seviyede iç içe geçen bir ortamdaki oluştuğunu ifade etmişlerdir. Belsky (1980), çocuk ihmali ve istismarının anlaşılmasını da ekolojik bir çerçevede ele almıştır. Bazı düzeltmelerle birlikte, şu dört çerçevenin eş şiddetinin anlaşılmasını sağladığını belirtmiştir:

1- Makro sistem-kültür

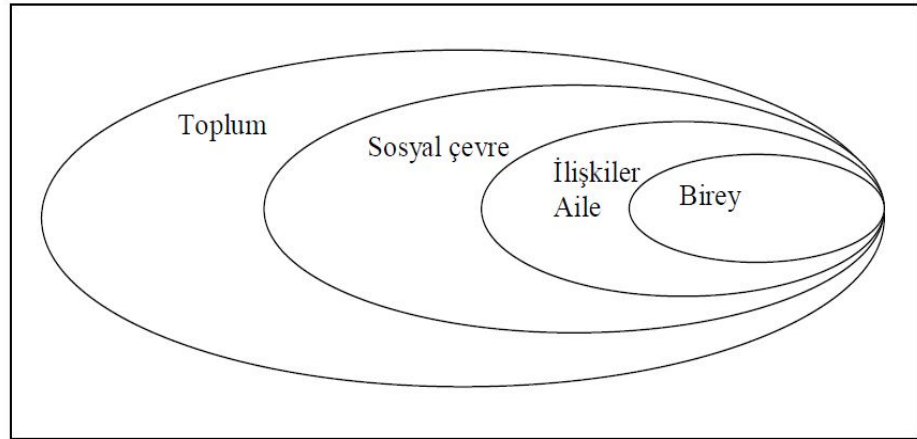
2- Ekosistem-aileye katılanlar içindeki resmi ve gayri resmi sosyal ağlar

3- Mikro sistem-şiddetin meydana geldiği aile sistemi

4- Ontogentic-ebeveynin aile geçmişi

Benzer biçimde, Hesse'nin 1999'da geliştirdiği "iç içe geçmiş ekolojik model" de dörtlü kategoride değerlendirilir:

Şekil 1: Ekolojik Model

Ekolojik teori aile içi şiddeti, birbiriyle ilişkili çok sayıda faktörün etkili olduğunu ortaya koyan bir çerçeve içinde ele almıştır. Birbirine bağlı olan bu dört halkada birinci halka bireylerin yaş, eğitim, kazanç gibi demografik özellikleri, kişisel hastalıklar, madde bağımlılığı, geçmiş deneyimler, şiddete tanık olma ya da katılma gibi biyolojik ve kişisel niteliklerini; ikinci halka şiddetin ilk olarak meydana geldiği ve yer aldığı aile, yakın arkadaş çevresi ve eşler arasındaki ilişkileri; üçüncü halka yakın çevre komşular vb. gibi ilişkilerin içinde yer aldığı, şiddet oluşumuna imkan sağlayan, şiddeti özendiren ya da engelleyen toplumsal çevreyi; dördüncü halka ise toplumu, yani toplumsal kuralları da kapsayan sosyo-ekonomik çevreyi göstermektedir. Bu halkalar birbirinden bağımsız değildir ve kendi aralarında sürekli bir ilişki mevcuttur (Velzeboer ve ark., 2003: 5; Loue, 2000: 22-23).

Şiddet uygulama, öğrenilebilen bir davranıştır. En önemli öğrenme kaynağı ise şiddeti uygulayan kişinin kendi çevresi, ailesidir. Çocukluk, gençlik dönemlerinde aile içi şiddetin uygulandığı bir ortamda yetişenlerin, şiddet gösterme eğilimine sahip oldukları gösterilmiştir. Ayrıca şiddetin toplum tarafından paylaşılan bir değer yargısı olarak kabul edilmesi ve kuşaktan kuşağa aktarılması da sosyal bir neden olarak kabul edilmektedir (Köşgeroğlu, 2009: 89) Öte yandan şiddete boyun eğen bireyler ailesine, eşine karşı bağımlılık içindedir. Tekrarlanan mağduriyet ve çaresizlik sonucu birey, susmayı ve kurban olmayı öğrenir. Karşılaştığı şiddeti sessizce kabullenir ve şiddeti durdurmak için hiçbir şey yapamaz hale gelir. Ailenin sosyalleştirme fonksiyonu büyük önem taşır. Aile içinde anne-baba, kendileri farkında olmasalar da, çocuklara rol-modeli olmaktadır. Çocuklar anne-babalarını

gözlemleyerek onların ne tür sorunlar karşısında nasıl bir çözüm getirdiklerini gözlemlemekte, kendi hayatlarında bu çözüm yollarını kullanabilmektedirler. Şiddetin kuşaklar arası aktarımı bu şekilde sağlanmakta, merkezde bireyden başlayarak aile, çevre ve toplum ilişkileri içinde cereyan etmektedir.

Toplum, bireylere sahip olması gereken değerleri aktarır ve bireylerden davranışlarını bu değerlere göre düzenleyen normlar ortaya koyar. Bireyler ait oldukları toplumda, o toplumun değer ve normlarına karşı gelen ve toplumun eleştirisine maruz kalan bir davranışı kolay kolay sergileyemeyecektir. Şayet toplumda şiddet uygulanıyorsa, bireylerin de toplumun değerlerine ters düşmemek adına şiddet uygulaması çok da zor olmayacaktır. Çünkü her birey ait olduğu toplumun bir parçasıdır. Dolayısıyla, bireylerin davranışlarını doğru ya da yanlış olarak değerlendiren toplumsal kontrol mekanizması işlemektedir. Namus cinayetleri de bu açıdan ele alındığında topluluğun diğer üyelerinin baskısına maruz kalan bireyin namusunu temizlemek adına şiddet uygulamasında, ekolojik modelin dördüncü halkası olan toplum değerlerinin etkili olduğu görülecektir.

Ekolojik model bu bağlamda, aile içi şiddetin tek bir nedene bağlanarak anlaşılamayacağını, birbiriyle ilişkili olan en temelde bireyin kişisel özelliklerinden en dışta toplumsal normlara kadar uzanan bir çerçeve içinde ele alınması gerektiğini ileri sürmektedir. Modele göre şayet böyle yapılırsa; bazı toplumlarda ve/veya neden bazı bireylerde neden diğerlerine göre daha fazla şiddet görüldüğüne dair, eşler arasında meydana gelen şiddetin uygulayıcıları ve mağdurlarını anlamaya yönelik bireysel düzeydeki risk faktörleri ile kültürlerarası çalışmaların bulguları birleştirilerek daha kapsamlı açıklamalar sunulacaktır.

3.2.3. Evrimci Teori

Darwinci perspektiften; insanın diğer insanlarla ilişkisinden daha önce, diğer canlı türleriyle ve doğayla ilişkisinde görüldüğüne dikkat çekilerek şiddet, doğadaki kaynağı "tabii seleksiyon/ayıklanma" ile açıklanmaya çalışılmıştır. Evrim teorisinin temel dayanaklarından biri olan bu iddiaya göre, buldukları coğrafi konumun doğal şartlarına uygun yapıya ve güce sahip canlılar hayatlarını ve nesillerini sürdürebilmişlerdir. Uygun olmayan ve daha güçsüz olanlar ise yok olmuşlardır. Darwin'den mülhem olarak ortaya çıkan evrimci teori temelde antropologlar (Rohner, 1975; Narroll, 1970; Lenski and Lenski, 1970; Barry ve ark., 1967)

tarafından çocuk istismarını açıklamak için geliştirilmiştir. Evrimci teori, toplumların görece basit bir yapıdan ekonomik ve yapısal olarak daha karmaşık bir duruma doğru değişirken, ailelerin de paradoksal olarak hem biçim hem de sosyal ilişkiler bakımından küçüldüğünü, çekirdek hale geldiğini ifade eder. Karmaşık toplumlarda, daha az karmaşık toplumlara nispeten bağımsızlık ve kendine güven üzerine daha çok vurgu yapılacağı, itaati muhafaza etmek için fiziksel cezaya daha çok başvurulacağı belirtilmiştir. İtaat, hiyerarşik biçimde düzenlenmiş sosyal yapıyı sürdüren toplumlarda ve evin dışında biçimsel sosyal mücadeleler bağlamında çok sayıda eylem meydana geldiğinde değer ifade eder. Şayet daha yüksek bir değer itaatin yerine konursa itaat, çocuklar ve eşlerin eşit taleplerini gerektirebilir. Bu durumda şiddet, itaatin sağlmasında bir araç olarak kullanılır. Levinson (1989) bu konuda şu örneği verir: Bosna, Sırbistan, eski Yugoslavya gibi ülkelerde 1990'larda ev ekonomisine dönüşmüş, ev hanımlarının para kazanmasıyla birlikte kadının statüsü yükselmiş, erkeğin statüsü düşmüş; sonuç olarak kadına karşı kötü muamele bu ülkelerde yaygın hale gelmiştir (Loue, 2000: 23).

Wilson ve Daly (1993), çeşitli hayvanların kendi bölgelerinde yaşamaları gibi, cinsel sahipliğin/özelin erkeklerin psikolojik bir uyarlaması olduğunu ileri sürmüşlerdir. Onlara göre bu sahiplik, zinanın çifte standartlarını reddetmektir. Yani evli bir kadın kocası dışında bir başkasıyla seks yaparak zinaya ortak olur, ancak evli erkek böyle bir suçlamayla karşılaşmaz. Bundan dolayı erkek, özel mülkiyetin ortaya çıkışıyla birlikte kadına da sahip olur. Kadınlar üzerinde gücünü kullanmaya devam eder (Loue: 2000: 24).

Bununla birlikte Morley'in (1994) Papua Yeni Gine'deki aile içi şiddet araştırması, evrimci teorinin çürüdüğünü göstermektedir. Morley, özellikle modernleşme veya şehirleşmeyle birlikte eş dövmedeki yaygınlıkta bir artış olduğunu ileri sürmüş, ancak bunlar arasında bir ilişkiyi ortaya koymada başarısız olmuştur. Kocaların, karılarını şiddet aracılığıyla kontrol etmesinin uzun süre koşulsuz kabul edilemediğini bulmuştur. Tersine kadınların artan özerkliğinden dolayı kocalarını kontrol etme ihtiyacı artmıştır. Buss ve Shackeford (1997) saldırganlığı cinsiyetler arası rekabeti gidermek için geliştirilen intibak edici bir mekanizma, uzun vadede eşleri cinsel sadakatsizlikten caydıran ve gelecek saldırganlıklara karşı potansiyel rekabetleri engelleyici olarak tanımlamışlardır (Loue: 2000: 23).

3.2.4. Ataerkil/Feminist Teori

Tarihsel süreçte anaerkil toplumdan ataerkil topluma geçişin koşullarını hazırlayan tarım devrimi ve hayvancılığın keşfi, göçer toplumdan yerleşik düzene geçiş sonucu ortaya çıkan üretim fazlası (yani artı değer oluşması) oluşan bu ekonomik birikimin korunması gerektiğinin fark edilmesi ve bu sürece ayrıca insanın ekonomik bir araç olarak kullanılabilmesinin (sömürme, köle haline getirme) anlaşılması olmasının da eklenmesi sonucu şiddet, hızla tırmanışa geçmiş ve bugüne taşınmıştır. Böylece şiddetin en az olduğu bir toplumdan mülkiyet temelli bir topluma; yani şiddetin ve savaşın her türünün günlük ritüeller olarak tarih sahnesine çıktığı bir topluma dönüşüm gerçekleşmiş ve bugüne kadar koşulsuz hükmünü sürdürmüştür. Feminist görüş, şiddete uğrayan kadının mazoüst eğilimi fikrine şiddetle karşı çıkar. Bu görüşü savunanlara göre, karısına karşı saldırgan davranışta bulunan kocalar; psikopat ya da hasta kişilikli değil, yaşam sıkıntısı çekilmez hale geldiğinden şiddeti öğrenilmiş bir davranış olarak sergileyen ve daha çok öz saygı eksikliği olan erkeklerdir (Köşgeroğlu, 2009: 24-26).

Ataerkil teorisinin önemli argümanlarından biri, "düşmanca cinsiyetçilik (hostile sexism)"tir. Düşmanca cinsiyetçilik, baskın ataerkillik kaynağından kadının kontrol edilmesi ve kadının düşük seviyede tutulması; cinsiyetler arası yarışmacı farklılaşma kaynağından kadın ile erkek arasındaki farklılıkların algılanması ve bu farklılıkların büyütülüp kadının daha değer görülmesi; düşmanca heteroseksüel kaynağından ise kadının cinselliğinin kullanılarak erkeklerce istediklerinin yaptırılması düşüncesinin yanı sıra, kadının seks objesi olarak görülmesidir. Kadınların korunmaya muhtaç varlıklar olduğu (koruyucu ataerkillik), kadının erkeği tamamlayan ve hayran olunması gereken özellikler taşıdığı (cinsiyetler arası tamamlayıcı farklılaştırma) ve cinsel açıdan kadına olan ihtiyaç, yoğun duygusallık ve kadına hayranlığın varlığı (heteroseksüel yakınlık) gibi düşünceler ise cinsiyetçiliğin bir ölçüde olumlu kanadı olan "korumacı cinsiyetçiliği" (benevolent sexism) oluşturmaktadır. Korumacı cinsiyetçilik, düşmanca cinsiyetçilik gibi erkeğin kadına olan üstünlüğünü kanıtlamayı içermektedir ama bunu daha olumlu bir şekilde ortaya koymaktadır. Ayrıca korumacı cinsiyetçilik, bireylerin baskın ataerkilliğe ve dolayısıyla düşmanca cinsiyetçiliğe karşı çıkmalarını engelleyen bir güç kaynağı durumundadır (Sakallı-Uğurlu, 2003: 54-55).

Ataerkil teori, feminist düşünceye dayanır. Bu teori aile içi şiddetin toplumumuzun sosyal yapısının sonucu olduğunu kabul eder. Aile içi şiddeti açıklamaya yönelik tek bir feminist teoriden söz edilemez; ancak genel olarak feminist teorisyenlere göre toplumumuz, cinsiyete göre -özellikle uzun bir tarih boyunca erkek egemenliğine dayanan- bir sosyal yapıya sahiptir. Bundan dolayı bu teorisyenler aile içinde kadının istismarı (wife abuse) üzerine odaklanır. Teoriye göre erkeklerin tarihsel olarak müthiş derecede mal mülk elde etme, istihdam fırsatları, eğitim, maddi mal varlığı, topluluk-grup oluşturma, hizmetler ve statüler gibi kaynaklara ulaşma imkanlarına sahip olmuşlar, böylece kadınlar üzerindeki güçlerini sürdürmüşlerdir. Kadının sosyal gücü ve tümleyici yasal sistemi, erkeğin statüsünü devam ettirmek için istismarcı taktikler kullanmasına ve çatışmaları sonuçsuz bir şekilde çözmesine imkan vermiştir (Kurst-Swanger, 2003: 46).

Feminist kuram, toplumun erkek ve kadına biçtiği rol ve görevlerin şiddet yaşantısını da doğrudan etkilediğini ve erkeklerin şiddete eğilimli oluşunun kaynağını bu sosyal şartlanmışlıklar ve sosyalizasyon sürecinin belirlediğini ifade etmişlerdir. Bu yaklaşım, ataerkilliğin sosyal bağlamını çevreleyen toplumsal cinsiyet ile ilgili davranışların kazanılması sırasında erkeklerin saldırgan, kadınların da kurban olmayı öğrendiklerini ileri sürmektedir. Yıllar sonra kadın hareketi ve sivil haklar hareketinde olduğu gibi, tarihsel cinsiyete dayalı haksızlıkların önüne geçilmeye başlanmıştır. Bununla birlikte yüzyıllar boyunca var olan ataerkil yapıyla mücadele halen devam etmektedir. Örneğin, çoğu kadın günümüzde iş alanında varlığını sürdürmekte ancak cinsiyetler arasında eşitsiz bir ücret dağılımı devam etmektedir. Çok az sayıda kadın erkeklerin güç yetirebildiği yönetici pozisyonuna sahip olabilmıştır. Ayrıca medyada yer alan bazı reklam, müzik, film gibi iletişim ve eğlence biçimleri kadına karşı şiddeti görmezden gelmeye devam etmiştir ve kadınları itaatkâr halde ve uşak pozisyonunda ortaya koymuşlardır. Örneğin, bazı rap tarzı müziklerde kadınlara "bitches/kaltaklar" şeklinde işaret edilmiş, bu tarz müzikler kadınlara karşı şiddeti cesaretlendirmiştir. Ayrıca toplum içerisindeki bazı alt kültürlerde, erkek saldırganlığının arkasında "gerçek bir erkek" olma inancının yattığı ifade edilmektedir (Kurst-Swanger, 2003: 47)

Feminist kuram ve kadın hareketleri gibi buna bağlı gelişmeler kadına yönelik aile içi şiddet konusunda yön gösterici çalışmalara önderlik etmişlerdir. Homojen bir feminist terörden söz edilemese de teorilerin merkezinde, ekonomik ve sosyal

süreçlerin ataerkil bir sosyal düzeni ve aile yapısını doğrudan veya dolaylı olarak desteklediği ana fikri yer almaktadır. Aile içi şiddetin bir sorun olarak görülmesi, kabul edilmesi, bu alanda çalışmalar yapılması ve aile içi şiddetin önlenmesine yönelik kurumsal değişiklikler gerçekleştirilmesi için bu kuram önemli bir güç olarak görülmektedir.

Bazı araştırmacılar şiddetin nedenini feminist teori perspektifinden ortaya koymakta; şiddetin, sınıflı toplumların oluşması ile ataerkil sistemlerin özel mülkiyet üzerine kurulu gücünü korumak için üretildiği ya da 'erk'in gücünü kadınlarla, güçlünün ise gücünü güçsüzlerle paylaşmak istemediğinden kaynaklandığını ileri sürmektedirler. Bu açıdan insanlık paylaşımına yönelmedikçe şiddet varlığını sürdürecektir. Paylaşımın yolu ise öncelikle yaşanan ve tanık olunan şiddetin kayıtlara geçirilmesi ve en önemlisi kadınlarda bir farkındalık bilinci oluşturulmasıdır (Köşgeroğlu, 2009: 10).

Dobash ve Dobash (1979) ataerkil teoriyi üç esas temelde tanımlamıştır:

1- Eş şiddeti (kadına yönelik) erkekler tarafından kadınların sosyal kontrolü ve onlara hükmetmenin sistematik bir şeklidir.

2- Şiddet, ataerkilliğin erkeklere verdiği hakları olduğuna inanan erkekler tarafından yapılır.

3- Erkek egemenliğinin sürdürülmesi için şiddet kullanımı toplum için kabul edilebilir bir şeydir. Eş şiddetindeki bu cinsiyetçi rol varsayımı açıktır ki, karısı olduğu halde kadına karşı fiziksel şiddet kullanımı sadece kadınları kontrol etmek ve baskı altına almak anlamında değil, aynı zamanda bir kişinin ataerkil egemenliğinin en vahşi ve en açık ifadeleridir. Ataerkil teori sosyal seviyede, erkeklerin kadınları niçin dövdüklerinin araştırılması gerektiğine işaret eder (Loue, 2000: 27).

Erkek egemen toplumsal yapının her katmanında kadınlara uygulanan kitlesel şiddet; ülke, bölge, din, kültür sınırı tanımamaktadır. Erkek dergisi Playboy Nisan 2000 son Romanya baskısında "How to Beat Your Wife Without Leaving Prints/Karınızı İz Bırakmadan Nasıl Döversiniz" başlığı altında bir polis memuru, Romanyalı erkeklere eşlerini iz bırakmayacak şekilde dövme yöntemlerini anlatmıştır. Yazıda erkeklerin kadınları nasıl dövdükleri ve kadınların dayaktan kaçmalarının nasıl engellenmesi gerektiğini, *'itinalı bir şekilde'* dövülen kadınların cinsel dürtülerinin de kamçılandığı ve muhteşem bir seks yaşadıklarını görsel olarak da aktaran bu makale büyük yankı uyandırmış, binlerce Rumen kadınının sokaklara

dökülmesine neden olmuştur. Kadınları pornografi malzemesi olarak kullanan bu dergide kadına yönelik şiddetin bir eğlence aracı olarak sunulması erkek şiddetini teşvik edici olarak algılanmıştır. Toplumun genel tepkisi üzerine 14 kadın derneği sert bir dille Playboy'u protesto etmiş ve binlerce kadın başkent Bükreş sokaklarında gösteriler yapmıştır. Tepkilerin yoğunlaşması üzerine haberi yayınlayan Romanya Playboy'un editör yardımcısı Mihail Galatano, "*Yanlış anlaşıldı. Dergimiz şiddeti, hele hele kadınlara yönelik şiddeti kabul edemez. Bir Nisan şakası yaptık. Ayrıca itinalı dövülen kadınların iyi seks yaptığı da yanlıştır*" açıklamasını yapmak zorunda kalmıştır. Açıklamalar inandırıcı bulunmasa da kadını erkeğin malı olarak, kadına şiddeti zevk aracı olarak gören bu yaklaşım, şaka konusu dahi olsa kadını şiddet malzemesi olarak kullanmıştır (Loue, 2000: 27; Hürriyet, 2000). Kadının insanlık onurunu ayaklar altına alan, mağduru olduğu şiddetten zevk aldığı, şiddet uygulanan kadının cinsel ilişkiden daha fazla zevk alacağını iddia eden bu makale; kadınları erkeklerin hizmetinde kullanılacak bir araç olarak gören zihniyetin aynasıdır. Bu bağlamda erkek egemen sistem, sadece kadına yönelik şiddete açık ya da gizli toplumsal destek sağlamakla kalmaz; aynı zamanda şiddet davranışı için erkeğin cezasız kalmasını, hatta şiddet olayında kadının suçlanmasını ve sosyo-ekonomik ve kültürel olumsuzluklar dolayısıyla kadına yönelik şiddet döngüsünün devam etmesini sağlar.

Ataerkil/feminist teori, bazı erkeklerin niçin karılarına şiddet uyguladıkları ve bazılarının niçin uygulamadığını açıklayamamıştır. Ataerkil kuramın feminist perspektifle ilişkili daha ziyade siyasi bir perspektif olduğu öne sürülmüş; kuramın ortaya koyduğu verilerin kanıtlanabilirliği üzerine ciddi eleştiriler yapılmıştır. Bu teori, aile içi şiddet üzerinde önemli olan diğer değişkenler kadar, psikolojik verilerin spesifik müdahalesini ele almada da başarısız olmuştur. Ailenin diğer üyelerine yönelik şiddet olaylarını açıklama girişiminde bulunmaması ve ataerkil teorinin heteroseksüel birliktelikleri temel alıp homoseksüel beraberliklerdeki şiddeti açıklamaması eleştirilmiştir. Ayrıca toplumdaki sosyal yapıda meydana gelen değişimi açıklamada başarısız olmuştur. Kadın eğitim ve istihdam fırsatları kazanmış ve böylece maddi mal varlığı, öz saygı, güç ve diğer arzu edilir nitelikleri elde etmişlerdir. Dolayısıyla teorinin, kısa bir sürede modası geçmiştir. Bu geçerli eleştirilere rağmen, aile içi şiddeti açıklamada kullanılan bir teori olmayı

sürdürmektedir. Bu kuram yıllar geçtikçe aile şiddetini incelemede tarihsel bir temel olarak kullanılmaya devam edecektir.

3.2.5. Genel Sistemler Teorisi/Küresel Teori

İlk olarak 1973'te sosyolog Murray Straus tarafından, sonra Straus ve meslektaşları tarafından (Straus, 1973; Straus ve diğerleri, 1980; Hampton ve diğerleri, 1996) geliştirilen Genel Sistemler Teorisi, aile içi şiddetin nedenlerine ait çok daha uyumlu bir betimleme yapmak için, ilk kez teorileri birleştirme girişiminde bulunmuşlardır. Straus (1973) aile içi şiddetin bireysel patolojilerin sonucu değil, sistemle ilgili bir problem olduğunu iddia eder. Bu teori psikolojik (bireysel), sosyopsikolojik (aile etkileşimleri) ve sosyolojik (sosyal) faktörleri açıklayan multidisipliner bir yaklaşıma dayanır. Genel Sistemler Teorisi mümkün olan bütün etkileşim değişkenlerini ve bunların birbirlerinden nasıl etkilendiklerini inceler. Bu nedenle Genel Sistemler Teorisi; aile içindeki parçalar, bileşenler ve işlemler/süreçler arasındaki karşılıklı dayanışmanın karmaşıklığını hem de aile ve onun çevresi arasındaki bağlılığı ele alır. Teori, aileyi ve çevreyi etkileşimde bulunan iki ayrı sistem olarak inceler (Kurst-Swanger, 2003: 50; Loue, 2000: 28).

Bu teori, farklı yaklaşımlar tarafından aile içi şiddeti açıklamak için vurgulanan ailedeki çatışma düzeyi, toplumdaki şiddet düzeyi, kaynakların kontrolü, şiddetin kuşaklar arası geçişi, çekirdek ailenin izolasyonu, şiddeti meşrulaştıran kültürel normlar, toplumun cinsiyetçi organizasyonu gibi çeşitli bileşenlerin bir arada ve birbirleriyle etkileşim içinde olduğu fikrinden hareketle ele alır (Loue, 2000: 28).

Murray Straus (1973) ve meslektaşı Jean Sims (1983), aileyi bir sistem ürünü olarak görür. Aile sistemi kendi içinde şiddetin varlığını sürdürebilir, artırabilir ve azaltabilir. Şiddetin birçok nedenine (kişisel hususiyetler, normatif yapılar, stres vb.) rağmen araştırmacılar, şiddetin bazı ailelerde meydana geldiği, diğer ailelerde meydana gelmediğini açıklamaya çalışmışlardır. Straus, aile içi şiddetin bir genel sistem teorisinin üç temel unsurunu içermesi gerektiğini ifade etmiştir:

- Eylemin alternatif yönleri
- Sistemi ayarlanabilir hale getiren mekanizmalar
- Sistem amaçları

Bir sistem olarak hem aile hem de çevre amaç yönlüdür. Bu nedenle sistemin bütün parçaları işler veya onun amaçlarına uygun olarak işlemesi beklenir. Bu

amaçların ilkeleri altında bütün aile üyelerinin takip etmek için beklediği normlar, kurallar ve sınırlar vardır. Böylece, aile üyesi bir kimse yerleşik normlara meydan okuduğunda yürürlükteki kuralları bozma, sınırları test etme şeklinde düzeltici bir eylem girişiminde bulunabilir ve bu diğer bir aile üyesi tarafından kabul edilebilir. Düzeltici eylem aile yapısı içerisinde gücün dağılımını destekleme ve aile sistem amaçlarının erişmesini sağlama niyetiyle yapılmıştır. Keza toplumun geneli, kültürel olarak onaylanan pratikler, normlara dayalı kurallar ve sınırlar koymada yardımcı olabilir. Sistemlerin sınırları ve amaçlarına ilaveten Straus (1973) ve Giles-Sims (1983), sistemi açık veya kapalı olup olmasına göre tanımlar. Oysa açık bir sistemde aile ve onun çevresi etkileşim içindedir. Kapalı bir sistemde etkileşim meydana gelmez. Elbette sistemlerin hiçbiri bütünüyle açık veya kapalı değildir. Bununla birlikte, kapalı bir sistemde dışarıyla etkileşim yoktur. İzolasyona tabi olan ailede kurbanlara destek verilmemesi ve suçlulara tepki gösterilmemesinden dolayı büyük olasılıkla şiddet sürdürmeye devam eder (Kurst-Swanger, 2003: 50-51).

Straus'a göre şayet geri besleme olumlu ise sistem, şiddeti sosyal etkileşim ya da kitle iletişim araçları veya her ikisiyle destekler. Böylece şiddetle ilgili olarak olumlu geri besleme sonucu şiddetin artışı helezonik yükseliş gösterir çünkü ilk şiddet daha ötede çatışmalar ve şiddet yaratır. Örneğin, şayet şiddet durağan bir çevre yaratmaya hizmet ederse, arzulanan sonuçları üretir ve kültürel olarak çatışmanın üstesinden gelme anlamında şiddet onay görmüştür. Bu durumda geri besleme olumlu olabilir ve şiddet desteklenmiş olabilir. Olumsuz geri besleme, aile içinde belirli tolerans düzeyinde şiddeti sürdürür (Kurst-Swanger, 2003: 51)

Genel sistem teorisi, diğer teorilerden daha geniş olmasına rağmen çok eleştiri almıştır. Çünkü teori çok kapsamlıdır. Bilimsel olarak test edilebilirlik, değişkenlerin ölçülmesi ve sistem araçlarıyla çok boyutlu ilişkileri göz önüne alındığında ortaya koyduğu veriler bakımından çok bunaltıcı olmakla eleştirilmiştir. Ayrıca kadın ve erkek arasındaki güç eşitsizliğini, kadına yönelik şiddeti başlatan ve sürmesine yol açan nedenleri görmezden gelmesinin önemli bir eksiklik olduğu dile getirilmektedir (Loue, 2000: 29; Kurst-Swanger, 2003: 51)

4. DİN VE AİLEDE ŞİDDET

Ortaçağ boyunca tüm geleneksel kültürlerde ve ortadoğuda egemen olan ataerkil dünya görüşü, insan konusunda farklı bir perspektif getiren İslam düşüncesini de derinden etkilemiştir. Geleneksel ataerkil dünya görüşünde kadın ve erkek, cinsiyet kimliklerine indirgeniyor ve aynı değerde olan insanın bu iki türevini birbirinden farklı iki ayrı varlık olarak tanımlıyordu. Bu tanımlama, İslam geleneğinde de etkisini sürdürmüştür. Geleneksel yorumcular, Kur'an'ın insan görüşünden hareketle, kadın ve erkeğin insan olarak biyolojik farklılıkları bir yana, eşit oldukları, ilahi hükümlere aynı oranda muhatap olduklarını gündeme getirmek yerine, tümüyle tarihsel kültürel arka planın etkisinde kalarak cinsiyet farklılıklarını odak haline getirmişlerdir (Canatan, 2005: 51). Şu husus en başta belirtilmelidir ki, kadın konusundaki dini söylemlerdeki İslam'ın ruhuna uygun düşmeyen ifadeler İslam'dan değil, bireylerin dini anlayış, algılayış ve yorumlayışından kaynaklanmaktadır. Yani İslam ve Müslümanlık farklı şeylerdir. İslam bir dinin adı iken, Müslümanlık onun yorumlanıp, uygulamadaki biçimidir. İslam tek ve değişmezken, Müslümanlık çeşitli kişi, toplum ve kültürlere göre farklılıklar sergilemektedir.

Diğer taraftan tarihsel süreç içerisinde Müslüman düşünürler tarafından kadın olgusu sürekli göz ardı edilmiştir. İslam dünyasında kadın konusunu ele alan eserlerin azlığı dikkatleri çekmiş, bunlardan ikisi hariç, diğerlerinin çağdaş müelliflerin kaleme aldığı eserlerden oluştuğu belirtilmiştir. Bu durum aslında kadın konusunun klasik müellifler tarafından ihmalinin ve o dönem İslam düşüncesinin içinde bulunduğu durumun da bir göstergesidir (Yavuz, 1999: 10). Ancak unutulmamalıdır ki, o dönemde Batı dünyasında da, kadına karşı bakış açısının olumsuz olduğu kaynaklarda yer almaktadır. Dolayısıyla, kadının ikincil bir varlık olarak ele alınması, o dönemin bütün toplum ve kültür yapılarının özelliği olarak görülmelidir.

Yahudi-Hıristiyan geleneğinde kadın, Tevrat'ın bildirdiğine göre, erkeğin kaburga kemiğinden ve ona yardımcı bir kişi olarak⁸ yaratılmıştır. Kadının yaratılış konusundaki bu veriler, tarih boyunca hep onun zayıf, hissi ve kırılğan olarak

⁸ Ve rab Allah dedi ki, Adamın yalnız olması iyi değildir; kendisine uygun bir yardımcı yapacağım. Ve Rab Allah adamın üzerine derin bir uyku getirdi. Ve o uyudu; ve onun kaburga kemiklerinden birini aldı ve yerini etle kapadı. Ve rab Allah adamdan aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yaptı ve onu adama getirdi (Yaratılış, 2: 24)

yaratıldığı şeklinde yorumlanmakla kalmamış; kendi başına fazla bir değer ifade etmeyen ve erkeğin yardımına koşmakla görevli bir varlık olduğu düşüncesine yol açmıştır. Kadın, bu zayıflığı nedeniyle, yine Tevrat'a göre, hilekâr yılanın sözlerine uyarak yasak ağaçtan meyve yemiş ve bu suça kocasını da ortak kılmıştır. İşte bu suç, dini gelenekte kadının tarih boyunca aşağılanmasının sebeplerinden biri olarak görülmüştür. Yahudi-Hıristiyan geleneğinde kadın, asli günah işleyicisi ve zahmetli dünya hayatının müsebbibidir. Aristo'nun anlayışında kadın "eksik erkek"tir. Kadın konusunda eski Yunan'da başka düşüncelerde vardı. Platon'a göre kadın, eğer eşit eğitim olanaklarından faydalanırsa erkek kadar eşit haklara sahip olabilir. Ne var ki gerek İslami gelenek, gerekse Yahudi-Hıristiyan geleneği ortaçağ boyunca kendisine Platon'u değil, Aristo'yu örnek almıştır (Canatan, 2006: 46).⁹

Tarihi süreç içerisinde, çoğu günümüze kadar uzanan kadınlarla ilgili kimi zaman dinden de referansını alan kalıp yargılar oluşmuştur. Kadınların fitne ve şeytanın aracı olduğu, erkekleri Allah'a ibadet etmekten alıkoymaları, akıllarının erkeklere oranla eksik olduğu, kendilerine danışılmaması ve söylediklerinin aksini yapmak gerektiği, onlara itaatın pişmanlık olduğu, cehennem halkının çoğunluğunu teşkil ettikleri, eğri bir kaburga kemiğinden yaratıldıkları (bkz., Tuksal, 2000: 53-67) ve bu yüzden mükemmel bir şekilde eğitilemeyecekleri, hilekar, ihanet edici oldukları, kendilerinde uğursuzluk bulunduğu, yöneticilik vasfının bulunmadığı gibi, yukarıda da belirtildiği üzere, kökeni antik çağlara dayanan önyargılardan ibaret olup, hem İslam'ın ruhuna aykırı, hem de kadınları inciten, aşağılayan yargılardır (Ateş A.O., 2006: 427)

⁹ Ancak kaynaklarda vurgulandığı üzere Platon'un eğitimle ilgili görüşleri bu kadar net ve tutarlı değildir. Çünkü Platon'a göre insan doğasının "iyi, kötü, bozuk veya altın, gümüş, demir ya da tunç" yaratılışlı olduğunu öne sürer. Yani insan eğitimle birlikte anne-babası hangi hamurundan meydana getirmişse onu açığa çıkarmaktadır. Dolayısıyla, Platon için eğitim bir açıdan insanların hangi iş için yaratıldıklarını bulmanın ve buna uygun işe yerleştirmenin bir yolu ve yöntemidir; insanlara bir doğa kazandırmanın ya da onlara bu işlere uygun beceriler kazandırmanın bir yolu değildir. Platon'un burada çelişkiye düştüğü, bir yandan insanın eğitilebileceğini öne sürerken, diğer yandan da, bu eğitimin insanı dönüştürmeye değil, var olanı çıkarmaya yarayacağını iddia etmesi bir çelişkiyi ifade eder (bkz. Ünder, 185-190). Diğer taraftan, Arkaik ve Klasik dönemler için kadınların hukuksal konuları yanında toplumsal yaşantılarına ilişkin bilgileri içeren yazılı belgelerin neredeyse tamamının yine Atina'ya ait olduğu, bu belgelere göre Atina'da kız çocuklarının, çocukluktan başlayarak erkeklerle aynı fırsatlara sahip olmadıkları ifade edilmektedir. Az sayıda kızın okuma yazma öğrendiğine işaret eden göstergeler varsa da kızların hiçbir zaman erkekler gibi eğitim görmedikleri belirtilmektedir. Çünkü erkekler, kadınların okuma yazma öğrenmelerine karşıdır. Kızlar ancak küçükken anneleri, akrabaları ya da bazı kölelerden mitolojik hikâyeleri ve dini ritüelleri öğrenirlerdi. Özellikle Ksenophon Atina'daki evlilik yaşına gelmiş kızların aşırı eğitimsizliklerinden yakınırken, evlendikten sonra kocaları tarafından eğitilmeleri gerektiğini söylemektedir. Platon ise bu durumun kadınların erkeklerden daha az yetenekli olmalarından kaynaklandığı savunmaktadır (Akalin, 2003: 26).

İslam'ın ilk dönemlerinde hadis rivayet eden, savaflara katılan, mescide giden, Tarih boyunca Hz. Peygamberin yaşadığı dönem dışarıda tutulursa, bireysel, sosyal ve siyasal konularda kadınların haklarını sürekli olarak erkekler belirlemiş; kadınların kaderi hakkında erkekler hükmetmiştir Yavuz (1999: 10) İslam'ın kadına verdiği değerin, peygamberin yaşadığı dönemden sonra değiştiğini; bir takım sosyal, siyasal gelişmelerin kadını ikinci plana ittiğini şöyle ifade ediyor:

"Kuran, kadına hiçbir talep, siyasal ya da sosyal mücadeleye zemin bırakmaksızın tamamen ilahi bir rahmet eseri olarak kelimenin tam anlamı ile insani haklarını vermiş, onu mükemmel bir varlık kılmış, toplumun ayrılmaz bir parçası haline getirerek layık olduğu mevkiye yükseltmiştir. Fakat ne yazık ki, tarih içinde Müslümanlığı kabul eden kavimler ve toplumlar, daha önceki din ve örflerin de etkisi altında kalarak, kadından bu hakları tek tek geri almışlar ve onu yeniden ezilmeye mahkûm etmişlerdir. Sonuç olarak, itiraf etmeliyiz ki, kadınların hakları noktasında maalesef bir geriye gidiş olmuştur " (Yavuz, 1999: 10).

Bu durumun ortaya çıkışında etkili olan faktörlerin ne olduğunu Tuksal (2000: 7-8), şu şekilde sorgular: "İslam'ın, ilk muhatapları arasında bulunan kadınlara kazandırdığı bireysel ve sosyal saygınlığın, hayata bilfiil katılma ve onu biçimlendirme cesaretinin, hiçbir yaratılmışı kul olmama bilincinin ve bunun gerektirdiği özgüven ve özgürlük ortamının, nasıl olup da kısa bir süre sonra saygınlık, düşüklüğe; cesaret, çekingenliğe, özgüven, tedirginliğe ve özgürlük, köleliğe dönüşmüş; kadın toplumdan soyutlanmış, cahil bırakılmış ve cahilden biraz akıllı; köleden biraz özgür bir konumda erkeğinin dünya ve ahiret hayatındaki başarısını kolaylaştırmak üzere geri hizmetlere çekilmiştir?" Tuksal, sorgulamaya devam eder: "İslam kadını yüzyıllardır neden kötü, eksik ve fitneci olarak kabul edilmiştir? Cennete gitmesi niçin başka bir kulun rızasına bırakılmıştır? Çok eşlilik neden keyfi ve kadınların zararına uygulanan bir sistem haline gelmiştir? Kadın neden baştan çıkarıcı ayartıcı olarak algılanmıştır?" gibi sorularla aslında bu durumun bizzat İslam'ın kendisinden değil de, yorumlanmasından kaynaklandığını ifade etmektedir. Bu sorulara ait cevapların, eşler arasındaki ilişkide, eşlerin birbirlerine karşı konumlanmalarında etkili olduğunu, bireylerin davranışlarını meşrulaştırdığını, örf, adet, gelenek ve kültürümüzde yer alan bu türden kadını aşağılayan yargıların yeniden değerlendirilmesi, uygun olmayanların ayıklanıp, toplumsal bilincin bu yönde değiştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

İslam dünyasında batıcı aydınlar, kadın haklarını toplumsal değişim ve dönüşüm projesi çerçevesinde değerlendirilmiş, kadına verilecek haklarla birlikte toplumun da ilerleme yönünde mesafe kat edeceği şeklinde bir kanaat hasıl olmuştur. Ancak onların bu konudaki düşüncesi doğru bir bilgiyi yanlış misale uygulamaktan ibarettir. Bir odanın sıcaklığı artınca termometrenin ibresi yükselir, fakat termometreyi ısıtarak, odanın ısınısını yükseltemezsiniz. Mesela, ekonomik ve sosyal gelişme sonucunda kadınların toplum hayatının her sahasına daha çok girdikleri görülmektedir. Ama kadınlara hukuki ve sosyal imtiyazlar tanıyarak ekonomik ve sosyal kalkınmasını gerçekleştiren bir ülke yoktur (Akgül, 1999: 252). Sosyal problemlerin kaynağında bir tek faktör olmadığı gibi, tek faktörle de açıklanamaz. Dolayısıyla problemin doğru bir şekilde tespit edilmesi ve soruna ilişkin çözüm önerilerinin buna göre ortaya konulması gerekmektedir. Anlaşılan, kadınların durumlarının düzeltilmesiyle toplumsal gelişmenin sağlanacağı yargısının doğrulanmadığı görülmektedir.

İslami söylem, İslam'da ve İslam toplumlarında bir kadın sorununun varlığını kabul etmez. Bunu, Batı-merkezli bir tarih ve dünya algılamasının bir yansıması olarak ele alır. Mevcut sorunları da ithal bir sorun olarak görür. Bu söylemi benimseyenlere göre aslında kadın sorunu yoktur; sorun Batının yaşadığı tarihsel dramın diğer dünyalarında bir sorunu olarak varsayılmasından kaynaklanmaktadır (Canatan, 2005: 22). Ancak realitede durum böyle değildir. Bireylerin "kadın" algısı üzerinde dinin etkileri olmuştur. Bu, oldukça çok geniş, müstakil bir araştırmanın konusu olması hasebiyle, (din, kadın ve aile ilişkisini) kısaca ele almaya çalışacağız. Çünkü Müslümanların zihninde yer alan kadın ile İslam'ın öngördüğü kadın birbirinden farklıdır. Bu farklılık aile ve eşler arasında meydana gelen birçok problemin de temelinde yer almaktadır.

Şiddet probleminin temelde cinsiyet farkından ziyade birey olarak 'insan' ve onun yaratılışından kaynaklandığı vurgulanmaktadır. İnsanın yaratılışından getirdiği birtakım olumlu ve olumsuz yönleri gizil olarak bulunmaktadır. Ekolojik teori açısından soruna bakılırsa, merkezde birey, içinde yetiştiği, sosyalleşme sürecini yaşadığı aile ve etkileşim içine girdiği çevreyle etkileşim vardır. Dolayısıyla bireylerin cinsiyete ilişkin yargıları öncelikle aile, sonra çevre tarafından aktarılmaktadır.

İnsan, yaratılıştan kendisine verilen iyi ya da kötü güçlerden hangisini ortaya koyacağını kendisi belirler. Günümüzde başvurulan yanlış bir yaklaşıma burada işaret etmek gerekir. Şiddeti birtakım sorunları çözmeye alışılmış bir yöntem gibi kullanan insanların mensup oldukları din veya kültüre bakarak şiddetin kökenini bu kimsenin dinine veya kültürüne dayandırmak isteyen basit yaklaşımlı insanlar gittikçe çoğalmaktadır. Hâlbuki şiddetin kökeni din değil; insan fitratıdır. Ancak bunu göstermek için insan fitratının psikolojik tahliline ihtiyaç vardır (Açıkgenç, 2007: 239).

İslam dini açısından eşler arası ilişkiler ve sorumluluklar sevgi temeline dayalıdır. Kuran'da: " İçinizden, kendileriyle huzura kavuşacağınız eşler yaratıp; aranızda muhabbet ve rahmet var etmesi, O'nun varlığının belgelerindedir. Bunlarda, düşünen millet için dersler vardır" (Rum, 21) ayetiyle, huzur ve mutluluğun kendilerinde yaşanacağı kadın ve erkeklerin birbirleri için yaratıldığı, birbirlerinin zıddı değil; tamamlayıcıları oldukları anlaşılmaktadır. Bu noktada yorumcular eşler için "çift ayakkabı" metaforunu kullanmaktadır. Nasıl ki, ayakkabı için bir çift olması gerekiyor ve tek başına bir ayakkabı anlam ve işlevi yoksa eşlerin de tek başına, diğeri olmadan bir anlamı yoktur. Dolayısıyla, eş olma, çift olma için eşlerin birbirlerine ihtiyaçları vardır ve birbirlerini tamamlayıcıdırlar.

İslam hukukçuları, eşler arasında meydana gelen anlaşmazlıkları "nüşuz" kavramı etrafında incelemişlerdir. Meydana gelen sorunlara İslam fıkı perspektifinden yaklaşmış ve çözüm önerileri getirmeye çalışmışlardır (el Ati, 2000: 210-212). Anlaşmazlıklara konu olan olaylar "haklar ve yükümlükler" bağlamında ele alınmış; ancak bu anlaşmazlıklar sosyolojik, psikolojik, ekonomik vb. boyutlarda ele alınmamıştır. Sosyal değişimle birlikte ilişki biçimlerinin, rol ve statülerin değişmesi dikkate alınmadan ortaya konan bu çözümler belli dönemlerde oldukça faydalı olmuş, ancak günün şartlarına uygun yeni çözümlerin de ortaya konulması ihtiyaç halini almıştır.

Kuran'da yer alan hükümler, eşler arası şiddetin doğrudan kaynağı olmasa da bireyler şiddet uygularken bu hükümlere göre şiddet uygulamıyorlar- kimi bakımlardan bireyler, yaptıkları davranışları meşrulaştırmak isterler. Bu bakımdan dini hükümler, insanların davranışlarını meşrulaştırıcı olarak sıklıkla kullanılmaktadır. Eşler arasında meydana gelen problemlerin daha iyi anlaşılması, her iki cinse ait hükümler yer almasına karşın, kadın konusunun istismara açık

olması, kadını ilgilendiren konuların kocası ve ailesiyle de ilgili olması bakımından, aslında her biri müstakil bir araştırma konusu teşkil eden kadınla ilgili problemlerin kısaca ele alınması konunun daha iyi anlaşılması bakımından gerekmektedir.

4.1. Din ve Kadının Eğitimi ile İlgili Problemler

Kadının eğitimsizliği, eğitim seviyesinin düşük oluşunun hem toplumsal alanda, hem de aile içinde eşinin şiddetine maruz kalma olasılığını artırdığı belirtilmektedir. Eğitim fırsatlarından kadınlar erkeklere oranla daha az yararlanmakta, buna bağlı olarak da kadınların ekonomik, sosyo-kültürel hayattaki konumlarının güçlenmesini engellemektedir. Bireyin almış olduğu eğitimin onun toplumsal konumunu etkilediği, sosyal hareketlilik konusunda yapılan çalışmalarda vurgulanmaktadır. Çünkü eğitim çocuğu gelecekteki mesleğine hazırlamakla da ilgilidir. Fakat bireyin sosyal hareketliliğinde eğitim fırsatlarından yararlanmış olması yeterli ve tek neden olmamakta, aile de sosyal hareketlilikte önemli bir etken olarak ortaya çıkabilmektedir (Özen, 1990: 322).

İslam dininin ilk emri "oku"dur. Ayette (Karae, 1) yapılan bu çağrı bütün insanlara yöneliktir. Kadın-erkek bütün toplumun bilgili olması tavsiye edilmektedir. İslam dini, eğitim-öğretimde ayrımcılık yapmamakta, "bilenlerle bilmeyenlerin bir olamayacağına" işaret etmektedir. İlk emriyle okumayı, "hikmet"i tavsiye eden İslam dini, ilme, öğrenmeye bu kadar değer atfederken, bir toplumu topyekun dönüştürme noktasında kadınlara eğitimi yasaklaması İslam'ın ruhunda da aykırıdır. Ancak cahiliye olarak eleştirilen bir toplumsal yapı, kadınların eğitimine engel olmuş, fakat Hz. Peygamber sonrası dönemde kimi uydurma rivayetlerle de bu argümanlar desteklenmişlerdir.

İbnül Cevzi, "Kadınlarınıza yazı yazmayı öğretmeyin, onları evlerin üst katlarındaki (manzaralı) odalarda oturtmayın. Dikiş öğretin ve Sure-i Nur'u da iyi öğretin" şeklinde, Peygambere dayandırılan bir rivayet aktarmıştır (akt., Ateş A.O., 2006: 147). Uydurma olduğu belirtilen bu ve bunun gibi yüzlerce rivayet, kadınları eğitim alamalarını engelleme ve toplum dışında bırakma çabaları olarak değerlendirilebilir. Çünkü geleneksel anlayışta erkeği baştan çıkarıcı olan kadındır. Dolayısıyla kadın toplumdan soyutlanırsa ahlaksızlık, fuhuş, zina vb. kötülükler olamayacaktır. Böyle bir anlayış ne İslam'ın, ne Kuran'ın, ne de Hz. Peygamber'in uygulamalarının ruhuna uygun düşer. Tamamıyla ataerkilliğin bir ürünüdür. İslam'ın

kendisinden kaynaklanmayan, ancak İslam adına ortaya konan bu tavır, kadınların eğitim almasını, kendini geliştirmesini, çocuk yetiştirmedeki becerisini engellemiş, kadınlara ait dini konularda dahi erkek egemen anlayışın yerleşmesini sağlamıştır. Günümüzde dahi ülkemizin bazı bölgelerinde kız çocuklarının eğitiminin gereksiz olduğu ifade edilmektedir.

Eşler arası şiddetle ilgili olarak, sosyalleşme sürecinde anne-babanın bir eğitim aracı olarak dayığı kullanmasının İslam dini açısından sakıncalı olmadığı ifade edilmiştir. "Rabbim! Karnımda olanı tam hür olarak sana adadım, benden kabul buyur, şüphesiz sen işitensin, bilensin" (Al-i İmran, 35) ayetiyle çocuğun terbiyesinde, eğitim-öğretiminde, terbiye için cezalandırmasında anneye yetki verildiği ifade edilmiştir. Eğer anne bu yetkiye sahip olmasaydı çocuğu hakkında bu adakta bulunmazdı, biçiminde temellendirilmeye çalışılmıştır. Bunun yanında aile içi anlaşmazlıklarda başvurulacak yöntemler sıralanırken, erkeğin kadını terbiye etmesinden bahsedilmektedir. Bu görüşü savunanlar "Ey inananlar! Kendinizi ve ailenizi ateşten koruyunuz" (Tahrim, 6) ayetiyle erkeğin, eş ve çocuklarını terbiye hakkına sahip olduğunu iddia etmektedir (Ateş, A., 2000: 97-100). Bu ayetlerden yola çıkılarak, erkeğin kadını terbiye etme hakkının Kuran tarafından verildiği düşüncesinden hareket eden erkek, çocukları ve karısı üzerinde her konuda terbiye yetkisini kendisinde görecektir. Erkekleri her şeyi bilen, öğretici; kadınları cahil ve eğitime muhtaç varlıklar olarak gören bu anlayış, aile içi ilişkilerde ve toplumsal alanda kadını ikincil varlıklar olarak ele almaktadır. Bu durumda erkek, kendisini kadın üzerinde tasarruf sahibi bir varlık olarak görmekte, eşine karşı şiddet uygulamaktan kaçınmamakta ve yaptığı davranışlara dini temeller bulmaktadır. Din, burada eşine karşı şiddet uygulayan bireylerin davranışlarını meşrulaştırıcı bir fonksiyon icra etmektedir.

21.yüzyıl Türkiye'sinde, kadınların eğitim alanında erkekleri geriden izlemeleri, sağlıklı bir toplum ve dengeli bir aile yapısını olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Türkiye'de, bütün olumlu çabalara rağmen, başta eğitim olmak üzere birçok alanda kadın ile ilgili eşitsizlikler söz konusudur. TÜSİAD tarafından (2000, 31) gerçekleştirilen 'Kadın Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş' çalışmasında da vurgulandığı üzere, eğitim kadının bireysel gizilinin gerçekleşmesinde ve toplumsal gelişime katkısının artırılmasında gerekli, ancak yeterli olmayan bir etmendir. Bir

kadın ancak aldığı eğitimi etkin uygulamaya aktarmak yoluyla toplumsal değişmeye gerçek katkıda bulunabilir

Sonuç olarak, eğitim öğretimde ayrımcılık ortaya koymayan İslam dini, kadın-erkek bütün bir toplumun eğitimi olmasını istemektedir. Buna karşılık, Hz. Peygambere atfedilen ve uydurma oldukları belirtilen rivayetler; örf, adet ve geleneklerle iç içe geçmiş, kadının eğitim almasını, sosyal hayat içinde yer edinmesini engellemesinde başvurulan argümanlar arasında yer almıştır.

4.2. Din ve Kadın-Erkek Eşitliği

Kuran'ı Kerim'de : "Ey insanlar! Şüphe yok ki, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi boylara ve kabilelere ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdar olandır" (Hucurat, 13) buyrulmuştur. Ayette geçen "bir erkek ve bir dişiden" ifadesiyle kadın ve erkeğin eşit olarak yaratıldıkları, ancak üstünlük/değerlilik bakımından, ilahi emir ve yasaklara uyma konusundaki hassasiyet ölçünde üstünlüğün olacağı anlaşılmaktadır.

Dikkat çekici diğeri bir nokta, "Ey insanlar" şeklindeki bir hitapta kadın ve erkek ayrımı yoktur. Yani "kul" olma yönünden her iki cinste aynı muameleye tabidir. Her ikisi de "tek bir nefisten" yaratılmıştır (Nisa, 2). Erkek ve kadın görevde, hukukta, ibadette, çalışma hayatında, her türlü sorumlulukta eşittirler. Dolayısıyla her ikisi de insan olma yönünden aynı haklara sahiptir. Er-Razi, insanların tek bir nefisten yaratılmalarının birbirinden farklı olmalarına bir engel olmadığı gibi, bu farklılıklardan hareketle ayrıcalık ve farklı muamele talep etmelerinin de yerinde olmadığını vurgular. Farklılığın doğal olduğunu ve bu doğallıktan kaynaklanan statü farklılıklarını da inkar etmez; hatta kaçınılmaz görür (Canatan, 2005: 59).

İslam kadına bazı haklar verse de, Nisa suresindeki bir ayette "kavvamun" ifadesiyle erkeklerin kadınlardan üstün olduğuna dair ifadenin varlığı, kadın-erkek arasındaki eşitsizlik düşüncesini akla getirmektedir. Erkeğin kadından üstün olduğunu iddia eden Kurtubi'ye göre, erkeklerin akli olgunluk ve idarecilik bakımından bir üstünlükleri vardır. İşte bundan dolayı kadınlar üzerine yöneticilik hakkı erkeklerle verilmiştir. Yine denildiğine göre erkeklerin kadınlarda bulunmayan bir şekilde ruhi bakımdan ve karakter itibarıyla bir üstünlükleri vardır. Çünkü erkeklerin karakterlerinde (tabiatında) hararet ve kuruluk baskın olduğundan, erkekte bir kuvvet

ve çetinlik bulunur. Kadınların karakterlerinde ise baskın olan nemlilik ve soğukluktur. O bakımdan yumuşaklık ve zayıflık anlamındaki hususlar karakterlerinde yer eder (Canatan, 2005: 61).

Yine Müslüman bilginlere göre, kadın ve erkek arasındaki farklılıklar, genel olarak doğal ve yaratılıştan (fitri) farklılıklardır. Durum böyle olunca da yapılacak fazla bir şey yoktur. İki anlamda yapılacak bir şey yoktur. İlk olarak bu farklılıklar, değiştirilemez; her türlü değiştirme yaratılışa karşı ve bu yöndeki bir talep Allah'a karşı bir isyandır. İkinci olarak kadın ve erkek arasındaki doğal farklılıklar, hak ve yükümlülüklerde de farklılıklara yol açmaktadır. Bu da doğal düzenin bir sonucudur. Hak ve yükümlülüklerde de değişmeye gitmek, doğal düzene karşı başkaldırmaktır (Canatan, 2005: 62).

Kadın-erkek arasındaki farklılıkları hükümler/fikhi hükümler açısından değerlendiren düşünürler, doğal olarak bunların değişmeyeceğinden hareketle, erkeğin üstünlüğüne vurgu yapmaktadırlar. Ancak bunun yerine kadın-erkek arasındaki farklılığı statü temelinde değerlendirmiş olsalardı ki, statüleri belirleyen toplumsal kazanımlardır, kadın-erkek arasındaki farklılığın değişmez olmadığını görecektelerdi. Dolayısıyla kadın-erkek arasındaki üstünlüğün ontolojik değil de, sosyolojik olduğu dikkate alınmış olsaydı, İslam dünyasındaki kadının aleyhine oluşan şartlar gerçekleşmeyebilirdi. Şayet aradaki farklılığa toplumsal statü açısından yaklaşılsa, Kuran'ın ilk muhatabı olduğu dönemde kadının toplumsal konumu çok düşüktü, bundan dolayı erkeğin üstünlüğü anlaşılabilirdi. Ancak üstünlüğün fitri olduğu üzerine yapılan vurgu, kadını ikincil bir varlık konumuna düşürmüştür.

Buradan hareketle miras paylaşımında "erkeklerin 2, kadınların 1 pay alması" yine yukarıda ifade edilen yorumdan hareketle daha iyi anlaşılacaktır. Miras; para ile ölçülebilen hak ve borçlardan oluşan mal varlığı, kişinin ölümüyle birlikte "tereke" adını alır ve ölümle birlikte mirasın intikali ve ne şekilde paylaşılacağı sorunu gündeme gelir. O devirde kadın, yalnızca çocuk yetiştirme ve ev işleriyle meşgul olduğundan, ailenin geçimini sağlamak tamamıyla erkeğin görevidir. Bu bakımdan mirasın taksiminde ihtiyaç ilkesi gereği yarım pay ayrılmasının ne kadar adil ve kadını koruduğu ortaya çıkar. Bugün şartlar değişmiş, kadın da aile bütçesine katkıda bulunmak için dışarıda çalışmak mecburiyetinde kalmıştır. Şu halde kadının hem aile bütçesine katkısı hem de ihtiyaçları arttığından daha önceki hüküm ve yorumların yeniden ele alınmasının gerekliliği ifade edilmektedir.

İslam Hukukçuları miras konusundaki durumu şöyle açıklamaktadırlar: Kuran, ailenin bütün mali sorumluluğunu erkeğe yüklemiş, o eşine, çocuklarına bakacağı gibi, muhtaç vaziyetteki anne-baba ve kız kardeşine de yardım ile görevlendirmiştir. İş hayatında çalışmadığı için ev işleriyle uğraşan, çocuk yetiştiren kadın ise; mali gücü ne olursa olsun ancak ihtiyarî ve ahlakî bir sorumluluğun dışında, ailenin hiçbir masrafına iştirak etmeye mecbur olmadığı gibi, malını da dilediği gibi kullanma hakkına sahiptir. Erkeğin malı devamlı tüketildiğinden azalacak, kadının malı ise harcanmadığından sabit kalacak, isterse işleterek de onu çoğaltabilecektir. Bu bakış açısına göre, miras hukuku detayları ile incelendiğinde, Kur'an'ın ikiye bir farkına rağmen, kadını açıkça kormaktadır (Kaynak, 2003:15).

Medeni Kanun'un yürürlüğe girişi ve son dönemde "mal rejimi sözleşmesi"¹⁰nin yürürlüğe girmesiyle birlikte, kadın ve erkek mirastan eşit pay almaktadır. Diğer taraftan Kuran'daki miras dağılımının emir değil, tavsiye olduğu; dolayısıyla kadın ve erkeğe eşit paylaştırmakta dinen bir sakınca olmadığı ifade edilmiştir. Ancak insan unsuru devreye girdiğinde yine benzer eşitsizlikler gündeme gelmektedir. Turinay (1996: 153) bu durumu şöyle ortaya koyuyor: "Bizim hukukumuzda eşler arasında "mal ayrımı" esas kabul edilmiş bulunuyor. Fakat aile hayatı esnasında kazanılan mallar ise genellikle hep erkeğin hanesine kaydedilir. Alınan araba, taşınmaz mallar ve hatta beyaz eşyaya kadar. Zaten eşler, ileride ayrılabiliriz endişesiyle, alınan her malı "kimin üzerine yazacağız" diye problem de çıkarmazlar. Böyle bir durum bizde evliliğe güvensizlik olarak algılanır. Fakat sonuçta, boşanmalar da kazanılan mallar açısından, devamlı kadının zararına sonuçlar üretecektir. Boşanmaların kolaylaştırılmasına yönelik getirilen düzenlemeler, özellikle kadınların ezilmekten kurtarılması adına, yani bir kadın hakkı olarak gündeme getirilmiştir. Ciddi hazırlıkları yapılmayan her teşebbüs, böyle yarım sonuçlar üretmeye mahkûm kalıyor. Buradaki yanlışlık, konuya sosyal bir problem olarak değil de; sadece "kişi hakkı", "kadın hakkı" olarak yaklaşılmasından ileri gelmektedir. Bu, bir "hak" elde edilirken, bir başka hakkı ve imkânı kaybetmek demektir. Netice olarak sosyal problemler tek eksene oturtulmamalı, problemlere çok yönlü ve ülkemizin kendine has şartları içinde çözümler geliştirilmelidir."

¹⁰ Eşler arasındaki mal rejimlerine ilişkin kurallar 4721 Sayılı Türk Medeni Kanununun 202-281. maddeleri arasında düzenlenmiş, 01. 01. 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir (bkz. Mustafa Şimşek, Uygulamada Mal Rejimi Davaları, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 99, Mart-Nisan 2012, ss. 381-399)

Miras paylaşımının hangi esaslara göre belirleneceği (dini ve resmi) kimi zaman bireylerin içinde buldukları konuma göre ayarlanmaktadır. Araştırmanın yapıldığı yer olan Konya'da, miras paylaşımı esnasında birey şayet karısının mirasını almak istiyorsa "resmi hukuk"tan yana, "kendine düşen mirası almak istiyorsa "şeraitten" yana bir tavır sergilemektedir. Her iki durumda da çıkarına uygun bir davranış göstermekte, dini kendi çıkarlarını meşrulaştırıcı bir araç olarak kullanmaktadır. Bu şekilde yapılan birçok miras taksimi, kimi zaman rahatsızlıklara neden olmakta, eşler arasında huzursuzluğa, aile bağlarının zayıflamasına, kopmasına neden olmaktadır. Kadınlara yönelik günümüzdeki miras eşitsizliği, kadının ekonomik yönden zayıf, güçsüz kalmasına, aile içinde meydana gelebilecek olumsuz durumlar karşısında çaresiz kalmasına, şayet şiddet görüyorsa katlanmasına neden olmaktadır. Menfaat duygularının dini inançlara üstün geldiği durumlarda, erkek mirasçılar kadınları saf dışı bırakmak veya onların payını en aza indirebilmek için işlerine en uygun geleni empoze etmektedirler. Geleneksel çevrelerde karışık bir durum arz etmekle birlikte, dini inançların oldukça geçerli olmalarına karşılık, modern tipteki ailelere doğru gidildikçe, miras dağıtımı konusunda da kadın erkek eşitliği ilkesinin geçerlilik kazandığı görülmektedir (Günay, 1999: 187).

Kadının şahitliği konusu, eşitlik bağlamında, oldukça tartışmalı bir husustur. Bu konuda yapılan tartışmalar, iki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğine denk olduğu iddiasından hareketle ele alınmıştır. Kuran'da: "Ey iman edenler! Belirlenmiş bir süre için birbirinize borçlandığınız vakit onu yazın. Bir katip onu aranızda adaletle yazsın... Erkeklerinizden iki de şahit bulundurun. Eğer iki erkek bulunamazsa, rıza göstereceğiniz şahitlerden bir erkek ile -biri yanılırsa diğerinin ona hatırlatması için- iki kadın (olsun). Çağırıldıkları vakit şahitler gelmezlik etmesin. Büyük veya küçük, vadesine kadar hiçbir şeyi yazmaktan sakın üşenmeyin. Böyle yapmanız Allah nezdinde daha adaletli, şehadet için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha uygundur. Ancak aranızda yapıp bitirdiğiniz peşin bir ticaret olursa, bu durum farklıdır..."(Bakara, 282) buyrulmaktadır. Bu ayetin iniş sebebinin kadının şahitliği değil, ticari anlaşmada vadeli borçlanma için olduğunu iddia edenler bulunmakla birlikte, kadınların duygusal, unutkan, ticari tecrübeleri olmadığından biri yanıldığında diğerinin onu düzeltme imkanı olduğundan iki kadın şahit gerektiği şeklinde yorumlanmıştır (Kaynak, 2003: 10). Daha ileri giderek kadınların borçlarda ve mallarda olduğu gibi, had'lerde ve kısasta şahitliklerinin (iki kişi de olsa) geçerli

olmadığını iddia edenler olmuştur (Tuksal, 2000: 141). Diğer taraftan Hz. Peygamberin hayatında tek kadının şahitliğini kabul ettiği bilinmektedir (İbn Mâce, Talak, 25, Mukaddime, 13; Nesâî, Talak, 33; Ahmed b. Hanbel, VI/46; bkz., Dalgın, 2005).

İslam uleması, tarihte geleneksel toplumsal yapılara uygun olarak "özel bir sebebe binaen gelmiş olan bir kuralın genelleştirilebileceği" kuralından hareketle bu özel kuralları kadın aleyhine genelleştirdikleri belirtilmektedir. İslam'ın ilke ve kurallarıyla tarihsel uygulamalar arasındaki uçurum, din ile toplum arasındaki gerilimi yansıtmaya açısından önemli bir noktadır. Geleneksel yapı değişmeye karşı öylesine bir direniş göstermektedir ki, dine rağmen kadın aleyhine uygulamalar kendi yolunda gitmektedir (Canatan, 2005: 79).

Kadınların şahitliği konusunda, kadınların duygusal, hissi, unutkan vb. varlıklar olduğu ifade edilerek, iki şahit istendiği ifade edilmektedir. Kadının unutkanlığı konusunda temel sorunun kadının tarihsel sürece ne ölçüde müdahale edebildiği ile ilişkili olduğunu görmek gerekir. Kadın günümüzde tarihe müdahale edemiyorsa hala unutkandır. Çünkü unutmak sadece basit psikolojik veya zihinsel bir durumu göstermez, aynı zamanda olan bitenin de farkında olmayı gerektirir. Bu yüzden ekonomik, siyasi, ailevi vb. boyutlarıyla tarihi şekillendiren erkekler karşısında kadınlar, "elbette unutkandırlar", yani olan bitenin farkına varmamaktadırlar (Fidan, 2006: 36). Ataerkil toplumun kadını kısıtladığı varsayımından hareketle kadının, toplumda etkin olmaması nedeniyle genel olarak değil de, ev ile konumlandırılmış bir hayat içerisinde 'unutkan' olduğu iddia edilebilir. Ancak günümüz şartlarında hayatın her alanında görülen, iş yaşamında yöneticilik yapan kadınların varlığı bu durumun yeniden ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu'nun (17.10.2002 tarihli Kurul Kararı)'na göre, "ayetlerde, erkek için kullanılan çoğul sığıması, kadınları da içerir. Arapça dil kurallarına göre, söz konusu şahitler, erkek olabileceği gibi, kadın da olabilir. Bu da yukarıda zikredilen ayetlerde geçen "şahit" kelimelerinin kadınları da kapsadığını, dolayısıyla kadının şahitliğinin erkeğinkine denk olduğunu gösterir. Sonuç olarak, konuyla ilgili ayetler birlikte değerlendirildiğinde, kadının şahitliğinin erkeğinkine denk tutulabileceği anlaşılmaktadır" ifadeleriyle günümüzde kadının şahitliğinin erkeğinkine denk olduğu ifade edilmektedir.

Müslüman düşünürlerden bazıları kadın ve erkeğin biyolojik bakımdan farklı olmalarına karşılık, sorumluluk bakımından eşit olduğuna vurgu yaparlar. Dünya işlerinin gereği gibi yürütülmesi için erkeğe verilen kuvvet ile kadına verilen kuvvet farklı görünse de, aslında bunlar birbirini tamamlamakta ve dengelemektedir. İslam dini kadını bu çerçevede hem hak sahibi ve özgür kılmış, hem de sorumlu tutmuştur. Kuran, kadının hak ve sorumluluklarında erkeğe göre herhangi bir ayrım gözetmemiştir. Bu durum fitrattaki denge ilkesine de tamamıyla uymaktadır. Kadın ile erkek birer yapı taşı değil ki, yontularak eşit hale getirilsinler ve toplumda istenilen yere konsunlar. Aslında her bakımdan eşitlik erkekler arasında da mümkün değildir. Her bir insan diğerinden tamamen farklı olarak yaratılmıştır. İnsanlar aslında bu farklılık sebebiyle birbirinden ayrılmaktadır. Aksi halde insanları tanımak mümkün olmayacaktır. Bu bakımdan kadın ve erkeğin her bakımdan eşitliğini savunmak, fitrata ve hayat gerçeklerine aykırı olduğu için bu düşüncenin kabul edilmesi mümkün değildir (Yavuz, 1999: 22).

Güzel davranış, iyilik, kötü söz söylememe gibi dini emirler, bütün insanlığa hitap ederken; örf, adetler ve geleneksel yapı, erkekten yana bir tavır sergilemektedir. Erkek kendi toplumunun özüne ve normlarına uygun rahatça gezinirken, kadın bu kurallarla karşı karşıyadır. Çünkü kadınların kocasından izinsiz dışarı çıktıklarında lanetlendiği¹¹, kadının fitne unsuru olduğu, kadınların eve kapanmasının daha hayırlığı olduğunu ifade eden bu türden rivayetlerin İslam dışı olduğunu ifade eden Ateş (2006: 99), Ortaçağ Avrupa'sında kadının konumunu özetleyen:"Bir kadın evinden dışarıya üç kez çıkmalıdır. Vaftiz edildiği, evlendiği ve öldüğü zaman. Kadın, kedi ve baca evi hiç terk etmemelidir" şeklindeki bir ifadeyi göstererek kültürümüzde yer alan kadınla ilgili kalıp yargıların aslında böyle anlayışın etkileşimini yansıttığını ortaya koyar.

Sonuç olarak İslam dini sorumluluk bağlamında kadın ve erkeği eşit oranda muhatap kabul etmiştir. Biyolojik olarak farklılıklar olmakla birlikte, dini ve sosyal kaynaklara ulaşma bakımından farklılık yoktur. İslam'ın ilk dönemlerinde yolculuklara, savaşlara, ticaret hayatına, mescitte ibadetlere katılan kadın daha sonra direkt olarak dinden kaynaklanmasa da dini motiflerle desteklenen toplumsal baskılar neticesinde, kadın-erkek ayrımına gidilmiş ve kadın erkeğin yanında ikincil statüde

¹¹ "Kadın, kocasının rızası olmadan dışarı çıktığı zaman evine dönünceye kadar gökteki insan ve cinin dışında kendisine uğradığı her şey ona lanet eder" (Heysemi, IV, 574 no: 7669 akt. Ateş A.O, 2006: 98)

konumlandırılmıştır. Kadının bu durumu erkeğin bilincinde kendisinin üstün olduğunu, kadınlar üzerinde hak sahibi olması gerektiği düşüncesini beraberinde getirmiştir. Kadın-erkek arasındaki eşitsizlik düşüncesi eşler arası şiddetin de nedenleri arasında yer almaktadır.

4.3. Din ve Kadının Dövülmesi

Bu konu, araştırmanın fiziksel şiddet başlığı altında genişçe ele alınan, şiddetin dinsel kaynaklı temellendirmelerinin olup olmadığını kısaca ortaya koymaya çalışacaktır. Bireyler, tutum ve davranışlarına birtakım referanslar ararlar. Öyle ki, şayet yaptıkları davranış vicdanen ve ahlaken kendilerini rahatsız ediyorsa, bu rahatsızlıklarını dini meşrulaştırma ile gidermeye çalışırlar. Miras konusunda görüldüğü üzere, insanlar çıkarları için dini inançlarından vazgeçip kendi çıkarlarına uygun bir tutum içine girebilmektedirler. Fiziksel şiddet daha ziyade erkekten kadına yönelik bir davranıştır. Kadına yönelik şiddet günümüzde bir insan hakkı ihlali olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla konuyla ilgili dini referansların yeniden değerlendirilmesi ve topluma aktarılması büyük önem taşımaktadır.

Günümüzde eşine karşı şiddet uygulayan/uygulamayan çoğu kimse, kadınların kocaları tarafından dövülmesini İslam'ın onayladığını, bunun Kur'an tarafından kocalara verilen bir hak olduğunu düşünmektedir. Tarihsel süreç içerisinde referansını dini kaynaklardan alan, kadının dövülmesine izin verildiğine dair iddialar, yaygınlığını ve etkinliğini korumaktadır. Evlenmedeki temel amaç mutlu bir aile yuvasının sürdürülmesidir. Karı koca arasında meydana gelen anlaşmazlıklarda dayak uygulanmalı mıdır? sorusuna verilen cevaplar aynı zamanda kadına yönelik bakış açısını da ortaya koyacaktır.

Nisa suresinde (Nisa, 34) "fadribuhunne" ifadesiyle kadınların dövülmesine onay verildiği düşünülmektedir. "fadribuhunne" kelimesinin kökü "darebe"dir¹². İlk

¹² İbn-i Manzur'a göre, darebe fiilinin anlamı: "Bilinen anlamı dövmektir. Vurulan şey, karşılıklı dövüşmek, dalgaların vurması, para basmak, kazığın ucunu sivriltmek, uzaklaştırmak, açıklamak, iyi döven adam, akrep-yılan vb. sokması, kadının özel günlerindeki çektiği acı, hareket, baş, benzemek, huy, hızlı yürüme gibi birçok benzer anlamlar verilmektedir." Zebidi, darebe kelimesinin ilk anlamı olarak dövmeyi vermiştir. Hicri 395 yılında ölen ve ilk sözlük hazırlayanlardan olan İbn-i Faris'e göre, kelimenin ilk anlamı, etki etmek, vurmaktır. Diğer anlamlar bunlardan türetilmiştir. Yürüme, yola koyulmak vb. anlamlar vardır. Halil bin Ahmed'e göre, "Bütün işler üzerine geçerli olan bir fiildir. İlk anlam olarak yola çıkmak, hapsetmek, rızık aramak için yola çıkan kuş, bir iş şöyle oldu, sütü sağan hayvanın kuyruğunu sağan kişiye vurması, bitkiye soğuk vurması, yüz çevirmek, bir işi bırakmak, sınıf çeşit-tür, halis bal, çocuğun anne karnında hareket etmesi, benzer, ihtilafa düşme, donmak, denk düşmek, tabiat-huy, kılıcın vurulan yeri, ikamet eden, evde kalan, suda yüzen kişi, ağacı çok olan vadi

dönem sözlüklerde kelimenin ilk anlamının "yola çıkmak, yürümek" olduğu belirtilirken, sonraki dönemlerde "dövmek" anlamının daha genel olduğu ifade edilmiştir. Ayet, T.D.V.'nin mealine göre: "Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılmaları sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler, kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için sâliha kadınlar itaatkârdır. Allah'ın kendilerini korumasına karşılık gizliyi (kimse görmese de namuslarını) koruyucudurlar. Baş kaldırmamasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve (bunlarla yola gelmezlerse) dövün. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür" buyrulmaktadır. Diğer Kur'an tercümelerinde ise " onları evden çıkarın/buldukları yerden başka yere gönderin"(Öztürk, 2000),veya "hafifçe vurun" (Bulaç,1985) anlamını verenler de vardır.

Bir kısım müfessire göre, sadakatsizlik ve iffetsizlik yapmalarından korkulan kadınlar için, kocaya sıra ile tatbik edilmek üzere üç yaptırım önerilmektedir. 1) Eşinize önce öğüt verin 2) Eğer birincisi fayda vermiyorsa, yataklarında yalnız bırakın yani onlarla cinsel ilişkiye girmeyin. 3) Her iki uygulamadan da netice alınmıyorsa, daha etkili olarak onları buldukları mahalden uzaklaştırıp başka bir yerde oturmaya mecbur edin. Kur'ân'ın gayesi; toplumun çekirdeğini teşkil eden aileyi sağlamlaştırmak, yuvanın bozulmasını önlemektir. İşte bu üçüncü yaptırımda müfessirler arasında "fedribuhünne" ifadesinin anlamında anlaşmazlıklar çıkmış, bazı müfessirler "dövün" ifadesinin daha geçerli olduğunu savunmuştur (Ateş, A., 2000: 100; Kaynak, 2003: 21).

Kadının dövülmesini belli şartlara bağlayan yorumlardan bir diğeri de, "Kocanın Karısını Tedip Hakkı" başlığı altında işlenmiştir; "Kocanın tedip hakkı, karısına karşı şiddet kullanmasını, onu dövmesini ve kötü muamele etmesini hiç bir şekilde tecviz etmez. Kocasına karşı ödevlerini yerine getirmeyen ve bunda ısrar eden kadına karşı uygulanacak müeyyidenin sonuncusu kocanın karıyı hafifçe

---

gibi anlamlara gelmektedir. Bu sözlüğün müellifinin ölümü hicri 175 yılındadır. Yani ilk kaynaklardan olduğu söylenebilir. Dikkat çeken nokta şurasıdır ki, darebe fiilinin ilk anlamı olarak "dövme" ifadesini vermemiştir. Kelimenin birincil anlamını "yola çıkmak", "uzaklaştırmak olarak vermiştir. Diğer kaynaklarda da ilk anlam dövme değildir. Ancak yakın dönem arap dilbilimciler ibn Manzur ve Zebidi gibi, bu kelime için bilinen ilk anlam olarak dövmeyi vermişlerdir. Bir kelimenin ilk kullanıldığı dönem ile günümüze gelen anlamı farklı olabilmektedir. Buna anlam kayması denilmektedir. Örneğin "yavuz" kelimesi Sultan Selim'e bir sıfat olarak verilmiştir. Kendi döneminde köpeğe verilen bir sıfat iken Sultan Selimle birlikte olumsuz anlamlarından sıyrılmış, "güçlü, kuvvetli" anlamlarını ifade eden bir kelimeye dönüşmüştür. Günümüzde insanlar çocuklarına "yavuz" ismini yaygın bir şekilde koymaktadırlar.

dövebilmesidir. Ancak bundan önce kadına kocanın ihtarda bulunup ödevlerini hatırlatması; bu fayda etmemişse onu yatağında yalnız bırakması yani itaatsiz kariya tahsis ettiği gece ziyaretlerini iptal etmesi gerekir. Bu tedbir de sonuç vermemişse, koca karısını hafifçe dövebilir. Kocanın bu yetkisi sadece bir disiplin cezası mahiyetindedir. Kadri Paşa'ya göre, bu cezanın uygulanabilmesi için kadının hareketine uygun bir cezanın kanunda tespit edilmemiş olması gerekir" (Cin, 1974: 186-187).

Kur'an'ın muhatabı, toplumda mevcut olan herhangi bir kurum değil, bireydir. Hukukla ilgili ayetlerden birey öncelikle "öğüt" olarak yararlanır, ona dayalı fikirler, değerler üretir. Müeyyidelerin uygulanması, bireyin işi değildir. Aile içinde kocanın karısına karşı ceza verebileceğini iddia edenlere karşılık, cezanın, eğer hukuktan söz edilecekse-bireyler tarafından değil, hukukla ilgili kurumlar tarafından belirleneceği, uygulanacağı ifade edilmiştir. Aksi durumda, toplumda kaos ve anarşi çıkar, hukuktan söz edilemez (Onat, 2007: 114).

Kadının dövülmesi fiziksel şiddet kapsamında değerlendirilmektedir. Başlangıçta hafifçe vurmalarla başlayan şiddet, yaralamalara hatta ölümlere yol açmaktadır. İslam, bir din olarak şiddeti emretmemekte, şiddete giden yolların da kapatılmasını istemektedir. İslam'a göre insan hayatı dokunulmazdır. Dokunulmazlığın bir hak olabilmesi için mutlaka yaptırım olması gerekir. Yoksa söz konusu dokunulmazlık dini veya ahlaki bir tavsiye olarak kalır. İnsanın dokunulmazlık hakkını, devlet de dahil olmak üzere hiçbir güç elinden alamaz. Ancak bunun tek bir istisnası vardır. İnsan başkalarının dokunulmazlığını ihlal ederse kendisi de dokunulmazlık hakkını kaybeder. İslam hukukunda dokunulmazlığın kalkmasına yargı karar verir, cezalar ve hukuki müeyyideler sadece devlet tarafından uygulanabilir. Günümüz hukuk doktrinine göre, insanın dokunulmazlığı, seküler ve dini hukuk sistemlerinin ortaklaşa kabul edeceği bir ilkedir. Zaten klasik fukahaya göre insanın dokunulmazlığını korumak, dinin ve hukukun amacıdır (makasidü's-şeria). İnsanın dokunulmazlığı ilkesi, İslam hukuk düşüncesine göre bütün hukuk sistemlerinin ortak, ebedi ve evrensel zeminini teşkil eder (Şentürk, 2007: 85-89).

Kadının dövülmesi konusunda "uzaklaştırım" görüşü ile "dövün" görüşü arasında bir değerlendirme yapmak gerekirse, Kur'an'ın indiği ilk dönemde "uzaklaştırım" anlamının o döneme yakın sürelerde hazırlanan lügatlerin anlamına daha yakın olduğu belirtilmektedir. Bu yorum kanaatimizce zorlama bir yorumdur.

Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'de 1870'lere kadar "sorumsuz eşin/errant wife" bedensel ceza verilmesinin yasalarda meşru olduğu bildirilmektedir (Borgatta ve Montgomery, 2000: 981). Zira o dönemin şartları içerisinde, hatta 1700'lü yıllarda bile bırakın eşini dövme, "eş satışının" dahi meşru görüldüğü, kadınların cadı olarak kazanlarda yakıldığı, insan haklarının merkezi olarak iddia edilen İngiltere'de 1700'lü yıllara kadar parmak kalınlığını geçmeyecek kalınlıkta sopayla, bir kişinin karısını dövebileceği yasalarla garanti altına alındığı bir dünya konjonktüründe, o dönemin Arap toplumunda kız çocuklarının diri diri toprağa gömüldüğü bir zamanın şartlarına bakarak, "dövün" olarak da anlaşılabilir. "Fadribuhünne" kelimesinin ifade ettiği anlamdan ziyade, niçin böyle bir anlamın çıkarıldığı önemlidir. Şayet, kadınları, duygusal, zayıf, güçsüz vb. niteliklere sahip olduğundan böyle bir anlam ortaya çıkarılırsa itiraz bu noktaya gelecektir. Çünkü kişilik olarak nitelendirilen şey, huy, mizaç, tabiat gibi, insanda ömür boyu sürer. Böylece kocanın karısını dövmesi meşru olur. Ancak yaşanan dönemin ataerkil bir dönem olduğu ve dünyadaki diğer toplumların da bu durumdan hali olmadığı ortaya konulursa tarihsel şartlara daha uygun bir açıklama yapılacaktır. Çünkü günümüz toplumlarında ataerkillik o dönemdeki kadar yaygın değildir. Şartlar değişmiştir, evin ve her şeyin sahibi erkek iken, günümüzde kadın erkeğe ortak olmuştur. Özgürlük, adalet, eşitlik gibi kavramlar yakın bir dönemde (Fransız İhtilali 1789) kullanılmaya başlanmıştır.

Diğer taraftan İslam dininin peygamberinin hayatı boyunca eşlerini hiç dövmediği, aksine onlara karşı daima sevgi, şefkat ve merhamet gösterdiği kaynaklarda ortaya konmuştur (Canan, 1991: 448). İsmi barış, esenlik olan bir dinin müntesipleri eşlerine karşı, Hz. Peygamberin örneğinde güzel davranışlar sergiler. Diğerleri ise davranışlarını meşrulaştırmak için çareler ararlar.

4.4. Din ve Kadının Çalışması

İslam dini ailenin geçimi sağlamak görevini erkeğe vermiştir. Ailede koca, nafakayı temin etmek zorundadır. Evlilik içinde kocanın eşi ve çocukları için yüklendiği geçim masraflarına nafaka denilmekte, insanın normal bir hayat için muhtaç olduğu mesken, yiyecek, içecek, giyecek, tedavi, taşınma vb. masrafları nafaka mefhumu içinde yer almaktadır (Karaman, 1999: 343; Yaman, 2009: 67). Ayette, "İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin; rızkı daralmış bulunan da Allah'ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği

imkândan fazlasıyla yükümlü kılmaz. Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır" (Talak, 7) buyrulmaktadır. Anlaşıldığı kadarıyla geçim yükü dinen erkeğin omuzlarındadır. Kadının evi geçindirmek, nafaka temin etmek gibi bir yükümlülüğü yoktur. Ancak buradan İslam kadınların çalışmasına engeldir şeklinde bir sonuç çıkarılmamalıdır. Hz. Peygamberin eşinin ticaretle uğraştığı herkesin malumudur.

İslam dini kadınların çalışması konusunda herhangi bir kısıtlama getirmemiştir. Kaldı ki, çalışmayı teşvik etmiştir: "Ben, erkek olsun kadın olsun -ki hep birbirinizdensiniz- içinizden, çalışan hiçbir kimsenin yaptığını boşa çıkarmayacağım" (Ali İmran, 195). İslam dini herhangi bir kısıtlama getirmemesine karşın, kadın evle tanımlanmış (Aktaş C.,1992: 12), aslında dinimizle ilgisi bulunmayan, ortaçağa ait "Bir kadın evinden dışarıya üç kez çıkmalıdır. Vaftiz edildiği, evlendiği ve öldüğü zaman. Kadın, kedi ve baca evi hiç terk etmemelidir" (Ateş A.O., 2006: 99) yargıları, kadınlar için genel geçer bir kural haline gelmiştir. Kırsal kesimde kadınların bağda, bahçede çalıştıkları sıkça görülen bir durumdur. İslam dini kadının çalışmasını yasaklamamış olsa da, kadının çalışmasını uygun görmeyen geleneksel düşüncenin dinle iç içe olduğu, Müslüman muhalefetin kadının kamusal alanda aktif rol almasını desteklemediği (Arat 1998: 85), bunun sonucu olarak da kadının çalışmasının şarta bağlı olarak gerçekleştiği ifade edilmiştir. Ancak ücretli bir işte çalışması örf, adet ve geleneklerin kıskacındadır. Ataerkil aile yapısında evin geçimi ve nafakası erkeğe aittir. Dolayısıyla ataerkil geleneği sürdüren ailelerde kadınların çalışması olumsuz karşılanmaktadır. Çünkü kadının çalışmasını sadece nafaka temin etmek olarak değerlendirilmektedir. Türk toplumunun 1970'lerde yaşadığı yoğun göç dalgası bireyleri derinden etkilemiştir. Kent hayatında sadece erkeğin kazancıyla geçinilmeyeceğini, ayrıca kadının da çalışması gerektiğine dayanan düşünceden hareketle önceleri -temizlik, kapıcılık, çamaşırcılık, gündelikçi işler gibi-vasıfız işlerde çalışması, kadının çalışmasını şarta bağlı olsa da meşrulaştırmıştır. Zamanla eğitim alan, kendini yetiştiren kadınlar günümüzde iş hayatının hemen her kademesinde yer almaktadır.

Çalışan kadınlarla ilgili bir diğer husus, aile içinde kazancın paylaşımıdır. İslam hukukçularına göre, çalışan bir kadın, kocasının rızasıyla bir işte çalışıyorsa nafakası kocasına aittir. Kocasının rızası olmadığı halde çalışmasına devam ediyorsa itaatsiz sayılır ve nafakası düşer (Karaman, 1999: 343). Günümüzde çalışan

kadınlardan bazıları "nafaka temin etmek kocanın görevidir, dolayısıyla ben kazandığım parayı paylaşmam" düşüncesinden hareketle aile bütçesine kazancının yansıtılmamaktadır. Bu durum da erkek ekonomik şiddete maruz kalmaktadır. Kadın, kazancını sadece kendine ayırmakta aileler içinde huzursuzluklara neden olmaktadır. Her iki eşin de çalıştığı ailelerin yaşadığı sıkıntılardan biri de kazançların paylaşımıdır. Kamuda görevli bir bayanın yanındaki iş arkadaşlarına söylediği şu cümle çok manidardır: "18 bin lira bankada param var, araba almak istiyorum kendime. Üzerine biraz daha eklersem alabilirim. Ama kocamın haberi yok bu paradan. Şimdi arabayı ben alırsam haberi olur param olduğundan. En iyisi babama parayı verip, babam alsın, ben de babam araba hediye etti diyeyim" (Evlü, üç çocuklu, 32 yaşında).

Nasıl ki, erkeğin eşini ve çocuklarını ihmal etmesi, geçimlerini temin etmemesi, karısını kazancından, ne şekilde harcadığından haberdar etmemesi ekonomik şiddet olarak değerlendiriliyorsa; kadının kazancını kocasıyla paylaşmaması, haberdar etmemesi, ekonomik bakımdan kendine bağımlı hale getirmesi de aynı şekilde ekonomik şiddet kapsamından değerlendirilmelidir.

4.5.Din ve Nikah-Boşanma ile İlgili Problemler

4.5.1.Evlenme ile İlgili Problemler

Toplumun temeli olarak kabul edilen aile, evlilik kurumu aracılığıyla kurulmaktadır. Her toplumun kendi kültürel yapısına bağlı olarak çok değişik uygulamalar olmakla birlikte evlilik, esas itibarıyla toplum tarafından onaylanan kadın ve erkek arasında gerçekleştirilen ilişki türünü karakterize etmektedir (Gökçe, 1991: 385). Dolayısıyla evlilik olgusunun sağlıklı ve dengeli bir şekilde sürmesi, toplumsal yapının sağlıklı bir şekilde sürmesi açısından da önemlidir.

Evliliğe ilk adım olarak nitelenen nişanlılık döneminde (bkz. Kahveci, 2007) yapılan ve araştırmanın yapıldığı yer olan Konya'da da yaygın bir şekilde uygulanan "nişan nikahı"dır. Evlilik hazırlığı içinde olan gençlerin dini kaygılarla daha rahat bir araya gelmeleri, birbirini daha rahat tanımaları adına yapılan "nişan nikahı", evlenecek gençler arasında bağlayıcı bir durum ortaya çıkarmaktadır. Evlilik öncesi görüşmelere herhangi bir engel konulmadığı halde, böyle bir uygulamanın ortaya çıkardığı olumsuz tablo çoğu zaman kadın aleyhine sonuçlanmaktadır. Çünkü nişanlılığın kadın tarafından bozulduğunu düşünen erkek "nikahını vermeyerek"

kadından intikamını aldığını düşünmektedir. Olayın düşündürücü yanı henüz evlenmemiş gençlerin, evlenmeden "dul" kalması durumuna düşmesine neden olmaktadır. Nişanlılık dönemi eşlerin birbirini tanıma sürecidir, anlaşılamayan gençler evlenme kararı almazlar. Ancak nişanı bozulan kadınlara karşı toplumun iyi gözle bakmaması, bir de nikah kıyılmışsa kadın açısından durumu zorlaştırmaktadır.

Bir diğer konu, evlilik esnasında kadına verilen mehir'dir¹³. Kadına yönelik ekonomik şiddetin bir diğer yansımasını burada görmekteyiz. Şöyle ki, kadına takı olarak takılan altınlar kadının malıdır ve kadının rızası (gönül hoşluğu) olmadan kesinlikle kocası veya bir başkası alamaz. Rızası olması için kadın zorlanamaz, kadının kendisinin gönül rızasıyla vermesi gereklidir. Ancak günümüz şartlarında yeni evlenen gençler bilerek veya bilmeyerek, kadına takılan takıları borcu için veya ev-araba gibi bir ihtiyacı karşılamak üzere almaktadır. Aldığı mehri karısına geri iade etmemekte ve karısını ekonomik ve dini bakımdan istismar etmektedir.

Diğer taraftan anne-babalarından veya aile büyüklerinden ve toplumdan gizlenerek yapılan gizli nikâhların da eşler açısından sorun teşkil ettiği görülmektedir. Gizli yapılan nikahın geçerliliğine dair İslam hukukçuları onay vermiş olsa da (Yaman, 51; Karaman, 1999: 336), yapılan nikah, yine gençlerin aleyhine sonuçları olmaktadır. Bir de sadece dini nikahla evlenme nedeniyle kadın mağdur olmaktadır. Yasalar ve Diyanet İşleri Başkanlığı resmi nikâhı olmayanların dini nikahlarının kıyılmasını yasaklamasına rağmen, günümüzde nadir de olsa, resmi nikahı olmayan çiftler vardır. Herhangi bir anlaşmazlık ve boşanma durumunda kadın çaresiz kalmakta, boşanmanın sonucunda nafaka, velayet vs. haklardan resmi olarak yararlanamamaktadır.

Kocasından nafaka alabilmek için dini nikah yapıp da resmi nikah yapmayanların olduğu bilinmektedir. Tamamen ekonomik kaygıların güdüldüğü, kimi zaman da eski eşini cezalandırma amacı taşıyan-yaptığımız görüşmelerin birinde kocasını bu şekilde cezalandırdığını ifade edilmişti- hukuka da uygun olmayan nikahlanma şekli bulunmaktadır. Ayrıca, babasından doğan maaşı alabilmek için resmi nikahını iptal edip, kocasıyla birlikte yaşanların olduğu, bu uygulamanın sıklıkla yapıldığı bilinmektedir. Bütün bu uygulamalar aile içerisinde nikah kavramının içini boşaltmakta, değersiz kılmaktadır.

---

¹³ Nisa, 4/4

Bir de iş bulma amacıyla yabancı ülkelere giden insanların yaptığı sözleşmeli nikah vardır. Yine böyle bir durumda belki iş bulma amacı vardır. Ancak kadını hiçe sayan bir uygulamayla yabancı kadınlarla yapılan nikah için kendi karısını resmen boşamakta, bu boşama geçici olarak düşünülse de kimi zaman kadını çaresiz bırakmaktadır. Kadın akıbetinden emin olamamaktadır. Türkler arasında Avrupa'da "ithal eşlerin hızla arttığını, 2000 yılında 16.822 eş Almanya'ya gelirken, 2001 yılında bu rakamın 18.413'e ulaştığını, evlilik yoluyla göçlerin Türkiye'den Avrupa'ya olan göçler içinde birinci sıraya yükseldiği belirtilmiştir (Yılmaz C., 2009: 224).

4.5.2. Boşanma İle İlgili Problemler

Kur'an kadına inanma ve ibadet yapma hak ve özgürlüğü tanıdığı gibi, ona ahlaki yönden de hak ve özgürlük tanımıştır. Kur'an'a göre kadın, bütün ahlaki konularda hak ve özgürlük bakımından erkekler ile eşit hale getirilmiştir. Namus yönünden özgür kılınan kadın kendisine karşı yapılan ahlaksız davranışların cezalandırılmasını isteme hakkına sahiptir. Namuslu kadınlara iftirada bulunan kimselere Kur'an'ın getirdiği cezai müeyyide kadının ahlaki hak ve özgürlüğünün tescilidir. Karısına zina iftirasında bulunan eşler, lanetleşme¹⁴ uygulaması sonunda kadına boşanma hakkı tanınmıştır (Yavuz, 1999: 75). Burada dikkat çeken husus, kadının boşanma hakkının yine bir şarta bağlı olmasıdır; yani şartlar ortaya çıkmadan kadının kocasından boşanamadığı anlaşılmaktadır.

Evlilik bir ömür boyu devam etmesi gereken hukuki bir birliktelik olarak kabul edildiğinden, bu birlikteliğin ölüm dışında başka bir sebeple sona ereceği pek düşünülmez. Ancak evlilik bağının çiftlerin aileleri, mizaç farklılıkları, "benden", "bize" geçiş sürecindeki uyumsuzluklar, eşlerin evlilikle ilgili sorumsuzlukları gibi

¹⁴ Lian, lanetleşme demektir. Aralarında zina isnadı geçen kişiler karı-koca ise lianlaşma uygulanır. Kuran'da (Nur, 6-9) şu şekilde ifade edilmiştir: "Eşlerine zina isnadında bulunup da kendilerinden başka şahitleri olmayanlar, onların her birinin şahitliği, kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ederek şahitlik etmesi, beşincisinde de eğer yalan söyleyenlerden ise Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir. Kadının, kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ve şahitlik etmesi beşincide de eğer (kocas) doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesidir." Karı- kocadan her biri hâkim huzurunda bu lian'ı yaparlarsa, kimin suçlu olduğu tespit edilemediğinden ve aralarındaki soğukluk da devam ettiğinden dolayı aile yuvasında huzur kalmadığı için hâkim evliliğe son verir. Birisi Allah'ın lanetinden veya gazabından çekinir lian yapmazsa bakılır: Eğer bu, koca ise cumhura göre Hadd-i Kazf uygulanır. Ebu Hanife'ye göre ise celde vurulmaz lian yapana veya iftira ettiğini itiraf edene kadar hapsedilir. Lian'dan çekinen hanım ise Ebu Hanife'ye göre hüküm yine aynıdır (bkz. Ahmet Efe, İslam Hukukunda Ceza İnfaz Yetkisi Açısından Töre Cinayetleri, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C: XIII, S.: 24 (2011/2), ss. 105-119

çeşitli sorunların ortaya çıktığı da görülmektedir. Eğer eşler bu çatışmaların artmasıyla birlikte çözüm yolları geliştiremiyorlarsa, sorunlar aşılamadığında ve eşler sorunlarını aşmada destek sistemlerinden yeterince yararlanamadıklarında aile birliğinin bozulması, yani boşanma süreci başlamaktadır (BKSGM, 2009: 24).

Boşanma sürecinin, bireyleri olumsuz etkilediği ifade edilmektedir. Boşanan kişinin birçok alanda değişikliklerle baş etmek zorunda olduğu ifade eden Bahannon, çiftlerin birbirlerine yabancılaşması ile ilgili duygusal boşanma, hukuki sorunlarla ilgili kanuni boşanma, para ve mal sorunlarıyla ilgili ekonomik boşanma, çocukların velayetiyle ilgili ana-baba olarak boşanma, arkadaşlar ve sosyal çevreyle ilgili sosyal boşanma ve yeniden bağımsızlık kazanarak kendini bulma sorunlarıyla ilgili psikolojik boşanma olarak, altı ayrı boşanma tipi belirlemiştir. Ona göre boşanmanın kişiyi karmaşaya ve kaygıya sürüklemesinin nedeni bu altı değişimi birden içermesidir (Atakan, 1991: 549).

İslam hukuk kaynaklarına göre boşama/talak "nikah akdini çözmek ve kaldırmak amacıyla, kullanılan belli sözlerle erkeğin evlilik bağıni ortadan kaldırmasıdır" (Yaman, 2009: 79). Bu tanımda dikkat çeken nokta, erkeğin evlilik bağıni ortadan kaldırmasıdır. Yani evlilik kararına eşler birlikte karar verirken, evliliği bitirme yetkisi erkekte olmaktadır. Buradan hareketle İslam hukuk kaynakları Kur'an ve Hadis metinlerinden hareketle¹⁵ talak terimi ile sadece erkeğin tek taraflı ifadesi ile evliliğe son vermesini kastetmişlerdir.

İslam hukukuna göre boşanma meşrudur. Ancak onun gerçekte istenen ve sevilen bir husus olmadığını, hatta sırf zevk için yapılan boşanmaların Allah'ın lanetini çekeceğini de ortaya koymuştur. Konumuz açısından en dikkat çeken nokta, boşanmada yetkinin kime ait olacağıdır. İslam hukuk kaynaklarında boşanma yetkisi erkeğe aittir. Bununla birlikte koca, boşama yetkisini hanımına devredebilir, bu duruma "boşama hakkının devri (tefvidu't talak) adı verilmektedir. Kadına değil de boşanma yetkisinin erkeğe verilmiş olması, kadının biyolojik ve psikolojik özellikleriyle özellikle duygusal oluşundan dolayı erkeğe verildiği düşünülmektedir. Ancak sadece kadının mizacından hareketle böyle bir hükmün verilmiş olması mümkün değildir. Erkeğin mali yükümlülük altına girmiş olması, boşanmadan doğan nafaka vb. erkeğe getireceği sorumlulukların fazla oluşundan dolayı erkeğe verilmesi

¹⁵ Bakara 2/229-237; Talak 65/1; Azhab 33/49; Ebu Davud, Talak, 3; İbni Mace , Talak, 31, Muvatta, Talak, 70.

daha uygun görülmektedir (Yılmaz İ., 2007: 55-69). Diğer taraftan kaynaklarda kadına verilen boşanma hakkının evlilikte nikah esnasında kocanın rızasıyla gerçekleşmesi gerektiği ifade edilmekte, "şarta bağlı evlilik" (Karaman, 1999: 328) başlığı altında değerlendirilmekte, Hanefilere göre nikah akdinden sonra da kocası boşanma hakkını karısına verebilse de, her halükarda kocanın rızası ön plandadır. Görüldüğü üzere erkeğin doğal bir hakkı olan boşanma, kadında "rıza" şartına bağlanmaktadır. Bir diğer husus da kadının kendisine verilen bu boşanma hakkını kullanabilmesi için sosyo-ekonomik statüsünün de yüksek olması, boşanmanın getireceği mali yükümlülüklerle hazır olması gerekir. Bundan dolayı boşanma hakkını kullanan kadınların da, daha ziyade sosyo-ekonomik seviyesi yüksek aile kızlarının olduğu, bu haklarını evlilik birliğinden zarar görmeye yönelik kendilerini koruma amaçlı kullandıkları bildirilmiştir (Gürkan ve Coşar, 2011: 310).

Boşanma hakkının ilk elden erkeğe verilmesi neticesinde, İslam hukuk kurallarına göre erkek, "senden boşandım", "senden ayrılmak istiyorum" gibi ifadelerle eşini boşamaktadır. Geleneksel toplum yapısında zaten erkek egemenliği hakim iken, bir de boşanma yetkisinin erkeğe verilmiş olması, erkeğin kadın aleyhinde gücünü artırmaktadır. Her ne kadar boşanmanın belli şartlar dahilinde düzenlenmiş olması bu noktada keyfiliğin önüne geçiyor görünse de, uygulamada durum farklılıklar arz etmektedir. 1699-1750 yılları arasında Konya'da gerek erkeklerin gerekse kızların evlenirken, rızalarının genelde alındığı ve buna hukuki açıdan da toplumsal açıdan da dikkat edildiği, özellikle ergenlik çağına girmiş olsun-girmemiş olsun, kızların velileri tarafından satılmadığı veya zorla evlendirilmediği, fakat evliliğe karar vermelerinde aile üyelerinin yardımcı oldukları gözlemlenmiştir (Erten, 2001: 43).

Kadın, boşanmak istemesine karşılık, nikâh esnasında kadına boşama yetkisini vermeyen erkek, kadının mutsuz evliliğe katlanmasına, şiddet ortamının devamına neden olmaktadır. Yine İslam hukuku kadına da boşanma hakkı (bkz, Yılmaz İ., 2007) vermesine rağmen, toplumun genelinde boşama yetkisinin sadece erkeğe ait bir hak olduğu kanaati hakimdir. Dolayısıyla geçimsiz ve mutsuz evliliklere karşı bir çözüm yolu olarak gösterilen boşanmanın erkek hakkı olarak sınırlandırıldığı görülmektedir. Camilerden, televizyonlarda çeşitli dini programlarda sürekli biçimde, boşanmanın "en sevimsiz helal"(Ebu Davud, Talak, 5) olduğu vurgulanmakta, ailelerin parçalanmasını engellemek adına yapılan bu vurgular

zamanla maksadını aşmaktadır. Elbette ailenin parçalanması, istenmeyen bir durumdur ancak, gerekli adımların atılıp, belli bir çözüme ulaşılamayan bir ailede, boşanmanın da gerçekleşmesi kaçınılmaz olmaktadır. Böyle bir engel daha ziyade dini kaygıları olan bireyler açısından geçerlidir. Çünkü Medeni Kanun zaten kadın ve erkeği boşanma yetkisi bakımından eşit görmektedir.

Dini bilgisi yetersiz olan ve din eğitimi almayan çoğu bireyin, halk ağzıyla "üçten dokuza boşamak" şeklindeki uygulamaları çok yaygındır. Eşyle herhangi bir sıkıntısı, çekişmesi, iddialaşması vb. köklü bir problem teşkil etmeyen, aslında boşanma için önemsiz gerekçelerde bile erkekler bu ifadeyi çokça kullanmakta, sonrasında gelen pişmanlık üzerine çareler aramaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından il müftülüklerince icra edilen Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarına gelen ve Alo Fetva hattına en çok sorulan sorular nikah ve boşanma konusuna aittir. (Koç, 2007: 647). Halkın dini konulardaki bilgisinin derin olmaması, hatta çok yetersiz olması, kadının "şartlı da olsa boşama yetkisinin varlığını" bilmesi çok nadir rastlanan bir durumdur.

Mahkemelere yansımayan bu konuların halkın nezdinde bu kadar çok yer işgal etmesi, kadını sürekli olarak erkeğe bağımlı hale getirmekte, kadının aile mutluluğu erkeğin iki dudağı arasına hapsedilmektedir. Böyle bir durumun ortadan kaldırılması için, boşama yetkisi konusunun yeniden ele alınıp incelenmesi, bu yetkide kadınlara ilgili her konuda ifade edilen "duygusal oluşları" bir yana bırakılıp günümüz şartlarında artık kadının da rahatça boşanma imkanına sahip olabileceği belirtilmelidir.

Şunu da unutmamak gerekir ki, Türkiye'de boşanma davaları çok uzun sürmektedir. Boşanma davaları uzun sürmekte; bazen fiilen senelerden beri ayrı yaşadıkları halde, eşler boşanamamaktadırlar. Bireyler yıllarca mahkemelerde davaların sonuçlanmasını beklemektedir. Böyle bir durum yerine, hiç bir formalite ve masrafa ihtiyaç olmaksızın boşanabileceği imam nikâhını tercih etmekte veya resmen evli ise, uzun sürecek resmî boşanma yoluna gitmeden, imam nikâhı ile yeniden evlenebilmektedir (Cin, 1974: 332). Halil Cin tarafından yukarıda boşanmanın zorluğuyla ilgili ifadenin üzerinden neredeyse kırk yıla yakın bir süre geçmiştir. Ancak görüşme yaptığımız bir erkeğin (46 yaşında, üç çocuk sahibi) eşinden boşanmak için dava açtığını ve boşanma davasının 8 yıl sürdüğünü ve hala sonuç alamadığını ifade etmiştir. Yasalarda yapılacak düzenlemeyle sorun yaşanan

ailelerin, artık içinden çıkılmaz durumlarına karşılık evliliklerine son verilmesini kolaylaştırması şiddetin sürekliliğini de ortadan kaldıracaktır.

Ayrıca, Hamide Topçuoğlu'nun (1990: 342) belirttiği üzere, modern aile ekonomik amacı en az güden ailedir. Birey toplumun zorlaması ile kendi ekonomik statüsünü evlenmeden önce az çok sağlamıştır. Bireyin evlilikle ilgili beklentisi şudur: "Yalnız kalabalık" içinde yani modern toplumda psikolojik, biyolojik, sosyal ihtiyaçlarının aşağı yukarı büyük bir kısmını diğer cinsten biriyle karşılamak. O halde onun karşı cinsle münasebeti eşitçi bir ilişki olacaktır. O küçük aile grubu, bu samimi ilişki devam ettiği sürece manasını muhafaza eder. İşte bu nedenle modern ailede boşanma meselesi geleneksel ailenin boşanmasından son derece farklıdır.

4.6.Din ve Namus Algısında Dengesizlikler

Kadın cinselliğinin, erkeğin/ailenin şerefi (namusu) ile özdeşleştirildiği, kan bağına dayalı akrabalık sistemleri, kadının tecridi ve denetlenmesinin bilinen örneklerinden birini oluşturmaktadır. Namus/şeref kodları kadını tecrit etme ve denetlemenin yollarından biridir. Kadının ahlak ve iffet ölçüsünün erkeğe, aileye, topluluğa bağlı olarak tanımlandığı bu değer sistemleri, kadının yaşamının ve cinselliğinin katı kurallar ile denetlenmesi üzerine kurgulanmıştır. Müslüman aile, Arap ailesinin İslami ahlak sınırları içerisinde yeniden tanımlanmasıdır. Dolayısıyla otoriter, ataerkil, poligam, babasoylu ve büyük ölçüde patrilokaldir. Kadınların rolü, bir bütün olarak bakıldığında erkeklerinkine göre ikincildir. Kadın çocuk doğurmak, beslemek ve büyütme gibi ev-içi işlerle tanımlanmaktadır. Diğer taraftan erkeğin iktidarı, kadın üzerindeki denetimindeki başarısına doğrudan bağlıdır (Yıldız Tahincioğlu, 2009: 65).

Tarihsel süreç içerisinde kadının bedenine indirgenen namus konusunda alınan tavırlar cinsiyetçi yaklaşımın ürünüdür. Kur'an, namus konusunda, cinsler arasında eşitliği şu ayette ortaya konmaktadır: "İnanan erkeklere de ki, gözlerini sakınlar, namuslarını korusunlar. Bu kendileri için daha temiz bir davranıştır. Şüphesiz ki, Allah onların yaptıklarından haberdardır. İnanan kadınlara söyle; onlar da gözlerini haramdan sakındırsınlar, namuslarını korusunlar" (Nur, 29-30).

Bu ayet yabancı bir kadına kem gözle bakmayı, hem erkeklere yasakladığı gibi, yabancı bir erkeğe kötü bir gözle bakmayı kadınlara da yasaklamıştır. Yani Kur'an, toplum içerisinde kadın ve erkeğin eşit biçimde sorumlu, namuslu davranmasını

istemektedir. Dolayısıyla, toplum içinde kadın ve erkeğin eşit biçimde yer alacağı ancak, belli sınırlar içerisinde hayatlarını sürdürecekleri anlaşılmalıdır. Geçmişte ve günümüzde süre gelen anlayışla, kadının ev dışına çıkışının namusuna zarar vereceğini düşünmek, buna karşılık erkeğin namusundan emin olmak, Kur'an'ın istediği bir tutum ve davranış tarzı değildir (Yavuz, 1999: 93).

Anlaşılan namus sadece kadını ilgilendirmemekte, erkek de namusla ilgili beklentilere karşı olumlu tutum ve davranış içine girmekle sorumludur. Erkeğin kendisini dışarıda tutarak kadını muhatap göstermesi cinsiyetçi tutumu yansıtmaktadır. Namus mefhumunu kadının cinselliğine ve kadındaki cinsel hazzın erkekten çok daha fazla olduğu düşüncesine dayanarak yapılan yorumlar, kadın ve erkeği iki zıt varlıklar olarak tanımlamaktadırlar. Dolayısıyla ikisi bir araya geldiğinde yahut toplumsal alanda kadının bizatihi varlığı namusa zarar verir düşüncesini beraberinde getirmektedir.

Aşağıda vereceğimiz bir gazete haberi, Türk toplumundaki kadının nasıl olması gerektiğine dair genel algıyı yansıtacak türdendir:

"Kadın dediğin böyle olacak" başlığı altında verilen habere göre Taner Sağlam adlı bir kişi, intihar etmeden kısa bir süre önce, sosyal paylaşım sitesi Facebook'taki sayfasındaki son mesajında, *"kadın dediğin ağırbaşlı olacak, iffetli olacak, atlamayacak öle her lafa. Muhattap olmayacak herkesle... Yeri geldiğinde bir adım geride durmasını bilecek. Bilecek ki sultan olsun. Erkeklerin muhabbetlerinde meze olmayacak. Kadın dediğin ya böyle olacak ya da hiç olmayacak..."* şeklinde bir ifade yazmıştır (Milliyet, 21.11.2012)

Bu haberde yer alan, iffetli olması gereken kişinin kadın olması; buna karşılık erkekten iffetli olmasının istenmemesi de, İslam'ın bireylere yüklediği "hem erkeğin hem de kadının iffetini koruması gerektiği" ilkesine ters bir durum arz etmektedir. Toplumun genelinde namus kadının bedenine, cinselliğine indirgendiğinden hem ilahi emirlerin ruhuna aykırı bir durum, hem de kadının sistematik olarak cinsel obje konumuna indirgemek, kişiliğini, benliğini, 'insanlığını' hiçe saymak anlamına gelecektir. Böyle bir durumun ortaya çıkışının kaynağı olarak da ilahi emirlerin yanlış yorumlanması ve ataerkil kültürün dinin anlaşılmasındaki olumsuz etkileri gösterilmektedir. Çünkü emir ve yasaklar, hem kadını, hem de erkeği muhatap almaktadır.

Kur'an, kadına inanma ve ibadet yapma hak ve özgürlüğü tanıdığı gibi, ona ahlaki yönden de hak ve özgürlük tanımıştır. Kur'an'a göre kadın bütün ahlaki konularda hak ve özgürlük bakımından erkekler ile eşit hale getirilmiştir. Namus yönünden özgür kılınan kadın kendisine karşı yapılan ahlaksız davranışların cezalandırılmasını isteme hakkına sahiptir. Namuslu kadınlara iftirada bulunan kimselere Kur'an'ın getirdiği cezai müeyyide kadının ahlaki hak ve özgürlüğünün tescilidir (Yavuz, 1999: 75).

Genel olarak özetlemek gerekirse, kadınlara yönelik,"kadınların fitne kaynağı olduğu, şeytan olduğu, şeytanla işbirliği yaptığı, erkekleri baştan çıkarıcı olduğu, kadınların avret (namus) olduğu, aç ve çıplak bırakılmaları gerektiği, asla dediklerinin yapılmaması gerektiği, uğursuz oldukları, cehennem halkının çoğunluğunu oluşturdukları, kocasına secde etmesi gerektiği, itaat etmesi gerektiği, okuma-yazmanın öğretilmemesi gerektiği, lanetlenmesi gerektiği" vb. gibi (Ateş A.O., 2006) kadını aşağılayan, İslam'ın ruhuna uygun olmayan, birtakım rivayetler vardır. Bu rivayetler uydurma olsalar da referans olarak kullanılmaktadır. Örneğin, araştırma için görüşme yaptığımız erkeklerin neredeyse tamamı, kadınların kocasına secde etmesi hususunda, secde etmesini gerektiren dini hükümler olduğunu, bazıları bu konuda hadis bazıları da ayet olduğunu ifade etmişlerdir. Eşine karşı şiddet uygulamayan da, uygulayan da bu rivayetlerden haberdardır. Toplumun önünde olan insanların bu şekilde rivayetleri anlatılarında kullanmaları yanlış bilginin yaygınlaşmasına katkıda bulunmaktadır. İslam eşler arasında sevgi ve muhabbeti (Nisa, 77) öngörmüş, kimi kusurların ve hatalarında affedilmesini istemiş, iyi bir müminin affedici olduğunu bildirmiştir.

II. BÖLÜM

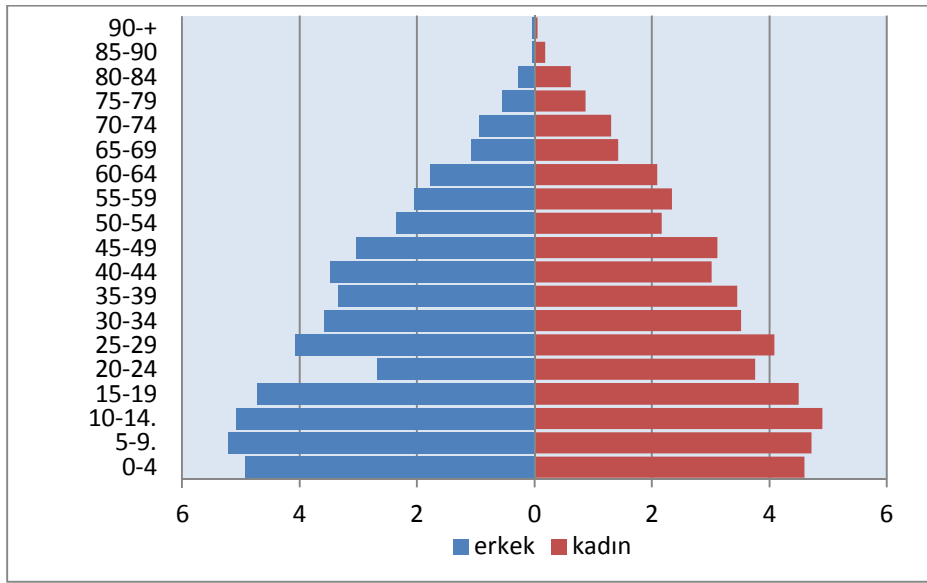
DEĞİŞEN TOPLUMSAL YAPIDA AİLEDE EŞLER ARASI ŞİDDETLE İLGİLİ BULGULAR

1. DEMOGRAFİK VERİLER

1.1. Katılımcıların Cinsiyet Durumu

Adrese dayalı nüfus kayıt sisteminden alınan bilgilere göre Konya ilinde on beş yaş ve üzerinde 1. 469.520 kişi yaşamaktadır. Halen evli olanların sayısı 1.005.385; boşananların sayısı 33.394; eşi ölenlerin sayısı 81.500 ve hiç evlenmeyenlerin sayısı ise, 349,241'dir.

Şekil-2 Konya İli Cinsiyete Göre Yaş Piramidi

Kaynak: TÜİK, ADNKS, 2010

Konya genelinde evlilik tecrübesi yaşayanların sayısı 1.120.279 olmaktadır. Cinsiyete göre bakıldığında 717.523 kadın, 717.168 erkek yaşamaktadır (TÜİK, 2010: 38). Konya geneline cinsiyet açısından bakıldığında kadınların oranı çok az yüksek olmakla birlikte, rakamların birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Tablo-1 Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

	n	%
Erkek	334	48.3
Kadın	358	51.7
Toplam	692	100.0

Araştırmanın katılımcılarını 334 erkek ve 358 kadın olmak üzere toplamda 692 katılımcı oluşturmaktadır. Başlangıçta toplamda 750 katılımcı üzerinde uygulanması planlanmıştır. Ancak 58 adet anket formu, eksik, tutarsız, cevapsız bırakılması gibi

nedenlerle arattırmaya dahil edilmemiştir. Anket uygulamasının başlangıcında cinsiyet bakımından eşit oranda tutulmaya çalışılan örnekleme, kadın katılımcıların erkeklere oranla % 3 daha fazla olmasında, kadın katılımcıların erkeklere oranla anket sorularını cevaplamada daha istekli oluşları, kendilerini ifade etme noktasında daha açık olmaları, aile içi konuları daha rahat ifade etmeleri gibi faktörlerin etkili olduğu ileri sürülebilir. Ayrıca araştırma konusunun aile içi ilişkileri ele alması "mahrem" olarak nitelendirilen bir takım soruların cevaplanmasında katılımcıların isteksizliği, aile içi konuların dışarıya çıkmaması gerektiği düşüncesinden hareketle ankete katılmak istememeleri de katılımcı sayısının kadın lehine artmasını sağlamıştır.

1.2. Katılımcıların Yaş Durumu

Ülke genelinde yaş ortalamasına bakıldığında, Türkiye'nin genç bir nüfus yapısına sahip olduğu görülmektedir. Yaklaşık olarak 8 milyon kişinin 60 ve üzeri yaş grubunda bulunduğu göz önüne alındığında, geriye kalan 65 milyon kişinin 60 yaş altında olduğu görülmektedir. Konya genelinde ise yaş gruplarına bakıldığında;

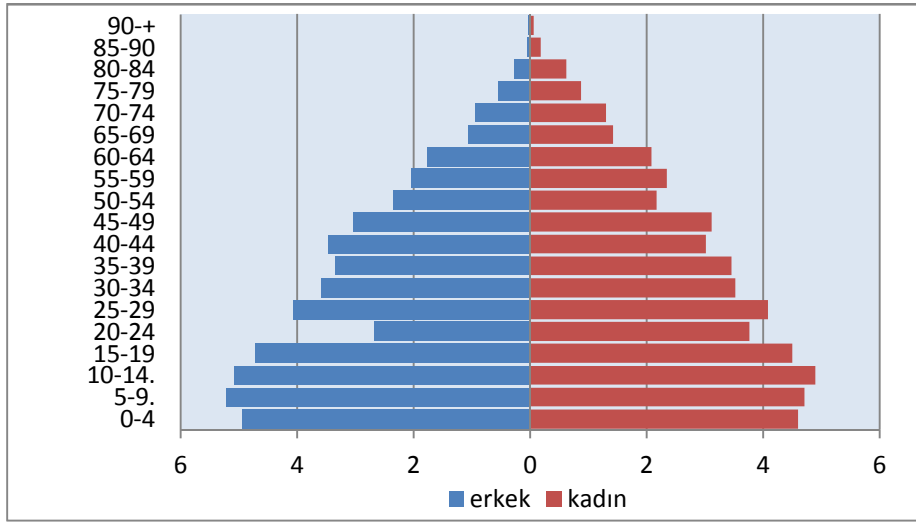
Şekil-3 Konya Geneli Cinsiyete Göre Yaş Durumu

Konya Geneli Yaş Grubu ve Cinsiyete Göre Nüfus			
Yaş grubu	Toplam	Erkek	Kadın
'0-4'	173.965	89.257	84.708
'5-9'	175.433	90.100	85.333
'10-14'	190.831	97.409	93.422
'15-19'	179.169	91.217	87.952
'20-24'	166.070	78.455	87.615
'25-29'	169.367	85.775	83.592
'30-34'	156.929	78.693	78.236
'35-39'	141.243	69.743	71.500
'40-44'	124.749	62.215	62.534
'45-49'	126.705	61.993	64.712
'50-54'	97.378	48.438	48.940
'55-59'	90.778	43.715	47.063
'60-64'	72.153	33.794	38.359
'65-69'	50.635	22.980	27.655
'70-74'	41.067	18.335	22.732
'75-79'	31.501	14.338	17.163
'80-84'	18.280	7.104	11.176
'85-89'	5.845	2.108	3.737
'90+'	1.747	488	1.259
Toplam	2.013.845	996.157	1.017.688

Kaynak: TÜİK, ADNKS, 2010

Tabloya bakıldığında 221217 kişi (% 11) 60 yaş ve üzeri grupta yer almaktadır. Bu durumda geriye kalan % 89'luk bir kesimin, genç denilebilecek bir yapıyı oluşturduğu görülmektedir. Nüfusun genel yoğunluğunu 25-40 yaş arası grubun oluşturduğu görülmektedir. 41-65 yaş arası grup ise ikinci sırada yoğunluğun görüldüğü yaş grubunu oluşturmaktadır. Bu durum araştırmamızla da uygunluk sergilemektedir. Konya'daki nüfusun yaş itibariyle Türkiye geneliyle uygunluk sergilediği söylenebilir. Bu durum aşağıdaki grafiğe bakıldığında daha iyi anlaşılacaktır.

Şekil-4 Türkiye Yaş piramidi, 2010

Kaynak: TÜİK, ADNKS, 2010

Türkiye geneli yaş ortalamalarını vermektedir. Oranlara bakıldığında ülkenin genç bir nüfusa sahip olduğu görülecektir. Konya nüfusunun, Türkiye'nin nüfus yapısını yansıttığı söylenebilir. Araştırmamızdaki yaş aralıklarına bakıldığında tablolarla uyumlu bir şekilde, dağılımın genelde 26-60 yaş grubunda yoğunlaştığı görülecektir. Araştırmamızın sınırlarına evlilik tecrübesi yaşayanlar dahil edildiğinden 15 yaş ve altı yaş grubu araştırmanın sınırları dışındadır.

Tablo-2 Katılımcıların Yaş Kategorilerine Göre Dağılımı

	n	%
18'den küçük	11	1,6
18-25	95	13,7
26-40	360	52,0
41-60	209	30,2
61 ve üzeri	17	2,5
Toplam	692	100,0

Araştırmada örnekleme halen evli olanlar ve evlilik tecrübesi yaşayanlar dahil edildiğinden, katılımcıların yaşı için alt sınır belirlenmemiştir. Evlenme yaşı genel olarak 18'den itibaren başlamakla birlikte, çok az olsa da bu yaş sınırının altında evlenenler de % 1,6 ile 11 kişi olmuştur. Araştırmaya katılan katılımcıların yaş ortalamasına bakıldığında büyük çoğunluğunu % 52 ile 26-40 yaş arası grubunun oluşturduğunu, ikinci sırada % 30,2 ile 41-60 yaş grubunun, oluşturduğunu; % 13,7

ile 18-25 yaş grubunun ve 61 yaş ve üzerinin ise % 2,5'i olduğu dikkate alındığında katılımcıların büyük çoğunluğunun orta yaş grubundan oluştuğu görülmektedir. Araştırma grubunun halen evli olanlar veya evlilik tecrübesi yaşamış olanlardan müteşekkil olduğu dikkate alındığında, orta ve üstü yaş grubunun çoğunluğu oluşturması da, araştırma için aslında beklenen ve istenen bir durumdur.

Diğer yandan, 18 yaş altında evlenenlerin 11 kişi olması sevindirici olmakla birlikte, ülke genelinde evlenme yaşının 22-24 (BASAGM: 2010: 51) olduğu göz önüne alındığında, erken yaşta evliliklerin gerçekleştiriliyor olması, yapılan evliliklerin aile ve toplum sağlığı açısından olumsuz bir durum arz etmektedir. Diğer yandan TÜİK (2011:7) verilerine göre Konya ilinde bireylerin ilk evlilik yaşı erkeklerde 25, kadınlarda 22,2; ortalama evlenme yaşı erkeklerde 27,4; kadınlarda 23,6'dır.

Henüz evlilik, aile ve çocuk sahibi olma sorumluluğuna ulaşmamış bireylerin yaptığı evliliklerde problemlerin olması, özellikle cinsiyet olarak kadınların bu evliliklerde şiddete maruz kalma olasılığını artırmaktadır. Yaş ve şiddet davranışı arasında bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre genç yaşta şiddet uygulama ve şiddete maruz kalma durumları sıklıkla yaşanırken, yaş ilerledikçe bu durumun azaldığına şahit olunmaktadır. Anket uygulaması esnasında emekli 55 yaşında erkek bir katılımcı eşine karşı şuan şiddet uygulamadığını belirtmekte; "Allah affetsin, gençken dövdük, oldu, o zamanlar cahildik, gençtik, hızlıydık. Ama şimdi çocuklar da büyüdü, şiddet yapmıyorum" ifadeleriyle yaşın ilerlemesiyle şiddet eylemine başvurmanın azaldığını ifade etmektedir. Diğer taraftan şiddet uygulamasını, gençliğinin verdiği cehaletine bağlamasının yanında, son dönemde kadına karşı şiddete yönelik gerek kamuoyunda, gerekse yazılı görsel medyada şiddete karşı yürütülen toplumsal farkındalık oluşturmanın etkili olduğu düşünülebilir. Ayrıca Medeni Kanun'da yapılan değişikliklerle bağlayıcı hukuk kurallarının oluşturulması ve devlet tarafından kadına koruma verilmesi gibi önlemlerin de bu algının oluşumunda etkili olduğunu akla getirmektedir.

Erken yaşta evlilik, kendi fiziksel gelişimini tamamlamadan kız-erkek çocuklarının ailesi tarafından, yine kendi kararı alınmadan evlendirilmesine yönelik geleneksel uygulamalardır. Erken yaşta evlilik sonucu oluşan erken gebelik yanında, bu çocuk annelerin pek çok konuda deneyimsiz olmaları, çocuk bakımı konusunda çaresiz olmaları, eşleri tarafından fiziksel, psikolojik, cinsel boyutta aile içi şiddete

maruz kalmalarına neden olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde kadınların % 40'ı, 20 yaşından önce doğum yapmaktadır. 18 yaş altında annelerin ölümü, 18-25 yaşa göre 2-5 kat daha fazla görülmektedir (Köşgeroğlu, 2009: 55).

Sosyolojik olarak Türkiye'de evlenme yaşının giderek yükseldiği bilinmektedir. Timur, yetmişli yılların başında kadınlar için ortalama ilk evlenme yaşının 17, erkekler için de 22 olduğu saptamıştır (1972: 94). Başol, seksenli yılların ortasına doğru kadınlarda bu yaşın ortalama 18'e çıktığını; erkeklerde ise 21'e düştüğünü kaydetmektedir (1984: 140). Son yapılan Aile Yapısı Araştırması'na (BASAGM: 2010: 21) göre, evlilik yapan erkek ve kadınların yüzde 58'inin ilk evliliğini 18-24 yaşlar arasında yaptığı bildirilmektedir. Evlilik yaşının artmasında, eğitim seviyesinin yükselmesi kadar, işsizlik ve ekonomik koşullarında da etkisinin olduğu anlaşılmaktadır.

1.3. Katılımcıların Hayatlarının Büyük Kısmını Geçirdikleri Yer

Tablo-3 Katılımcıların Hayatlarının Büyük Kısmını Geçirdikleri Yere Göre Dağılım

Hayatınızın çoğunu en uzun süreyle nerede geçirdiniz?	n	%
Metropol (İstanbul, İzmir, Ankara gibi)	13	1,9
Büyükşehir (Konya, Adana, Kayseri, G.Antep gibi)	535	77,3
İl Merkezi	66	9,5
İlçe	32	4,6
Kasaba	14	2,0
Köy	32	4,6
Toplam	692	100,0

Tablo-3'e bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğunun % 77,3'ünün hayatının çoğunluğunu büyükşehirlerde, % 1,9'unun metropolde, % 4,6'sının ise köyde geçirdiği görülmektedir. Yerleşim yeri olarak en az yaşanan birimler metropol ve kasabadır. Bireylerin dünya görüşlerinin oluşmasında yaşanan sosyo-kültürel çevrenin önemli olduğu ifade edilmektedir. Bireyler hem yaşam standartlarıyla, hem de dünya görüşleriyle yaşadıkları sosyal çevreden soyutlanamazlar, etkilenirler. Kendilerini çevreleyen sosyal ortamın niteliklerinden etkilenmektedirler. Katılımcıların büyük çoğunluğu % 77,3'ü yaşamlarının çoğunluğunu büyükşehirlerde geçirmişlerdir.

1.4. Katılımcıların Öğrenim Durumu

Şekil-5 Türkiye ve Konya Geneli Öğrenim Düzeyleri

Bitirilen eğitim düzeyi		Türkiye	Konya
Okuma yazma bilmeyen	Sayı	3.825.644	94.755
	Nüfusa Oranı	6,04%	5,40%
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	Sayı	13.448.484	352.372
	Nüfusa Oranı	21,23%	20,09%
İlkokul mezunu	Sayı	15.709.975	555.893
	Nüfusa Oranı	24,80%	31,70%
İlköğretim mezunu	Sayı	10.820.045	311.078
	Nüfusa Oranı	17,08%	17,74%
Ortaokul veya dengi okul mezunu	Sayı	3.127.204	70.465
	Nüfusa Oranı	4,94%	4,02%
Lise veya dengi okul mezunu	Sayı	11.374.336	252.205
	Nüfusa Oranı	17,95%	14,38%
Yüksekokul veya fakülte mezunu	Sayı	4.566.049	105.782
	Nüfusa Oranı	7,21%	6,03%
Yüksek lisans mezunu	Sayı	365.791	7.970
	Nüfusa Oranı	0,58%	0,45%
Doktora mezunu	Sayı	113.862	3.091
	Nüfusa Oranı	0,18%	0,18%
	Toplam	63.351.390	1.753.611

Kaynak: TÜİK, 2011

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, Konya genelinde öğrenim düzeylerinin yüksek okul ve fakülte mezunları oranlarının araştırmamızdaki oranlarla farklılık arz ettiği görülmektedir. İlköğretim ve orta ve dengi mezunları birlikte değerlendirildiğinde, araştırmamızda yer alan orta ve dengi mezunlarıyla yakın orana sahip olduğu görülmektedir. İlkokul mezunlarında ise, bizim araştırmamızda Konya geneline göre % 7 oranında farklılık bulunmaktadır. Yüksek lisan ve doktora mezunları arasında Konya geneliyle benzerlik görülmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde, öğrenim düzeylerinin benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Tablo-4 Katılımcıların Öğrenim Düzeylerine Göre Dağılımı

Öğrenim Düzeyiniz?	n	%
İlkokul	264	38,2
Orta ve dengi	130	18,8
Lise ve dengi	163	23,6
Yüksek öğretim (Yüksekokul/üniversite)	124	17,9
Yüksek lisans/Doktora	11	1,6
Toplam	692	100,0

Tablo-4'e bakıldığında katılımcıların öğrenim düzeyinin % 38,2'sinin ilkokul; % 18,8'inin orta ve dengi; % 23,6'sının lise ve dengi; % 17,9'unun yüksek öğrenim; % 1,6'sının yüksek lisans ve doktora düzeyinde olduğu görülmektedir. Anket formu hazırlanırken ilköğretimin 8 yıla çıkarıldığı ve 8 yıllık eğitime tabi olmayan katılımcıların da bulunacağı göz önünde tutularak ilkokul seçeneği anket formuna konulmuştur. Yaş itibariyle sekiz yıllık kesintisiz eğitime tabi olmayan katılımcıların ilkokul mezunu oldukları göz önüne alınıp ilk ve orta öğrenim birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların yarısından fazlasının % 57 (394 kişi) ilk ve orta öğrenim mezunu olduğu görülmektedir. Yüzde 17,9 gibi azımsanmayacak bir rakamın da yüksek öğrenim düzeyinde olması, sevindirici bir durum olarak görülebilir. Yüksek öğrenim mezunlarının oran olarak da lise ve dengi düzeye yaklaşmış olması araştırmanın zengin verilere ulaşması açısından da önemli olmaktadır.

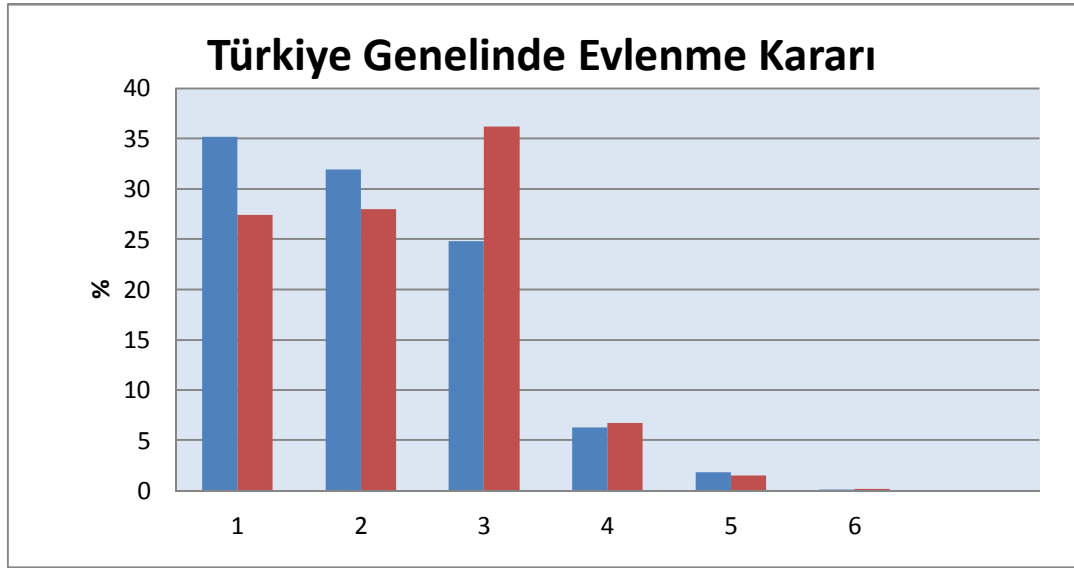
1.5. Katılımcıların Evliliklerinin Gerçekleşme Biçimi

Evlilik biçimi toplumdan topluma ve kültüre göre farklılıklar sergilemektedir. Geleneksel toplumlarda evlilik biçimi genellikle aile büyüklerinin evlenecek bireyler adına aldıkları kararlarla gerçekleşirken, modernleşme ile bu evlilik biçiminde değişimler olmuş, bireylerin kendileri adına aldıkları kararlar neticesinde evlilikler gerçekleşmeye başlamıştır. Bireylerin kendi tercihleriyle yaptıkları evliliklerin günümüzde daha yaygın olduğuna ilişkin yaygın bir kanaat vardır.

Geleneksel üretim ilişkilerinin ve kapalı toplum özelliğinin sürdürüldüğü tarımsal üretim alanlarında, bireyler evlenme isteklerini sözlü olarak doğrudan ifade edememektedirler. Bu durum, geçmiş dönemde, Türkiye'de hemen her bölgede görülmekle birlikte, özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu'nun kırsal alanlarında daha yaygın bir nitelik kazanmıştır denebilir. Diğer taraftan, modernleşme eğiliminin ivme kazanması, insanların sevgi, aşk ve evliliğe yönelik duygu ve düşüncelerini sözel olarak ifade etmelerini artırırken, ancak geleneksel sembollerin bir bölümünün bugün kullanılmakta olduğu da bir gerçektir. Sembolik anlatım ihtiva eden gelenek, görenek, örf ve adetler, görece azalmakta birlikte, kırsal alanlarda kent yerleşim birimlerine nazaran daha belirgin bir şekilde varlığını sürdürmektedir (Cihan, 2005: 573).

Türkiye'de kadınların yapmış oldukları evliliklerin yüzde 36'sında evlilik görücü usulüyle ve ailesinin kararıyla, erkeklerin yapmış oldukları evliliklerin yüzde 35'inde evlilik bireyin kendi seçimi ve ailesinin onayıyla gerçekleşmektedir. Oysa bu nispetler 30-35 yıl önce daha yüksekti. Tüm evliliklerin yüzde 67'sinde ailenin etkili olduğu ve evlenecek olan adayların ailelerinin kararlarını kabul ettikleri görülüyordu (Timur, 1972: 70). Yeni elde edilen bulgular Türk toplumunda söz konusu yıllar boyunca belirli bir derecede bireyleşme olduğunu ve artık daha fazla bireyin evlenme kararlarını kendilerinin verdiklerini göstermektedir (Yıldırım, 2011: 116). 2006 yılında TUIK'le ortaklaşa yapılan Aile Yapısı Araştırması'na (TUIK&ASAGEM, 2006: 6) evlilikler şu şekilde gerçekleşmektedir:

Şekil-6 Türkiye Geneli Cinsiyete Göre Evlilik Kararı

Tabloda yer alan 1 numaralı sütun kendi seçimi ve ailesinin onayıyla evlenenleri göstermekte, erkeklerde % 35,5; kadınlarda ise 27,4 olduğu görülmektedir. 2 numaralı sütun, görücü usulüyle ve kendi kararıyla evlenenleri göstermekte, erkeklerin oranı % 31,9; kadınların oranı ise % 28'dir. 3. sütun, görücü usulüyle ve ailenin kararıyla evlenenleri göstermekte, erkeklerin oranı % 24,8; kadınların oranı ise % 36,2'dir. 4. sütun, ailesinin karşı çıkmasına rağmen evlenenleri göstermekte, erkeklerin oranı % 6,3; kadınların oranı ise % 6,7'dir. 5. sütun, kendi kararı ve ailesinin bilgisi dışında evlenenleri göstermekte, erkeklerin oranı % 1,8; kadınların oranı ise % 1,5'tir. 6. sütun, diğer biçimlerde evlenenleri göstermekte, erkeklerin oranı % 0,1; kadınların oranı ise % 0,2'dir. Tabloya göre, kadınların yapmış oldukları evliliklerin % 63,2'sinde evlilik, görücü usulüyle ve ailesinin kararıyla, erkeklerin yapmış oldukları evliliklerin % 35,2'sinde evlilik, bireyin kendi seçimi ve ailesinin onayıyla gerçekleşmiştir. Bu oranlar ülke genelinde evliliklerin halen büyük oranda görücü usulüne dayandığını göstermektedir.

Tablo-5 Katılımcıların Evliliklerinin Gerçekleşme Biçimine Göre Dağılımı

Şu anki evliliğiniz hangi biçimde gerçekleşti?	N	%
Tanışıp anlaşarak	175	25,3
Görücü usulüyle	509	73,6
Kaçarak	8	1,2
Toplam	692	100,0

Tablo 5'e bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğunun %73,6 görücü usulüyle evlendiği, % 25,3'ünün tanışıp anlaşarak; % 1,2'sinin ise kaçarak evliliklerini gerçekleştirdikleri görülmektedir. Geleneksel toplum yapısında görücü usulü evliliklerin yaygın olduğu göz önüne alındığında, örneklem grubunun geleneksel toplum yapısını yansıttığı düşünülebilir; ancak şekil itibariyle görücü usul evlilik yapılmış olsa da, karar alma noktasında evlenecek gençlerin tercihlerinin öneminin de altını çizmek gerekir. Diğer taraftan gençlerin tercihlerine bırakılmadan, aile büyüklerinin tercih ve kararları sonucu yapılan evlilikler de, yakın zamana kadar sıkça uygulanan bir evlilik biçimidir.

Yaptığımız gözlemler sonucunda Konya'da yaklaşık 30 yıl öncesi yapılan evliliklerin çoğunda erkeklerin ve kadınların eşlerini hiç görmeden "söz, nişan" gibi törenler yapıldığı, düğünden hemen önce "nişan nikahı" denilen bir nikahın yapılmasıyla eşini ilk kez ancak o zaman görmenin mümkün olduğu, bunun dışında gençlerin birbirlerini tanımak adına birlikteliklerinin olmadığı görülmektedir. Birbirlerini zıfafta tanıyan gençler arasında uyum problemleri, anlaşmazlıklar, beklentilerin karşılanmaması gibi durumların olduğu yaptığımız görüşmelerde ifade edilmektedir. Görücü usulü evliliklerde kimi zaman arkadaş tavsiyesi üzerine gençler tanışır, anlaşılır ve evlenmeye karar verirler. Bu kararlarını aile büyüklerine açıklarlar. Nihayetinde aileler bir araya gelerek anlaşılır. Buradaki 'görücü usulü' şeklidir. Aslında karar öncesinde gençler birbirlerini tanımakta, anlaşma fakat son söz ailelere kalmaktadır. Çoğu zaman bu durum da görücü usulü olarak adlandırılmaktadır.

Görüşme yaptığımız bir bayan: "Liseyi yeni bitirmiştım, bir bayan arkadaşım bana nişanlısının iyi bir arkadaşı olduğunu, onun beni gördüğünü ve istersem tanıştırabileceğini söyledi. Bunun üzerine biz tanıştık, ancak ailelerden gizli olarak, sonra anlaştık, o ailesini gönderdi. Söz, nişan falan, biz evlendik." Bu şekilde yapılan evliliklerde her ne kadar son söz ailenin olsa da, gençlerin "kız isteme günü" öncesinde ailelerine bunun alt yapısını oluşturacak bilgileri verdikleri zamanlar olmaktadır.

Bu konu üzerine yaptığımız sohbetlerden birinde, görücü usulüyle evlilik yapan birinin, eşini kendisinin hiç görmeden, ailesinin istediğini ifade etmiştir. "Anneler benim için kız bakmaya gittiler. Geldiklerinde anneme sordum. Anne, kız nasıl, güzel mi bari, diye sorunca annem: "Gripin kutusundaki kız gibi maşallah, çok

güzel" dedi. Bizim zamanımızda erkek görmeye gitmezdi, yani böyleydi" (Evli, 52 yaşında, ilkokul mezunu). Bir diğer katılımcı, "Evlilik için görüşmeye ben gitmedim. Hoca kızı olduğunu söylediler. Hoca kızıdır, dinden, diyanetten haberi vardır, sorun olmaz dedim. Keşke gitseydim, görseydim, görüşseydim" (Boşanmış, Erkek, 48 yaşında). Görücü usulünün de ötesinde eşlerin birbirlerini hiç görmediği evliliklerin de yaşandığı olmuştur. Ancak günümüzde bu durum yaygın değildir.

AAK (1995: 81) araştırmasına göre, katılımcıların % 54,9'unun görücü usulüyle, % 45,1'inin ise tanışarak evlendiği ortaya konulmuştur. BASAGM (2010: 33-34) tarafından yapılan araştırmada evlenme biçiminde görücü usulüyle evlenenler % 24,9; aile kararıyla evlenenler % 24,1'dir. Her ikisi bir arada değerlendirildiğinde görücü usulü evlenenlerin oranının % 49 olduğu görülmektedir. Kaçarak evlenenlerin oranı % 2,4; aile bilgisi dışında ve sadece kendi kararıyla evlilik gerçekleştirenlerin oranı % 2,3 olarak belirlenmiştir. Anlaşılan bireylerin eş seçiminde kendi kararları büyük oranda etkili olmakla birlikte, ailelerin bireylerin aldıkları evlilik kararını onaylamaları da geçmişte olduğu gibi günümüzde de etkisini sürdürmektedir.

1.6. Katılımcıların Meslek Durumu

Tablo-6. Katılımcıların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Cinsiyetiniz?	İşiniz/Mesleğiniz nedir?						Toplam	
	İşçi	Memur	Ev hanımı	Esnaf/Serbest meslek	Emekli	İşsiz		
Erkek	n	98	84	0	111	30	11	334
	%	29,3%	25,1%	,0%	33,2%	9,0%	3,3%	100,0%
Kadın	n	49	39	241	18	10	1	358
	%	13,7%	10,9%	67,3%	5,0%	2,8%	,3%	100,0%
Toplam	n	147	123	241	129	40	12	692
	%	21,2%	17,8%	34,8%	18,6%	5,8%	1,7%	100,0%

Katılımcıların meslek dağılımına bakıldığında, "ev hanımı" cevabını verenlerin en yüksek orana % 34,8 sahip oldukları görülmektedir. Diğer meslek gruplarının "işçi, memur, esnaf/serbest meslek" oranlarının %18 birbirine yakın olduğu görülmektedir. En az orana, işsiz grubunun % 1,7 sahip olduğu görülmektedir. Ev hanımlarının çoğunlukta olmasının ülkemizdeki kadın gerçeğini de yansıttığını ifade edebiliriz. Kadının eğitim ve iş olanaklarına bağlı olarak istihdam noktasında

yaşadıkları sıkıntılar, iş ortamının kadınların özel durumlarına (çocuk bakımı, doğum, uzun mesailer gibi) uygun olmayan koşulları gerektirmesinin de bu sonucun ortaya çıkışında etkili olduğunu düşünmekteyiz.

Sanayileşmiş ülkelerde kadının tarım dışı istihdam oranı yüksektir. Ülkemizde toplumun sosyo-ekonomik gelişmesine bağlı olarak kadınların mesleklerinin çeşitlendiği görülmektedir. Tarım dışı sektörde kadının çalışması onun sosyo-ekonomik statüsünü olumlu yönde etkilemektedir (Balcıoğlu, 2011: 16).

1.7. Katılımcıların Gelir Durumu

Anket formunda örnekleme dahil olan eşlerden sadece birinin değil, ailenin hem aynı hem de nakdi geliri "*Sizin ve Eşinizin (ailenizin) ortalama aylık kazancı (aynı ve nakdi) toplam ne kadardır?*" şeklinde sorulmuştur. Hem eşi, hem de kendisi çalışan ailelerin, eşi gelir getiren bir işte çalışmasa da gelir getiren menkul veya gayri menkulün de aylık gelire dahil edilmesi istenmiştir. Soru açık uçlu sorulmuştur. Anket verileri girilirken bayan katılımcıların "Kocamın ne kadar kazandığını bilmiyorum ama, herhalde dört-beş milyar kazanıyor", Biz ne bilelim, o kazanır biz harcarız", "Ne kazandığını bize hiç söylemez" gibi eşinin gelirini bilmediğini ifade etmektedirler. Ancak "Ne kadar kazandığını bana hiç söylemez ama kocam asgari ücret alıyor" gibi gelirinin hangi kategoriye yerleştirebileceğimiz ipuçlarını da bize vermektedirler.

Tablo-7 Katılımcıların Gelir Durumuna Göre Dağılımı

Sizin ve esinizin (ailenizin) ortalama aylık kazancı (aynı ve nakdi) Toplam ne kadardır?	n	%
0-800	43	6,2
801-1500	259	37,4
1501-2500	212	30,6
2501-4000	127	18,4
4001 ve üzeri	51	7,4
Toplam	692	100,0

Diğer yandan kadının kocasının gelirinden habersiz oluşu, kazancın nerelere ne kadar harcadığını bilmemesi de, bir yönüyle ekonomik şiddetin canlı bir şekilde yaşandığını göstermektedir. Ev hanımlarının eşinin kazancından haberdar olmaması gibi, eşlerin her ikisinin de çalıştığı durumlarda eşin kazancının bilinmediği durumlar

da olabilmektedir. Eşler arası paylaşımın yaşanmadığı ailelerde bu gibi durumlar yaşanmaktadır. Bu bakımdan eşlerin kazançlarını, ne kazanıp nereye ne kadar harcadıklarını diğer eşinden gizlemeleri de ekonomik şiddetin göstergeleri arasında yer almaktadır.

Tablo 7'ye bakıldığında asgari ücretten daha az gelire sahip olanların oranı % 6,2; en üst gelire sahip olanların oranı ise % 7,4'tür. En yüksek oranı % 37,4 ile 801-1500 TL gelire sahip olanlar oluşturmaktadır.

Tecim (2011) tarafından Konya il merkezinde yapılan araştırmada katılımcıların % 12'sinin 499 tl altında, % 29,9'unun 500-999; % 20,9'unun 1000-1499; % 19,4'ünün 1500-1999; % 17,8'inin 2000tl ve üzeri gelire sahip olduğu ifade edilmiştir.

1991'de yapılan bir araştırmaya göre Türkiye'de genel olarak hane halkı ortalama gelir seviyesi miktarı 3680,544 TL'dir. Buna karşılık, hane halkı ortalama tüketimi 2886.78 TL olup, tüketim eğilimi % 78,43 tasarruf eğilimi ise % 21,57'dir (Aydoğan, 1991: 99). 2010 yılında yapılan bir çalışmaya göre katılımcıların gelir dağılımının % 43,7'sinin 900 tl ve altında, % 15,5'i 1001-1500; % 12,7'si 901-1000; % 9,1'i 1501-2000; % 5,9'u 2001-3000 ve % 13,1'i 3001tl. ve üzeri gelire sahip olduğu ifade edilmektedir (BASAGM, 2010:25).

1.8. Katılımcıların Medeni Durumu

Şekil-7 Türkiye Geneli Medeni Duruma Göre Nüfus (15+ yaş)

Medeni Durum	Kadın	Erkek	Toplam
Hiç Evlenmedi	6.413.814	8.650.505	15.064.319
Evli	17.534.635	17.563.753	35.098.388
Boşandı	922.172	639.910	1.562.082
Eşi Öldü	2.529.044	417.558	2.946.602
Toplam	27.399.665	27.271.726	54.671.391

Şekil-8 2010 Yılı Konya Geneli Medeni Duruma Göre Nüfus (15+ yaş)

Medeni Durum	Kadın	Erkek	Toplam
Hiç Evlenmedi	156.470	192.771	349.241
Evli	504.563	500.882	1.005.385
Boşandı	21.010	12.384	33.394
Eşi Öldü	70.309	11.191	81.500
Toplam	752.352	717.168	1.469.520

Tablo-8 Katılımcıların Medeni Duruma Göre Dağılımı

Medeni Durumunuz?	n	%
Esiyle birlikte yaşıyor	658	95,1
Esinden ayrı yaşıyor	7	1,0
Boşanmış/dul	21	3,0
Eşi ölmüş	6	,9
Toplam	692	100,0

Araştırma örneklemine halen evli olan veya evlilik tecrübesi yaşamış olanlar dahil edilmiştir. Dolayısıyla örneklem eşinden ayrı yaşayan, boşanmışlar ve eşi ölmüşlerden oluşmaktadır. Tabloya baktığımızda Katılımcıların büyük çoğunluğunu % 95 ile eşiyle birlikte yaşayanlar oluştururken, boşanmış olanlar % 3, eşinden ayrı yaşayanlar % 1, eşi ölmüş olanlar ise % 0,9'u teşkil etmektedir.

Konya Büyükşehir Belediyesinin Sosyal Doku Çalışması'na (2009) göre, eşlerin birlikte ve ayrı olduklarına dair oranda % 91,6 hayatta ve birlikte,% 2,5 hayatta ancak ayrı,% 5 baba hayatta değil, % 0,9 anne hayatta değil şeklinde ifade edilmektedir. Bu verilerin, araştırmamızın örneklemiyle oransal bakımdan yakın olduğu görülmektedir.

1.9. Katılımcıların Nikâh Biçimi

Tablo-9 Katılımcıların Nikah Biçimine Göre Dağılımı

Nikah Biçiminiz?	n	%
Sadece Resmi nikâhlı	13	1,9
Sadece Dini nikahlı	5	,7
Resmi ve Dini nikahlı	674	97,4
Toplam	692	100,0

Katılımcıların büyük çoğunluğu (% 97,4) hem resmi, hem de dini nikâhlıdır. Sadece resmi nikâhlı olanlar % 1,9, sadece dini nikahlı olanlar ise % 0,9 oranındadır. Toplumun genelinde resmi nikah yapıldıktan sonra bir de dini çekincelerden dolayı dini nikah yapma gereğini hissederler.

Türk toplumunda evliliklerin yüzde 86'sında hem resmi hem de dini nikah kıyılmaktadır. Sadece resmi nikah (yüzde 9.7) yada sadece dini nikah (3.7) kıydıran kesimlerin oranı düşük sayılır (TUIK&ASAGEM). Oysa yakın geçmişte bu iki kesimin oranı daha yüksektir. Yetmişli yılların başında tüm evliliklerin yüzde 35'i medeni, yüzde 49'u hem medeni hem dini, yüzde 15'i de yalnız dini nikahla kalıyordu (Timur, 1972: 91). Demek ki, söz konusu zaman diliminde, yalnızca dini ya da resmi nikah kıydıranların oranı azalırken, bu iki nikahı birlikte yapma gereği duyanların miktarı iki katına ulaşmıştır. Bu gelişme, Türk kamuoyunda kimi kesimlerde yaşanan dini-resmi nikah ikileminin aşıldığını göstermektedir (Yıldırım, 2011: 117).

1.10. Katılımcıların Aile Biçimi

Katılımcıların aile biçimlerinin belirlenmesi için "*Şu anda evde kimlerle birlikte oturuyorsunuz?*" sorusu sorulmuştur.

Tablo-10 Katılımcıların Aile Biçimine Göre Dağılımı

Aile Biçimi	n	%
Dede-nine ailesi	90	13,0
Çekirdek aile	503	72,7
Geniş aile	68	9,8
Parçalanmış Aile	31	4,5
Toplam	692	100,0

Tablo 10'a bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğunu % 72,7 çekirdek aile oluşturmaktadır. Parçalanmış aile oranı % 4,5; boşanmış ve eşi ölmüş olanların ailesiyle veya çocuklarıyla birlikte eşinden ve ailesinden ayrı yaşayanlar oluşturmaktadır. Geniş aile ise % 9,8 oranında; sadece eşi ve kendisi yaşayan dede-nine ailesi¹⁶ ise % 13 oranındadır. Aile üyelerinin büyük anne-baba, amca, dayı, gibi

¹⁶ Belirli yaş olgunluğuna ulaşmış, çocukları yetişip evden ayrılan ve sadece karı-kocanın yaşadığı aileleri nitelemek için kullanılmıştır. Literatürde bu tip aileleri tanımlayan bir kavram bulunmadığından, evli oldukları halde çocuk sahibi olmayan genç ailelerden ayırmak için "dede-nine ailesi" demeyi uygun gördük.

üyeleriyle yaşayan geniş aile dışında kalanlar genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların % 90,8'i çekirdek aile biçiminde yaşamaktadır. Diğer seçeneğini işaretleyenler ise, eşinden ayrı veya boşanmış olup yalnız yaşayanlar, kendi anne/babası veya sadece tek ebeveynin çocuklarıyla birlikte yaşadığı parçalanmış ailelerdir. Çekirdek aile ve geniş aile oranlarına bakıldığında araştırma verilerinin ülke genelini yansıttığı görülmektedir.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (BAAK, 1997: 111) tarafından yapılan bir araştırmaya göre, geniş aile % 13,8, çekirdek aile % 78,7; parçalanmış aile ise % 7,5 olarak bulunmuştur. Yine aynı kuruma ait 2010 yılında yapılan bir araştırmaya göre (BAAK, 2010: 48) % 75,2 çekirdek aile, % 12,6 geniş aile, geriye kalan % 12,2 ise parçalanmış aileler ve dede-nine ailesinden oluşmaktadır.

Araştırma sonuçlarına göre, yaygın aile tipi çekirdek ailedir. Bunun yanı sıra Konya ilinde "gelini kendi evine getirme" şeklinde evliliğin ilk 3-5 yılını anne-babanın yanında geçirme, sosyo-ekonomik durumlarında iyileştirme görülen bireylerin bu süreç sonunda büyük aileden kopuşları gözlenmektedir. Diğer taraftan, ailenin diğer erkek bireyinin evlenmesini izleyen süreçlerde de büyük olanın evden ayrılması, yeni evlenecek olanın aynı şekilde baba evinde yeni hayata alışması ve sonrasında ayrılıp kendi hayatını kurması söz konusudur. Bu durum çoğu kez, gelin-kaynana çatışmalarına yol açmakta, aile içi huzursuzlukların yaşanmasına neden olmaktadır. Eşi ve annesi arasında kalan erkek ise kimi zaman ikilemler yaşamakta, eşi ve ailesi arasında tercih yapmak zorunda bırakılmaktadır.

Öyle ki, ana-baba ailesinin yeni evlenenlerin evden ayrılmasına rıza göstermemesi, eve yeni gelen geline iftiralar atma derecesine varmaktadır. Evliliklerin ilk 5 yılının eşler açısından uyum, birbirlerini tanıma, kaynaşma, gibi süreçlerin yaşandığı kritik yıllardır. Bu zaman sürecini büyük ailelerin yanında yaşayan bireyler, kendi ailelerinin kimi zaman eşine karşı olumsuz telkinleriyle hareket etmekte, eşine karşı olumsuz tutum ve davranışlar içerisine girmekte yaşanacak sorunların temellerinin atılmasına yol açmaktadır.

Görüşme yaptığımız bir bayanın şu sözleri bu konuyu aydınlatacaktır: "Kocam, kaynanamın maşasıydı, o ne derse yapardı. Beni insan yerine koymazdı. Evde bardak kırılrsa suç benim olurdu. Kocam: sen anneme şöyle demişsin böyle demişsin diyerek kavga çıkarırdı" (İlkokul Mezunu, Bayan).

Oğlu evlenecek olan biriyle yaptığımız görüşmede genç çiftlere ayrı bir ev tutup-tutmayacağını sorduğumuzda gençlerin geleceğine ilişkin kayınpeder: *"Bunlar genç... tazeler... hayatın sillesini yememişler, nereden bilsinler hayatı, üç-dört yıl bizim yanımızda kalırlar, Allah'a şükür evimiz geniş, kalırlar bir odasında, zamanı gelince de bir ev sahibi olur giderler"* şeklinde düşünüyordu. Ancak evlilikten yaklaşık kırk gün sonra yeni evlilerin anne-babanın karşı çıkmasına rağmen yeni bir ev tuttuklarını ve evden ayırdıklarını ğrendik. Evden ayrılan gençlere her ne kadar kırılmış olsalar da, gerek kira ödemeleri, gerekse gıda yardımı gibi desteklerinin devam ettiğini de ğrendik. Yani ailenin desteği elbette dayanışma, paylaşıma bakımından önemli olmakla birlikte, bir yönüyle anne-babanın kendilerini halen yeni bir aile kursalar da çocuklarına karşı sorumlu hissetliklerini de göstermektedir. Anne-baba, yaptıkları destek kadar da çocuklarının oluşturduğu aileye müdahale edebilmektedirler. Türkiye'de genel olarak aile yapısı zellikleri Konya ailesiyle bu yönüyle paralellik göstermektedir. Çünkü yapısal olarak çekirdek aile özelliği gösterseler de, yoğun ekonomik ve sosyal ilişiler devam ettiğinden geçiş toplumu ailesidir diyebiliriz.

2. KATILIMCILARA GÖRE EŞLER ARASI ŞİDDET

Araştırmada eşler arası Şiddet ifadesiyle, fiziksel, psikolojik, sözel, ekonomik, cinsel tahribatlara yol açan her tür davranış eşler arası Şiddetin kapsamında değerlendirilmektedir. Bu bağlamda eşler arası Şiddetin kapsamına; tokat atma, vurma, tekmeleme ve dövme gibi davranışları içeren fiziksel Şiddet; sindirme, sürekli küçük düşürme ve aşağılama, yakın çevresiyle ilişkisini kesme, alay etme davranışlarıyla psikolojik Şiddet; hakaret, küfür, aşağılayıcı sözler söylemek sözel Şiddet; ekonomik yönden istismar etmek, kendine bağımlı hale getirmek ekonomik Şiddet; cinsel ilişkiye zorlama ve her türlü cinsel zor kullanma biçimleri ile cinsel Şiddet girmektedir.

2.1. CİNSİYET VE EŞLER ARASI ŞİDDET İLİŞKİSİ

Tablo 11 Katılımcılara Göre Şiddetin Tanımı

Aşağıdakilerden hangisi size göre şiddeti daha iyi tanımlar?	n	%
Eşinin fiziksel görünümü ve fikirleriyle alay etmek, yakın akrabalarıyla bağlarını koparmak, çevreyle ilişkisini engellemek,	137	19,8
İstemediği halde eşini cinsel davranışa zorlamak, cinselliği eşine karşı bir silah/koz olarak kullanmak.	51	7,4
Eşini ekonomik yönden istismar etmek, çalışmasına engel olarak kendine bağımlı hale getirmek	82	11,8
Aşağılayıcı sözler söylemek, küfretmek, hakaret etmek	80	11,6
Dövmek, tokat atmak, vurmak, yaralamak	342	49,4
TOPLAM	692	100,0

Tabloya bakıldığında, katılımcıların % 49,4'ünün şiddeti, ilk sırada fiziksel şiddet olarak tanımladıkları görülmektedir. İkinci sırada % 19,8 ile psikolojik şiddet yer almaktadır. Üçüncü sırada % 11,8 ile ekonomik ve dördüncü sırada % 11,6 ile sözel şiddet yer almaktadır. Son sırada ise % 7,4 ile cinsel şiddet olarak tanımlamışlardır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında fiziksel şiddetin ilk sırada yer alması zaten beklenen bir durumdur. Çünkü genel olarak şiddet denildiğinde, akla ilk gelen fiziksel şiddettir. Diğer yandan medyada sıkça yer alması, gazete ve televizyonlarda sürekli biçimde fiziksel şiddetin ön plana çıkarılması da fiziksel şiddet algısının yüksekliğini etkilemektedir. Ancak ekonomik şiddetin sözel şiddetle aynı orana yakın olması beklenen bir durum değildir. Bu durumun anlaşılması noktasında katılımcıların mesleklerine bakıldığında kadın katılımcıların %32'sinin ev hanımı olmaması, kadınların gelire veya getiren bir işe sahip olduğunu, aile içinde gelirin paylaşılması ve harcanmasına karar vermede eşlerin mevcut durumdan rahatsız olduklarını da göstermektedir.

Tılıç'ın (1998: 123) yaptığı çalışmada yalnızca aile içi şiddet değil de, genel olarak şiddet söz konusu edildiğinde, kadın ve erkeklerin çoğunluğu dayak ve tacizi şiddet tanımlarının en başında (% 28) saymaktadırlar. Tılıç'ın elde ettiği sonuçlarla bizim elde ettiğimiz sonuca karşılaştırıldığında, fiziksel şiddet tanımlarının ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Yine Tılıç'ın çalışmasında azarlamak (sözel şiddet) ikinci

sırada (% 12,1), tehdit, hak ve özgürlüklerin engellenmesi, alay etmek (psikolojik şiddet) üçüncü sırada (% 9,4) yer almaktadır.

2.1.1. Cinsiyete Göre Şiddetin Tanımı

Tablo 12 Cinsiyete Göre Katılımcıların Şiddet Tanımları

Cinsiyetiniz?	Aşağıdakilerden hangisi size göre şiddeti daha iyi tanımlar?					Toplam	
	psikolojik	cinsel	ekonomik	Sözel	fiziksel		
Erkek	N	68	33	24	46	163	334
	%	20,4%	9,9%	7,2%	13,8%	48,8%	100,0%
	%	49,6%	64,7%	29,3%	57,5%	47,7%	48,3%
Kadın	N	69	18	58	34	179	358
	%	19,3%	5,0%	16,2%	9,5%	50,0%	100,0%
	%	50,4%	35,3%	70,7%	42,5%	52,3%	51,7%
Toplam	N	137	51	82	80	342	692
	%	19,8%	7,4%	11,8%	11,6%	49,4%	100,0%
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

χ^2 : 20.25; s.d. 4; p<.001

Katılımcıların cinsiyet ve şiddeti tanımlama durumları ilişkiye sokulmuş ve aralarında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Hem erkeklerde hem de kadınlarda şiddeti fiziksel biçimiyle tanımlama en yüksek oranlara sahiptir. Ancak fiziksel şiddet kadınlarda % 2 oranında daha fazladır. Bu durum kadınların fiziksel şiddetten daha çok etkilendiğini akla getirebileceği gibi, şiddet kavramının ilk çağrışımından kaynaklanan algıya dayalı olduğu da söylenebilir. Kadın ve erkeklerin şiddeti ekonomik olarak tanımlamalarında bir farklılık görülmektedir. Kadınlar, şiddeti % 16,2 oranında ekonomik olarak tanımlarken, bu oran erkeklerde % 7,2 oranında kalmıştır. Bu durumun nedeni olarak, toplumun halen ataerkil bir yapıya sahip olduğu, erkeklerin gelir getiren, evin harcamalarından sorumlu bir erkekliği gerektirdiğinden hareketle anlaşılabilirliği gibi, kadınların çalışma hayatına girişleriyle birlikte kazancın paylaşılması ve harcamalarda kararların alınmasındaki ortaklıktan kaynaklanan problemleri yansıttığı da düşünülebilir.

Cinsel şiddet olarak tanımlama erkeklerde % 9,9 iken, kadınlarda % 5 oranındadır. Bu durumda erkeklerde şiddeti cinsel olarak tanımlama, kadınların yaklaşık iki katı oranındadır. Bu durum erkeklerin cinsel şiddetten daha çok rahatsız olduklarını da göstermektedir. Şiddeti sözel olarak tanımlama durumunda ise,

erkeklerin % 13,5; kadınların % 9,5 oranında sözel olarak tanımladıkları görülmektedir. Şiddeti psikolojik olarak tanımlamada oranların birbirine yakın olduğu görülmektedir. Bunun nedeni olarak da, psikolojik şiddetin herhangi bir güç ilişkisini diğer şiddet türlerine oranla fazla gerektirmemesinden ve bu şiddet türünün uygulama alanının genişliğinden kaynaklandığı belirtilebilir. Genel olarak şiddet tanımlama durumlarına cinsiyet açısından bakıldığında, şiddetin fiziksel ve ekonomik yönlerine kadınların; cinsel ve sözel yönlerine erkeklerin daha çok ağırlık verdiği, psikolojik yönünün ise cinsiyetler arasında yakın oranlara sahip olduğu görülmektedir.

2.1.2. Cinsiyete Göre Şiddetin Nedenleri

Tablo-13 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Şiddetin Nedenleri

		Evliliğin iyi, güzel yanları olduğu gibi bazen de anlaşmazlık ve çatışmaların ortaya çıktığı durumlar olabiliyor. Bu bağlamda eşinizle tartışmanızın size göre temel sebebi aşağıdakilerden hangileridir?					
Cinsiyetiniz?		Ekonomik sorunlar	Giyim-kuşam	Arkadaş ve akraba çevresinden etkilenme	Ev işlerinin aksamaması	İletişim eksikliği	Toplam
Erkek	N	50	46	62	73	103	334
	%	15,0%	13,8%	18,6%	21,9%	30,8%	100,0%
	%	41,7%	56,1%	50,0%	43,5%	52,0%	48,3%
Kadın	N	70	36	62	95	95	358
	%	19,6%	10,1%	17,3%	26,5%	26,5%	100,0%
	%	58,3%	43,9%	50,0%	56,5%	48,0%	51,7%
Toplam		120	82	124	168	198	692
		17,3%	11,8%	17,9%	24,3%	28,6%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$\chi^2 : 6,933; s.d. 4; P < .05$

Katılımcıların cinsiyetleri ve şiddetin nedeni olarak düşündükleri etkenler ilişkiye sokulmuş ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Tabloya bakıldığında erkeklerde eşler arasında iletişim eksikliği ve cinsel soğukluğunu şiddetin nedenleri arasında görenlerin oranı % 30,8; kadınlarda ise 26,5'tir. Giyim-kuşam ve kıskançlığı erkekler % 13,8; kadınlarda % 10,12 oranında şiddetin nedeni olarak ifade

etmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında, gerek erkeklerin kadınlara karşı koruyucu bakış açıları, gerekse kadınları sahiplenme ve onlar üzerinde hak sahibi olduklarını düşünmeleri, kadınlara oranla erkeklerde bu iki seçeneğin daha yüksek oranda çıkmasına neden olmuştur diyebiliriz. İçli'nin (1994: 16) yaptığı araştırma bizim bu yargımızı desteklemektedir. Buna göre, erkeğin karısında genel olarak kötü davranışındaki temel nedenler arasında ilk sırada "erkeğin, erkek olduğu için kendinde bu hakkı görmesi" (% 71,4) ile "eğitimsizliği" gelmektedir.

İletişim eksikliği ve cinsel soğukluk, diğer şiddet nedenleri arasında en yüksek % 28,6 orana sahiptir. Bu durum, eşler arasında iletişim problemlerinin daha sık yaşandığını göstermektedir. Ekonomik sorunlar ve yoksulluğu şiddetin nedeni olarak belirten erkeklerin oranı % 15 iken; kadınlarda bu oran % 19,6'ya çıkmıştır. Kadının çalışması ve ev işlerinin ihmal edilmesini şiddetin nedeni olarak gören erkeklerin oranı % 21,9; kadınlarda ise % 26,5'tir. Bunun nedeni olarak kadının ücretli bir işte çalışmasının katılımcılar tarafından geleneksel bakış açısıyla ele alınmasından kaynaklandığı ileri sürülebilir. Ev işlerinin aksaması ve kadının çalışmasını şiddetin nedeni olarak gören kadın ve erkeklerin oranı % 24,3'tür. Bu durum, kadının iş hayatına etkin katılımının bir sonucu olmasının yanında, kadının çalışmasına izin verilmemesini de akla getirmektedir. Diğer yandan, çalışan eşinden geleneksel kadınlık rollerini de yerine getirmesini bekleyen erkeklerin bu bekletilerinin gerçekleşmemesinin de böyle bir sonucun ortaya çıkışında etkili olduğu ifade edilebilir.

Kadının ücretli bir işte çalışması, belli noktalarda ev işlerinin aksamasına neden olmaktadır. Geleneksel olarak iş bölümünün yapıldığı ve rollerin buna göre paylaşıldığı (Erkek çalışan, gelir getiren; kadın, ev işlerini yapan, çocuk bakan) ailelerde böyle bir problemin yaşanmadığı düşünülmekte iken, eşlerden her ikisinin de çalıştığı ailelerde bu türden sorunların daha sık yaşandığı görülmektedir. Hem kendisi hem de eşi çalışan bir bayan "*Ben de öğretmenim, eşim de öğretmen, sabah evden birlikte çıkıyoruz, akşam birlikte dönüyoruz. Ben doğruca mutfağa gidiyorum, eşim ya televizyon başında ya da internette... Mesele çalışmaysa ben de o da çalışıyoruz. Ama ben hem ev işleri, hem annelik, hem eş, hem de iş kadını olmaya zorlanıyorum. Bu da zoruma gidiyor*" (Üniversite mezunu, öğretmen, 42 yaşında) sözleriyle aslında geleneksel yapının tam olarak terk edilmediği, kadın iş hayatında çalışıyor olsa da, geleneksel kadınlık rollerini halen devam ettirdiği ve böyle bir

beklentinin halen sürdüğünü göstermektedir. Ne geleneksel, ne modern bir hayat tarzı; ikisi arasında sıkışmış bir hayat. Esasında, eşler arasındaki problemin temelinde yatan faktörün de bu olduğu inancındayız.

Yapılan bir çalışmada "Bir kadının asıl görevi çocuk bakımı ve ev işleridir" ifadesine katılımcıların (kadın-erkek) % 50,8'inin bu ifadeyi desteklediği, bu ifadeyi desteklemeyenlerin oranının ise % 31,3 olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, "ev işlerinde kadın kadar erkek de sorumludur" ifadesine katılımcıların % 64,1'inin katıldığı belirtilmektedir (BASAGM: 2010: 98-100). Buna göre, aile içinde kadının çalışmasıyla ilgili halen problemlerin var olduğu görülmektedir. Ancak, kadının iş hayatıyla ilgili problemlerin ortadan kaldırılmasının bu algının değişmesinde önemli katkılar sağlayacağı dikkatlerden kaçmamalıdır.

Ekonomik sorunlar ve yoksulluk seçeneğinde kadınlar lehine bir artışın olmasını da, çalışan kadınların sayısındaki artışa bağlayabiliriz. Ücretli çalışan kadınların bir çoğunun maaş kartı eşlerindedir. Kadın ne kazandığını, paranın nerede, nasıl harcadığını bilmemektedir. Kendisine kocası tarafından verilen harçlıkla zamanını geçirmektedir. Kendisiyle para harcaması noktasında konuştuğumuz bir akademisyen: "*Karımın maaş kartı tabii ki bende, zaten bende olmasa niye çalışsın ki, o zaman ben çalışırım o evinde oturur, bana hanımlık yapar, çocuklarına annelik*" şeklinde düşüncelerini dile getirmişti. Kadının çalışmasının kocasına para getirme olduğu bir toplumsal yapının kadının aleyhine işlediğini burada bir kez daha hatırlatmakta fayda görülmektedir. Diğer yandan, gelir getiren bir işte çalışan kadınların eşleriyle kazançlarını paylaşmamaları, kazançlarından haberdar etmediklerinin de dikkatlerden kaçmaması gerekir.

Eşlerin arkadaş ve akraba çevresinden etkilenmesi şiddetin diğer bir nedeni olarak görülmektedir. Erkeklerde % 18,6 oranında; kadınlarda ise % 17,3 oranında bu durum şiddetin nedeni olarak görülmektedir. Yaptığımız görüşmelerde bu durumu desteler nitelikte veriler elde edilmiştir. Erkeklerin evlilikle birlikte yakın arkadaş ve ailesiyle görüşmelerinin azaldığı, bu durumun kendileri üzerinde gerginliğe yol açtığını, eşlerinin çoğu anne-babasının sözünden çıkmadığı şeklinde tavrı koyduğunu, bu durumun da şiddete yol açtığı çoğu katılımcının dile getirdikleri hususlardır. Kadınlar da, aynı şekilde kocasının ailesiyle ve yakın akrabalarıyla görüşmesini engellediği, kendi ailesinin telkinlerinden etkilendiğini ifade etmişlerdir. Burada dikkat çeken husus, her iki cinsiyetin aynı durumdan şikayetçi olduğu, ancak

aynı şeyleri diğeri için olumsuz olarak gördüğüdür. Yani olaylara ve durumlara kapsamlı bakmak yerine, kendi penceresinden baktıkları için sorunlar ortaya çıkmaktadır.

2.1.3. Cinsiyete Göre Şiddete Maruz Kalma

Aile içi şiddet yaygın olduğu ölçüde gizli kalan toplumsal bir olaydır. Bireyi fiziksel ve ruhsal yönden etkileyen bu yaşantılar, gizli kaldığı oranda etkilenme düzeyi hakkında bilgi sahibi olmak oldukça zordur. Eşler arası şiddet genellikle ciddi yaralanmalar olunca tespit edilmekte, sürekli istismar durumunda genellikle bilinmemekte veya gizli kalmaktadır. Hatta psikolojik sorunu olan bireylerin bu durumu gizleme veya sorunun kaynağı olarak değerlendirmedikleri görülmektedir. Yapılan bir çalışmaya göre, psikiyatri polikliniğine başvuran evli kadınların %98'i hekim tarafından sorgulanmadıkça aile içi şiddetten söz etmemiş ve konu açıldığında ise gizleme veya sınırlı bilgi vermeyi tercih etmiştir (Akyüz ark., 2002: 44).

Bazı yazarlar, şiddete başvuran erkeklerin çoğunluğunun yetersiz kişiliğe sahip, iletişim yeteneği olmayan, ruhsal gelişimini tamamlamamış kişiler olduğunu ileri sürmektedir. Evlilikte şiddete başvurmanın güçsüzlük, yetersizlik duygularını yenme ve özsaygıyı koruma çabası olduğu belirtilmektedir. Araştırma için yaptığımız görüşmelerde, katılımcı erkeklerin de bu görüşü doğrulayacak veriler sunduklarına şahit olduk. "Kadını ilk gün nasıl alıştırırsan son günün öyle olur. İlk günden gözünü korkutman gerekir. Bunun için tv kumandasını bir bahaneyle duvara çarpar, kırarsın, kadın bakar ki, sert bir erkek, senden korkar, sana saygı duyar. Ben kadını dövelim demiyorum, ama gözünün de korkması gerek. Kadın kadınlığını bilecek, kocasını dinleyecek, erkek de erkekliğini bilecek, karısını koruyacak, cıvıklaşmayacak) sözleri kadının bir şekilde baskı altına alınması gereken bir varlık olarak gören bir anlayışın ifadeleri olarak düşünebiliriz. Erkek kendi iktidarını korumak için kadının kendini gerçekleştirmesini engelleme yoluna gitmekte, bu şekilde kadını baskı altına almaya çalışmaktadır (Balcıoğlu, 2011: 23).

1996 yılında orta ve yüksek gelir gruplarında yer alan ailelerle yapılan bir araştırmada, soruların başlangıcında kadınların % 23'ü kocalarının kendilerine karşı şiddet uyguladığını söylemiş, fakat belirli şiddet tipleriyle ilgili sorular sorulduğunda bu oran % 71'e yükselmiştir (Kocadaş ve ark., 2010: 103). Görüldüğü üzere genel anlamda şiddeti saklama eğilimi vardır. Ayıplanma, dışlanma, korku gibi nedenlerle

gizlenen şiddet, farklı biçimlerinin de olduğu gerçeğinden hareketle farklı biçimlerde sorulduğunda cevap bulmaktadır. Araştırmamızda bu gerçeği göz önüne alarak şiddetin farklı biçimlerde gerçekleştiği esastan hareketle, mevcut durumu görmeye yarayacak, anket formunda 14 soru sorduk. Alınan cevaplarda şiddetin sıklığını belli oranda gizleme eğilimi görölse de, şiddetin varlığını ortaya çıkarması bakımından önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Kaldı ki, aile içi mahrem konularda bilgi almanın zorluğu bir yana, anket için zaman ayıran insanların azlığı, bu araştırmaların gereksizliğine olan inanç gibi faktörler de bu tür konuların araştırılmasında karşılaşılan bilgi elde etme güçlüklerdendir.

Aile içi şiddet olgusunu ele alan bir çalışmada erkeklerin bu konudaki ilgileri ve gizlemeleri şu şekilde ifade edilmiştir: "Erkeklerle yaptığımız görüşmelerde aile içi konulara genelde değinilmiyordu ve bu konularda erkekler çok ketumdular. Erkekler, genelde bu konularda konuşmak istediğimde ya konuyu kapatmaya çalışıyor, ya da yüzlerini asıp "iyiyizdir, iyiyizdir" deyip konuyu geçiştiriyorlardı. Erkeklerin kendi aralarında da karılarına vurduklarına dair herhangi bir diyalogun geçtiğini duymadım. Bazı istisnalar haricinde genel durum buydu. Sadece bir keresinde bir grup erkekle bu konu ile ilgili konuşmaya çalışırken içlerinden ikisi bazı itiraflarda bulunmuşlardı. 45 yaşında olan vasıfsız işçi Ali Bey pişman bir şekilde "Bir-iki kez oldu. Yanlıştı. İnatlaşıyordu, tartıştık, olanlar oldu, ama yanıştı" demişti (Demren, 2008: 83). Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere eşler arası şiddetin varlığı-yokluğu konusunda "gizleme" genel eğilim olarak sürmektedir. Buna karşılık, şiddetin biçimleriyle ilgili sorular sorulduğunda her ne kadar gizleme eğilimi sürse de, şiddetin varlığına ilişkin veriler elde edilebilir. Bu veriler gerçek oranları tam olarak yansıtmamış olabilir; ancak genel durum hakkında değerlendirme yapılması açısından oldukça önemlidir.

Eşler arasında şiddetin fiziksel, ekonomik, cinsel, sözel, psikolojik türlerini, oluş sıklıklarını belirlemek amacıyla eşler arası şiddet ölçeği kullanılmıştır. Katılımcıların cinsiyet ve şiddet uygulama durumları ilişkiye sokulmuş ve anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. Yapılan T testi sonuçlarına göre, kadınların, erkeklerden daha fazla şiddete maruz kaldıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 14- Katılımcıların Cinsiyetleri ile Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin T Testi Sonuçları

Cinsiyetiniz	N	Ortalama	Standart Sapma	t değeri
Kadın	358	23,8827	6,05324	4,16
Erkek	334	22,0808	5,31043	

P<.001

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere kadınlar, erkeklere oranla şiddete daha çok maruz kalmaktadır. Bu genel sonuçların daha net anlaşılabilmesi için eşler arası şiddetin türlerine ve uygulanış biçimlerine bakmak gerekmektedir.

Şiddet denildiğinde akla ilk gelen fiziksel şiddettir. Oysaki fiziksel olmayan diğer şiddet biçimleri de, son derece yaygın ve sistematik bir biçimde uygulanmaktadır. Diğer şiddet türleri de en az fiziksel şiddet kadar kısa ve uzun vadeli izler bırakmaktadır. Ayrıca, fiziksel olmayan şiddet, belli bir sürecin sonunda genellikle fiziksel şiddete yol açmaktadır (Işiloğlu, 2006: 4).

Fiziksel şiddet, genelde erkekten kadına yönelik olarak gerçekleşmektedir. Şiddet aile bireyleri üzerinde özellikle de kadınlar üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır. Şiddete uğrayan kadın bu şiddetin yalnız kendi başına geldiğini sanır. Kendisini yapayalnız hisseder, çünkü kadınlar dayak yemenin utanılacak bir durum olduğunu düşündüklerinden, hiç kimseye söylemezler. Dayağın izleri çok belirgin ise, “kapıya çarptım”, “düşüm” gibi açıklamalar yaparlar ve kendilerine bu açıklamaların yapıldığı herkes, işin doğrusunu bilir; ama kadına inanmış görünürler. Onun için de şiddete maruz kalmış bu kadınlar, soyutlanırlar, işte yapılacak ilk iş konuşmaktır. Konuştukça yalnız olmadıklarını görürler, aynı evi paylaşmak aynı olayları yaşayanlar için, yaşadıklarına daha kolay katlanmak gücünü verir (Arın, 1996: 311).

2.1.3.1. Cinsiyete Göre Fiziksel Şiddete Maruz Kalma

Tablo-15 Katılımcıların Fiziksel Şiddete Maruz Kalma Durumlarını Gösteren Frekans Tablosu

		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman	Toplam
Eşimle kavga ettiğimiz zaman hırsımı çocuklarımdan alırım veya ev eşyalarını kırar dökerim.	n	376	185	97	32	2	692
	%	54,3	26,7	14,0	4,6	0,3	100,0%
Eşim bana kesici, delici, yakıcı aletlerle saldırır, zarar verir	n	667	21	2	1	1	692
	%	94,6%	3,0%	0,3%	0,1%	0,1%	100,0%
Eşim öfkelendiğinde tekme, tokat, yumruk atar beni döver	n	635	37	11	8	1	692
	%	91,8%	5,3%	1,6%	1,2%	0,1%	100,0%

Tabloya bakıldığında mevcut şiddet durumunu ölçmeye yönelik sorduğumuz "Eşimle kavga ettiğimiz zaman hırsımı çocuklarımdan alırım veya ev eşyalarını kırar dökerim" sorusuna, katılımcıların yarıdan fazlasının % 54,3'ünün hiçbir zaman; % 26,7'sinin nadiren; % 14'ünün bazen; %4,6'sı çoğu zaman; % 0,3'ünün her zaman şeklinde cevap verdiklerini göstermektedir. Tabloda, katılımcıların yarısından fazlası hiçbir zaman seçeneğini işaretlemiş olsa da, % 45,7'sinin bu davranışı sergilediğini ortaya koymaktadır. Cinsiyet açısından bakıldığında kadınların % 60,1'i; erkeklerin 48,2'si hiçbir zaman seçeneğini işaretlemiştir. Bir diğer ifadeyle kadınların % 39,9'u; erkeklerin de 51,8'i fiziksel şiddet uygulamaktadırlar.

"Eşim bana kesici, delici, yakıcı aletlerle saldırır, zarar verir" sorusuna verilen cevaplara bakıldığında büyük çoğunluğun % 94,6'sının hiçbir zaman seçeneğini işaretledikleri görülmektedir. Yine cinsiyet açısından bakıldığında, erkeklerde 99,7; kadınlarda % 93,3 oranında hiçbir zaman seçeneği işaretlediği görülmektedir. Kadınların görece fazla miktarda şiddet görmesi de güç ve şiddet ilişkisiyle alakalıdır denilebilir.

"Eşim öfkelendiğinde tekme, tokat, yumruk atar beni döver" soruna verilen cevaplara bakıldığında yine büyük çoğunluğunun (% 91,8) hiçbir zaman seçeneğini işaretlediği görülmektedir. Bu durum, fiziksel şiddetin ayıplanan, kınanan yapılması

hoş karşılanmayan niteliklerini ön plana çıkardığından uygulamadığını ifade edenlerin oranın yüksek çıktığı düşünülebilir.

Genel olarak incelendiğinde fiziksel şiddet davranışının daha ziyade erkekten kadına yönelik uygulandığı görülmektedir ve ülke genelinde yapılan bir çok çalışmanın sonucu da bu yöndedir (bkz. AAK, 1994; AAK, 1998; Altınay ve Arat, 2007; KADAV, 2008; Vatandaş, 2003). Ancak, fiziksel şiddet oranları ülke genelinde yüksek olmasına rağmen katılımcıların bu durumu açıkça ifade etmemelerinde yaşadıkları şiddet olaylarının mağdurlar üzerinde bıraktığı (ayıplanma, damgalanma, korku gibi) tesirlerin etkili olduğu kanaatindeyiz.

2000 yılında Coker ve arkadaşları tarafından Amerika'da yapılan bir araştırmaya göre, kadınların % 77,3'ü fiziksel veya cinsel şiddete, % 22,7'si ise psikolojik şiddete maruz kalmıştır. Fiziksel şiddet görenlerin % 85,4'ü dövülmüşlerdir. Fiziksel şiddet gördüğünü bildirenlerin % 86,2'si, psikolojik ve cinsel şiddete de maruz kalmıştır (Coker vd., 2000: 557).

Güler ve ark.'nın (2005: 52) yaptıkları araştırmaya göre, kadınların %40,7'sinin aile içi şiddete maruz kaldığı, bu kadınlardan % 91'inin eşi; %22,7'sinin eşinin yakınları ve %19,7'sinin ise, kendi yakınları tarafından şiddete maruz kaldıkları ifade edilmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere cinsiyet bakımından kadınlar fiziksel şiddete daha çok maruz kalmaktadır.

Tablo-16 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Fiziksel Şiddete Maruz Kalma Durumları

		Eşimle kavga ettiğimiz zaman hırsımı çocuklarımdan alırım veya ev eşyalarımı kırar dökerim.					Toplam
		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman	
Erkek	n	161	81	66	25	1	334
	%	48,2%	24,3%	19,8%	7,5%	,3%	100,0%
	%	23,3%	11,7%	9,5%	3,6%	,1%	48,3%
Kadın	n	215	104	31	7	1	358
	%	60,1%	29,1%	8,7%	2,0%	,3%	100,0%
	%	31,1%	15,0%	4,5%	1,0%	,1%	51,7%
Toplam	n	376	185	97	32	2	692
	%	54,3%	26,7%	14,0%	4,6%	,3%	100,0%
	%	54,3%	26,7%	14,0%	4,6%	,3%	100,0%

$\chi^2 : 32,575$; s.d. 4; $p < 0.5$

Katılımcıların cinsiyetleri ve fiziksel şiddete maruz kalma durumları ilişkisi sokulmuş ve anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. Tabloya bakıldığında erkeklerin şiddeti yansıtırma oranı % 51,8 iken; kadınlar % 39,9 oranındadır. Eşler arası fiziksel şiddetin boyutlarından biri şiddetin eş dışında aile üyeleri veya ev eşyalarına yansıtılması biçiminde gerçekleştirilmektedir. Şiddet ve güç ilişkisi göz önüne alındığında, şiddet güçlüden zayıfa, gençlerden ihtiyarlara, erkekten kadına yönelik olduğundan, muhatabına gücü yetmeyen veya güç uygulamaktan çekinen birey bu durumu başkalarına yansıtmaktadır. Örneğin, kocasının fiziksel şiddetine karşı gücü yetmeyen bir kadın, yaşadığı bu durumu başkalarına yansıtabilecektir. Aynı şekilde, eşyle tartışan bir erkek, eşine karşı şiddet uygulamaktan çekiniyorsa-gerekçesi ne olursa olsun- şiddeti aile üyelerine veya ev eşyalarına yansıtabilmektedir.

Yapılan bir araştırmada (Tjaden ve Thoennes, 2000: 38) erkeklerin % 26'sının; kadınların da % 17'sinin ellerinde bulunan bir nesneyle kavga ettiklerini; erkeklerin % 8,5'inin; kadınların da % 6,1'inin kavga ettiklerinde elinde bulunan şeyi fırlattığını ifade etmiştir. Bu çalışmanın verileriyle bizim araştırmamızdaki verilerin oransal

olarak birbirine yakın olduğu, erkeklerde fiziksel şiddet oranının kadınlara göre yüksek olmasına rağmen, kadınlar tarafından da uygulanabilen bir şiddet biçimi olduğu görülmektedir.

Tablo-17 Katılımcıların Cinsiyetleri ile Fiziksel Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin T Testi Sonuçları

Cinsiyetiniz?	N	Ortalama	Standart Sapma	t değeri
Eşimle kavga ettiğimiz zaman hırsımı çocuklarımdan alırım veya ev eşyalarımı kırar dökerim.	Erkek	334	1,8743	,99657
	Kadın	358	1,5335	,75796

P<.0.5

Uygulanan T testi sonuçlarına göre, erkeklerin fiziksel şiddet uygulama ortalama puanları (X=1,8743) ile kadınların ortalama puanları (X= 1,5335) arasındaki farkın P<.0.5 güvenirlilik düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir (t=5,08). Eşleri tarafından şiddete maruz kalan kadınlar da çocuklarını istismar etmektedir. Eşleri tarafından şiddete uğrayan kadınlar, uğramayanlara göre çocuklarını iki kat daha fazla istismar etmektedir.

Eşleri tarafından şiddet gören kadınların çocuklarına şiddet uygulama nedenleri farklı olabilir. Bazıları çocuklarını eşlerinden gelebilecek şiddetten korunmak ve çocuklarını düzene sokmak için şiddet uygulayabileceği gibi, bazıları da, gördükleri şiddet karşısındaki çaresizlik, hayal kırıklığı, kızgınlık ve öfke duyguları nedeniyle de çocuklarına şiddet uygulayabilmektedir (Kocadaş ve ark., 2010: 104).

Aile Araştırma Kurumu'nun (AAK, 1994: 205) araştırmasında ailelerin %34'ünde fiziksel şiddet, % 53'ünde sözel şiddetin yaşandığı ifade edilmiştir. Ancak AAK (1998: 86) araştırmasına göre, eşinin fiziksel şiddetine maruz kalan kadınların oranı % 14,8, maruz kalmayanların oranı ise, % 84,3'tür. Orhan Doğan ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada en sık görülen aile içi şiddet türünün fiziksel şiddet olduğu; bunu sırasıyla psikolojik şiddet, ekonomik şiddet, cinsel şiddet ve sözel şiddetin izlediği bildirilmiştir. (Işılığlı, 2006: 5-6).

Vatandaş'ın (2003: 79) araştırmasında "eşinize fiziksel şiddet uyguluyor musunuz?" şeklindeki bir soruya erkeklerin % 75'i hayır hiçbir zaman cevabını vermiş, %25'i çeşitli sıklıklarla fiziksel şiddet uyguladığını belirtmiştir. "Eşiniz size fiziksel şiddet uyguluyor mu?" sorusu yöneltilen kadın katılımcıların % 67,5'i hayır,

hiçbir zaman cevabını vermesine karşılık, % 32'si değişik sıklıklarda olmakla birlikte eşinin fiziksel şiddetine maruz kaldıklarını bildirmişlerdir.

Aile içi şiddetin belirlenmesine yönelik birçok çalışma yapılmış, oranlar kimi zaman tutarlı olmasa da, şiddetin varlığı ve yaygınlığını ortaya koymada ilgili önemli katkılar sağlamıştır. Şiddetin sıklığına ilişkin oranlar değişiklik göstermekte, bu durumun katılımcıların yaşadıkları durumu gizleme eğiliminden kaynaklandığı sıkça ifade edilmektedir. Kadına yönelik şiddetin ortaya konmasını amaçlayan çalışmalarda fiziksel şiddetin yüksek oranda çıkması normal olarak karşılanmalıdır. Ancak eşler arası şiddet araştırmasında (Vatandaş, 2003) bu oranların kadın lehine aynı şekilde yüksek olmadığı görülmektedir.

2.1.3.2. Cinsiyete Göre Sözel Şiddete Maruz Kalma

Aile içinde eşler arası sözel şiddetin varlığı ve sıklığını ölçmek için anket formunda dört soru sorulmuştur.

Tablo-18 Katılımcıların Sözel Şiddete Maruz Kalma Durumlarını Gösteren Frekans Tablosu

		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman	Toplam
Eşim yemek, ütü, temizlik gibi ev işleri zamanında yapılmazsa beni azarlar	n %	420 60,7	194 28,0	64 9,2	11 1,6	3 0,3	692 100,0%
Eşim başkalarının önünde bana bağırr ve hakaret eder, beni küçük düşürür	n %	312 45,1%	277 40,0%	67 9,7%	29 4,2%	7 1,0%	692 100,0%
Eşim sinirlendiğinde “sen de erkek misin, adam değilsin”, der bana, anne-babama ve yakınlarıma küfreder, hakaret eder	n %	466 67,3%	102 14,7%	86 12,4%	32 4,6%	6 0,9%	692 100,0%
Eşim öfkelenildiğinde “Allah belanı versin, boyun posun devrilsin” gibi beddualar eder.		296 42,8	217 31,4	132 19,1	42 6,1	5 0,7	692 100,0%

Tabloya bakıldığında katılımcıların % 60,7'si, ev işleri zamanında yapılmadığında sözel şiddete maruz kalmamakta; 39,3'ü ise maruz kalmaktadır. Eşinden hakaret ve küçük düşürme davranışı görmeyenlerin oranı % 45,1 iken; görenlerin oranı % 54,9'dur. Eşinin, yakınlarına küfür ve hakaret etmediğini ifade edenlerin oranı % 67,3 iken; küfür ve hakaret ettiğini ifade edenlerin oranı % 36,7'dir. Eşinin beddualarına maruz kalmayanların oranı % 42,8 iken, maruz kalanların oranı %47,2dir. Bu genel tablodan sonra, cinsiyet açısından sözel şiddet uygulama durumlarına bakıldığında, her iki eşin de başvurduğu, "bağırma, küçük düşürme, hakaret" şeklinde uygulanan sözel şiddet ele alınacaktır.

Tablo-19 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Sözel Şiddete Maruz Kalma Durumları

Cinsiyet	Eşim başkalarının önünde bana bağırır ve hakaret eder, beni küçük düşürür					Toplam	
	Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman		
Erkek	n	168	124	28	11	3	334
	%	50,3%	37,1%	8,4%	3,3%	,9%	100,0%
	%	53,8%	44,8%	41,8%	37,9%	42,9%	48,3%
Kadın	n	144	153	39	18	4	358
	%	40,2%	42,7%	10,9%	5,0%	1,1%	100,0%
	%	46,2%	55,2%	58,2%	62,1%	57,1%	51,7%
Toplam		312	277	67	29	7	692
	%	45,1%	40,0%	9,7%	4,2%	1,0%	100,0%
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$\chi^2 : 7.698$; s.d. 4; $p < 0.5$

Araştırma bulgularına göre erkeklerin %15,6; kadınların ise 61,5'inin sözel şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. Diğer taraftan "Eşim başkalarının önünde bana bağırır ve hakaret eder, beni küçük düşürür" sorusuna ise erkekler % 50,3; kadınlar ise % 40,2 hiçbir zaman seçeneğini işaretlemişlerdir. Yani erkeklerin % 49,7'si; kadınların da % 59,2'si hakaret ve küçük düşürme davranışına maruz kalmıştır. Her iki durumda da kadının aleyhine bir durum söz konusudur. Ancak unutulmamalıdır ki, erkeklerin de maruz kaldığı sözel şiddet oranı % 49,7 azımsanmayacak ölçüdedir. Anlaşılan eşler arası şiddet olgusu karşılıklıdır ve cinsiyete özgü bir davranış biçimi değildir.

Tablo-20 Katılımcıların Cinsiyetleri ile Sözel Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin T Testi Sonuçları

Eşim yemek, ütü, temizlik gibi ev işleri zamanında yapılmazsa beni azarlar	N	Ortalama	Standart Sapma	t değeri
Erkek	334	1,6737	,83365	2,53
Kadın	358	1,8408	,88865	

P<. 0.5

Katılımcıların sözel şiddete maruz kalma durumlarının cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği yapılan t testi sonuçlarıyla ortaya konmuştur. Buna göre, erkeklerde sözel şiddete maruz kalma ortalama puanları (X=1.67) iken kadınlarda ise maruz kalma ortalama puanları (X=1.84) arasındaki farkın P <.0.5 düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlara göre erkek katılımcılar kadın katılımcılardan daha fazla küçük düşürme ve hakaret davranışını sergilemektedirler. Bu soru, sözel şiddete erkeklerin daha çok başvurduklarını göstermektedir. Beddua etme, kötü söz söyleme gibi sözel şiddet uygulamalarının da ele alınması gerekir.

Tablo-21 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Sözel Şiddete Maruz Kalma Durumları

Cinsiyetiniz?		Eşim öfkelenğinde “Allah belanı versin, boyun posun devrilsin” gibi beddualar eder.					Toplam
		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman	
Erkek	n	110	120	79	22	3	334
	%	32,9%	64,1%	23,7%	6,6%	,9%	100,0%
	%	15,9%	17,3%	11,4%	3,2%	,4%	48,3%
Kadın	n	186	97	53	20	2	358
	%	52,0%	27,1%	14,8%	5,6%	,6%	100,0%
	%	26,9%	14,0%	7,7%	2,9%	,3%	51,7%
Toplam	n	296	217	132	42	5	692
	%	42,8%	31,4%	19,1%	6,1%	,7%	100,0%
	%	42,8%	31,4%	19,1%	6,1%	,7%	100,0%

χ^2 : 26.567; s.d. 4; p<.0.001

Cinsiyet ve kötü söz söyleme davranışı arasında ilişkinin olup olmadığını belirlemek için, ki kare testi yapılmış; buna göre anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. Tabloya bakıldığında beddua etme davranışına erkekler % 67,1; kadınlar ise % 48

oranında maruz kalmaktadırlar. T testi sonuçlarına göre ise, erkeklerin sözel şiddete maruz kalma puan ortalamaları ($X=2.0659$) iken, kadınların maruz kalma puanları ($X= 1.7570$) arasındaki farkın $P <0.1$ düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur ($t=4.28$). Buna göre erkekler, kadınlardan daha çok sözel şiddete maruz kalmaktadırlar.

Akyüz ve ark. (2002) yaptığı çalışmaya göre kadınların % 29,3ü sözel şiddete maruz kalmakta, % 69,7'si sözel şiddet görmemektedir Vatandaş'ın (2003: 120) yaptığı araştırmaya göre erkekler, kadınlara oranla eşlerinin sözel şiddetine daha çok maruz kalmaktadırlar. Kadınların % 26,8'i eşine sözel şiddet uygulamadığını belirtirken, erkeklerin % 31'i uygulamadığını ifade etmiştir. Bu durum fiziksel şiddetin aktörünün erkek olmasına karşılık, sözel şiddetin görece ağırlıklı aktörünün kadın olduğu anlamına gelmektedir.

Sonuç olarak, bütün sözel şiddet türleri bir arada değerlendirildiğinde, beddua etme ve eşe, ailesine küfür, hakaret etmede erkekler daha mağdur durumda iken; ev işlerinin zamanında yapılmaması ve başkalarının önünde küçük düşürme davranışında ise kadınlar mağdur durumdadır. Dolayısıyla mevcut durum açısından bakıldığında şiddet karşılıklıdır ve cinsiyete özgü bir davranış biçimi değildir varsayımı doğrulanmıştır.

2.1.3.3. Cinsiyete Göre Ekonomik Şiddete Maruz Kalma

Araştırmada katılımcıların maruz kaldıkları ekonomik şiddetin ölçülmesi için anket formunda iki soru sorulmuştur.

Tablo-22 Katılımcıların Ekonomik Şiddete Maruz Kalma Durumlarını Gösteren Frekans Tablosu

		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman	Toplam
Yeterli geliri olduğu halde eşim ev	n	361	77	119	120	1500	692
harcamalarında cimri davranır.	%	52,2	11,1	17,2	17,3	2,2	100,0%
Eşim "Dinimize ve kültürümüze göre ev	n	599	23	37	26	7	692
geçindirmek erkeğin görevidir" diyerek	%	86,6%	3,3	5,3	3,8	1,0	100,0%
kendi kazancından ev için harcamaz.							

Katılımcıların, "Eşim 'Dinimize ve kültürümüze göre ev geçindirmek erkeğin görevidir' diyerek kendi kazancından ev için harcamaz" sorusuna katılımcıların büyük bir kısmının (% 86,6'sı) "hiçbir zaman" cevabını verdiği görülmektedir. Soru, daha ziyade erkeklerin maruz kaldıkları ekonomik şiddeti ölçmeye yönelik olarak sorulmuştur. Ancak erkeklerin gördükleri şiddeti ifade etmede zorluk yaşadıkları görülmektedir. Katılımcıların % 13,4'ünün ekonomik şiddete maruz kaldıklarını ifade etmeleri, şiddetin varlığını göstermekte anlamlı bir sonuçtur.

Yapılan bir araştırmada, "ailenin geçiminden erkek sorumludur" ifadesini katılımcıların % 61'i desteklemekte, % 23,4'ü desteklememektedir. Cinsiyet açısından bu düşünceyi kadınlar daha az desteklemekte, yaş ilerledikçe destek verenlerin oranı artarken, eğitim seviyesi yükseldikçe destek verenlerin oranı azalmaktadır (BASAGM: 118-120). Ataerkil toplum yapısında, erkeğe verilen ailenin nafakasını karşılama sorumluluğu, eğitim seviyesinin yükselmesiyle birlikte bu görüşte değişmelerin olduğu görülmektedir. Diğer yandan bireylerin tutumlarıyla bunları davranışa dönüştürmeleri arasında farklılıklar yaşanmaktadır.

Katılımcılara, "Yeterli geliri olduğu halde eşim ev harcamalarında cimri davranır" sorusuna, katılımcıların yarısından fazlası (% 52,2'si) hiçbir zaman; % 11,4'ü nadiren; % 17,2'si bazen ve çoğu zaman; % 1,9'u ise her zaman seçeneğini işaretlemiştir. Tablo genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların % 47,8'inin eşlerinin ev harcamalarına katılımda cimri davrandığını düşündüklerini ifade edebiliriz. Ekonomik şiddetin her iki cinsiyet açısından uygulanabilen bir şiddet biçimi olduğu düşünüldüğünde, katılımcıların "Yeterli geliri olduğu halde eşim ev harcamalarında cimri davranır" sorusuna verdikleri cevaplarla cinsiyet arasında bir ilişki var mıdır, sorusunun cevaplanması gerekmektedir.

Tablo- 23 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Ekonomik Şiddete Maruz Kalma Durumları

		Yeterli geliri olduğu halde Eşim ev harcamalarında cimri davranır.					Toplam
		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman	
Erkek	n	243	23	40	24	4	334
	%	72,8%	6,9%	12,0%	7,2%	1,2%	100,0%
	%	35,1%	3,3%	5,8%	3,5%	,6%	48,3%
Kadın	n	118	56	79	96	9	358
	%	33,0%	15,6%	22,1%	26,8%	2,5%	100,0%
	%	17,1%	8,1%	11,4%	13,9%	1,3%	51,7%
Toplam	n	361	79	119	120	13	692
	%	52,2%	11,4%	17,2%	17,3%	1,9%	100,0%
	%	52,2%	11,4%	17,2%	17,3%	1,9%	100,0%

χ^2 : 113,611; s.d. 4; P<0.001

Tabloya bakıldığında katılımcıların cinsiyet ve ekonomik şiddete maruz kalma durumları arasında anlamlı bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Buna göre, erkeklerin % 72,8'i hiçbir zaman; % 6,9'u nadiren; % 12'si bazen; % 7,2'si çoğu zaman; % 1,2'si ise her zaman seçeneğini işaretlemiştir. Kadınlara gelince, % 33'ü hiçbir zaman; % 15,6'sı nadiren; % 22,1'i bazen; % 26,8'i çoğu zaman; % 1,3'ü her zaman seçeneğini işaretlemiştir. Genel olarak düşünüldüğünde kadınların % 67'si farklı derecelerde ekonomik şiddete maruz kalırken; erkeklerin de % 27,2'si farklı derecelerde ekonomik şiddete maruz kalmaktadır. Hem kadın, hem de erkeklerde ekonomik şiddet görmeyenlerin oranı % 52,2'dir. Buna göre katılımcıların % 47,8'i

eşinden ekonomik şiddet görmektedir. Anlaşılan kadınlar, ev harcamalarında eşlerinin cimriliklerinden ve katkılarının azlığından daha çok şikâyetçidirler.

Akyüz ve ark.'nın (2002: 46) üniversite hastanesi psikiyatri polikliniğine başvuran evli kadınlar üzerine yaptıkları araştırmada katılımcılara, "Eşiniz, ekonomik kaynakları ve parayı sizin üzerinizde bir yaptırım ya da tehdit aracı olarak kullanır mı?", "Çalışmanıza izin verir mi?", "Maaşınıza el koyar mı?", "Harçlığınızı kısıtlar mı?", "Kendisi çalışmayı reddedip sizin gelirinizi kıskanıyor mu?" şeklinde sordukları sorulara kadınların verdikleri cevaplar değerlendirilmiş, buna göre kadınların % 32'si ekonomik şiddete maruz kaldığı ifade edilmiştir. Araştırmacılar böyle bir durumun ortaya çıkışında, polikliniğe başvuran hastaların erken yaşta görücü usulüyle evlenmiş olmalarının, eşlerinin eğitim düzeylerinin düşük olması, ekonomik yönden eşine bağımlı ve eşi tarafından desteğe ve korunmaya ihtiyacı olan ev kadınlarından oluşması gibi faktörlerin etkili olduğunu ifade etmektedirler. Gömbül ve Buldukoğlu'nun (1997, 109) hemşireler üzerine görüşme tekniğiyle yapılan araştırmaya göre, hemşireler ekonomik şiddet olarak, "kadının kazandığı parayı istediği gibi harcayamaması, kendi gereksinimlerinin sürekli ertelemek zorunda kalması, para harcama kararının koca tarafından verilmesi ve evlilikte elde edilen malların genelde kocanın üzerinde olması"nı ifade etmişlerdir. Şiddetle ilgili yapılan çalışmalarda kadınlar geçim sıkıntısını kocalarının şiddet uygulamasının en önemli nedeni olarak belirtmişlerdir. Hem sözel, hem de ekonomik şiddetin, fiziksel şiddetin ortaya çıkışını tetiklediğini söyleyebiliriz.

2.1.3.4. Cinsiyete Göre Cinsel Şiddete Maruz Kalma

Cinsellik, toplumda gizlenmesi ve kapalı kalması gereken bir olgu olarak algılanmaktadır. Cinsellik sadece neslin devamını değil, eşler arası yakınlaşmayı, evlilikte beklenen doyumu da etkileyen bir olgudur. Cinsel yaşamdaki fiziksel doyum, ilişkinin yoğunluğu, güçlü cinsel doyum ve birbirini seven iki insanın birleşmesinin yarattığı derin duygular, insan yaşamında önemli olan ve taraflarca arzu edilen bir yaşantı olmaktadır. İnsanın doğasında yer alan cinsellikten zevk almayı bilmesi ve yarattığı olumlu değerler nedeni ile de bu olayı geliştirerek paylaşılabilen bir yaşama dönüştürmesi gerekmektedir

Cinsel şiddet, erkeğin kadını denetleme arzusu, kadının cinsel ilişkideki rolünü oynamaması ve erkeğin bu rolü kadına zorla kabul ettirmesi sonucu oluştuğu

şeklinde sunulsa da, ülkemizde erkeğe verilen bu iktidar, kolay kolay kadınlar tarafından yıkılabilecek bir davranış olmadığından, genellikle sadece erkeğin istediği durumlarda ve kolayca uygulanabilen bir davranış şekli olarak ifade edilmektedir. (BKSGM, 2006: 92). Cinsel şiddet, yukarıda ifade edilen biçimiyle anlaşıldığında, mağdurların tamamının kadın olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bilinmektedir ki, ilişki tek başına yaşanan bir şey değildir. Dolayısıyla ilişki kavramını aynı zamanda muhapları gerektirir. Bundan dolayı eşler arası cinsel şiddet ifadesi hem kadın, hem de erkeğin dolaylı ya da dolaysız etkide bulunduğu bir davranış biçimidir.

Kadına yönelik şiddet içinde, fiziksel şiddetten sonra en yaygın olan şiddet biçimi olduğu ifade edilmiştir. Cinsel şiddet olaylarının fiziksel şiddet ile iç içe geçtiği ifade edilmektedir. Bu konuda yapılan bir değerlendirmede, fiziksel şiddet gören her üç kadından ikisinin cinsel şiddete maruz kaldığı ifade edilmektedir. Cinsel şiddet, aynı zamanda kadının kendi isteği dışında, istemediği bir şekilde cinsel ilişkiye zorlanması demektir. Çok açığa çıkmayan ve gizlenen bu şiddet türüne evli olan her altı kadından biri maruz kalmaktadır. Genellikle fiziksel şiddetin gölgesinde kalan cinsel şiddet olgularına ilişkin ABD'de yapılan bir çalışmada, cinsel şiddet gören mağdurların sadece % 16'sının kayıtlara geçmiş olduğu belirtilmektedir. Bu oran aslında cinsel şiddet olayının büyüklüğünü düşündürmesi açısından ilginçtir (Köşgeroğlu, 2009: 18). Fiziksel-cinsel şiddet ilişkisi dikkate alındığında yukarıda ifade edilen durumlarla karşılaşılmakta, ancak durum her zaman bu şekilde olmamaktadır. Fiziksel şiddete başvurmeyen eşlerin yaşadığı cinsel şiddet olgularında, her iki eşin de cinsel şiddet uygulama imkanı vardır. Güç ilişkisi bir yana bırakıldığında hem erkek, hem de kadın cinsel şiddet uygulamaktadır. Bu noktada hatırd tutulması gereken husus, şiddet türleri içinde gizlenme eğilimini diğerlerine göre en fazla barındıran cinsel şiddettir. Ayılanma, kınanma, dışlanma gibi endişeler ve bunun yanında erkeklerin güç-iktidar ilişkisine dayalı erkeklik algıları yaşadıkları cinsel şiddet durumları ifade etmelerine engel teşkil etmektedir. Ancak bütün bunlara rağmen, kadınlar kadar erkeklerin de cinsel şiddete maruz kalabilecekleri ifade edilmelidir.

Tablo- 24 Katılımcıların Cinsel Şiddete Maruz Kalma Durumlarını Gösteren Frekans Tablosu

		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman	Toplam
Eşim ben istediğim zaman değil; kendi istediği zaman cinsel ilişkiye girer, benim duygularımı önemsemez.	n %	307 44,4	200 28,9	132 19,1	48 6,9	5 0,7	692 100,0%
Eşim beni sevmediğim ve istemediğim cinsel davranışlar yapmaya zorlar.	n %	608 87,9	68 9,8	10 1,4	6 0,9	0 0	692 100,0%

Anket formunda katılımcılara sorulan "Eşim ben istediğim zaman değil; kendi istediği zaman cinsel ilişkiye girer, benim duygularımı önemsemez" sorusuna katılımcıların % 44,4'ü hiçbir zaman cevabını verirken; % 28,9'u nadiren, % 19,1'i bazen, % 6,9'u çoğu zaman ve % 0,7'si her zaman cevabını vermiştir. Bu sonuçlara göre katılımcıların % 55,6'sı çeşitli düzeylerde eşinin cinsel şiddetine maruz kalmaktadır. Bu oran azımsanamayacak ölçüdedir. Anket formundaki bir diğer soru olan, "Eşim beni sevmediğim ve istemediğim cinsel davranışlar yapmaya zorlar" sorusuna katılımcıların % 87,7'si hiçbir zaman cevabını verirken; % 9,8'i nadiren; % 1,4'ü bazen ve % 0,9'u çoğu zaman cevabını vermişlerdir. Bu soruya "her zaman" cevabını veren olmamıştır. Cinsel ilişkilerde eşin duygularını dikkate almamak katılımcılar açısından önemli bir problem olarak görülürken; cinsel ilişkide istenmeyen davranışlara zorlama, oran olarak az olsa da (% 12,1) önemli bir sorun olarak görünmektedir. Ancak durum her ne olursa olsun, eşler arasında sağlıklı bir cinsel hayatın varlığı, evliliğin uyumlu, mutlu sürmesi ve geleceği açısından önemli görülmektedir.

2008 yılında Muğla Adli Tıp Şube Müdürlüğü'ne fiziksel ve cinsel şiddet nedeniyle başvuran 218 evli kadın üzerinde yapılan bir araştırmada, kadınların

%84.4'ü fiziksel şiddete; %17'si cinsel şiddete; 1.4'ü ise hem fiziksel hem de cinsel şiddete maruz kaldıkları belirlenmiştir (Subaşı Baybuğa ve ark., 2012: 176).

Cinsel şiddet ve cinsiyet arasında bir ilişkinin mevcut olup olmadığı tespit edilmek istemiştir. Yapılan test sonucunda cinsel şiddet ve cinsiyet arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo- 25 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Cinsel Şiddete Maruz Kalma Durumları

		Eşim ben istediğim zaman değil; kendi istediği zaman cinsel ilişkiye girer, benim duygularımı önemsemez.					
		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman	Toplam
Erkek	n	135	115	66	16	2	334
	%	40,4%	34,4%	19,8%	4,8%	,6%	100,0%
	%	44,0%	57,5%	50,0%	33,3%	40,0%	48,3%
Kadın	n	172	85	66	32	3	358
	%	48,0%	23,7%	18,4%	8,9%	,8%	100,0%
	%	56,0%	42,5%	50,0%	66,7%	60,0%	51,7%
Toplam	n	307	200	132	48	5	692
	%	44,4%	28,9%	19,1%	6,9%	,7%	100,0%
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$\chi^2 : 13,677$; s.d. 4; $p < 0,008$

Tabloya bakıldığında katılımcıların % 44,4'ü hiçbir zaman, 55,6'sı ise çeşitli düzeylerde cinsel şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. Erkeklerin % 40,4'ü; kadınların % 48'i hiçbir zaman seçeneğini işaretlemiştir. Erkeklerin % 59,6'sı; kadınların ise, % 52'si çeşitli aralıklarla şiddet gördüklerini ifade etmektedirler. Yani erkekler, kadınlardan daha fazla oranda cinsel şiddete maruz kaldıklarını ifade etmektedirler.

Cinsel şiddet söz konusu olduğunda genel yargı, erkekte kadına yönelik uygulanan bir şiddet biçimi olduğudur. Ancak yaptığımız araştırmada maruz kalınan şiddet oranlarında erkeğin, kadından daha fazla cinsel şiddete maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Diğer yandan, cinsel şiddete hem kadın hem de erkeğin maruz kalması dikkate alındığında, şiddetin karşılıklı olduğu görülmektedir. Kadına yönelik şiddet araştırmalarında soruların çoğu kadına yönelik olduğundan, cinsel şiddetten

sadece kadının etkilendiği yargısına varılabilir. Ancak eşlerin her ikisini de kapsayan bu araştırmamızda vardığımız sonuç, kadınlar kadar, hatta kadınlardan daha fazla erkeklerin de bu şiddet türünden etkilendiğidir. Dolayısıyla, şiddetin karşılıklı olduğu varsayımımız doğrulanmaktadır. Böyle bir sonuç kadının bu şiddete maruz kalmadığı anlamına gelmez; ifade etmek istediğimiz şey, şiddetin sadece erkekten kadına yönelik değil, eşler arasında karşılıklı olduğudur.

2.1.3.5. Cinsiyete Göre Psikolojik Şiddete Maruz Kalma

Anket formunda eşler arası psikolojik şiddeti ölçmek için dört soru sorulmuştur. Katılımcıların eşler arası psikolojik şiddete maruz kalma durumları aşağıda sunulmuştur.

Tablo- 26 Katılımcıların Psikolojik Şiddete Maruz Kalma Durumlarını Gösteren Frekans Tablosu

		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman	Toplam
Eşim, benim fikrimi önemsemez, her zaman haklı çıkmaya çalışır, kişiliğimle alay eder	n %	421 60,8	175 25,3	65 9,4	21 3,0	10 1,4	692 100,0%
Eşim bedensel yapımı tv.'deki mankenlerle kıyaslayarak fiziksel görünümümle alay eder	n %	594 85,8%	79 11,4%	13 1,9%	5 0,7%	1 0,1%	692 100,0%
Eşim dini inanç ve ibadetlerime müdahale eder, onlarla alay eder	n %	647 93,5%	28 4,0%	10 1,4%	5 0,7%	2 0,3%	692 100,0%
Eşim ailemi, arkadaşlarımı aşağılar ve onlarla görüşmemi istemez	n %	257 37,1%	152 22,0%	177 25,6%	95 13,7%	11 1,6%	692 100,0%

Araştırma bulgularına göre "Eşim benim fikrimi önemsemez, her zaman haklı çıkmaya çalışır, kişiliğimle alay eder" sorusuna katılımcıların % 60,8'i hiçbir zaman;

% 25,3'ü nadiren; % 9,4'ü bazen; % 3'ü çoğu zaman; % 1,4'ü her zaman seçeneğini işaretlemiştir. Yani katılımcıların % 60,8'i eşinin psikolojik şiddetine maruz kalmazken, % 39,9'u farklı düzeylerde eşinin psikolojik şiddetine maruz kalmaktadır.

Psikolojik şiddeti ölçmek için sorulan "*Eşim bedensel yapımı tv.'deki mankenlerle kıyaslayarak fiziksel görünümümle alay eder*" sorusuna alınan cevaplara bakıldığında, katılımcıların % 85,8'i şiddet görmediğini; % 14,2'si ise değişik düzeylerde şiddete maruz kaldığını ifade etmektedir. Bireyin eşinin beden yapısını beğenmemesi, eşinin kilolu oluşuna, bakımsızlığına vb. diğer beden imajıyla ilgili yönlerine sürekli olarak alaycı bir tavır sergilemesi psikolojik şiddetin alanı içerisinde değerlendirilmektedir. Beden imajının oluşumunda günümüzde medyanın etkisi çok büyüktür. Televizyon, içinde bulunulan kültürden ayrı düşünülemez. Dolayısıyla beden imgesinde olduğu gibi, kültürün her konudaki standardı büyük ölçüde televizyonda da yerini bulur. Birçok imge karşımıza diğerlerinden daha fazla çıkar ve bu da birtakım kalıpların oluşmasına yardımcı olur. Bir imge televizyonda ne kadar tekrarlanıyorsa, o kadar gerçek bir nitelik kazanır ve birçok insan da buna inanır. Diğer bir taraftan da bunlara ulaşmanın mümkün olduğu hayali yaratılır. İdeale ulaşma hayaliniz veya hedefiniz yoksa da bir sorununuzun olduğu varsayılır. Özellikle genç insanlar dünyada yaygın değerlerin göstergesi olarak kitle iletişim araçlarında sunulan idealleri kabul etmektedir. Televizyonda bol miktarda kaslı, yakışıklı erkek ve ince, güzel kadınla karşılaşan bir insanın kendi beden imgesiyle ilgili rahatsızlık duyması doğaldır. Popüler olma, toplumda kabul görme standartlarının anlamı değişmiştir (Oğuz Yaktıl, 2005: 36).

Araştırmalara göre, beden imgesinin gelişmesinde biyolojik, psikolojik ve özellikle de toplumsal faktörler önemli rol oynar. Beden imgesi, bir kimsenin kendi vücudu ve onu çevreleyen dünya içinde meydana gelen süreç ile etkileşim içindeki tüm yaşam tarihi aracılığı ile oluşturulur. Bunun için toplumdaki değerler ve normlar önemlidir. Dolayısıyla beden imgesindeki anahtar kelime, bir insanın bedeninin toplumsal anlamını veren dış görüntüsüdür ve bir rol verici olarak çalışır. 19. yüzyılda iri kadınlar güzellik imgesi olarak düşünülürken; 1920'lerde bugünküne benzer bir görüntü söz konusudur. 1950'lerde Marilyn Monroe gibi figürler arzulan beden tipi olmuştur. O zamandan bu zamana kadınlar için bedenler aşama aşama incelmeye başlamıştır. Eğer insanların beden imgeleri toplumun idealleri ile örtüşmezse bir mutsuzluk söz konusu olacaktır. Hatta bazen bu, bir kimsenin

sağlığından daha önemli görülebilir (Oğuz Yaktıl, 2005: 32). Medyada ideal vücut/sıfır beden ölçülerine ulaşmak için sağlığını kaybeden, hatta sonu ölümlere varan olaylar sıklıkla yer almaktadır.

İnsan bedenine yönelik yönlendirmeler sadece kadınlarla sınırlı kalmamıştır. Kilolu olmak, erkeklerde gücün simgesi olarak yorumlanırken kadında bakımsızlığın, aleladeliliğin bir simgesi olarak değerlendirilmektedir. Ancak erkeklerin lehine görünen şey, bugün değişmiştir. Kadından beklenen beden inceliği ve bakımı, erkekte de istenmektedir. Günümüzde güzellik salonlarına giden, manikür yaptıran, "metroseksüel" erkeklerden bahsedilir olmuştur. Yaşanan bu değişim, beden imgesine ait toplumun yönlendirmesi eşliğinde gerçekleşmiştir.

Bordo (1993)'ya göre bir insanın fiziksel görüntüsüne dikkat etmesi ve bedenine sürekli bakım uygulaması önemli bir ahlaki sorun haline gelmiştir. Dinç bir incelik, bakım ve uygun bir biçimde kaslı bir beden kendini kontrol ve irade gücünü temsil ederken, aşırı kilo ve vücudu yaşlandırmak utanç verici ve iğrenç olarak görülür (Oğuz Yaktıl, 2005: 32).

Yaptığımız görüşmelerde bir bayan yaşadığı psikolojik şiddeti: "...televizyondaki mankenleri gözleri açça açça izlerdi. Üzülürdüm ama bir şey diyemezdim" sözleriyle ifade etmektedir. Diğer taraftan ameliyat olmuş bir bay: "Ben biraz esmerim. Bazen buna takıntı yapar", "Böyle bir davranışı olmadı, şahsen ben, kendimi yakışıklı bulmuyorum. Ama bana da bunu hissettirmede" sözleriyle yaşadıkları durumları aktarmaktadırlar.

"Eşim dini inanç ve ibadetlerime müdahale eder, onlarla alay eder" sorusuna katılımcıların % 93,5'i hiçbir zaman seçeneğini işaretlerken; % 6,5'i farklı düzeylerde maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Dini inanç ve ibadetlere müdahalede bir engelleme davranışı olarak, eşlerin birbirlerine karşı hoşgörülü olmaları istenmektedir. Müdahale ve alay etmeyenlerin bu derece yüksek olması, ilk olarak Konya halkının dini hoşgörüsünden kaynaklanıyor sonucunu verebilir. İkincisi, araştırma örnekleme veya evreninin tek tip inanca sahip olduğu dolayısıyla aynı inanca sahip olanların müdahale ve alaylarının söz konusu olmayacağı da rahatlıkla söylenebilir.

Bir diğer soru olarak, "Eşim ailemi, arkadaşlarımı aşağılar ve onlarla görüşmemi istemez" sorusuna katılımcıların % 37,1'i hiçbir zaman; % 22'si nadiren, % 25,6'sı bazen; % 13,7'si çoğunlukla; % 1,6'sı ise her zaman cevabını vermiştir.

Yani katılımcıların % 37,1'i şiddete maruz kalmazken; % 62,9'u çeşitli düzeylerde şiddete maruz kalmaktadır. Yaptığımız gözlemler ve görüşmelerde Konya ailesinde, anne-babaların genç çiftlerin ev içi ilişkilerine sıklıkla müdahale ettiklerini, ailenin genç bireyleri kendilerine bağımlı hale getirdiklerini, bireyler için ailenin bu noktada çok önemli olduğunu gözlemledik. Şimdi bir soru temelinde psikolojik şiddetin, cinsiyetle ilişkisini inceleyelim.

Tablo- 27 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Psikolojik Şiddete Maruz Kalma Durumları

Cinsiyetiniz?		Eşim ailemi, arkadaşlarımı aşağılar ve onlarla görüşmemi istemez.					Toplam
		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman	
Erkek	n	133	87	81	29	4	334
	%	39,8%	26,0%	24,3%	8,7%	1,2%	100,0%
	%	51,8%	57,2%	45,8%	30,5%	36,4%	48,3%
Kadın	n	124	65	96	66	7	358
	%	34,6%	18,2%	26,8%	18,4%	2,0%	100,0%
	%	48,2%	42,8%	54,2%	69,5%	63,6%	51,7%
Toplam	n	257	152	177	95	11	692
	%	37,1%	22,0%	25,6%	13,7%	1,6%	100,0%
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$\chi^2 : 19.190$; s.d. 4; $p < 0.001$

Cinsiyet ile eşinden psikolojik şiddet görme durumu arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bulgularına göre, erkeklerin % 39,8'i psikolojik şiddet görmezken; % 60,2'si eşinden psikolojik şiddet görmektedir. Kadınların % 34,6'sı şiddet görmezken, % 65,4'ü eşinden şiddet görmektedir. Diğer taraftan, oran olarak kadınlar daha fazla psikolojik şiddete maruz kaldığını ifade etseler de, şiddete her iki eş de maruz kalmakta, eşler karşılıklı olarak birbirlerine psikolojik şiddet uygulamaktadırlar. Eşin ailesiyle görüşmesine engel olmak çoğu zaman erkekler tarafından uygulanan bir davranış iken, eşin ailesini ve arkadaşlarını aşağılamak, eşlerin kadın-erkek her ikisinin de uygulayabildiği bir davranış olarak görülmektedir. Araştırmanın giriş kısmında da vurgulandığı üzere, eşler arası şiddet karşılıklıdır ve şiddet, sadece mağduru değil; uygulayanı da etkilemektedir.

Psikolojik şiddet, bireyler üzerinde baskı oluşturmak, çevreyle ilişkisini engellemek gibi gibi davranışları içermektedir. Görüşme yaptığımız bir erkek "*Valla eşim ve benim ailem çok nadir görüşür. Zamanında biz severek evlendiğimizden ailemin karımı kabul etmesi biraz zor oldu. Herhalde bundan olsa gerek fazla iyi*

değildir araları. Biz de bu yüzden nadir görüşürüz. Babamlar evime geldiğinde bir çayı zor içerler, hemen kalkmak isterler. Ailemin kültürünü beğenmez bundan dolayı fazla gidip gelmeyiz. Çoğu zaman anama babama karşı çok mahçup olurum" (erkek, ilkokul mezunu, işçi, 35 yaşında) ifadeleriyle eşi nedeniyle ailesiyle görüşmelerinin çok nadir olduğunu, bunun kendi üzerinde baskı oluşturduğunu belirtmektedir.

Görüşme yaptığımız diğer bir erkek: *"Önceki hayatıma dayanarak, evet hatamı kabul ediyorum; ben önceden çok eşşeklik ettim, hayvanlık yaptım ama, pişmanım şimdi yapmıyorum. Gerçekten yapmıyorum. Ama gel de anlat. Ben esnafım yeri geliyor alacaklarımı almak için gitmem gerekiyor. Gündüz akşama kadar dükkanda olduğumdan akşam almam gerektiğinde, yine hangi o...nun yanına gidiyon diye soruyor. Sonra başlıyor kavga. Kendimi bir türlü inandıramıyorum. Tamam ben hatalıyım ama bitti. Yapmıyorum desem de boş, inanmıyor. Hatta bir gün önceki gün kalbini kırdım diye bir çiçek yaptırdım eve geldim. Bana hangi o...punun yanına gittin kabul etmedi de bana getirdin" dedi. Ne yaptıysam kendimi anlatamadım. Sırf o inansın diye pazar günleri dahi evden çıkmıyorum, dükkana açıyorum bazen. Bütün arkadaşlarımı kaybettim. Çevreyle ilişkim sıfırlandı. O çiçek olayını sohbetteki arkadaşlarına anlatmış. Komşuların bakışı da değişti tabi bana karşı. Ev dükkana yakın olduğundan öğle yemeklerini bazen hanım getirir. Şayet bir bayan müşteri olursa içerde ben bittim demektir. Bu kadar da olmaz diyorum ama yapacak bir şey yok.",* (erkek, ilkokul mezunu, 45 yaşında) ifadeleriyle eşinin aşırı kıskançlıklarının kendisi üzerinde olumsuz etkileri olduğunu, bunun neticesinde kimi zaman da kavga ettiklerini ifade etmiştir.

2.1.4. Cinsiyete Göre Şiddete Katlanma Nedenleri

Tablo- 28 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Şiddete Katlanma Nedenleri

Cinsiyetiniz?	Maruz kaldığınız şiddete rağmen, evliliğinizi halen devam ettirmenizin en önemli sebebi nedir?							Toplam	
	Ekonomik. Yetersizlik	Çocuk sahibi olma	Dinin hoş bakmaması	Toplumun yanlış karşılması	Dul yaşamın zorluğu	Çaresizlik	Diğer		
Erkek	n	26	171	61	51	1	5	19	334
	%	7,8%	51,2%	18,3%	15,3%	,3%	1,5%	5,7%	100,0%
	%	68,4%	53,1%	42,4%	54,8%	3,8%	12,5%	65,5%	48,3%
Kadın	n	12	151	83	42	25	35	10	358
	%	3,4%	42,2%	23,2%	11,7%	7,0%	9,8%	2,8%	100,0%
	%	31,6%	46,9%	57,6%	45,2%	96,2%	87,5%	34,5%	51,7%
Toplam	n	38	322	144	93	26	40	29	692
	%	5,5%	46,5%	20,8%	13,4%	3,8%	5,8%	4,2%	100,0%
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%		100,0%		100,0%

$\chi^2 : 57.316$; s.d. 6; $p < 0.001$

Katılımcıların cinsiyetleri ve yaşadıkları şiddete katlanma nedenleri ilişkisi sokulmuş, anlamlı bulgular elde edilmiştir. Araştırma bulgularına göre, erkeklerin eşlerinden şiddet görmelerine rağmen evliliğini sürdürmesinin nedeni olarak % 51,2'si çocuklarının olmasını; ikinci sırada % 18,3 ile dinin boşanmayı hoş karşılamamasını; üçüncü sırada % 15,3 ile toplumun yanlış karşılamaasını; dördüncü sırada % 7,8 ile ekonomik bakımdan yetersizliği; beşinci sırada % 1,5 ile çaresizliği ve son sırada ise % 0,3 ile dul yaşamın zorluğunu ifade etmişlerdir. Kadınlarda ise, ilk sırada erkeklerde olduğu gibi % 42,2 ile çocuklarının olması; ikinci sırada % 23,2 ile dinin hoş karşılamaması; üçüncü sırada % 11,7 ile toplumun boşanmayı yanlış karşılamaasını; boşanan insana kötü gözle bakması; dördüncü sırada % 9,8 ile çaresizlik; beşinci sırada % 7 ile dul yaşamının zorluğu ve son sırada ise, % 3,4 ile ekonomik bakımdan yetersizlik cevabını vermişlerdir. Tabloda yer alan "Diğer" seçeneği şiddet görmeyenlerin oranlarını vermektedir. Buna göre erkeklerin % 5,7'si şiddet görmediklerini ifade ederken; kadınların % 2,8'i şiddet görmediğini ifade

etmiştir. AAK tarafından gerçekleştirilen "Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları" isimli araştırmaya göre, şiddete maruz kalan kadınların algıladığı en önemli şiddet nedeni ekonomik sorunlar (%28), şiddet uygulayanın gösterdiği gerekçe ise kadının itaat etmemesidir. Şiddete katlanma nedeni olarak bizim araştırmamızla benzer olarak ilk sırada (% 40,2) çocuklarını koruma düşüncesi yer almaktadır. Kadınların, % 19'sı ekonomik bağımsızlığı sahip olmadığını; %13,9'u aile çatışmasının bozulmamasını; % 13,1'i yaşadığı şiddet ortamının geçici olduğunu; % 13'ü gidecek yerinin olmamasını; % 5'i ise ailesinin engellemesini şiddete katlanma nedeni olarak göstermektedir (AAK, 1995: 148).

Katılımcıların şiddete maruz kalma nedenleri genel olarak değerlendirildiğinde, hem kadınlar hem de erkeklerin ilk üç sırada aynı görüşleri paylaştıkları görülmektedir. Ancak erkeklerde dördüncü sırada ekonomik bakımdan yetersizlik yer alırken, kadınlarda çaresizlik yer almaktadır. Kadınların erkeklere göre çaresizlik cevabını öne almaları toplumsal alanda kadının yerini göstermesi bakımından önemlidir. Çünkü geleneksel toplum yapısında ailenin geçimi erkeklerin omuzlarına yüklenmiştir. Kadının eğitim ve iş olanakları erkeklere göre kısıtlı olduğundan, ekonomik bağımsızlığa kavuşamamıştır. Diğer taraftan geleneksel toplumda kadın toplumsal hayattan ötelenerek evle sırlandırılmıştır. Bu durumda kadının özgüveni gelişmemekte ve kararlarında özgürce davranmamaktadır. Diğer taraftan, dul kalan kadınların yaşamsal faaliyetlere katılımı erkeklere oranla oldukça zordur. Çaresizlik içinde kalan bireyler yaşanan şiddetin sürmesine karşı bir çözüm getirememekte, içinde bulunduğu duruma karşı gelememektedir. Erkeklerde beşinci sırada çaresizlik yer alırken, kadınlarda dul yaşamın zorluğu yer almaktadır. Kadınların, ekonomik bakımdan yetersizliği son sırada belirtmeleri, dul olarak yaşamının erkeklere oranla daha zor oluşundan kaynaklanmaktadır.

Erkekler, ekonomik olarak yeterli bir gelir seviyesine ulaştıklarında yaşamlarına rahatça devam edebilmekte, bizatihi dul olmalarından kaynaklanan rahatsızlıkları daha az yaşamaktadırlar. Ancak kadınların, gerek yaşadıkları sosyal çevreyle ilişkileri, gerek iş kurma, işe girme, gelir sahibi olma, gerekse sosyal faaliyetlere katılma gibi durumları kısıtlanmakta, kadınlar dul kalmanın rahatsızlığını daha çok hissetmektedir.

Yaşadıkları şiddete rağmen evliliği devam ettirmelerine neden olarak hem kadınlar, hem de erkeklerin ilk sırada çocuklarının olmasını göstermeleri, çocuk

sahibi olmanın, eşler arasındaki bağı güçlenmesinde ve ailenin devamını sağlamada etkili olduğunu göstermektedir. Eşlerin çocuk sahibi olmaları, aynı zamanda grup bilincini geliştirmekte, 'biz bilinci'yle hareket etmelerini sağlamakta, dayanışma ve yardımlaşmanın gerçekleşmesine katkıda bulunmaktadır. Toplumda dinin boşanmaya hoş bakmadığı sıkça ifade edilen bir husustur. Boşanmanın olumsuzluğuna yapılan vurgunun etkili olduğu, katılımcıların ikinci sırada bu duruma yer vermelerinden de anlaşılmaktadır.

2.1.5. Cinsiyete Göre Şiddete Karşı Uygulanan Çözümler

Tablo- 29 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Şiddeti Çözme Biçimleri

Cinsiyetiniz?	Eşinizle aranızda sorunlar meydana geldiğinde siz ne yapar, nasıl davranırsınız?							Toplam
	Konuşarak	Tavizler vererek	Sessiz kalarak	Tartışp/şiddet uygulayarak	Anne/babaya aktararak	Dışarı çıkarak		
Erkek	n	187	63	44	4	2	34	334
	%	56,0%	18,9%	13,2%	1,2%	,6%	10,2%	100,0%
	%	55,7%	53,4%	24,9%	57,1%	20,0%	77,3%	48,3%
Kadın	n	149	55	133	3	8	10	358
	%	41,6%	15,4%	37,2%	,8%	2,2%	2,8%	100,0%
	%	44,3%	46,6%	75,1%	42,9%	80,0%	22,7%	51,7%
Toplam		336	118	177	7	10	44	692
		48,6%	17,1%	25,6%	1,0%	1,4%	6,4%	100,0%
		100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Katılımcıların yaşadıkları şiddet karşısında nasıl bir çözüm yolu bulduklarına yönelik sorduğumuz soruya verdikleri cevaplar tabloda ortaya konulmuştur. Tablo istatistiksel bakımdan ki kare testine uygun olmasa da, alınan sonuçlar anlamlıdır, bu durumda yüzdeliğe bakarak sonuca ulaşabiliriz. Tabloya göre erkeklerin büyük kısmı % 56 ile şiddeti konuşarak; ikinci sırada % 18,9 ile tavizler vererek, eşiyile anlaşmaya çalışarak; üçüncü sırada % 13,2 ile sessiz kalarak; dördüncü sırada % 10,2

ile dışarı çıkarak ve son sırada ise, % 1,2 ile tartışıp şiddet uygulayarak çözüm bulmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Kadınlarda ise ilk sırayı % 41,6 ile konuşarak; ikinci sırada % 37,2 ile sessiz kalarak; üçüncü sırada % 15,4 tavizler vermek suretiyle eşiyile anlaşarak; dördüncü sırada % 2,8 ile dışarı çıkarak; beşinci sırada % 2,2 ile sorunları anne-babaya aktararak ve son sırada ise, % 0,8 ile tartışıp şiddet uygulayarak şiddete karşı çözüm bulmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Kadınlarla erkeklerin şiddete karşı ilk sırada konuşarak anlaşarak çözüm ürettikleri anlaşılmaktadır. Ancak, erkeklerde ikinci sırada tavizler vererek eşiyile anlaşmak yer alırken, kadınlarda sessiz kalmak ikinci sıradadır. Kadınlar erkeklerle güç ilişkisinde daha güçsüz olduklarından sessiz kalmayı, tercih ederken, erkekler yaşadıkları durum karşısında kendi haklarından tavizler verdiklerini düşünmektedirler. Erkekler yaşadıkları şiddet olaylarında olayın daha da büyümemesi için dışarı çıkmayı tercih ederken, kadınlar tavizler vererek anlaşmayı tercih etmektedirler. Diğer yandan, yaşanan sorunları anne-babaya aktarma, kadınlarda erkeklere oranla daha fazladır. Bu durumun ortaya çıkışını kadınların yaşadıkları şiddet olaylarını daha kolay ifade etmelerine karşılık, erkeklerin gizleme eğilimine bağlayabiliriz.

2.2. YAŞ VE EŞLER ARASI ŞİDDET İLİŞKİSİ

2.2.1. Yaşa Göre Şiddetin Tanımı

Tablo- 30 Katılımcıların Yaşına Göre Şiddet Tanımları

Yaşınız?	Aşağıdakilerden hangisi size göre şiddeti daha iyi tanımlar?					Toplam
	Psikolojik	Cinsel	Ekonomik	Sözel	Fiziksel	
18'den küçük	n 1 % 9,1% % 7,7%	1 9,1% 2,0%	0 ,0% ,0%	0 ,0% ,0%	9 81,8% 2,6%	11 100,0% 1,6%
18-25	n 24 % 25,3% % 17,5%	6 6,3% 11,8%	7 7,4% 8,5%	4 4,2% 5,0%	54 56,8% 15,8%	95 100,0% 13,7%
26-40	n 75 % 20,8% % 54,7%	25 6,9% 49,0%	55 15,3% 67,1%	52 14,4% 65,0%	153 42,5% 44,7%	360 100,0% 52,0%
41-60	n 35 % 16,7% % 25,5%	19 9,1% 37,3%	20 9,6% 24,4%	20 9,6% 25,0%	115 55,0% 33,6%	209 100,0% 30,2%
61 ve üzeri	n 2 % 11,8% % 1,5%	0 ,0% ,0%	0 ,0% ,0%	4 23,5% 5,0%	11 64,7% 3,2%	17 100,0% 2,5%
Toplam	n 137 % 19,8% % 100,0%	51 7,4% 100,0%	82 11,8% 100,0%	80 11,6% 100,0%	342 49,4% 100,0%	692 100,0% 100,0%

Tablo, yaş ve şiddet tanımlama ilişkisini istatistiksel bakımdan test etmeye elverişli olmasa da, alınan yüzdeler yaşın şiddet tanımına etkisini görmek bakımından önemlidir. Şiddeti, fiziksel şiddet olarak tanımlayanların oranı % 49,4'tür. Araştırma bulgularına göre, şiddeti fiziksel olarak tanımlamada en yüksek oran (%81,8) 18'den küçük yaş grubunda görülmekle birlikte, diğer yaş grupları da yüksek oranlara sahiptir. 18-25 yaş grubunda % 56,8; 26-40 yaş grubunda ise % 42,5'tir. 41-60 yaş grubunda % 55; 61 ve üzeri yaş grubunda ise, % 64,7'dir. Şiddeti fiziksel olarak tanımlama 61 ve üzeri yaş grubunda yüksek oranda çıkması, bu yaş

grubunun fiziksel şiddet uyguladığı ve maruz kaldığı şeklinde anlaşılmamalıdır. Şiddete maruz kalma durumlarına bakıldığında (Tablo-32) en az şiddete maruz kalan 61 ve üzeri yaş grubudur. Ancak, bu yaş grubunun eğitim düzeylerinin düşük olması da böyle bir sonucun ortaya çıkışında etkisi olan faktörlerden biridir. Sözel şiddet tanımlaması 61 ve üzeri yaş grubunda % 23,5; 41-60 yaş grubunda % 9,6; 26-40 yaş grubunda % 14,4; 18-25 yaş grubunda % 4,2 oranındadır.

Tabloda dikkat çeken nokta, 18 yaş altı evlenenlerde ekonomik şiddet olarak tanımlayan bulunmamaktadır, bu yaş grubundaki bireylerin henüz "cicim ayları/yılları" da denilen dönemde yaşadıklarından aile geçindirme ve evlilikten doğan sorumlulukları üzerlerinde hissetmemelerinden de kaynaklandığı düşünülmektedir. Yine ekonomik şiddet olarak tanımlama, en fazla 26-40 yaş arası grupta % 15,3 olarak görülmektedir. Bu yaş döneminde bireylerin çocuk eğitimi, ev-araba sahibi olma gibi ekonomik problemlerinin sıkça yaşandığı bir dönemde bulunmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Şiddeti cinsel biçimiyle tanımlama, 61 ve üzeri yaş grubunda görülmemektedir. 18'den küçük olanlarda % 9,1; 18-25 yaş grubunda % 6,3; 26-40 grubunda % 6,9 ve 41-60 yaş grubunda ise, % 9,1'dir. Cinsel şiddet olarak tanımlamanın kişilik gelişimi, eşler arası ilişkiden kaynaklanan sorumluluk bilinciyle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Buradan da cinsel problemlerin genelde 25-60 yaş grubu arasında meydana geldiği düşünülebilir.

Şiddeti psikolojik olarak tanımlama 18-25 yaş grubunda % 25,3; 26-40 yaş grubunda % 20,8; 41-60 yaş grubunda % 16,7; 61 ve üzeri yaş grubunda % 11,8 ve 18'den küçük yaş grubunda ise, % 9,1 oranındadır. Psikolojik şiddet olarak, 18-60 yaş aralığında daha çok tanımlanmaktadır. Bu durumun ortaya çıkışında, bireylerin birbirlerini tanıma, anlama, uyum gibi faktörlerin sağlıklı olmamasından kaynaklandığı düşünülebilir.

2.2.2. Yaşa Göre Şiddetin Nedenleri

Bir kişinin evlenmesi için en uygun zaman, onun çeşitli yönlerden olgunluğa ulaşmasına bağlıdır. Erken evlilikler henüz kişilerin zevkleri, idealleri, standart ve amaçları şekil almadan, hayat felsefeleri, değerleri kararlılık kazanmadan kurulduğundan bu evliliklerin sağlıklı olamayacağı, eşlerin kaliteli ilişki ve iletişim

kuramayacakları ihtimali oldukça güçlü görülmektedir (Şener ve Terzioğlu, 2008: 14).

Toplumumuzda kadınların, şiddete karşı ailelerinden yardım isteme dışında seçenekleri yok gibidir. Erken yaşta ve ailelerinin isteği dışında evlenen kadınların ailelerinden yardım istemesi zorlaşmakta ve kadınlar kendi ailelerinden durumu gizlemeye çalışarak izolasyon sürecini arttırmaktadırlar (Yıldız, 2011: 61).

Amerika'da yapılan araştırmalar 15 ile 19 yaşları arasındaki genç kızların % 40'ının cinsel bakımdan aktif olduğunu göstermiştir. Bu rakamlar zenciler arasında daha yüksek (%63 civarında) ve beyazlar arasında daha azdır (%31 civarında). Cinsel bakımdan faal olan kesimin yarısı gebeliği engellemek için herhangi bir önlem almadıklarından, erken yaşta anne olan kızların sayısı son 30-40 yılda iki katından daha fazla artmıştır. Genç annelerden, babasız doğan bu çocuklar birçok sorunları beraberinde getirmektedir. Bu anneler genellikle fakir ve iyi eğitilmemiş toplum kesiminden geldiklerinden çocuklarının bakımı büyük sorunlar yaratır. Amerika'da yapılan araştırmalar göstermektedir ki, diğer bütün koşullar eşitlense dahi, erken yaşta (15-19) doğum yapan annelerin çocukları, zeka bakımından genellikle daha düşük düzeydedir. Zekâ farkı doğuştan olmayıp, genç annenin kendi başına çocuğuna sağlayabildiği ortamın fakirliğinden kaynaklanır. Genç yaşta anne olan genç kadınların şu özellikleri taşıdıkları görülmüştür: genellikle okulda başarısızdır ve büyük bir olasılıkla mezun olamadan okuldan ayrılırlar. Çok daha erken yaşta evlenirler. Boşanma olasılığı daha yüksektir. Ortalama çocuk sayısı 4-5 civarındadır. Diğer yandan 20'sinden sonra anne olanların ortalama çocuk sayısı 2-3 arasındadır. Aşağı gelir düzeyindedirler ve hayatları boyunca düşük gelir düzeyinde kalma olasılıkları yüksektir(Cüceloğlu, 2008: 386).

Tablo- 31 Katılımcıların Yaşına Göre Şiddetin Nedenleri

Yaşınız?	Evliliğin iyi, güzel yanları olduğu gibi bazen de anlaşmazlık ve çatışmaların ortaya çıktığı durumlar olabiliyor. Bu bağlamda eşinizle tartışmanızın size göre temel sebebi aşağıdakilerden hangileridir?						Toplam
	Ekonomik sorunlar Yoksulluk	Giyim-kuşam Kıskançlık	Arkadaş ve akraba çevresinden etkilenme	Ev işlerinin aksaması Kadının çalışması	İletişim eksikliği Cinsel soğukluk		
18'den küçük	n 1 % 9,1% % ,8%	2 18,2% 2,4%	2 18,2% 1,6%	3 27,3% 1,8%	3 27,3% 1,5%	11 100,0% 1,6%	
18-25	n 17 % 17,9% % 14,2%	15 15,8% 18,3%	22 23,2% 17,7%	20 21,1% 11,9%	21 22,1% 10,6%	95 100,0% 13,7%	
26-40	n 66 % 18,3% % 55,0%	42 11,7% 51,2%	56 15,6% 45,2%	89 24,7% 53,0%	107 29,7% 54,0%	360 100,0% 52,0%	
41-60	n 31 % 14,8% % 25,8%	22 10,5% 26,8%	43 20,6% 34,7%	49 23,4% 29,2%	64 30,6% 32,3%	209 100,0% 30,2%	
61 ve üzeri	n 5 % 29,4% % 4,2%	1 5,9% 1,2%	1 5,9% ,8%	7 41,2% 4,2%	3 17,6% 1,5%	17 100,0% 2,5%	
Toplam	n 120 % 17,3% % 100,0%	82 11,8% 100,0%	124 17,9% 100,0%	168 24,3% 100,0%	198 28,6% 100,0%	692 100,0% 100,0%	

Tabloya bakıldığında, şiddetin nedeni olarak yoksulluk/ekonomik problemler % 17,3 oranındadır ve ekonomik problemleri şiddetin nedeni olarak görenlerin daha ziyade 26-60 yaş aralığında yoğunlaştığı görülmektedir. 18 yaş altındakiler ekonomik sorunları % 9,1 oranında şiddetin nedeni olarak görmektedir. 18 yaş altındaki 11 kişiden 4'ünün geniş ailede yaşadığı göz önüne alındığında ekonomik

sorumlulukların halen anne-babanın üzerinde olduğu düşünülmektedir. 61 yaş üzerinin ise, belli bir yaşa kadar çalışıp geleceğini garanti altına alan bireylerin olduğu düşünüldüğünde, oranın daha az olması beklenen bir durumdur. Ancak Türk toplumunun aile yapısı dikkate alındığında, evlilik yoluyla aileden ayrılan evlatların aileden tam olarak kopmadığı, bazı noktalarda halen ailesinin desteklerine muhtaç olduğu görülmektedir. Bu durum anne babaların, çocukları ayrı evlerde yaşasalar bile ekonomik yönden çocuklarına karşı kendilerini sorumlu hissetmelerine neden olmakta, bu durumda kimi zaman aile içi huzursuzluklara neden olmaktadır.

Giyim kuşam ve kıskançlığın şiddete neden olduğunu belirtenlerin oranı en fazla (%18,2) 18'den küçük yaş grubunda, en az oran ise (%5,9) 61 yaş ve üzerindedir. "Arkadaş çevresi, akrabalarından etkilenme"yi şiddetin nedeni olarak görenlerin oranı % 17,9'dur. Ev işlerinin ihmali ve kadının çalışmasını şiddetin nedeni olarak gören yaş grupları kendi aralarında oran olarak birbirine yakın ve yüksek seviyededir. Toplumsal değişimle birlikte bireylerin bu değişim sürecine uyumlarında yaşanan anomik durumlardan kurtulamamaları, aile içi rollerin dağılımı ve yerine getirilmesindeki dengesizliklerden kaynaklanan sorunlar, sonuçta eşler arası şiddete neden olmaktadır. İletişim eksikliği ve cinsel soğukluk 26-60 yaş grubu arasında şiddet nedeni olarak en fazla yer almıştır. Diğer yaş gruplarında da aynı şekilde iletişim eksikliği şiddetin nedeni olarak görülmektedir.

2.2.3. Yaşa Göre Şiddete Maruz Kalma

Katılımcıların eşlerinin şiddetine maruz kalma durumları ve yaş değişkeni arasında bir ilişkinin varlığı sorgulanmış ve yapılan varyans analizi sonucunda yaş ile şiddete maruz kalma durumu arasında anlamlı bir farklılığın olduğu ($P < .05$) görülmüştür.

Tablo-32 Katılımcıların Yaşları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

Kaynak	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F Değeri	P.
Gruplar Arası	353,004	4	88,251	2,673	,031
Gruplar İçi	22679,879	687	33,013		
Toplam	23032,883	691			

Tukey HSD

Yaşınız?	N	Subset for alpha = .05	
	1	2	1
61 ve üzeri	17	19,1765	
18'den küçük	11	21,1818	21,1818
41-60	209	22,7177	22,7177
26-40	360		23,3278
18-25	95		23,3684
Sig.		,122	,583

Bu ilişkinin yönünü tespit etmek için yapılan Tukey HSD testi sonuçlarına göre, katılımcıların yaşları ilerledikçe şiddete maruz kalma oranlarının azaldığı görülmektedir. Buna göre, şiddetin en yoğun yaşandığı grup 18-25 ve 26-40 arası yaş grubu, şiddetin en az yaşandığı grup ise 61 yaş ve üzeridir. Buradan yola çıkarak, 18-40 yaş grubunda yer alan bireylerin yaşam sıkıntıları, eşlerin birbirlerine alışmaları, çocukların yetiştirilmesi ve eğitimi gibi pek çok sıkıntıyla baş etmek durumunda kaldıklarından bu yaş grubunda şiddetin daha yoğun olarak görüldüğü ifade edilebilir. Diğer taraftan, 61 yaş ve üzeri grupta ise, artık eşlerin birbirlerini çok iyi tanıdıkları, belirli zihni olgunluğa ulaştıkları, yaşam koşullarından diğer yaş gruplarına göre daha az etkilendikleri düşünüldüğünde, bu yaş grubunda şiddetin daha az görülmesi anlaşılabilir bir durumdur.

2.2.4. Yaşa Göre Şiddete Katlanma Nedenleri

Tablo- 33 Katılımcıların Yaşına Göre Şiddete Katlanma Nedenleri

Yaşınız?	Maruz kaldığınız şiddete rağmen, evliliğinizi halen devam ettirmenizin en önemli sebebi nedir?							Toplam
	Ekonomik. Yetersizlik	Çocuk sahibi olma	Dinin boşanmaya hoş bakmaması	Toplumun yanlış karşılaması	Dul yaşamın zorluğu	Çaresizlik	Diğer	
18'den küçük	n 1 % 9,1%	0 %,0%	5 45,5%	5 45,5%	0 %,0%	0 %,0%	0 %,0%	11 100,0%
18-25	n 5 % 5,3%	32 33,7%	14 14,7%	26 27,4%	6 6,3%	9 9,5%	3 3,2%	95 100,0%
26-40	n 17 % 4,7%	196 54,4%	50 13,9%	46 12,8%	13 3,6%	24 6,7%	14 3,9%	360 100,0%
41-60	n 13 % 6,2%	93 44,5%	64 30,6%	15 7,2%	7 3,3%	7 3,3%	10 4,8%	209 100,0%
61 ve üzeri	n 2 % 11,8%	1 5,9%	11 64,7%	1 5,9%	0 %,0%	0 %,0%	2 11,8%	17 100,0%
Toplam	n 38 % 5,5%	322 46,5%	144 20,8%	93 13,4%	26 3,8%	40 5,8%	29 4,2%	692 100,0%

Katılımcıların yaş ve şiddete katlanma durumlarına bakıldığında, nedenlerin çoğunluğunun (% 46,5) çocuklarının olmasına bağladıkları görülmektedir. 18'den küçük ve 61 ve üzeri yaş grubu bir yana bırakılırsa, diğer bütün yaş gruplarında çocuk sahibi olmak, bireyin gördüğü şiddete rağmen evliliğini sürdürmesinde öncelikli neden olarak görülmektedir. 18'den küçük olanlarda dinin boşanmaya ve toplumun boşanmış olanlara kötü gözle bakması daha ön plandadır ve her iki neden de % 45,5 ile eşit orana sahiptir. 18-25 yaş grubu arasında çocuklarının olması % 33,7; ikinci sırada % 27,4 ile toplumun yanlış karşılaması; üçüncü sırada % 14,7 ile dinin hoş karşılamaması yer almaktadır. 26-40 yaş grubunda ikinci sırayı % 13,9 ile dinin hoş karşılamaması; üçüncü sırada % 12,8 ile toplumun hoş karşılamama yer almaktadır. 41-60 yaş grubunda ikinci sırada % 30,6 ile dinin hoş karşılamaması; üçüncü sırada ise % 7,2 ile toplumun yanlış karşılaması yer almaktadır. 61 ve üzeri

yaş grubunda ise ilk sırada % 64,7 ile dinin hoş karşılamaması; ikinci sırada % 11,8 ile ekonomik bakımdan yetersizlik; üçüncü sırada % 5,1 ile toplumun yanlış karşılaması yer almaktadır.

Şiddete katlanma nedeni olarak çaresizlik ve dul yaşamın zorluğu, 18-60 yaş grubunun verdiği cevaplardır ve yaş arttıkça oran azalmaktadır. Yaş gruplarına göre diğer seçeneğini işaretleyenler eşinden şiddet görmediğini ifade etmektedirler. Buna göre şiddet görmediğini ifade edenlerin içinde en yüksek oran 61 ve üzeri yaş grubundadır ve oranlar yaşın düşmesiyle birlikte azalmaktadır. Yani bireylerin yaşı yükseldikçe şiddet görme oranı azalmaktadır.

2.2.5. Yaşa Göre Şiddete Karşı Uygulanan Çözüm Yolları

Tablo- 34 Katılımcıların Yaşına Göre Şiddeti Çözme Biçimleri

Yaşınız?	Esinizle aranızda sorunlar meydana geldiğinde siz ne yapar, nasıl davranırsınız?							Toplam
	Konuşarak	Tavizler vererek	Sessiz kalarak	Tartışp/şiddet uygulayarak	Anne/babaya aktararak	Dışarı çıkarak		
18'den küçük	n 6 % 54,5%	0 % ,0%	4 % 36,4%	0 % ,0%	1 % 9,1%	0 % ,0%	11 % 100,0%	
18-25	n 49 % 51,6%	22 % 23,2%	16 % 16,8%	1 % 1,1%	2 % 2,1%	5 % 5,3%	95 % 100,0%	
26-40	n 191 % 53,1%	56 % 15,6%	84 % 23,3%	4 % 1,1%	6 % 1,7%	19 % 5,3%	360 % 100,0%	
41-60	n 82 % 39,2%	38 % 18,2%	66 % 31,6%	2 % 1,0%	1 % ,5%	20 % 9,6%	209 % 100,0%	
61 ve üzeri	n 8 % 47,1%	2 % 11,8%	7 % 41,2%	0 % ,0%	0 % ,0%	0 % ,0%	17 % 100,0%	
Toplam	n 336 % 48,6%	118 % 17,1%	177 % 25,6%	7 % 1,0%	10 % 1,4%	44 % 6,4%	692 % 100,0%	

Katılımcıların yaşları ve şiddeti çözme biçimleriyle arasındaki ilişki istatistiksel bakımdan uygun olmasa da, farklı yaş grubundaki bireylerin maruz kaldıkları şiddet karşısında aldıkları tavırların görülmesi bakımından önemlidir.

Tabloya göre, bütün yaş grubundakilerin şiddete maruz kalma durumunda başvurdukları ilk çözüm yolu problemi konuşarak çözmektir. İkinci çözüm yolu olarak 18-25 yaş grubu dışında tüm yaş grupları, sessiz kaldıklarını ifade etmişlerdir. 18-25 yaş grubundakilerin ikinci çözüm yolu ise tavizler vererek eşiyile anlaşmaya varmaktır. Üçüncü çözüm yolu ise, tavizler vererek anlaşmaya vardıklarını ifade etmişlerdir. Konumuz açısından, şiddete maruz kaldığında şiddetle karşılık verenler toplamda % 1,4 gibi küçük bir orana sahiptir. Şiddet uygulama oranının bu derece düşük olması, şiddeti gizleme eğiliminden kaynaklanabileceği gibi, ayıplanma endişesinin de etkili olduğunu düşünüyoruz. Şiddet uygulayarak çözüme ise, daha ziyade 18-25 ve 26-41 yaş grubunda yoğunlaşmaktadır.

2.3. EĞİTİM DURUMU VE EŞLER ARASI ŞİDDET İLİŞKİSİ

Bireylerin kendilerini geliştirmeleri, kişiliklerini ifade etmeleri eğitim sayesinde gerçekleşir. Özellikle günümüzde bilim ve teknolojinin baş döndürücü hızla ilerlediği, kitle iletişim araçlarının sınır tanımadığı bir dünyada, gelişmelere ayak uydurabilmek, etrafımızda olup bitenlere farklı perspektiflerden bakabilmek ve yeni fikirler üretmek eğitimle mümkündür.

Toplumdaki genel inanış doğrultusunda, eğitim düzeyi düşük olan bireylerin eşlerine şiddet uyguladığına inanılmaktadır. Türkiye nüfusunun okur-yazar olmayan bölümünün büyük kısmını kadınların oluşturması, eğitimdeki eşitsizliği ortaya koymaktadır. Erkeklere sağlanan eğitim fırsatlarının kadınlara aynı oranda sağlanmadığı görülmektedir. Eğitimsizlik kadının aynı zamanda çalışma yaşamında yer almasını ve dolayısıyla ekonomik özgürlüğünü elde etmesini olumsuz etkileyebilmektedir. Toplum içinde kadının statüsünün düşük olarak görülmesi kadına yönelik şiddetin ortaya çıkmasında önemli rol oynamaktadır. Kadının statüsünün düşük olması, ailede ekonomik-sosyal psikolojik güç dengesizliğine neden olarak kadının şiddete uğraması için de uygun bir ortam oluşturmaktadır. Bu sonuç ise, kadının güçsüzlüğünü artırmakta ve kadının şiddet görmesine neden olmaktadır (Köse ve Beşer, 2007: 116).

Aynı şekilde eğitilmiş kadınların da aile içinde eşlerini incitebilecekleri, onlara şiddet uygulayabilecekleri dikkatlerden kaçmamalıdır. Çünkü bireylerin aldıkları eğitim, toplumsal alanda ve aile içinde statü ve rollerinde değişmelere neden olmakta, bu değişime ayak uyduran bireyler aile içinde yaşanan problemleri daha

kolay çözerken; değişime uyum sağlamayan ailelerde şiddet ortamları meydana gelmektedir. Nasıl ki erkek eşinin de bir insan olduğunu, onun incinebilir yönlerini, ilgi, istek ve arzularını dikkate almadan yaklaşmakta ise, aynı şekilde kadınlar da eşiyile nasıl iletişime geçeceğini, eşinin hangi durumlara nasıl tepkiler vereceğini dikkate almamaktadır. Dolayısıyla eşler arası şiddetin tek yönlü ve cinsiyete özgü bir davranış biçimi olmadığı; uygulanan şiddetin boyutunun farklı olduğu dikkate alınmalıdır. Cinsiyet ayrımcılığını esas alan bir eğitim ortamında yetişen bireylerin hem eşleriyle, hem de toplum hayatında meydana gelen sorunları çözmeye başarı oranlarının düşük olacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla, eğitim sadece eşler arası ilişkilerde değil, evden okula, iş hayatında, toplumun bütün katmanlarında sağlıklı ilişkilerin kurulması açısından da önemli bir yere sahiptir.

2.3.1. Eğitim Durumuna Göre Şiddetin Tanımı

Tablo- 36 Katılımcıların Öğrenim Düzeylerine Göre Şiddet Tanımları

Öğrenim düzeyiniz?	Aşağıdakilerden hangisi size göre şiddeti daha iyi tanımlar?					Toplam
	Psikolojik	Cinsel	Ekonomik	Sözel	Fiziksel	
İlkokul	n 39 % 14,8%	18 6,8%	11 4,2%	13 4,9%	182 69,2%	263 100,0%
Orta ve dengi	n 18 % 13,5%	6 4,5%	8 6,0%	7 5,3%	94 70,7%	133 100,0%
Lise ve dengi	n 44 % 27,3%	17 10,6%	23 14,3%	23 14,3%	54 33,5%	161 100,0%
Yüksekokul üniversite	n 34 % 27,4%	10 8,1%	35 28,2%	33 26,6%	12 9,7%	124 100,0%
Y.lisans/doktora	n 2 % 18,2%	0 ,0%	5 45,5%	4 36,4%	0 ,0%	11 100,0%
Toplam	n 137 % 19,8%	137 19,8%	51 7,4%	82 11,8%	80 11,6%	342 49,4%

Öğrenim durumlarına göre bakıldığında şiddeti fiziksel olarak tanımlayanlardan, ilkokul mezunlarının % 69,2'si; orta ve dengi mezunlarının % 70,7'si; lise ve dengi mezunlarının % 33,5'i, yüksek öğretim (yüksekokul/üniversite) mezunlarının % 9,7'si şiddeti fiziksel olarak tanımlamıştır. Yüksek lisans ve doktora mezunlarından hiçbiri fiziksel olarak tanımlamamıştır. Sözel şiddet açısından

bakıldığında, % 4,9 ilkokul; % 5,3 orta ve dengi mezunlarında; % 14,3 lise ve dengi mezunlarında; % 26,6 yüksek öğretim (yüksekokul/üniversite) mezunlarında, % 36,4 yüksek lisans ve doktora mezunlarında şiddeti sözel biçimiyle tanımlama eğilimi görülmektedir. Ekonomik şiddet açısından ilkokul mezunlarının % 4,2'si, orta ve dengi mezunlarının % 6 sı; lise ve dengi mezunlarının % 14,3'ü; yüksek öğretim (yüksekokul/üniversite) mezunlarının % 28,2'si; yüksek lisans ve doktora mezunlarının % 45,5'i şiddeti ekonomik biçimiyle tanımlamışlardır. Cinsel şiddet açısından bakıldığında, ilkokul mezunlarının % 6,8'i; orta ve dengi mezunlarının % 4,5'i; lise ve dengi mezunlarının % 10,6'sı; yüksek öğretim (yüksekokul/üniversite) mezunlarının da, % 8,1'i şiddeti cinsel biçimiyle tanımlamışlardır. Yüksek lisans ve doktora mezunlarında şiddeti cinsel biçimiyle tanımlama eğilimi görülmemektedir. Son olarak psikolojik açıdan bakıldığında, ilkokul mezunlarının % 14,8'i; orta ve dengi mezunlarının % 13,5'i; lise ve dengi mezunlarının, % 27,3'ü; yüksek öğretim (yüksekokul/üniversite) mezunlarının % 27,4'ü; yüksek lisans ve doktora mezunlarının % 18,1'i şiddeti psikolojik biçimiyle tanımlamışlardır.

Öğrenim düzeyi ve şiddet tanımları genel olarak değerlendirildiğinde, öğrenim düzeyi yükseldikçe fiziksel şiddet olarak tanımlamanın azaldığı görülmektedir. Buradan yola çıkarak ilkokul ve orta ve dengi mezunları arasında fiziksel şiddetin daha yoğun olarak yaşandığı sonucuna ulaşabiliriz. Sözel şiddet açısından en yüksek oran, yüksek öğrenim mezunlarında; ikinci sırada lise ve dengi mezunları arasında yer almaktadır. İlkokul mezunları arasında bu oran daha azdır. Şiddeti ekonomik biçimiyle tanımlama daha ziyade yüksek öğrenim ve yüksek lisans doktora mezunları arasındadır. Bu durum iki şekilde anlaşılabilir. Birincisi eşlerden her ikisinin de çalıştığı durumlarda, aile içi rollerin yerine getirilmesi ve paylaşımında karşılaşılan sorunlardan kaynaklandığı ileri sürülebilir. İkinci olarak, kadının çalışmasına izin verilmeyen ailelerde kadının çalışma isteğinin yerine gelmemesi, almış olduğu eğitime uygun kariyer yapmasının engellenmesi gibi problemlerden kaynaklandığı ileri sürülebilir. Şiddeti psikolojik olarak tanımlamada öğrenim düzeyi yükseldikçe psikolojik şiddet olarak tanımlama oranının arttığı görülmektedir. Cinsel şiddet olarak tanımlama yüksek lisans ve doktora mezunları arasında görülmemektedir. Yüksek okul ve üniversite mezunları arasında % 8,1; lise ve dengi mezunlarında % 10,6; orta ve dengi mezunlarında % 4,5; ilkokul mezunlarında % 6,8 oranındadır.

2.3.2. Eğitim Durumuna Göre Şiddetin Nedenleri

Tablo 37 Katılımcıların Öğrenim Düzeylerine Göre Şiddetin Nedenleri

Öğrenim düzeyiniz?	Evliliğin iyi, güzel yanları olduğu gibi bazen de anlaşmazlık ve çatışmaların ortaya çıktığı durumlar olabiliyor. Bu bağlamda eşinizle tartışmanızın size göre temel sebebi aşağıdakilerden hangileridir?					
	Ekonomik sorunlar	Giyim-kuşam	Arkadaş ve akraba çevresinden etkilenme	Ev işlerinin aksamaması	İletişim eksikliği	Toplam
İlkokul	n 67 % 25,5%	27 10,3%	52 19,8%	58 22,1%	59 22,4%	263 100,0%
Orta ve dengi	n 24 % 18,0%	16 12,0%	20 15,0%	37 27,8%	36 27,1%	133 100,0%
Lise ve dengi	n 25 % 15,5%	24 14,9%	32 19,9%	35 21,7%	45 28,0%	161 100,0%
Yüksek öğretim (Yüksekokul/üniversite)	n 3 % 2,4%	13 10,5%	17 13,7%	36 29,0%	55 44,4%	124 100,0%
Yüksek lisans/Doktora	n 1 % 9,1%	2 18,2%	3 27,3%	2 18,2%	3 27,3%	11 100,0%
Toplam	n 120 % 17,3%	82 11,8%	124 17,9%	168 24,3%	198 28,6%	692 100,0%

χ^2 : 49.772; s.d. 16; p<.0,001

Katılımcıların eğitim durumu ve şiddetin nedenleri arasında ilişki test edilmiş ve anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. İlkokul mezunları arasında şiddetin nedeni olarak % 25,5 ile ilk sırada ekonomik yetersizlik ifade edilmiş, diğer şiddet nedenlerinin oransal olarak birbirine yakın olduğu görülmüştür. Orta ve dengi mezunları arasında ilk sırada % 27,8 ile kadının ev dışında çalışması/ev işlerinin ihmali cevabı verilmiş; ikinci sırada % 27,1 ile iletişim eksikliği, üçüncü sırada % 18,1 ile ekonomik yetersizlik cevabı verilmiştir. Lise ve dengi mezunları arasında ilk sırada % 28 ile iletişim eksikliği, ikinci sırada % 21,7 ile kadının ev dışında çalışması/ev işlerinin ihmali, üçüncü sırada % 19,9 ile arkadaş ve akraba çevresinden etkilenme cevabı verilmiştir. Yüksek öğretim mezunlarında ilk sırada % 44,4 iletişim eksikliği, ikinci sırada % 29 kadının ev dışında çalışması/ev işlerinin ihmal edilmesi, üçüncü sırada

% 13,7 ile arkadaş ve akraba çevresinden etkilenme cevabı verilmiştir. Yüksek lisans ve doktora mezunları arasında ilk sırada % 27,3 iletişim eksikliği ve % 27,3 arkadaş ve akraba çevresinden etkilenme aynı oranda, sonrasında % 18,2 ile yine aynı oranda kadının ev dışında çalışması/ev işlerinin ihmali ve giyim-kuşam/kıskançlık cevabı verilmiştir.

Tabloya genel olarak bakıldığında eğitim seviyesinin yükselmesiyle birlikte şiddetin nedeni olarak iletişim eksikliğinin, kadının çalışması ve ev işleriyle ilgili problemlerin arttığı görülmektedir. Giyim-kuşamdan kaynaklanan problemlerin bütün öğrenim düzeylerinde görüldüğü, ekonomik nedenlerin daha ziyade eğitim seviyesi düşük olanlar arasında gösterildiği görülmektedir.

2.3.3 Eğitim Durumuna Göre Şiddete Maruz Kalma

Tablo-38 Katılımcıların Öğrenim Düzeyleri ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

Kaynak	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F Değeri	P.
Gruplar İçi	392,604	4	98,151	2,978	,019
Gruplar Arası	22640,279	687	32,955		
Toplam	23032,883	691			

Tukey HSD

Öğrenim düzeyiniz nedir?	N	Subset for alpha = .05	
		2	1
Yüksek lisans/Doktora	11	20,2727	
Yüksek öğretim (Yüksekokul/ üniversite)	124	22,1210	22,1210
Orta ve dengi	133	22,7068	22,7068
Lise ve dengi	161	22,7578	22,7578
İlkokul	263		23,8593
Sig.		,264	,626

Yapılan anova test sonuçlarına göre, eğitim düzeyi ile eşler arası şiddete maruz kalma durumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. İlkokul mezunları arasında şiddete maruz kalma ($X=23,8593$) daha yoğun yaşanırken, yüksek öğrenim mezunları arasında ($X=20,2727$) daha az maruz kalma durumu vardır. Konuyla ilgili yapılan diğer araştırmalarda (AAK, 1994; Vatandaş, 2003; Kocacık, 2000; Ünlü, 2009) şiddet uygulayanlar içerisinde eğitimsiz insanların ön plana çıktığı görülmektedir. Eğitimin insanların sorunlarını çözmede şiddet dışı yöntemleri geliştirmelerine katkı sağladığı vurgulanmaktadır. Şiddet kullanımı kültürsüzlükten

Araştırma bulgularına göre katılımcıların öğrenim düzeyleri arttıkça şiddete katlanma nedenlerinde ekonomik gerekçelerin azaldığı görülmektedir. İlkokul mezunlarında % 6,1 iken; yükseköğrenim mezunlarında % 2,4'e düşmüştür. Bu durumun tam tersi, şiddete katlanma nedeni olarak, toplumun hoş karşılamaması cevabını verenlerde en yüksek oran % 27,3 yüksek lisans doktora mezunları arasındadır. İlkokul mezunları arasında ise bu oran % 5,3'e düşmektedir. Şiddete katlanma nedeni olarak dinin boşanmayı hoş karşılamaması cevabını veren ilkokul mezunlarında % 28,1; ortaokul ve dengi mezunlarında 23,3; lise ve dengi mezunlarında 16,8; yüksek okul/üniversite mezunlarında ise % 8,1; yüksek lisans/doktora mezunları arasında % 18,2 olduğu görülmektedir. Buna göre "dinin boşanmayı hoş karşılamaması"nı tercih edenler arasında en yük orana ilkokul mezunları sahipken, en düşük orana yüksekokul/ üniversite mezunları sahip olmaktadır. Eğitim düzeyinin yükselmesiyle bireylerin dinden etkilenme düzeylerinin düştüğü şeklinde genel bir kanı olsa da, tabloda yüksek lisans ve doktora mezunlarının "dinin boşanmayı hoş karşılamaması"nı % 18,2 oranında tercih etmeleri bu genel kanıyı çürütmektedir. İlkokul mezunlarında "dinin boşanmayı hoş karşılamaması" tercihini geleneksel dindarlıktan kaynaklanan bir duruma, yüksek lisans ve doktora mezunlarının tercihlerini ise bilinçli dindarlığa sahip olmalarına bağlanabilir.

Çaresizlik ve dul yaşamın zorluğu cevabını verenlerde eğitim düzeyinin yükselmesiyle birlikte oranların azaldığı görülmektedir. Bu durum bireylerin almış oldukları eğitimin, onların yaşam standartlarında bir değişmeye, kendi ayakları üzerinde durmaya yardımcı olduğu, alınan eğitimin hayatın zorluklarına karşı bireyleri hazırladığı düşünülebilir. Loue'nun (2002: 3) belirttiği üzere Batılı eğitim alan bayanların eşlerine karşı tutum ve davranışlarında, almayanlara göre değişmeler olduğu, eğitilmiş ve gelire sahip bayanların, olmayanlara göre eşlerine karşı daha saldırgan bir tutum içinde olduğunu, eşine katlanma sürelerinin daha az olduğu görülmektedir.

Ülkemizde de bireylerin eğitim seviyelerinde görülen yükselmeler ve kadınların gelire sahip olması, erkeklerin geleneksel tutum ve davranışlarını değiştirmeye zorlamış, değişime ayak uyduran ailelerde problemler daha az yaşanırken, değişime ayak uyduramayan ailelerde boşanmalara varan sonuçlarla karşılaşmaktadır. Şiddete katlanma nedeni olarak çocuklarının olmasını cevabını

verenler bütün eğitim düzeylerinde ilk sırada yer almaktadır. Çocuğun bir aile için önemi, eşler arasındaki bağın güçlendirici etkisi bir kez daha görülmektedir.

2.3.5. Eğitim Durumuna Göre Şiddete Karşı Uygulanan Çözüm Yolları

Tablo-40 Öğrenim Düzeylerine Göre Katılımcıların Eşler Arası Şiddeti Çözme Biçimleri

Öğrenim düzeyiniz?	Eşinizle aranızda sorunlar meydana geldiğinde siz ne yapar, nasıl davranırsınız?							Toplam
	Konuşarak	Tavizler vererek	Sessiz kalarak	Tartışıp/şiddet uygulayarak	Anne/babaya aktararak	Dışarı çıkarak		
İlkokul	n 95	34	102	5	4	23	263	
	% 36,1%	12,9%	38,8%	1,9%	1,5%	8,7%	100,0%	
Orta ve dengi	n 64	21	37	0	5	6	133	
	% 48,1%	15,8%	27,8%	,0%	3,8%	4,5%	100,0%	
Lise ve dengi	n 76	44	27	2	1	11	161	
	% 47,2%	27,3%	16,8%	1,2%	,6%	6,8%	100,0%	
Yüksek öğretim (Yüksekokul/üniversite)	n 92	18	11	0	0	3	124	
	% 74,2%	14,5%	8,9%	,0%	,0%	2,4%	100,0%	
Yüksek lisans/Doktora	n 9	1	0	0	0	1	11	
	% 81,8%	9,1%	,0%	,0%	,0%	9,1%	100,0%	
Toplam	n 336	118	177	7	10	44	692	
	% 48,6%	17,1%	25,6%	1,0%	1,4%	6,4%	100,0%	

Tabloya göre, bütün öğrenim düzeylerinde katılımcıların eşler arasında meydana gelen problemlerin çözümünde eşiyile konuşup anlaşma yoluna gittikleri görülmektedir. Konuşup anlaşarak cevabını verenlerde, eğitim düzeyi yükseldikçe oranların arttığı, ilkokul mezunlarında % 36,1 iken, yüksek lisans/doktora mezunlarında % 81,8 oranında olduğu, görülmektedir. Problemin çözümünde tavizler vererek eşiyile anlaşma yolunu seçme cevabını verelerde ilk sırayı % 27,3 ile lise mezunları, ikinci sırada % 15,8 ile orta ve dengi mezunları almaktadır. Tabloya göre,

eğitim d¼zeyi yükseldikçe Şiddete karşı sessiz kalarak cevabını verenlerin azaldığı gör¼lmektedir. İlkokul mezunları arasında % 38,8 iken; yüksek lisans ve doktora mezunları arasında sessiz kalarak cevabı veren yoktur. Aynı durum Şiddeti tartışır, Şiddet uygulamı cevabını verenlerde gör¼lmektedir.

Sorunları anne-babaya aktarma ilk, orta ve lise mezunları arasında uygulanırken, yükseköğrenim mezunları arasında uygulanmamaktadır. Buna göre, eğitim seviyesi yükseldikçe bireylerin aile içinde meydana gelen sorunları konuşarak, kendilerini ifade ederek çözüme ulaŐtıklarını, sorunlarını çevreden bağımsız olarak çözmeye çalıştıklarını, sorun çözüme yeteneklerinin daha iyi geliŐtiđini, eğitilmiş bireylerin bireyleşme sürecinden daha fazla etkilendiklerini ifade edebiliriz.

2.5. MESLEK VE EŞLER ARASI ŞİDDET İLİŞKİSİ

2.5.1. Mesleğe Göre Şiddetin Tanımı

Tablo-41 Mesleklerine Göre Katılımcıların Şiddet Tanımları

İŞiniz/Mesleğiniz nedir?		AŐađdakilerden hangisi size göre Şiddeti daha iyi tanımlar?					Toplam
		Psikolojik	Cinsel	Ekonomik	Sözel	Fiziksel	
İŞçi	n	28	12	23	12	72	147
	%	19,0%	8,2%	15,6%	8,2%	49,0%	100,0%
Memur	n	37	11	37	26	12	123
	%	30,1%	8,9%	30,1%	21,1%	9,8%	100,0%
Ev Hanımı	n	46	10	9	20	157	242
	%	19,0%	4,1%	3,7%	8,3%	64,9%	100,0%
Esnaf/Serbest meslek	n	16	13	9	14	76	128
	%	12,5%	10,2%	7,0%	10,9%	59,4%	100,0%
Emekli	n	8	2	3	8	19	40
	%	20,0%	5,0%	7,5%	20,0%	47,5%	100,0%
İŞsiz	n	2	3	1	0	6	12
	%	16,7%	25,0%	8,3%	,0%	50,0%	100,0%
Toplam	n	137	51	82	80	342	692
	%	19,8%	7,4%	11,8%	11,6%	49,4%	100,0%

Araştırma bulgularına göre, ev hanımlarının % 64,9'unun fiziksel Şiddet, % 8,3'ünün sözel, % 3,7'sinin ekonomik, % 4,1'inin cinsel, % 19'unun psikolojik Şiddet

olarak tanımladıkları görülmektedir. İşçilerin şiddet tanımlarında ilk sırayı % 49 ile fiziksel şiddet; % 8,2 sözel şiddet; % 15,6 ekonomik şiddet; % 8,2 cinsel şiddet, % 19'u psikolojik şiddet yer almaktadır. Memurların şiddet tanımlarına bakıldığında % 9,8'si fiziksel şiddet; % 21,1 sözel şiddet; % 30,1 ekonomik şiddet; % 8,9'u cinsel şiddet, % 30,1'i psikolojik şiddet olarak tanımlamaktadır. Serbest meslek ve esnafların şiddet tanımlarına bakıldığında % 59,4'ü fiziksel şiddet; % 10,9'u sözel şiddet; % 7'si ekonomik şiddet; % 10,2'si cinsel şiddet ve % 12,5'i psikolojik şiddet olarak tanımlamaktadır. İşsizlerin tanımlarında bakıldığında % 50'si fiziksel; % 8,3'ü ekonomik, % 25'i cinsel; % 16,7'si psikolojik şiddet olarak tanımlamıştır. İşsizlerden hiçbiri sözel şiddet seçeneğini işaretlememiştir. Emeklilerin şiddet tanımlarına gelince, % 47,5'i fiziksel şiddet; % 20'si sözel şiddet; % 7,5'i ekonomik şiddet; % 5'i cinsel şiddet ve % 20'si de psikolojik şiddet olarak tanımlamışlardır.

Tablo genel olarak göz önüne alındığında, ev hanımlarının ilk sırada % 64,9 ile fiziksel şiddet, işçilerin % 49 ile fiziksel şiddet, memurların % 30 ile ekonomik ve psikolojik şiddeti aynı oranda tanımladıkları, esnaf ve serbest meslek sahiplerinin % 59,4'ünün fiziksel, işsizlerin % 50'sinin fiziksel ve emeklilerin % 47,5'inin fiziksel şiddeti ilk sırada tanımladıkları görülmektedir. Memurların ekonomik ve psikolojik şiddeti aynı oranda tanımlamaları ve fiziksel şiddetin diğer şiddet tanımlarına göre çok az olması % 9,7, memurların eğitim durumlarının etkili olduğu ve ayrıca çalışan bayanların da olması fiziksel şiddet tanımlama oranının az oluşunda etkili olmaktadır. Eşlerin her ikisinin de ücretli olarak çalıştığı ailelerde genel olarak psikolojik ve ekonomik şiddetin yaygın olduğu görülmektedir. Diğer taraftan işçilerdeki fiziksel şiddet oranının yarıya yakınının fiziksel şiddet olarak tanımlamalarında eğitim düzeyinin düşüklüğü ve şiddet farkındalığının yetersizliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

2.5.2. Mesleğe Göre Şiddetin Nedenleri

Tablo-42 Katılımcıların Mesleklerine Göre Şiddetin Nedenleri

İşiniz/Mesleğiniz nedir?	Evliliğin iyi, güzel yanları olduğu gibi bazen de anlaşmazlık ve çatışmaların ortaya çıktığı durumlar olabiliyor. Bu bağlamda eşinizle tartışmanızın size göre temel sebebi aşağıdakilerden hangileridir?						Toplam
	Ekonomik sorunlar	Giyim-kuşam	Arkadaş ve akraba çevresinden etkilenme	Ev işlerinin aksamaması	İletişim eksikliği		
İşçi	n 29 % 19,7%	19 12,9%	16 10,9%	39 26,5%	44 29,9%	147 100,0%	
Memur	n 5 % 4,1%	19 15,4%	20 16,3%	38 30,9%	41 33,3%	123 100,0%	
Ev Hanımı	n 61 % 25,2%	26 10,7%	52 21,5%	52 21,5%	51 21,1%	242 100,0%	
Esnaf/Serbest meslek	n 9 % 7,0%	16 12,5%	32 25,0%	27 21,1%	44 34,4%	128 100,0%	
Emekli	n 9 % 22,5%	2 5,0%	3 7,5%	11 27,5%	15 37,5%	40 100,0%	
İşsiz	n 7 % 58,3%	0 ,0%	1 8,3%	1 8,3%	3 25,0%	12 100,0%	
Toplam	n 120 % 17,3%	82 11,8%	124 17,9%	168 24,3%	198 28,6%	692 100,0%	

Araştırma bulgularına göre, eşler arası şiddetin nedenini ekonomik olarak görenler katılımcıların % 17,3'ünü oluşturmakta, ilk sırada işsizlerin % 58,3; ikinci sırada ev hanımlarının % 25,2; üçüncü sırada emeklilerin % 22,5; dördüncü sırada işçilerin % 19,7 yer aldıkları görülmektedir. Katılımcıların toplamda % 17,9 unun şiddetinin nedeni olarak arkadaş ve yakın çevreden eşin etkilenmesini görmektedir. İlk sırada esnaf/serbest meslek sahipleri % 25; ikinci sırada % 21 ev hanımları; üçüncü sırada % 16,3 memurlar; dördüncü sırada % 10,9 işsizler yer almaktadır. Tabloya göre, memurların % 30,9'u; emeklilerin % 27,5'i; işçilerin % 26,5'i; ev hanımı ve esnaf/serbest meslek sahiplerinin % 21'i şiddetin nedeni olarak kadınların

bir işte çalışması ve işlerinin ihmali cevabını vermiştir. İletişim eksiliği yine şiddetin önemli bir nedeni % 28,6 olarak görülmektedir. Emeklilerin % 37,5'i; esnaf/serbest meslek sahiplerinin % 34,4'ü; memurların % 33,3'ü; işçilerin % 29,9'u; işsizlerin % 25'i ve ev hanımlarının % 21,1'i, iletişim eksikliği, ilgisizlik ve cinsel soğukluğu şiddetin nedeni olarak görmektedir. Şiddetin nedeni olarak giyim kuşam, kıskançlık diğerlerine göre daha az oranda cevaplanmıştır. En yüksek oran memurlarda % 15,4; en az oran emeklilerde % 5'tir. Bu durum aynı zamanda eşin çalışması, yaşın ilerlemesi, eşlerin birbirlerini daha iyi tanımları gibi faktörlerle de ilgilidir.

Kocacık'ın (2004: 83) yaptığı çalışmada katılımcılara şiddetin nedeni olarak sorulan sorulara kadınların % 32,2'si şiddetin nedeni olarak kadının ev içi görevlerini yerine getirmemesini, % 38,8'i kadının erkeğin cinsel isteklerini yerine getirmemesini; % 91,7'i kıskançlığı; % 98,4'ü izinsiz bir yere gitmeyi şiddetin en önemli nedeni olarak ifade etmişlerdir. Bu çalışma kadınlara yönelik şiddet olgusunu ele almasından dolayı bizim çalışmamızla doğrudan ilişkili olmasa da, eşler arası şiddet olgusunun anlaşılması bakımından önemlidir.

Katılımcıların meslek durumlarına göre şiddetin nedenlerindeki değişme, aynı zamanda eşin durumuyla ilgilidir. İletişim eksikliği her meslek grubunda şiddetin önemli bir nedeni olarak görülmektedir. Kadının çalışması/ev işlerinin ihmali daha ziyade eşi ve kendisi çalışan meslek gruplarının verdikleri cevaplardır. Ekonomik sorunlar nedenler daha ziyade işsizler gibi gelir düzeyi düşük olanlarda görülmektedir. Arkadaş ve yakın çevreden etkilenmeyi şiddetin nedeni olarak en fazla (%21,5) ev hanımları ve memurların (% 16,3) tercih ettikleri görülmektedir.

2.5.3. Mesleğe Göre Şiddete Maruz Kalma

Tablo-43 Katılımcıların Meslekleri ve Eşler Arası Şiddete Maruz Kalma Durumları Arasındaki Farkın Anlamlılık Düzeyine Dair Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F. Değeri	P.
Gruplar Arası	1143,518	5	228,704	7,167	,000
Gruplar İçi	21889,365	686	31,909		
Toplam	23032,883	691			

P<.05

Tukey HSD

İşiniz/Mesleğiniz nedir?	N	Subset for alpha = .05		
	1	2	3	1
Emekli	40	19,8750		
Esnaf/Serbest meslek	128	21,6563	21,6563	
Memur	123	22,6504	22,6504	
Ev Hanımı	242		23,4711	
İşçi	147		24,2449	24,2449
İşsiz	12			27,3333
P.		,190	,259	,105

Araştırma bulgularına göre katılımcıların meslekleri ve eşleri şiddete maruz kalma durumları arasında anlamlı bir ilişki vardır. Uygulanan varyans analizi sonuçlarına göre eşler arası şiddet ölçeğinden en düşük puanı ($X=19,8750$) emekliler almış; en yüksek puanı ($X=27,3333$) işsizler almıştır. Mesleğe göre şiddete maruz kalma durumlarının hangi meslek grubunda farklılaştığını ortaya koymak için uygulanan Tukey HSD testi, farklılaşmanın işsizler ve emekliler arasında $P<.05$ güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Emekli olanlar, çocuk yetiştirme, ev bark sahibi olma, çalışma koşullarının getirdiği stres gibi etkenlerden uzak, ekonomik kaygıları daha az olan bireylerden oluşmaktadır. İşsizler ise, ekonomik kaygıları en çok olan grubu oluşturmakta ve işsizliğin vermiş olduğu strese dayalı olarak eşler arası şiddet bu grupta daha çok yaşanabilmektedir. Genel kanaat, ev hanımlarının diğer meslek gruplarına göre daha çok şiddete maruz kalacağı yönündedir. Ancak araştırmamızdan çıkan sonuca göre ev hanımları $X=23.471$ puan almışlardır. Bu oran ev hanımlarının ne en az, ne de en çok şiddete maruz kaldığını göstermektedir. Ev hanımları ikisinin ortasında orta ölçüde şiddete maruz kalmaktadırlar.

2.5.4. Mesleğe Göre Şiddete Katlanma Nedenleri

Tablo-44 Katılımcıların Mesleklerine Göre Şiddete Katlanma Nedenleri

İşiniz/Mesleğiniz nedir?	Maruz kaldığımız şiddete rağmen, evliliğinizi halen devam ettirmenizin en önemli sebebi nedir?							Toplam
	Ekonomik. Yetersizlik	Çocuk sahibi olma	Dinin hoş bakmaması	Toplumun yanlış karşılması	Dul yaşamın zorluğu	Çaresizlik	Diğer	
İşçi	n 17 % 11,6%	72 49,0%	18 12,2%	22 15,0%	7 4,8%	7 4,8%	4 2,7%	147 100,0%
Memur	n 6 % 4,9%	69 56,1%	10 8,1%	29 23,6%	1 ,8%	0 ,0%	8 6,5%	123 100,0%
Ev Hanımı	n 6 % 2,5%	99 40,9%	67 27,7%	20 8,3%	15 6,2%	29 12,0%	6 2,5%	242 100,0%
Esnaf/Serbest meslek	n 2 % 1,6%	65 50,8%	26 20,3%	20 15,6%	3 2,3%	3 2,3%	9 7,0%	128 100,0%
Emekli	n 2 % 5,0%	13 32,5%	20 50,0%	2 5,0%	0 ,0%	1 2,5%	2 5,0%	40 100,0%
İşsiz	n 5 % 41,7%	4 33,3%	3 25,0%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	0 ,0%	12 100,0%
Toplam	n 38 % 5,5%	322 46,5%	144 20,8%	93 13,4%	26 3,8%	40 5,8%	29 4,2%	692 100,0%

Araştırma bulgularına göre katılımcılar eşler arası şiddete katlanma nedeni olarak ilk sırada çocuklarının olmasını göstermektedirler. İşçiler şiddete katlanma nedeni olarak % 49 çocukların olması; % 15 toplumun yanlış karşılması; % 12,2 dinin hoş karşılammaması; % 11,6 ekonomik sorunlar cevabını vermişlerdir. Memurların % % 56,1'i çocuklarının olması; % 23,6'sı toplumun boşanmayı yanlış karşılması, % 4,6'sı ise ekonomik nedenler cevabını vermiştir. Memurların öğrenim düzeyleri dikkate alındığında toplumun etkisinin, toplum içindeki statülerinin yaşanan duruma katlanmalarında diğer meslek gruplarına göre daha fazla etkili olduğu görülmektedir. Ev hanımlarının % 40,9'u çocuklarının olması, % 27,7 dinin boşanmayı hoş karşılammaması, % 12'si çaresizlik cevabını vermiştir. Dikkat çeken

nokta ise, bütün meslek gruplarında en fazla çaresizlik cevabını veren meslek grubu ev hanımları olmalıdır. Ev hanımlarının ekonomik yönden eşlerine bağımlı olmaları, kendi ayakları üzerinde durabilecek yaşam standardına henüz ulaşmamış olmaları, onları şiddete karşı çaresiz hissettirmektedir.

Esnaf/serbest meslek grubunun % 50,8'i çocuklarının olması; % 20,3'ü dinin boşanmayı hoş karşılamaması, % 15,6'sı ise toplumun boşanmayı yanlış karşılaması cevabını vermiştir. Emeklilerin % 32,5'i çocuklarının olması, % 50'sinin dinin boşanmayı hoş karşılamaması cevabını vermiştir. Emeklilik yaşla ilgili bir durumu da göstereceğinden dindarlık ve yaş arasındaki ilişki dikkate alındığında, yaşın ilerlemesiyle birlikte dindarlık ve dine olan ilginin arttığı bilinmektedir. Dolayısıyla emeklilerde yaşanan duruma karşılık dinin veya dini anlayışların etkili olduğu görülmektedir.

İşsizlerin % 41,7'si ekonomik sorunlar, % 33,3'ü çocuklarının olması, % 25'inin dinin boşanmayı hoş karşılamaması cevabını vermişlerdir. İşsizlerin ekonomik sorunları birinci sıraya, ardından çocukları ikinci sıraya aldıkları görülmektedir. Din ve ekonomi ilişkisinde, ekonomik durumu iyi olmayanların dine yönelim içinde oldukları bilinmektedir. Diğer taraftan iş bulma ümidinin, yaşanan karmaşık durumların bireylerin kutsala yönelmelerini artırdığı, bireylerin zor yaşam koşulları altında dine yönelimlerinin daha fazla olduğu gerçeği göz önüne alındığında, işsizlerin dini faktörde yüksek orana neden sahip olduğu anlaşılacaktır.

2.5.5. Mesleğe Göre Şiddete Karşı Uygulanan Çözüm Yolları

Tablo-45 Katılımcıların Mesleklerine Göre Şiddeti Çözme Biçimleri

İşiniz/Mesleğiniz nedir?	Eşinizle aranızda sorunlar meydana geldiğinde siz ne yapar, nasıl davranırsınız?						Toplam
	konuşarak	tavizler vererek	sessiz kalarak	tartışır.şiddet uygular	anne.babaya aktararak	dışarı çıkarak	
İşçi	n 75	28	17	2	4	21	147
	% 51,0%	19,0%	11,6%	1,4%	2,7%	14,3%	100,0%
Memur	n 84	22	11	1	0	5	123
	% 68,3%	17,9%	8,9%	,8%	,0%	4,1%	100,0%
Ev Hanımı	n 82	32	115	3	6	4	242
	% 33,9%	13,2%	47,5%	1,2%	2,5%	1,7%	100,0%
Esnaf/Serbest meslek	n 65	29	20	1	0	13	128
	% 50,8%	22,7%	15,6%	,8%	,0%	10,2%	100,0%
Emekli	n 23	5	11	0	0	1	40
	% 57,5%	12,5%	27,5%	,0%	,0%	2,5%	100,0%
İşsiz	n 7	2	3	0	0	0	12
	% 58,3%	16,7%	25,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
Toplam	n 336	118	177	7	10	44	692
	% 48,6%	17,1%	25,6%	1,0%	1,4%	6,4%	100,0%

Araştırma bulgularına göre, katılımcıların büyük çoğunluğu eşler arasında meydana gelen problemlerin çözümünde kullandıkları yöntemin konuşarak olduğunu ifade etmişlerdir. Ev hanımları ise, bu durumun dışında % 47,5'i problemleri sessiz kalarak çözdüklerini belirtmişlerdir. Şiddete başvurarak, tartışarak çözenlerde işçiler % 1,4, ev hanımları % 1,2 oranındadır. Sessiz kalarak çözüme ulaşanların % 25'i işsiz, % 27,5'i emekli, % 15,6'sı esnaf/serbest meslek sahipleri, % 11,6'sı işçiler, % 8,9'u memurlardır. Tavizler vererek anlaşma cevabını vermede en yüksek oran % 22,7 ile esnaf/serbest meslek sahipleri iken, diğer meslek grupları da %15-19 arası aynı cevabı vermişlerdir.

Araştırma bulgularına göre mesleğe göre şiddete getirilen çözüm yollarında değişiklik az oranda değişmektedir. Maruz kalınan şiddete karşın getirilen çözüm yöntemleri ele alınırken ev hanımlarının büyük oranda çaresizlik cevabını verdikleri göz önüne alındığında, ev hanımlarının aile ve toplum içindeki rol ve statülerine göre sessiz kalarak cevabını vermeleri anlamlı bulunurken, şiddet uygulama ve tartışma seçeneğini tüm örneklem grubunda ikinci % 1,2 sırada tercih etmeleri manidardır.

2.6. EVLİLİK BİÇİMİ VE EŞLER ARASI ŞİDDET İLİŞKİSİ

2.6.1. Evlilik Biçimine Göre Şiddetin Tanımı

Tablo-46 Katılımcıların Evlilik Biçimine Göre Şiddet Tanımları

Şuan ki evliliğiniz hangi biçimde gerçekleşti?		Aşağıdakilerden hangisi size göre şiddeti daha iyi tanımlar?					Toplam
		Psikolojik	Cinsel	Ekonomik	Sözel	Fiziksel	
Tanışıp anlaşarak	n	41	11	42	30	49	173
	%	23,7%	6,4%	24,3%	17,3%	28,3%	100,0%
Görücü usulüyle	n	93	40	40	50	287	510
	%	18,2%	7,8%	7,8%	9,8%	56,3%	100,0%
Kaçarak	n	3	0	0	0	6	9
	%	33,3%	,0%	,0%	,0%	66,7%	100,0%
Toplam	n	137	51	82	80	342	692
	%	19,8%	7,4%	11,8%	11,6%	49,4%	100,0%

Araştırma bulgularına göre şiddeti fiziksel biçimiyle tanımlama her üç grupta da ilk sıradadır. Tanışıp anlaşarak evlenenlerde şiddeti ekonomik olarak tanımlama % 24,3 ikinci sırada; psikolojik tanımlama % 23,7 üçüncü sıradadır. Tanışıp anlaşarak evlenenlerde en az oranı % 6,4 cinsel şiddet almıştır. Görücü usulüyle evlenenlerde ikinci sırayı psikolojik % 18,2 tanımlama, üçüncü sırayı ise sözel tanımlama % 9,8 almış, cinsel ve ekonomik şiddet aynı oranlara % 7,8 sahip olmuştur. Kaçarak evlenenlerde ikinci sırada % 33,3 psikolojik şiddet tanımlaması yer almış, diğer şiddet türlerinde tanımlama yapmadıkları görülmüştür. Kaçarak evlenenlerde fiziksel tanımlamanın % 66,7; tanışarak evlenenlerde şiddetin fiziksel biçimle tanımlanma oranı % 28,3'tür. Buradan yola çıkarak evlilik biçimiyle, şiddetten etkilenme biçimi arasında bir ilişkinin olduğunu öne sürebiliriz. Diğer iki gruptan farklı olarak ekonomik olarak tanımlamanın tanışıp anlaşarak evlenenlerde daha ön plana çıktığı görülmektedir.

2.6.2. Evlilik Biçimine Göre Şiddetin Nedenleri

Tablo-47 Katılımcıların Evlilik Biçimine Göre Şiddetin Nedenleri

Evliliğiniz hangi biçimde gerçekleşti?	Evliliğin iyi, güzel yanları olduğu gibi bazen de anlaşmazlık ve çatışmaların ortaya çıktığı durumlar olabiliyor. Bu bağlamda eşinizle tartışmanızın size göre temel sebebi aşağıdakilerden hangileridir?					Toplam
	Ekonomik sorunlar Yoksulluk	Giyim-kuşam Kıskançlık	Arkadaş ve akraba çevresinde n etkilenme	Ev işlerinin aksamaması Kadının çalışması	İletişim eksikliği Cinsel soğukluk	
Tanışık olarak	n 16 % 9,2%	n 24 % 13,9%	n 24 % 13,9%	n 47 % 27,2%	n 62 % 35,8%	n 173 % 100,0%
Görücü usulü	n 103 % 20,2%	n 56 % 11,0%	n 97 % 19,0%	n 120 % 23,5%	n 134 % 26,3%	n 510 % 100,0%
Kaçarak	n 1 % 11,1%	n 2 % 22,2%	n 3 % 33,3%	n 1 % 11,1%	n 2 % 22,2%	n 9 % 100,0%
Toplam	n 120 % 17,3%	n 82 % 11,8%	n 124 % 17,9%	n 168 % 24,3%	n 198 % 28,6%	n 692 % 100,0%

χ^2 : 19.606; s.d. 8; p<.0,012

Tabloya bakıldığında, görücü usulüyle evlenenlerin % 26,3'ünün iletişim eksikliği ve cinsel soğukluğu, % 23,5'inin ev işlerinin ihmali ve kadının çalışmasını, % 20,2'sinin ekonomik nedenleri, % 19'unun arkadaş ve yakın akraba çevresi, % 11'inin de giyim kuşam ve kıskançlığı şiddetin nedeni olarak göstermektedir. Tanışık olarak evlenenlerin de % 35,8'inin iletişim eksikliği ve cinsel soğukluğu şiddetin nedeni olarak göstermesi dikkat çekicidir. Ekonomik nedenleri, şiddetin kaynağı olarak görücü usulüyle evlenenler, diğer iki gruba göre daha yüksek oranda % 20,2 cevaplamışlardır. Giyim-kuşam/kıskançlık cevabını % 19; arkadaş ve akraba çevresinden etkilenme %33,3 cevabını veren kaçarak evlenenler, diğer iki gruba göre daha fazladır. İletişim eksikliği tanışık evlenenler arasında % 27,2 oranındadır ve diğer iki gruptan daha fazla orana sahiptir.

Diğer yandan, görücü usulüyle evlenenlere göre, birbirini daha iyi tanıyarak evlendiklerini düşünen bireyler arasında iletişim eksikliğinin ilk sırada yer alması, aslında "tanışık olarak evlenenler arasında iletişim problemi yaşanmaz" şeklinde bir ön yargıyı da bu noktada kırmış görünmektedir. Tanışık olarak evlenenler

arasında dikkat çeken ikinci bir nokta, ev işlerinin ihmali ve kadının çalışmasını neden olarak gösterenlerin % 27,2 oranında ikinci sırada olmasıdır. Hâlbuki evlilik öncesi birbirini tanıyan ve gelecekle ilgili beklentilerini bildiği düşünülen bireylerin evlilik sonrasında bu tür problemleri çok daha az yaşayacağı düşünülmektedir. Ancak mevcut durum bu öngörüü desteklememektedir.

Kaçarak evlenen sadece 9 kişidir ve bu grubun şiddet nedenlerinde ilk sırada arkadaş ve akraba çevresinin diğerlerine oranla fazla olmasıdır. Bu durumda gayet doğaldır. Çünkü kaçarak evlenenleri ailelerin kabullenmeleri her zaman zor olmuş, kimi zaman da imkansız hale gelmiş, uzun süren kırgınlıkların, küskünlüklerin, aile içi ve aileler arası anlaşmazlıkların nedeni olmuştur.

Görücü usulü evlenenlerle tanışıp evlenenler arasında iletişim eksikliği ve cinsel soğukluğun ilk sırada çıkması şaşırtıcı olmuştur. Aslında beklenen, iletişim eksikliğin tanışıp anlaşarak evlenenler arasında daha az, görücü usulüyle evlenenler arasında fazla olmasıydı. Ancak veriler tersi yönde çıkmıştır. Buradan yola çıkarak, evlilik öncesi tanışmanın gerçek anlamda gerçekleşmediği, evlilik öncesi vaatlerin, tutum ve davranışların evlilik sonrasında da devam etmediği, eşlerin beklentilerini karşılamadığı söylenebilir.

2.6.3. Evlilik Biçimine Göre Şiddete Maruz Kalma

Tablo-48 Katılımcıların Evlilik Biçimi ile Şiddete Maruz Kalma Durumunu Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F. Değeri	P.
Gruplar Arası	175,939	2	87,970	2,652	,071
Gruplar İçi	22856,944	689	33,174		
Toplam	23032,883	691			

P>.05

Tukey HSD Testi

Şu anki evliliğiniz hangi biçimde gerçekleşti?	N	Subset for alpha = .05	
	1	2	1
Tanışıp anlaşarak	173	22,5145	
Görücü usulüyle	510	23,1157	23,1157
Kaçarak	9		26,7778
P.		,927	,062

Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi neticesinde evlilik biçimi gruplarının şiddete maruz kalma sıklığı arasında anlamlı farklılık olmadığı tespit edilmiştir

(F2,689=2.65, P>.05). Bununla birlikte fikir vermesi açısından puanların dağılımına bakıldığında, en yüksek şiddet görme sıklığını kaçarak evlenenlerin yaşadığı (x=26.77), onları görücü usulüyle evlenenler (x=23.11) ve tanışıp anlaşarak evlenenlerin (x=22.51) takip ettikleri görülmektedir. Yani kaçarak evlenenler, görücü usulü ve tanışıp-anlaşarak evlenenlerden daha çok şiddete maruz kalmaktadır. En az şiddete, tanışıp anlaşarak evlenenler maruz kalmaktadır.

2.6.4. Evlilik Biçimine Göre Şiddete Katlanma Nedenleri

Tablo-49 Katılımcıların Evlilik Biçimlerine Göre Şiddete Katlanma Nedenleri

Evliliğiniz hangi biçimde gerçekleşti?	Maruz kaldığımız şiddete rağmen, evliliğinizi halen devam ettirmenizin en önemli sebebi nedir?							Toplam
	Ekonomik Yetersizlik	Çocuk sahibi olma	Dinin hoş bakmaması	Toplumun yanlış karşılması	Dul yaşamın zorluğu	Çaresizlik	Diğer	
Tanışıp anlaşarak	n 9 % 5,2%	102 59,0%	14 8,1%	32 18,5%	5 2,9%	4 2,3%	7 4,0%	173 100,0%
Görücü usulü	n 27 % 5,3%	220 43,1%	128 25,1%	60 11,8%	21 4,1%	32 6,3%	22 4,3%	510 100,0%
Kaçarak	n 2 % 22,2%	0 ,0%	2 22,2%	1 11,1%	0 ,0%	4 44,4%	0 ,0%	9 100,0%
Toplam	n 38 % 5,5%	322 46,5%	144 20,8%	93 13,4%	26 3,8%	40 5,8%	29 4,2%	692 100,0%

χ^2 : 66.554; s.d. 12 p>.0,5

Araştırma bulgularına göre, tanışıp anlaşarak evlenenlerin şiddete katlanma nedenlerinde ilk sırada çocukların olması % 59; ikinci sırada toplumun boşanmayı yanlış karşılması % 18,5; üçüncü sırada ise ekonomik yetersizlik % 5,2 yer almaktadır. Görücü usulüyle evlenenlerde ilk sırayı % 43,1 ile çocukların olması; ikinci sırayı % 25,1 dinin boşanmayı hoş karşılammaması; üçüncü sırayı ise % 11,8 toplumun boşanmayı yanlış karşılması yer almaktadır. Kaçarak evlenenlerde ise ilk sırayı % 44,4 çaresizlik; ikinci sırada aynı orana % 22,2 sahip ekonomik yetersizlik

ve dinin boşanmayı hoş karşılamaması; üçüncü sırada % 11,1 toplumun boşanmayı yanlış karşılaması cevapları almaktadır.

Eşler arasında yaşanan şiddete rağmen evliliğe katlanma nedeni olarak görücü usulü ve tanışıp anlaşarak evlenenlerde ilk sırada çocukların olması yer alırken, kaçarak evlenenlerde çaresizlik yer almaktadır. Bu durum kaçarak evlenenlerin, şiddet karşısında daha savunmasız olduklarını da göstermektedir. Şöyle ki, diğer iki grup aile ve yakın çevresinin maddi-manevi desteğini alırken; evlenme kararında yakın çevresini dikkate almayan kaçarak evlenenlerde aile ve yakın çevre gençlerin evliliğini onaylamamakta, destek vermemektedir. Bu şekilde evlenen bireyler zor yaşam koşulları altında şiddet ortamlarına açık duruma gelmektedirler.

2.6.5. Evlilik Biçimine Göre Şiddete Karşı Uygulanan Çözüm Yolları

Tablo-50 Katılımcıların Evlilik Biçimine Göre Şiddeti Çözme Biçimleri

Evliliğiniz hangi biçimde gerçekleşti?	Esinizle aranızda sorunlar meydana geldiğinde siz ne yapar, nasıl davranırsınız?							Toplam
	Konuşarak	Tavizler vererek	Sessiz kalarak	Tartışıp/şiddet uygulayarak	Anne/babaya aktararak	Dışarı çıkarak		
Tanışıp anlaşarak	n	120	23	21	0	1	8	173
	%	69,4%	13,3%	12,1%	,0%	,6%	4,6%	100,0%
Görücü usulü	n	213	93	153	6	9	36	510
	%	41,8%	18,2%	30,0%	1,2%	1,8%	7,1%	100,0%
Kaçarak	n	3	2	3	1	0	0	9
	%	33,3%	22,2%	33,3%	11,1%	,0%	,0%	100,0%
Toplam	n	336	118	177	7	10	44	692
	%	48,6%	17,1%	25,6%	1,0%	1,4%	6,4%	100,0%

Araştırma bulgularına göre, katılımcıların evlenme biçimleri ve meydana gelen şiddet durumlarını çözme biçimleri arasındaki ilişki istatistiksel bakımdan elverişli olmasa da, elde edilen bulgular bakımından önemlidir. Tanışıp anlaşarak evlenenlerde konuşarak çözerim cevabını verenlerin oranı % 69,4; görücü usulüyle evlenenlerde % 41,8; kaçarak evlenenlerde 33,3'tür. Tanışıp anlaşarak evlenenlerde tavizler vererek anlaşım cevabını verenlerin oranı % 13,3; görücü usulüyle

evlenenlerde % 18,2; kaçarak evlenenlerde % 22,2'dir. Tanışıp anlaşarak evlenenlerde sessiz kalırım cevabını verenlerin oranı % 12,1; görücü usulüyle evlenenlerde %30; kaçarak evlenenlerde %33,3'tür. Görücü usulüyle evlenenlerde tartışır şiddet uygulamı cevabını verenlerin oranı % 1,2; kaçarak evlenenlerde % 11,1 olduğu görülmektedir, tanışıp anlaşarak evlenenlerde ise tartışır şiddet uygulamı cevabını veren olmamıştır. Evlilik biçimine göre, meydana gelen şiddeti çözme biçimleri arasında, kaçarak evlenenlerin daha pasif bir çözüm yolu seçtikleri görülmektedir. Çözüm biçimindeki başarı açısından tanışıp anlaşarak evlenenlerin diğerlerine göre daha başarılı oldukları görülmektedir.

2.7. GELİR DÜZEYİ VE EŞLER ARASI ŞİDDET İLİŞKİSİ

Ekonomik durum ile aile içi şiddet ilişkisine bakıldığında, Akyüz ve ark. (2002: 44) yaptığı araştırmaya göre, ekonomik düzeyi yüksek olan örneklerde sözel şiddete maruz kalma oranı yüksek iken, duygusal ve fiziksel şiddete maruz kalma oranı düşük bulunmuştur.

2.7.1. Gelir Düzeyine Göre Şiddetin Tanımı

Tablo 51 Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Şiddet Tanımları

Sizin ve esinizin (ailenizin) ortalama aylık kazancı (aynı ve nakdi) Toplam ne kadardır?		Aşağıdakilerden hangisi size göre şiddeti daha iyi tanımlar?					Toplam
		Psikolojik	Cinsel	Ekonomik	Sözel	Fiziksel	
0-800	n	8	5	1	5	24	43
	%	18,6%	11,6%	2,3%	11,6%	55,8%	100,0%
801-1500	n	45	11	14	20	169	259
	%	17,4%	4,2%	5,4%	7,7%	65,3%	100,0%
1501-2500	n	45	20	19	19	109	212
	%	21,2%	9,4%	9,0%	9,0%	51,4%	100,0%
2501-4000	n	27	13	33	23	31	127
	%	21,3%	10,2%	26,0%	18,1%	24,4%	100,0%
4001 ve üzeri	n	12	2	15	13	9	51
	%	23,5%	3,9%	29,4%	25,5%	17,6%	100,0%
Toplam	n	137	51	82	80	342	692
	%	19,8%	7,4%	11,8%	11,6%	49,4%	100,0%

χ^2 : 115.973; s.d. 16; P<.0,05

Bireylerin gelir seviyelerindeki yükseklik ve düşüklüğe göre şiddet tanımlarında bir değişiklik olup olmadığını anlamak için gelir durumu ve şiddet tanımları analize tabi tutulmuştur. 0-800 tl gelire sahip olanların % 55,8'i fiziksel, % 2,3'ü ekonomik şiddet olarak tanımlamışlardır. 801-1500 tl gelire sahip olanların şiddet tanımlarına bakıldığında ilk sırayı % 65,3'le fiziksel; son sırada ise % 4,2 ile cinsel şiddet yer almıştır. 1501-2500 tl gelire sahip olanlarda ilk sırayı yine % 51,4 ile fiziksel, son sırada ise % 9 ile ekonomik ve sözel şiddet aynı oranda yer almıştır. 2501-4000 tl gelire sahip olanlarda ilk sırada % 26 ile ekonomik; son sırada ise % 10,2 ile cinsel şiddet yer almıştır. 4001 ve üzeri gelire sahip olanlarda ise ilk sırayı % 29,4 ile ekonomik, son sırada ise % 3,9 ile cinsel şiddet yer almıştır.

Düşük gelire sahip olanlarda ekonomik şiddet tanımlamalarının az oranda olması ve yüksek gelire sahip olanlarda fazla çıkması, gelirin paylaşımı, harcama kararına ortak olunması, kadının çalışması gibi faktörlerin etkisiyle şiddetin algılanış biçimini değiştirmektedir. Şöyle ki, gelir düzeyinin yükselmesiyle birlikte şiddetin algılanışı çeşitlenmekte ve şiddetin sadece fiziksel yönüne değil; diğer şiddet biçimlerine de vurguda artış meydana gelmektedir. Tabloya bakıldığında şiddeti fiziksel biçimiyle tanımlama ile gelir düzeyi arasındaki orantının ters yönde işlediği görülecektir. 2501 ve üzeri gelire sahip olanların fiziksel şiddeti ilk sırada tanımlamaması, ekonomik, cinsel, sözel psikolojik şiddet türlerini aynı oranlara yakın olarak tanımlamaları da gelir düzeyinin artışıyla şiddet algılanışının aynı yönde artışını göstermektedir.

2.7.2. Gelir Düzeyine Göre Şiddetin Nedenleri

Tablo-52 Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Şiddetin Nedenleri

Geliriniz?	Evliliğin iyi, güzel yanları olduğu gibi bazen de anlaşmazlık ve çatışmaların ortaya çıktığı durumlar olabiliyor. Bu bağlamda eşinizle tartışmanızın size göre temel sebebi aşağıdakilerden hangileridir?						Toplam
	Ekonomik sorunlar	Giyim-kuşam	Arkadaş-akraba çevresinden etkilenme	Ev işlerinin aksaması	İletişim eksikliği		
0-800	n 19 % 44,2%	4 9,3%	3 7,0%	6 14,0%	11 25,6%	43 100,0%	
801-1500	n 71 % 27,4%	26 10,0%	47 18,1%	56 21,6%	59 22,8%	259 100,0%	
1501-500	n 19 % 9,0%	31 14,6%	47 22,2%	46 21,7%	69 32,5%	212 100,0%	
2501-4000	n 7 % 5,5%	17 13,4%	20 15,7%	44 34,6%	39 30,7%	127 100,0%	
4001 ve üzeri	n 4 % 7,8%	4 7,8%	7 13,7%	16 31,4%	20 39,2%	51 100,0%	
Toplam	n 120 % 17,3%	82 11,8%	124 17,9%	168 24,3%	198 28,6%	692 100,0%	

χ^2 : 80.096; s.d. 16; P<.0,5

Tabloya genel olarak bakıldığında, şiddetin sebebi olarak düşük gelire sahip olanlarda 0-800tl % 44,2 oranında ekonomik/yoksulluk, 801-1500 arası % 27,4 oranında ekonomik/yoksulluğu şiddetin sebebi olarak görmüşlerdir. Gelir durumu biraz daha yükseldiğinde 1501-2500 tl gelire sahip olanların % 32,5'i iletişim eksikliği ve cinsel soğukluğu şiddetin nedeni olarak görmektedirler. 2501-4000tl gelire sahip olanlarda ise, ilk sırayı % 34,6 ile ev işlerinin ihmali ve kadının çalışması yer almaktadır. 4001 tl ve üzeri gelire sahip olanlarda ise, % 39,2 ile iletişim eksikliği ilk sırada yer almaktadır. Bütün gelir grupları dikkate alındığında gelir seviyesi yükseldikçe ekonomik kaygıların azaldığını, orta gelir grubunda yer alanlarda eşlerin her ikisinin çalışma hayatına girmesiyle büyük oranda kadının çalışmasıyla ilgili problemlerin büyük yer tuttuğunu söyleyebiliriz. Üst gelir grubunda ise, iletişim eksikliği, kadının çalışması gibi konular şiddetin nedeni olabilmektedir. Anlaşılan gelir düzeyinin artmasına bağlı olarak ekonomik

nedenlerde azalma görülürken, iletişim ve eşler arası ilişkilerde sorunların çıkması artış göstermektedir.

Şiddetle ilgili yapılan çalışmalarda kadınlar geçim sıkıntısını kocalarının şiddet uygulamasının en önemli nedeni olarak belirtmişlerdir. Karşılaşılan şiddet biçimlerine bakıldığında sözel şiddetin %84; fiziksel şiddetin %78,9; duygusal şiddetin %29,3; ekonomik şiddetin %17,5 ve cinsel şiddetin %9.1 oranında görüldüğü saptanmıştır (Gömbül, 1997: 105)

2.7.3. Gelir Düzeyine Göre Şiddete Maruz Kalma

Tablo-53 Katılımcıların Gelir Düzeyleri ile Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	646,930	4	161,732	4,963	,001
Gruplar İçi	22385,953	687	32,585		
Toplam	23032,883	691			

Tukey HSD

Sizin ve esinizin (ailenizin) ortalama aylık kazancı (aynı ve nakdi) toplam ne kadardır?	N	Subset for alpha = .05	
		1	1
2501-4000	127	22,3780	
1501-2500	212	22,7170	
4001 ve üzeri	51	22,9412	
801-1500	259	22,9730	
0-800	43		26,6744
P.		,961	1,000

Bireylerin gelir düzeyleri ve şiddete maruz kalma durumları arasında uygulanan test sonuçlarına göre anlamlı ilişkiler olduğu saptanmıştır. Buna göre düşük gelir düzeyine sahip bireylerin eşler arası şiddet ölçeğinden aldıkları puanlar $X=26.67$ iken, yüksek gelir düzeyine sahip olanların aldığı puanlar $X=22.37$ arasında $P<.05$ güvenirlilik düzeyinde anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Tukey HSD testi sonuçlarına göre de, bireylerin gelir seviyelerindeki artışla birlikte şiddete maruz kalma oranlarının azaldığı görülmektedir.

Ailenin geliri ve aile içi şiddet ilişkisi yapılan birçok araştırmada ele alınmış ve gelir seviyesi arttıkça şiddetin genel olarak azaldığı bulunmuştur. Yapılan bir araştırmada, ekonomik düzeyi yüksek olan olgularda sözel şiddete maruz kalma

oranı yüksek iken ($x^2=13.4$, $p=0.00$), duygusal ($x^2=38.6$, $p=0.00$) ve fiziksel şiddete maruz kalma oranı ($x^2=13.7$, $p=0.00$) düşük bulunmuştur (Akyüz ve ark., 2002: 44).

2.7.4. Gelir Düzeyine Göre Şiddete Katlanma Nedenleri

Tablo-54 Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Şiddete Katlanma Nedenleri

Geliriniz?	Maruz kaldığınız şiddete rağmen, evliliğinizi halen devam ettirmenizin en önemli sebebi nedir?								Toplam
	Eko.nomik yetersizlik	Çocukların olması	Dinin hoş bakmaması	Toplumun yanlış karşılaması	yaşamın zorluğu	Çaresizlik	Diğer		
0-800	n 7	13	12	2	1	6	2	43	
	% 16,3%	30,2%	27,9%	4,7%	2,3%	14,0%	4,7%	100,0%	
801-1500	n 20	117	57	26	11	20	8	259	
	% 7,7%	45,2%	22,0%	10,0%	4,2%	7,7%	3,1%	100,0%	
1501-500	n 11	103	44	26	8	10	10	212	
	% 5,2%	48,6%	20,8%	12,3%	3,8%	4,7%	4,7%	100,0%	
2501-4000	n 0	66	25	24	2	4	6	127	
	% ,0%	52,0%	19,7%	18,9%	1,6%	3,1%	4,7%	100,0%	
4001 ve üzeri	n 0	23	6	15	4	0	3	51	
	% ,0%	45,1%	11,8%	29,4%	7,8%	,0%	5,9%	100,0%	
Toplam	n 38	322	144	93	26	40	29	692	
	% 5,5%	46,5%	20,8%	13,4%	3,8%	5,8%	4,2%	100,0%	

Araştırma bulgularına göre, katılımcıların maruz kaldığı şiddete rağmen evliliklerini devam ettirmeleri gelir düzeyine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. 0-800 tl gelire sahip olan bireyler % 16,3; 801-1500 tl gelire sahip olanlar % 7,7; 1501-2500 tl gelire sahip olanlar % 5,2 ekonomik yetersizliği şiddete katlanma nedeni olarak cevaplamışlar, diğer iki gelir grubunda ekonomik nedenler hiç gösterilmemiştir. Çocukların olması bütün gelir gruplarında en önemli neden olarak ifade edilmiştir. Dinin boşanmayı hoş karşılamaması gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir. Yani, bireylerin gelir seviyeleri arttıkça dinin boşanmayı hoş karşılamaması cevabını verenlerin oranlarında azalma olduğu görülmektedir.

Toplumun boşanmayı yanlış karşılaması cevabında durum tam tersi yöndedir. Yani, bireylerin gelir seviyeleri arttıkça bu cevabı verenlerin oranlarında da artış görülmektedir. Dul yaşamın zorluğu cevabını verenlerde anlamlı bir farklılık yoktur.

Çaresizlik cevabını verenlerde ise, gelir seviyesinin artışıyla bu cevabı verenlerin oranlarında azalma görülmektedir. 0-800 gelire sahip olanlarda % 14 iken, 2501-4000 tl arasında % 3,1'e düşmekte, 4001 ve üzeri grupta ise çaresizlik cevabı veren olmamıştır. Şiddet görmüyorum cevabını verenlerde ise, gelir düzeyiyle ilgili anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yani, her gelir düzeyinde şiddet görmeyenler bulunmakta, en fazla şiddet görmüyorum diyenler 4001 ve üzeri gelir grubunda yer almaktadır.

2.7.5 Gelir Düzeyine Göre Şiddete Karşı Uygulanan Çözüm Yolları

Tablo-55 Katılımcıların Gelir Düzeylerine Göre Şiddeti Çözme Biçimleri

Geliriniz?	Eşinizle aranızda sorunlar meydana geldiğinde siz ne yapar, nasıl davranırsınız?						Toplam
	Konuşarak	Tavizler vererek	Sessiz kalarak	Tartışıp/şiddet uygulayarak	Anne/babaya aktararak	Dışarı çıkarak	
0-800	n 26	2	13	1	0	1	43
	% 60,5%	4,7%	30,2%	2,3%	,0%	2,3%	100,0%
801-1500	n 103	44	83	3	5	21	259
	% 39,8%	17,0%	32,0%	1,2%	1,9%	8,1%	100,0%
1501-2500	n 111	34	45	2	4	16	212
	% 52,4%	16,0%	21,2%	,9%	1,9%	7,5%	100,0%
2501-4000	n 66	29	26	0	1	5	127
	% 52,0%	22,8%	20,5%	,0%	,8%	3,9%	100,0%
4001 ve üzeri	n 30	9	10	1	0	1	51
	% 58,8%	17,6%	19,6%	2,0%	,0%	2,0%	100,0%
Toplam	n 336	118	177	7	10	44	692
	% 48,6%	17,1%	25,6%	1,0%	1,4%	6,4%	100,0%

Araştırma bulgularına göre, eşler arasında meydana gelen problemleri konuşarak çözme yöntemi bütün gelir gruplarında ilk sırada yer almaktadır. Tavizler vererek eşyle anlaşma cevabını verenlerde gelir düzeyi arttıkça oranların da arttığı görülmektedir. 0-800 tl gelir grubunda tavizler vererek anlaşma sağladığını

belirtenlerin oranı 4,7 iken; 4001 ve üzeri gelir gruplarında bu oran % 17,6'ya yükselmektedir. Sessiz kalarak çözüme ulaşma ile gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki görülmektedir. 0-800 tl gelire sahip olanlarda % 30,2 iken; 4001 ve üzeri grupta bu oran %19,6'ya düşmektedir. Tartışıp şiddet uygulayarak çözüme ulaşmada gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir. Yani her gelir düzeyinde uygulanmaktadır. Sorunları aileye aktarma ise en fazla % 1,9 oranında 801-1500 ile 1501-2500 tl gelire sahip olanlar arasında görülmektedir. Dışarı çıkarak cevabını verenlerle gelir düzeyi arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir. Bu cevabı en fazla 1501-2500 tl gelire sahip olanlar vermiştir.

2.8. AİLE BİÇİMİ VE EŞLER ARASI ŞİDDET İLİŞKİSİ

Toplumda meydana gelen değişimler sonucunda ailenin yapısında, işleyişinde, işlevlerinde ve aile içi ilişkilerde önemli değişimler yaşanmaktadır. Ailenin yapısında meydana gelen değişimler, bireylerin şiddetle olan ilişkisini etkilemekte, eşlerin boşanmalarıyla ailenin parçalanması, ailede çocukların evlilik, eğitim vb. nedenlerle aileden ayrılmasıyla ebeveynin yalnızlaşması gibi gelişmeler aile yapısı üzerinde önemli etkiler bırakmaktadır. Ortaya çıkan bu yeni durumda, Giddens'in ifadesiyle, artık kadınlar için erkek olmadan çocuk yetiştirmek, erkekler için ise, babalığın zorluklarından kaçmak daha kolay hale gelmiştir (Giddens, 2009: 202).

2.8.1. Aile Biçimine Göre Şiddetin Tanımı

Tablo-56 Katılımcıların Aile Biçimine Göre Şiddet Tanımları

Şu anda kimlerle birlikte oturuyorsunuz?		Aşağıdakilerden hangisi size göre şiddeti daha iyi tanımlar?					Toplam
		Psikolojik	Cinsel	Ekonomik	Sözel	Fiziksel	
Karı-koca ailesi	n	26	2	8	11	43	90
	%	28,9%	2,2%	8,9%	12,2%	47,8%	100,0%
Çekirdek aile	n	87	42	72	57	245	503
	%	17,3%	8,3%	14,3%	11,3%	48,7%	100,0%
Geniş aile	n	16	3	1	9	39	68
	%	23,5%	4,4%	1,5%	13,2%	57,4%	100,0%
Parçalanmış aile	n	8	4	1	3	15	31
	%	25,8%	12,9%	3,2%	9,7%	48,4%	100,0%
Toplam	n	137	51	82	80	342	692
	%	19,8%	7,4%	11,8%	11,6%	49,4%	100,0%

χ^2 : 25.039; s.d. 12; P<.015

Araştırmaya katılanların büyük bir kısmının (% 72,7) çekirdek aileye mensuptur. Çekirdek aileye mensup olanların şiddet tanımlarında kendi içerisinde ilk sırayı % 48,7 ile fiziksel şiddet; % 17,3'ü psikolojik şiddet; % 14,3'ü ekonomik şiddet; % 11,3'ü sözel şiddet; % 8,3'ü de cinsel şiddet olarak tanımlamışlardır. Katılımcıların % 9,8'ini oluşturan geniş aileye mensup olanların şiddet tanımlarında ilk sırayı % 57,4 ile fiziksel şiddet, sonrasında % 23,5 ile psikolojik şiddet; % 13,2 ile sözel şiddet; % 4,4 ile cinsel şiddet ve son sırada % 1,5 ile ekonomik şiddet yer almaktadır. Karı-koca ailesinin şiddet tanımlarında ilk sırayı % 47,8 ile fiziksel şiddet; % 28,9 ile psikolojik şiddet; % 12,2 ile sözel şiddet; % 8,9 ile ekonomik şiddet ve % 2,2 ile cinsel şiddet yer almaktadır. Parçalanmış ailenin şiddet tanımlarında ilk sırayı yine % 48,4 ile fiziksel şiddet; % 25,9 ile psikolojik şiddet; % 12,9 ile cinsel şiddet; % 9,7 ile sözel şiddet ve % 3,2 ile cinsel şiddet yer almaktadır.

Tablo genel olarak değerlendirildiğinde fiziksel şiddet algısının bütün aile biçimlerinde geniş aile (% 57,4) dışında hemen hemen aynı orana (% 48) sahip olduğu görülecektir. Yine bütün aile biçimlerinde ikinci sırayı psikolojik şiddet almakta, son sırada ise ekonomik ve cinsel şiddet yer almaktadır. Parçalanmış ailelerde cinsel şiddetin ekonomik şiddetten daha çok ön plana çıkmış olması, eşlerin

birlikte olmamalarına ve böyle bir durumda, şiddetle ilgili düşüncelerini daha özgürce açıklayabilmelerine bağlanabilir.

2.8.2. Aile Biçimine Göre Şiddetin Nedenleri

Tablo-57 Katılımcıların Aile Biçimine Göre Şiddetin Nedenleri

Şu anda kimlerle birlikte oturuyorsunuz?	Evliliğin iyi, güzel yanları olduğu gibi bazen de anlaşmazlık ve çatışmaların ortaya çıktığı durumlar olabiliyor. Bu bağlamda eşinizle tartışmanızın size göre temel sebebi aşağıdakilerden hangileridir?						Toplam
	Ekonomik sorunlar	Giyim-kuşam	Arkdaş ve akraba çevresinden etkilenme	Ev işlerinin aksaması	İletişim eksikliği		
Karı-koca	n	15	12	13	24	26	90
ailesi	%	16,7%	13,3%	14,4%	26,7%	28,9%	100,0%
Çekirdek	n	82	54	90	130	147	503
aile	%	16,3%	10,7%	17,9%	25,8%	29,2%	100,0%
Geniş aile	n	17	13	15	6	17	68
	%	25,0%	19,1%	22,1%	8,8%	25,0%	100,0%
Diğer	n	6	3	6	8	8	31
	%	19,4%	9,7%	19,4%	25,8%	25,8%	100,0%
Toplam	n	120	82	124	168	198	692
	%	17,3%	11,8%	17,9%	24,3%	28,6%	100,0%

χ^2 : 15.754; s.d. 12; P<0.003

Aile biçimi ve şiddetin nedeni arasındaki ilişkiye bakıldığında, karı-koca ailesinin % 28,9; çekirdek ailenin % 29,2'sinin, geniş ailenin % 25'inin ve parçalanmış ailenin de 25,8'inin iletişim eksikliği/cinsel soğukluğu şiddetin nedeni olarak işaret ettikleri görülmektedir. Ayrıca, diğer şiddet türlerinin aile biçimine göre çok az farklılık gösterdiği görülmektedir. Anlaşılan aile biçimiyle şiddetin nedenleri arasında çok az bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

2.8.3. Aile Biçimine Göre Şiddete Maruz Kalma

Tablo-58 Katılımcıların Aile Biçimi ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	3581,937	3	1193,979	42,232	,000
Gruplar İçi	19450,946	688	28,272		
Toplam	23032,883	691			

Tukey HSD

Şu anda kimlerle birlikte oturuyorsunuz?	N	Subset for alpha = .05	
	1	2	1
Karı-koca ailesi	90	21,8667	
Çekirdek aile	503	22,6143	
Geniş aile	68	22,7206	
Parçalanmış aile	31		33,4516
P.		,791	1,000

Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda katılımcıların aile biçimlerinin şiddete maruz kalma durumlarındaki farklılaşmaların anlamlı olduğu ($P < .001$) sonucuna varılmıştır. Katılımcıların aile biçimine göre eşler arası şiddet ölçeğinden aldıkları puanlar dikkate alındığında, ana-baba ailesinin $X=21.86$; çekirdek ailenin $X=22.61$; geniş ailenin $X=22.72$ ve parçalanmış ailenin $X=33.45$ puana sahip olduğu görülmektedir. Buna göre parçalanmış ailelerde eşler arası şiddete maruz kalma durumu en yüksek orana $X=33.45$ sahip olduğu, ana-baba ailesinin en düşük $X=21.86$ puana sahip olduğu görülmektedir. Aile biçiminde karı-koca ailesinde sadece karı-koca yaşamaktadır ve bu ailenin yaş ortalaması da diğer gruplara göre yüksektir. Diğer taraftan parçalanmış aileler ise, eşinin ölmesi, terk etmesi, boşanma gibi nedenlerle parçalanmış ailelerdir. Boşanmalar sonucu parçalanmış aile tipinde evlilik katlanılmaz hale geldiğinde boşanmalar yaşandığından şiddet ortamı yaşanmaktadır. Aile parçalandığından bireyler, yaşadıkları şiddeti daha rahat ifade ettikleri de göz önünde bulundurulduğunda yüksek oranda şiddete maruz kalmaları daha rahat anlaşılabilir.

Kocacık'ın (2004: 97) araştırmasında, şiddet görenlerin oranı çekirdek ailede % 54,6; geniş ailede 73,4; parçalanmış ailede %31,6 iken; görmeyenlerin oranı çekirdek ailede 45,4; geniş ailede % 22,9; parçalanmış ailede 15,8'dir. 'tür. Kocacık'ın elde ettiği verilerle araştırmamızda elde edilen veriler karşılaştırıldığında, sıralamanın

parçalanmış ailede durum tam tersi olurken, geniş ve çekirdek ailede aynı olduğu görülmektedir.

2.8.4. Aile Biçimine Göre Şiddete Katlanma Nedenleri

Tablo-59 Katılımcıların Aile Biçimine Göre Şiddete Katlanma Nedenleri

Şuan kimlerle oturuyorsunuz?	Maruz kaldığınız şiddete rağmen, evliliğinizi halen devam ettirmenizin en önemli sebebi nedir?							Toplam	
	Ekonomik. Yetersizlik	Çocuk sahibi olma	Dinin boşanmayı hoş bakmaması	Toplumun yanlış karşılması	Dul yaşamın zorluğu	Çaresizlik	Diğer		
Karı-koca ailesi	n	7	19	31	19	3	5	6	90
	%	7,8%	21,1%	34,4%	21,1%	3,3%	5,6%	6,7%	100,0%
	%	18,4%	5,9%	21,5%	20,4%	11,5%	12,5%	20,7%	13,0%
Çekirdek aile	n	23	266	95	56	18	25	20	503
	%	4,6%	52,9%	18,9%	11,1%	3,6%	5,0%	4,0%	100,0%
	%	60,5%	82,6%	66,0%	60,2%	69,2%	62,5%	69,0%	72,7%
Geniş aile	n	7	30	12	14	0	3	2	68
	%	10,3%	44,1%	17,6%	20,6%	,0%	4,4%	2,9%	100,0%
	%	18,4%	9,3%	8,3%	15,1%	,0%	7,5%	6,9%	9,8%
Parçalanmış aile	n	1	7	6	4	5	7	1	31
	%	3,2%	22,6%	19,4%	12,9%	16,1%	22,6%	3,2%	100,0%
	%	2,6%	2,2%	4,2%	4,3%	19,2%	17,5%	3,4%	4,5%
Toplam	n	38	322	144	93	26	40	29	692
	%	5,5%	46,5%	20,8%	13,4%	3,8%	5,8%	4,2%	100,0%
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Araştırma bulgularına göre, bütün aile gruplarında maruz kaldığı şiddete rağmen evliliğini devam ettirme nedeni olarak ilk sırada % 46,5 ile çocuk sahibi olma yer almıştır. İkinci sırada % 20,8 ile dinin boşanmayı hoş karşılamaması; üçüncü sırada % 13,4 ile toplumun boşanmayı yanlış karşılması; dördüncü sırada % 5,8 ile çaresizlik; beşinci sırada % 5,5 ile ekonomik yetersizlik ve son sırada % 3,8

ile dul yaşamın zorluğu seçeneği yer almıştır. Şiddet görmediğini ifade edenlerin oranı % 4,2'dir. Yaşadığı şiddete rağmen evliliğini sürdürmesine neden olarak çocuklarının olmasını tercih edenlerde en yüksek orana % 52,9 ile çekirdek aile sahiptir. Çocuk sahibi olma, aileyi bir arada tutan en önemli faktör olarak görülmektedir. Dinin boşanmayı hoş karşılamaması seçeneğini tercih edenlerde en yüksek orana % 34,4 ile karı-koca ailesi sahiptir. Karı-koca ailesi yaş itibarıyla diğer aile gruplarından ayrılmakta, bu bakımdan yaş ve dindarlık ilişkisi göz önüne alındığında bu bireylerin dinin boşanmayı hoş karşılamamasını tercih etmeleri daha iyi anlaşılmaktadır. Parçalanmış aile mensuplarında dinin boşanmayı hoş karşılamamasını tercih edenlerin % 19,4 oranında bulunması, boşanmalarda dinin etkisini göstermesi bakımından anlamlıdır.

Toplumun boşanmayı yanlış karşılamasını tercih edenlerde ilk sırada % 60,2 ile çekirdek aile; ikinci sırada % 20,4 ile karı koca ailesi; üçüncü sırada % 15,6 ile geniş aile yer almaktadır. Toplumun boşanmayı yanlış karşılamasını en az tercih edenleri % 4,3 ile parçalanmış aile mensupları oluşturmaktadır. Toplumumuzda boşanmaya yönelik olumsuz bir algı olduğundan, bireyler ancak evlilik katlanılmaz hale geldiğinde boşanmaktadır. Dolayısıyla aile yapısı üzerinde toplumun etkilerinin olduğu görülmektedir.

Çaresizliği tercih edenler içinde en yüksek oran parçalanmış aile mensuplarındadır. Eşinin ölümü, boşanma, ayrı yaşama gibi nedenlerle parçalanmış ailelerde bu seçeneğin tercih edilmesi, toplumsal yapının boşanan bireylere yeterince destek sağlamadığını göstermektedir. Ekonomik yetersizliği tercih edenler içerisinde ilk sırada geniş aile (% 7,8) mensupları yer almaktadır. Ekonomik yetersizlik evliliği sürdürmede önemli bir faktör olarak görülürken, bu seçeneği parçalanmış ailelerin daha az tercih etmeleri, ailelerin ekonomik faktörlerden ziyade çocuk sahibi olma, din ve toplumun etkisi gibi faktörlerin daha çok önplana çıktığı görülmektedir. Dul yaşamın zorluğunu tercih edenler içinde ilk sırada (%16,1) parçalanmış aile mensupları yer almaktadır. Bu aile mensupları yaşadıkları tecrübeden hareketle bu seçeneği tercih ettikleri düşünülebilir. Yukarıda ifade edildiği gibi; parçalanmış ailelere yönelik sosyal destek mekanizmasının yeterli olmayışı bireyleri çaresizlik içerisinde bırakmakta, dul yaşayanlara karşı toplumun olumsuz bakışı, yaşanan durumu daha zor hale getirmektedir.

Tablo genel olarak değerlendirildiğinde, parçalanmış ailelerde, diğer gruplara göre, dul yaşamın zorluğu ve çaresizlik cevabının daha yüksek oranlara sahip olduğu görülmektedir. Bütün aile biçimlerinde şiddet görmediğini ifade edenler vardır ve en fazla karı-koca ailesi mensupları arasındadır.

2.8.5. Aile Biçimine Göre Şiddete Karşı Uygulanan Çözüm Yolları

Tablo-60 Katılımcıların Aile Biçimine Göre Şiddeti Çözme Biçimleri

Şuan kimlerle oturuyorsunuz?	Eşinizle aranızda sorunlar meydana geldiğinde siz ne yapar, nasıl davranırsınız?						Toplam
	Konuşarak	Tavizler vererek	Sessiz kalarak	Tartışıp/şiddet uygulayarak	Anne/babaya aktararak	Dışarı çıkarak	
Karı-koca ailesi	n	54	10	26	0	0	90
	%	60,0%	11,1%	28,9%	,0%	,0%	100,0%
	%	16,1%	8,5%	14,7%	,0%	,0%	13,0%
Çekirdek aile	n	236	94	126	4	7	503
	%	46,9%	18,7%	25,0%	,8%	1,4%	100,0%
	%	70,2%	79,7%	71,2%	57,1%	70,0%	81,8%
Geniş aile	n	40	8	11	2	3	68
	%	58,8%	11,8%	16,2%	2,9%	4,4%	100,0%
	%	11,9%	6,8%	6,2%	28,6%	30,0%	9,1%
Parçalanmış aile	n	6	6	14	1	0	31
	%	19,4%	19,4%	45,2%	3,2%	,0%	100,0%
	%	1,8%	5,1%	7,9%	14,3%	,0%	4,5%
Toplam	n	336	118	177	7	10	692
	%	48,6%	17,1%	25,6%	1,0%	1,4%	100,0%
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Araştırma bulgularına göre katılımcıların eşler arasında meydana gelen problemleri büyük oranda (48,6) konuşarak çözmeye çalıştıkları görülmektedir. Konuşarak seçeneğini tercih edenler içerisinde en yüksek oran (% 70,2) çekirdek aile mensuplarında, en düşük oran (% 1,8) parçalanmış aile mensupları arasında

görülmektedir. Katılımcıların eşler arasında meydana gelen şiddete karşı ikinci sırada (25,6) sessiz kalarak çözmeyi tercih ettikleri görülmektedir. Sessiz kalarak seçeneği içerisinde en yüksek orana çekirdek aile mensupları sahipken, en düşük orana geniş aile mensuplarının sahip olduğu görülmektedir. Tavizler vererek anlaşma yolunu seçme şiddeti çözüme yöntemleri içinde üçüncü sırada (%17,1) yer almaktadır. Tavizler vererek anlaşma yolunu seçenler içinde en yüksek oran parçalanmış aile mensuplarında, en düşük oran ise aarı-koca ailesinde görülmektedir. Dışarı çıkarak seçeneğini tercih edenlerin oranı % 6,4'tür. Bu seçeneği en fazla tercih eden parçalanmış aile mensupları iken, en az tercih edenler geniş aile mensuplarıdır ve karı-koca ailesinden dışarı çıkarak seçeneğini tercih eden bulunmamaktadır. Sorunları anne babaya aktararak çözerim seçeneğini tercih edenlerde en yüksek oran (%4,4) geniş aile mensuplarındadır. Karı koca ailesi ve parçalanmış ailelerde sorunları anne-babaya aktararak çözüme seçeneği tercih edilmemiştir. Eşler arasında meydana gelen sorunlar karşısında tartışır şiddet uygulam seçeneğini tercih edenler % 1 oranındadır. Bu durumun ortaya çıkışında şiddeti gizleme eğiliminin olduğu düşünülmektedir. Çünkü şiddete maruz kalma oranları oldukça yüksek ($X=23$) iken, şiddet uygulayarak çözerim seçeneğinin bu kadar az tercih edilmesinin kınanma, ayıplanma endişesinden kaynaklandığını düşünülmektedir. Diğer yandan, şiddet uygulayan bireylerin yaptığı davranışın şiddet olmadığını düşündüğünü göz önüne alırsak, şiddetin gizlenme eğilimi daha iyi anlaşılabilir.

2.9. MEDENİ DURUM VE EŞLER ARASI ŞİDDET İLİŞKİSİ

2.9.1. Medeni Duruma Göre Şiddetin Tanımı

Tablo 61 Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Şiddet Tanımları

Medeni durumunuz?	Aşağıdakilerden hangisi size göre şiddeti daha iyi tanımlar?					Toplam
	Psikolojik	Cinsel	Ekonomik	Sözel	Fiziksel	
Evli ve eşiyile birlikte yaşıyor	n 128 % 19,5% % 93,4%	47 7,1% 92,2%	81 12,3% 98,8%	75 11,4% 93,8%	327 49,7% 95,6%	658 100,0% 95,1%
Evli eşinden ayrı yaşıyor	n 3 % 42,9% % 2,2%	1 14,3% 2,0%	0 ,0% ,0%	1 14,3% 1,3%	2 28,6% ,6%	7 100,0% 1,0%
Boşanmış/Eşi ölmüş	n 6 % 22,2% % 4,4%	3 11,1% 5,9%	1 3,7% 1,2%	4 14,8% 5,0%	13 48,1% 3,8%	27 100,0% 3,9%
Toplam	n 137 % 19,8% % 100,0%	51 7,4% 100,0%	82 11,8% 100,0%	80 11,6% 100,0%	342 49,4% 100,0%	692 100,0% 100,0%

χ^2 : 6,414; s.d. 12; P>.05

Tabloya bakıldığında eşiyile birlikte yaşayanların, örneklemin % 95,1'ini oluşturduğu görülmektedir. Birlikte yaşayanların 49,7'si ilk sırada fiziksel şiddet, % 19,5'i psikolojik şiddet; 12,3'ü ekonomik şiddet; 11,4'ü sözel şiddet ve 7,1'i cinsel şiddet olarak tanımlamışlardır. Eşinden ayrı yaşayanlar ilk sırada % 42,9 ile psikolojik şiddet; % 28,6'sı fiziksel şiddet; % 14,3 ile sözel ve cinsel şiddeti eşit oranda tanımlamışlar ve ekonomik şiddet olarak tanımlayan olmamıştır. Boşananların % 52,4'ü ilk sırada fiziksel; % 23,8'i psikolojik; % 9,5 sözel ve cinsel şiddet ve % 4,8'i de ekonomik şiddet olarak tanımlamıştır. Eşi ölmüşlerde ilk sırayı aynı oranda % 33,3 fiziksel ve sözel şiddet; psikolojik ve cinsel şiddet yine aynı oranda % 16,7 tanımlamışlar, ekonomik şiddet tanımı yapan olmamıştır.

Eşinden ayrı ve boşananların hiçbiri şiddeti, ekonomik şiddet olarak tanımlamamışlar, fiziksel şiddet ise bütün gruplarda yüksek oranda çıkmıştır.

Araştırmada nikah biçiminde istatistiksel bakımdan önemli farklılaşma bulunamadığından değerlendirilmemiştir. Şayet sadece dini nikah yapanlar çoğunlukta bulunmuş olsaydı muhtemelen tanımlarda da bir değişme beklenecekti. Ancak 692 kişiden 5 kişinin "sadece dini nikahlı olması" sonucu değiştirmesi bakımından etkili olmayacaktır. Şiddetin nedenleriyle ilgili olarak, katılımcıların medeni durumuyla ilgili istatistiksel bakımdan belirgin farklılık bulunamamıştır. Dolayısıyla bu değişken değerlendirme kapsamına alınmamıştır.

2.9.2. Medeni Durum ve Nikah Biçimine Göre Şiddete Maruz Kalma

Tablo-62 Katılımcıların Medeni Durumu ile Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	41,894	31	1,351	13,169	,000
Gruplar İçi	67,729	660	,103		
Toplam	109,623	691			

P<.0.05

Tukey HSD

Medeni durumunuz nedir?	N	Subset for alpha = .05	
	1	2	1
Eşiyle birlikte yaşıyor	658	22,5167	
Evli eşinden ayrı yaşıyor	7		32,1429
Boşanmış/Eşi ölmüş	27		32,7407
P.		1,000	,945

Uygulanan varyans analizi sonuçlarına göre katılımcıların medeni durumları ve şiddete maruz kalmaları arasında anlamlı bir ilişki (P<.0,5) bulunmuştur. Tukey HSD testi sonuçlarına göre, en az puanı (X=22.51) eşiyle birlikte yaşayanlar; en fazla puanı (X=32.74) boşanmış/dul grubu almıştır. Buna göre, en fazla şiddete boşanmış/dul grubu maruz kalmaktadır. Eşiyle birlikte yaşamak, mevcut durumda şiddet ortamları yaşanmış olsa bile, eşi ölmüş, ayrı yaşayanlar ve boşanmışlardan çok daha az şiddete maruz kalmaktadırlar. Diğer yandan evli ve eşiyle birlikte yaşayanlar en az şiddete maruz kalan grubu oluştururken, evli ve eşinden ayrı yaşayanlar (X=32.14) oldukça yüksek seviyede şiddete maruz kalmaktadırlar.

Nikah biçimi ve şiddet ilişkisinde, şiddetin tanımı ve nedenleriyle nikah biçimi arasında istatistiksel bakımdan anlamlı bir ilişki bulunamadığı görülmüştür.

Tablo-63 Katılımcıların Medeni Durumu ile Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	662,545	2	331,273	10,203	,000
Gruplar İçi	22370,338	689	32,468		
Toplam	23032,883	691			

Tukey HSD

	N	Subset for alpha = .05	
Nikah biçimi nedir?	1	2	1
Resmi ve Dini nikahlı	673	22,8633	
Sadece Resmi nikahlı	14	26,8571	26,8571
Sadece Dini nikahlı	5		32,4000
P.		,228	,059

Uygulanan varyans analizi ve Tukey HSD testi sonuçlarına göre, katılımcıların nikah biçimleri ve şiddete maruz kalma durumları arasında $P < 0,5$ güvenilirlik düzeyinde anlamlı farklılık vardır. Katılımcıların eşler arası şiddet ölçeğinden aldıkları ortalama puanlara bakıldığında Her iki nikahı da bulunan katılımcılar en az $X=22,86$; sadece resmi nikahlıların $X=26,85$; sadece dini nikahlıların $X=32,40$ puana sahip olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre sadece dini nikahı bulunanların eşler arası şiddete daha çok maruz kaldıkları sonucuna ulaşabiliriz. Diğer yönden, sadece dini nikahı bulunan kişiler, evlilik bağı bakımından bireylerin kişisel kararlarına bağlı kaldıklarından, resmi herhangi bir hak talep edemeyeceğinden, kendilerini aynı zamanda saldırılara açık hale getirmişlerdir.

Bir kadının evlenmesinde erkeklerin sadece dini nikah kıymaları, kadınlara yapılan şiddetin dini nitelikli olanıdır. Bu durumda erkek evliliğini meşrulaştırmak için dini kullanmaktadır. Çünkü dini nikâhta, erkeğin karısını boşaması durumunda mağdur taraf kadın olmakta, yasal güvencesi olmadığından, erkeğin şiddetine katlanmaya devam etmektedir. Bu da, eşler arası şiddetin sürmesini sağlamaktadır.

3. ÇEŞİTLİ ÖZELLİKLER İLE EŞLER ARASI ŞİDDET İLİŞKİSİ

3.1. Sosyalleşme Sürecinde Şiddet Görme

Aile, toplumsal açıdan çok önemli amaçlara hizmet eden bir kurumdur. Çocuğun fiziksel gelişiminin ve bakımının yanı sıra aile, içinde yaşanılan toplumun kültürünü çocuğa kazandırır. Çocuklar becerileri, nasıl elbise giyileceğini, nasıl besleneceğini, nasıl konuşulacağını, kendilerini başkalarına nasıl anlatacaklarını, farklı yaş ve cinsiyetteki insanlarla nasıl ilişki kurulacağını, farklı huylardaki insanlarla nasıl geçinileceğini, farklı konumdaki insanların nasıl idare edileceğini ailelerinden öğrenirler. Davranışlar ilk çocuklukta öğrenilir ve bunları değiştirmekte oldukça zordur.

Şiddet uygulama, öğrenilebilen bir davranıştır. En önemli öğrenme kaynağı ise, şiddeti uygulayan kişinin kendi ailesidir. Çocukluk ve gençlik dönemlerinde, aile içi şiddetin uygulandığı bir ortamda yetişenlerin, şiddet gösterme eğilimine sahip oldukları gösterilmiştir. Ayrıca, şiddetin toplum tarafından paylaşılan bir değer yargısı olarak kabul edilmesi ve kuşaktan kuşağa aktarılması da sosyal bir neden olarak kabul edilmektedir. Toplumların sahip oldukları iletişim becerilerinin yetersizliği, duygu ve düşüncelerin kışkırtıcı biçimlerde ifade edilmesi alışkanlığı, bilinçsizce yapılan suçlamalar, hatalı namus ve ahlak anlayışları da şiddetin sosyal nedenleri arasında sayılabilir. Yoksulluk, beklentilerin ve kazanılmış niteliklerin yoksunluğu gibi sosyoekonomik baskı unsurları da şiddet uygulanmasına neden olabilir (AAK, 1998: 25).

Çocuk önce taklit ve özentisi ile giriştiği davranışları zamanla özümseyerek onlarla özdeşleşir ve zamanla kendi davranışları haline getirir. Bu bakımdan çocuğun istenilen dini ve ahlaki değerlere uygun davranışlar geliştirmesi için ona olabildiğince bu değerleri içeren özendirici yaşantılar hazırlanması, onunla paylaşılan uygun ortak yaşantı alanları oluşturulması gerekir. Böylece çocuklar bu yaşantı ortamlarında geliştirdiği ilişkilerde istenilen değerleri kazanma imkânı elde etmiş olur (Cebeci, 2005: 226.)

Bilindiği gibi, çocuk, kişiler arası ilişkiler hakkında pek çok şeyi ebeveynlerini gözlemleyerek öğrenmektedir. Eğer ebeveynler çatışma sırasında saldırganca ve düşmanca tavırlar alıyorsa, çocuk saldırganlığın karşı görüşle başa çıkmada en

uygun yol olduğunu öğrenmekte ve böylece, çatışmalı ortamlarda yaşıtlarına saldırganca davranışlarda bulunabilmektedir (Yılmaz, A., 2001: 55).

Birinci bölümde Ekolojik Teori ele alınırken ifade edildiği üzere, şiddet uygulama, öğrenilebilen bir davranıştır ve en önemli öğrenme kaynağı ise şiddeti uygulayan kişinin kendi çevresi, ailesidir. Çocukluk, gençlik dönemlerinde aile içi şiddetin uygulandığı bir ortamda yetişenlerin, şiddet gösterme eğilimine sahip oldukları gösterilmiştir. Her birey ait olduğu toplumun bir parçasıdır. Ayrıca şiddetin toplum tarafından paylaşılan bir değer yargısı olarak kabul edilmesi ve kuşaktan kuşağa aktarılması da, sosyal bir neden olarak kabul edilmektedir. Şayet toplumda şiddet uygulanıyorsa, bireylerin de toplumun değerlerine ters düşmemek adına şiddet uygulaması çok da zor olmayacaktır.

Her toplum, kadın ve erkeğe kendi yapısı ve kültürüyle ilgili rolleri yapmasını bireylere zorlar. Ailede bireyler yetişirken "kız gibi veya erkek gibi" davranmalarının temelinde, her iki cinsiyete farklı davranış modellerinin uygulanmasının yattığını düşünen pek çok bilim adamı vardır. Kız çocuklarının bebeklerle, erkek çocuklarının araba, silah gibi oyuncaklarla oynamaları önerilir. İlkokul çağlarında "cinsiyete uygun" davranış göstermeleri için çocukların kendileri birbirlerine baskı oluşturur. Ailede kazanılan değerler toplumsal hayatta pekiştirilerek cinsiyetler arasındaki fark daha belirgin hale getirilir, böylece toplumun istediği "tipik erkek" ve "tipik kadın modeli" ortaya çıkarılır. Bu bireylerden kendilerine uygun rolleri yerine getirmeleri istenir.

3.1.1. Çocukluğunda Anne Baba Arasındaki Şiddete Şahit Olma Durumuna Göre Eşler Arası Şiddet

Çocuğun yetişmesinde ailenin sağladığı ortam, çocuğun kişiliğinin gelişmesinde etkili olmaktadır. Çocuklukta şiddete tanık olmak da şiddet davranışı ile ilişkilidir. Çocukluğunda şiddet gören bir kişi, şiddet uygulayan bir yetişkin olma açısından risk taşımaktadır. Annesine veya diğer aile üyelerine şiddet uygulandığına tanık olan çocuğun, şiddet direk olarak kendisine yönelmese bile, gelecekteki davranışlarını etkileyebilmektedir. Örneğin anne-baba arasındaki çatışmaya/kavgaya çok sık tanık olan çocuklarda davranış problemleri daha fazla ortaya çıkmaktadır.

Aile içi şiddetin kuşaktan kuşağa aktarılmasında yine aynı düzeneğin işlediği görülse de, bu görüngüyü yalnız bu düzenele açıklamaya çalışmak, basite indirgemek olur. Son yıllarda, aile içi şiddet uygulayanların büyük bölümünün,

kendisi doğrudan şiddet gören çocuklar arasından değil; ana babaları arasındaki şiddete tanık olanlardan çıktığı düşünülmektedir. Çocuk için özdeşim nesnesi olan biri (örneğin baba), aile içinden bir başkasına, yineleyici biçimde şiddet uyguluyorsa, çocuğun saldırganla özdeşimi, doğrudan şiddete maruz kalan çocuğun özdeşiminden daha kolay olabilmektedir (Vahip, 2002: 314).

Aile içi şiddet kuşaktan kuşağa geçmekte ve yalnızca şiddet gören kişiyi değil, tanık olan kişilerin psikolojik durumlarını, özellikle çocukların psiko-sosyal gelişimini etkilemektedir. Çocuklukta aile içi şiddete maruz kalanların ya da tanık olanların, kendi kurdukları ailelerinde şiddeti daha yüksek oranda saptayan (Hemenway ve ark. 1994, Riggs ve ark. 2000, Neugebauer 2000) çalışmalar vardır (Vahip, 2006: 109).

Bütün'ün (2002) belirttiğine göre aile, şiddet davranışının sorun çözme ve ilişki biçimi olarak belirlendiği ilk yerdir. İlk olarak aile de çocuklar ebeveynlerinin şiddet davranışını model davranış olarak aldığı muhtemelen yetişkinliğinde de benzer davranışlar sergileme olasılığına sahiptir. Babanın otorite olduğu, eşin ve çocukların dövülerek eğitildiği ya da istenilenin aksine kaba kuvvet ve tehditle yaptırıldığı ailede yetişen kız çocukları, dayak yiyen kadın imajını yetişkinliğinde yadsımayacaktır. Erkek çocuk ise, erkek kimliğini özdeşleştirdiği babasının davranışlarını, erkek değerleri olarak benimseyip büyük olasılıkla eşine karşı benzer şekilde davranacaktır. Literatürde bu aktarıma Kuşaklar Hipotezi (Generation Hypothesis) ya da şiddetin kuşaklararası döngüsü denilmektedir (akt.,Yayla, 2009: 22).

Jean (1989: 202), aile içinde şiddete maruz kalan çocukların şunları öğreneceklerini belirtmiştir: Şiddet, çatışma çözmede bir yoldur, şiddetin aile etkileşiminde bir yeri vardır. Şiddet, stresi gidermek için bir yoldur, şiddet mağdurları bunu hoş görmeli, hatta şiddetin ortaya çıkmasında bireysel sorumluluklarını gözden geçirmelidirler. Öğrenme sürecinin çocuklukta gerçekleşip yetişkinlik süresince, özellikle erkeklerde, kalıcı hale geldiğini savunmaktadır. Bazı aileler çocuklarını dövünce çocuklarının daha vicdanlı olacaklarını zannederler. Oysa şiddet görmek, çocukta ana-babaya karşı kızgınlık yaratır. Çocuk kendisini döveni taklit edecek, kızdığı zaman o da bir başkasını dövecektir. Böylece fiziksel ceza çocuğa vicdanlı olmayı değil, şiddeti öğretecektir (Gök, 2009: 3).

Maxwell ve Maxwell (2003: 209-233), Filipinler'de lise öğrencileriyle gerçekleştirdiği çalışmalarında; ebeveynler arası şiddete daha fazla tanık olmanın ve ebeveyn şiddetine daha fazla maruz kalmanın diğer değişkenler kontrol edildiğinde bile, başkalarına karşı daha fazla şiddet davranışları gösterme ile ilişkili olduğunu saptamışlardır. Saldırganlık davranışlarını öngörmede, ebeveynler arası şiddete tanık olmanın, ebeveynlerin şiddetine maruz kalmaya göre üç kat daha güçlü bir yordayıcı olduğu belirlenmiştir (akt. Baykal, 2008: 38)

Tablo-64 Katılımcıların Çocukluğunda Şiddete Şahit Olma Durumunu Gösteren Frekans Tablosu

Çocukluğunuzda anne-babanın şiddetine şahit olma durumunuz?	n	%
Evet çok sık	44	6,4
Evet bazen	156	22,5
Ara sıra	163	23,6
Nadiren	244	35,3
Hayır hiç	85	12,3
Toplam	692	100,0

Araştırma bulgularına göre katılımcıların anne-babalarının kavgalarına şahit olmayanlar % 12,3 oranındadır. Katılımcıların % 6,4'ü evet çok sık; %22,5'i evet bazen; % 23,6'sı ara sıra; % 35,6'sı nadiren cevabını vermiştir. Buna göre katılımcıların % 87,7'si çeşitli aralıklarda anne babasının kavgasına şahit olmuşlardır. Kocacık'ın (2004: 94) çalışmasında, katılımcıların % 33,2'si şiddete şahit olmadığı; % 44,9'unun ise, şiddete şahit olduğu ifade edilmektedir. Çoğunluğunda anne-babasının kavgasına şahit olan bireyler, şiddeti problem çözme aracı olarak görmekte, yetişip aile kurduklarında onlar da eşlerine karşı şiddet uygulamaktadırlar. Aşağıda çocukluğunda şiddete şahit olma ve eşinin şiddetine maruz kalma arasında ilişkinin varlığı sorgulanmıştır. Yapılan Anova testine göre çocukluğunda şiddet görme ve şiddete maruz kalma arasında anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. Yapılan bir çok araştırmada çocukların anne-babanın kavgasına şahit olduğu saptanmıştır. Vahip ve Doğanavşargil (2006: 110)'in yaptıkları çalışmada, katılımcıların % 50'sinin çocukluğunda anne babasının kavgasına şahit olduğu belirlenmiştir. Tanık olan çocukların % 50'si şiddeti durdurmak üzere fiilen müdahale etmiş, % 50'si ise ağlama ya da üzgün veya endişeli görünme şeklinde tepkiler vermişti. Eş şiddetinin

sıklığı ile çocukların tanık olması arasında $P<0.5$ düzeyinde anlamlı bir ilişkinin olduğu belirtilmiştir.

Tablo-65 Katılımcıların Çocukluğunda Şiddete Şahit Olmaları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	1302,464	4	325,616	10,294	,000
Gruplar İçi	21730,419	687	31,631		
Toplam	23032,883	691			

$P<0.05$

Tukey HSD

Çocukluğunuzda anne-babanızın kavgasına şahit oldunuz mu?	N	Subset for alpha = .05			
		1	2	3	1
Hayır hiç	85	20,4941			
Nadiren	244	22,0943	22,0943		
Ara sıra	163		23,9325	23,9325	
Evet bazen	156			24,3846	
Evet çok sık	44			24,7045	
P.		,272	,151	,873	

Uygulanan Tukey HSD testi sonucuna göre örneklemin eşler arası şiddet ölçeğinden aldığı puanlarda anlamlı farklılıklar vardır. Buna göre en düşük puana çocukluğunda şiddete tanıklık etmeyenler ($X=20.494$); en yüksek puana şiddete çok sık tanıklık edenler ($X=24.704$) ulaşmışlardır. Boz ve ark.'nın (2008: 14) Adli Tıp Ana Bilim Dalı'na Başvuran Aile İçi Şiddet Olguları üzerine yaptıkları çalışmada, olguların % 28,9'unun (39 kişi), çocukluk döneminde anne ve babası arasındaki şiddete tanık olduğu belirlenmiştir.

3.1.2. Çocukluğunda Şiddete Maruz Durumuna Göre Eşler Arası Şiddet

Bebeklik, çocukluk, gençlik çağında belirli davranışları önlemek için anne babanın, çevre ve toplumun korkutma, yıldırma gibi şiddet içeren davranışları eğitim amacıyla kullanması, zamanla şartlı davranışların genelleşmesine yol açar. Ebeveynin, gencin giyeceği, yiyeceği, eve gidiş geliş saatine karışması; kendi isteklerini yaptırmak için korku, yıldırma şiddet içeren yöntemler kullanması, gençte kırgınlık ve öfke meydana getirir. Bu kırgınlık ve öfkeye bağlı davranışlar, her türlü karşı çıkma ve karışma durumunda ortaya çıkarsa, şartlanmanın genelleşmesinden söz edilebilir (Balcıoğlu, 2011: 40-41).

Saldırıcılık ve şiddet içeren uyaranların sürmesi, bunlara karşı ortaya çıkan kırgınlık ve öfke, saldırgan davranışlar ve şiddet eylemleri gibi şartlı davranışların

sönmesine; bir süre sonra kendiliğinden ya da aynı uyararla geri gelmesine yol açar. Olur olmaz sebeple kızıp öfkelenen, bağırıp çağıran, vurup kıran insanlar, içinde buldukları toplumsal ortamda başkaları ile ilişkilerinde saldırganlık ve şiddet içeren davranışları sürdürürler. Bunlara karşı ortaya çıkan kırgınlık ve öfke, saldırgan davranışlar ve şiddet eylemleri gibi şartlı davranışların pekişmesine, arada sönse bile bir süre sonra kendiliğinden ortaya çıkmasına sebep olurlar (Balcıoğlu, 2011: 41).

Ziya Paşa'nın terkib-i bendi bir zamanlar öğretmenlerimizin ağzında pelesenk olmuştu:

"Nush ile uslanmayı etmeli tekdir

Tekdir ile uslanmanın hakkı kötüdür."

Dayak atmak uslanmayan için bir "hak" olarak görülmekte, "Dayak cennetten çıkmadır", "Hocanın/kocanın vurduğu yerde gül biter" şeklindeki yerleşik ifadeler de dayığı-şiddeti meşrulaştırmaktadır. Diğer taraftan dayığın bir "terbiye" yöntemi olarak kullanılması aile içinde ve toplumsal alanda meşru görülmesi, şiddetin hem yeniden üretilmesine hem de gizlenmesine yol açmaktadır.

Tablo-66 Katılımcıların Çocukluğunda Şiddete Maruz Kalma Durumunu Gösteren Frekans Tablosu

Çocukluğunuzda anne-babanız veya başka birinden şiddet gördünüz mü, şiddete maruz kaldınız mı?	n	%
Evet çok sık	11	1,6
Evet bazen	24	3,5
Ara sıra	248	35,8
Nadiren	278	40,2
Hayır hiç	131	18,9
Toplam	692	100,0

Tabloya göre katılımcıların çocukluğunda şiddete maruz kalmayanların oranı % 18,9'dur. Katılımcıların % 1,6'sı evet çok sık; % 3,5'i evet bazen; % 35,8'i ara sıra; % 40,2'si nadiren cevabını vermiştir. Yani çocukluğunda anne-baba veya başka birinin şiddetine uğrayanların oranı % 81,1' iken, uğramayanların oranı % 18,9 olmaktadır.

Kocacık'ın (2004: 83) yaptığı araştırmaya göre, katılanların % 47,4'ü çocukken şiddet görmediğini, % 42,4'ü şiddet gördüğünü ifade etmiştir. Ailelerin çocuklara şiddet uygulamalarının ardında çocuğu terbiye etme, onların kontrol altına alma vb.

hangi sebep olursa olsun, çocukluğunda şiddete maruz kalan ve şiddet ortamında sosyalleşen bireyler, gelecek hayatlarında onlar da eşlerine ve çocuklarına şiddet uygulamaktan kaçınmayacaklardır. Yapılan anova testi sonucu bu durumun anlamlı bir şekilde sonuçlandığını göstermektedir.

Tablo-67 Katılımcıların Çocukluğunda Şiddete Maruz Kalmaları ile Eşler Arası Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	1451,239	4	362,810	11,549	,000
Gruplar İçi	21581,644	687	31,414		
Toplam	23032,883	691			

Tukey HSD

Çocukluğunuzda anne-babanız veya başka birinden şiddet gördünüz mü, şiddete maruz kaldınız mı?	N	Subset for alpha = .05	
	1	2	1
Hayır hiç	131	20,6260	
Nadiren	278	22,7302	
Oldukça sık	24	24,1667	
Ara sıra	248	24,2621	24,2621
Evet çok sık	11		27,9091
P.		,060	,059

Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda çocukluğunda şiddete uğrama ve eşler arası şiddete maruz kalma durumlarının farklılaşmalarının anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocukluğunda şiddete uğrayan katılımcıların eşler arası şiddete maruz kalma durumuna göre, "hayır hiç" cevabını verenler $X=20.62$; "nadiren" cevabını verenler $X=22.73$; "oldukça sık" cevabını verenler $X=24.16$; "ara sıra" cevabını verenler $X=24.26$; "evet çok sık" cevabını verenler $X=27.90$ puan almıştır ve $P<.0,5$ güvenirlilik düzeyinde anlamlıdır. Bu sonuçlara göre çocukluğunda çok sık şiddet görenler, yetişkinliklerinde şiddete daha çok maruz kalmakta; hiç görmedim cevabını verenler şiddete daha az maruz kalmaktadır. Dolayısıyla, çocukluğunda şiddet görme oranıyla, şiddete maruz kalma arasında doğru orantı olduğu görülmektedir.

AAK, araştırmasında (1995: 113-115); kendi çocuklarını 'terbiye etmek' için 'dövme yöntemini' kullandıklarını belirten ebeveynlerin oranı % 46'dır. Çocuğunu dövdüğünü belirten kadınların oranı % 56, erkeklerin oranı % 37'dir. Çocuk eğitimine genel yaklaşımla fiili durum karşılaştırıldığında ilginç bir sonuç ortaya

çıkmaktadır. Anne ve baba açısından terbiye yöntemi olarak "dövme" alt sırada yer alırken, fiili durumda ilk sıralarda kullanılan yöntem olmaktadır. Anne-babalar dövmenin çocuğun terbiye edilmesindeki etki derecesinin, diğer bütün yöntemlerden daha az olduğunu düşünmekle birlikte, fiiliyatta bu şekilde davranmamaktadırlar.

Rittersberger-Tılıç'ın (1998: 128) yaptığı araştırmaya göre de, çocuklara yönelik şiddet genelde benimsenmese bile, eğitim amacıyla şiddet kullanımı büyük ölçüde meşru görülmektedir. Ebeveynlerin eğitimsizliği de çocuklara yönelik şiddetin temel nedenleri arasında sayılmaktadır (% 10,7). Yoksulluk ve ekonomik sıkıntı, çocuğa yönelik şiddette eşler arası şiddetin nedeninden çok daha önemli bir neden olarak sayılmaktadır. Aynı şekilde, çocuğa yönelik şiddet uygulamasında önemli bir etken olarak belirtilen psikolojik bozukluklar, kadına yönelik şiddet kullanımında ciddi bir neden olarak sayılmamaktadır.

3.2. Aile İçinde Önemli Kararlara Katılma Durumuna Göre Eşler Arası Şiddet

Sanayi devrimiyle birlikte ivme kazanan, kadının çalışma hayatında aktif oluşu, bireylerin aile içinde rol ve statülerinin yeniden belirlenmesini gündeme getirmiştir. Artık, sadece ev işleri ve çocuk bakımıyla değil; iş hayatında etkin bir konumuyla tanımlanan kadınlar, kendilerine biçilen geleneksel rollerini -annelik, ev hanımlığı gibi- yerine getirmenin yanı sıra, toplumsal alanda görünürlüğüyle modern hayatın -yöneticilik, işveren, medya sektörü gibi- çeşitli alanlarında yer bulmuştur. Günümüz toplumlarında cinsiyet ve evlilik ile ilgili rollerin değişmesi ve esnekleşmesi eşler arasında uyuşmazlık yaşanması açısından daha fazla bir potansiyel yarattığından sağlıklı ve başarılı bir birlikteliğin oluşturulmasında iletişim çok daha önemli bir konu olmuştur (Şener ve Terzioğlu, 2008:8-9).

Önceki dönemlerde aile içinde eşlerin ev ve aile hayatına dair roller açık bir şekilde belirlenmişken, toplumsal değişme ve gelişmelere bağlı olarak bugün durum oldukça farklılaşmıştır. Bu farklılaşmaya dayalı olarak kimin hangi görevleri yerine getireceği ve hangi rolleri üstleneceği hakkında eşler arasında anlaşmaya ihtiyaç duyulmaktadırlar. Bu paylaşım aile içinde kararların alınmasında da etkili olmaktadır. Bu bağlamda, anlaşma sağlayan ailelerde anlaşmazlık ve şiddet olaylarının yaşanmayacağı veya diğerlerine göre daha az yaşanacağı düşünülmektedir.

Tablo-68. Katılımcıların Aile İçinde Önemli Kararları Alma Durumunu Gösteren Frekans Tablosu

Aile içinde önemli kararlara alınmasında kim etkili olur?	n	%
Kadın	18	2,6
Erkek	388	56,1
Eşler birlikte	286	41,3
Toplam	692	100,0

Tabloya bakıldığında aile içi kararların alınmasında kadınların % 2,6; erkeklerin % 56,1; eşlerin birlikte % 41,3 oranında etkide bulunduğu görülmektedir. Yukarıdaki veriler, toplumumuzda ataerkil geleneğin halen sürdüğünü göstermektedir.

Yapılan bir çalışmada, "evde son sözü daima erkekler söylemelidir" ifadesine katılımlarına bakıldığında, katılımcıların % 54'ü bu yargıyı desteklemekte, desteklemeyenlerin oranı ise % 29'dur. Bu ifadeye cinsiyet açısından bakıldığında kadınların % 49,5'i; erkeklerin % 58,6'sı desteklemektedir. Cinsiyet açısından durum bu şekilde olsa da eğitim seviyesi yükseldikçe "evde son sözü daima erkekler söylemelidir" ifadesini destekleme azalmaktadır (BASAGM: 2010: 102-104).

Tablo-69 Katılımcıların Aile İçinde Önemli Kararları Almaları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	1040,902	2	520,451	16,306	,000
Gruplar İçi	21991,981	689	31,919		
Toplam	23032,883	691			

Tukey HSD

Evinizde "oturulacak evin secimi, kazancın nerede nasıl harcanacağı, çocukların eğitimi" gibi konularda kimin kararı daha etkili olur?	Subset for alpha = .05		
	N		
	1	2	1
Eşler birlikte	286	22,1119	
Erkek	388	23,3763	
Kadın	18		29,5000
P.		,512	1,000

Uygulanan tek yönlü varyans analizi ve Tukey HSD testi sonucunda katılımcıların aile içinde önemli kararları alma ve şiddete maruz kalma durumları arasındaki farklılığın $P < .05$ güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir.

Tukey HSD testi sonucuna göre aile içinde önemli kararları, eşler birlikte alırlar cevabını verenlerin şiddete maruz kalma puanlarının ($X=22.11$), erkek karar verir cevabını verenler $X=23.37$ ve kadın karar verir cevabını verenlerin $X=29.50$ puanları arasında anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir. Buna göre, aile içinde önemli kararları eşler birlikte alanlarda şiddete maruz kalma en az iken, kadın karar verir cevabını verenlerde en fazla şiddete maruz kalmaktadır.

Oran olarak bakıldığında, örnekleme sadece kadın karar verir cevabını veren katılımcıların % 2,6, sadece erkekler karar verir % 56,1'ini oluşturduğu, eşler birlikte karar verir cevabını verenlerin % 41,3 olduğu dikkate alındığında, kadınların aile içi kararlarda çok az etkisinin olduğu görülmektedir. Ancak ülkemizde yaşanan son dönemlerde kadınların çalışma yaşamına katılmasıyla birlikte kararların eşlerin birlikte alındığı ailelerin sayısında artış görülecektir.

Hıdıroğlu (2006: 196) tarafından yapılan araştırmada, kadının eşinden gördüğü şiddeti onaylıyor olması ve çocukken babasının annesine şiddet uyguluyor olması, kadının eşi tarafından şiddete mâruz kalmasını artıran faktörler olarak belirlenmiştir.

3.2.1. Aile İçi Rollerde Yardımlaşma Durumuna Göre Eşler Arası Şiddet

Tablo-70 Katılımcıların Aile İçi Rollerini Paylaşma Durumlarını Gösteren Frekans

Tablosu

Evinizde, bulaşık yıkama, yemek pişirme, ev temizliği gibi işleri çoğunlukla kim yapar?	n	%
Kadın	674	97,4
Erkek	2	,3
Eşler birlikte	16	2,3
Toplam	692	100,0

Araştırma bulgularına göre "Evinizde, bulaşık yıkama, yemek pişirme, ev temizliği gibi işleri çoğunlukla kim yapar?" sorusuna, katılımcıların büyük çoğunluğu (% 97,4'ü) kadın olduğunu belirtmiştir. Geleneksel toplum yapısında ev işlerini kadınlar üstlenirken, modern aile yapısında, ev içi geleneksel roller dönüşüme uğramış, rollerin paylaşıldığı bir yapıya geçilmiştir. Ancak anket verilerinin gösterdiği üzere örneklemin sadece % 2,3'ünün rol paylaşımına uygun davrandığı ileri sürülebilir. Bu durumun da eşler arası şiddetin ortaya çıkmasına zemin hazırlanmış olduğu ileri sürülebilir.

Evli kadınlar arasında ev işlerinin hepsini kendisinin yaptığını söyleyen kadınların oranında çok önemli bir azalma görülürken, ev işlerinin sadece bir kısmını yapanların oranında da bir artış görülmektedir. Bekar kadınlar arasında, evlendiklerinde işten ayrılmayı düşünüp düşünmedikleri sorusuna verilen yanıtlarda "eşim uygun görürse" ve "çocuklarım olursa" şeklinde yanıt verenlerin oranında biraz artış bulunmakla birlikte, işten ayrılmayı düşünmeyenlerde belirgin bir azalma gözlenmektedir (Budak ve diğerleri, 1991: 89).

Tablo- 71 Katılımcıların Aile İçi Rollerini Paylaşmaları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	39,263	2	19,631	,588	,556
Gruplar İçi	22993,620	689	33,372		
Toplam	23032,883	691			

P>.0.05

Tukey HSD

	N	Subset for alpha = .05
Evinizde "Bulaşık yıkama, yemek pişirme, ev temizliği " gibi işleri çoğunlukla kim yapar?	1	1
Erkek	2	21,5000
Eşler birlikte	16	21,5625
Kadın	674	23,0519
P.		,900

Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda katılımcıların aile rol ve paylaşımları ve eşler arası şiddete maruz kalma durumları arasında anlamlı bir farklılık (P>.0,5) olmadığı görülmektedir. Ancak, aile içi rollerin paylaşımında bulunamamıştır. Bununla birlikte aile içi işlerin sadece kadınlar tarafından yapıldığı cevabını verenlerde diğerlerine göre daha yüksek puanlar aldıkları görülmektedir.

3.2.2. Aile İçinde Sırları Paylaşma Durumuna Göre Eşler Arası Şiddet

Eşler arasında meydana gelen sorunların çoğu eşler arasında iletişimsizlikten kaynaklanmaktadır. Çünkü iletişim, evliliğin başarısında pek çok faktörle ilişkili ve sorunların çözümünde pek çoğundan daha da önemlidir. Mutlu ve uyumlu bir evlilik her şeyden önce sağlıklı ve yeterli bir iletişim ve eşlerin bundan sağladıkları doyumla gerçekleşir. Karşılıklı anlaşılma, her evlilik kurumunun temelinde yatan beklentidir. İletişim ihtiyacı, iletişimsel beklentiler, kadın ve erkekte farklılık göstermez. Her iki

cinsin de buna gereksinimi vardır, ancak erkek kadına göre daha özgür davranabildiğinden, bu ihtiyacını ev dışı ilişkiler kurarak daha fazla giderebilmektedir (Şener ve Terzioğlu, 2008: 15).

Tablo-72 Katılımcıların Eşler Arası Sırları Paylaşma Durumlarını Gösteren Frekans Tablosu

Eşine sırlarınızı açar mısınız?	n	%
Hayır Hiçbir zaman	11	1,6
Çok seyrek	44	6,4
Ara sıra	120	17,3
Evet çoğu konuda	326	47,1
Evet her konuda	191	27,6
Toplam	692	100,0

Araştırma bulgularına göre, katılımcıların eşleriyle sırlarını paylaşması hususunda % 27,6'sı her konuda; % 47,1'i çoğu konuda; % 17,3'ü ara sıra; % 6,4'ü çok seyrek ve % 1,6'sı ise hiçbir zaman cevabını vermiştir. Bu sonuçlara göre katılımcıların büyük çoğunluğunun eşlerinin sırlarına vakıf olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Eşler arası paylaşım, çiftler arasında iletişime yön vermekte, eşlerinin birbirlerini tanıma ve anlamalarına, gelecekte yapacakları davranışlara da kılavuzluk etmektedir. Mutlu çiftlerin birbirleriyle çeşitli konular ve olaylar hakkında da daha çok konuştukları, birbirlerini daha iyi anladıkları, kelimelerin ardında yatan duygu ve ifadeleri daha iyi sezindikleri, problem çözme yöntemleri ve karar verme süreçlerinde başarılı oldukları ifade edilmektedir. Çünkü eşler arası iletişimden doyum alan bireylerin mutlu olacağı ve sağlıklı bir evlilik geçirecekleri belirtilmektedir. Bu yönüyle sırların paylaşımı önemlidir.

Tablo-73 Katılımcıların Sırları Paylaşma Durumları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	3931,327	4	982,832	35,348	,000
Gruplar İçi	19101,556	687	27,804		
Toplam	23032,883	691			

P<0.05

Tukey HSD

Esinize güvenir, sorunlarınızı paylaşır, sırlarınızı ona açar mısınız?	N	Subset for alpha = .05		
	1	2	3	1
Evet, her konuda	191	20,8743		
Evet, çoğu konuda	326	22,3834	22,3834	
Ara sıra	120		25,1083	
Hayır, hiçbir zaman	11			28,5455
Çok seyrek	44			29,8636
P.		,720	,158	,809

Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda katılımcıların eşler arası sırların paylaşımı ve şiddete maruz kalma ilişkisi arasındaki farklılığın ($P < 0,05$) düzeyinde anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tukey HSD testi sonuçlarına göre, "evet her konuda" cevabını verenlerin ortalama puanları $X=20.87$ iken; "hayır hiçbir konuda" cevabını verenler ise $X=29.86$ ortalama puan almışlardır. Buna göre eşler arası şiddete en az maruz kalanlar her konuda eşyle sırlarını paylaşanlar olurken, en fazla maruz kalanlar ise hiçbir konuda eşyle sırlarını paylaşmayanlar oluşturmaktadır.

Yapılan bir araştırmada eşlerin duygu ve düşüncelerini paylaşma derecesi arttıkça, iletişim düzeyinden memnuniyetleri de arttığı, duygu ve düşüncelerini paylaşma ve iletişim düzeyinden memnuniyet derecesi arttıkça da konu ile ilgili yaşanan anlaşmazlık derecesi azaldığı ifade edilmektedir (Şener ve Terzioğlu, 2008: 18).

3.2.3. Eşe Karşı Hissedilen Duygular ve Eşler Arası Şiddet

Tablo-74. Katılımcıların Eşlerine Karşı Hissettikleri Duyguların Gösteren Frekans Tablosu

Eşinize karşı hissettiğiniz duygu?	n	%
Nefret	19	2,7
Çekingenlik	22	3,2
Korku	8	1,2
Kin	3	,4
Öfke	12	1,7
Huzursuzluk	22	3,2
Sevgi	606	87,6
Toplam	692	100,0

Araştırma bulgularına göre, katılımcıların büyük çoğunluğu % 87,6'sı eşine karşı sevgi; % 2,7'si nefret; % 3,2'si çekingenlik; % 1,2'si korku; % 0,4'ü kin; %

1,7'si öfke ve % 3,2'si huzursuzluk hissetmektedir. Bu durumda katılımcıların % 12,4'ünün eşine karşı olumsuz duygular içinde olduğu görülmektedir. Cinsiyete göre bakıldığında, erkeklerin % 92,5'i eşlerine sevgi duygusu içindeyken; kadınlarda bu oran % 83'e düşmektedir. Erkeklerde eşine karşı korku % 0,6 iken; kadınlarda 1,7'ye yükselmektedir. Eşine karşı nefret duygusunda erkeklerde % 2,1 iken kadınlarda 3,4'e yükselmektedir. Kadınların erkeklerden daha fazla eşine karşı olumsuz duygular besledikleri görülmektedir. Bunun nedeni olarak, eşinin ihmal etmesi, şiddet göstermesi, iletişim eksikliği gibi faktörlerin etkili olduğu söylenebilir. Diğer yandan kadınlar erkeklere nazaran duygularını daha açık bir şekilde ifade etme yeteneklerinin geliştiği ifade edilebilir.

Tablo-75 Katılımcıların Eşlerine Karşı Hissettikleri Duyguları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	6867,457	6	1144,576	48,501	,000
Gruplar İçi	16165,426	685	23,599		
Toplam	23032,883	691			

P<.0.05

Tukey HSD

Aşağıdaki ifadelerden hangisi esinize karşı beslediğiniz duyguyu ifade eder?	N	Subset for alpha = .05		
	1	2	3	1
Sevgi	606	21,8960		
Çekingenlik	22	27,5455	27,5455	
Kin	3		29,3333	
Huzursuzluk	22		30,1818	30,1818
Öfke	12		30,4167	30,4167
Korku	8		30,8750	30,8750
Nefret	19			36,1053
P.		,120	,716	,087

Uygulanan varyans analizi sonuçlarına katılımcıların eşine karşı hissettiği duygu ile eşinin şiddetine maruz kalma arasında farklılığın (P<.0,5) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır. Uygulanan Tukey HSD testi sonucuna göre, eşine karşı sevgi hisseden katılımcıların aldıkları ortalama puanlar ile X=21.890; nefret cevabını verenlerin aldıkları puanlar X=36.10 arasında farklılığın olduğu görülmektedir. Bu durumda eşler arası şiddete en az maruz kalanlar eşine sevgi hissedenler iken, şiddete en fazla maruz kalanların eşinden nefret edenlerin olduğu görülmektedir.

3.3. Ailenin Günümüzdeki Durumuyla İlgili Benimsenen Görüşlere Göre Eşler Arası Şiddet

Tablo-76. Katılımcıların Ailenin Günümüzdeki Durumu Hakkındaki Görüşleriyle İlgili Frekans Tablosu

Size göre aşağıdaki ifadelerden hangisi toplumumuzda aile kurumunun günümüzdeki durumunu doğru ifade etmektedir?	n	%
Önemi artıyor	152	22,0
Sağlamlığını koruyor	166	24,0
Önemi azalıyor	265	38,3
Sarsıntı geçiriyor	105	15,2
Gerekli değildir	4	,6
Toplam	692	100,0

Günümüzde ailenin durumu hakkında araştırma bulgularına göre, katılımcıların % 22'si önemi artıyor; % 24'ü sağlamlığını koruyor; % 38,3'ü önemi azalıyor; % 15,2'si sarsıntı geçiriyor; % 0,6'sı ise günümüzde aile gerekli değildir cevabını vermiştir. Ailenin durumu hakkında katılımcıların % 46'ı ailenin önemli olduğunu, öneminin arttığını ve sağlamlığını koruduğunu ifade etmekte, buna karşılık katılımcıların % 53,5'i ise, ailenin öneminin azaldığını, sarsıntı geçirdiğini ve gerekli olmadığını ifade etmektedir. Ailenin gerekli olmadığını belirtenlerin oranı 0,9 oranındadır. Buna göre katılımcıların % 99'u ailenin gerekli bir kurum olduğu ancak öneminin azaldığı ve sarsıntı geçirdiğini ifade etmektedirler.

Yapılan bir araştırmada "maddi ve manevi sorunlar olduğunda başvurulması gereken ilk yer ailedir" ifadesine katılım düzeylerinde katılımcıların % 2,2'si hiç katılmıyor; % 4,2'si katılmıyor; % 9,8'i ne katılıyor ne katılmıyor; % 42'si katılıyor; % 41,7'si tamamen katılıyor cevabını vermiştir (BASAGM, 2010: 56). Türk toplumunda ailenin büyük bir öneme sahip olduğu yapılan yerli ve yabancı araştırmalarda da ifade edilmektedir. Örneğin Dünya Değerler Araştırmasında (WVS, 2008) Türk toplumunda ailenin büyük bir bölümünün % 97,8'inin ailenin hayatlarında önemli olduğunu ifade ettiklerini göstermektedir.

Şekil-9 Dünya Değerler Araştırması, Türk Toplumunda Ailenin Önemi

Ailenin Önemi	Türkiye
Çok Önemli	97.8 %
Oldukça önemli	2.1 %
Çok önemli değil	0.1 %
Hiç önemli değil	0.1 %
Toplam	1345 (100%)

Selected countries/samples: Turkey [2007]

Bu verilerden de yola çıkarak, toplumumuzda aile yapısına büyük önem verildiğini, ancak ailenin önemini kaybetmeye başladığını belirtenlerin oranının da azımsamayacak ölçüde olduğunu belirtmek gerekir.

Tablo-77 Katılımcıların Ailenin Günümüzdeki Durumu Hakkındaki Görüşleri ile Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	1181,522	4	295,381	9,287	,000
Gruplar İçi	21851,361	687	31,807		
Toplam	23032,883	691			

Tukey HSD

Size göre aşağıdaki ifadelerden hangisi toplumumuzda aile kurumunun günümüzdeki durumunu doğru ifade etmektedir?	N	Subset for alpha = .05
	1	1
Sağlamlığını koruyor	166	21,6024
Önemi artıyor	152	22,4079
Önemi azalıyor	265	23,1396
Gerekli değildir	4	24,5000
Sarsıntı geçiriyor	105	25,7429
P.		,177

Katılımcıların ailenin günümüzdeki durumuna ilişkin görüşleri ve eşler arası şiddete maruz kalma durumlarının, uygulanan varyans analizi sonucunda ($P < 0,05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Tukey HSD testi sonucuna göre, aile sağlamlığını koruyor cevabını verenler $X=21.60$; önemi artıyor cevabını verenler $X=22.40$; önemi azalıyor cevabını verenler $X=23.13$; gerekli değildir cevabını verenler $X=24.50$; sarsıntı geçiriyor cevabını verenler $X=25.74$ puanları almışlardır. Buna göre eşler arası şiddete en az maruz kalanlar ailenin sağlamlığını koruduğu görüşünü benimseyeler arasında iken, en fazla şiddete maruz kalanlar aile sarsıntı geçiriyor cevabını verenlerdir. Aile biçimleri ve bireylerin

günümüzde aile kurumuyla ilgi görüşleri arasında bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Buna göre, aile kurumu sarsıntı geçiriyor ifadesini en fazla tercih eden grubun parçalanmış aile mensupları olduğu anlaşılmıştır. Dolayısıyla, bireylerin aileleriyle ilgili tutumları onların aynı zamanda şiddete maruz kalma durumlarını belirlemede önemli bir faktör olarak görülmektedir.

3.4. Evliliğin Devamıyla İlgili Görüşlere Göre Eşler Arası Şiddet

Tablo-78 Katılımcıların Evliliğin Devamıyla İlgili Görüşlerini Gösteren Frekans Tablosu

Aşağıdakilerden hangisi size göre evliliğin mutlu bir biçimde devamı için en önemlidir?	n	%
Sevgi, saygı-sadakat	429	62,0
Allah'tan korkmak, kuldan utanmak	110	15,9
Dünya görüşü birliği (Aynı anlayışa ve dünya görüşüne sahip olmak)	51	7,4
Para-Ekonomik durum	44	6,4
Çocuk sahibi olmak	48	6,9
Aile büyükleri ve toplumun yönlendirmesi	10	1,4
Toplam	692	100,0

Araştırma bulgularına göre, örneklemin % 62'si sevgi, saygı sadakati; % 15,9'u Allah'tan korkmak, kuldan utanmayı; % 7,4'ü aynı dünya görüşünü paylaşmayı; % 6,4'ü ekonomik durumu; % 6,9'u çocuk sahibi olmayı; % 1,4'ü ise aile büyükleri ve toplumun yönlendirmesini evliliğin mutlu bir şekilde devamında en önemli neden olarak görmektedirler. Buna göre, katılımcıların büyük çoğunluğunun (% 62) evliliğin devamında sevgi-saygının önemli olduğunu ifade ettikleri görülmektedir. Bulgularda dikkat çeken nokta, önceki kısımlarda ele alınan, "Maruz kaldığınız şiddete rağmen, evliliğinizi devam ettirmenizin temel sebebi nedir?" sorusuna, katılımcıların ilk sırada (% 46) çocuk sahibi olmak; ardından dinin boşanmaya hoş bakmaması; üçüncü sırada toplumun boşananlara kötü gözle bakması şeklinde cevap verdikleri görülmektedir. Bu tabloda ise, dini etkiler yine ikinci sırada yer alırken, çocuk sahibi olmak ve toplumun etkisi son sıralarda yer almaktadır. Dolayısıyla, şiddet faktörü dışarıda bırakılarak sorulduğunda, evliliğin devamında sevgi-saygı-sadakat ilk sırada iken, şiddete rağmen biçiminde sorulduğunda sevgi-saygı durumu zaten eşler arasında yok olduğundan ilk sırada çocuk sahibi olmanın yer alması, çocuğun ailenin yapısı açısından önemini göstermektedir. Diğer yandan,

katılımcıların mutlu bir evlilikte aradığı şeyin öncelikle sevgi ve sadakat olduğu görülmektedir.

Celalettin Vatandaş'ın (2003: 132) yaptığı araştırmaya göre, eşine hiçbir zaman sözel şiddet uygulamayan erkekler açısından evliliğin devamı için en önemli özellik (% 53,7) saygıdır. Eşine değişik sıklıklarla şiddet uygulayan erkekler açısından, şiddetin sıklığına bağlı olarak "saygıyı" önemli bulma oranı azalırken, "para ve şöhret"i önemli bulma oranı artmaktadır. Eşine hiçbir zaman sözel şiddet uygulamayan kadınlar açısından evliliğin devamı için en önemli özellik (%47,8) "saygı"dır. Eşine değişik sıklıklarla şiddet uygulayan kadınlar açısından, şiddetin sıklığına bağlı olarak erkeklerde olduğu gibi, "para ve şöhret"i önemli bulma oranı artmaktadır.

Şiddetin nedeninin genellikle ekonomik faktörlerden kaynaklandığı vurgulanmaktadır. Ancak mutlu bir evlilik için ekonomik durumu, katılımcıların % 6,4'ünün tercih ettiği görülmektedir. Katılımcıların, "Allah'tan korkmak, kuldan utanmak" seçeneğini mutlu bir evlilik için ikinci sırada tercih etmeleri de, aynı zamanda dini kaygıları olan insanların eşlerine karşı iyi muamele edeceği, karşılıklı hak ve sorumluluklarını bileceği ve buna göre davranacağı için evliliğinin mutlu bir şekilde süreceğini düşünen bireylerin görüşünü yansıtmaktadır. Bu bakımdan dinin aile hayatı için önemli işlevler gördüğünü de ortaya koymaktadır.

Tablo-79 Katılımcıların Evliliğin Devamını Hakkındaki Görüşleri ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	18,823	5	3,765	,112	,990
Gruplar İçi	23014,060	686	33,548		
Toplam	23032,883	691			

P>.0.05

Tukey HSD

Aşağıdakilerden hangisi size göre evliliğin devamı için en önemlidir?	N	Subset for alpha = .05
	1	1
Aile ve toplum etkisi	10	22,4000
Allahtan korkmak	110	22,7909
Sevgi. saygı	429	23,0023
Çocuk sahibi olmak	48	23,1458
Ekonomik durum	44	23,2955
Aynı dünya görüşü	51	23,3333
P.		,985

P>.05

Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda eşlerin evliliğin devamını sağlayan şey hakkındaki görüşleriyle, eşler arası şiddete maruz kalma durumları arasındaki farklılığın anlamlı olmadığı (P>.05) sonucuna varılmıştır. İstatistiksel açıdan anlamlı olmasa da, Tukey HSD testi sonuçlarına göre, evliliğin devamında aile ve toplumun etkisi cevabını verenlerin (X=22.40) aldıkları puanlar ile, ekonomik durum cevabını verenlerin (X=23.95) aldıkları puanlar arasında farklılık olduğu görülmektedir. Buna göre, aile ve toplumun etkisi cevabını verenler en az şiddete maruz kalırken, ekonomik durum cevabını verenler en fazla şiddete maruz kalanlar olmaktadır.

3.5. Eşini Tercih Nedenine Göre Eşler Arası Şiddet

Tablo-80 Katılımcıların Eş Tercih Durumunu Gösteren Frekans Tablosu

Evlenirken eşinizi tercih etmeniz en önemli sebebi ne idi?	n	%
İşi / Mesleği	26	3,8
Fiziksel görünümü (güzelliği/yakışıklılığı)	81	11,7
Dindarlığı	150	21,7
Aynı kültürü paylaşmamız	307	44,4
Okur-yazar eğitilmiş olması	57	8,2
Soylu bir aileye mensup olması	27	3,9
Ailelerin kararı	44	6,4
Toplam	692	100,0

Araştırma bulgularına göre, katılımcıların % 44,4ü evlilik tercihinde aynı kültürü paylaşmamız; % 21,7'si eşinin dindarlığı; % 11,7'si güzelliği/yakışıklılığı; % 8,2'si okur-yazar eğitilmiş olması; % 3,9'u soylu bir aileye mensup olması; % 3,8'

mesleği/işi cevabını vermiştir. Katılımcıların % 6,4'ü ise evlilik tercihinde kendisinin tercihe etkisi olmadan ailesinin karar verdiğini bildirmiştir. Cinsiyet açısından bakıldığında, erkeklerin eş tercihinde en yüksek oranda % 50,9 "aynı kültürü paylaşmamız (dünya görüşü birliği) seçeneğini, en düşük oranda % 1,5 mesleği/işi seçeneğini işaretlemiştir. Erkeklerde kendi tercihi olmadan ailenin kararıyla evlenenlerin oranı % 2,7 oranındadır. Kadınlar eş tercihinde en yüksek oranla (% 38,3) erkeklerde olduğu gibi "aynı kültürü paylaşmamız (dünya görüşü birliği) seçeneğini, en düşük oranla ise (% 3,9) "soylu bir aileye mensup olması" seçeneğini tercih etmişlerdir. Kadınlarda kendi tercihi olmadan ailenin kararıyla evlenenlerin oranı ise % 9,8'dir. Buna göre, ideal eş seçiminde kadınlar, ailelerinin müdahalesine erkeklerden daha çok maruz kalmaktadır.

Yapılan bir çalışmada evli erkeklerin dindarlığa daha çok önem vermelerinin nedeninin, eşlerinin ibadete daha fazla düşkün olmalarını istemekten ziyade kendilerine itaatkâr olmaları, evlerine ve çocuklarına bağlı kalmaları ile erkeklerin kıskançlık duygusundan kaynaklandığı ifade edilmiştir. Aynı durum dindar kadınlar için de geçerlidir. Onlar da, dindar bir koca istemenin aslında ibadetlere düşkünlükten ziyade, "erkeğin gözünün dışarıda olmaması, evine ve ailesine bağlı olması, alkol kullanma gibi zararlı alışkanlıklarının olmaması" gibi nitelikleri istemektedirler. Evli erkeklerin % 58'i ile evli bayanların % 30'u evlenilecek kişide aranan özellikten birinin "dindarlık" olduğunu ifade etmektedirler (Yılmaz S., 2005: 98-122).

Tablo-81 Katılımcıların Eş Tercihleri ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Df	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	2488,402	6	414,734	13,828	,000
Gruplar İçi	20544,481	685	29,992		
Toplam	23032,883	691			

Tukey HSD

Evlenirken esinizi tercih etmeniz en önemli sebebi ne idi?	N	Subset for alpha = .05			
	1	2	3	4	1
Dindarlığı	150	20,3733			
Okur-yazar eğitimi olması	57	22,7368	22,7368		
Soylu bir aileye mensup olması	27	22,7407	22,7407		
Aynı kültürü paylaşmamız	307	23,1466	23,1466	23,1466	
Güzelliği/yakışıklılığı	81		23,9753	23,9753	
Mesleği/isi	26			26,0000	26,0000
Ailelerin kararı	44				28,0682
P.		,143	,916	,120	,480

Katılımcıların eş tercihleri ve eşler arası şiddete maruz kalma durumları uygulanan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre farklılığın ($P < .05$) güvenirlilik düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Tukey HSD sonuçlarına göre, evlilik tercihinde eşinin dindarlığı cevabını verenlerin ortalama puanları $X = 20.73$ iken; mesleği/işi cevabını verenlerin ortalama puanları $X = 26.00$; tercihte etkisi bulunmayan, ailesinin karar verdiğini belirtenlerin ortalama puanlarının ise $X = 28.06$ olduğu görülmektedir. Buna göre, eşler arası şiddete en az maruz kalan grup eşin dindarlığını tercih edenler oluştururken; en fazla şiddete maruz kalan grup ise, tercih yapamayan, ailesinin kararına göre evlenenler olmaktadır. Dolayısıyla, evlilikte eş tercihinin mutlu, huzurlu ve sağlıklı bir aile yaşantısının oluşmasında önemli bir faktör olduğu anlaşılmaktadır.

3.6. Televizyon İzleme Durumuna Göre Eşler Arası Şiddet

Medya, anlama ölçümümüzü ve eylemlerimizi biçimlendiren önemli bir kitle iletişim ve toplumsallaşma aracıdır. Medyanın en önemli öğeleri; radyo, televizyon, bilgisayar, internet ortamı ile günlük yayınlanan gazete ve dergilerdir. Bu medya ürünleri, izleyicilerin hiç farkına varmadan, başka toplum ve kültürlerin yaşam standartları, yaşam biçimleri, birbirleriyle olan ilişkileri, olaylara bakış açılarını, belirli olaylara karşı belirli davranış kalıplarını, sosyal sorunları ve tüketim alanları konusundaki bilgilerle donanmalarını sağlarlar. Böylece medyanın içerdiği olaylar saldırganlığa yönelik haberleri içeriyorsa, saldırganlığın artmasına da yol açabilmektedir. Bireylerde saldırganlık davranışı; sonradan öğrenilen ve çevreden gelen uyarılarla kazanılabildiği ve yine olaylara bir tepki olarak ortaya çıkabildiğine ilişkin farklı görüşler mevcuttur. Özellikle sonradan öğrenilen saldırganlığın

artmasında medyanın oldukça önemli bir yer tuttuğu görülmektedir (Köşgeroğlu, 2009: 76).

Televizyonla şiddet arasında doğrudan bir ilişki olup olmadığı tartışılmaktadır. Aslında gündeme getirilen araştırmalar ilk bakışta bu ilişkiyi doğrulayan sonuçlar vermektedir. Örneğin, 1950 ile 1970 yılları arası istatistiklere bakıldığında ABD'de televizyonlu ev sayısı ile işlenen cinayet sayılarının birbirine paralel iki çizgi halinde hızla yükseldiği görülüyor. Televizyon sayısı arttıkça, suç oranları da artmaktadır. Bir başka istatistikte, 1975 yılına kadar televizyonun yasak olduğu Güney Afrika'da ekranlara vize verilmesinden sonraki 10 yıl içinde cinayetlerde yüzde yüz otuzluk bir artış olduğu ortaya konulmaktadır (Dündar, 1996: 386).

Kitle iletişim araçlarının, şiddet sahnelerinin bireylerce benimsenmesine ve çatışma durumlarında uygulanmasının artmasına yol açtığını ileri sürenler olduğu gibi, şiddetin azalması yönünde de yararlı olabileceği, şiddetin gösterilmesinin zihinsel bir boşalma tatmin (katarzis) oluşturup şiddeti azaltabileceği görüşleri de vardır (Balcıoğlu, 2011: 21). Ancak yapılan araştırmalar, televizyonun olumsuz yönde etkilerine vurgu yapmaktadır. Televizyonlarda şiddet içerikli görüntülerin izleyenler üzerinde olumsuz etkiler bıraktığı, bunlardan birincisinin bireylerde "umutsuzluk" düşüncesinin yaygınlaşmasıdır. Yani şiddet içerikli haberleri gören izleyicilerde "Zaten her şey kötüye gidiyor. Çare de görünmüyor" yılgınlığını ortaya çıkardığı iddia edilmektedir. İkincisi ise, şiddet gösterimlerine karşı "apati" yani "duyarsızlık"tır. Her gün ekrandan şiddet sahnelerine şahit olan bireyler, zamanla bu şiddet gösterisine alışmakta ve bu kanıksama zamanla bir adım öteye sıçrayıp, "daha fazla şiddet" çağırısına dönüşebilmektedir (Dündar, 1996: 387- 389).

Tv.de şiddet olaylarını izleyen çocuklar; eğer erkek ise, ileride eşine ve çocuklarına şiddet uygulamayı normal karşılarken, kız çocuklarda kendilerine şiddet uygulanmasını kanıksayan veya tam tersi, bir davranış modelini pekiştirmeleri sağlanmaktadır. Çünkü çocuklar gerçek dünya ile çok fazla deneyim yaşamadıkları için televizyon sık sık dünya ile ilgili "ilk pencere" olarak hizmet sunabilir. Rol modeli seçimlerinde erkeklerin ve kadınların seçimleri farklılık göstermektedir. Erkekler televizyondaki karakterlere fiziksel güç, şiddet, etkinlik ve doğüstü güçler için bağlanır; onların rol model seçmeleri çeşitlidir. Kadınlar, seçimlerini öncelikle fiziksel ve bireylerarası cazibeyi temel alarak yaparlar. Burada televizyon

programlarında sunulan “ideal” cazip kadın bedeni ile ilgili stereotipler de önem kazanmaktadır. Konuya yönelik yapılan çalışmalar, izleyenlerin, okuyanların, dinleyenlerin şiddet gösteriminden bire bir etkilendiğini kesin olarak ortaya koymasa da, kurulan öyküler aracılığıyla şiddetin gündelik yaşantımızın bir parçası haline gelmesine imkân sağladığı gösterilmektedir (Köşgeroğlu, 2009: 77-79; Oğuz Yaktıl, 2005: 34).

Şiddet üzerine yapılan iletişim araştırmalarında, kitle iletişim araçlarında yer alan şiddet gösterimlerinin, şiddet kodlarını yeniden üretip kazandırdığını, bu öykülerden öğrenilen davranış biçimlerinin de kişisel eylemlere katkıda bulunduğu belirlenmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, iletişim araçlarının gündelik hayatın akışı üzerinde yeni bir gerçeklik yaratmadaki etkileridir (Ünlü ve ark., 2009: 95; Köşgeroğlu, 2009: 77-79). Bireyler ekranlardan izledikleri sanal gerçeklikleri, içinde yaşadığı toplumun gerçekleriyle özdeşleştirmekte, kimi zaman sanal olan, gerçeğin yerine konulmakta, televizyonda izledikleri kahramanları rol modeli kabul etmektedirler. Görsel medya ve özellikle televizyon, pek çok düşünür tarafından çağımızın "veba"sı ve "şiddet toplumu"nun oluşmasında etkili bir araç olmakla itham edilmektedir. Özellikle birey üzerinde meydana getirdiği olumsuz tesirler karşısında toplumlar çaresiz kalmaktadır (Köse, 2006: 62; Kocadaş ve ark., 2010: 113).

Tablo-82 Katılımcıların Televizyon İzlememe Durumunu Gösteren Frekans Tablosu

Tv izleme durumunuz?	n	%
Haber. Belgesel	293	42,3
Müzik. Eğlence	49	7,1
Magazin.Kadın prog.	84	12,1
Sinema. film. dizi	161	23,3
Dini prog.	72	10,4
TV. izlemem	33	4,8
Toplam	692	100,0

Araştırma bulgularına göre, katılımcıların % 42,3'ü haber-belgesel; % 23,3'ü sinema film ve dizi; % 12,1'i magazin kadın programları; % 10,4'ü dini programlar; % 7,1'i müzik-eğlence programları izlediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların % 4,8'i ise televizyon izlemediğini ifade etmiştir. Haber-belgesel programlarının diğerlerine göre yüksek oranda izlenmesi aynı zamanda haber programlarının

içeriklerinde görülen değişimle de ilgili olduğunu düşünmekteyiz. Medya Takip Merkezinin 15 Kasım-15 Aralık 2004 tarihlerinde, TV kanallarının ana haber bütенlerinde yaptığı içerik analizinden elde ettiği verilere göre, “yaşam” haberlerinin tüm haberler içerisindeki oranının %19 olduğu saptanmıştır. Merkezin 1-15 Eylül 2005 tarihleri arasındaki dönemde yinelediği araştırmasında ise, incelenen 2.878 haberde bu oranın % 34'e yükseldiği ve toplam sürenin %31'inin “yaşam” haberleri için kullanıldığı görülmüştür. Aynı dönemde % 4 olan magazin haberlerinin oranı ise bir misli artarak % 8'e tırmanmıştır. Magazin haberlerine ayrılan süre ise toplam sürenin % 11'ini oluşturmaktadır. Buna karşın Türkiye'deki ve dünyadaki çeşitli siyaset haberlerine, toplam haberlerin %12'si kadar yer verildiği görülmüştür. Kanalların %12'lik oranla en çok yer verdiği diğer bir konu da savaş ve terör haberleri olduğu ifade edilmektedir (MTM, 2011).

Tablo-82 Katılımcıların Televizyon İzlemeleri ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	301,191	5	60,238	1,818	,107
Gruplar İçi	22731,692	686	33,137		
Toplam	23032,883	691			

Tukey HSD

Televizyonda aşağıdaki program türlerinden en çok hangisini izlersiniz?	N	Subset for alpha = .05
	1	1
Haber. belgesel	293	22,4471
Müzik. eğlence	49	22,5102
Dini prog.	72	23,2083
Sinema. film. dizi	161	23,2919
TV. izlemem	33	23,3030
Magazin. Kadın prog.	84	24,4643
P.		,305

Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda katılımcıların televizyon izleme eğilimleri ve eşler arası şiddete maruz kalma durumları arasındaki farklılığın anlamlı olmadığı ($P > .05$) sonucuna ulaşılmıştır. İstatistiksel açıdan anlamlı olmasa da, katılımcıların televizyonda hangi programları izledikleri ve şiddete maruz kalma durumları arasındaki ilişkileri Tukey HSD sonuçlarına göre, tv.de haber-belgesel programlarını izleyenlerin aldıkları puanlar ($X=22.44$) ile, magazin, kadın programlarını izleyenlerin aldıkları puanlar ($X=24.45$) arasında farklılığın olduğu

görülmektedir. Yani katılımcıların tv.de haber-belgesel programlarını izleyenler eşler arası şiddete en az maruz kalmakta iken, magazin-kadın programlarını izleyenler eşler arası şiddete en çok maruz kalanları oluşturmaktadır. Bu sonuçlara göre, televizyonda izlenen programların bireyler üzerinde etkili olduğunu, bireylerin davranışlar ve tutumlarını belirlemesine katkıda bulunduğunu ifade edebiliriz.

4. DİNDARLIK VE ŞİDDET İLİŞİKİLERİ

4.1. ÖRNEKLEMİN DİNDARLIK DURUMLARI

Din, insanların yaşam biçimlerinin şekillenmesinde, sosyal, kültürel, ekonomik vs. alanların düzenlenmesinde önemli bir unsurdur. Bütün insanların zihninde aynı duyguları uyandıracak, üzerinde herkesin uzlaşmaya varabileceği bir din tanımı da ortaya konulabilmiş değildir. Klasik dönemden, günümüze kadar her sosyolog, din-toplum ilişkileri bağlamında kendi bakış açılarını yansıtan farklı tonlarda din tanımlamalarında bulunmuşlardır. Berger'e göre, tanımlar, doğaları gereği doğru veya yanlış olduklarına göre değil de, az veya çok faydalı olup olmama durumuna göre değerlendirilmelidir (Berger, 2000: 253). Çünkü “din” kavramı bir Budist ile Yahudi bir insanın zihninde ayrı çağrışımlar yapacaktır. Hatta aynı dine inanan insanlar bile farklı din anlayışlarına sahip olabilmektedirler. Bazı din tanımlamalarında dinin bilgi veren yönü ön plana çıkarılmış, konunun psikolojik, sosyolojik yönü ihmal edilmiş, bazılarında da kognitif yanının aleyhine olacak şekilde ahlak ve duygu konusu ön plana çıkarılmıştır (Köktaş, 1993:22). Dolayısıyla, her bilim dalı kendi metodolojisine uygun tanımlamalar yapmıştır. Dinin ne olduğu, neleri kapsadığı üzerine araştırmacılar tarafından uzlaşılmış bir din tanımının henüz ortaya konulmadığı görülmektedir.

Din olgusunu tanımlamada görülen çeşitlilik, dindarlık tanımlamasında da görülmektedir. Dindarlık tanımları, her alanın kendi bakış açısından yapılmakta, bu tanımlar her bilim dalının kendi bakış açısını yansıttığından ortak bir tanıma ulaşılamamaktadır. Ancak genel olarak dindarlığı, bir kutsal varlığa karşı verilen tepki olarak inanç, duygu, tutum, davranış ve heyecanları içeren kalıpların bütün bir görünümü olarak tanımlanabilir (Vernon, 1962: 243).

Dindarlık, dünya görüşü ve yaşam biçimi olarak dini referans almayı (Günay, 1999: 261), insanın iman-amel temelinde ortaya koyduğu dinî tutum, deneyim ve davranış biçimini, yani dini yaşantıyı veya dindarca hayatı (okumuş,), dini yaşama

hali olup, kişinin özel hayatında veya kamusal alanda dinî kural ve ritüelleri uygulamasını, dindar olmayı (Bilgin V., 2003: 195), insanın mensup olduğu grubun uzlaşmasına uygun dini olarak nitelenebilen tutum, tecrübe, davranış tarzlarının bütünü (Köktaş, 1993: 62) olarak tanımlanmıştır.

Bir inanma ve bağlanma derecesini gösteren dindarlık (Kirman, 2004: 62), farklı toplum ve kültür yapılarında çeşitlilik göstermekte, dindarlığın ölçülmesiyle ilgili farklı nitelikte dindarlık ölçekleri geliştirilmektedir. Örneğin Batı toplumlarındaki dindarlık biçimleriyle, diğer toplumlardaki dindarlık biçimleri farklılık arz etmektedir. Kiliseye üyelik, katılım gibi aktiviteler dindarlığın bir göstergesi iken, İslam toplumlarında, bireyler camiye gitmeden de ibadetlerini yapabilmektedirler. Aynı dini gelenek içindeki insanların dahi farklı dini tutumlar ve davranış tarzlarını benimseyecekleri bile dikkate alındığında, dindarlık olgusu ele alırken indirgeyici yaklaşımlardan uzak durulması gerektiği daha net olarak ortaya çıkar. Glock'un (1998: 252-9) da işaret ettiği üzere bir insan, dinin bilgi boyutunu yoğun bir biçimde yaşarken; ibadet boyutunu aksatmış veya hiç yapmıyor olabilir. Yani bireyler dindarlığın bir boyutunu sıkı biçimde elinde bulundururken, diğer boyutlarına kayıtsız kalabilir. Bu durumda bu kişinin tek bir durumuna değil de, genel durumuna bakılarak daha doğru sonuca ulaşılabilir.

Sosyologlar farklı dindarlık tipolojileri geliştirmişlerdir. Weber'in, büyüsel dindarlık, asketik dindarlık, dünyevi dindarlık, burjuva esnaf ve zanaatkar dindarlığı; Ünver Günay'ın (1999: 260-64) ateşli (sofu, softa ve grupçu), alaca, mevsimlik, iş dindarlığı, ilgisiz, geleneksel halk, seçkinlerin dindarlığı, laik dindarlık ve tranzisyonel (geçişli) dindarlığı, geliştirilen dindarlık tipolojilerine örnek olarak verilebilir. Ayrıca Batıda son dönemlerde, modernleşme-sekülerleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan "ait olmadan inanma" (believing without belonging), (Davie, 1990:455-69); "dindar değil ama inançlı" (spiritual but not religious) (Fuller, 2001: 1-10); Berger'e göre uygunsuz olsa da "seküler teoloji" veya "seküler Hıristiyanlık, dinsiz Hıristiyanlık" (Berger, 2002:242) gibi farklı tipolojik kavramlar kullanılmaya başlanmış, geliştirilen bu dindarlık tipolojilerinin, aynı zamanda dinin toplumdaki yerinin görülmesi bakımından anlamlı olduğu ifade edilmiştir.

İnsanların çeşitli renk ve tonlarda ortaya çıkan dini hayatlarındaki farklılıkları ve dinin insan hayatının hangi yönünde ve hangi boyutta etkili olduğunu ortaya koymak için sosyologlar farklı dindarlık tipolojileri geliştirmişlerdir. Bireylerin

dindarlığının birbirinden ayrı boyutlarda meydana geldiğini ortaya koymak için C. Glock, bireylerin dindarlıklarını; dini inanç, pratik, tecrübe, bilgi ve etkileme şeklinde beş boyutta ortaya koymaktadır. Buna göre insanların dini yaşayışları farklı ve çok boyutlu formlarda olabilmektedir.

Yapılacak araştırmalarda insanların dindarlığın bir boyutunu yaşadığı, diğer boyutunu yaşamadığı veya yaşaması gerektiği gibi ön kabullerden ziyade, dindarlığın genel olarak ele alınması gerekmektedir. Böylece daha genel ve daha güvenilir sonuçlara ulaşılabilecektir (Glock, 1998: 252-9). Dindarlık, farklı toplum ve kültürlerde çeşitlilik arz ettiğinden, önceki çalışmalarda (Köktaş, 1993; Aslantürk, 1996; Arslan, 2002; Günay vd, 2008; Köroğlu, 2010; Tecim, 2011) kullanılan dindarlık ölçeklerinden yararlanılarak, araştırma konusuna uygun bir dindarlık formu geliştirilmiştir. Anket formunda katılımcılara sorulan 11.-16. arası sorular dindarlığın inanç boyutunu, 17.-23. sorular ibadet boyutunu; 24.-29. sorular bilgi boyutunu, 30.-35. sorular etki boyutunu ve 36. soru sübjektif dindarlık algısını ölçmek için yer almıştır.

4.1.1. Örneklem Dini İnanç Durumları

Tablo-83 Katılımcıların İnanç Esaslarıyla İlgili Durumlarını Gösteren Frekans Tablosu

		Kesinlikle katılmıyorum	kararsızım	katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	Toplam	
Her şeyi yaratan, her şeyin sahibi ve evreni idare eden Bir Allah'ın varlığına inanıyorum	n %	1 0,1	3 0,4	2 0,3	10 1,4	676 97,7	692 100,0
Hız. Muhammed'in Allah'ın kulu ve son peygamberi olduğuna inanıyorum	n %	1 0,1	1 0,1	4 0,6	12 1,7	674 97,4	692 100,0%
Meleklerin varlığına, nurdan yaratılmış ve yalnızca Allah'a ibadet etmekle görevli, gözle görülmeyen varlıklar olduklarına inanıyorum	n %	1 0,1	2 0,3	3 0,4	11 1,6	675 97,5	692 100,0%
Kur'an-ı Kerim'in Allah'ın kelamı olduğuna ve günümüze kadar değişmeden geldiğine ve bütün hükümlerinin bugün de geçerli olduğuna inanıyorum	n %	1 0,1	1 0,1	6 0,9	10 1,4	674 97,4	692 100,0%
Bu dünyada işlenen bütün amellerin karşılığını bulacağı, mutlak bir adaletin gerçekleşeceği, sonsuz bir ahiret hayatının varlığına inanıyorum	n %	1 0,1	1 0,1	6 0,9	9 1,3	675 97,5	692 100,0
Kader vardır; hayır (iyilik) ve şer (kötülük) Allah'tan gelir, bunun yanında insan da irade sahibidir	n %	5 0,7	1 0,1	3 0,4	6 0,9	677 97,8	692 100,0

Tabloya bakıldığında örneklem inancın esaslarını kabul etme durumunda çok küçük farklılıklar olsa da, genel olarak inancın esaslarını % 97 gibi çok büyük bir oranda kabul ettikleri görülmektedir. Oran olarak çok az fark olmakla birlikte katılımcılar en yüksek oranda (% 97,8) kader ve Allah inancını kabul etmişlerdir. E. Öztürk'ün (2008: 161-163) yaptığı çalışmada katılımcıların Allah inancı % 96; peygamber inancını % 96,7; ahiret inancını ise % 95 oranında benimsedikleri ortaya konulmuştur. Bu sonuçlar, bizim elde ettiğimiz sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Türk toplumunda inancın esaslarını benimseme durumunun % 84-95 arasında değiştiği yapılan araştırmalarda ortaya konulmuştur. Köktaş'ın (1993: 78) araştırmada

katılımcıların Allah inancını % 83,7; peygamber inancını % 86,5; ahiret inancını % 80,9 oranında benimsedikleri görülmektedir.

4.1.2. Katılımcıların İbadet Etme Durumları

4.1.2.1. Katılımcıların Namaz Kılma Durumları

Tablo-84 Katılımcıların Namaz Kılma Durumunu Gösteren Frekans Tablosu

Namaz ibadetini yerine getirme durumunuz aşağıdakilerden hangisine uygundur?	n	%
Hiç namaz kılmam	32	4,6
Yalnızca Cuma ve Bayram namazlarını kılarım (Erkekler için)	112	16,2
Vakit namazlarını ara sıra ve bazı özel günlerde (mevlit, kandil vb.) kılarım	360	52,0
Her gün beş vakit namazımı kılarım. (Bayan ve erkekler için).	188	27,2
Toplam	692	100,0

Araştırma bulgularına göre, katılımcıların % 4,6'sı hiç namaz kılmazken; % 27,2'si beş vakit namaz kılmaktadır. En yüksek oranı, ara sıra kılanlar % 52 almaktadır. Bu sonuçlara göre hiç namaz kılmayanların oranı az olmakla birlikte, günlük 5 vakit olarak kılmaktan sorumlu tutulan insanların buna pek dikkat etmedikleri görülmektedir. Katılımcıların yalnızca % 27,2'si 5 vakit kılmakta; araştırmamızda elde edilen bu sonucun Çelik'in (2002:223) araştırmasında bulunduğu orana (% 24) yakın olduğu görülmektedir.

Yapılan birçok araştırmada düzenli şekilde namaz kılma davranışının düşük olduğu ortaya konulmuştur. Çelik, beş vakit namaz kılanların % 24; ara sıra kılanların % 9, hiç kılmayanların % 12 olduğunu tespit etmiştir (Çelik, 2002: 223). Coşkun, 5 vakit namazını düzenli olarak kılanların oranının % 54,5; ara sıra kılanların oranının % 28 olduğunu; Cuma namazını düzenli olarak kılanların %48,5 oranında; bayram namazlarını kılanların % 49.9 olduğunu tespit etmiştir (Coşkun, 2005: 163). İnsanların haftada bir kez toplu olarak yapmak zorunda oldukları Cuma namazına büyük bir çoğunluğun devam etmesinin dinin emirlerine uymanın yanı sıra, toplumsal baskıdan kaynaklandığı ileri sürülebilir. Namaz, zekât gibi ibadetlerin görünen ve bireyi ilgilendiren yanı olduğu, kurban ibadetinde ise yine toplumsal baskıya dayalı bir katılımın olduğu düşünülmektedir (bkz. Köktaş, 1993: 122, Çelik; 2002: 238).

Şekil- 10 Cinsiyete Göre Namaz Kılma Durumu

Cinsiyetiniz?	Namaz ibadetini yerine getirme durumunuz aşağıdakilerden hangisine uygundur?				Toplam	
	Hiç kılmam	Yalnızca cuma ve bayram namazlarını kılarım	Vakit namazlarını ara sıra kılarım	Beş vakit kılarım		
Erkek	n	11	112	136	75	334
	%	3,3%	33,5%	40,7%	22,5%	100,0%
	%	34,4%	100,0%	37,8%	39,9%	48,3%
Kadın	n	21	0	224	113	358
	%	5,9%	,0%	62,6%	31,6%	100,0%
	%	65,6%	,0%	62,2%	60,1%	51,7%
Toplam	n	32	112	360	188	692
	%	4,6%	16,2%	52,0%	27,2%	100,0%
	%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Araştırma bulgularına göre, erkeklerin % 22,5'i beş vakit kılarım; % 40,7'si vakit namazlarını ara sıra namaz kılarım; % 33,5'i yalnızca cuma ve bayram namazlarını kılarım; % 3,3'ü ise hiç namaz kılmam cevabını vermiştir. Kadınların % 31,6'sı "beş vakit kılarım"; % 62,6'sı vakit namazlarını ara sıra kılarım"; % 5,9'u ise "hiç namaz kılmam" cevabını vermiştir. Tabloya bakıldığında, kadınlar hem namazlarını beş vakit olarak kılmada, hem de hiç namaz kılmıyorum cevabını verenlerin oranı bakımında erkeklerden daha fazladır. Ancak yalnızca cuma ve bayram namazlarını kılıyorum diyen erkeklerin oranı (% 33,5) göz önüne alındığında, kadınların namaz ibadetini düzenli olarak yerine getirme bakımından erkeklerden daha yüksek oranlara sahip oldukları görülmektedir.

4.1.2.2. Katılımcıların Oruç Tutma Durumları

Tablo-85 Katılımcıların Oruç İbadetini Yerine Getirme Durumunu Gösteren Frekans Tablosu

Oruç ibadetini yerine getirme durumunuz aşağıdakilerden hangisine uygundur?	n	%
Hiç oruç tutmam	21	3,0
Ramazan'ın birazını tutarım)	81	11,7
Ramazan'ın tamamını tutarım	526	76,0
Ramazan'ın tamamında ve üç aylarda oruç tutarım	64	9,2
Toplam	692	100,0

Araştırma bulgularına göre katılımcıların büyük çoğunluğu (% 76'sı) ramazan ayının tamamında oruç tutmaktadır. Hiç oruç tutmayanların oranı % 3 iken; ramazanın tamamı ve üç aylarda oruç tutanların oranı % 9,2'dir. Öztürk'ün (2008: 165) araştırmasında katılımcıların % 85'i devamlı; %11,5'i ara sıra oruç tuttuğunu belirtirken, % 3'ü de hiç oruç tutmadığını belirtmiştir. katılımcıların oruç tutma oranları, namaz kılmaya göre daha yüksektir. Bu durumun ortaya çıkışında oruç ibadetinin yapıldığı Ramazan ayına özgü bir dindarlık biçiminin etkili olduğu söylenebilir.

4.1.2.3. Katılımcıların Kurban İbadetini Yerine Getirme Durumları

Tablo-85 Katılımcıların Kurban İbadetini Yerine Getirme Durumunu Gösteren Frekans Tablosu

Kurban ibadetiyle ilgili düşünceniz aşağıdakilerden hangisine uymaktadır?	n	%
Kurban gereksizdir. Milli ekonomiye zarar vermektedir.	6	,9
Amaç sosyal yardımlaşma ise kurban kesmek yerine parası ihtiyaç sahiplerine verilmelidir.	11	1,6
Kurban bir ibadettir. Her evden bir kişinin kesmesi yeterlidir.	42	6,1
Kurban bir ibadettir ve şartlarını taşıyan her Müslüman'ın yapması gerekmektedir.	633	91,5
Toplam	692	100,0

Araştırma bulgularına göre katılımcıların büyük çoğunluğu % 91,5'i kurbanı şartlarını taşıyan her Müslüman'ın yerine getirmesi gereken bir ibadet olduğunu; % 6,1'i her evden bir kişinin kesmesinin yeterli olduğunu; % 1,6'sı kesmek yerine,

parasının ihtiyaç sahiplerine verilmesi gerektiğini ve % 0,9'u da kurbanın gereksiz olduğunu belirtmektedir. Kurban ibadeti yılda bir kez yapılan, toplumsal görünürlüğü daha fazla olan bir ibadettir. Gelir düzeyi düşük olsa da, kurban kesme ibadetinin toplumumuzda sıkça yerine getirilen bir ibadet olduğu görülmektedir. Yaptığımız görüşme ve gözlemlerde de, Konya'da halkın büyük çoğunluğunun kurban kestigi görülmektedir. Ekonomik durumu yerinde olmasa da, bireylerin kurban kestikleri görülmekte, son dönemlerde kredi kartıyla kurban kesimine onay verilmesiyle birlikte bu ibadetin daha kolay yerine getirildiğini ifade edebiliriz.

4.1.2.4. Katılımcıların Hac İbadetini Yerine Getirme Durumları

Tablo-86 Katılımcıların Hac İbadetini Yerine Getirme Durumunu Gösteren Frekans Tablosu

Hac ibadetiyle ilgili tutum ve davranışınız aşağıdakilerden hangisine uygundur?	n	%
Hacca gitmeye gerek yoktur.	11	1,6
Hacca gitmedim ancak gitmek isterim	607	87,7
Bir defa hacca gittim.	57	8,2
Birden fazla hacca gittim.	17	2,5
Toplam	692	100,0

Araştırma bulgularına göre örneklemin büyük çoğunluğu (% 87,7) hacca gitmediğini ancak gitmek istediğini; % 8,2'si bir kez; % 2,5'i birden fazla gittiğini ifade etmiş ve % 1,6'sı hacca gitmeye gerek olmadığını belirtmiştir. Hac ibadeti hem mali güç, hem de beden sağlığı gerektiren bir ibadettir. Ayrıca hacca gitmek için uygulanan kota sistemi, hacca gitmenin kurayla belirlenmesi gibi etkenlerin de hacca gidenlerin sayılarındaki % 10,7 düşük oranı ortaya koyabilir. Yaptığımız görüşmelerde uzun yıllar hac için Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yapılan kurada gitme şansını bulamadığını ifade edenler çoğunluktadır.

4.1.2.5. Katılımcıların Zekât İbadetini Yerine Getirme Durumları

Tablo-87 Katılımcıların Zekat İbadetini Yerine Getirme Durumunu Gösteren Frekans Tablosu

Zekât konusundaki tutum ve davranışınız aşağıdakilerden hangisine uygundur?	n	%
Zekâtı gereksiz buluyorum.	9	1,3
Şartlarını taşımama rağmen bazı yıllar verdim, bazı yıllar vermedim	29	4,2
Şartlarını taşıdığım her yıl zekatımı verdim.	93	13,4
Zekât bir ibadettir ve şartlarını taşıyan her Müslüman'ın yapması gerekmektedir.	561	81,1
Toplam	692	100,0

Araştırma bulgularına göre örneklemin büyük çoğunluğu (% 81) zekatı şartlarını taşıyan her Müslüman'ın yapması gereken bir ibadet olduğunu ifade etmişlerdir. Her yıl zekat verenlerin oranı % 13,4; şartlarını taşımasına rağmen bazı yıllar verenlerin oranı ise % 4,2'dir. Zekatı gereksiz bulanların oranı ise % 1,3'tür. Araştırmanın yapıldığı yer olan Konya'da zekat ibadeti, çeşitli sivil toplum kuruluşları, dernek ve vakıflar aracılığıyla ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmaktadır.

4.1.2.6. Katılımcıların Dua Etme Durumları

Tablo-88 Katılımcıların Dua Etme Durumlarını Gösteren Frekans Tablosu

Dua eder misiniz?	n	%
Duanın yararına inanmıyorum.	14	2,0
Ara sıra ,özel günlerde (başım sıkıştığında, mevlit ve kandillerde vb.) dua ederim.	187	27,0
Sık sık dua ederim..	191	27,6
Her zaman dua ederim.	300	43,4
Toplam	692	100,0

Araştırma bulgularına göre katılımcıların % 43,4'ü her zaman; % 27,6'sı sık sık; % 27'si ara sıra dua etmekte ve % 2'si ise duanın yararına inanmamaktadır. Dini uygulamaların belki de en tipik olanlarından birisi olan duanın en çok başvurulan dini davranış olduğu söylenebilir. Örneğin, Gallup'un yaptığı bir araştırmada; Amerikan nüfusun yaklaşık % 90'ının dua ettiği; % 76'sının ise duanın günlük

yaşantılarında çok önemli olduğunu ifade ettiklerini bildirmektedir. Çünkü dua, ümit kapılarını beklemeyi, mantıki motifler olmadığı halde dahi açık tutmakta ve olumsuz şartların insan üzerindeki etkisini en aza indirebilmektedir. Dua ile insan, sınırlı gücünü Tanrının sınırsız gücüyle birleştirmeye çalışmakta ve problemlere artık kendi gücüyle değil, Tanrının sonsuz gücüyle meydan okur hale gelmektedir (Karaca, 2003: 83).

4.1.2.7. Katılımcıların Kur'an Okuma Durumları

Tablo-89 Katılımcıların Kur'an Okuma Durumlarını Gösteren Frekans Tablosu

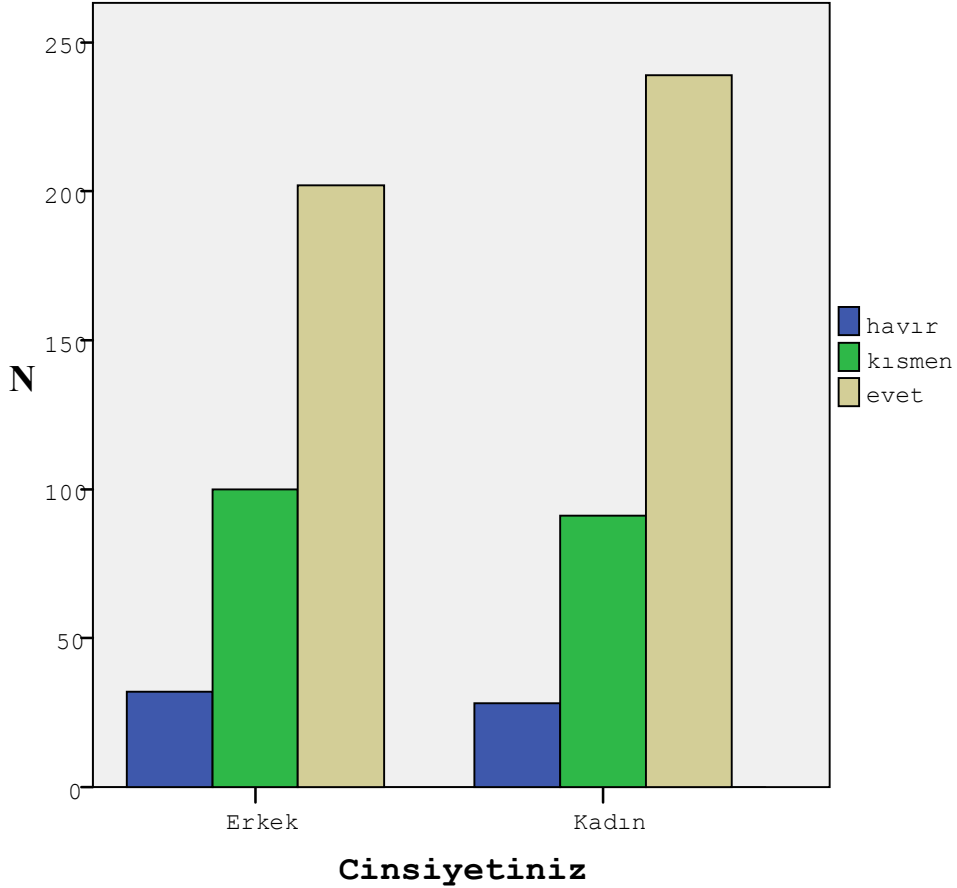
Kur'an'ı orijinal (Arapça) metninden okur musunuz?	n	%
Okumayı bilmiyorum ve öğrenmekte istemiyorum.	17	2,5
Okumayı bilmiyorum, ancak öğrenmeyi istiyorum.	206	29,8
Mevlit, kandil gibi özel gün ve gecelerde okurum..	216	31,2
Sık sık okurum.	253	36,6
Toplam	692	100,0

Araştırma bulgularına göre katılımcıların % 36,6'sı sık sık; % 31,2'si özel gün ve gecelerde Kur'an okumaktadır. Okumayı bilmeyen, ancak öğrenmeyi isteyenlerin oranı %29,8; okumayı bilmeyen ve öğrenmek de istemeyenlerin oranı % 2,5'tir. Kur'an okuma katılımcıların hem dini bilgi boyutu, hem de ibadet boyutuyla ilgilidir. Bu bakımdan okumayı bilmeyenlerin oranının % 32 olduğu görülmektedir. Diğer taraftan, Kur'anı Arapça metinden okumak, aynı zamanda namaz ibadetini yerine getirmek için gerekli olduğu bilinmektedir. Hiç namaz kılmayanların oranı % 4 civarında olduğu dikkate alınır, geriye kalan % 28'lik kesimin, Kur'an surelerini ezberleyerek ibadetlerini yaptıklarını, yani namaz ibadetini yerine getirecek kadar sureleri bildikleri ortaya çıkmaktadır. Sık sık okuyanların ve özel gün ve gecelerde okuyanla bir arada değerlendirildiğinde katılımcıların % 67,8'inin Kur'an okumayı bildikleri anlaşılmaktadır.

4.1.3. Katılımcıların Yeterli Dini Bilgiye Sahip Olma Durumları

Şekil-11 Katılımcıların Cinsiyetleri ve Dini Bilgi Durumu

İbadetlerinizi sağlıklı bir şekilde yerine getirmenize yetecek düzeyde dini bilgiye sahip olduğunuz kanaatinde misiniz?

Katılımcılara " İbadetlerinizi sağlıklı bir şekilde yerine getirmenize yetecek düzeyde dini bilgiye sahip olduğunuz kanaatinde misiniz?" şeklinde bir soru sorulmuştur. Araştırma bulgularına göre katılımcıların % 63,7'si "evet"; % 27,6'sı "kısmen"; % 8,7'si "hayır" seçeneğini işaretlemiştir.

Araştırma konusuyla ilgili olarak hazırlanan beş soruyla, katılımcıların dini bilgi boyutu ölçülmeye çalışılmıştır. Gündelik hayatta sıkça karşılaşılan durumlarla ilgili olup, yüksek seviyede bir din eğitimi almayan bireylerin de kolayca cevaplayacağı türden sorular tercih edilmiştir.

Tablo-91 Katılımcıların Dini Bilgiye Sahip Olma Durumlarını Gösteren Frekans Tablosu

		Doğru	Fikrim yok	Yanlış	Toplam
Aşağıdaki yargılar hakkında ne düşünüyorsunuz?					
İki bayram arasında evlenmek dinen uygun değildir	n	64	91	537	692
	%	9,2	13,2	77,6	100,0%
Müslüman bir bayan Müslüman olmayan (Gayri Müslim) bir erkekle evlenebilir.	n	47	154	491	692
	%	6,8	22,3	71,0	100,0%
Cinsel birleşmeden sonra bir namaz vakti geçmeden gusül abdesti alınması gerekir	n	669	17	6	692
	%	96,7	2,5	0,9	100,0%
Kadınlar özel (adet) günlerinde namaz kılabilirler.	n	9	32	651	692
	%	1,3	4,6	94,1	100,0%
Müslüman bir erkek boşadığı bir hanımı, o hanım başka bir erkekle evlenip boşanmadan tekrar nikâhlayamaz	n	368	221	103	692
	%	53,2	31,9	14,9	100,0

Araştırma bulgularına göre katılımcıların genel olarak dini bilgi seviyelerinin istenilen düzeyde olmadığı görülmektedir. Halk arasında sıkça kullanılan "İki bayram arasında evlenmek dinen uygun değildir" düşüncesiyle ilgili katılımcıların % 77,6'sı yanlış; % 13,2 fikrim yok; % 9,2'si ise evet cevabını vermiştir. Bu oranlar halen dinle ilgili batıl inançların etkinliğini göstermektedir. Evlenmeyle ilgili sorduğumuz "Müslüman bir bayanın, Müslüman olmayan biriyle evlenip evlenmeyeceğine dair sorduğumuz soruya, katılımcıların % 71'i evlenemeyeceğini belirtirken, % 22,3'ü fikrim yok; % 6,8'i evlenebileceğini ifade etmiştir. Bilindiği üzere İslam dininde bir bayan Müslüman olmayan biriyle evlenemez. Ancak, araştırma bulgularına göre katılımcıların % 29'unun bu durumdan pek emin olmadıkları veya evlilik kararlarında dinin etkisini daha az hissettikleri yönünde değerlendirilebilir. Cinsel birleşmeden sonra gusül abdesti alınmasına dair sorumuza katılımcıların büyük çoğunluğu % 96,7'si doğru cevap vermiştir. Yine kadınların özel günlerinde namaz kılama durumuyla ilgili sorduğumuz soruya katılımcıların büyük çoğunluğu % 94'ü kılamaz cevabı vermiştir. Evlilik hayatıyla ilgili sorduğumuz, "Müslüman bir erkek boşadığı bir hanımı, o hanım başka bir erkekle evlenip boşanmadan tekrar nikâhlayamaz" sorusuna katılımcıların % 53,2'si doğru; 31,9'u

fikrim yok; % 14,9'u ise yanlış cevabını vermiştir. Evlilik hayatını yakından ilgilendiren bu soruya katılımcıların neredeyse yarıya yakını doğru cevabı verememiştir. Nikâhlanma ile ilgili bölümü işlerken ifade ettiğimiz üzere, evlenme ve boşanma konusunda genelde bilgi eksikliği olduğu, Diyanete sorulan soruların büyük kısmının bu türden sorulardan oluştuğunu ifade etmiştik. Evlilik, dini ve sosyal anlamda sorumluluk gerektiren bir olgudur. Dini bilgilerinde eksiklik olan bireyler, evliliğin getireceği dini sorumluluğun bilincinde olmadığından, bu tür ailelerde şiddet yaşanma olasılığının daha yüksek olduğu kanaatindeyiz.

4.1.4. Katılımcıların Dini Davranış Durumları

Katılımcılara dindarlığın etki boyutuyla ilgili görüşlerini almak üzere altı soru sorulmuştur. Katılımcıların bu sorulara verdikleri cevapların frekans tablosu aşağıdadır.

Tablo-92 Katılımcıların Dini Davranış Durumlarına Dair Frekans Tablosu

		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Çoğu zaman	Her zaman	Toplam
İbadet esnasında (namaz kılariken, oruçlu iken, dua ederken) veya günlük işlerinizi yaparken, Allah'a yakın olduğunuzu düşünerek bir ürperti ve heyecan duyduğunuz anlar oluyor mu?	n %	9 1,3	56 8,1	256 37,0	269 38,9	102 14,7	692 100,0%
Günlük hayatınızda bir şeyler yapmaya karar vermeden önce dinin sizden o konuda ne yapmanızı istediğini göz önünde bulundur musunuz?	n %	9 1,3	35 5,1	109 15,8	269 38,9	270 39,0	692 100,0%
Çevrenizdeki diğer insanlara yaşantınızla dindar bir model olmaya gayret eder misiniz?	n %	78 11,3	83 12,0	95 13,7	237 34,2	199 28,8	692 100,0%
Bilimsel gelişmelerle birlikte dinin giderek etkinliğini kaybedeceği ve tamamen ortadan kalkacağı görüşüne katılır mısınız?	n %	519 75,0	69 10,0	70 10,1	26 3,8	8 1,3	692 100,0
Mutlu bir aile yuvası için, eşinizin size bağlanması için sihir, büyü, yaptırır, muska yazdırır mısınız?	n %	634 91,6	29 4,2	5 0,7	10 1,4	14 2,0	692 100,0
Eşinizle tartıştığımızda, kavga ettiğinizde veya eşinize şiddet uyguladığımızda dini bakımdan bir pişmanlık duyuyor musunuz?	n %	23 3,3	25 3,6	131 18,9	318 46,0	195 28,2	692 100,0

Katılımcıların dindarlık etki boyutunu ölçmek için 1, en düşük; 5 en yüksek puan şeklinde dereceli olarak sorduğumuz sorulardan en düşük 6, en yüksek 30 puan aralığındadır. Katılımcıların dindarlık etki boyutunda aldıkları ortalama puan 20.88; standart sapma 3.687; eğilim 24.00'dır.

Katılımcıların cinsiyeti ve dinin etki boyutundan aldıkları puanlar arasında bir ilişkinin varlığı sorgulanmış ve T testi sonuçlarına göre ($P<.05$) güvenilirlik düzeyinde bu ilişkinin anlamlı olduğu saptanmıştır. Buna göre erkeklerin aldıkları ortalama

puanlar ($X=20.45$) ile kadınların aldıkları puanlar ($X=21.28$) arasında ($P<.003$) güvenilirlik düzeyinde farklılığın olduğu görülmektedir. Dinin etki boyutu açısından bakarak, kadınların erkeklerden daha dindar oldukları söylenebilir.

4.1.5. Katılımcıların Kendileriyle İlgili Dindarlık Algıları

Katılımcıların kendi dindarlıklarıyla ilgili durumlarını belirlemek amacıyla anket formunda "Kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendirirsiniz?" şeklinde sorulmuş, katılımcıların kendi dindarlıklarını nasıl tanımladıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo-93 Katılımcıların Kendileriyle İlgili Dindarlık Algılarını Gösteren Frekans Tablosu

Kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendirirsiniz?	n	%
İnanmıyorum ama dine ve dinini yaşayanlara saygı duyarım	1	0,1
Dine karşı ilgisizim	6	0,9
İnanıyorum ama hiçbir ibadeti yapmıyorum	9	1,3
İnanıyorum ve ibadetleri çok nadir yapıyorum	53,	7,7
İnanıyorum ve düzenli olmasa da ara sıra ibadetleri yapıyorum	155	22,4
İnanıyorum ve düzenli olarak bazı ibadetleri yapıyorum	305	44,5
İnanıyorum ve bütün ibadetleri düzenli olarak yapıyorum	163	23,6
Toplam	692	100,0

Katılımcıların subjektif dindarlık algısını ölçmek için 1'den 7'e doğru derecelendirmeli olarak dindarlık düzeyi belirlenmeye çalışılmıştır. 1 en düşük, 7 en yüksek dindarlık seviyesi olarak belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre katılımcıların en yüksek oranla % 44,5 inanıyorum ve düzenli olarak bazı ibadetleri yapıyorum seçeneğini işaretledikleri, en düşük % 0,1 ile inanmıyorum ama dine ve dini yaşayanlara saygı duyarım seçeneğini işaretleyenlerin olduğu görülmektedir. Düzenli olarak bütün ibadetleri yapanların oranı % 23,6 iken; inandığı halde hiçbir ibadeti yapmayanların oranı % 1,3'tür. Tecim'in (2011: 135) yaptığı çalışmada aynı soru sorulmuş, küçük farklar olsa da benzer sonuçlar elde edilmiştir.

2005-2008 Dünya Değerler Araştırması'nın yaptığı çalışmaya göre Türk halkının dinin hayatlarındaki önemiyle ilgili görüşleri şu şekildedir:

Şekil 12 Dünya Değer Araştırması Türk Toplumunda Dinin Önemi

Dinin Hayattaki Önemi	Türkiye
Çok Önemli	74.7 %
Oldukça önemli	16.6 %
Çok önemli değil	6.2 %
Hiç önemli değil	2.5 %
Toplam	1344 (100%)

Selected countries/samples: Turkey [2007]

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, Türk halkının % 91,3'ü dini kendi hayatlarında önemli olarak kabul etmektedirler. Ancak, araştırmamızın çeşitli yerlerinde vurgulandığı üzere, tutumlarla davranışların farklılık göstermektedir. Dolayısıyla yukarıdaki tablonun verileri dikkate alınarak halkın dine verdiği önemle, dinsel davranışları yerine getirme durumlarının aynı olmadığı göz önüne alınmalıdır.

4.2. DİNDARLIK VE ŞİDDETE MARUZ KALMA İLİŞKİSİ

4.2.1. Dini İnanç Boyutuna Göre Şiddete Maruz Kalma Durumu

Tablo-94 Katılımcıların İnanç Durumları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	9,091	1	9,091	,272	,602
Gruplar İçi	23023,792	690	33,368		
Toplam	23032,883	691			

P>.0.5

Katılımcıların din inanç boyutundan aldıkları puanlar ile eşler arası şiddete maruz kalma durumları arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre farklılığın (P<.0.5) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olmadığı saptanmıştır. Yani katılımcıların, dini inanç ilkelerini benimseme durumlarının, aile içinde eş şiddetine maruz kalmalarını etkilemediği anlaşılmaktadır.

4.2.2. Dini İbadet Uygulamaları ve Şiddete Maruz Kalma Durumları

Katılımcıların namaz ibadetini yerine getirmeleri ve eşler arası şiddete maruz kalma durumları uygulanan varyans analizine göre farklılığın ($P<.05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Tablo-95 Katılımcıların Namaz İbadetini Yerine Getirme Durumları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	416,395	3	138,798	4,222	,006
Gruplar İçi	22616,488	688	32,873		
Toplam	23032,883	691			

$P<.05$

Tukey HSD

Namaz ibadetini yerine getirme durumunuz aşağıdakilerden hangisine uygundur?	N	Subset for alpha = .05
		1
Beş vakit kılarım	188	21,8032
Yalnızca cuma ve bayram	112	22,9732
Vakit namaz ara sıra	360	23,5750
Hiç kılmam	32	23,9375
P.		,079

Uygulanan Tukey HSD testi sonuçlarına göre, namazlarını beş vakit kılanların aldıkları ortalama puanlar $X= 21.80$ ile hiç kılmayanların aldıkları puanlar $X=23.93$ arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Beş vakit kılanlar, en az şiddete maruz kalırken, hiç kılmayanlar en fazla şiddete maruz kalmaktadırlar. Buna göre, katılımcıların namazlarını düzenli olarak kılmalarının, bireylerin davranışlarına yön verdiğini, eşler arası şiddeti engellediğini ifade edebiliriz.

Tablo-96 Katılımcıların Oruç İbadetini Yerine Getirme Durumları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	397,148	3	132,383	4,024	,007
Gruplar İçi	22635,735	688	32,901		
Toplam	23032,883	691			

$P<.0,007$

Tukey HSD

Oruç ibadetini yerine getirme durumunuz aşağıdakilerden hangisine uygundur?	N	Subset for alpha = .05	
	1	2	1
Ramazan ve üç aylarda	64	21,5469	
Ramazanın tamamında	526	23,0057	
Ramazanın birazında	81	23,3210	
Hiç tutmam	21		26,4762
P.		,396	1,000

Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre katılımcıların oruç ibadetini yerine getirmeleri ile eşler arası şiddete maruz kalma durumları arasında farklılığın ($P < .05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu farklılaşmanın hangi yönde olduğunu tespit için uygulanan Tukey HSD testi, farklılaşmanın hiç tutmam cevabını verenler ($X=26.47$) ile ramazan ve üç aylarda tutarım cevabını verenler ($X=21.54$) ve ramazanın tamamında tutarım cevabını verenler ($X=23.00$) arasında ($P < .05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlara göre, eşler arası şiddete oruç ibadetini ramazan ve üç aylarda tutanlar en az eş şiddetine maruz kalırken, en fazla hiç tutmayanların kaldıkları anlaşılmaktadır.

Tablo-97 Katılımcıların Kurban İbadetini Yerine Getirme Durumları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	255,738	3	85,246	2,575	,053
Gruplar İçi	22777,145	688	33,106		
Toplam	23032,883	691			

Tukey HSD

Kurban ibadetiyle ilgili düşünceniz aşağıdakilerden hangisine uymaktadır?	N	Subset for alpha = .05
	1	1
Şartlarını taşıyan kesmesi gerekir	633	22,8689
Her evden bir kişinin kesmesi yeterlidir	42	23,7381
Kurban gereksizdir	6	26,0000
Kesmek yerine para verilir	11	26,9091
P.		,243

Katılımcıların kurban ibadetini yerine getirmeleri ve eşler arası şiddete maruz kalmaları arasındaki ilişkinin uygulanan varyans analizi sonucu anlamlı olduğu

($P < .05$) görülmektedir. Bu farklılığın hangi yönde olduğunu ortaya koymak için uygulanan Tukey HSD testine göre, şartlarını taşıyan her Müslüman'ın kesmesi gerekir cevabını verenler ($X=22.86$) ile, kurban kesmek yerine parası ihtiyaç sahiplerine verilmelidir cevabını verenlerin ($X=26.90$) ortalama puanları arasında farklılık olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre, şartlarını taşıyan her Müslüman'ın kesmesi gerekir cevabını verenler, şiddete daha az uğrarken, kesmek yerine parası ihtiyaç sahiplerine verilmelidir ve kurban gereksizdir cevabını verenlerin daha çok şiddete maruz kaldığı anlaşılmaktadır.

Tablo-98 Katılımcıların Hac İbadetini Yerine Getirme Durumları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	239,988	3	79,996	2,415	,065
Gruplar İçi	22792,895	688	33,129		
Toplam	23032,883	691			

Tukey HSD

Hac ibadetiyle ilgili tutum ve davranışınız aşağıdakilerden hangisine uygundur?	N	Subset for alpha = .05	
		1	2
Bir defa gittim	57	21,9825	
Gitmedim gitmeyi isterim	607	23,0231	23,0231
Birden fazla gittim	17	23,5294	23,5294
Hacca gitmeye gerek yoktur	11		27,0000
P.		,792	,082

Uygulanan varyans analizi sonucunda katılımcıların hac ibadetini yerine getirme ve eşler arası şiddete maruz kalma durumları arasındaki farklılığın ($P < .05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu farklılığın hangi yönde olduğunu anlamak için uygulanan Tukey HSD testi sonucuna göre, hacca bir defa gittim cevabını verenlerin ortalama puanları ile ($X=21.98$), hacca gitmeye gerek yoktur cevabını verenlerin ($X=27.00$) aldıkları ortalama puanların ($P < .05$) düzeyinde anlamlı olduğu anlaşılmıştır. Şiddete maruz kalma bakımından bir defa hacca gittim cevabını verenlerin, hacca gitmeye gerek yoktur cevabını verenlere göre daha az eş şiddetine maruz kaldıkları anlaşılmaktadır.

Tablo-99 Katılımcıların Zekat İbadetini Yerine Getirme Durumları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	271,111	3	90,370	2,732	,043
Gruplar İçi	22761,772	688	33,084		
Toplam	23032,883	691			

P<.0.5

Tukey HSD

Zekât konusundaki tutum ve davranışınız aşağıdakilerden hangisine uygundur?	N	Subset for alpha = .05	
	1	2	1
Şartını taşıdığım her yıl verdim	93	22,2903	
Bazı yıl verdim bazı yıl vermedim	29	22,5517	
Şart. taşıyanların vermesi gerekir	561	23,0784	
Zekat vermek gereksizdir	9		27,8889
P.		,962	1,000

Katılımcıların zekat ibadetini yerine getirme durumları ve eşler arası şiddete maruz kalma durumları arasındaki farklılık uygulanan varyans analizi sonucunda ($P<.05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Uygulanan Tukey HSD testine göre, bu farklılığın, şartlarını taşıdığım her yıl zekatımı verdim cevabını verenlerin ($X=22.29$) ortalama puanları ile zekat vermek gereksizdir cevabını verenlerin ($X=27.88$) ortalama puanlarının $P<.05$ güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre, şartlarını taşıdığım her yıl zekatımı verdim cevabını verenlerin, zekat gereksizdir cevabını verenlerden daha az eşler arası şiddete maruz kaldıkları anlaşılmaktadır.

Tablo-100 Katılımcıların Dua Etme Durumları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	209,661	3	69,887	2,107	,098
Gruplar İçi	22823,222	688	33,173		
Toplam	23032,883	691			

Tukey HSD

Dua eder misiniz?	N		Subset for alpha = .05	
	1	2	1	
Her zaman	300	22,7567		
Sık sık	191	22,9843		
Ara sıra özel zamanlarda	187	23,1818		
Yararına inanmıyorum	14			26,6429
P.		,984		1,000

Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda katılımcıların dua etmeleri ve eşler arası şiddete maruz kalma durumları arasındaki farklılaşmanın ($P<.05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu saptanmıştır. Tukey HSD testi sonucuna göre bu farklılığın her zaman dua ederim cevabını verenlerin ($X=22.75$) aldıkları ortalama puanlar ile duanın yararına inanmıyorum ($X=26.64$) cevabı verenler arasında olduğu görülmektedir. Bu durumda her zaman dua ederim cevabını verenler, duanın yararına inanmıyorum cevabını verenlerden eşler arası şiddete daha az maruz kalmaktadırlar.

Tablo-101 Katılımcıların Kur'an Okuma İbadetini Yerine Getirme Durumları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	281,497	3	93,832	2,837	,037
Gruplar İçi	22751,386	688	33,069		
Toplam	23032,883	691			

Tukey HSD

Kuran'ı orijinal (Arapça) metninden okur musunuz?	N		Subset for alpha = .05	
	1	2	1	
Sık sık	253	22,4743		
Bilmiyorum öğrenmek istiyorum	206	23,0485		
Mevlit kandil özel günlerde	216	23,3519		
Bilmiyorum öğrenmek istemiyorum	17			26,2941
P.		,853		1,000

Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda katılımcıların Kur'anı orijinal Arapça metninden okumaları ve eşler arası şiddete maruz kalma durumları arasındaki farklılığın ($P<.05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu saptanmıştır. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için uygulanan Tukey HSD testi sonucuna göre, Kur'anı sık sık okurum cevabını verenlerin ($X=22.47$) aldıkları

ortalama puanlar ile Kur'an okumayı bilmiyorum, öğrenmek de istemiyorum cevabını verenlerin ($X=26.29$) aldıkları ortalama puanlar arasındaki farkın ($P<.05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Buna göre Kur'anı sık sık okuyanlar eşler arası şiddete daha az maruz kalırken, Kur'an okumayı bilmeyen ve öğrenmek de istemeyenler daha çok şiddete maruz kalmaktadır.

4.2.3. Katılımcıların Dini Bilgi Düzeyleri ile Şiddete Maruz Kalma Durumları

Tablo-102 Katılımcıların Dini Bilgi Düzeyleri ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	64,839	2	32,420	,973	,379
Gruplar İçi	22968,043	689	33,335		
Toplam	23032,883	691			

Tukey HSD

İbadetlerinizi sağlıklı bir şekilde yerine getirmenize yetecek düzeyde dini bilgiye sahip olduğunuz kanaatinde misiniz?	N	Subset for alpha = .05
	1	1
Kısmen	191	22,8639
Evet	441	22,9433
Hayır	60	24,0000
P.		,268

Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda katılımcıların dini bilgi düzeyleri ve eşler arası şiddete maruz kalma durumları arasındaki farklılığın ($P<.05$) düzeyinde anlamlı olduğu saptanmıştır. Tukey HSD testi sonucuna göre, kısmen cevabını verenlerin ($X=22.86$) aldıkları ortalama puanlar ile hayır cevabını verenlerin ($X=24.00$) aldıkları ortalama puanların ($P<.05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda yeterli dini bilgiye sahip olanların, olmayanlara göre, eşler arası şiddete daha az maruz kaldıkları söylenebilir.

Örnekleme dini bilgilerini ölçmek amacıyla 5 soru sorulmuştur. İlk olarak, katılımcılara sorulan, "İki bayram arasında evlenmek dinen uygun değildir" sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplar uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda katılımcıların dini bilgileri ve şiddete maruz kalmaları arasındaki farklılığın ($P<.05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu saptanmıştır. Farklılığın yönünü belirlemek için Uygulanan Tukey HSD testine göre, fikrim yok cevabını verenlerin ($X=22.53$)

ortalama puanları ile doğru cevabını verenlerin ($X=24.79$) aldıkları ortalama puanlar arasında ($P<.05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu saptanmıştır. Müslüman bir bayan Müslüman olmayan (Gayri Müslim) bir erkekle evlenebilir sorusuna katılımcıların verdiği cevapların tek yönlü varyans analizinde ve Tukey HSD testine göre $P<.05$ güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu, farklılığın, soruya yanlış şekilde cevap verenlerin ($X=22.81$) aldıkları ortalama puanlar ile, doğru şekilde cevap verenler ($X=24.74$) arasında olduğu saptanmıştır. "Cinsel birleşmeden sonra bir namaz vakti geçmeden gusül abdesti alınması gerekir sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplar ve şiddete maruz kalma durumları arasındaki farklılığın ($P<.05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu, bu farklılığın yönünün yanlış cevabını verenlerin ($X=22.83$) aldıkları puanlar ile, fikrim yok ($X=27.64$) cevabını verenler arasında olduğu saptanmıştır. "Kadınlar özel (adet) günlerinde namaz kılabirler" sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplar ve şiddete maruz kalma durumları arasındaki farklılığın ($P<.05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu, bu farklılığın yönünün yanlış cevabını verenlerin ($X=22.88$) ile fikrim yok ($X=25.40$) cevabını verenler arasında olduğu saptanmıştır. "Müslüman bir erkek boşadığı bir hanımı, o hanım başka bir erkekle evlenip boşanmadan tekrar nikahlayamaz" sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplar ve şiddete maruz kalma durumları arasındaki farklılığın ($P>.05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olmadığı saptanmıştır.

Katılımcıların dini bilgi boyutuyla ilgili sorduğumuz sorularda genel olarak, katılımcıların dini boyutuyla, şiddete maruz kalma durumları arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu görülmektedir. Buna göre, sağlıklı bir dini bilgiye sahip olan bireyler, olmayanlara göre daha az şiddete maruz kalmaktadır. Bilgi boyutuyla ilgili olarak, katılımcıların yeterli bir dini bilgiye sahip oldukları söylenemez. Ancak, buna rağmen, din eğitimi alan bireylerin almayanlara göre şiddetten kaçındıkları görülmektedir.

4.2.4. Katılımcıların Dini Davranış Durumları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları

Katılımcılara dindarlığın etki boyutunu ölçmek için 5 soru sorulmuştur. Uygulanan tek yönlü varyans analizi ve Tukey HSD testine göre değişkenler arası farklılık ve bu farklılığın yönü ortaya konulmuştur. Katılımcılara ilk olarak, "İbadet esnasında (namaz kılariken, oruçlu iken, dua ederken) veya günlük işlerinizi yaparken, Allah'a yakın olduğunuzu düşünerek bir ürperti ve heyecan duyduğunuz

anlar oluyor mu?" sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplarla eşler arası şiddete maruz kalma durumları arasındaki farklılığın uygulanan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre ($P<.05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu, bu farklılığın yönünün bazen cevabını verenlerin ($X=22.64$) ortalama puanları ile hiçbir zaman cevabını verenlerin ($X=28.00$) aldıkları ortalama puanları arasında anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır.

"Günlük hayatınızda bir şeyler yapmaya karar vermeden önce dinin sizden o konuda ne yapmanızı istediğini göz önünde bulundurur musunuz?" sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplar ve şiddete maruz kalma durumları arasındaki farklılığın ($P<.05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu, bu farklılığın yönünün her zaman cevabını verenlerin ($X=22.75$) ile hiçbir zaman cevabını verenler ($X=25.40$) arasında olduğu saptanmıştır.

"Çevrenizdeki diğer insanlara yaşantınızla dindar bir model olmaya gayret eder misiniz?" sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplar ve şiddete maruz kalma durumları arasındaki farklılığın ($P<.05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu, bu farklılığın yönünün nadiren cevabını verenlerin ($X=21.71$) ile hiçbir zaman cevabını verenler ($X=25.39$) arasında olduğu saptanmıştır. "Bilimsel gelişmelerle birlikte dinin giderek etkinliğini kaybedeceği ve tamamen ortadan kalkacağı görüşüne katılır mısınız?" sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplar ve şiddete maruz kalma durumları arasındaki farklılığın uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre ($P>.05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olmadığı saptanmıştır. "Mutlu bir aile yuvası için, eşinizin size bağlanması için sihir, büyü, yaptırır, muska yazdırır mısınız?" sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplar ve şiddete maruz kalma durumları arasındaki farklılığın ($P<.05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu, bu farklılığın yönünün her zaman cevabını verenlerin ($X=22.71$) ile çoğu zaman cevabını verenler ($X=30.40$) arasında olduğu saptanmıştır. Eşinizle tartıştığınızda, kavga ettiğinizde veya eşinize şiddet uyguladığınızda dini bakımdan bir pişmanlık duyuyor musunuz?" sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplar ve şiddete maruz kalma durumları arasındaki farklılığın uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre ($P>.05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olmadığı saptanmıştır.

Katılımcıların dindarlığın etki boyutuyla ilgili sorulara verdikleri cevaplar genel olarak değerlendirildiğinde, dört soruda katılımcıların verdikleri cevaplar ve eşler arası şiddete maruz kalma durumları arasında uygulanan tek yönlü varyans

analizi sonuçlarına göre ($P<.05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu, bu farklılığın yönünün de genel olarak, her zaman cevabını verenlerle hiçbir zaman cevabını verenler arasında olduğu görülmektedir. İki soruda istatistiksel bakımdan anlamlı bir farklılığın olmadığı saptanmıştır. Konumuzla da ilgili olarak katılımcıların " Eşinizle tartıştığınızda, kavga ettiğinizde veya eşinize şiddet uyguladığınızda dini bakımdan bir pişmanlık duyuyor musunuz?" sorusuna verdikleri cevaplarla şiddete maruz kalma durumları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı bir farklılık olmasa da, her zaman cevabını verenlerin ($X=22.47$) aldıkları ortalama puanların, nadiren cevabını verenlerin ($X=23.92$) aldıkları ortalama puanlardan düşük olduğu görülmektedir. Buna göre, eşyle yaptığı tartışma yaptığında, kavga ettiğinde dini bakımdan her zaman pişmanlık duyanların, nadiren ve hiçbir zaman pişmanlık duymayanlara göre eşler arası şiddete daha az maruz kaldıkları anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, dinin etki boyutundan yüksek puan alanların, eşler arası şiddete daha az maruz kaldıkları anlaşılmaktadır.

4.2.5. Katılımcıların Kendileriyle İlgili Dindarlık Algıları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları

Tablo-103 Katılımcıların Kendileriyle İlgili Dindarlık Algıları ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	775,630	6	129,272	3,979	,001
Gruplar İçi	22257,253	685	32,492		
Toplam	23032,883	691			

Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda katılımcıların subjektif dindarlık algıları ve eşler arası şiddete maruz kalma durumları arasında farklılığın ($P<.05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu saptanmıştır. Bu farklılığın yönünün inanıyor ve bütün ibadetleri düzenli olarak yapıyorum cevabını verenlerin ($X=21.56$) ile, dine karşı ilgisizim cevabını verenlerin ($X=26.16$) arasında olduğu görülmektedir. Yani, bireylerin dindarlıklarıyla, şiddete maruz kalma durumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. İnanan ve bütün ibadetlerini düzenli olarak yapan bireyler, dine karşı ilgisiz olan ve inanıyor ve hiçbir ibadeti yapmayanlara göre daha az eş şiddetine maruz kaldıkları saptanmıştır.

Katılımcıların dindarlık durumları ve eşlerinin fiziksel şiddetine maruz kalma durumları arasındaki ilişkiyi gösteren tablolar istatistiksel olarak anlamlı olmasa da

ortaya koyduğu veriler bakımından önemlidir. Bu tabloların istatistiksel olarak anlamlı olmaması, araştırılan konunun toplum ve bireyler nezdinde mahrem olarak algılanması dolayısıyla sınırlı bilgi vermelerinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, bu verilerin gerçeğe yakın oranları yansıttığını, verilerin bu gözle okunması gerektiğini ifade etmeliyiz. Araştırma bulgularına göre dindarlık düzeyi arttıkça katılımcıların eş şiddetine maruz kalma durumlarında azalmalar olduğu görülmektedir. Din, sadece eşler arasında değil, genelde bütün toplum ilişkilerinde düzenli ve sağlıklı bir yapının korunmasını esas alır. Dindar olan bireyler dinin emirlerine daha çok bağlılık duyacaklarından, huzursuzluk ve mutsuzluk kaynağı olmak istemezler. Ancak, unutulmamalıdır ki, dindar olan insanlar her zaman şiddetten kaçınmazlar. Kimi zaman da şiddete başvururlar ve yaptıkları davranışlara meşruiyet zemini ararlar ve çoğu zamanda bu meşruiyet zeminini dinden temin ederler.

Ekonomik şiddete maruz kalma ve katılımcıların dindarlık düzeylerini ölçmek için, "Yeterli geliri olduğu halde eşim ev harcamalarında cimri davranır" sorusuna verdikleri cevaplar ile dindarlık durumları ilişkiye sokulmuştur. Katılımcıların dindarlıkları ve eşler arası ekonomik şiddete maruz kalma durumlarına bakıldığında, katılımcıların dindarlık düzeyleri arttıkça şiddete maruz kalma durumlarının azaldığı görülmektedir. Dine karşı ilgisiz olanlarda ekonomik şiddete hiçbir zaman maruz kalmadığını belirtenlerin oranı % 33 iken; inanıyor ve bütün ibadetlerini düzenli yapanların ekonomik şiddete maruz kalmadığını belirtenlerin oranı % 58'e çıkmaktadır. Dindarlık durumu ve ekonomik şiddetle ilgili sorduğumuz soruya katılımcıların çoğunluğu ekonomik şiddet görmediğini ifade etmiştir. Ancak yaptığımız görüşmelerde eşlerin ekonomik şiddetine maruz kaldıklarını ifade edenlerin sayısı az değildir. Bu soru daha ziyade erkeklere yöneliktir.

Toplumumuzdaki erkeklik algısı ve buna bağlı olarak gördüğü şiddeti ifade etmeme, kendi özel durumlarıyla ilgili olarak gördüklerinden yaşadıklarını mahrem olarak kabul ettiklerinden bu oranların gerçekleri yansıtmadığı, yaşanan durumların daha fazla olduğunu düşünmekteyiz. Yaptığımız görüşmelerden birinde, emekli bir bey maaş kartının eşinde olduğunu, kendisinin hiç harcama yapmadığını, yapılan harcamanın nerede harcandığını bilmediğini ifade etmiştir. Eşi çalışan diğer bir bey ise, "...benim çalıştığımda onun zaten, ben kim için çalışıyorum, ama o kazancını harcamaz, aracının benzinini dahi ben doldururum, ama parası bankada, bana

göstermez...çalışmasın diyecem, bu da benim anlayışıma ters düşer..." sözleriyle, kazancın eşinden saklanması, paylaşılmaması durumlarının yaşandığını ifade etmektedir. Ancak böyle durumları açıkça ortaya koyan erkek sayısının az olduğunu, realitede durumun daha fazla olduğunu düşünmekteyiz.

Katılımcıların dindarlık durumları ve sözel şiddete maruz kalma durumlarını ölmek için "Eşim başkalarının önünde bana bağıır ve hakaret eder, beni küçük düşürür" sorusuna verdikleri cevaplarla dindarlık durumları ilişkiye sokulmuştur. Buna göre, katılımcıların dindarlıklar ve eşin sözel şiddetine maruz kalma durumu arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı saptanmıştır. Katılımcıların farklı dindarlık düzeylerinde eş şiddetine maruz kaldıkları oranların dalgalı bir seyir izlediği anlaşılmaktadır. İnanan ve bütün ibadetlerini düzenli olarak yapanların eşin sözel şiddetine maruz kalma oranı %55,2; düzenli olmasa da bazı ibadetleri yapanların % 40; inanıyor ve hiçbir ibadeti yapmayanların %55,6 oranında şiddete maruz kalmadığı dikkate alındığında, her grupta eşin sözel şiddetine maruz kalındığı ve bu durumun dindarlıkla doğrudan ilişkili olmadığı anlaşılmaktadır.

Eşler arası cinsel şiddet ve katılımcıların dindarlık durumları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı, dindar olsun olmasın her bireyin cinsel şiddete başvurduğu görülmektedir. Eşler arası sözel şiddete maruz kalmayanların oranı dine karşı ilgisiz olanlarda % 33,3; inanıyor hiçbir ibadeti yapmayanlarda % 22,2; inanıyor çok nadir ibadet yapanlarda % 24,5; düzenli olmasa da bazı ibadetleri yapıyor % 39,4; inanıyor bazı ibadetleri düzenli yapanlarda % 43,9; inanıyor ve bütün ibadetleri düzenli olarak yapanlarda %58,3'dir. Yani, ekonomik şiddette olduğu gibi, cinsel şiddette de, dindarlık düzeyine göre sözel şiddet uygulama dalgalı bir seyir izlemektedir. Dindar olan bireylerin arasında cinsel şiddet olaylarının daha az meydana gelmesi beklenen bir durumdur. Ancak, bireyler arası farklılıklar, cinsellikle ilgili eğitim yetersizliği, eşler arasında cinsel şiddetin sebeplerinden birkaçıdır.

Bu konuda, Maraşlı'nın (2009) "cinsel şiddet" isimli makalesi oldukça önemlidir. Yazar, şiddetin farklı yönlerinin olduğunu ve cinsel tarafının çoğu zaman arka plana atıldığını ifade ediyor. "Yirmi yıllık evli bir kadını. Geçenlerde eşim 'Bana yirmi yıldan beri cinsel şiddet uyguladın' dedi. Oysa ben onu bugüne kadar bir kez bile reddetmedim." şeklinde bir ifadesiyle, aslında cinsellik konusunda, halkımızın genelinde bilgi eksikliği olduğunu dile getirmektedir. Kadınların genelde cinsellikle ilgili olan bilgilerini annelerinden aldıklarını, internet ortamında yanlış

bilgilerle desteklenen bu eksik bilgilerin kadınları cinsellikten korkulacak bir şey haline getirdiğini ifade ediyor. Maraşlı, ayrıca dindar kadınların cinsel şiddetinden de bahsetmektedir. Ona göre, kendini dindar olarak tanımlayan kadınların evliliği “evde eşiyile birlikte cemaat olup namaz kılma, dini aktivitelere katılma, akşam eşiyile baş başa oturup kitap okuma” olarak hayal ettiklerini, evlilikte cinsellik yaşayacaklarını bildiklerini, ancak bunun da çok da önemli olmayan, evliliğinde yaşayacağı küçük bir ayrıntı olarak düşündüklerini ifade etmektedir. Maraşlı'ya göre, bu şekilde yetişen ve böyle düşünen kadınlar, evlenince büyük bir hayal kırıklığına uğruyorlar. Hiç önemsemedikleri bir konu birden bire hayatlarının merkezine oturuyor. Bu yüzden kavga ediyorlar, bu yüzden kırgınlıklar küslükler başlıyor. Erkek de büyük bir hayal kırıklığı yaşıyor. İstenmemek, reddedilmek, onurunu gururunu fazlasıyla incitiyor. Dizilere, filmlere, internete, gazetelere baktığında istekli kadınların olduğunu, evde ise karısının kendisine yaklaşımlarının adeta bir buzdolabı gibi soğuk olduğunu gördüğünü ifade etmektedir. Evde eşinin tavrından rahatsız olan erkek, acısını başka şeylerden çıkarmaya, her şeyde kusur aramaya başlıyor. Bu da aile içi tartışmalara yol açıyor. Tartışmalar neticesinde kadınlar cinselliğini bir koz olarak kullanmaya başlıyor. "Bugün çok işim vardı yorulduğum, öldüm bittim, hiç halim yok, havalardan mıdır nedir bugün çok başım ağrıyor, migrenim tuttu, bu akşam çocuklarla biraz sen ilgilen, ben yorgunluktan ölüyorum" şeklindeki ifadelerle dindar olan kadınlar da yatacakları esnada namaz kılma, Kur'an okuma gibi etkinliklerle eşini cinsellikten uzaklaştırmaya yönelik mesajlar verdiklerini ifade etmektedir.

Dini kaygıları olmayan erkekler, çoğu zaman mutluluklarını dışarıda aramaya, başka yerlerde cinsellikleri tatmin etmeye çalışıyorlar. Dini kaygıları olan erkekler ise, çaresizlik içindedir. Çünkü nikâhsız olarak bir başkasıyla birlikte olmanın dinen yasak olduğunu bildiğinden dışarıda bu ihtiyacını giderememektedir. Diğer yandan, çok eşliliğin de belli şartlarda yerine getirilebilecek bir uygulama olduğunu göz önüne aldığına, bu da çözüm olmamaktadır. Dolayısıyla, dindar erkekler bu noktada eşlerin cinsel şiddetine maruz kalmaktadırlar.

Temelinde cinsellik olan, ancak bireylerin aldıkları eğitim ve yetiştikleri sosyal ortamların onları, cinselliğin yaşanması önemsiz, basit bir olay, cinselliğin de konuşulması ayıp, abes, utanılacak bir şey gibi algılamalarına neden olmakta ve sağlıksız aile içi ilişkilerin oluşmasına ortam sağlamaktadır.

Görüşme yaptığımız bir bey, kendisinin eşiyle yaklaşık 14 yıl boyunca cinsel hayatlarının olmadığını, bu durumdan rahatsız olduğunu, ancak çocuklarının olması nedeniyle bütün bunlara katlandığını ifade etmişti. Diğer yandan cinsel şiddet, sadece erkeğin yaşadığı bir sorun değildir. Kadınlar da, aynı şekilde bu durumdan rahatsızlık duymaktadırlar. Eşinden boşanmış bir bayanın da, kocasının kendi duyguları ve kadınlara özel durumlardan dolayı (regl dönemi) kendisiyle o dönemlerde hiç ilgilenmediğini, halini hatırını sormadığını, yaşadığı durumu özetleyen şu ifadeleri kullanmaktadır: "Kendimi seks makinesi gibi görmeye başladım." İfade abartılı gibi gelebilir ancak bu, eşiyle iletişimini cinselliğe bağlayan anlayışların ortaya çıkardığı bir durumun sonucudur.

Katılımcıların dindarlık durumları ve psikolojik şiddete maruz kalma durumlarını ölçmek için "Benim fikrimi önemsemez, her zaman haklı çıkmaya çalışır, kişiliğimle alay eder" sorusuna verdikleri cevaplarla dindarlık durumları ilişkiye sokulmuştur. Buna göre, katılımcıların dindarlıkları ve eşin sözel şiddetine maruz kalma durumu arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Buna göre dine karşı ilgisizim cevabı verenlerin eşler arası psikolojik şiddete maruz kalmadığını belirtenlerin oranı % 33; inanıyor ve bütün ibadetleri düzenli yapanların oranı % 65,6'dır. Dolayısıyla katılımcıların dindarlık düzeyleri arttıkça eşler arası psikolojik şiddete maruz kalma oranlarının azaldığını, eşler arasında daha sağlıklı ilişkilerin yaşandığı ifade edilebilir.

Eşler arasında fiziksel, psikolojik, ekonomik, cinsel ve sözel biçiminde gerçekleşen eşler arası şiddet ve katılımcıların dindarlık durumları genel olarak ele alındığında, katılımcıların dindarlık düzeyleri arttıkça, şiddete maruz kalma durumlarının azaldığı görülmektedir. Bu durumun, dinin bireylerin tutum ve davranışlarına yön verdiğini, aile içi ilişkileri düzenlemede etkin olduğunu, kendini dindar olarak ifade eden bireylerin, etmeyenlere göre daha sağlıklı ilişkiler gerçekleştirdiklerini göstermektedir.

4.3. KATILIMCILARIN DİNDARLIK DURUMLARI İLE EŞLER ARASI ŞİDDET OLGUSUNA DAİR GÖRÜŞ VE DÜŞÜNCELERİ

Katılımcıların eşler arası şiddet olgusuna dair düşünceleri ayrı başlıklar halinde incelenecektir. Ancak konunun daha iyi anlaşılması için, katılımcıların olguya ait görüşleri toplu bir şekilde aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo-104 Katılımcıların Din ve Eşler Arası Şiddetle İlgili Görüş ve Düşünceleri

		Kesinlikle katılıyor	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
'Dini bakımdan kadın da erkek gibi boşama hakkına sahip olmalıdır' görüşüne	n %	215 31,1	250 36,1	97 14,0	89 12,9	41 5,9	692 100,0
'Din, eşlerin birbirlerine iyi davranmalarını emreder; eşlerin birbirlerine kötü davranmalarına, şiddet uygulamalarına izin vermez' görüşüne	n %	538 77,7	126 18,2	14 2,0	6 0,9	8 1,2	692 100,0%
'Dinimiz bazı durumlarda erkeklerin eşlerini dövmeğine izin verir' görüşüne	n %	42 6,1	153 22,1	133 19,2	222 32,1	142 20,5	692 100,0%
Din, kadının kocasına mutlak olarak itaat etmesini emreder' görüşüne	n %	296 42,8	217 31,4	132 19,1	42 6,1	5 0,7	692 100,0%
Kadının namusundan erkek sorumludur' görüşüne	n %	126 18,2	290 41,9	28 4,0	122 17,6	126 18,2	692 100,0
Dindar insan eşine karşı kötü davranmaktan, şiddet uygulamaktan kaçınır görüşüne	n %	380 54,9	262 37,9	13 1,9	15 2,2	22 3,2	692 100,0
'Eşler arası şiddet ile din-dindarlık arasında doğrudan bir ilişki yoktur; dolayısıyla dindar olsun olmasın her birey şiddete başvurabilir' görüşüne	n %	195 28,2	251 36,3	66 9,5	84 12,1	96 13,9	692 100,0%
'Evlü birinin internette karşı cinsle görüşmesi, flörte varan sohbeti (chatleşme) aldatma değildir' görüşüne	n %	17 2,5	72 10,4	49 7,1	298 43,1	256 37,0	692 100,0%
'Gününüzde aile içinde eşler arası anlaşmazlık ve şiddet olayları giderek yaygınlaşmaktadır' görüşüne	n %	302 43,6	327 47,3	31 4,5	19 2,7	13 1,9	692 100,0%
Eşler arası şiddet karşılıklıdır. Erkek, kadına şiddet uyguladığı gibi; kadın da erkeğe şiddet uygulamaktadır' görüşüne	n %	168 24,3	258 37,3	46 6,6	161 23,3	59 8,5	692 100,0
'Bir erkeğin karısını dövmesi hiçbir zaman mazur görülmez' görüşüne,	n %	317 45,8	239 34,5	64 9,2	48 6,9	24 3,5	692 100,0
'Eş seçimi, evlilik ve eşinden şiddet görmek de dahil, insanların yaşadığı her şey, her durum bir kaddedir-alın yazıdır; bunlardan kaçınmak mümkün değildir; dolayısıyla bunlara katlanmak gerekir' düşüncesine	n %	214 30,9	191 27,6	59 8,5	126 18,2	102 14,7	692 100,0%

4.3.1.Katılımcıların Boşanmaya İlişkin Görüşleri

Boşanma olayı bir ülkenin sosyo-ekonomik düzeyi ve kültürel yapısıyla yakından ilgilidir. Ülkenin gelişmişlik düzeyi, kadının çalışma hayatındaki yeri, dini inançlar ve toplumun tutumu boşanma olayını etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Örneğin; kırsal kesimde, geçimsizlik ve benzeri gibi nedenlerle ailenin bozulmasına, dağılmasına izin verilmez. Kırsal yörelerdeki evliliklerde, duygusallığa, romantizme ve nesnel gerçeklik içerisinde fazla beklentilere yer olmadığından geçimsizlik, anlaşmazlık, uyumsuzluk, vb. nedenlerle aile çözümleri yok denecek kadar azdır. Kırsal kesimde boşanmayı meşrulaştıran en önemli etken kadının kısırlığıdır. Kısırlık olayında bile çözüm, boşanma yerine erkeğin doğurganlığı kanıtlanmış bir soydan dul ya da bekar bir kadınla ikinci kez evlenmesi ile sağlanır.

Tarihi süreçte her toplumda evlenme ve boşanmaya ilişkin çeşitli düzenlemeler, dini inançlar, gelenekler, görenekler ve yasalar doğrultusunda farklı biçimlerde ele alınmıştır. Boşanma, Hıristiyanlıkta evlilik kutsal kabul edildiğinden, Katolik kilisesi tarafından uygulanan bir yasaktır. Günümüzde boşanma İtalya'da yakın zamanlarda yasalarda yer almış, İrlanda'da ise halen anayasada boşanma hükümleri yoktur. Roma, Cermen, Babil, İbrani ve İslâm Hukuklarında boşanma serbesttir ve kocanın tek yanlı irade açıklamasıyla gerçekleşmektedir. Türk medeni kanunu eşlerden her ikisinin de müracaatı neticesinde hakimin vereceği karar neticesinde boşanabilmektedirler (Akıntürk, 2008: 237-38).

Eşler arasında aile birliği temelden sarsılmışsa, birlikte yaşamak artık çekilmez bir durum haline gelmişse İslam, eşlerin boşanmalarında bir sakınca görmemektedir. İslam hukukuna göre boşanma talak; "Nikah akdini çözmek ve kaldırmak amacıyla kullanılan belli sözlerle erkeğin evlilik bağı ortadan kaldırmasıdır" (Yaman, 2009: 79). Medeni hukukta boşanma hakimin kararına bağlı iken, İslam hukukunda koca belli sözlerle boşanmayı gerçekleştirmektedir. İslam hukuk kaynaklarında boşanmanın, kocanın rızası dahilinde kadına da verildiği (telifiz) aktarılsa da, toplumun geneli tarafından bu uygulama (telifiz) yaygın değildir. Dolayısıyla kocanın rızasına bağlı bir boşanma, anlaşmazlık halinde çeşitli problemlere neden olmakta, şayet kadın şiddet ortamında hayatını sürdürüyorsa bu durumu devam ettirmek zorunda kalmaktadır. Burada vurgulamak istediğimiz şey, evlilik birliğinin ortadan kaldırılmasını kolaylaştırmak değil, anlaşmazlıkların, şiddetin katlanılmaz hale

geldiği bir evliliğin sonlandırılmasının da aslında kadının yapabileceği, bu hakkın ona verilmiş olduğuna ilişkin farkındalık oluşturmaya katkıda bulunmaktadır.

Araştırma bulgularına göre Katılımcıların yaklaşık % 67'si kadının da dinen boşanma hakkına sahip olması gerektiğini düşünmekte, % 14'ü bu konuda kararsız kalmakta ve % 19'u da kadının boşanma hakkının olmaması gerektiğine inanmamaktadır.

Katılımcıların cinsiyetleri ve boşanma hakkındaki düşünceleri uygulanan test sonucunda anlamlı farklılık olduğu saptanmıştır.

Tablo-105 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Boşanma Konusundaki Görüşleri

Cinsiyetiniz?		"Dini bakımdan kadın da erkek gibi boşama hakkına sahip olmalıdır." görüşüne					Toplam
		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	
Erkek	n	83	116	44	64	27	334
	%	24,9%	34,7%	13,2%	19,2%	8,1%	100,0%
Kadın	n	132	134	53	25	14	358
	%	36,9%	37,4%	14,8%	7,0%	3,9%	100,0%
Toplam	n	215	250	97	89	41	692
	%	31,1%	36,1%	14,0%	12,9%	5,9%	100,0%

$\chi^2 : 33,719; s.d. 4; p < 0.000$

Araştırma bulgularına göre, kadınlar, erkeklerden daha fazla "kadınların boşama hakkına sahip olduğu" görüşüne katılmaktadırlar. Erkeklerde kesinlikle katılmıyorum cevabını verenlerin oranı % 8,1'iken, kadınlarda bu oran % 3,9'a düşmektedir. Katılımcıların % 14'ü kararsızım cevabını vermekte, kararsızım cevabını verenlerde kadınların oranı erkeklerden daha fazla olduğu görülmektedir. Kadınların erkeklerden daha fazla kararsız olmalarının nedeni bu konu hakkında yeterli dini bilgi düzeyine ulaşamadıklarını da göstermektedir. Birinci bölümde, Boşanma Konusundaki Eşitsizlikler başlığında izah ettiğimiz üzere toplumda boşanma noktasında bilgi eksikliği görülmektedir.

Katılımcıların dini bilgi düzeyleri ve boşanmayla ilgili görüşleri ilişkiye sokulmuş ve anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. Katılımcıların büyük bir bölümü (% 66) kadının boşama hakkına sahip olduğunu düşünmektedir. Katılımcılar arasındaki farklılık kararsızım cevabını verenler arasındadır. Buna göre, yeterli dini bilgileri olduğunu ifade edenlerde kararsız olanlar % 12,2, kısmen bilgilerin var cevabını verenlerde % 15,7; dini bilgilerinin olmadığını ifade edenlerde % 21,7'dir.

Tablo-106 Katılımcıların Boşanmayla İlgili Görüşleri ile Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	767,425	4	191,856	5,920	,000
Gruplar İçi	22265,458	687	32,410		
Toplam	23032,883	691			

Tukey HSD

"Dini bakımdan Kadın da erkek gibi boşama hakkına sahip olmalıdır." görüşüne	Subset for alpha = .05		
	N	1	2
Kararsızım	97	21,6289	
Katılmıyorum	89	21,7303	
Kesinlikle Katılmıyorum	41	22,7317	22,7317
Katılıyorum	250	22,8440	22,8440
Kesinlikle katılıyorum	215		24,4186
P.		,599	,264

Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda katılımcıların boşanmayla ilgili tutumları ve eşler arası şiddete maruz kalma durumları arasındaki farklılığın ($P<.05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu saptanmıştır. Bu farklılığın yönünü belirlemek için uygulanan Tukey HSD testi sonucuna göre, kararsızım cevabı verenlerin ($X=21.62$) aldıkları ortalama puanlar ile kesinlikle katılıyorum cevabını verenlerin ($X=24.41$) aldıkları ortalama puanlar arasında ($P<.05$) anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Buna göre, eşler arası şiddete kararsızım cevabını verenler en az maruz kalırken, kesinlikle katılıyorum cevabını verenler en fazla maruz kalmaktadır.

Boşanmanın kadının da hakkı olması, bütün kadınların boşanacağı, boşanmaların anormal biçimde artacağı anlamına da gelmeyeceğinin göz önünde bulundurulması gerekir. Çünkü kadının toplum içindeki statüsü, sosyo-ekonomik durumu göz önüne alındığında zaten bunun gerçekleşmeyeceği görülebilir. Ancak bu hak kadında olursa (kadınlar bunun farkında olursa), erkeklerin kadın üzerindeki

tahakkümü bir nebze olsun azalacak, erkeklerin nikahı (boşanmayı) kendi tekellerine alıp din istismarı yapmaları önlenecek, evliliklerinin kendi iki dudak arasında olmadığına, karısının da aynı sözlerle kendisini boşayacağını bilen erkek, bu durumu bir koz olarak kullanmayacak, kadının hem maddi hem de manevi mağduriyeti giderilmiş olacaktır.

4.3.2. Katılımcıların Dinin Eşin Dövülmesine İzin Verdiği Görüşüyle İlgili Düşünceleri

İslam dinine eş dövmeyle ilgili isnat edilen hükümleri Nisa Suresi 34:"Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için sâliha kadınlar itaatkârdır. Allah'ın kendilerini korumasına karşılık gizliyi (kimse görmese de namuslarını) koruyucudurlar. Baş kaldırmamasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve (bunlarla yola gelmezlerse) dövün. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür" ayetine dayandırılmaktadır. Araştırmanın teorik kısmında konuyla ilgili bölümde de vurgulandığı üzere ayette geçen "fadribuhünne" ibaresine "vurun, dövün, hafifçe vurun, uzaklaştırın" gibi çeşitli biçimlerde anlamlar verilmiştir. Yine bazılarına göre bu "vurma" eyleminin bazı şartlara bağlı olarak gerçekleşmelidir.

Birinci bölümde anlatılan verilerin tekrarı olmaması açısından, İslam'ın aile içi şiddete genel olarak yaklaşımı hususunda söylenenleri şöyle değerlendirebiliriz: Birinci olarak, ayette geçen erkeğin kadına üstünlüğü (kavvam oluşu) ontolojik olarak yorumlanmıştır ancak bize göre bu durum ontolojik değil; sosyolojik bir durumdur. Yani, ayetin indiği dönemin sosyo-kültürel şartları dikkate alındığında, aile içi iş bölümünde erkeğin nafakadan sorumlu tutulması, ailenin reisi olması, ticari hayatta erkeğin etkinliği gibi faktörler aile yönetiminde erkeği daha çok söz sahibi yapmıştır. Dönemin şartları göz önüne alınarak yapılan yorumlarda ailenin sorumluluğunu üstlenmiş olan erkeğin aile ve eş üzerindeki egemenliği "sorumluluk" bağlamında değerlendirilmiş, vurgu sürekli biçimde erkeğin "nafaka, mehir gibi ekonomik konulardaki yükümlülüğü"ne yapılmıştır. İslam her konuda olduğu gibi toplumun temeli olarak nitelenen ailenin de sağlıklı biçimde işlerliğini sürdürmesini amaçlamaktadır. Dolayısıyla o dönemin sosyo-kültürel ve ekonomik şartlarının

gereği olarak erkeğin bu denli öne çıkması anlaşılabilir bir durumdur. Ancak günümüzde kadın iş hayatında aktif olarak yer almakta, ailenin geçimine katkıda bulunmakta, erkeğin arka planında değil, sosyal hayatta erkekle yan yana; kimi zaman da erkeğin önünde yer almaktadır.

Diğer taraftan, bütün insanlığa örnek, Kur'an'ın anlaşılması ve yaşanmasında temel referans kaynağı olan Hz. Peygamber'in hayatı boyunca eşlerine karşı şiddet uygulamak bir yana, iyi bir eş olduğu, onları ihmal etmediği, halini hatırını sorduğu, merhametli, affedici gibi sadece eşlerine değil, tüm kadınlara karşı olumlu tutum ve davranışlar içinde olduğu kaynaklarda yer almaktadır. Zaten eşine şiddet uygulayanların da bu ayeti referans olarak almadıkları ifade edilmiştir (bkz. Wedûd, 2005).

Aile içi roller değişmiş, açık rol farklılaşmasından rollerin paylaşıldığı bir duruma geçiş yaşanmıştır. Bu değişim, aile içinde kadın ve erkeğin kendilerini yeniden tanımlamalarını gerekli kılmıştır. İsmi barış, sulh, gibi anlamlara işaret eden bir dinin şiddeti emretmesi, birinin üstünlüğüne karşılık diğerine zulüm edilmesini istemesi bir din olarak İslam'ın temel ilkelerine de aykırıdır. Çünkü affetmeye, bollukta ve darlıkta öfkelerini yenmeye, sabırlı olmaya ve sabrı tavsiye etmeye, akıllıca hareket etmeye, adaletli olmaya defalarca vurgu yapan Kur'an'ın ve Hz. Peygamber'in, eşlerin dövülmesini istemesi de İslam'ın genel ruhuna aykırıdır.

Bütün bunlara rağmen insanlar kendi yaptıkları veya yapacakları davranışlara, tutumlarına dayanak bulmak isterler. Bunun için referanslar ararlar. "Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır. Onlardan sakının. Ama affeder, kusurlarını başlarına kakmaz, kusurlarını örterseniz, bilin ki, Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir" (Teğabun, 14) ayeti ve bu ayetin içeriğiyle benzer birçok ayette affetme karşılığında büyük ödüllerin verileceği bildirilmektedir. Üzülerek belirtelim ki, insanlar iyi yöndeki tavsiyeleri dikkate almakta titiz davranmak yerine, kendi uygunsuz davranışına dayanak olacak ifadeleri kendince yorumlayarak referans noktaları oluşturmaktadır. Kutsal metinlerin yorumlanmasında karşılaşılan istismarcı tutumlar, temeli İslam'da olmayan diğer kültür ve medeniyetlerin etkisi (israiliyat) geleneklerle birleşince İslam'ın kadını ikinci sınıf olarak değerlendiği izlenimi ortaya çıkmıştır. Ancak sorumlulukta ve ödülde eşit olan cinsiyet değil, "insan"dır.

Tablo-107 Katılımcıların Eşin Dövülmesiyle İlgili Tutumlarını Gösteren Frekans Tablosu

"Dinimiz bazı durumlarda erkeklerin eşlerini dövmelerine izin verir" görüşüne	n	%
Kesinlikle katılıyorum	42	6,1
Katılıyorum	153	22,1
Kararsızım	133	19,2
Katılmıyorum	222	32,1
Kesinlikle Katılmıyorum	142	20,5
Toplam	692	100,0

Araştırma bulgularına göre bazı durumlarda erkeklerin kadınları dövmelerine izin verildiğine dair sorduğumuz '*Dinimiz bazı durumlarda erkeklerin eşlerini dövmelerine izin verir*' görüşüne soruya katılımcıların % 6,1'i kesinlikle katılıyorum; % 22,1'i katılıyorum;% 19,2'si kararsızım; % 32,1'i katılmıyorum; % 20,5'i kesinlikle katılmıyorum seçeneğini işaretlemiştir. Yani Katılımcıların % 28'i bazı durumlarda kadının dövülmesine izin verdiği görüşüne katılırken, % 52,6'sı kadının dövülmesine taraftar değildir.

Konuyla ilgili Vatandaş (2003: 63-65) yaptığı araştırmada "gerektiğinde bir erkek karısını dövebilir mi?" şeklinde bir soruya karşılık olarak katılımcıların % 25,3'ünün dövebilir; % 10,9'unun kararsız olduğunu ve % 63,8'inin dövmeyeceğini düşündüklerini aktarmıştır. İki araştırma karşılaştırıldığında dövülebilir cevabını verenlerde oranların birbirine yakın olduğu görülmekle birlikte, dövülemez oranında farklılık vardır. Bunun nedeni kararsızların oranının bizim yaptığımız araştırmada daha yüksek olmasıdır. Katılımcıların % 19,2'sinin kararsız olması, aynı zamanda dini bilgi eksikliğini de gündeme getirmektedir. Eksik ve yanlış dini bilgilerle donatılan bireylerin ailesine ve eşlerine karşı olumsuz tutum ve davranışlar içinde olacağı, eşinin şiddetine daha çok maruz kalacağı, "Sübjektif Dindarlık Algısı" başlığında ifade edilmiştir.

Tablo-108 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Eş Dövme Konusundaki Görüşleri

Cinsiyetiniz?	""Dinimiz bazı durumlarda erkeklerin eşlerini dövmelerine izin verir" görüşüne						Toplam
	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum		
Erkek	n 27	88	70	102	47	334	
	% 8,1%	26,3%	21,0%	30,5%	14,1%	100,0%	
Kadın	n 15	65	63	120	95	358	
	% 4,2%	18,2%	17,6%	33,5%	26,5%	100,0%	
Toplam	n 42	153	133	222	142	692	
	% 6,1%	22,1%	19,2%	32,1%	20,5%	100,0%	

χ^2 :24.136; s.d. 4; p<.0.001

Katılımcıların cinsiyetleri ve eş dövmeyle ilgili tutumları ilişkiye sokulmuş ve anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. Buna göre eş dövmeyle ilgili soruya erkeklerin katılımının, kadınların katılımından daha yüksek olduğu saptanmıştır. Eş dövmeyle ilgili soruya erkeklerin % 8,1'i kesinlikle katılıyorum; % 26,3'ü kesinlikle katılıyorum; % 21'i kararsızım; % 30,5'i katılmıyorum; % 14,1'i katılıyorum cevabını vermiştir. Eş dövmeyle ilgili soruya kadınların % 4,2'si kesinlikle katılıyorum; % 18,2'si katılıyorum; % 17,6'sı kararsızım; % 33,5'i katılmıyorum; % 26,5'i kesinlikle katılmıyorum cevabını vermişlerdir. Kadınların toplamda % 60'ı eş dövmeyle katılmadığını ifade ederken; bu oran erkeklerde % 44,6'ya düşmektedir. Eş dövme hususunda erkeklerin kadınlardan daha kararsız oldukları da görülmektedir. Katılımcıların bazı durumlarda dinin eş dövmeyle izin vermesine ilişkin görüşleri ve dini bilgileri ve şiddete maruz kalma durumları ilişkiye sokulmuş, farklılığın anlamlı olmadığı (P>.0.5) saptanmıştır.

Tablo-109 Katılımcıların Din ve Eşler Arası Şiddet İlişkileri ile İlgili Görüşleri

		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
'Din, eşlerin birbirlerine iyi davranmalarını emreder; eşlerin birbirlerine kötü davranmalarına, şiddet uygulamalarına izin vermez' görüşüne	n %	537 77,6	126 18,2	15 2,2	6 0,9	8 1,2	692 100,0%
Dindar insan eşine karşı kötü davranmaktan, şiddet uygulamaktan kaçınır görüşüne	n %	379 54,8	262 37,9	13 1,9	16 2,3	22 3,2	692 100,0
'Eşler arası şiddet ile din-dindarlık arasında doğrudan bir ilişki yoktur; dolayısıyla dindar olsun olmasın her birey şiddete başvurabilir' görüşüne	n %	195 28,2	251 36,3	66 9,5	84 12,1	96 13,9	692 100,0%
'Bir erkeğin karısını dövmesi hiçbir zaman mazur görülmez' görüşüne,	n %	317 45,8	239 34,5	64 9,2	48 6,9	24 3,5	692 100,0

'Din, eşlerin birbirlerine iyi davranmalarını emreder; eşlerin birbirlerine kötü davranmalarına, şiddet uygulamalarına izin vermez' görüşüne katılımlarını sorduğumuz soruya ise, Katılımcıların 77,7'si dinin eşler arası şiddete izin vermediğine kesinlikle katılırken, % 18,2'si katılmaktadır. Yani katılımcıların % 95,4'ü dinin eşlerin birbirine şiddet uygulamasına izin vermediği düşüncesini paylaşmaktadırlar.

'Dindar insan eşine karşı kötü davranmaktan, şiddet uygulamaktan kaçınır görüşüne' katılımlarını sorduğumuz soruya katılımcıların % %54,9'u kesinlikle katılırken; % 37,9'u katılıyorum seçeneğini işaretlemiştir. Katılımcıların çok küçük bir kısmı % 5,4'ü katılmamaktadır. Yani katılımcıların % 92,8'i dindar insanın eşine kötü davranmayacağı görüşünü paylaşmaktadır.

Araştırmada eş şiddetini "bazı durumlarda" şeklinde şarta bağlı olarak sorduğumuz soruda % 52,6'sı eş şiddetine karşı çıkarken, mutlak olarak eşe şiddet uygulamaz biçiminde sorulduğunda bu oran (% 92-95)yükselmektedir. Bu durumun geleneksel inançların etkisinden kaynaklandığı düşünülebilir. Dinin erkeğe karsını

dövme yetkisi verdiği şeklinde bir inancın da halen sürdüğünü göstermesi bakımından anlamlıdır. Belli şartlarda kadının şiddet göreceğine ilişkin inancın halen şiddet mağduru kadınlar tarafından da paylaşıldığı yaptığımız görüşmelerde ortaya çıkmıştır. "*Bazen suyuna gitmiyorum, o da geliyor dövüyor, halbuki sussam, karşılık vermesem cingar çıkmazdı, o zaten ö...lük yapıyor ama bende de suç var*" (Kadın, İlkokul mezunu). Kadınların da maruz kaldığı şiddeti kabullendiği, yaşadığı durumdan kendilerini de sorumlu tutmaları bu tür geleneksel inançları besleyen; soran, sorgulayan bir anlayışın ortaya çıkmamasında etkili olduğu düşünülmektedir.

'Eşler arası şiddet ile din-dindarlık arasında doğrudan bir ilişki yoktur; dolayısıyla dindar olsun olmasın her birey şiddete başvurabilir' görüşüne katılımı hakkında sorduğumuz soruya karşılık katılımcıların % 28,2'si kesinlikle katıldığını; % 36,3'ü katıldığını; % 9,5'i kararsız olduğunu; % 12,1'i katılmadığını; % 13,9'u da kesinlikle katılmadığını ifade etmektedir. Yani katılımcıların % 64,5'i dindar olsun olmasın her bireyin şiddete başvurabileceğini ifade ederken; % 26'sının bu görüşe katılmadığı görülmektedir. Dikkat edilmesi gereken iki nokta vardır. Birincisi, bu görüşe katılmayanlar, dindar bir bireyin eşine şiddet uygulamayacağından hareketle katılmadığı; ikincisi ise dindar olmayan bireyin eşine daha çok şiddet uygulayacağı düşüncesidir. Ancak bu soruda bizim bunu keşfetmemiz imkan dahilinde değildir. Ancak önceki sorularda sorduğumuz "dindar insan eşine şiddet uygulamaktan kaçınır görüşüne % 92,8'katıldıklarını bildirmişlerdir. Bu açıdan değerlendirildiğinde dindar olmayanların daha çok başvurdukları şeklinde ikinci görüşe sahip olanların görüşünün ağırlıkta olduğu düşünülebilir.

Tablo-110 Katılımcıların Din-Dindarlık Arasında Doğrudan Bir İlişki Olmadığına İnanmaları İle Şiddete Maruz Kalma Durumları Açısından Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	633,635	4	158,409	4,859	,001
Gruplar İçi	22399,248	687	32,604		
Toplam	23032,883	691			

Tukey HSD

"Esler arası şiddet ile din-dindarlık arasında doğrudan bir ilişki yoktur; dolayısıyla dindar olsun olmasın her birey şiddete başvurabilir" görüşüne	N		Subset for alpha = .05	
	1	2	1	
Kararsızım	66	21,5606		
Kesinlikle Katılmıyorum	96	22,3542	22,3542	
Katılıyorum	251	22,4382	22,4382	
Katılmıyorum	84	23,5238	23,5238	
Kesinlikle katılıyorum	195		24,3487	
P.		,088		,079

Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda katılımcıların eşler arası şiddet ile din-dindarlık arasında doğrudan bir ilişki olmadığı, dindar olsun olmasın her birey şiddete başvurabilir görüşüyle eşler arası şiddete maruz kalma durumları arasındaki farklılığın $P<.05$ güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu saptanmıştır. Bu farklılığın yönü uygulanan Tukey HSD testi sonucuna göre, kararsızım cevabını verenlerin ($X=21.56$) ile kesinlikle katılıyorum cevabını verenlerin ($X=24.34$) aldıkları ortalama puanların ($P<.05$) güvenilirlik düzeyinde farklı olduğu saptanmıştır. Buna göre, kararsızım cevabını verenler en az; kesinlikle katılıyorum cevabını verenler en fazla eşler arası şiddete maruz kalmaktadır

Tablo-111 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Eş Dövmenin Mazur Görülmesiyle İlgili Görüşleri

Cinsiyetiniz?	Bir erkeğin karısını dövmesi hiçbir zaman mazur görülemez' görüşüne						Toplam
	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum		
Erkek	n 18	39	49	135	93	334	
	% 5,4%	11,7%	14,7%	40,4%	27,8%	100,0%	
Kadın	n 6	9	15	104	224	358	
	% 1,7%	2,5%	4,2%	29,1%	62,6%	100,0%	
Toplam	n 24	48	64	239	317	692	
	% 3,5%	6,9%	9,2%	34,5%	45,8%	100,0%	

$\chi^2 : 100.257$; s.d. 4; $p<.001$

'Bir erkeğin karısını dövmesi hiçbir zaman mazur görülemez' görüşüne katılımı hakkında sorduğumuz soruya karşılık katılımcıların büyük çoğunluğunun %

80,3'ünün kadının dövülmesine karşı çıktığı, % 10,4'ünün dövülebileceğine ilişkin görüş belirmişlerdir. Cinsiyet açısından bakıldığında, kadınların % 4,2'si dövülebileceğini ifade ederken, % 91,7'si dövülemeyeceğini; % 4,2'si de kararsız olduğunu ifade etmektedir. Erkeklerin % 11,7'si dövülebileceğini ifade ederken, % 68,2'si dövülemeyeceğini, % 14,7'si de kararsız olduklarını ifade etmişlerdir.

Her toplumun kendine özgü sosyo-kültürel yapısı vardır. Bu yapı içerisinde bireylerin statüleri ve rolleri bellidir. Bireyler sosyal yapı ile şekillenmiş, statüsüne uygun davranış kalıpları içerisine girer. Şiddeti çözüm yolu olarak gören toplumsal yapı, bireyin şiddete bakışında belirleyici olmaktadır. Şiddet, toplumsal kabulün sınırları dahilinde varlık alanı buldukça, yaşamın normal ögesi durumuna gelmektedir (Cengiz, 2008: 9).

Öğrenim düzeyi açısından eş dövmeyle ilgili bu soruya, katılımcıların öğrenim düzeyleri arttıkça dövülebilir düşüncesini paylaşanların oranı azalmakta, dövülemez düşüncesini paylaşanların oranı artmaktadır. Dolayısıyla öğrenim düzeyi ve eş dövmeyle ilişkin tutumlar arasında ilişkinin olduğu kabul edilmektedir.

Tablo-112 Katılımcıların Eş Dövmenin Mazur Görülmesiyle İlgili Görüşleri ile Eşler Arası Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	540,465	4	135,116	4,127	,003
Gruplar İçi	22492,418	687	32,740		
Toplam	23032,883	691			

Tukey HSD

	N	Subset for alpha = .05
"Bir erkeğin karısını dövmesi hiçbir zaman mazur görülmez" görüşüne	1	1
Kararsızım	64	21,5469
Katılmıyorum	48	22,0833
Katılıyorum	239	22,3849
Kesinlikle Katılmıyorum	24	22,9167
Kesinlikle katılıyorum	317	23,9306
P.		,162

Katılımcıların eş dövmeyle ilgili tutumları ve şiddete maruz kalma durumları uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucuna göre aradaki farklılığın ($P < .05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu saptanmıştır. Bu farklılığın yönünü belirlemek

üzere uygulanan Tukey HSD testi sonucuna göre, kararsızım cevabını verenlerin ($X=21.54$) aldıkları puanlar ile kesinlikle katılıyorum cevabını verenlerin ($X=23.93$) aldıkları puanlar arasında ($P<.05$) anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Buna göre, eşler arası şiddete en az maruz kalanlar kararsız olanlar iken, en fazla maruz kalanlar, kesinlikle katılıyorum cevabını veren grubu oluşturmaktadır. Burada bir çelişik bir durum vardır. Yani, bir erkeğin karısını dövmesinin hiçbir mazereti olmaz sorusuna kesinlikle katılanların, en fazla şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. Tutum ve mevcut durum arasındaki farkı göstermek bakımından anlamlıdır. Çünkü araştırmanın giriş kısmında da ifade edildiği üzere, katılımcıların tutum sorularına verdikleri cevaplarla, mevcut durumu betimlemeye yönelik sorulara verdikleri cevaplar arasında farklılıklar bulunmaktadır.

Vatandaş (2003: 63-65) yaptığı araştırmada "gerektiğinde bir erkek karısını dövülebilir mi?" şeklinde bir soruya karşılık olarak katılımcıların % 25,3'ünün dövülebilir, % 10,9'unun kararsız olduğunu ve % 63,8'inin dövülemeyeceğini düşündüklerini aktarmıştır. Cinsiyet değişkeni açısından eş dövmeye ilişkin tutumlarda ise, erkeklerin % 38,3'ünün dövülebilir, 12,1'inin kararsız, % 49,6'sının ise dövülemez cevabı verdiğini; kadınlarda % 16,2'sinin dövülebilir, % 9,8'inin kararsız, % 74'ünün dövülemez cevabını verdiğini belirtmiştir.

Bu bulgular araştırmamızdaki bulgularla karşılaştırıldığında, sonuçların bizim araştırmamızda daha olumlu olduğu görülmektedir. Çünkü Vatandaş'ın araştırmasında dövülemez cevabını verenlerin oranı % 63,8 iken, araştırmamızda bu oran % 80,3'e ulaşmaktadır. Aynı şekilde Arıkan'ın (1996: 51) çalışmasında (%74 dövülemez); Baykal'ın (%71,4 dövülemez) ulaştıkları sonuçların üstünde olması bakımından sevindirici bir durumdur. Cinsiyet açısından bakıldığında her üç araştırmanın ulaştığı sonuçlarla uyumlu olarak kadınların, erkeklerden daha fazla dövülemez cevabını verdikleri görülmektedir. Erkekler % 68,2 oranından dövülemez cevabı verirken, kadınlarda bu oran % 91,7'ye ulaşmaktadır (Baykal, 2008: 121).

4.3.3. Katılımcıların Kocaya Mutlak İtaat Hakkındaki Görüşleri

Esasında şiddet ve güç birbiriyle ilişkilidir. Örneğin, ailede güçlü olan erkek eşine karşı kötü davranır, kadın öfkelerini çocuğundan alır, çocuk gider kediyi tekmeler. Toplumların yetişkin erkekleri karşısında kadın ve çocuklar şiddete maruz kalmaktadır. Sözel olarak (küfür) başlayan bu şiddet önlemi alınmazsa fiziksel

(dayak) şiddete dönüştüğü, dayağa karşı da ses çıkarılmazsa komalık oluncaya kadar dövülmeye vardığı saptanmıştır (Hürriyet, 2002).

Şiddete boyun eğildiği andan itibaren önü alınmamakta ve şiddet, şiddeti katlanarak ortaya çıkarmaktadır. Kadın kocasına her durumda itaat etmesi istenen bir sosyo-kültürel ortamda yetiştiğinden "Kocandır, hem sever, hem döver" şeklindeki bir anlayışın ürünü olarak şiddet olağan, sıradan bir hadiseye dönüşmektedir. Kadın bu durumda dayak yese bile, yediği dayağı hak ettiğini düşünmektedir. Görüşme yaptığımız bir bayan, "Aslında çoğu kavgalarımızda, benimde suçum var. Ben sesimi çıkarmasaydım böyle olmazdı. O erkek, ben kadını." (46 yaşında, ilkokul mezunu) şeklinde yediği dayağın kendinden kaynaklandığını, sesini çıkarmasa dayağı yemeyeceğini, kocasının bir erkek olarak karısı üzerinde dayak atma hakkının olduğunu kabullenmiştir. Çünkü toplumsal değer yargıları da erkeğin bu güç kontrolünü desteklemektedir. Türk filmlerinde genellikle karı-koca arasındaki ilişkilerde erkek; hükmeden, eğitilmiş, ekonomik yönden bağımsız, istekleri yerine gelmesi istenen, güçlü, dirayetli vb. bir biçimde sunulurken, kadın; güçsüz, eğitimsiz, himayeye muhtaç, kocasına itaat eden, etmediğinde şiddeti hak eden vb. zayıf karakterlerde sunulmuştur. Aile içi ilişkileri ele alan bu filmlerin genelinde görülen kadının her bakımdan zayıflığı, erkeğin güçlü oluşu sürekli vurgulanmıştır.

Tablo-113 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Eşe İtaat Hakkındaki Görüşleri

		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
“Din, kadının kocasına mutlak olarak itaat etmesini emreder” görüşüne							
Erkek	n	66	163	32	49	24	334
	%	19,8%	48,8%	9,6%	14,7%	7,2%	100,0%
Kadın	n	56	141	37	72	52	358
	%	15,6%	39,4%	10,3%	20,1%	14,5%	100,0%
Toplam	n	122	304	69	121	76	692
	%	17,6%	43,9%	10,0%	17,5%	11,0%	100,0%

χ^2 : 16.649; s.d. 4; p<0.002

Cinsiyet ve itaatkârlık ilişkisine bakıldığında tabloya göre kadınların % 55'i; erkeklerin % 68, 6'sı kadınların kocalarına mutlak olarak itaat etmesi gerektiğini düşünmektedir. Kadınların % 34,6'ı; erkeklerin % 21,9'u kadının kocasına mutlak olarak itaat etmesi gerekmediğini düşünmektedirler. Bu sonuçlara göre dikkat çeken nokta, kadınların yarısından fazlasının % 55 kocaya mutlak olarak itaat etmesi gerektiği inancına sahip olmalarıdır. Bu düşünceye sahip kadınların eşlerinden şiddet gördüklerinde dahi kocaya itaat etmeleri gerektiği düşüncesinden hareketle, her türlü baskı ve şiddet ortamını kabullenecekler, şiddetin oluşması, uygulanması ve katlanarak sürmesine bir anlamda izin vermiş olacaklardır.

Yaptığımız görüşmelerde erkeklerin neredeyse tamamı, kadınların da büyük bir kısmı Hz. Peygamberden:" Eğer bir kimseye secde edilmesini emredek olsaydım, Allah, kadınlara karşı erkeğe bir hak verdiği için ona secde etmelerini emrederdim"¹⁷ şeklinde rivayet edilen hadisi örnek göstermektedir. İtaat konusundaki bu soruyu sorduğumuzda bir katılımcı "Hocam, bir ayet vardı, diyordu ki o ayette Allah, şayet kendim dışında birine secde etmeyi emretseydim, kadının kocasına secde etmesini emrederdim" (38 yaş, erkek, yüksek okul mezunu). Katılımcılar kimi zaman ayet kimi zaman hadis, kimi zaman da "şöyle bir söz vardı, tv.'deki hocadan duyduğuma göre, camideki hocadan duyduğuma göre" şeklinde farklı kaynaklardan aldıkları bu bilgiyi itaat konusunda kullanmışlardır. Rivayetin sahih olup olmadığını değerlendirmek araştırma konumuzun dışında olmakla birlikte, insanların davranışlarına, tutumlarına dayanak oluşturması bakımından bu türden rivayetlerin (bkz. Ateş, A.O., 2006) önemli olduğunu düşünüyoruz.

Yapılan bir araştırmada (E. Öztürk, 2008: 197) dindarlık ve itaatkarlık ilişkisinde, katılımcıların ibadetle ilgili tutum ve davranışları yoğunlaştıkça itaate ilişkin sosyal uyum düzeylerinin de arttığı ifade edilmektedir. Bu araştırmanın

¹⁷ Karaman'a göre, Secde hadisine uydurma demek mümkün değildir; hem muteber kaynaklarda rivayet edilmiştir hem de metninde bir sakatlık yoktur. Irak taraflarına gidip gelen bir sahâbe orada insanların, saygı göstermek için üst yöneticilere secde ettiklerini görmüş, Hz. Peygamber'in (s.a.) buna onlardan daha layık olduğunu düşünmüş, dönünce bu düşüncesini Peygamberimize açmıştı, şöyle buyurdular:

- Ben vefat ettikten sonra kabrimin yanından geçsen ona secde eder misin?

- Hayır.

- Öyleyse (yaşarken de ölümlü olduğu bilinen insanlara) secde etmeyin. Eğer bir kimseye secde edilmesini emredek olsaydım, Allah, kadınlara karşı erkeğe bir hak verdiği için ona secde etmelerini emrederdim. (Ebû Dâvûd, Nikah, 40; Şerhi Avnu'l-Ma'bûd, 6/177; Tirmizî, Radâ', 10)

Metinden de anlaşılacağı üzere hadisin asıl konusu Allah'tan başkasına (fani, yaratılmış varlıklara) secde edilemeyeceği ile ilgilidir. Bu münasebetle Peygamberimiz, kadınların üzerlerindeki koca hakkının da önemine vurgu yapmıştır. Başka âyet ve hadislerde de kocanın üzerindeki kadın hakkı anlatılmıştır (bkz. Karaman, <http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/hayat2/0126.htm>)

sonuçları ışığında dinin aile içi şiddete iki türlü etki yaptığı ifade edilmiştir: Birincisi bilhassa şiddet uygulayan erkeklerce dinin uygulanan şiddete kılıf olarak kullanılması yani meşrulaştırıcı etkisi; diğeri de dinin kadınların yaşadıkları en zor günlerde onlar için adeta bir kurtarıcı durumunda olması yani rahatlatıcı etkisidir (E. Öztürk, 2008: 197). Buna göre, erkekler, kadınları kontrolleri altında bulundurmak için dinin meşrulaştırıcı işlevinden yararlanmaktadırlar. Diğer yandan kadınlar da, yaşadıkları durumun içinden çıkılmaz olduğunu gördüklerinde, ruhsal bakımdan rahatlamak için dinin telafi edici işlevinden yararlanmaktadırlar.

4.4. Katılımcıların Kadının Namusuyla İlgili Görüşleri

Töre, toplumun zaman içinde ürettiği ve geleneksel olarak uyguladığı toplumsal yasalar. Bu yasalar evlilik, miras gibi konularda işletildiği gibi, ceza hükümleri de içerebilirler ve hatta medeni hukuk, ceza hukuku gibi farklılıklar gözetmezler. Toplumsal ilişkiler kişi haklarına dayanmadığı gibi, haksızlık ve suçlardan sorumlu tutulan da yalnız fail değil onun kan bağı ile bağlı olduğu aile grubudur. Tanınan kimlik bireysel değil, kolektiftir. Yöresel ve kapalı toplumlarda sürdürülen töreler, modern devlet oluşumları içinde, devlet müdahalesi, ekonomik yapının değişmesi, iletişim ve ulaşım araçlarının gelişmesi ve artması sonucu zamanla çözüme gösterirler (BKSGM, 2006: 108).

Namus, içeriği toplumdan topluma değişen bir kavramdır. Ataerkil toplumda egemen, erkek olduğu için aileden ve ailenin namusundan da erkek sorumlu kılınmıştır. Bir diğer nokta da soyut olan namus kavramının somut göstergesi olarak kadının bedeninin, cinselliğinin ve davranışının kullanılmasıdır ve namus kadın üzerinden tanımlanmıştır. Dolayısıyla ailenin ve erkeğin namusu onun himayesi ve kontrolü altında olan kadınların cinsel statüsüne ve davranışına bağlanmıştır. Kızı, karısı, kardeşi, hatta annesi davranış sınırlarını aşarsa, erkeğin ve ailenin namusuna leke sürülmüş olur ve lekenin temizlenmesi gerekir. Kadın, ayrıca isteği dışı yer alan durumlardan, kendine yapılan taciz ve tecavüzdten sorumlu tutularak cezalandırılır, sorumlu tutulmasa bile, ailenin namusu ve şerefini kurtarmak için kadının hayatı feda edilir. Namusu temizlemek için öldürülen hemen her zaman kadındır, ama nadir olarak kadını lekeleyen erkek de öldürülmektedir (BKSGM, 2006: 111).

Namus, Türk toplumunda otoritenin kaynağı durumundaki babanın ya da erkeğin, egemenlik alanı olarak belirlendiği bir aile içerisinde, kontrol ve şiddet

uygulanmasını meşru hale getiren temel dayanaklardan birisidir. Kadın evleninceye kadar bakireliğini korumak zorundadır. Başta baba olmak üzere ailedeki tüm erkekler kadının namusunun korunmasından kendilerini sorumlu hissetmektedirler. Gazetelerin üçüncü sayfaları kardeşini, karısını, annesini, yengesini öldüren "namus kurtarıcıların" haberleri doldurmaktadır. Namus kavramı erkeğin kendisini yeniden üretmesinin de yollarından birisidir çünkü başkaları üzerinde iktidar ve egemenlik kurma ve bu alanları başkalarına karşı savunma erkeğin otoritesini meşrulaştırır ve pekiştirir. Evlilik, kadın için genellikle baba yasasından çıkışı ve koca yasasına boyun eğişi getirmektedir. Nitekim erkeğin kadını sahiplenmesi ve koruması beklenmekte bunun yanında bir bakıma namus bekçiliği görevini devralması istenmektedir. Bu durum erkeğin kadın üzerinde bir otorite kurmasının da dayanağını oluşturmaktadır (Oktan, 2008: 162).

Bu otoritenin neticesi olarak tarih boyunca kadın, erkeğin hizmetinde, alınıp satılabilen bir nesne olarak görülmüş, doğal olarak bu bakış açısı da erkeğin kadına her türlü şiddet uygulamasının olağan, yaşamının bir parçası, normal bir iletişim tarzı olarak algılanmasına yol açmıştır. Kadına yönelik şiddet hemen her toplumda, yüzyıllar boyunca sözlü ve sözsüz kültürler dahil, erkek otoritesinin bir dışavurum biçimi olarak algılanmış, hatta toplumsal yapılar tarafından da desteklenerek günümüze kadar etkisini yitirmeden sürdürmüştür. Özellikle geleneksel yapıların yaygın biçimde uygulandığı üçüncü kuşak ülkelerinde buna ülkemizde dahil olmak üzere-namus cinayetleri ve töreler nedeniyle kadının öldürülmesine tüm insanlık seyirci kalmaktadır. Örneğin ülkemizde, son beş yıl içinde basına yansıyan ve töre/namus cinayetleri kurban verilen genç kızlarımızın sayısı ki, kayıtlara geçen haliyle, 480'e ulaştığı belirtilmektedir. (Köşgeroğlu, 2009: 20).

Namus olgusuna din açısından bakılırsa, İslam dini sorumluluk bakımından kadın ve erkek arasında ayırım gözetmemiştir. Kur'an'da "Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) korusunlar; namus ve iffetlerini esirgesinler....Ey müminler! Hep birden Allah'a tövbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz" (Nur, 24/31). Kur'an'da ve Hz. Peygamberin hadislerinde bu konuyla ilgili birçok emir yer almaktadır¹⁸Yukarıdaki ayette de belirtildiği üzere yasak olanlardan kaçınmak, emirleri yerine getirmek kadın-erkek herkes için emredilmiştir. Kur'an'da, takva sahibi olmak, yalan söylememek, dedikodu yapmamak, iyilik yapmak, yardım

¹⁸ İsra: 32, En'am: 151, Müminun: 1-8, Furkan: 68-70

etmek, öfkelerini yenmek gibi davranışların hiçbirinde erkekler veya kadınlar değil, bütün insanların; "insan" olarak herkesin yapması istenmiştir. Giyim kuşamdan, ticari hayata, ölçü olmaktan israf etmemeye kadar bütün emirler herkes içindir. Dolayısıyla İslam sorumluluğu her bireye yükler ve kimse de, bir başkasının sorumluluğunu/günahını üstlenmez¹⁹.

Sonuç olarak, İslam açısından erkek, kadının sadece namusundan değil, diğer davranışlarından da sorumlu değildir. Sorumluluk bireyseldir ve herkes içindir. Ancak töreler, adetler, gelenekler içinde "erkeklik" kavramıyla harmanlanan namus olgusu dini bir değer taşıyormuş imajı verilerek, sorumluluğun kadın bedeni üzerine kurulmasıyla "hegemonik bir namus" (Demren, 2008: 80) olgusuna ulaşılır. Sonuçta, namusun sorumlusu erkek, taşıyıcısı kadın olur. Kısaca kadına biçilen toplumsal roller kaynağı, özel mülkiyet temelli üretim ilişkileri içinde üretim araçlarını elinde tutma gücüne dayalı ataerkil sistemden alır. Ataerkil sistem kötülüklerin, baskının, bencilliğin, hırsın insan da her zaman var olduğunu, bu yüzden sürekli insan doğasının kötülüğünden ve değişmezliğine ilişkin yargılar üretir. Bu yargılardan en önemlisi ise kadınların her zaman aşağı cins olduğu, bunun da kadınların çocuk doğurma işlevlerinden kaynaklandığına vurgu yapmıştır. Cinsel eşitsizliğin sorumlusu asla doğal yaşam değil, sınıflı toplumların varlığıdır (Köşgeroğlu, 2009: 36). Kadını erkeğin mülkü olarak gösteren ataerkil sistem bu durumun devam etmesi için, din, kültür, töre, geleneksel yapı vb. insanlar üzerinde etkili olan bu unsurları kullanır.

Tablo-114 Katılımcıların Kadının Namusuyla İlgili Düşüncelerine Ait Frekans Tablosu

"Kadının namusundan erkek sorumludur" görüşüne	n	%
Kesinlikle katılıyorum	126	18,2
Katılıyorum	290	41,9
Kararsızım	28	4,0
Katılmıyorum	122	17,6
Kesinlikle Katılmıyorum	126	18,2
Toplam	692	100,0

Araştırma bulgularına göre katılımcıların % 60,1'i kadının namusundan erkek sorumludur görüşüne katılırken; % 35,8'i katılmamakta; % 4'ü ise kararsız olduğunu

¹⁹ Bakara, 2/48

bildirmektedir. Kadının namusundan erkek sorumludur' görüşüne katılmayanlar % 17,6; kesinlikle katılmıyorum cevabını verenler % 18,2 oranındadır.

Tablo-115 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Kadının Namusuyla İlgili Görüşleri

Cinsiyetiniz?	"Kadının namusundan erkek sorumludur" görüşüne					Toplam	
	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum		
Erkek	n	82	149	10	46	47	334
	%	24,6%	44,6%	3,0%	13,8%	14,1%	100,0%
Kadın	n	44	141	18	76	79	358
	%	12,3%	39,4%	5,0%	21,2%	22,1%	100,0%
Toplam	n	126	290	28	122	126	692
	%	18,2%	41,9%	4,0%	17,6%	18,2%	100,0%

χ^2 :28.673; s.d. 4; p<.0001

Araştırma bulgularına göre, kadının namusuyla ilgili olarak erkeklerin % 24,6 kesinlikle katılıyorum; % 44,6'sı katılıyorum; % 3'ü kararsızım; % 13,8'i katılmıyorum; % 14,1'i kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir. Kadınların % 12,3'ü kesinlikle katılıyorum; % 39,4'ü katılıyorum; % 5'i kararsızım; % 21,2'si katılmıyorum; % 22,1'i kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiştir. Yani erkeklerin % 69,2'si kadının namusundan erkekleri sorumlu görürken, kadınların % 51,7'si erkekleri sorumlu görmektedir. Bu sonuçlara göre kadınlar erkeklerden daha az erkeği sorumlu tutmakla birlikte, erkeğin sorumlu olduğunu düşünenlerin oranının da (%51,7) azımsanamayacak ölçüde olduğu dikkatlerden kaçmamaktadır.

Tablo-116 Katılımcıların Öğrenim Düzeylerine Göre Kadının Namusuyla İlgili Görüşleri

Öğrenim Düzeyiniz?		"Kadının namusundan erkek sorumludur" görüşüne					Toplam
		Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	
İlkokul	n	59	136	10	34	24	263
	%	22,4%	51,7%	3,8%	12,9%	9,1%	100,0%
Orta ve dengi	n	21	70	6	24	12	133
	%	15,8%	52,6%	4,5%	18,0%	9,0%	100,0%
Lise ve dengi	n	25	61	7	42	26	161
	%	15,5%	37,9%	4,3%	26,1%	16,1%	100,0%
Yüksek öğretim (Yüksekokul/ üniversite)	n	20	19	5	21	59	124
	%	16,1%	15,3%	4,0%	16,9%	47,6%	100,0%
Yüksek lisans/Doktora	n	1	4	0	1	5	11
	%	9,1%	36,4%	,0%	9,1%	45,5%	100,0%
Toplam	n	126	290	28	122	126	692
	%	18,2%	41,9%	4,0%	17,6%	18,2%	100,0%

Araştırma bulgularına göre katılımcıların öğrenim düzeyleri ve namusla ilgili görüşleri arasında anlamlı bir ilişki vardır. Katılımcıların öğrenim düzeyleri arttıkça "kadının namusundan erkek sorumludur" görüşünü kabul etmede azalma olduğu görülmektedir. İlkokul mezunları arasında kesinlikle katılıyorum cevabını verenlerin oranı % 22,4 iken, bu oran yüksek lisans ve doktora mezunları arasında % 9,1'e düşmektedir. Kadının namusundan erkek sorumludur yargısına katılmayanların oranlarına bakıldığında ilkokul mezunlarında kesinlikle katılmıyorum cevabını verenler % 9,1 iken, yüksek lisans ve doktora mezunları arasında bu oran % 45,5'e yükselmektedir. Yani, öğrenim düzeyiyle namusla ilgili görüşleri ters orantılıdır.

Namus kavramı kadın olsun erkek olsun, doğru, ilkeleri olan, güvenilir insan olmanın temel koşuludur. Yani kadın cinselliği tek başına yaşanmayacağına ve cinsellik kadın erkek arasında yaşanan doğal bir işlev olmasına karşın kadın, bu

cinsellikten tek başına suçlu ve sorumlu tutulurken, erkek bu cinselliğinden ötürü onurlu kabul edilmekte, yaptığı davranış kimi zaman da yüceltilmektedir. Lisans döneminde okurken, Belçika'da bir Türk ailenin kızı yabancı biriyle evlenmeyi düşündüğünde, ailenin namusuna leke getireceğini düşünen ağabeyi kardeşini öldürmüştü. Oysa yabancı kadınlarla erkekler evlenirken, bunun bir gurur meselesi olduğunu ve toplum olarak olumlu karşıladığımızı hatırlarım. Namusun sadece kadın bedenine indirgenmesi, bedeninin isteği dışında cinsel olarak kullanılması en büyük suçtur. Bu yüzden işlenen cinayetler basit bir öldürme olayı değil; aynı zamanda bir insanlık suçudur (Köşgeroğlu, 2009: 36).

Bu konuyla ilgili olarak Avrupa Birliği Komisyonu'nun sosyal işler ve eşit fırsatlardan sorumlu üyesi Vladimir Spidla, Martta yaptığı Türkiye ziyaretinde, Türkiye'de bir yıl içinde töre cinayeti nedeniyle hayatını kaybeden kadın sayısının ABD'nin Irak'ta kaybettiği asker sayısına eşit olduğunu söylemişti. Bir soru üzerine 'evet, Avrupa'da da kadın şiddet mağduru. Fakat Avrupa'daki kadın ölümlerinin nedeni gelenek değil; sizdeki cinayetler geleneklere bağlı..' diyerek Türkiye ve benzeri ülkelerdeki töre cinayetlerinin neden vahim sayılması gerektiğini gerekçelendirmişti. "Ölüm ölümdür, Avrupa'daki kadınlar ölürken 'çok şükür geleneksel bir sebepten ölmüyorum' diye avunmuyorlardır sonuçta" denilebilir, ama Spidla'nın söylemeye çalıştığında gerçeklik payı da yok değildir. Spidla demek istiyor ki: "Bizde -Avrupa'da- kadınları öldüren erkekler var; ama işledikleri cinayet toplumda kabul görmek bir yana dehşet uyandırır, katil hem mahkum edilir hem de toplum vicdanında dışlanır, "manyak" damgası yer. Sizde ise durum tam tersi, burada 'normal' insanlar 'yüceltilen' bir kavram adına insan öldürüyor, eylem 'değerler sistemine uygunluk' adına gerçekleştiriliyor ve cinayet işleyip cani sayılmamak mümkün olabiliyor" (Bengisu Karaca, 2006)

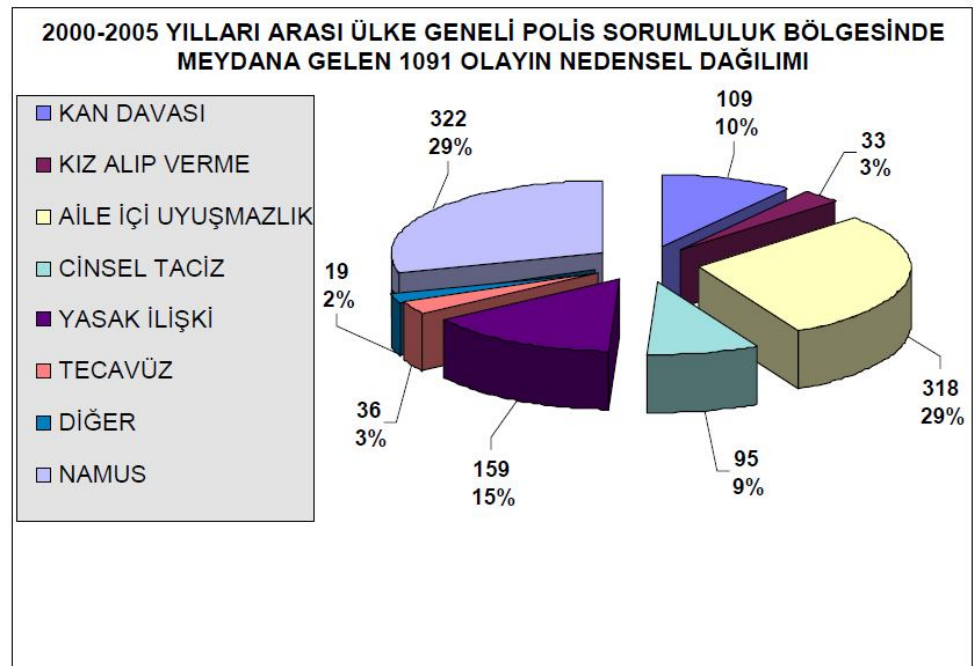
Diyarbakır Kadın Merkezi'nin "namus kisvesi altında işlenen cinayetlere ortak olma, göz yumma" kampanyasının etkisini ölçmek amacıyla yapılan anket sonucuna göre, "namus" sorununun çoğunlukla doğrudan kadınla ilişkilendirildiği, ankete katılan erkeklerin %33'ünün namusu "eşi, kız kardeşi veya annesi" olarak algıladığını, yüzde 10,2'sinin "Namus kadınların iffetidir, dinin emrettiği bir şeydir" dediğini, yüzde 18'inin ise namusu "kadının bekâreti" olarak gördüğü, namussuzluğu ise büyük oranda, "kadınların bekâretini kaybetmesi" olarak algıladığı belirlenmiştir. Kadının başı açık gezmesi, dedikoduya sebebiyet verecek davranışlar içinde olması

gibi şeylerin dahi, "namussuzluk" kavramıyla özdeşleştirildiği dile getirilmiştir. Ayrıca kadınların eşlerinden izinsiz neredeyse hiçbir şey yapamadıkları, televizyon bile açamadıkları "namus cinayetlerinde" failerin çoğunun toplum baskısından kurtulmak için öldürmeyi tercih ettiği vurgulanmıştır (Köşgeroğlu, 2009: 69).

Ülkemizde yasal normlar kadınların ikincilliğini ve bağımlılığını korumuş ve kadın bedenini de namusun simgesi olarak koymuştur. Evlilikte sadakat ilkesine aykırı davranışa karşı cezai indirim yapılması gündemdedir ve uygulanmaktadır. Bir diğer deyişle, yasalar toplumda yaygın olan değerleri resmileştirerek meşrulaştırmış ve pekiştirmiştir (BKSGM, 2006: 112).

Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından Töre ve Namus Cinayetleri ile ilgili 81 il Emniyet Müdürlüğünden töre kavramı içerisinde değerlendirilebilecek, son 6 yılda islenen 1091 Cinayet olayı ile ilgili yapılan analiz çalışmaları doğrultusunda, meydana gelen olaylar ve bu olaylara karışan (maktul-şüpheli) şahıslara ait bir takım profil çalışma hazırlanmıştır.

Şekil-13 Emniyet Genel Müdürlüğü Töre Cinayetleri

İncelenen dosyalarda ülkemiz geneli polis sorumluluk bölgesinde 2000-2005 yılları arasında Töre kavramı içerisinde değerlendirebileceğimiz toplam 1091 adet olayın meydana geldiği görülmüştür. Bu olaylardan 322 adet namus sebebiyle çıkan cinayet olayları %29 oranla başı çekmektedir (EGM, 3).

Diğer yandan, üniversite gençliği arasında yapılan bir araştırma, yüksek eğitim almış gençlerin bile "töre cinayetleri"ni "normal" bulduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır. "Töre için cinayet işlenir" diyen üniversite gençlerinin oranı, Fırat Üniversitesi'nde yüzde 30.9, Çukurova Üniversitesi'nde yüzde 28.8, Selçuk Üniversitesi'nde yüzde 18.7, Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde yüzde 17.1, Karadeniz Teknik ve Atatürk Üniversitelerinde yüzde 16.8, Gaziantep Üniversitesi'nde de yüzde 15.7 olduğu ifade edilmiştir (Yılmaz, T., Hürriyet, 27/10/2006). Ülkemizde yüksek öğrenim gören gençlerin namus algılarıyla ilgili bu gerçek, aslında eğitimin gelenek, görenekler karşısında yeterli dönüştürücü güce sahip olmadığını da göstermektedir. Üniversiteli bu gençler gelecekte, ülkenin geleceğine yön veren insanlar olacaktır.

Namus cinayetlerinin işlenmesi için gerekçe olarak öne sürülenler evli bir kadının evlilik dışı ilişkisinin olması, evli bir kadının bir erkekle kaçması, evli bir kadının boşanması ya da kocasını terk etmesi, boşanmış bir kadın bir erkekle ilişkisinin olması, bekar bir kızın bir erkekle ilişkisinin olması, bekar bir kızın erkekle kaçması, evli veya bekar bir kadının kaçırılması veya tecavüze uğraması olarak bildirilmektedir. Ancak gerçekte radyodan şarkı istemek, erkek sınıf arkadaşı ile tanımadığı bir erkekle konuşmak gibi sebeplerden de öldürülen kadınlar vardır. Kadınların bir birey olmaktan çok bir mal olarak görülmesi, kadını esas olarak ailesinin daha sonra da tam olmasa da evlendiği kişinin malı yapmaktadır. Bu malın muteberliği ise kadının bedeni, kadının cinsel dokunulmazlığı ile şekillenen namluluğuyla bağlantılıdır. Kadının sahipleri kadının namusunu yani bedenini ve cinsel dokunulmazlığını korumak zorundadır. Evli kadınlarla ilgili olaylarda erkeğin kadını boşamasının namusu temizlemediği düşünülmektedir. Evli bir kadın kocasının malı ve namusu sayıldığı için (boşanma bu durumu tam olarak değiştirmez) evli bir kadınla ilişki Kur'an bir erkek bir başkasının malını gasp etmiş sayılır (BKSGM, 2006: 132).

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nun tahminlerine göre her yıl dünyada 5000'den fazla kadın namus saikiyle öldürülmektedir. Bu cinayetler daha Çok Bangladeş, Brezilya, Ekvator, Mısır, Hindistan, İsrail, İtalya, Ürdün, Fas, Pakistan, İsveç, Türkiye, Uganda Ve İngiltere gibi ülkelerde işleniyor görünmektedir. Ürdün, Fas ve Suriye gibi ülkelerde namus sebebiyle işlenen suçlar, aile namusunu korumaya yönelik olarak işlenmişse cezai indirimle gidilmektedir. Ayrıca bu

ülkelerde namus cinayetlerine kurban gitme tehlikesi altındaki kadınları korumak amacıyla kurulmuş bir mekanizma bulunmaması sebebiyle, bu durumdaki kadınları öldürülmekten korumak için cezaevine koyma gibi son derece trajik bir uygulamaya gidildiği görülmektedir. Bu ülkelerdeki hapishanelerde bu nedenle yıllarca hapiste kalan kadınların olduğu bilinmektedir (BKSGM, 2006: 109).

Namus cinayetleri konusunda bugüne kadar yapılmış kısıtlı sayıdaki çalışmalardan biri Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden Aytekin Sır tarafından yürütülmüştür. Bu çalışmada namus cinayetlerine karşı bölge yaşayanların tutumlarını araştırmak amaçlanmıştır. Bölgede yaşayan 430 kişi ile yapılan çalışmaya göre katılımcıların büyük kısmı namus kavramını karım, bacım, annem, dinin emrettiği, kadınların iffeti, kadının cinselliği olarak tanımlamıştır. Namussuzluk ise, katılımcılar tarafından kadının zina yapması, kadının bekâretini kaybetmesi, dedikoduya sebep olması, kadının açık gezmesi, erkeklerle konuşması, açık olması, ailenin istemediği kişiyle evlenmesi, izinsiz dışarı çıkması, dilinin uzun olması olarak ifade edilmiştir. Kadının zina yapması durumunda katılımcıların % 37,4'ü kadının öldürülmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca kulak kesme, burun kesme, saçını kazıma gibi diğer cezalandırma yöntemleri de önerilmiştir. Katılımcıların % 64'ü için bu cezayı verecek kişi kadının kocasıdır. Boşanmayı bir çözüm yolu olarak görenler % 25 düzeyinde kalmıştır (BKSGM, 2006: 110).

Sonuç olarak, hedefi kadın bedenini eril iktidarının denetimi altına sokmak olan cinsellik ideolojisinin özgün bir örneği olan namus olgusu ve namus cinayetleri sınıfsal farklılıklar çerçevesinde biçim dolayısıyla isim olarak değişmektedir. Ancak eril iktidarın kadın bedeni üzerinde uyguladığı bu şiddet türü her türlü toplumsal yapılanma biçiminde varlığını korumaktadır (Yıldız Tahincioğlu, 2009: 287).

4.5. Katılımcıların Eşler Arası Şiddetin Günümüzdeki Durumuyla İlgili Görüşleri

Tablo-117 Katılımcıların Eşler Arası Şiddetin Günümüzdeki Durumuyla İlgili Düşüncelerine Ait Frekans Tablosu

"Gününüzde aile içinde eşler arası anlaşmazlık ve şiddet olayları giderek yaygınlaşmaktadır" görüşüne	n	%
Kesinlikle Katılmıyorum	13	1,9
Katılmıyorum	19	2,7
Kararsızım	31	4,5
Katılıyorum	327	47,3
Kesinlikle katılıyorum	302	43,6
Toplam	692	100,0

Araştırma bulgularına göre, katılımcıların büyük bir kısmı (% 90,9) günümüzde eşler arası şiddetin giderek yaygınlaştığı görüşüne sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların % 1,9'u kesinlikle katılmıyorum; % 2,7'si katılmıyorum; % 4,5'i kararsızım; % 47,3'ü katılıyorum; % 43,6'sı kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Şiddet, tarih boyunca hem toplumsal alanda, hem de aile içinde var olduğu ifade edilmektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğunun bu görüşe sahip olmalarında, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte medyada aile içi şiddetin sıkça yer alması gösterilebilir. Diğer yandan şiddetle ilgili olarak, insan haklarının gelişmesi, devletin bireyler üzerindeki otoritesinin azalması, kişisel özgürlüklerin çoğalması insan haklarına değer veren toplumlarda devletin yetkilerini azalttığı için suçlarla mücadele zorlaşmakta sonuçta şiddet vakaları artış göstermektedir. 20. yüzyılda diğer dönemlere göre çok daha fazla şiddet içeren davranış olduğu yönünde genel bir kanı olsa da, bu tam olarak gerçeği yansıtmamaktadır. Tarihçilere göre Orta Çağ Avrupa'sında cinayet sıklığı 20. yüzyıldakinden on kat daha yüksektir. Ancak 16. yüzyılda merkezi devlet otoritesi kurulup kişisel intikam yerine yasal yollardan hak aranmaya başlanmasıyla cinayetler azalmaya başladığı belirtilmektedir (TBMM, 2007).

1980'lerden itibaren şiddet vakalarında belirgin bir artışın birçok sebebi arasında; bireyselleşme ve bunun getirdiği yalnızlık, gelirin artması buna karşın gelir dağılımının bozulması, iletişim araçlarının gelişmesi gibi faktörler sayılabilir.

Günümüzde modern toplumda eskiye nazaran yeni şiddet biçimleri ortaya çıkmıştır. Bunlar geleneksel şiddet şekillerinden çok farklıdır. Bilim ve teknoloji, hem yeni kuşakların şiddeti bir yaşam becerisi olarak öğrenmelerini kolaylaştırırken diğer yandan da şiddetin aracı olarak kullanılmaktadır. Modernleşme, sanayileşme gibi gelişmelerin insanların yaşamlarındaki etkisi söz konusu olabilir. Modernleşme, bir yandan insan hayatını kolaylaştıran köklü değişmelere neden olurken, diğer taraftan stres kaynağı olabilecek ortamların ortaya çıkmasında da etkili olmuştur. Baskı altına kalan bireyler, saldırganlaşmakta ve şiddet uygulayabilmektedir.

Tablo- 118 Katılımcıların Eşler Arası Şiddetin Karşılıklı Oluşuyla İlgili Düşüncelerini Gösteren Frekans Tablosu

'Eşler arası şiddet karşılıklıdır. Erkek, kadına şiddet uyguladığı gibi; kadın da erkeğe şiddet uygulamaktadır' görüşüne	n	%
Kesinlikle Katılmıyorum	59	8,5
Katılmıyorum	161	23,3
Kararsızım	46	6,6
Katılıyorum	258	37,3
Kesinlikle katılıyorum	168	24,3
Toplam	692	100,0

Araştırma bulgularına göre, katılımcıların % 8,5'i kesinlikle katılmıyorum; % 23,3'ü katılıyorum; % 6,6'sı kararsızım; % 37,3'ü katılıyorum; % 24,3'ü kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Yani, katılımcıların % 61,6'sı erkekler gibi kadınların da şiddete uyguladığını kabul etmektedir.

Tablo-119 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Eşler Arası Şiddetin Karşılıklı Oluşuyla İlgili Görüşleri

Cinsiyetiniz?	"Eşler arası şiddet karşılıklıdır. Erkek, kadına şiddet uyguladığı gibi; kadın da erkeğe şiddet uygulamaktadır" görüşüne						Toplam
	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum		
Erkek	n	21	37	19	152	105	334
	%	6,3%	11,1%	5,7%	45,5%	31,4%	100,0%
Kadın	n	38	124	27	106	63	358
	%	10,6%	34,6%	7,5%	29,6%	17,6%	100,0%
Toplam	n	59	161	46	258	168	692
	%	8,5%	23,3%	6,6%	37,3%	24,3%	100,0%

χ^2 : 71.257; s.d. 4; p<.0.001

Araştırma bulgularına göre, katılımcıların cinsiyetleri ve eşler arası şiddetin karşılıklı oluşuyla ilgili görüşleri ilişkiye sokulmuş ve farklılığın anlamlı olduğu saptanmıştır. Buna göre, erkeklerin % 76,9'u kadınların da şiddet uyguladıklarını ifade ederken, % 17,4'ü kadınların şiddet uyguladığını kabul etmemektedir. Kadınların % 47,2'si kadınların da erkekler gibi şiddet uyguladığını ifade ederken, % 45,2'si kadınların şiddet uyguladığını kabul etmemektedir. Erkeklerde kararsızların oranı % 5,7'iken, kadınlarda % 7,5 oranındadır.

Tabloda dikkat çeken nokta, cinsiyet açısından kadın katılımcıların, kadınların da şiddet uyguladıklarını kabul etmeleri değil; erkek katılımcıların kadınların şiddet uyguladığını kabul etmeleridir. Çünkü şiddet denildiğinde genelde ilk olarak fiziksel şiddet akla geldiğinden, kadınların şiddet uygulamadığı kanaati yaygındır. Görüşme yaptığımız bir bey: "kadın şiddet uygulayamaz, gücü yetmez ki, kocası onu döver" şeklinde şiddetin fiziksel yönünü dile getirmiştir. Aynı şekilde bir bayan katılımcı: "kadınların gücü yeter mi, yetmez...o halde kadın nasıl şiddet yapsın, erkeği dövsün?" ifadelerinde görüldüğü üzere sürekli biçimde şiddetin fiziksel yönü vurgulanmaktadır.

Yüzyıl öncesi kadınların daha pasif olduğu ve şiddete daha seyrek başvurdukları konusunda tartışmalar yapılmıştır. Cinsiyet ile şiddet ilişkisi ele alındığında bütün toplumlarda kadınların şiddete başvurma oranlarının erkeklerden daha düşük olduğu görülmektedir. Ancak kadının şiddete başvurma oranı ülkeden ülkeye, sosyo-ekonomik yapılardaki farklılıklara bağlı olarak değişmektedir. Bu konuda belirleyici olan, kadınların sosyo-kültürel yapı içindeki konumlarının işledikleri suç oranları ile türlerini ne ölçüde etkilediğidir (Balcıoğlu, 2011: 23)

4.6. Katılımcıların Eşler Arası Şiddet ile Kader İlişkisine Dair Düşünceleri

İslam inanç esaslarından biri olarak değerlendirilen kader, kainatta meydana gelmiş veya gelecek her şeyi bütün nitelikleriyle yaratıcının ezelde bilmesi anlamına gelmektedir. Allah'ın her şeyi bir ölçü ile yarattığına, dünyada olan biten her şeyin tesadüfen olmadığında inanmaya da kader denilmektedir.

İslam Kelam ilminde çok geniş olarak tartışılan kader olgusu, kaderin iman esasların biri olup olmadığı gibi tartışmalar ilgili bilim dalının konusu olduğu bir yana bırakılırsa (bkz., Keskin, 1997), kader anlayışının insanların tutum ve davranışlarında etkili olduğu ifade edilmektedir. İnsanların yaşadıkları ve yaşayacakları her durumu kadere atfederek, sorumluluğu Allah'a yükleme durumu kaderciliği ifade etmektedir. Kader inancının şiddetle ilişkisine gelince, kaderci anlayışa sahip bireyler yaşadıkları şiddet ortamına bir anlam arayışına girmekte, çoğu zaman içinden çıkılmaz bu durumlara kader anlayışı bir çözüm olarak belirlemektedir. Çünkü insanlar kendilerinden veya kendileri dışındaki insanlardan kaynaklanan şiddet ortamının oluşumundaki sorumluluğu kadere yüklemekte, yaşadıkları duruma bir anlam vermektedirler.

Kaderci anlayışın bireylerin içinde buldukları duruma ilişkin ya abartılı kaygılar, ya da aşırı rahatlık söz konusudur. İçinde bulunduğu durumdan kendi başına çıkamayacağı kanaati hâkimdir, kendisi de çaresizdir. İçinde bulunduğu bu durumdan ancak başkalarının yardımıyla kurtulabileceğine inanır. Başına gelenler veya gelebilecekler üzerinde kendisinin etkisinin bulunamayacağını düşünür, çünkü bu onun yazgısıdır. Geleceği değiştirme güdüsü yoktur ve “böyle gelmiş, böyle gider” diyerek kaderine boyun eğer (Kundak, 2011: 2). Kaderci anlayışa sahip olan bireyler, şiddet durumunu kolayca kabullenmekte, çözüm üretiminin oluşmasına bu

anlayış engel olmaktadır. Aynı zamanda bu anlayış, şiddetin meşrulaştırılmasını, sıradanlaşmasını da sağlamakta, şiddetin sürmesine katkıda bulunmaktadır.

Tablo-120 Katılımcıların Kaderle İlgili Düşüncelerini Gösteren Frekans Tablosu

'Eş seçimi, evlilik ve eşinden şiddet görmek de dahil, insanların yaşadığı her şey, her durum bir kaddedir-alinyazısıdır; bunlardan kaçınmak mümkün değildir; dolayısıyla bunlara katlanmak gerekir' düşüncesine	n	%
Kesinlikle Katılmıyorum	59	8,5
Katılmıyorum	161	23,3
Kararsızım	46	6,6
Katılıyorum	258	37,3
Kesinlikle katılıyorum	168	24,3
Toplam	692	100,0

Araştırmada katılımcılara 'Eş seçimi, evlilik ve eşinden şiddet görmek de dahil, insanların yaşadığı her şey, her durum bir kaddedir-alinyazısıdır; bunlardan kaçınmak mümkün değildir; dolayısıyla bunlara katlanmak gerekir' düşüncesine katılımını sorduğumuzda katılımcıların % 8,5'i kesinlikle katılmıyorum; % 23,3'ü katılmıyorum; % 6,6'sı kararsızım; % 37,3'ü katılıyorum; % 24,3'ü kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Tabloya göre, katılımcıların büyük bir kısmının kaderci bir anlayışa sahip oldukları görülmektedir.

Yapılan bir çalışmada, katılımcıların büyük çoğunluğu evlenmenin "kısmet" olduğunu söylerken, yine aynı çoğunluk boşanmanın "kısmet" değil; "kader" olduğunu beyan etmiştir. Kısmet kelimesinin genellikle insanın gelecekte karşılaşacağı muhtemel olaylar arasından kendisine isabet edecek olan şey anlamında kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre kısmet konusunda insanın iradesinin olmadığı veya sınırlı olduğu anlayışına sahip olanların, yaklaşık % 80'lik bir bölümü oluşturduğu % 20'lik bölümün ise, kısmetin bir tesadüf eseri ortaya çıktığını veya insanın kendi çabası sonucu oluştuğu ifade edilmektedir. Kısmete inandığını ve evliliğin bir kısmet işi olduğunu söyleyen katılımcılardan yaklaşık % 50'si, boşanmanın "kader" olduğunu söylemişlerdir. Evlilik (nikah) "bir kadın ve bir erkeğin hayatlarını birleştirerek bir aile kurmak için yapmış oldukları bir akittir. Boşanma ise bu akdin, taraflardan biri veya her ikisinin isteği üzerine feshedilmesi demektir. Burada ilginç olan ise, ankete katılan katılımcıların yarıya yakın bir

kısının, bir akdin kuruluşunu "kısmet" olarak değerlendirirken, bozuluşunu "kader" olarak değerlendirmektedir (Yılmaz, S. 2005: 146).

Tablo-121 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Kaderle İlgili Görüşleri

Cinsiyetiniz?		'Eş seçimi, evlilik ve eşinden şiddet görmek de dahil, insanların yaşadığı her şey, her durum bir kaderdir-alın yazısıdır; bunlardan kaçınmak mümkün değildir; dolayısıyla bunlara katlanmak gerekir' düşüncesine					Toplam
		Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	
Erkek	n	46	55	32	107	94	334
	%	13,8%	16,5%	9,6%	32,0%	28,1%	100,0%
Kadın	n	57	71	27	84	119	358
	%	15,9%	19,8%	7,5%	23,5%	33,2%	100,0%
Toplam	n	103	126	59	191	213	692
	%	14,9%	18,2%	8,5%	27,6%	30,8%	100,0%

$\chi^2 : 8.512; s.d. 4; p < .000$

Araştırma bulgularına göre, erkeklerin % 60,1'i yaşadığı her durumun kader olduğu görüşünü kabul ederken, % 30,3'ü kabul etmemektedir. Kadınların % 56,7'si kadercî anlayışa sahipken, % 35,7'si kadercîliği kabul etmemektedir. Kararsızlık durumunda erkekler kadınlardan daha yüksek orana sahiptir. Araştırma verileri daha önceden yapılan araştırmalarda elde edilen verilerin tersi sonuçlanmıştır. Yani kadınların erkeklerden daha kadercî olmaları beklenirken; erkekler kadınlardan % 3,4 oranında daha fazla kadercî anlayışa sahip olduklarını ifade etmişlerdir.

Öğrenim düzeyi ve kadercîlik anlayışı ilişkisine bakıldığında, katılımcıların öğrenim düzeyleri yükseldikçe kadercî anlayışta bir düşüşün yaşandığı gözlenmiştir. İlkokul mezunları arasında yaşadığı her durumun kader olduğunu kabul edenlerin oranı % 75,7 iken, yüksek lisans doktora mezunları arasında bu oran % 9,1'e düşmektedir. Bu durumun oluşmasında bireylere verilen seküler eğitimin etkisinin yanı sıra, bireylerin problem çözme yeteneklerinin de gelişmiş olmasının etkili olduğu söylenebilir. Bireylerin kadercî anlayışlarının eşler arası şiddete maruz kalmalarında etkili midir? Bu sorunun cevabı aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo-122 Katılımcıların Kaderle İlgili Görüşleri ile Şiddete Maruz Kalma Durumları İçin Varyans Analizi ve Tukey HSD Testi Sonuçları

	Kareler Toplamı	Serbestlik derecesi	Kareler ortalaması	F	P.
Gruplar Arası	877,251	4	219,313	6,800	,000
Gruplar İçi	22155,632	687	32,250		
Toplam	23032,883	691			

P<.0.5

Tukey HSD

'Eş seçimi, evlilik ve eşinden şiddet görmek de dahil, insanların yaşadığı her şey, her durum bir kaderdir-alinyazısıdır; bunlardan kaçınmak mümkün değildir; dolayısıyla bunlara katlanmak gerekir' düşüncesine	N	Subset for alpha = .05	
	1	2	1
Katılmıyorum	126	21,1111	
Kararsızım	59	22,8136	22,8136
Kesinlikle Katılmıyorum	103	22,8155	22,8155
Katılıyorum	191	22,8848	22,8848
Kesinlikle katılıyorum	213		24,4038
P.		,134	,222

Uygulanan tek yönlü varyans analizi sonucunda katılımcıların kaderle ilgili görüşleri ve eşler arası şiddete maruz kalma durumları arasındaki farklılığın ($P<.05$) güvenilirlik düzeyinde anlamlı olduğu saptanmıştır. Bu farklılığın yönünü belirlemek için uygulanan Tukey HSD testi sonucuna göre, katılmıyorum cevabını verenlerin ($X=21.11$) ortalama puanları ile kesinlikle katılıyorum cevabını verenlerin ($X=24.40$) aldıkları ortalama puanlar arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir. Buna göre, katılmıyorum cevabını verenler en az şiddete maruz kalan grubu oluştururken, kesinlikle katılıyorum cevabını verenler en fazla şiddete maruz kalan grubu oluşturmaktadır. Dolayısıyla, kadercî anlayışın eşler arası şiddete maruz kalma durumlarını etkiledikleri söylenebilir.

Tablo-123 Katılımcıların Kaderle İlgili Görüşlerine Göre Şiddeti Çözme Biçimleri

		Eşinizle aranızda sorunlar meydana geldiğinde siz ne yapar, nasıl davranırsınız?						Toplam
		Konuşarak	tavizler vererek	sessiz kalarak	tartışır.şiddet uygular	anne.babaya aktararak	dışarı çıkarak	
Kesinlikle Katılmıyorum	n	64	16	16	0	1	6	103
	%	62,1%	15,5%	15,5%	,0%	1,0%	5,8%	100,0%
Katılmıyorum	n	78	22	19	0	1	6	126
	%	61,9%	17,5%	15,1%	,0%	,8%	4,8%	100,0%
Kararsızım	n	36	10	9	1	1	2	59
	%	61,0%	16,9%	15,3%	1,7%	1,7%	3,4%	100,0%
Katılıyorum	n	90	40	47	0	3	11	191
	%	47,1%	20,9%	24,6%	,0%	1,6%	5,8%	100,0%
Kesinlikle Katılıyorum	n	68	30	86	6	4	19	213
	%	31,9%	14,1%	40,4%	2,8%	1,9%	8,9%	100,0%
Toplam	n	336	118	177	7	10	44	692
	%	48,6%	17,1%	25,6%	1,0%	1,4%	6,4%	100,0%

Eşler arasında meydana gelen problemleri çözmeye kadereci anlayışa sahip olanların daha pasif kaldıkları görülmektedir. "Eşinizle aranızda problem meydana geldiğinde nasıl çözersiniz?" şeklinde sorduğumuz soruya, kesinlikle katılıyorum cevabını veren katılımcıların %40,4'ü; katılıyorum cevabını verenlerin % 24,6'sı; kararsızım cevabını verenlerin % 15,3'ü; katılmıyorum cevabını verenlerin % 15,1'i; kesinlikle katılmıyorum cevabını verenlerin % 15,5'i meydana gelen problemleri sessiz kalarak çözdüklerini ifade etmişlerdir. Problemleri konuşarak çözüyorum cevabını verenlerde, kadereci anlayışa sahip olmadığını ifade edenlerin oranı % 62,1 iken, kadereci olduğunu ifade edenlerde bu oran % 31,9'a düşmektedir. Problem çözmeye tartışma ve şiddeti bir yöntem olarak kullananların kader konusunda kararsız olanlar ve kadereci anlayışa sahip olanlar arasında uygulandığı dikkati çekmektedir. Çünkü kadereci anlayışa sahip bireyler, çaresizlik içindedirler ve problemin kaynağını ve çözümünü dışarıda aramak durumundadırlar. Aile içinde

meydana gelen problemin kaynağını eşi olarak düşünmesi ve asıl çözmesi gerekenin eşi olduğu düşüncesi problemlerin sürmesine ve kökleşmesine neden olmakta, yapacağı başka şey olmadığını düşünen birey ortaya çıkan şiddet durumlarına "kaderimdir, çekerim" düşüncesiyle katlanmaktadır. Dolayısıyla, kaderci anlayışa sahip olmak bireylerin eşleriyle olan ilişkilerinde, bu ilişkinin yönü ve devamında etkilidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Aile, sıkça vurgulandığı üzere, toplumun temelini oluşturan, kurumsal yapıda merkezi konumda olan önemli toplumsal kurumlardan biridir. Toplumda meydana gelen değişimler sonucunda ailenin yapısında, işleyişinde ve işlevlerinde önemli değişiklikler yaşanmaktadır. Toplumda meydana gelen değişimlere kimi aileler başarılı bir şekilde uyum sağlayabilirken, kimi aileler bu uyumu gerçekleştirmede sorunlarla karşı karşıya gelmekte ve işlevselliğini sürdürmekte zorlanmaktadır. Meydana gelen sorunlarla başa çıkma noktasında her ailenin zorluklarla karşılaşabileceği durumlar yaşanabilmektedir. Sorunsuz, problemsiz, anlaşmazlıkların olmadığı bir aileyi bulmak, aslında ideal olanıdır, ancak bu, çok da mümkün değildir. Bu durumda başarılı aileler bu sorunlarla baş etme yöntemini geliştirebilen, sorunlara uygun çözümler üretebilen aileler olmaktadır.

Ayrıca son yıllarda sık karşılaştığımız ekonomik sorunlar ve bunların yansımaları, aile içi ilişkileri olumsuz etkilemekte ve ailenin yetiştirmekle yükümlü olduğu genç bireylerin eğitimi ve yetişmelerini sağlama gibi görevlerini yapamaz hale geldiği bildirilmektedir. Her iki eşin de ücretli olarak çalıştığı ailelere yönelik çalışma şartlarının düzenlenmesi ivedilik gerektiren bir durumdur. Çünkü çalışan ailelerin doğum, çocuk bakımı, çalışma süreleri, ek görevlendirmeler vb. kadınları çalışma hayatından uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Çalışma şartları ağır olduğunda kadınlar iş-aile çatışması yaşamakta ve tercihini kimi zaman ailesinden yana kullanmaktadır. Şayet çalışma hayatına bu açıdan bakarak yeni düzenlemeler gelirse, hem aile içi ilişkiler daha sağlıklı olacak hem de daha çok kadının, iş hayatında daha etkin olduğunu gözlemleyebileceğiz.

Toplumumuzda gizleme eğilimine karşın, aile içi şiddetin yaygın bir fenomen olduğu bilinmektedir. Aile içi şiddet, kuşaktan kuşağa aktarılmakta, yalnızca şiddet gören kişiyi değil, şiddete şahit olan kişileri de etkilemektedir. Diğer taraftan aile içi eşler arası şiddetin sadece kadına yönelik olmadığını erkeğe karşı kadın tarafından diğer şiddet biçimlerinin uygulandığı hem batıda yapılan araştırmalarda hem ülkemizde yapılan araştırmalarda vurgulanmakta, ancak erkeğe uygulanan şiddetin hem görünürlüğü, hem de etkisini ölçmek çoğu zaman ortaya koymak mümkün olmamaktadır. Erkeklerle yüklenen "erkeklik algısı" bireyin kendisini sürekli bu

algının etkisinde bırakmakta, güçsüzlük, zayıflık belirtisi olarak şiddet gördüğünü ifade etmede zorluklar yaşamaktadır.

Medyada sıkça kullanılması, mağdur üzerinde etkilerinin görünür olması ve kolayca fark edilir olması gibi nedenlerden dolayı genel olarak şiddet denildiğinde akla ilk gelen fiziksel şiddettir. Katılımcıların şiddet tanımlamalarına bakıldığında % 49,4'ünün fiziksel, % 19,8'inin psikolojik; % 11,8'inin ekonomik; % 11,6'sının sözel; % 7,4'ünün cinsel olarak tanımladıkları görülmektedir. Cinsiyete göre şiddet tanımlarında şiddetin fiziksel yönünden sonra ekonomik (% 16,2) ve psikolojik (% 19,3) yönlerine kadınların; cinsel (% 9,9) ve sözel (% 13,8) yönlerine erkeklerin daha çok ağırlık verdiği, psikolojik yönünün ise cinsiyetler arasında yakın oranlara sahip olduğu görülmektedir.

Katılımcıların öğrenim düzeyi yükseldikçe şiddeti fiziksel olarak tanımlamanın azaldığı görülmektedir. Sözel şiddet açısından en yüksek oran yüksek öğrenim mezunlarında ikinci sırada lise ve dengi mezunları arasında yer almaktadır. İlkokul mezunları arasında bu oran daha azdır. Ekonomik şiddetin daha ziyade yüksek öğrenim ve yüksek lisans doktora mezunları arasında olması dikkat çekicidir. Psikolojik şiddet noktasında ilkokul ve orta ve dengi mezunları, lise ve dengi ile yüksek öğrenim mezunlarının oranlarının birbirine yakın oluşu yine dikkatleri çekmektedir. Cinsel şiddet olarak tanımlama konusunda katılımcıların yaşadığı sosyo-kültürel çevre dikkate alındığında, gördükleri şiddetin cinsel nitelikli olduğunu ifade etmede açık olmaları doğru sonuçlara ulaşma açısından olumlu gelişme olarak karşılanmalıdır. Gelir düzeyinin yükselmesiyle birlikte şiddetin algılanışı çeşitlenmekte ve şiddetin sadece fiziksel yönüne değil, diğer şiddet biçimlerine de vurguda artış meydana gelmektedir.

Şiddetin nedeni olarak katılımcıların % 28,6'sı iletişim eksikliği ve eşin cinsel soğukluğunu; % 24,3'ü ev işlerinin ihmali ve kadının çalışmasını; % 17,9'u arkadaş ve akraba çevresinden etkilenmeyi; % 17,3'ü ekonomik nedenler ve yoksulluğu; % 11,8'i ise eşin giyim-kuşama ve kıskançlığını şiddetin nedeni olarak belirtmişlerdir. Şiddetin nedenlerinde bakıldığında erkeklerin eşler arasında iletişim eksikliği ve cinsel soğukluğunu şiddetin nedeni olarak görenlerin oranı % 30,8, kadınlarda ise 26,5'tir. Giyim-kuşam ve kıskançlıkta erkekler % 13,8; kadınlarda % 10,12'dir. Ekonomik ve yoksulluğu şiddetin nedeni olarak görmede erkekler % 15 iken kadınlarda % 19,6 oranında çıkmıştır. Yine kadının çalışması ve ev işlerinin ihmal

edilmesini şiddetin nedeni olarak görme erkekler % 21,9, kadınlarda % 26,5 oranındadır. Yaş bakımından şiddetin nedeni olarak yoksulluk/ekonomik problemleri görenlerin daha ziyade 26-60 yaş aralığında yoğunlaştığı görülmektedir. Giyim kuşam ve kıskançlığı şiddete neden olduğunu belirtenler en fazla 26-40 yaş aralığında, en az 60 yaş ve üzerindedir. İletişim eksikliği ve cinsel soğukluk 26-40 yaş grubu arasında şiddet nedeni olarak en fazla yer almıştır. Eğitim seviyesinin yükselmesiyle birlikte şiddetin nedeni olarak iletişim eksikliğinin, kadının çalışması ve ev işleriyle ilgili problemlerin arttığı görülmektedir. Giyim kuşamdan kaynaklanan problemlerin bütün öğrenim düzeylerinde görüldüğü, ekonomik nedenlerin daha ziyade eğitim seviyesi düşük olanlar arasında neden olarak gösterildiği görülmektedir.

Katılımcıların meslek durumlarına göre şiddetin nedeni olarak gösterilen faktör, aynı zamanda eşin mesleğiyle ilgidir. İletişim eksikliği her meslek grubunda şiddetin önemli bir nedeni olarak görülmektedir. Kadının çalışması/ev işlerinin ihmali daha ziyade eşi ve kendisi çalışan meslek gruplarının verdikleri cevaplardır. Ekonomik nedenler daha ziyade işsizler gibi gelir düzeyi düşük olanlarda görülmektedir. Yapılan bir araştırmada (AAK, 1994), eşlerin düzenli bir işte çalışıyor olmaları, eşler arası şiddeti önleyici bir faktör olarak değerlendirilmektedir. Kadının çalışıyor olması ve ekonomik bağımsızlığını elde etmiş olmasının yanında kazancın harcanmasında söz sahibi olmasının da eşler arası şiddetin azalmasında ve önlenmesinde önemli katkılar sağladığı bildirilmektedir. Diğer yandan ekonomik şiddetle ilgi olarak Akyüz ve ark.'nın yaptıkları araştırmanın sonuçlarına göre, eşi tarafından kendisine çalışma izni verilmeyen kadınlarda cinsel ve duygusal şiddete maruz kalma sıklığının arttığı, ailenin ekonomik durumu yükseldikçe sözel şiddet dışında diğer aile içi şiddet türlerinin azaldığı bulunmuştur ki bu bulgular, ailenin ekonomik durumu ve kadınların çalışma durumuyla aile içi şiddet arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir

Şiddetin nedeni olarak görücü usulü evlenenlerle tanışıp evlenenler arasında iletişim eksikliği ve cinsel soğukluğun ilk sırada çıkması şaşırtıcı olmuştur. Aslında beklenen, iletişim eksikliğinin tanışıp anlaşarak evlenenler arasında daha az, görücü usulüyle evlenenler arasında fazla olmasıydı. Ancak veriler tersi yönde çıkmıştır. Buradan yola çıkarak, evlilik öncesi tanışmanın gerçek anlamda gerçekleşmediği,

evlilik öncesi vaatlerin, tutum ve davranışların evlilik sonrasında da devam etmediği, eşlerin beklentilerini büyük oranda karşılamadığı söylenebilir.

Araştırmamızda diğer araştırmalardan farklı olarak sadece tutum soruları değil; aynı zamanda eşlerin şuan, mevcut durumlarında şiddetin ne ölçüde yaşandığını ölçmeye yönelik sorular sorulmuştur. Şiddete maruz kalma durumlarında katılımcıların ortalama $X=23.01$ puan aldıkları görülmektedir. Erkeklerin ortalama puanları $x=22.08$ iken, kadınların ortalama puanları $X=23.88$ 'dir. Buna göre kadınlar erkeklerden daha fazla şiddete maruz kalmaktadır. Eşin fiziksel şiddetine maruz kalmada yine kadınların erkeklerden daha fazla fiziksel şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. Eşin sözel şiddetine maruz kalma durumunda bütün sözel şiddet türleri bir arada değerlendirildiğinde, beddua etme ve eşe, ailesine küfür, hakaret etmede erkekler daha mağdur durumda iken; ev işlerinin zamanında yapılmaması ve başkalarının önünde küçük düşürme davranışında ise kadınlar mağdur durumdadır.

Ekonomik şiddet bakımından erkeklerin kadınlardan daha az ekonomik şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. Cinsel şiddete maruz kalma durumunda, katılımcıların % 55,6'sı eşin cinsel şiddetine maruz kalmaktadır. Erkeklerin % 59,6'sı; kadınların % 52'si çeşitli aralıklarla şiddet gördüklerini ifade etmektedirler. Yani erkekler, kadınlardan daha fazla oranda cinsel şiddete maruz kaldıklarını ifade etmektedirler. Psikolojik şiddete gelince, erkeklerin % 39,8'i psikolojik şiddet görmezken, % 60,2'si eşinden psikolojik şiddet görmektedir. Kadınların % 34,6'sı şiddet görmezken, % 65,4'ü eşinden şiddet görmektedir. Psikolojik şiddete kadınlar, erkeklerden daha çok (% 5,2 daha fazla) maruz kalmaktadır.

Katılımcıların yaşına göre şiddete maruz kalma durumuna bakıldığında şiddetin en yoğun yaşandığı grup 26-45 arası, en az ise 61 yaş ve üzeri olduğu görülmektedir. Şiddet kullanımının költürsüzlükten ve eğitimsizlikten kaynaklanan bir davranış biçimi olduğu belirtilse de, eğitim seviyesi görece yüksek olanlarda da şiddet kullanımının varlığı, eğitim faktörünün şiddet kullanımını özellikle fiziksel şiddet, azaltsa bile diğer şiddet türlerini ortadan kaldırmadığını göstermektedir. Katılımcıların mesleklerine göre şiddete maruz kalma durumlarında, emeklilerin en az, işsizlerin ise en fazla şiddete maruz kaldığı görülmektedir.

Evlilik biçimi açısından kaçarak evlenenler, görücü usulü ve tanışıp-anlaşarak evlenenlerden daha çok şiddete maruz kalmaktadır. En az şiddete, tanışıp anlaşarak evlenenler maruz kalmaktadır. Ailenin geliri ve eşler arası şiddete maruz kalma

durumuna bakıldığında gelir seviyesi yükseldikçe şiddetin genel olarak azaldığı bulunmuştur. Aile biçimine göre eşler arası şiddete maruz kalma durumuna bakıldığında en az şiddeti dede-nine ailesine sahip olanlar maruz kalırken, en fazla parçalanmış aileler maruz kalmaktadır.

Yukarıda da vurgulandığı üzere, eşler arası şiddet fiziksel, ekonomik, psikolojik, cinsel ve sözel biçimlerde gerçekleşmektedir. Katılımcıların bu şiddet türlerine maruz kalma durumları arasında yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi faktörlerin etkisi bulunmakla birlikte bu şiddet türlerinin yaşandığı görülmektedir. Dolayısıyla, "Eşler arası şiddet fiziksel, psikolojik, cinsel vb. biçimlerde gerçekleşebilmektedir" varsayımımız doğrulanmaktadır.

Bütün şiddet türlerinde hem kadınların hem de erkeklerin eş şiddetine maruz kaldıkları görülmektedir. Kadına yönelik şiddet araştırmalarında soruların çoğu kadına yönelik olduğundan, sorular daha ziyade kadınlara yöneliktir ve böyle bir durumda şiddetten sadece kadının etkilendiği yargısına varılabilir. Ancak eşlerin her ikisini de kapsayan bu araştırmamızda vardığımız sonuç, kadınlar kadar, hatta bazen kadınlardan daha fazla erkeklerin de şiddetten etkilendiğidir. Dolayısıyla, eşler arası şiddet karşılıklıdır. Şiddet, erkeğin kadına, kadının da erkeğe uygulayabildiği bir davranış biçimidir varsayımımız doğrulanmaktadır.

Kadına yönelik şiddet konusunda önceki yapılan çalışmalar farkındalık oluşturulması bakımından sevindiricidir. Ancak erkeğe yönelik şiddetin de var olduğu bilinmektedir. Eşler arasında karşılıklı olarak şiddet yaşanmasına rağmen bu konuda yeterli çalışmanın olmaması, şiddetin tek yönlü ele alınmasına, şiddetin önlenmesi noktasında eksik çözümler üretilmesine neden olmaktadır. Hukuki olarak erkekten kadına yönelik şiddeti önleme noktasında birtakım koruyucu önlemler alınmıştır. Şiddet uygulayan eşin "evden uzaklaştırılması cezası Türk toplumundaki erkek algısına uygun, caydırıcı bir ceza değildir. Çünkü bu durumda erkek kendini aşağılanmış, toplumun dışına itilmiş hissetmektedir. Dolayısıyla verilen ceza kadına tepki olarak dönmekte ve kadına yönelik şiddet, dozunu artırarak geri dönmektedir.

Araştırmamızda bireylerin yaşadıkları şiddet durumlarına rağmen, evliliklerinde sürdürmelerinde ilk faktör, çocuklarının olmasıdır. Cinsiyete göre kadınlar % 51,2; erkekler % 42,2 oranında çocuklarının olmasını; kadınların % 23,2'si, erkeklerin % 18,3'ü dinin hoş karşılamamasını; kadınların % 11,7'si, erkeklerin % 15,3'ünün toplumun boşanmayı yanlış karşılaması, boşanan insanlara kötü gözle bakmasını

benimsedikleri görülmektedir. Çocukların olması, eşler arasındaki bağları güçlendirmekte, eşlerin tartışma ve anlaşmazlıklarında ve evliliklerine son vermede çocuklar her zaman önemli rol oynamaktadır. İkinci faktör olarak dinin ön plana çıktığı görülmektedir. İnsanların tutum ve davranışlarında din, vicdani bir fonksiyon icra ettiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan toplum içinde dul kalma korkusu, dul yaşamın zorluğu, özellikle kadınlar tarafından dul kalma ve çaresizlik içinde bulunmak, evliliğin şiddet yaşansa da sürmesine neden olmaktadır.

Araştırma bulgularına göre, çocukluğunda şiddete hem şahit olan hem de maruz kalan bireylerin, kalmayanlara göre yetişkinliklerinde eşleri tarafından daha fazla şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. Çünkü şiddet, öğrenilebilen bir davranıştır ve kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Eş tercihiinde, eşinin dindarlığını seçen katılımcıların en az şiddete maruz kaldığı, evlilik kararını ailesine bırakanların, tercihi olmayanların ise en fazla şiddete maruz kaldıkları görülmektedir. Günümüzde eş tercihi gençler arasında olmasına rağmen, örneklem içinde % 6,4'lük bir grubun aile kararına uyarak evlenmiş olması, ailelerin bireyler üzerinde halen etkili olduğunu da göstermektedir. Televizyon izleme durumunda haber programlarını izleyen bireylerin daha az şiddete maruz kaldıkları görülürken, magazin-kadın programlarını izleyenlerin daha fazla şiddete maruz kaldıkları görülmektedir.

Katılımcıların şiddeti nasıl çözdüklerine bakınca, genel olarak eğitim, gelir seviyesi düşük bireyler ve ev hanımlarının genel olarak pasif kaldıkları, eğitilmiş, gelir seviyesi yüksek, çalışan, tanışıp anlaşarak evlenen, hem resmi hem de dini nikahı bulunan katılımcıların katılımcı bir çözümü benimsedikleri görülmektedir.

Katılımcıların dindarlık durumlarına gelince, inanç boyutunda ortalama % 97 oranında inanç esaslarını benimsedikleri görülmektedir. Namaz kılma durumunda % 27'si beş vakit namaz kılarken, % 4,6'sı hiç namaz kılmamaktadır. Katılımcıların namaz kılma durumları diğer çalışmaların bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Örneğin Çelik, beş vakit namaz kılanların % 24, ara sıra kılanların % 9, hiç kılmayanların % 12 olduğunu tespit etmiştir (Çelik, 2002: 223). Katılımcıların % 76'sının ramazanın tamamında oruç tuttuğu, % 91,5'inin kurbanın şartlarını taşıyan her Müslüman'ın yapması gerektiğini benimsedikleri görülmektedir. % 87,7'sinin hacca gitmediği ancak gitmek istediği, % 81,1'inin zekâtın verilmesi gerekir düşüncesini benimsedikleri görülmektedir.

Dini bilgi boyutunda ise, % 63,7'sinin yeterli dini bilgiye sahip olduğu, % 8,7'sinin olmadığı ve % 27,6'sının da kısmen yeterli dini bilgiye sahip olduklarını bildirdikleri görülmektedir. Dini bilgileri yeterli seviyede olmayan bireylerin, hem eşlerine şiddet uygulamaları, hem de maruz kalınan şiddete boyun eğmeleri ve yaşanan şiddet durumlarını kabullenmelerini kolaylaştırdığı görülmektedir. Dinin etki boyutunda ise, kadınların erkeklerden daha fazla puan aldıkları görülmektedir. Buna göre kadınların erkeklerden daha dindar oldukları söylenebilir. Nitekim yapılan birçok araştırmada, erkeklere nazaran kadınların, gençlere nazaran yaşlıların, kentte yaşayanlara nazaran kırdaki yaşayanların daha dindar oldukları bildirilmektedir (Berger, 2000: 166).

Dindarlık ve şiddet ilişkisinde namaz, oruç gibi ibadetleri düzenli olarak yerine getiren bireylerin, getirmeyenlere göre eşler arası şiddete daha az maruz kaldıkları görülmektedir. Buna göre dindarlık eşler arası şiddeti önlemede bir faktör olarak görülebilir. Yeterli düzeyde dini bilgileri olmayan bireylerin şiddete daha fazla maruz kaldıkları görülmektedir. Çünkü dini bilgisi yeterli olmayan bireyler, kendi durumunun farkında olmayacağı gibi, eşine de bu noktada telkinlerde ve yönlendirmelerde bulunamaz ve şiddet ortamlarından kolayca kurtulamaz.

Katılımcıların din ve eşler arası şiddetle ilgili görüşlerine bakıldığında, araştırma bulgularına göre katılımcıların % 67'si kadının da dinen boşanma hakkına sahip olması gerektiğini düşünmekte, % 14'ü bu konuda kararsız kalmakta ve % 19'u da kadının boşanma hakkının olmaması gerektiğine inanmamaktadır. Kadınlar, erkeklerden daha fazla kadınların boşanma hakkına sahip olduğu görüşüne katılmaktadırlar. Medeni Hukuk'ta böyle bir problem olmamasına karşın, dini kaygıları olan bireylerin boşanma hakkının erkekte olduğunu, kadının boşanma yetkisinin olmadığı şeklinde bir algı vardır. Bu algı, evliliklerde, şiddet, tartışma ortamları artık katlanılmaz, evlilik yürütülemez hale geldiğinde dahi, boşanmayı engelleyici bir faktör olduğu görülmektedir. Katılımcıların maruz kalınan şiddete rağmen evliliği sürdürmelerine "dinin boşanmayı hoş karşılamaması" seçeneğini ikinci sırada göstermeleri de, bu durumun yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Din, aslında kadına da boşanma hakkını vermiştir. Boşanma hakkı evliliklerde nikah esnasında taraflar arasında anlaşarak, kadın da alabilir. Ancak, toplumun genel din eğitim seviyesine bakıldığında, bunun bireysel olarak yüksek seviyede din eğitimi alanlar dışında, toplumun geneli tarafından kullanıldığı

görülmemektedir. Dolayısıyla, gerek din adamları tarafından, gerekse Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından, kadının da boşanma hakkının olduğunun vurgulanması, halka duyurulması gerekmektedir. Böylece, erkek, evlilikle birlikte kadının kendi isteğine bağlı olmadığını farkına varacak, olumsuz durumların sonuçlarının aleyhine olacağı bilinciyle hareket edecek ve şiddet ortamları azalacaktır. Diğer taraftan, nikah ve evlilik taraflardan birini değil, her ikisini de bağlayıcı olacaktır.

Kadınlara yönelik, evlilik, nikâh, ticari sözleşme gibi konularda sürekli gündeme getirilen, "kadınların, duygusal, zayıf, güçsüz yaratıldıkları gibi" nedenlerle onların ikinci planda olmasını ontolojik faktörlere bağlayan görüşlerin kadına yönelik sistematik şiddeti artırıcı bir etkisi olduğunu düşünmekteyiz. Halbuki sosyolojik olarak, kadının tarihin belli dönemlerinde askeri, sosyal, ticari, hukuki alanlarda yer almamış olması, o dönemde kadını ikinci planda görmeyi gerektirmiştir. Askeri, hukuki, ticari alanlarda yer almayan kadınlar, sanayileşme, modernleşmeyle birlikte hayatın her alanında kendini göstermeye başlamıştır. Dolayısıyla kadını erkeğin karşıtı olarak karşısında değil, erkeğin yanında birbirini tamamlayan iki varlık olarak görülmesi gerekmektedir.

Eş dövmeyle ilgili görüşlerine bakıldığında, katılımcıların çoğunluğunun (%77) dinin eş şiddet uygulamaya izin vermeyeceği görüşünü destekledikleri görülmektedir. Ancak, şiddeti "bazı durumlarda" gibi şarta bağlı olarak sorduğumuz sorulara katılımcıların % 56'sının eş dövmeyle desteklemedikleri görülmektedir. Bu durum, dinin eş dövmeyle karşı olmasına rağmen, "bazı durumlar" ifadesinin eş dövmeyle ilişkin meşrulaştırıcı bir işlev gördüğü görülmektedir. Bu durumun geleneksel inançların etkisinden kaynaklandığı düşünülebilir. Dinin erkeğe karşı dövme yetkisi verdiği şeklinde bir inancın da varlığını sürdürdüğünü göstermesi bakımından anlamlıdır.

Aslında, hiçbir eş, "din eş dövmeyle izin veriyor, ben de dövüyorum" şeklinde bir anlayışla yola çıkmıyor. Ancak, böyle bir anlayışa sahip olan birey, yaptığı davranışın sonunda, vicdani rahatlamaya ulaşıyor. İşte, dinin şiddete izin vermediğini, gerek sosyal alanda gerekse aile içinde bireylerin birbirlerine iyi davranmalarını, birbiriyle iyi geçinmeleri gerektiği gibi ifadelerin sıklıkla vurgulanması ve şiddet uygulayan bireyin yaptığı davranışın aslında dine uygun bir davranış olmadığını bilmesi, bu vicdani rahatlamayı sağlamayacak, kişi yaptığı sonucunun karşılığının farkında olacaktır. Kadına her durumda kocasına itaat etmesi

istenmeyecek, "kocandır, hem döver, hem sever" biçiminde bir anlayışa sahip olmayacaktır.

Eşler arası şiddeti önlemeye yönelik günümüzde bir takım kanuni düzenlemeler yapılmaktadır. Yapılan kanuni düzenlemelere rağmen kadına yönelik şiddet aynı yoğunlukta devam etmektedir. Şiddete karşı cezai müeyyidelerin konulması olumlu bir gelişmedir. Ancak sosyal hayat matematiksel olarak işlememektedir. Şiddet tehdidi altında olan her bireye devlet koruması verilmesi şuan için zor görünmekte, hatta koruma altında olduğu halde sokak ortasında, insanların gözleri önünde öldürülmektedir.

Eşler arası şiddeti meşrulaştırması nedeniyle toplumda bireylerin namus anlayışı çok önemlidir. Toplumun namus anlayışındaki çarpıklık şiddetin sürmesine neden olmaktadır. Soyut olan namus kavramının somut göstergesi olarak kadının bedeninin, cinselliğinin ve davranışının kullanılması ve namusun kadın üzerinden tanımlanması eşler arası şiddeti meşrulaştırmakta, töre ve namus cinayetlerine yol açmaktadır. Din, kadın ve erkeği eşit biçimde muhatap alarak namuslarını korumalarını istemiştir. Namus anlayışında ataerkil anlayış dini olanı bastırmış, kadının namusundan erkeği sorumlu tutmuştur. Sorumlu olan erkek, kadının giyim-kuşamından, pazardaki alışverişine kadar kadının her şeyine müdahale etmesine, aile içinde şiddet ortamlarının oluşmasına neden olmuştur. Çok geniş anlamla ele alınan namus kavramı dolayısıyla ülkemizde işlenen cinayetlerin % 29'unun töre ve namus cinayetleri olduğu bildirilmektedir.

Geçmiş dönemlerde olduğu gibi, günümüzde de eşler arası şiddet yaşanmaktadır. Araştırma bulgularına göre, katılımcıların büyük bir kısmı (% 90,9) günümüzde eşler arası şiddetin giderek yaygınlaştığı görüşüne sahip oldukları görülmektedir. Toplumsal sorunların giderilmemesi, daha açık biçimde, kitle iletişim araçlarının gelişmesi, sanayileşme, modernleşme gibi gelişmelerin etkisiyle aile içi sağlıklı ilişkilerin daha yoğun olarak yaşandığı günümüzde sorunların çözümü noktasında bireylerin karşılaşılan sorunların yetersiz olmaları ve insancıl ilişkilerin geliştirilememesi gibi durumlar şiddetin bir çözüm aracı olarak kullanılmasına yol açmaktadır. Bu bakımdan şiddetin kullanımını ve yaygınlaşmasını engellemek için şunlar önerilmektedir:

-Şiddet kullanımının engellenmesi için öncelikle şiddetin, sorunların çözümü için kullanılan uygun bir araç olmadığına dair toplumsal bilincin oluşturulması gerekir.

-Araştırmamızdan çıkan sonuca göre, çocukluğunda anne-babasının kavgasına tanık olan bireylerin, olmayanlara göre, yetişkinliklerinde eşlerinin şiddetine daha çok maruz kaldıkları görülmektedir. Şiddet öğrenilebilen bir davranış biçimidir. Bu bakımdan anne-babalar çocukları için rol modeli oluşturduklarından aile içi sorunların çözümünde daha dikkatli olmaları gerekmektedir. Şayet böyle yapılmazsa şiddetin kuşaklar arası aktarımı sürecektir.

-Aile içi şiddet araştırmaları, genellikle kadına, çocuklara ve yaşlılara yönelik yapılmaktadır. Bu çalışmalarda erkek şiddetin uygulayıcısı, kadın da mağduru olarak yansıtılmaktadır. Ancak, yaptığımız çalışmada ortaya konulduğu üzere eşler arası şiddetin karşılıklıdır, erkek kadına uygulayabildiği gibi, kadın da erkeğe uygulamaktadır. Erkeğe yönelik şiddet üzerinde çalışmaların yapılması aile içi şiddetin daha iyi anlaşılmasına ve şiddetin çözümüne katkılar sağlayacaktır.

-Aile içi şiddet araştırmalarında şiddetin varlığı ve sıklığını ölçmek için tutum soruları yerine mevcut durumu yansıtacak sorular sorulmalıdır. Çünkü bireyler tutum sorularında idealize ettikleri bir aile hayatını yansıtırken, şiddetin sıklığını ölçen sorularda mevcut durumu ifade etmektedirler.

-Medyanın konusunda bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Medyada aile içi çarpık ilişkilerin sürekli gündeme getirilmesi şiddeti sıradanlaştırmaktadır. Televizyonlarda yayınlanan dizi ve filmlerde yer alan kahramanların şiddeti çözüm aracı olarak kullandıkları ve izleyenler üzerinde etkilerinin büyük olduğu görülmektedir. Bu bakımdan medya profesyonelleriyle yapılacak protokollerle bu durumun önüne geçilebilir.

-Şiddetin önlenmesine yönelik yasal çalışmalarda yapılacak düzenlemelerin toplumsal yapıya uygunluğu dikkate alınmalıdır. Bu yasal düzenlemelerin tam olarak uygulanabilmesi için bireysel farkındalık gereklidir ve farkındalık düzeyinin toplum geneline yayılması için seminer, konferans, panel ve sempozyum gibi faaliyetlerin sürdürülmesi gerekmektedir.

-Sivil toplum kuruluşları ve resmi kurumlarla yapılan şiddetin engellenmesine yönelik protokollerde yer alan hususların daha etkili biçimde uygulanması gerekmektedir.

-Töre ve namus cinayetlerinin önüne geçilmesi için sadece yasal düzenlemeler etkili olmamakta, yapılacak yeni yasal düzenlemelerin yanında bu cinayetlerin azaltılması yönünde toplumsal bilincin oluşturulması gerekmektedir.

-Araştırmamızdan çıkan sonuca göre, dindar olduğunu ifade eden bireylerin şiddete maruz kalma oranları, olmayanlara göre daha azdır. Bireylere din eğitimi verilirken İslam'ın aile içi ilişkilere bakışını yansıtan bilgilerin yeterli düzeyde verilmesi gerekmektedir.

-İslam dininin barış dini olduğu, şiddete izin vermediği aksine, sürekli biçimde eşler arasında sevgiyi vurguladığı, affetmeyi öğütlediği bireylere aktarılmalıdır. Bu noktada ülke genelinde sayıları hızla artan ilahiyat fakülteleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı gibi kurumlarla gerçekleştirilecek faaliyetlerin toplum geneline daha çok ulaşacağı düşünülmektedir.

-Diyanet İşleri Başkanlığı, cami ve Kuran kurslarında İslam dininin eşler arası şiddete izin vermediğine dair -hutbe, vaaz, seminer gibi- çeşitli faaliyetler düzenleyerek şiddetin engellenmesine yönelik katkısını sürdürmelidir. Her yıl düzenlenen başkanlık tarafından "Kutlu Doğum Haftası"nın teması olarak "eşler arası şiddet" ele alınabilir. Böylece ülke genelinde din ve eşler arası şiddet olgusuna dair farkındalık artırılabilir. Ayrıca Müftülükler bünyesinde yer alan "Aile İrşat Büroları"nın müftülüklerden alınıp, başkanlığa bağlı hale getirilmesi, etkinliğinin artırılması, bu bürolarda nöbet uygulamasının kaldırılıp profesyonel elemanların çalıştırılması gerekmektedir. Böylece aile içi ilişkilerde karşılaşılabilecek sorunlara etkin çözümler getirilecektir.

- Yasal düzenlemeler yapılmasına ve mevcut cezalar ağırlaştırılmasına rağmen henüz istenen sonuç alınmamıştır. Meseleyi batılı ülkelerde uygulanan yasalar çerçevesinde ele alıp uygulamak, Türk toplumunun gerçeklerine aykırı görülmektedir. Çünkü şiddet uygulayan eşin evden uzaklaştırılması, geleneksel toplum yapısına uygun düşmeyen bir uygulamadır. Bu durumda eş/erkek kendisinin küçük düşürüldüğü, onurunun kırıldığı vb. düşüncesiyle eşine şiddet uygulamakta, ileri noktada öldürmeye kadar gitmektedir. Kadınların sosyo-ekonomik seviyeleri yükseltilmeden, çalışma koşulları iyileştirilmeden, korunacak, sığınacak barınaklar oluşturulmadan (tüm Türkiye'de mevcut sığınma evi sayısı elli iki), şiddetin karşılıklı olduğu -hem erkek hem de kadın tarafından uygulandığı dikkate alınmadan- şiddete yönelik toplumsal bilinç henüz istenen noktaya gelmeden yapılan yasal düzenlemeler

şiddeti engelleyememektedir. Toplum gerçeğini göz önünde bulunduran, kadınları mağdur etmeyen yeni yasal düzenlemelerin acilen yapılması gerekmektedir. Aksi durumda gazetelerin üçüncü sayfalarında eşlerini döven, hastanelik eden, bıçaklayan, öldüren eşlerin haberleri yer almaya devam edecektir.

-Şiddet-güç ilişkisinde, güçlü durumda olan zayıfı ezmektedir. Adli işlemler yavaş ilerlediğinden ve verilen cezalar bireyin vicdanını tatmin etmediğinden kişiler hukuk yoluna başvurmak yerine kendi adaletini sağlama yoluna gitmekte, bu durumda, hukuka ve diğer kurumlara güven azalmaktadır. Bu da şiddetin yaygınlığı ve yoğunluğunu da artırmaktadır. Bu olumsuzlukların ortadan kaldırılması için şiddet karşıtı bir kültürün oluşturulması, kültürü oluşturan unsurlardan şiddet içeriğinin arındırılması da gerekli bir durumdur.

KAYNAKÇA

- AAK, (1995), *Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları* (Aralık 1993-Aralık 1994), Ankara, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- AAK, (1997), *Türk Ailesinde Adölesanların Sorunları*, Ankara, Aile Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- AAK, (1998), *Aile İçinde ve Toplumsal Alanda Şiddet*, Ankara, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Açıkgenç, Alparılan, (2007), İnsan Fıtratında Şiddetin Kökeni Felsefi Bir Yaklaşım, , *Siyasi Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla İslam ve Şiddet*, Ed.: Mümtazer Türköne, İstanbul Ufuk Kitap Yayınları, ss. 239-255
- Ağçay, Güler, (2009), *Sakarya İlindeki Kadınların Aile İçi Şiddete Uğrama Durumları ve Yasal Sorumlulukları Hakkındaki Bilgi Düzeyleri*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Aile İçi Şiddet, [http://f./aile içi şiddet.html](http://f./aile%20içi%20şiddet.html), Erişim Tarihi:11.11.2006
- Akalın, Ayşe Gül, (2003), Eskiçağda Grek Kadının Toplumsal Yaşantısı, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 21, S.33, ss.17-47
- Akçay, Mustafa, (2011), İnsanlığın Ortak Dinî Temeli: Fıtrat, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.XIII, S. 23 (2011/1), ss. 143-170
- Akıntürk Turgut, (2008), *Türk Medeni Hukuku, Cilt II, Aile Hukuku*, (Yenilenmiş 11. Basım), İstanbul, Beta Yayınevi
- Akpolat, Sabri, (2009), DİB'e Yansıyan Evlilik ve Nikah Problemleri, *Aileye İlişkin Sorunlar İstişare Toplantısı, 20-22 Aralık 2008*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, ss. 47-57
- Aktaş, Aliye Mavili, (2006), *Aile İçi Şiddet/Kadının ve Çocuğun Korunması*, Elma Yayınevi
- Aktaş, Cihan, (1992), *Modernizmin Evsizliği Ailenin Gerekliği*, Beyan Yayınları
- Aktaş, Vezir, Coştur, (2007), Recai, Sorumluluk Yükleme Çerçevesinde Öfke ve Sempati Duyguları ile Yardım Etme ve Saldırganlık Davranışları, *Türk Psikoloji Dergisi*, C. 22, S. 59, 15-37
- Akgül, Mehmet, (1999), *Türk Modernleşmesi ve Din*, Konya, Çizgi Kitabevi.
- Akyüz, Niyazi (2001), *İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Din Anlayışı: Ankara, Marmara ve Atatürk Üniversitesi Örneği*, (basılmamış)

- Akyüz, Gamze, Nesim Kuğu, Orhan Doğan, Levent Özdemir, (2002), Bir Psikiyatrik Polikliniğine Başvuran Evli Kadın Hastalarda Aile İçi Şiddet, Evlilik Sorunları, Başvuru Yakınması ve Psikiyatrik Tanı, *Yeni Symposium Journal*, C.40, S. 2, ss. 41-49
- Akyüz, Yahya (2000), Türk Eğitim Tarihi, Ankara, MEB. Yayınları
- Altınay Ayşe Gül, Arat Yeşim, (2007), *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet*, İstanbul, Metis Yayınları
- Altınay, Galip Deniz, (2007), *12 Eylül Filmlerinde Şiddetin Sunumu*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Amargi, 2008, <http://amargi.org.tr>, Erişim Tarihi:05.11.2008
- Arat, Yeşim, (1998), Türkiye'de Modernleşme Projesi ve Kadınlar, Ed. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba, *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, ss. 82-98
- Arendt, Hannah, (2011), *Şiddet Üzerine*, (5. Basım), İstanbul, İletişim Yayınları.
- Arıkan, Çiğdem, (1987), Sosyal Hizmetler Açısından Şiddet ve Bir Tür Olarak Evlilikte Kadına Yönelik Şiddet, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, C. 5, S. 1, ss. 75-97
- Arıkan, Çiğdem, (1996), *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması*, Ankara, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Arın, Canan, (1996), Kadına Yönelik Şiddet, *Cogito*, (Şiddet Özel Sayısı), S. 6-7, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, ss.305-313
- Arslan, Ali, (2004), Türk Siyasi Elitleri Arasında Kadının Temsili (The Representation of Woman among Turkish Political Elites), *Afyon Kocatepe Üniversitesi S.B.E.Dergisi*, C. VI, S. 1, ss. 103-121
- Arslan, Mustafa, (2002), Dinsel Boyutluluğun Sosyolojik Bağlamı: Faktör Analitik Bir Çalışma, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi II (2002)*, S. 4, ss. 161-186
- Arslan, Mustafa, (2006), Dini Toplumsallaşma ve Temel Etkenleri: Türk Geç Ergenleri Arasında Uygulamalı Bir Araştırma, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, S. 31, ss. 61-78
- Aslan, Mert, (2011), *Kadının Kutsal Ahit Sandığı*, İstanbul, Mola Yayınları
- Aslantürk, Zeki, (1996), *Kutsalın Dönüşü*, İstanbul, Ayışığı Yayınları
- Aslantürk, Zeki, Amman Tayfun, (2001), *Sosyoloji, Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, Teoriler*, (4.Basım), İstanbul, Çamlıca Yayınları.
- Atabek, Erdal, (2005) Gençlerdeki Şiddet, Cumhuriyet Gazetesi, 25.05.2005, <http://cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/yazar/296/1999/5/24.xhtml>

- Atakan, Semiha, (1991), Gençlerin, Ana-Babaların Beklentilerine Uyumunu Etkileyen Faktörler: Ana-Baba Davranışları ve Ana-Babanın Algılanan Gücü, *Aile Yazıları I, Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç*, Der. B. Dikeçligil, A. Çiğdem, Bilim Serisi, Ankara, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, ss. 345-355
- Atay, Tayfun, (2004), "Erkeklik" En Çok Erkeği Ezer!, *Toplum ve Bilim*, S. 101, ss. 11-31
- Ateş, Abdurrahman, (2002), *Kur'an'a Göre Dinde Zorlama ve Şiddet Sorunu*, İstanbul, Beyan Yayınları
- Ateş, Ali Osman, (2006), *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, İstanbul, Beyan Yayınları
- ATO, (2004), *Neler Oluyor Bize 2, Hayatsız Kadınlar Dosyası 2004*, Ed. Turgut Özbay, Ankara Ticaret Odası, <http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=201&l=1>
- Avcı Alpar, Demet, (2008), *Gebe Kadınların Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Durumlarının Belirlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Ayan, Dursun, Beder-Şen, Rahime, Yurtkuran Semra, (2002), Akraba Evliliğinin Kültür Birikiminde ve Toplum Hayatındaki Bazı Görünümleri: Dil, Din ve Tıp, *Aile Toplum ve Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, C. 1, S. 1, Nisan-Haziran, 2002, ss. 77-90
- Aydın, Mustafa, (2000), *Kurumlar Sosyolojisi*, (2. Basım), Ankara, Vadi Yayınları.
- Aydoğan, Feramuz, (1991), Endüstrileşme Sürecinde Bir Tüketim Objesi Olarak Aile, *Aile Toplum ve Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, C.1, S. 2, Haziran, 1991, ss. 93-101
- Bağlı, Mazhar, Aysan Sever, (2005), Tabulaştırılan/Tabulaşan Kurumun (Ailenin) Kurbanlıklar Edinme Pratiği: Levirat ve Sororat, *Aile, Aile Toplum ve Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, C. 2, S. 7, Ocak-Şubat-Mart 2005, ss. 9-23
- BKSGM, (2006), *Töre ve Namus Cinayetleri İle Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan TBMM Araştırma Komisyon Raporu*, Ankara, BKSGM Yayınları.
- BKSGM, (2008), *Aile İçi Şiddetle Mücadele El Kitabı*, Ankara, BKSGM Yayınları.
- BKSGM, (2009), *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*, Ankara, BKSGM Yayınları
- BASAGM, (2010), *Aile Yapısı Araştırması 2006*, Ed. Mustafa Turgut, Ankara, BKSGM Yayınları
- BASAGM, (2010), *Türkiye'de Aile Değerleri Araştırması*, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları
- Balaman, Ali Rıza (2002). *Evlilik Akrabalık Türleri*, Ankara: T.C Kültür Bakanlığı Yayınları.

- Balcioğlu, İbrahim, (2001), Stres, Gençlik, Kentleşme, Şiddet, New/Yeni Symposium Journal, C. 39, S. 1, 2001, ss. 49-57
- Balcioğlu, İbrahim, (2011), *Şiddet ve Toplum*, İstanbul, Bilge Yayınları.
- Battal, Ahmet, (2008), *Boşanma Sebepleri Bilimsel Araştırma Projesi Uygulama Sonuçları (Nihai Rapor)*, Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul, 2008
- Baykal, Türkcan, (2008), Ailede Kadına Yönelik Fiziksel Şiddet, Bu Şiddete İlişkin Tutumlar ve Kişinin Şiddet Yaşantısı, Doktora Tezi, İzmir, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Bengisu Karaca, (2006), 'Gelenek' Taklidi Yapan Salyangoz, Zaman Gazetesi, Zaman, 14.06.2006
- Berger, Peter Ludwig, (2000), *Kutsal Şemsiye, Dinin Sosyolojik Teorisinin Ana Unsurları*, Çev. Ali Coşkun, İstanbul, Rağbet Yayınları
- Berger, Peter L., (2002), *Sekülerizmin Gerilemesi*, Der. A.Köse, Sekülerizm Sorgulanıyor, İstanbul, Ufuk Yayınları, ss.11-32
- Bıçak, Vahit, (1998), Kadının Cinsel İradesinin Eşine Karşı Korunması: Irza Geçme Suçu, *20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek*, Ed.: Oya Çiftçi, Ankara, TODAİE Yayınları, ss. 137-149
- Bilgin, Asude, (2008), Aile İçi Bedensel Cezaya İlişkin Bir Çalışma, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, yıl: 2008, cilt: 41, sayı: 31, 29-50*
- Bilgin, Vejdi, (2003), Popüler Kültür ve Din: Dindarlığın Değişen Yüzü, Bursa:*Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.12,S.1, ss.193-214*
- Bilgiseven, Amiran Kurtkan, (1995), *Genel Sosyoloji*, (5. Baskı), İstanbul, Filiz Kitabevi
- Bilgiseven, Amiran Kurtkan, (1994), *Sosyal İlimler Metodolojisi*, (4. Basım), İstanbul, Filiz Kitabevi.
- Bircan, İsmail (2002), *Türkiye'de Yoksulluk ve Kadınlar, Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*, Ed.:Yasemin Özdek, Ankara, Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, ss. 119-127
- Bodur, Hüsnu Ezber, (2004), Din Sosyolojisi, Yayınlanmamış Ders Notları

- Bottomore, Thomas Burton, (2000), *Toplumbilim*, (6. Basım), Çeviren Ünsal Oskay, İstanbul, Der Yayınları.
- Boz, Bora, Acar, Kemalettin, Kurtulmuş, Ayşe, (2008), Mayıs 2003- Temmuz 2004 Tarihleri Arasında Pamukkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Ana Bilim Dalı'na Başvuran Aile İçi Şiddet Olguları, *Pamukkale Tıp Dergisi*, C. 1, ss. 13-16
- Budak, Gönül, Doğan, Hasan Zafer, Harlak, Hacer, (1991), Çalışan Kadınların Sorunları: Bir Toplumsal Değişme Araştırması, *Aile Toplum ve Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, C. 1, S. 1, ss. 85-95
- Bulaç, Ali, (1985) *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı*, İstanbul, Bakış Yayınları
- Bulgu, Nefise, (2005), Sporda Şiddet ve Alt-Kültür, *Spor Bilimleri Dergisi*, C. 16, S. 4, ss. 229-250
- Bulut, Işıl, (1993), *Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi*, Ankara, Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları
- Bulut, Sefa, (2008), Okullarda Görülen Öğrenciden Öğrenciye Yönelik Şiddet Olaylarının Bazı Değişkenler Açısından Arşiv Araştırması Yöntemiyle İncelenmesi, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* C. 8, S. 2, Yıl: 8, Aralık 2008, ss. 23-38
- Camuz, Funda, (2007), Hatay-Samandağ İlçesinde Farklı Etnik Gruplarda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet, Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır, Dicle Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Canan, İbrahim, (1991), Aile Reisi ve Baba Olarak Hz. Peygamber, *Aile Yazıları 2, Kültürel Değerler ve Sosyal Değişme*, Der.: B. Dikeçligil, A. Çiğdem, Ankara, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, ss. 424-472
- Canatan, Kadir, (2011a), Aile Kavramının Tanımı, *Aile Sosyolojisi*, (2. Basım), İstanbul, Açılım Kitap, ss. 15-25
- Canatan, Kadir, (2011b), Türk Ailesinin Tarihsel Gelişimi, *Aile Sosyolojisi*, Açılım Kitap, İstanbul, 2011, ss. 15-25
- Canatan, Kadir, (2005), *Nisadan İnsana*, İstanbul, Çıra Yayınları.
- Cebeci, Suat, (2005), *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*, Ankara, Akçağ Yayınları
- Cihan, Ahmet, (2005), Geleneksel Toplumsal Yapıda Gençlerin Evlenme İsteklerini Sembol ve İşaretler Kullanarak İfade Etme Eğilimleri, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (SBArD)*, S. 6, ss. 557 – 574

- Cin, Halil, (1974), *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Ankara, Ankara Hukuk Fakültesi Basımevi
- El- Cevheri, İsmail bin Hammad, (1979) *Sıhah*, Tahkik Eden, Ahmet Abdulgaffur Attar, Beyrut, Darul İlmi Lil Melayi Yayınları.
- Coker, Ann L., Paige Hall Smith, Robert E. McKeown, and Melissa J. King,(2000), Frequency And Correlates of İntimate Partner Violence by Type: Physical, Sexual and Psychological Battering, *American Journal of Public Health*, Vol. 90, No. 4, ss.553-559.
- Copet-Rougier, Elisabeth, (1989), 'Le Mal Court': Başızsız Bir Toplumda Görünen ve Görünmeyen Şiddet- Kamerun'daki Mkakolar, *Antropolojik Açıdan Şiddet*, Der.: David Riches, Çev.: Dilek Hattaoğlu, İstanbul, Ayrıntı yayınları, ss.69-93
- Coşkun, Ali (2005), *Sosyal Değişme ve Dinî Normlar*, İstanbul, Dem Yayınları
- Cuvullier, Armand, (1996), *Felsefe Yazılarından Seçilmiş Metinler*, Ankara, Bilim Sanat Yayınları
- Cüceloğlu, Doğan, (2008), *İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları*, (17. Basım), İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Çağan, Kenan, (2011), Ailenin İşlevleri, Aile Hakkında Kuramsal Perspektifler, Ed.: Kadir Canatan, *Aile Sosyolojisi*, İstanbul, Açılım Kitap, ss. 83-95
- Cengiz, Murat (2008). *Çocukların Aile İçi Şiddete Uğramasına Neden Olan Sosyoekonomik Faktörler*, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Cengiz, Nilüfer, Yemen, Aysun, (2011), Kamu Örgütlerinde Kadın Yöneticiler: Yönetici ve Çalışan Açısından Yönetimde Kadın Sorunsalı, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık 2011, S.24, ss.195-214
- Çelik, Celaleddin, (2002), *Şehirleşme ve Din*, Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları
- Çınar, Pınar, (2005), Hangimiz Daha Saldırgan, *Türk Psikoloji Bülteni*, S. 36, ss. 76-82
- Çiçek, Hasan, (2009), *Hannah Arendt; Şiddet Karşıtı Söylem*, Van, Bilge Adamlar Yayınları
- Çiftçi, Özlem, (2007), *Yaşadıkları, Şiddet Nedeniyle Sığınma Evlerine Başvuran Kadınların Umutsuzluk, Depresyon ve Üreme Sağlığı Durumlarının Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Çoklar, Işıl, (2007), *Kadına Yönelik Cinsel Şiddetin Meşrulaştırılması ve Tecavüze İlişkin Tutumlar*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

- Çopur, Zeynep, Şafak, Şükran, (2003), Ailede Gelirin Kullanımına İlişkin Karşılaşılan Problemlerin İncelenmesi, *Aile Toplum ve Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, C. 2, S. 6, ss. 7-15
- Dalgın, Nihat (2005), Kadın ve Erkeğin Şahitliği İle İlgili Naslardaki Düzenlemelerin İslam Hukukuna Yansımaları Üzerine Değerlendirme, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, C. 5, S. 1, ss. 7-39
- Damka, Zeliha, (2009), *Sığınma Evinde Kalan Şiddet Mağduru Kadınlar: Anksiyete Duyarlılığı, Travmaya Bağlı Suçluluk, Travma Sonrası Stres Bozukluğu ve Psikolojik Belirtiler*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Daryal, Ali Murat, (2009), *Kurban Kesmenin Psikolojik ve Metafizik Temelleri*, İstanbul, İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
- Davie, Grace, (1990), Believing without Belonging: Is This the Future of Religion in Britain, *Social Compass*, Vol. 37, No. 4, ss.455-459
- Demren, Çağdaş, (2008), Kadınlık Dolayısıyla Erkeklik Öznelliği, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 32, No. 1, ss. 73-92
- Dindaş, Hamide, (2008), *Kadına Yönelik Eş Şiddetinin Sosyoekonomik Durum ve Yaşam Kalitesi İle İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Dişsiz, Melike, Hotun Şahin, Nevin, (2008), Evrensel Bir Kadın Sağlığı Sorunu: Kadına Yönelik Şiddet, *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, C.1, S.1, ss. 50-59
- Doğan, İsmail, (1996), *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*, İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Doğan, İsmail, (2009), *Dünden Bugüne Türk Ailesi*, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Doğanavşargil, Özge, Vahip Işıl, (2007), Fiziksel Eş Şiddetini Belirlemede Klinik Görüşme Yöntemi, *Klinik Psikiyatri*, C. 10, ss. 125-136
- Dökmen, Zehra Yaşın, (2001), Kendi Cinsiyetindekilere ve Diğer Cinsiyettekilere İlişkin Algı, Cinsiyet Roller ve Depresyon İlişkileri, *Kriz Dergisi*, C. 9, S. 1, ss. 9-19
- Dönmezer, Sulhi, (1994), *Toplumbilim*, (11. Basım), İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Dumazedier, Joffre, (1991), Aile ve Boş Zaman, Çev: Eriman Topbaş, *Aile Toplum ve Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, C. 1, S. 2, ss. 101-110
- Dündar, Can, (1996), Televizyon ve Şiddet, *Cogito*, (Şiddet Özel Sayısı), S. 6-7, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, ss.385-391

- EGM, Emniyet Genel Müdürlüğü, Asayiş Dairesi Başkanlığı, Töre ve Namus Cinayetleri Raporu, www.asayis.pol.tr/belge/tore_ve_namus_cinayetleri.pdf
- El-Ati, Mahmude Abd, (2000), *Nasıl Bir Aile, İslami Bakışın İmkanları*, Çev. Mesut Karaşahan, Ankara, Pinar Yayınları.
- El Cevheri, İsmail bin Hammad, (1956), *es-Sıhah Tac'ul Lugati ve Sıhah'ül Arabiyyeti*, Tahkik: Ahmed Abdulğaffur Attar, Cilt 1, "Darabe" Maddesi, Kahire, Dar'ul İlmi'l Melayin Yayınları
- Erdentuğ, Aygen (1991), Çeşitli İnsan Topluluklarında Aile Tipleri, *Aile Yazıları I, Temel Kavramsal Yapı ve Tarihi Süreç, Bilim Serisi 5/1*, Ankara, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, ss. 321-357
- Erdoğan Türkan, (2008). Toplumsal Sistemin Düzen Sağlayıcı Unsuru Olarak Cinsiyet Rolü Farklılaşması, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3, 4, 123-145.
- Ergil, Doğu (1980) *Türkiye'de Terör ve Şiddet*, Ankara, Turhan Kitabevi
- Ergil, Doğu (2001), Şiddetin Kültürel Kökenleri, *Bilim ve Teknik*. S. 399
- Ergil, Doğu, (1994), *Toplum ve İnsan*, (2. Basım), Ankara, Turhan Kitabevi
- Ergun, Mustafa, (1994), *Eğitim Sosyolojisine Giriş*, (4. Basım), Ankara, Ocak Yayınları
- Erkal, Mustafa E. ,(1998), *Sosyoloji*, İstanbul, Der Yayınları
- Erman, Tahire, (2002), Kent Yoksulu ve Şiddet: Gecekondu Bağlamında Eleştirel Bir Yaklaşım, *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*, Ed.: Yasemin Özdek, Ankara, Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, ss. 193-203
- Eryılmaz, Gülşen, (2001), Aile Sağlığı, Kadın ve Hemşirelik, *Cumhuriyet Üniversitesi, Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 5, 2, ss. 18-24
- Esen, Nüket, (1996), Türk Romanında Aile İçi Şiddet Teması, *Cogito*, (Şiddet Özel Sayısı), 6-7, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, ss. 118-154
- Erten, Hayri, (2001), *Konya Şer'iyye Sicilleri Işığında Ailenin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapısı (XVIII. Yy. İlk Yarısı)*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Erten, Yavuz, Ardalı, Cahit (2005). Saldırganlık, Şiddet ve Terörün Psiko-Sosyal Yanları, *Cogito*, (Şiddet Özel Sayısı), S. 6–7, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, ss.143-165
- Fawole, Olufunmilayo I., (2008), Economic Violence To Women And Girls Is It Receiving The Necessary Attention?, *Trauma, Violence, & Abuse*, Vol. 9 (3), ss. 167-177.
- Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri, (1991), Türklerde Aile İçtimaiyatı, Aile Yazıları I, Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç, Bilim Serisi 5/1, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, ss. 17-41

- Ferris, Maria, (2004), A Cross-Cultural Test of the Work-Family Interface in 48 Countries, *Journal of Marriage and Family*, Vol. 66, ss. 1300-1316
- Feyzioğlu, Turhan, Eroğlu Hamza Gönlübol Mehmet, Aysan, Mustafa A., Giritli, İsmet, (1987), *Atatürk Yolu*, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları
- Fichter, Joseph, (1996), *Sosyoloji Nedir?* Çev. Nilgün Çelebi, Ankara, Atilla Kitabevi
- Fidan, Hafsa, (2006), *Kur'an'da Kadın İmgesi*, Ankara, Vadi Yayınları.
- Finkelhor, David, (1981), *Sexually Victimized Children*, New York, Free Press.
- Fuller, Robert, (2001), *Spiritual But Not Religious: Understanding Unchurched American*, New York, Oxford University Press
- George Gerbener, (2008), Chairman Znaimer's Sensual Pagan Torrent, *Canadian Journal of Communication*, Vol. 21, No.1, 1996, <http://cjc-online.ca>, (12.06.2008)
- Giddens, Anthony, (2009), *Sosyoloji Başlangıç Okumaları*, Ed. Anthony Giddens, Çev. Günseli Altaylar, İstanbul, Say Yayınları
- Giddens, Anthony, (2010), *Mahremiyetin Dönüşümü*, (2. Baskı), İstanbul, Ayrıntı Yayınları
- Giray, M. Deniz, Ergin, Canan, (2006), Çift-Kariyerli Ailelerde Bireylerin Yaşadıkları İş-Aile ve Aile-iş Çatışmalarının Kendini Kurgulama Davranışı ve Yaşam Olayları ile İlişkisi, *Türk Psikoloji Dergisi*, C., 21, S. 57, ss. 83-101
- Glock, Charles, (1998), Dindarlığın Boyutları Üzerine, *Din Sosyolojisi*, Der. Y.Aktay, M.E. Köktaş, (2.Baskı), Ankara, Vadi Yayınları, ss.252-274
- Gök, Mehmet, (2009), *Aile İçi Şiddet ve Öfke İfade Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Adana, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Gökçe, Birsen, (1991), Aile Tanımları Üzerindeki Görüşler ve Özellikleri, *Aile Yazıları I, Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç*, Bilim Serisi 5/1, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara 1991, ss. 205-223.
- Gökçe, Birsen, (1992), *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*, (2. Basım), Ankara, Savaş, Yayınları
- Göle, Nilüfer, (1998), *Modern Mahrem*, (5. Basım), İstanbul, Metis Yayınları
- Gölge, Z. Belma, (1997), *Irza Geçme Kavramına Karşı İlgili Meslek Gruplarının Yaklaşımları ve Düşünceleri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü
- Gömbül, Özen, Buldukoğlu, Kadriye, (1997), Hemşirelerin Kadın ve Kadına Yönelik Eş Şiddetine İlişkin Görüşleri, *Kriz Dergisi*, C. 5, S. 2, ss. 103-114

- Günay, Ünver, (1999), *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*, Erzurum Kitaplığı, İstanbul 1999.
- Günay, Ünver, (2000), *Din Sosyolojisi*, İstanbul, İnsan Yayınları
- Günay, Ünver, (2005), Küresel Bir Sorun Olarak Şiddet ve Din, *Küresel Bir Sorun Olarak Şiddet ve Din Sempozyumu-Bildiriler-*, Kahramanmaraş, K:S.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları
- Günaydın, Serdar, (2006) *Kadınlara Yönelik Şiddet Artarak Devam Ediyor*
<http://www.hurriyet.com.tr/agora/article.asp?sid=8&aid=2120>
- Güneri, Feride Yıldırım, (1996), *Aile İçinde Kadına Yönelen Şiddet, Evdeki Terör*, İstanbul, Mor Çatı Sığınma Vakfı Yayınları
- Güney, Nail, (2007), *Kemalettin Tuğcu'nun Elli Romanında Geçen Ölüm ve Şiddet Temasının İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Güler Nuran, Tel Hatice, Özkan Tuncay Fatma, (2005), Kadının Aile İçindeki Şiddete Bakışı, *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, S. 27, ss. 51-56
- Gürsoy, Figen, Aral, Neriman, Bütün, Aynur, Aydoğan, Yasemin, (2004), Annesi Çalışan ve Çalışmayan Çocukların Bağımlılık Eğilimlerinin İncelenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 26, ss. 62-71
- Gürkan, Can, Coşar, Özlem, Fatma, (2004), Ekonomik Şiddetin Kadın Yaşamındaki Etkileri, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 26, ss. 126-129
- Gürkan, Menderes, (2011), İslam Aile Hukukunda Karıya Tanınan Boşama Yetkisi: Tefvizü't-Talak, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S. 18, 2011, ss.275-310
- Hablemitoğlu, Şengül, (2009), *Toplumsal Cinsiyet Yazıları "Kadınlara Dair Birkaç Söz"*, İstanbul, Toplumsal Dönüşüm Yayınları
- Halil bin Ahmed, (Ebu Abdurrahman Halil bin Ahmet El Ferahidi), *Kütüb'ul Ayn*, Tahkik: Mehdi el Mahzumi ve İbrahim es-Samerrai, Tarihsiz, 30-34, Cilt 7
- Halıcı, Coşkun, (2007), *Gazete Haberlerinde Kadına Yönelik Şiddet: Posta ve Takvim Gazetelerinde Kadına Yönelik Şiddet Haberleri Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Hazar, Çetin Murat,(2006), Kişilik ve İletişim Tipleri, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, C. 4, S. 2, ss. 125-140
- Heald, Suzette, (1989), Şiddetin Ritüel Olarak Kullanımı, *Antropolojik Açından Şiddet*, Der. David Riches, Çev.: Dilek Hattaoğlu, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, ss. 93-111

- Heise, Lori L., (1998), Violence Against Women: An Integrated, Ecological Framework, *Violence Against Women*, Vol. 4, No: 3, June 1998, pp. 262-290
- Hıdıroğlu, Seyhan, Ahmet Topuzoğlu, Pınar Ay, Melda Karavuş, (2006), Kadın ve Çocuklara Karşı Fiziksel Şiddeti Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi: İstanbul'da Sağlık Ocağı Tabanlı bir Çalışma, *New/Yeni Symposium Journal*, C. 44, S. 4, ss. 196-203
- Hobart, Mark (1996) Şiddet ve Susku: Bir Eylem Siyasetine Doğru, Çev. Yurdaer Salman. *Cogito*, (Şiddet Özel Sayısı), S. 6-7, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, ss. 51-65
- Hovardaoğlu, Selim, (1990), Öğrenilmiş Çaresizlik ve Depresyon: Yükleme Biçimi Ölçeği ve Beck Depresyon Ölçeğiyle Yapılan Bir Çalışma, *A.Ü.D.T.C.F.D.*, 34 (1-2), 130-140
- Hürriyet, (2002), Kadınlar Koca Dayağını Saklıyor,
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=60821>
- Işiloğlu, Barış, (2006), *Anksiyete ve Depresyon Tanısı İle İzlenen Evli Kadınlarda Aile İçi Şiddetin Sosyodemografik Faktörler, Çift Uyumu ve Hastalıkla İlişkisi*, Uzmanlık Tezi, İstanbul, T.C. Sağlık Bakanlığı Bakırköy Prof. Dr. Mahzar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi 12. Psikiyatri Birimi
- İbni Faris, *Mu'cemu Mekaisil'lugati, Ebul Huseyin Ahmed bin Faris bin Zekeriyya*, Tahkik: Abdusselam Muhammed Harun, Darul Fikir Yayınları, Cilt, 3, tarihsiz, ss. 397-399
- İbn-i Manzur, (1984), *Lisan'ul Arab*, Dar'ul Mearif Yayınları, Kahire, Cilt 4, ss. 2214-2216
- İçli, Tülin Günşen, (1993), *Türkiye'de Suçlular, Sosyal Kültürel ve Ekonomik Özellikleri*, (3. Basım), Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- KADAV, (2008), *Kadına Yönelik Şiddet El Kitabı 2008*, Kadın Dayanışma Vakfı,
<http://www.kadindayanismavakfi.org.tr/2005-Aile-İcinde-Kadina-Yonelik-Siddet-El-Kitabi>
(10.11.2011)
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem, (1994), Aileye Yaklaşımda Bir Kuramsal Çerçeve ve Aile Değişim Modeli, *AAK Aile Kurultayı Değişim Sürecinde Aile; Toplumsal Katılım ve Demokratik Değerler 16-18 Kasım 1994, Aile Yazıları I, Temel Kavramlar, Yapı ve Tarihi Süreç* C. 1, Ankara, AAK Yayınları, ss. 52-69
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem, (2004). *Yeni İnsan ve İnsanlar*, İstanbul, Evrim Basım Yayın Dağıtım
- Kahveci, Nuri, (2007), *İslam Hukuku Açısından Nişanlılık*, İstanbul, Rağbet Yayınları.
- Kapıcıoğlu, İsmihan, (2008), *Üniversite Öğrencilerinin Şiddet Algısı*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya

- Karaca, Faruk, (2003) Dindarlığın Fonksiyonelliği Üzerine, *Dini Araştırmalar*, Mayıs-Ağustos, 2003, C. 6, S. 16, ss. 75-85
- Kaymak Özmen, Suna, (2004), Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları, *A.Ü.E.B.F.D*, cilt: 37, sayı: 2, 27-39
- Karaman, Hayreddin, (1999), *Mukayeseli İslam Hukuku 1*, İstanbul, İz Yayıncılık
- Karaman, Hayreddin, (2009), *Sorularla Müslümanlık 1 Evlilik*, İstanbul İz Yayıncılık.
- Karaman, Hayreddin, (2007), İslam'a Göre Savaş ve Barış, *Siyasi Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla İslam ve Şiddet*, Ed.: Mümtazer Türköne, İstanbul Ufuk Kitap Yayınları, ss. 17-29
- Karataş, Kasım, (2001). Toplumsal Değişme ve Aile, *Toplum ve Sosyal Hizmet*, C.12, S. 2, ss.89-98
- Kaplan N. ;Sadock, Benjamin.James, (1994), Agression, Accident And İnjuries, *Synopsis Of Psychiatry: Behavioral Sciences/Clinical Psychiatry*, Williams Pub. pg. 171-179
- Kaynak, Mesut, (2003), *Kuranda Kadın*, İstanbul, Yay Matbaacılık
- Keane, John, (1998), *Şiddetin Uzun Yüzyılı*, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları
- Keleş, Ruşen ve Ünsal, Artun, (1996), Kent ve Siyasal Şiddet, *Cogito* (Şiddet Özel Sayısı), S. 6-7. İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, ss. 91-104
- Kesen, Feyzal N., Deniz, M. Engin, Durmuşoğlu, Neslihan, (2007), Ergenlerde Saldırganlık ve Öfke Düzeyleri Arasındaki İlişki: Yetiştirme Yurtları Üzerinde Bir Araştırma, *Selçuk Üniversitesi S.B.E. Dergisi*, C. 17, ss. 353-365
- Keskin, Halife, (1997), *İslam Düşüncesinde Kader ve Kaza*, İstanbul, Beyan Yayınları
- Kırkpınar, Leyla, (2001), *Türkiye'de Toplumsal Değişme ve Kadın*, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları
- Kızmaz, Zahir, (2006), Şiddetin Sosyo-Kültürel Kaynakları Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım, *Fırat Üniversitesi S.B.E.D.*, C. 16, S. 2, ss. 247-267
- Kirman Mehmet Ali, (2004), *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Rağbet Yayınları.
- Kirman Mehmet Ali (2005), *Din ve Sekülerleşme*, Adana, Karahan Yayınları
- Kocacık, Faruk. (2004), *Aile İçi İlişkilerde Kadına Yönelik Şiddet*, Sivas, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları
- Kocacık, Faruk, (1997), *Sivas'ta Kentsel Aile*, Sivas, Dilek Matbaası
- Kocadaş, Bekir, (2003), Gençlik ve Şiddet, *Tabula Rasa*, Yıl; 3, S. 9, ss. 289-315
- Kocadaş, Bekir, Özge Özgür, Mahmut Özbulut, (2010), *Gençlik ve Şiddet Toplumsal Alanda Şiddetin Yükselişi*, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları

- Koç, Ayten, (2008), Sivas İl Müftülüğü Din Hizmetleri Faaliyetleri ve Aile İrşad Bürosu Rehberlik Çalışmaları, *I. Din Hizmetleri Sempozyumu (3-4 Kasım 2007 Ankara)*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları
- Koenig, Samuel, (2000), *Sosyoloji Toplum Bilimine Giriş*, Çev. S. Sucu, O. Aykaç, İstanbul, Ütopya Kitabevi Yayınları
- Kongar, Emre, (1991), Türkiye'de Aile: Yapısı, Evrimi ve Bürokratik Örgütlerle İlişkileri, *Aile Yazıları II, Temel Kavramsal Yapı ve Tarihi Süreç, Bilim Serisi 5/2*, Ankara, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, ss. 60-89
- Köknel, Özcan, (1996), *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi
- Köktaş, Mehmet Emin, (1993), Türkiye'de Dini Hayat, İzmir Örneği, İstanbul, İşaret Yayınları
- Köse, Aslı, Ayşe, Beşer, (2007), Kadının Değiştirilebilir Yazgısı “Şiddet”, *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, C.10: S.4, ss. 114-121
- Köse, Hüseyin, (2006), Magazin Medyası ve Gençliğin Nevrotik Evrimi Pop Star, Biz Evleniyoruz, Sevda Masalı v.b. Yarışma Programlarına Eleştirel Bir Bakış, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 4, 2, ss. 61-70
- Köşgeroğlu, Nedime, Halıcı, Coşkun, Özerdoğan, Nebahat, Ünlüce, Ayşe, (2009), *Şiddet Çıkmazında Kadın*, Ed. Nedime Köşgeroğlu, İstanbul, Anfora Yayıncılık.
- Krantz, G., Van Phuong, T., Larsson, V., Thuan, N. T. and Ringsberg, K.C. (2005). Intimate Partner Violence: Forms, consequences and preparedness to act as perceived by healthcare staff and district and community leaders in a rural district in northern Vietnam, *Public Health*, 119, 1048–1055.
- (National Violence Against Women study, NVAW)
- Kudat, Ayşe, (1990), Aile ve Yeniden Üretim, Ankara, AAK (1) Yayınları
- Kurt, Abdurrahman, (2012), *Din Sosyolojisi*, (2. Basım), İstanbul, Sentez Yayınları.
- Kurst-Swanger, Karel, Jacqueline L. Petcosky, (2003), *Violence in the Home: Multidisciplinary Perspectives*, Oxford University Press
- Kuzgun, Yıldız, Sevim, A. Seher, (2004), Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki, A.Ü.E.B.F.D., C. 37, S. 1, ss. 14-27
- Loue, Sana (2000), *Intimate Partner Violence: Societal, Medical, Legal and Individual Responses*, Hingham, MA, USA: Kluwer Academic Publishers
- Lorenz, Konrad (1996), Saldırganlığın Spontanlığı, *Cogito*, (Şiddet Özel Sayısı), S. 6-7, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, ss. 165-168

- Maraşlı, Sema, (2009), *Cinsel Şiddet*, <http://www.cocukaile.net/cinsel-siddet/>
- Mardin, Şerif, (1993), *Din ve İdeoloji*, (6. Basım), İstanbul, İletişim Yayınları
- Marshall Gordon, (1999), *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev.: Osman Akınhay, Derya Kömürcü, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları
- Marvin, Gary, (1989), İspanyol Boğa Güresinde Şeref, Haysiyet ve Şiddet, *Antropolojik Açından Şiddet*, Der. David Riches, Çev.: Dilek Hattatoğlu, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, ss. 148-169
- Milliyet, (2012), *Liseli Kızların Bıçaklı Kavgası*, <http://gundem.milliyet.com.tr/liseli-kizlarin-bicakli-kavgasi/gundem/gundemdetay/10.05.2012/1538738/default.htm?ShowPageSkin=1>
- MTM (2011), Medya Takip Merkezi, *Ana Haber Bültenleri Gözetim Altında*, <http://www.dorduncukuvvetmedya.com/article.php?sid=5181>).
- Meit S.S., Fitzpatrick K.M., Selby JB, (2007) *Domestic violence: Intimate partner violence. Textbook of Family Medicine*, (7. Baskı), Rakel RE (Ed), Philadelphia, Saunders, Elsevier Publications
- Mensching, Gustaw, (1994), Dinî Sosyoloji, Çev: Mehmet Aydın, Konya, Tekin Kitabevi
- Milliyet,(2012) Kadın Dediğin, (<http://gundem.milliyet.com.tr/-kadin-dedig-in-agirbasli-olacak-iffetli-olacak-/gundem/gundemdetay/21.11.2012/1630715/default.htm>)
- Michaud, Yves (1997), *Şiddet*, Çev.: Cem Muhtaroğlu, İstanbul, İletişim Yayınları
- Mor Çatı Kolektifi, (1998), Aile İçinde Kadına Yönelik Şiddet: Evdeki Terör, İstanbul: Mor Çatı Yayınları
- Moses, Rafael (1996). Şiddet Nerede Başlıyor?, *Cogito*, (Şiddet Özel Sayısı), S. 6-7, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, ss. 22-26
- Mutlu, Erol, (1996), Avrupa'yı Salladık, İngiltere'yi Sarsacağız: Futbol, Milliyetçilik ve Şiddet, *Cogito*, (Şiddet Özel Sayısı), 6-7, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, ss. 367-375
- Nergiz, Nilüfer, Aysun Yemen, (2011), Kamu Örgütlerinde Kadın Yöneticiler: Yönetici ve Çalışan Açısından Yönetimde Kadın Sorunsalı, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, S.24, ss..194-214
- Nirun, Nihat, (1994), *Sistemik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür*, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları
- Odabaşı, Semra, (2007), Çocuk ve Şiddet, *Van Eğitim*, S.1, Ankara, Kalem Matbaacılık
- Oğuz Yaktıl, Gürsel, (2005), Bir Güzellik Miti Olarak İncelik ve Kadımlarla İlgili Beden İmgisinin Televizyonda Sunumu, *S.Ü.İ.F.D.*, C.4, S.1, ss. 31-37

- Oktan, Ahmet, (2008), Türk Sinemasında Hegemonik Erkeklikten Erkeklik Krizine: Yazı-Tura ve Erkeklik Bunalımının Sınırları, *S.Ü.İ.F.D.,C.5*, S. 2, ss. 152-166
- Okutan, Nur, (2007), *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet –Van'da, Kadınların Şiddet Deneyimleri, Şiddeti Doğuran Koşullar ve Baş etme Biçimleri, Şiddetin Kadın Sağlığına Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Van, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Onat, Hasan (2007), İslam, Şiddet ve Terör, *Siyasi Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla İslam ve Şiddet*, Ed.: Mümtazer Türköne, İstanbul Ufuk Kitap Yayınları, ss. 113-123
- Onur, Hilal, Berrin Koyuncu, (2004), "Hegemonik Erkeklik" Erkekliğin Görünmeyen Yüzü: Sosyalleşme Sürecinde Erkeklik Oluşumları ve Krizleri Üzerine Düşünceler, *Toplum ve Bilim*, S. 101, ss. 31-50
- Oral, Arzu, Binici, Semra A., Büyükçelik, Yazar, Hülya Ö., (1997), Kriz Olgularında Aile İçinde Yaşanan Şiddet, *Kriz Dergisi*, C. 5, S. 2, ss 115-121
- Oskay, Ümran Yeşiltepe, Dikencik Birsen Küçük, (2005). Tecavüz ve Hemşirelik Bakımı, *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 15 (1):1-13.
- Öztürk, Yaşar Nuri, (2000), Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali, İstanbul, Yeni Boyut Yayınları
- Ozankaya, Özer, (1991), *Toplumbilim*, İstanbul, Cem Yayınları
- Özcan, Özcan, (2009), *Partneri Tarafından Duygusal ve Fiziksel Şiddete Uğramış ve Uğramamış Kadınların Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Özen Kapız, Serap, (2002), İş-Aile Yaşamı Dengesi ve Dengeye Yönelik Yeni Bir Yaklaşım: Sınır Teorisi, *Dokuz Eylül Üniversitesi S.B.E. Dergisi*, C. 4, S. 3, 2002, ss.139-153
- Özen, Sevinç, (1991), Sosyal Hareketlilikte Aile ve Eğitim İlişkileri, Ankara, AAK (2), Yayınları, ss. 321-335
- Özgüven,İ.E. (1998). *Araştırmada, Seçmede, Psikolojik Danışmada Görüşme İlke ve Teknikleri*. Ankara: İleri Matbaası
- Özerkmen, Necmettin, (2012), Toplumsal Bir Olgu Olarak Şiddet, *Akademik Bakış Dergisi*, S. 28 *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, <http://www.akademikbakis.org>
- Özkalp, Enver, (1993), *Sosyolojiye Giriş*, (6. Basım), Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Özonur Çöloğlu, Defne, (2009), Bir Üçlemeyi, 'Modern–Geleneksel ve Kadın-Erkek' Karşıtlığında Yeniden Okumak: Gelin, Düğün, Diyet, Selçuk İletişim, 6, 1, 2009, ss. 144-153
- Özpolat, Abdulvahap, (2010), Ailede Demokratik Sosyalleşme, *Aile Toplum ve Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, C. 5, S. 20, ss. 9-25
- Parkin, David, (1989), Şiddet ve İrade, *Antropolojik Açıdan Şiddet*, Der.: David Riches, Çev.: Dilek Hattatoğlu, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, ss. 249-272
- Polat, Oğuz, (2001), Çocuk ve Şiddet, İstanbul, Der Yayınları.
- Polat Oğuz,(2004), *Klinik Adli Tıp, Adli Tıp Uygulamaları*, Ankara, Seçkin Yayıncılık
- Poloma, Margaret M., (1993), Çağdaş Sosyoloji Kuramları, Çev. Hayriye Erbaş, Ankara, Gündoğan Yayınları
- Tc. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, (2003), *Pekin+5 Siyasi Deklerasyonu ve Sonuç Bildirgesi, Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu*, Ankara, www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf.
- Rittersberger-Tiliç, H. (1998), Aile İçi Şiddet: Bir Sosyolojik Yaklaşım, *20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı, 19-21 Kasım 1997*, Ankara, TODAİE Yayınları, ss. 119-131
- Riches, David. (1989), Şiddet Olgusu, *Antropolojik Açıdan Şiddet*, Der.: David Riches, Çev.: Dilek Hattaoğlu, İstanbul: Ayrıntı yayınları, ss. 10-42
- RTÜK, (2009), *Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması*, Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı, Ankara, http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/DosyaIndir.aspx?icerik_id=0ff756b8-292d-4269-9dbc-2bbfe6782cf0
- Sakallı-Uğurlu, Nuray, Sinan Ulu, (2003), Evlilikte Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Tutumlar: Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik, Yaş, Eğitim ve Gelir Düzeyinin Etkileri, *Türk Psikoloji Yazıları*, 6, (11-12), ss.53-65
- Sardoğan, Mehmet E., Karahan, T. Fikret, (2005),Evli Bireylere Yönelik Bir İnsan İlişkileri Beceri Eğitimi Programı'nın Evli Bireylerin Evlilik Uyum Düzeylerine Etkisi, *A.Ü.E.B.F.D*, C.38, S. 2, ss. 89-102
- Savran B, Yarış F, Gündüz M., (2002), Kadına Yönelik Ölümle Sonuçlanan Bir Aile İçi Şiddet Olgusu. Yıllık Adli Tıp Toplantıları-2002 Kitabı, Antalya: 390-2
- Sayıl, Işıl, (1994), Ruh Sağlığı Sorunu Olarak Şiddet, *Kriz Dergisi*, C. 2, S. 2, 273-276
- Sayın, Önal, (1990), *Aile Sosyolojisi*, İzmir, Ege Üniversitesi Basımevi.

- Sayın, Önal, (1990), Aile İçi İlişkilerin Toplum ve Birey Boyutunda Çözümlemesi, *Aile Yazıları* Ankara, AAK Yayınları, ss. 531-548
- Serra, P., (1993), Physical Violence in the Couple Relationship: A Contribution Toward The Analysis of Context, *Family Process*, Vol. 32, ss. 21 -33
- Seven, Mehmet Ali, Engin, Ali Osman, (2007), Türkiye'de Kadının Eğitimi Alanındaki Eşitsizlikler, *Atatürk Üniv., SBE. Dergisi*, C.9, S. 1, ss. 176-189
- Sezgin, Handan, (2007), *Partneri Tarafından Şiddet Görmüş ve Kadın Sığınma Evinde Barınan Kadınların Kullandıkları Başetme Yöntemleri İle Algıladıkları Sosyal Desteğin Ruhsal Sağlıkları İle İlişkisinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü
- Solakoğlu Uçar, Mine, (2007), *İstanbul Ümraniye İlçesi Kazım Karabekir Mahallesinde Yasayan Kadınların Şiddet Tanımları ve Şiddete Yaklaşımlarının Belirlenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Solmaz, Bünyamin, Dinin Toplum Üzerine Etkileri, Konya, *Selçuk Üniversitesi. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 6, 1996, ss. 125-145
- Solmaz, Bünyamin, (2012), Eğitim ve Din, *Din Sosyolojisi El Kitabı*, Ed. Niyazi Akyüz, İhsan Çapçioğlu, Ankara, Grafiker Yayınları, ss. 401-422
- Soykan, Atilla, (1998), Hasta ve Terapist Etkileşimi: Cinsiyetin Rolü, *Kriz Dergisi*, C. 6, S. 2, ss. 23-31
- Subaşı Baybuğa, Media, Irmak, Zöhre, Talas, Melek Serpil, Savran, M.Bülent, (2012), Adli Tıp Şube Müdürlüğüne Başvuran Fiziksel ve Cinsel Şiddet Mağduru Kadın Olgularının Değerlendirilmesi, *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, C. 15, S. 3, ss. 173-180
- Richard J. Gelles, Murray Arnold Straus, (1988), *Intimate Violence, The Causes And Consequences Of Abuse In The American Family*, New York, Published by Simon&Schuster Inc.
- Straus, M.A., Gelles, R. (1990) Measuring İnterfamily Conflict And Violence, Physical Violence in American Families: Risk Factors and Adaptations to Violence, 8.145 Families, New Brunsuick, NJ. Transactions Publishers, ss. 29-47
- Straus, M. A., & Gelles, R. J. (1990). *Physical Violence in American Families: Risk Factors and Adaptations to Violence in 8145 Families*. New Brunswick, NJ: Transaction
- Straus, M.A. , Gelles, R.J. (1988). How violent are American families? Estimates from the National Family Violence Resurvey and other studies, *Family Abuse and Its*

- Consequences: New Directions in Research Eds. by Finkelhor, D.,Kirkpatrick, J.T., Straus, M.A. Newbury Park, CA, Sage.
- Straus, M. A. (2007) Conlict Tactics Scales pp. 190-197 in Encyclopedia of Domestic Violence, N. A. Jackson. New York: Routledge: Taylor & Fransic Group.
- Straus, Murray A. 2005. "Women's violence toward men is a serious social problem." Pp. 55-77 in Current Controversies on Family Violence, D. R. Loseke, R. J. Gelles, and M. Cavanaugh. Newbury Park: Sage Publications
- Şemseddin, Sami, (2011), *Kamusu Türkî*, Hazırlayanlar: Raşid Gündoğdu, Niyazi Adıgüzel, Ebul Faruk Bal, İstanbul, İdeal Kültür Yayıncılık.
- Şener, A, Terzioğlu, G, (2008), Bazı Sosyo-Ekonomik ve Demografik Değişkenler ile İletişimin Eşler Arası Uyuma Etkisinin Araştırılması, *Aile Toplum ve Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, C. 4, S. 13, Ocak-Şubat-Mart 2008, ss. 7-21
- Şentürk, Recep, (2007), İslam'a Göre İnsan Niçin Dokunulmazdır? İsmet Ademiyettedir, *Siyasi Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla İslam ve Şiddet*, Ed.: Mümtazer Türköne, İstanbul Ufuk Kitap Yayınları, ss. 65-91
- Tahincioğlu, Nevin Yıldız, (2009), Kadın Cinselliğinin Söylemsel İnşası ve Namus Cinayetleri: Şanlıurfa Örneği, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Tahiroğlu Yolga, Ayşegül, Bahalı Kayhan, Avcı Ayşe, Seydaoğlu Gülşah, (2009), Çocuk Psikiyatri Olgularında Aile İçi Şiddet Öyküsünün Sorgulanması, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, S. 10, ss. 71-76
- Tahiroğlu, Yolga, Ayşegül, Gonca Gül Çelik, Kayhan Bahalı, Ayşe Avcı, (2010), Medyanın Çocuk ve Gençler Üzerine Olumsuz Etkileri; şiddet Eğilimi ve İnternet Bağımlığı, *New/Yeni Symposium Journal*, C. 48, S. 1, Ocak, 2010, ss. 19-31
- TBMM, (1993), *Kadınlara Karşı Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri*, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Ankara, TBMM Yayınları, www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/221-227.pdf.
- TDV, (2000), *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- Tecim, Erhan, (2011), Sosyal Güven Sosyal Sermaye ve Dindarlık Çalışması, Konya, Çizgi Kitabevi.
- Tekin, Mustafa, (2011), Dinlerin Perspektifinden Aile Kurumu, Ed. Kadir Canatan, *Aile Sosyolojisi*, İstanbul Açılım Kitap Yayınları, ss. 235-263

- Tekin, Üzeyir, (2011), *Şiddet*, Ankara, Orient Yayınları.
- Tansel, Fevziye Abdullah, (1967), *Namık Kemal'in Hususi Mektupları*, Hazırlayan Fevziye Abdullah Tansel, Cilt, 1, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları
- Tezcan, Mahmut, (1995), *Sosyolojiye Giriş*, Ankara, Feryal Matbaa Yayını
- Timur, Serim.(1972), *Türkiye'de Aile Yapısı*, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları
- NIJCDC (2000), Full Report of the Prevalence, Incidence, and Consequences of Violence Against Women, Research Report, Ed.: Tjaden, Patricia; Thoennes, Nancy, Washington, National Institute of Justice
- Tolan, Barlas, (1991), *Geleneksel Aileden Çağdaş Aile Yapısına Doğru*, AAK Yayınları, Ankara, 1991, ss. 493-507
- Topçuoğlu, Hamide, (1990), *Çeşitli Toplum ve Kültür Tipleri ve Boşanma Nedenleri*, Ankara, AAK (4) Yayınları, ss. 329-347
- TNSA, (2004), *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2003*, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Yayınları
- TNSA, (2009), *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008*, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Yayınları
- Tuksal, Hidayet Şefkatli, (2000), *Kadın Karşısı Söylemin İslam Geleneğindeki İz Düşümleri*, Ankara, Kitabiyat Yayınları
- Turinay, Necmettin, (1996), *Değişen Toplum ve Aile*, Ankara, Akçağ Yayınları.
- TÜİK, (2011), *Bölgesel Göstergeler TR52 Konya, Karaman 2010*, Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları.
- Türkdoğan, Orhan, (1996), *Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği*, İstanbul, Timaş Yayınları
- Türkdoğan, Orhan, (1998), *Değişim, Kültür ve Sosyal Çözülme*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları
- TÜSİAD, (2000), *Kadın Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset*, Komisyon, İstanbul, TÜSİAD Yayınları
- Türker, Yıldırım (1996). Şiddetle Seviyorum, *Cogito*, (Şiddet Özel Sayısı), S. 6-7, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, ss. 319-322
- Uluğ, İlknur, (2005), *Ailenin Korunmasına Dair Kanun Çerçevesinde Aile İçi Şiddetin Önlenmesi*, *SBarD*, S. 6, ss. 437-457
- Uluslararası Af Örgütü-Türkiye, 2007, "Aile içi şiddete karşı mücadelede kadınlar", <http://www.amnesty.org.tr/sindex.php3?sindex=ozdais0206200403#ttl2>, (16.07.2007)

- User İnci, Kümbetoğlu, Belkıs, Kolankaya Tolunay, (2002) Şiddete İlişkin Bir Bilinç Yükseltme Çalışması, *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*, Ed.: Yasemin Özdek, Ankara, TODAİE Yayınları, ss. 157-174
- UN, (1998), United Nations, Report of the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (Eighteenth and nineteenth sessions) General Assembly Official Records Fifty-third session, 1998, <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/reports/18report.pdf>
- UNWOMEN, (2011), *Progress of the World's Women, In Pursuit of Justice*, United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women.
- Uyanık, Mevlüt, (2007), Din Siyasetin Bir Aracı Olamaz, *Siyasi Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla İslam ve Şiddet*, Ed. Mümtazer Türköne, İstanbul, Ufuk Kitap Yayınları, ss. 43-65
- Ünal, Gülseren, (2005), Aile İçi şiddet, *Aile ve Toplum Dergisi*, C. 2, S. 8, ss. 85-93
- Ünder, Hasan, (1993), Platon'un Devletinde Eğitim ve İnsan Doğası, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, C. 26 S. 1, ss. 185-202
- Ünlü, Sezen, Bayram, Nazlı, Uluyağcı, Canan, Uzoğlu Bayçu, Sevil, (2009), Kadına Yönelik Şiddet: Tv. Dizilerinde Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Bir Araştırma, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 5, 4, ss. 95-104
- Ünsal, Artun. (1996) "Genişletilmiş Bir Şiddet Tipolojisi", *Cogito*, (Şiddet Özel Sayısı), S. 6-7, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, ss. 29-37.
- Üşür, Serpil, (1992), İslamcı Kadınların Yaşam Alanı Tepkisel Bir İndirgemecilik Mi?, *Türkiye'de Kadın Olgusu*, Ed. Necla Arat, İstanbul, Say Yayınları, ss. 127-147
- Wallis Taryn, Linda Price (2003), Relationship Between Work-Family Conflict And Central Life Interests Amongst Single Working Mothers, *SA Journal of Industrial Psychology*, 2003, 29 (1), 26-31
- WHO, (2002) World Report o Violence And Health, Edited by Etienne G. Krug, Linda L. Dahlberg, James A. Mercy, Anthony B. Zwi and Rafael Lozano, World Health Organization, Geneva
- WHO (1996), Global Consultation on Violence and Health. Violence: a Public Health Priority. Geneva, World Health Organization, 1996 (document Who/Eha/ Spi.Poa.2)
- Wallace, Harvey, Cliff Roberson, Family Violence: Legal, Medical, And Social Perspectives (6e), Pearson Higher Ed USA, New York 2008, s. 432

- Vahip, Işıl, (2002), Evdeki Şiddet ve Gelişimsel Boyutu: Farklı Bir Açıdan Bakış, *Türk Psikiyatri Dergisi*, C.13, S. 4, 2002, ss. 312-319
- Vahip, Işıl, Doğanavşargil, Özge, (2006), Aile İçi Fiziksel Şiddet ve Kadın Hastalarımız, *Türk Psikiyatri Dergisi*, C.17, S. 2, 2006, ss. 107-114
- Vatandaş, Celallettin, (2003), *Türkiye'de Eşlerarası Şiddet*, Afyon, Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları
- Velzeboer, Marijke, Mary Ellsberg, Carmen Clavel Arcas, Claudia García-Moreno, (2003), *Violence Against Women: The Health Sector Responds*, Washington, Pan American Health Organization
- Vernon, G.M. (1962), *Sociology of Religion*, New York, McGraw-Hill
- Wallis Taryn, Linda Pricethe, (2003), Relationship Between Work-Family Conflict And Central Life Interests Amongst Single Working Mothers, *SA Journal of Industrial Psychology*, 29 (1), ss. 26-31
- Wedûd-Muhsin, Amine,(2005), Kur'ân ve Kadın, Çev. Nazife Sisman, İz Yayıncılık (3.Basım), İstanbul
- WVS, (2008), WVS 2005-2008, Corresponding to the Fifth Wave of the World Values Survey, <http://www.wvsevsdb.com/wvs/WVSAalyzeSample.jsp>
- Wright, John deP.(2004), Wife Sale, *Green Bag*, Winter, Vol.: 7, No. 2, ss. 169-173 http://www.greenbag.org/v7n2/v7n2_wright.pdf
- Yavuz, Kerim, (1987), *Psikanalizde ilk Dini Gelişmelerin Değeri*, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Basımevi
- Yavuz, Yunus Vehbi, (1999), Kuranda Kadının Hak ve Özgürlüğü, İstanbul, Bayrak Yayınları.
- Yavuz, Sutay, Yüceşahin, M. Murat, (2012), Türkiye'de Hanehalkı Kompozisyonlarında Değişimler ve Bölgesel Farklılaşmalar, *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi/Journal of Sociological Research*, C. 15, S. 1, ss. 75-118
- Yayla, İnci Derya, (2009), *Hekim ve Hemşirelerin Kadına Yönelik Şiddet İle İlgili Bilgi, Tutum ve Davranış Düzeyleri*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Yetim, Dilek, (2008), *Edirne Şehir Merkezinde Kadınlara Yönelik Şiddet Sıklığı ve Etkileyen Faktörler*, Uzmanlık Tezi, Edirne, Trakya Üniversitesi Aile Hekimliği Anabilim Dalı

- Yetim, Dilek, Şahin, Erhan Melih, (1998), Aile Hekimliğinde Kadına Yönelik Şiddete Yaklaşım, *Aile Hekimliği Dergisi*, C. 2, S. 2, ss. 48-53
- Yıldız, Tülin, (2011), Kadına Yönelik Şiddet ve Şiddeti Tanılamada Acil Hemşiresinin Rolü, *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, C. 14, S. 3, ss. 59-66
- Yıldırım, Aysel (1998) *Sıradan Şiddet, Kadına ve Çocuğa Yönelik Şiddetin Toplumsal Kaynakları*, Ankara, Boyut Kitapları Yayıncılık
- Yıldırım, Ergün, (2011), Toplumsal Değişme Sürecinde Aile, Aile Hakkında Kuramsal Perspektifler, *Aile Sosyolojisi*, Ed. Kadir Canatan, Açılım Kitap, İstanbul, 2011, ss. 121-139
- Yıldırım, Ergün, Yıldırım, Emel, (2011), Aile İçi İlişkiler ve İletişim, Aile Hakkında Kuramsal Perspektifler, Ed. Kadir Canatan, Açılım Kitap, İstanbul, 2011, ss. 139-155
- Yılmaz, Ayşen, (2001), Eşler Arasındaki Uyum: Kuramsal Yaklaşımlar ve Görgül Çalışmalar, *Aile ve Toplum, Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisi*, Yıl: 4, C. 1, S. 4, ss. 49-59
- Yılmaz, Cevdet, (2009), Türkiye'de Kırdan Kente Göç Sürecinde Etkili Olan Faktörlerden Biri: Evlilik Yoluyla Göç, *Eastern Geographical Review*, C. 14, S. 21, ss. 221-232
- Yılmaz, İbrahim, (2007), *Yetki ve Sistem Açısından İslam Hukukunda Boşanma*, Kayseri, Laçın Yayınları
- Yılmaz, R. Ayhan, (2007), Reklamlarda Toplumsal Cinsiyet Kavramı: 1960-1990 Yılları Arası Milliyet Gazetesi Reklamlarına Yönelik Bir İçerik Analizi, *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 4, 4, ss. 143-155
- Yılmaz, Turan, (2006), *Üniversiteli Bile 'Töre İçin Öldürürüm' Derse*, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=5325137>
- Yılmaz, Sinan, (2005), *Evlilikte Kader ve Kısmet*, (3. Basım), İstanbul Nesil Yayınları
- Yüksel Şahika, (1992), Cinsellik İdeolojisi: Dün ve Bugün, Ed: Yeşim Arat, *Türkiye'de Kadın Olgusu*, İstanbul, Say Yayınları, ss.111-127
- Zaman, (2008), Kadına 'Sen İki Katı Döv' Fetvası, *Zaman*, 28 Ekim 2008
- Zebidi, Tac'ul Arus Min Cevahiril Kamus, Seyyid Muhammed Murtaza El Huseyni Ez-Zebidi, Tahkik: Abdulkerim El-Ğırbavi, Matabaatu Hukümet'ul Kuveyt, 1975, Cilt 3, s. 237

T. C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü
Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Ali BAYER	İmza:		
Doğum Yeri:	Elbistan			
Doğum Tarihi:	01.10.1976			
Medeni Durumu:	Evli			
Öğrenim Durumu				
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Karaömerler Köyü	İlkokul	Konya	1988
Ortaöğretim	Karatay İHL	Ortaokul	Konya	1992
Lise	Karatay İHL	Lise	Konya	1996
Lisans	KSÜ İlahiyat Fak.	İlahiyat	Kahramanmaraş	2002
Yüksek Lisans	KSÜ S.B.E	Yüksek Lisans	Kahramanmaraş	2006
İş Deneyimi:	2003-2011 Diyanet İşleri Başkanlığı 2011-.....Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi			
Tel:	0 505 313 03 49			

EK**ANKET FORMU**

Bu araştırma Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Sosyolojisi Bilim Dalında, “Değişen Toplumsal Yapıda Aile: Eşler Arası Şiddet ve Din” konulu bir doktora araştırmasına bilgi toplamak amacıyla yapılmaktadır. Aile içinde yaşanan problemlerin nedenlerinin ortaya konulması, etkili olan faktörlerin tespit edilmesi, ortaya çıkan problemlere çözüm önerisi getirmeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın tam olarak hedefine ulaşabilmesi için soruları atlamadan cevap vermeniz, vereceğiniz cevaplarda samimiyetiniz ve içtenliğiniz büyük önem taşımaktadır. İsim vermeniz gerekmemektedir. Yapılan bu anketteki bilgiler kesinlikle gizli tutulacaktır. Göstermiş olduğunuz ilgi ve katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Ali BAYER

Şırnak Üniversitesi Araştırma Görevlisi

1-Cinsiyetiniz

1 ( ) Erkek   2 ( ) Kadın

2- Yaşınız? .....**3-Hayatınızın çoğunu (en uzun süreyle) ne tür bir yerleşim biriminde geçirdiniz?**

- 1 ( ) Metropol (İstanbul, İzmir, Ankara gibi)
 2 ( ) Büyükşehir (Konya, Adana, Kayseri, G.Antep gibi)
 3 ( ) İl Merkezi
 4 ( ) İlçe
 5 ( ) Kasaba
 6 ( ) Köy
 7 ( ) Diğer (Belirtiniz).....

4- Öğrenim düzeyiniz nedir?

- 1 ( ) İlkokul
 2 ( ) Orta ve dengi
 3 ( ) Lise ve dengi
 4 ( ) Yüksek öğretim (Yüksekokul/ üniversite)
 5 ( ) Yüksek lisans/Doktora
 6 ( ) Diğer (Belirtiniz).....

5-Şu anki evliliğiniz hangi biçimde gerçekleşti?

- 1 ( ) Tanışıp anlaşarak   2 ( ) Görücü usulüyle   3 ( ) Kaçarak   4 ( ) Diğer
(Belirtiniz).....

6- İşiniz/ mesleğiniz nedir?

- 1 ( ) İşçi
2 ( ) Memur
3 ( ) Ev Hanımı
4 ( ) Esnaf/Serbest Meslek
5 ( ) Emekli
6 ( ) İşsiz
7 ( ) Diğer (Belirtiniz).....

8- Sizin ve Eşinizin (ailenizin) ortalama aylık kazancı (aynı ve nakdi) toplam ne kadardır?

.....TL

9- Şu anda kimlerle birlikte oturuyorsunuz?

- 1 ( ) Eşim ve ben
2 ( ) Eşim ve çocuklarımızla
3 ( ) Eşim, çocuklarım ve aile büyükleriyle
4 ( ) Başka (Belirtiniz).....

10- Şu andaki medeni durumunuz ve nikah biçimi nedir?

Medeni Durumu	NİKAH BİÇİMİ		
	Sadece Resmî nikâhlı	Sadece Dini nikahlı	Her iki nikahı da var
Eşyle birlikte yaşıyor			
Eşinden ayrı yaşıyor			
Boşanmış/dul			
Eşi ölmüş			

--Aşağıdaki ifadelerle ilgili inanç düzeyinizi belirtiniz	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
11- Her şeyi yaratan, her şeyin sahibi ve evreni idare eden Bir Allah'ın varlığına inanıyorum					
12- Hz. Muhammed'in Allah'ın kulu ve son peygamberi olduğuna inanıyorum					
13- Meleklerin varlığına, nurdan yaratılmış ve yalnızca Allah'a ibadet etmekle görevli, gözle görülmeyen varlıklar olduklarına inanıyorum					
14- Kur'an-ı Kerim'in Allah'ın kelamı olduğuna ve günümüze kadar değişmeden geldiğine ve bütün hükümlerinin bugün de geçerli olduğuna inanıyorum					
15- Bu dünyada işlenen bütün amellerin karşılığını bulacağı, mutlak bir adaletin gerçekleşeceği, sonsuz bir ahiret hayatının varlığına inanıyorum					
16- Kader vardır; hayır (iyilik) ve şer (kötülük) Allah'tan gelir, bunun yanında insan da irade sahibidir					

17- Namaz ibadetini yerine getirme durumunuz aşağıdakilerden hangisine uygundur?

- 1 ( ) Her gün beş vakit namazımı kılarım. (Bayan ve erkekler için).
- 2 ( ) Vakit namazlarını ara sıra ve bazı özel günlerde (mevlit, kandil vb.) kılarım
- 3 ( ) Yalnızca Cuma ve Bayram namazlarını kılarım (Erkekler için)
- 4 ( ) Hiç namaz kılmam.
- 5 ( ) Diğer (Belirtiniz).....

18- Oruç ibadetini yerine getirme durumunuz aşağıdakilerden hangisine uygundur?

- 1 ( ) Ramazan'ın tamamında ve üç aylarda oruç tutarım
- 2 ( ) Ramazan'ın tamamını tutarım
- 3 ( ) Ramazan'ın birazını tutarım
- 4 ( ) Hiç oruç tutmam
- 5 ( ) Diğer (Belirtiniz).....

Aşağıdaki yargılar hakkında ne düşünüyorsunuz?

	Doğru	Yanlış	Fikrim yok
25- İki bayram arasında evlenmek dinen uygun değildir			
26- Müslüman bir bayan Müslüman olmayan (Gayri Müslim) bir erkekle evlenebilir.			
27- Cinsel birleşmeden sonra bir namaz vakti geçmeden gusül abdesti alınması gerekir.			
28- Kadınlar özel (adet) günlerinde namaz kılabilirler.			
29- Müslüman bir erkek boşadığı bir hanımı, o hanım başka bir erkekle evlenip boşanmadan tekrar nikahlayamaz.			

-Dinle ilgili aşağıdaki sorular hakkındaki görüşleriniz nedir?	Her zaman	Çoğu zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir zaman
30- İbadet esnasında (namaz kılariken, oruçlu iken, dua ederken) veya günlük işlerinizi yaparken, Allah'a yakın olduğunuzu düşünerek bir ürperti ve heyecan duyduğunuz anlar oluyor mu?					
31- Günlük hayatınızda bir şeyler yapmaya karar vermeden önce dinin sizden o konuda ne yapmanızı istediğini göz önünde bulundurur musunuz?					
32- Çevrenizdeki diğer insanlara yaşantınızla dindar bir model olmaya gayret eder misiniz?					
33- Bilimsel gelişmelerle birlikte dinin giderek etkinliğini kaybedeceği ve tamamen ortadan kalkacağı görüşüne katılır mısınız?					
34- Mutlu bir aile yuvası için, eşinizin size bağlanması için sihir, büyü, yaptırır, muska yazdırır mısınız?					
35-Eşinizle tartıştığınızda veya kavga ettiğinizde eşinize şiddet uyguladığınızda dini bakımdan bir pişmanlık duyuyor musunuz?					

36 - Kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendirirsiniz?

- 1 ( ) İnanmıyorum ve dine karşıyım
 2 ( ) İnanmıyorum ama dine ve dinini yaşayanlara saygı duyarım
 3 ( ) Dine karşı ilgisizim
 4 ( ) İnanıyorum ama hiçbir ibadeti yapmıyorum
 5 ( ) İnanıyorum ve ibadetleri çok nadir yapıyorum
 6 ( ) İnanıyorum ve düzenli olmasa da ara sıra ibadetleri yapıyorum
 7 ( ) İnanıyorum ve düzenli olarak bazı ibadetleri yapıyorum
 8 ( ) İnanıyorum ve bütün ibadetleri düzenli olarak yapıyorum
 9 ( ) Diğer (Belirtiniz).....

37- Televizyonda aşağıdaki program türlerinden en çok hangisini izlersiniz?

- 1 ( ) Haber-Belgesel-Tartışma-Yarışma programları
 2 ( ) Müzik-Eğlence-Spor programları
 3 ( ) Magazin-Kadın ve Evlilik programları
 4 ( ) Sinema-TV filmi ve diziler
 5 ( ) Dini Programlar
 6 ( ) TV. İzlemem
 7 ( ) Diğer (Belirtiniz).....

38-Evinizde "Fatura ödemeleri, alışveriş, ev temizliği, yemek pişirme" gibi işleri çoğunlukla kim yapar?

- 1 ( ) Kadın   2 ( ) Erkek   3 ( ) Eşler Birlikte4   (   )   Diğer
 (Belirtiniz).....

39-Evinizde "oturulacak evin seçimi, kazancın nerede nasıl harcanacağı, çocukların eğitimi" gibi konularda kimin kararı daha etkili olur?

- 1 ( ) Kadın
 2 ( ) Erkek
 3 ( ) Eşler Birlikte
 4 ( ) Diğer (Belirtiniz).....

40- Aşağıdakilerden hangisi size göre evliliğin devamı için en önemlidir?

- 1 ( ) Karşılıklı sevgi-saygı-sadakat
 2 ( ) Allah'tan korkmak, kuldan utanmak
 3 ( ) Dünya görüşü birliği (Aynı anlayışa ve dünya görüşüne sahip olmak)
 4 ( ) Para-Ekonomik durum
 5 ( ) Çocuk sahibi olmak
 6 ( ) Aile büyükleri ve toplumun destek ve yardımları
 7 ( ) Diğer (Belirtiniz).....

41- Size göre aşağıdaki ifadelerden hangisi toplumumuzda aile kurumunun günümüzdeki durumunu doğru ifade etmektedir?

- 1 ( ) Ailenin önemi gittikçe artıyor
- 2 ( ) Aile her şey rağmen sağlığını koruyor
- 3 ( ) Ailenin önemi azalıyor
- 4 ( ) Aile sarsıntı geçiriyor
- 5 ( ) Günümüzde aile gerekli değildir
- 6 ( ) Diğer (Belirtiniz).....

42- Aşağıdakilerden hangisi size göre şiddeti daha iyi tanımlar?

- 1 ( ) Eşinin fiziksel görünümü ve fikirleriyle alay etmek, yakın akrabalarıyla bağlarını koparmak, çevreyle ilişkisini engellemek,
- 2 ( ) İstemediği halde eşini cinsel davranışa zorlamak, cinselliği eşine karşı bir silah/koz olarak kullanmak.
- 3 ( ) Eşini ekonomik yönden istismar etmek, çalışmasına engel olarak kendine bağımlı hale getirmek
- 4 ( ) Aşağılayıcı sözler söylemek, küfretmek, hakaret etmek
- 5 ( ) Dövmek, tokat atmak, vurmak, yaralamak
- 6 ( ) Diğer (Belirtiniz).....

43-Eşinizle aranızda sorunlar meydana geldiğinde siz ne yapar, nasıl davranırsınız?

- 1 ( ) Problemi eşimle konuşarak çözmeye çalışırım.
- 2 ( ) Tavizler vererek anlaşmaya çalışırım.
- 3 ( ) Sessiz kalmayı tercih ederim.
- 4 ( ) Eşimle tartışır, ona şiddet uygularım.
- 5 ( ) Sorunları anne-babama aktarırım.
- 6 ( ) Eşimi boşamak/boşanmakla tehdit ederim.
- 7 ( ) Sakinleşmek için üç beş saat ev dışında dolaşırım.
- 8 ( ) Evi terk eder anne-baba veya yakınlarımla evine giderim.
- 8 ( ) Diğer (Belirtiniz.....)

-Ailenizde aşağıdaki davranışlar hangi sıklıkta görülmektedir?	Her zaman	Çoğu zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir zaman
44- Benim fikrimi önemsemez, her zaman haklı çıkmaya çalışır, kişiliğimle alay eder					
45- Eşimle kavga ettiğimiz zaman hırsımı çocuklarımdan alırım veya ev eşyalarını kırar dökerim.					
46- Eşim yemek, ütü, temizlik gibi ev işleri zamanında yapılmazsa beni azarlar.					
47- Yeterli geliri olduğu halde eşim ev harcamalarında cimri davranır.					
48- Eşim başkalarının önünde bana bağırır ve hakaret eder, beni küçük düşürür.					
49- Eşim “Dinimize ve kültürümüze göre ev geçindirmek erkeğin görevidir” diyerek kendi kazancından ev için harcamaz.					
50- Eşim bedensel yapımı tv.'deki mankenlerle kıyaslayarak fiziksel görünümümle alay eder.					
51- Eşim dini inanç ve ibadetlerime müdahale eder, onlarla alay eder.					
52- Eşim ben istediğim zaman değil; kendi istediği zaman cinsel ilişkiye girer, benim duygularımı önemsemez					
53- Eşim beni sevmediğim ve istemediğim cinsel davranışlar yapmaya zorlar					
54- Eşim öfkелendiğinde tekme, tokat, yumruk atar beni döver					
55- Eşim ailemi, arkadaşlarımı aşağılar ve onlarla görüşmemi istemez.					
56- Eşim bana kesici, delici, yakıcı aletlerle saldırır, zarar verir.					
57- Eşim sinirlendiğinde “sen de erkek misin, adam değilsin”, der bana, anne-babama ve yakınlarıma küfreder, hakaret eder.					
58- Eşim öfkелendiğinde “Allah belanı versin, boyun posun devrilsin” gibi beddualar eder.					

59- Bu soruyu, yukarıdaki sorulara cevaplarından herhangi birini (Her zaman, Çoğu Zaman, Bazen, Nadiren) işaretleyenler cevaplayacaklardır.

Maruz kaldığınız şiddete rağmen, evliliğinizi halen devam ettirmenizin en önemli sebebi nedir?

- 1 ( ) Ekonomik bakımdan yetersizlik
 2 ( ) Çocuklarımın olması
 3 ( ) Dinin boşanmayı hoş karşılamaması, nikah altında bulunmayı teşvik etmesi
 4 ( ) Toplumun boşanmayı yanlış karşılaması, boşanan insana kötü gözle bakması
 5 ( ) Dul olarak yaşamamanın zorluğu
 6 ( ) Çaresizlik
 7 ( ) Diğer (Belirtiniz).....

60-Çocukluğunuzda anne-babanızın kavgasına şahit oldunuz mu?

- 1 ( ) Evet çok sık 2 ( ) Evet bazen 3 ( ) Ara sıra 4 ( ) Nadiren 5 ( ) Hayır hiç

61-Çocukluğunuzda anne-babanız veya başka birinden şiddet gördünüz mü, şiddete maruz kaldınız mı?

- 1 ( ) Evet çok sık 2 ( ) Oldukça sık 3 ( ) Ara sıra 4 ( ) Nadiren 5 ( ) Hayır hiç

62- Ailenizde eşiniz dışında, başka birilerinden de şiddet görüyor musunuz?

- 1 ( ) Evet 2 ( ) Hayır

63- Kendi hayatımla ilgili önemli kararlar almamda anne-babam;

- 1 ( ) Kararlarımda serbest bırakır, müdahale etmezler
 2 ( ) Kararlarımı onaylar, destek verirler
 3 ( ) Her zaman kendi istekleri doğrultusunda karar almamı isterler, baskı yaparlar
 4 ( ) Diğer (Belirtiniz).....

64-Evlenirken eşinizi tercih etmenizin en önemli sebebi ne idi?

- 1 ( ) İşi / Mesleği 2 ( ) Ekonomik durumu 3 ( ) Fiziksel görünümü (güzelliği/yakışıklılığı)
 4 ( ) Dindarlığı 5 ( ) Aynı kültürü paylaşmamız 6 ( ) Okur-yazar, eğitilmiş olması
 7 ( ) Soylu bir aileye mensup olması 8 ( ) Diğer (Belirtiniz).....

65-Esinize güvenir, sorunlarınızı paylaşır, sırlarınızı ona açar mısınız?

- 1 ( ) Hayır hiçbir zaman 2 ( ) Çok seyrek 3 ( ) Ara sıra 4 ( ) Evet çoğu konuda 5 ( ) Evet her konuda

66-Aşağıdaki ifadelerden hangisi eşinize karşı beslediğiniz duyguyu ifade eder?

- 1 ( ) Nefret 2 ( ) Çekingenlik 3 ( ) Korku 4 ( ) Kin 5 ( ) Öfke
 6 ( ) Huzursuzluk 7 ( ) Sevgi 8 ( ) Diğer (Belirtiniz).....

67- Evliliğin iyi, güzel yanları olduğu gibi bazen de anlaşmazlık ve çatışmaların ortaya çıktığı durumlar olabiliyor. Bu bağlamda eşinizle tartışmanızın size göre temel sebebi aşağıdakilerden hangileridir? (size göre önemli gördüğünüz üç tanesini işaretleyiniz)

1 ( ) Ekonomik/Yoksulluk	8 ( ) Evlilikten beklentilerin farklı olması
2 ( ) Giyim-kuşam ve davranışlar	9 ( ) İletişim eksikliği
3 ( ) Ev işlerinin aksaması-evini ihmal etmesi	10 ( ) Cinsel soğukluk/ilgisizlik
4 ( ) Yakın akrabalar müdahalesi	11 ( ) Kişilik yapılarının uyumsuzluğu
5 ( ) Kıskançlık	12 ( ) Söz dinlememek
6 ( ) Güvensizlik	13 ( ) Sebepsiz
7 ( ) Kadının ev dışında çalışması	14 ( ) Arkadaş çevresinden kötü etkilenme
15 ( ) Diğer (Belirtiniz).....	

68- “Dini bakımdan kadın da erkek gibi boşama hakkına sahip olmalıdır.” görüşüne

- 1( ) Kesinlikle katılıyorum 2( ) Katılıyorum 3( ) Kararsızım 4( ) Katılmıyorum 5( ) Kesinlikle Katılmıyorum

69-“Din, eşlerin birbirlerine iyi davranmalarını emreder; eşlerin birbirlerine kötü davranmalarına, şiddet uygulamalarına izin vermez” görüşüne

- 1( ) Kesinlikle katılıyorum 2( ) Katılıyorum 3( ) Kararsızım 4( ) Katılmıyorum 5( ) Kesinlikle Katılmıyorum

70- “Dinimiz bazı durumlarda erkeklerin eşlerini dövmelerine izin verir” görüşüne

- 1( ) Kesinlikle katılıyorum 2( ) Katılıyorum 3( ) Kararsızım 4( ) Katılmıyorum 5( ) Kesinlikle Katılmıyorum

71- “Din, kadının kocasına mutlak olarak itaat etmesini emreder” görüşüne

- 1( ) Kesinlikle katılıyorum 2( ) Katılıyorum 3( ) Kararsızım 4( ) Katılmıyorum 5( ) Kesinlikle Katılmıyorum

72- “Kadının namusundan erkek sorumludur” görüşüne

- 1( ) Kesinlikle katılıyorum 2( ) Katılıyorum 3( ) Kararsızım 4( ) Katılmıyorum 5( ) Kesinlikle Katılmıyorum

73- Eşinizle dini inanç ve yaşayış bakımından uyumlu musunuz?

- 1( ) Çok uyumluyuz 2( ) Uyumluyuz 3( ) Çok az uyumlu 4( ) Uyumlu değiliz 5( ) Hiç uyumlu değiliz

74- “Dindar insan eşine karşı kötü davranmaktan, şiddet uygulamaktan kaçınır görüşüne”

- 1( ) Kesinlikle katılıyorum 2( ) Katılıyorum 3( ) Kararsızım 4( ) Katılmıyorum 5( ) Kesinlikle Katılmıyorum

75- “Eşler arası şiddet ile din-dindarlık arasında doğrudan bir ilişki yoktur; dolayısıyla dindar olsun olmasın her birey şiddete başvurabilir” görüşüne

1( ) Kesinlikle katılıyorum 2( ) Katılıyorum 3( ) Kararsızım 4( ) Katılmıyorum 5( ) Kesinlikle Katılmıyorum

76- “Evli birinin internette karşı cinsle görüşmesi, flörte varan sohbeti (chatleşme) aldatma değildir” görüşüne

1( ) Kesinlikle katılıyorum 2( ) Katılıyorum 3( ) Kararsızım 4( ) Katılmıyorum 5( ) Kesinlikle Katılmıyorum

77- “Günüňüzde aile içinde eşler arası anlaşmazlık ve şiddet olayları giderek yaygınlaşmaktadır” görüşüne

1( ) Kesinlikle katılıyorum 2( ) Katılıyorum 3( ) Kararsızım 4( ) Katılmıyorum 5( ) Kesinlikle Katılmıyorum

78-“Eşler arası şiddet karşılıklıdır. Erkek, kadına şiddet uyguladığı gibi; kadın da erkeğe şiddet uygulamaktadır” görüşüne

1( ) Kesinlikle katılıyorum 2( ) Katılıyorum 3( ) Kararsızım 4( ) Katılmıyorum 5( ) Kesinlikle Katılmıyorum

79-“Bir erkeğin karısını dövmesi hiçbir zaman mazur görülemez” görüşüne,

1( ) Kesinlikle katılıyorum 2( ) Katılıyorum 3( ) Kararsızım 4( ) Katılmıyorum 5( ) Kesinlikle Katılmıyorum

80- “Eş seçimi, evlilik ve eşinden şiddet görmek de dahil, insanların yaşadığı her şey, her durum bir kaderdir-alınyazısıdır; bunlardan kaçınmak mümkün değildir; dolayısıyla bunlara katlanmak gerekir” düşüncesine

1( ) Kesinlikle katılıyorum 2( ) Katılıyorum 3( ) Kararsızım 4( ) Katılmıyorum 5( ) Kesinlikle Katılmıyorum

Eklemek istediğiniz bir şey varsa lütfen yazınız

.....

.....

.....

.....

.....

Katılımınız için teşekkür ederim.